

68
2 D
1

P. Terentii Comœdiæ

ſex, tum ex Donati commentariis, tum ex optimorum, præſertim veterum, exemplarium collatione, diligentius quàm vnquam antehac, emendatæ.

AELII Donati antiquiſſimi & celeberrimi Grãmatici, aliorúmque veterũ in eaſdẽ, quicunque extant, cõmẽtarii ex veteri codice manu deſcripto, Græcis etiã repoſitis, accurate caſtigati.

CALPHVRNII in tertiã Comœdiam doctiſſima interpretatio.

INDICATA ſunt diligentius carminum genera, & in his incidentes difficultates, correcta quædam & conſulum nomina, ídque ſtudio & opera Deſ. Eraſmi Roterodami, non ſine præſidio veterum exemplarium.

EORVM, quæ in commentariis ſparſim annotata ſunt, index ampliſſimus.

m. Turgot.

PARISIIS.
Ex officina Roberti Stephani typographi Regii.
M. D. XLI.

VOLCATII SEDIGITI DE COMICIS LATINIS IAMBI.

Multos incertos certare hanc rem vidimus
Palmam Poëtæ comico cui deferant.
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi:
Vt contrà siquis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facilè exuperat cæteros.
Dein Næuius qui seruet, pretio in tertio est.
Siquid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facilè facio Luscium.
Decimum addo antiquitatis causa Ennium.

ROBERTVS STEPHANVS LECTORI S.

EN tibi lector optime, Terentius ex nostra prodit officina cum Donati commentariis, in quibus emendandis nihil, quod quidem in nobis fuerit, prætermisimus.

In primis enim Terētii verba passim in cōmētario mutilata & cōfusa, vbique instaurata sunt: ab ipsáq; interpretatione sic discreta, vt statim legētiū oculis sese offerant.

Deinde cætera omnia ita distinctionibus suis illustrata, vt nūc citra offendiculū & legi, & intelligi possint: cū in vulgatis codicibus nihil nō esset vndique perturbatū.

Præterea nō modo verba plurima & expositiones, sed etiam integræ paginæ, quæ prius inuersæ, & suo loco motæ fuerant, in sedes proprias reuocatæ sunt.

Quartó loco dictiones innumerabiles passim corruptæ, & quasi prodigialiter deformatæ, naturali, quantum licuit, integritati sunt restitutæ.

Ad hæc tum verba, tum sententiæ maxima ex parte suppletæ sunt, quæ in locis innumeris desyderabantur.

Postremò reposita sunt Græca propè omnia, pro quibus antehac excusi codices lacunis ferè scatebant. Hæc autē laboris pars operosissima fuit: cū in vetusto exēplari manu scripto (quod nobis erat ex dono Iodoci Badii optimi soceri nostri, déque optimis studiis in omni vita bene meriti) obscura tantum restarent vestigia Græcarū literarū: quæ, nisi ab homine perito, diuinari nō poterāt. Quæ omnia in fauorē & subsidium studiosorū præstitit quidam noster, imò communis optimi cuiusque amicus, Græcè ac Latinè doctissimus: qui hanc suscepit emendationem antiquo illo, quem dixi, potissimū fretus archetypo. Cuius fidem tametsi in plærisque sequutus est: in plurimis tamen est vsus coniectura sua. cæterum non sine acerrimo, quo in primis præditus est, iudicio.

Præter autē ſupradictas noſtræ huius editionis cōmoditates, ſentētias authorū, quos Donatus citare ſolet, integras, paucis exceptis, reddidimus: cum in cæteris exemplis aut trūcatæ eſſent, aut earū dictiones vix ſingulis ſignatæ literis extarent. In qua laboris parte ſæpe fuerunt euoluenda complura ſcriptorum opera: ſæpe interpellandus Petrus Roſſetus Poeta laureatus: vt Virgilianos verſus, quos ad vnguē tenet, nobis ad manū ſuggereret.

His igitur & aliis in hoc opere exhauſtis laboribus: Donati in Terentium non minus elegans, quàm docta & arguta interpretatio nunc primùm in lucē propemodum integra emittitur, quæ ad hoc tempus adeò lacera & mutilata fuit, vt vix ab ipſo authore, ſi fortè reuixiſſet, agnoſci potuerit.

Prætereo quòd in ipſo Terētio partim ex Donati cōmētariis, partim ex optimorum exemplarium collatione haud pauca fideliter correximus. In ſumma tale nūc prodit opus, vt veluti nouum, nedum inſtauratum videri poſſit.

Quòd ſiquis hæc non credit, aut parui putat noſtrum hac in re laborem atque diligentiam: obteſtamur eum per Deum immortalem, vt ne grauetur noſtram editionem cū cæteris conferre. Hoc vbi diligēter effecerit: nos continuò iudicet nihil rei literariæ contuliſſe: niſi ſupra ſex milia inſignium erratorū in noſtris exemplis emendata deprehenderit. Cæterū nequis erret, hoc ſciat: fieri non potuiſſe, quin in tanta corruptione nonnihil imperfectū remāſerit. Nam ſiquis hîc omnia requiret exactiſſima: huic Donatus ipſe, qui hoc præſtet, à mortuis excitandus erit. Sed iam deſino te pluribus admonere de noſtra dilig tia. Vale cādide Lector: & noſtris, amicorúmque laboribus, dum licet, otioſè fruere. Ex noſtra officina libraria nono Calendas Iulias. M. D. XXIX.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS IOHANNI ET STA-
nislao Boneris fratribus Polonis S. D.

IN TENERIS, inquit ille, consuescere multum est: proinde cōsultū est protinus optimis assuescere. Sic enim fiet, vt quæ natura sunt optima, eadem vsu fiant & iucundissima. Nihil autem est homini melius pietate, cuius semina cum ipso statim lacte sunt instillanda paruulis. Proximū locum habent disciplinæ liberales, quæ licet per se virtutes non sint, tamen ad virtutem præparant ingenium, dum id ex syluestri & immiti reddunt mansuetū ac tractabile. Porrò quòd Aristoteles negat adolescentes idoneos esse discendæ morali philosophiæ, fortassis haud omnino falsum est. Verum id nō tam accidit vel rei, vel humani ingenii vitio, quàm eorū culpa, qui vel sero tradunt eam animis iam educatione praua corruptis, ac malis cupiditatibus occupatis: vel moleste & operose tradunt, magis illud affectantes, vt ipsi videantur acuti, quàm vt discipulos reddant meliores. Alioqui nihil magis secundum naturam est, quàm virtus & eruditio: quæ duo si adimas homini, iam homo esse desiit. Vnūquodque autē animal eius rei maxime docile est, ad quam natura cōpositum est: velut equus ad cursum, canis ad venatū, auis ad volādum, simius ad lusum. Non est igitur quòd naturam incusemus, sed magni refert, vnde pietatis & eruditionis elementa primum hauriantur: tum quem ad hæc ducē nanciscatur puer, præsertim rudibus illis annis, quibus ingeniū etiānum à vitiis purum, veluti cera mollis in omnem fingentis habitum sequax est & obsecundans. Itaque multis nominibus vos fœlices iudico ornatissimi pueri: primùm quòd hoc seculo nati sitis, quo vt veræ pietatis, ita & melioris literaturæ synceritas mirifice reuixit. Nam me puero multum superstitionis habebat religio, & in scholis adolescentes summo cruciatu nihil ferè discebant, nisi dediscendum. Deinde quòd is vobis pater contigit, qui liberos suos parum beatos fore iudicat, si opum ac dignitatis, quibus inter Polonicæ gentis proceres præcipuum tenet locum, eos parauerit hæredes, nisi & veris animi bonis tum locupletes reddiderit, tum expolitos. Nec enim ille sibi videtur parentis munus ad plenum obiisse, nisi, quemadmodum genuit corpora, ita fingat & animos, haud ignarus hanc esse meliorem hominis partem, hanc esse præcipuam hominis possessionē. Vir enim pius nō tam sibi vos educat, quàm CHRISTO & Reipub. Quòd vos genuit, naturæ est: quòd vos curat statim è nutricum

ſinu egreſſos, honeſtiſſimis diſciplinis imbuendos, veræ pietatis eſt: prudentiæ verò, quòd ad hæc Anſelmum Ephorinum delegerit, virum integritate, prudentia, fide, doctrina, vigilantiáque cum primis ſpectatum & exploratum. Quo nimirum acrius vobis enitendum eſt, ne quum omnia ad fœlicitatem ſuppeditata ſint, ipſi vobis ipſis defuiſſe videamini. Magna de vobis, de te præſertim Iohannes Bonere expectatio eſt. Declarãt hoc tam multæ principum virorum ad me literæ, quibus indolem tuam mihi diligenter commendant: in primis prudentiſſimi regis Sigiſmundi, dein ornatiſſimorum præſulum Cracouienſis & Plocenſis, clariſſimi viri Chriſtophori à Schydlouuitz, Sarmatici regni præfecti: ne iam commemorem Antoninum medicum, & Iuſtum regis à ſecretis, dignitate quidem inferiores, ſed beneuolentia pares. Intelligũt enim regna nullis ornamẽtis melius decorari, quàm viris eruditione, prudentiáq; præcellentibus. Hanc laudis partẽ nõ minus ambit rex huius æui regũ prudẽtiſſimus, q̃ tot ex hoſtibus victoriis delectatur. Et hactenus quidẽ ſat fœliciter ſtudiis effloruit veſtra Sarmatia, & ſiquid erat natiuæ feritatis, cõmercio literarũ exuit. Sed bona ſpes eſt fore, vt hoc ornamentorũ genere cum qualibet regione certare valeat, præſertim ductu auſpiciiſq; Sigiſmũdi regis iunioris, qui præter alias virtutes excellẽti principe dignas, optimis quoq; literis ſeſe regno parat. Verũ exhortandi gratia, nõnihil & antea ſcripſimus tibi, & in poſterũ quoties dabitur occaſio, ſcripturi ſumus. Nunc quo calcar aliquod addamus currẽti licet, Terentii Comœdias, Bonerici nominis auſpicio prodire voluimus, ſed multo q̃ antea fuerunt caſtigatiores. Hoc vt vellẽ, effecit tua Staniſlaiq; Glandini famuli tui dexteritas, qui nobis interdum aliquot ſcenas tam fœliciter agere ſoletis, vt & imitationem, primum vt ait Fabius, in pueris ingenii ſignum, & memoriam vehementer admirarentur, quicunque nobiſcum ſpectabant. Non ex alio ſcriptore melius diſcitur Romani ſermonis puritas, nec eſt alius lectu iucundior, aut puerorum ingeniis accommodatior. Cæterum id præſtabit Ephorini præceptoris dexteritas, vt & ad eloquẽtiam, & ad mores ſit vtilis. Quemadmodum enim bona prudentiæ pars eſt, noſſe varios hominum mores & ingenium: ita decorum & tractatio affectuum, qui cum primis adferunt iucunditatem orationi, Græci vocant ἤθη, ex nullo rhetorum melius diſcitur. Porrò quum inter oratorias partes præcipua ſit argumentorum inuẽtio, ad hanc quoque facultatem in omni cauſarum genere parandam Terentiana lectio conducit plurimum. Nec enim ſine

cau ſa triticorũ ſuffragia artem huic authori tribuere. Plus enim exacti iudicii eſt in vna Comœdia Terentiana, abſit nemeſis dicto, quàm in Plautinis omnibus. Sed in tali authore velut in tabula quapiam Apellis, magni refert, quis adſit commonſtrator. Qui ſi contingat egregius artifex, hæc lectio non ſolum valebit ad exhilarandum animum, non tantum ad emendate loquendum, nõ modo ad huberiorem dicendi facultatem: verumetiam non parum adferet philoſophiæ moralis, quam vnam Socrates exiſtimauit eſſe perdiſcendam homini, qui cupiat beate viuere. Itaq; ni te ſpõte currẽtẽ viderẽ chariſſime Iohannes, etiã atq; etiã hortarer, vt reputes quantum ſis Deo nomen, cuius munificentia, tam fœlicem indolem docileque ingenium ſortitus es, cui debes & parentem Seuerinum Bonerum, & Anſelmum parentem alterum: tum qualium virorum quanta de te ſit expectatio, & in te coniecti oculi: poſtremò quàm iſthæc ætas ad honeſtas diſciplinas ſit appoſita. Nondum enim, vt opinor, annum decimumquartum exceſſiſti. Nam ad parandam eruditionem plus valet in teneris annis vnicus, quàm decem, vbi iam animus aliis occupatus curis, ad docilitatem induruit. Adde huc, quòd ea demum in omnem vitam tenaciſſime hærent, quæ pueri imbibimus. Dimittam te, ſi prius illud admonuero, vt in omni genere carminum temet diligẽter exerceas, eò quòd qui hãc eruditionis partẽ neglexerũt, minore tum fructu, tũ voluptate verſantur in authoribus, qui carmen cõſcripſerũt. Iidem facilius labuntur decepti mẽdis codicũ, quos ſæpenumero prodit metri ratio. Quoniam autem in hoc authore perturbatior ac liberior eſt carminum ratio, pauca quædam annotauimus, lucis vt opinor, nonnihil allatura parum exercitatis. Vale, & fruere. Friburgi Briſgauiæ prid. Id. Decemb. Anno à CHRISTO nato, M. D. XXXII.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS DE METRIS.

COMICI Latini multã libertatẽ ſibi vſurparũt in verſibus, ſed nemo largius Terentio, adeò vt apud priſcos quoq; fuerint qui iudicarẽt, in huius fabulis nullã eſſe carminũ legẽ. Sed hos falli manifeſtũ eſt. Rurſus fuerũt qui nõ negarũt ab hoc ſeruari metrorũ leges, ſed ob immodicam libertatem nõ eſſe operæpretiũ torqueri doctos carminũ dimenſione, quòd & res ſit immenſi laboris, nec ita multũ adferat frugis. At ego ab vtroque genere diſſentio. nam vt manifeſtius eſt, quàm vt egeat probatione, Terentii comœdias verſibus conſtare: ita qui negligendam putarũt metrorũ rationẽ, frequenter Poetæ ſermonẽ corruperunt, dum

aliam vocē pro alia subiiciunt, quod nimium sæpe vsu venit scribis, in authoribus solutæ dictionis: dum addunt atque adimunt, dum verborum inuertunt ordinem. Nonnihil etiam hîc peccarunt eruditi, qui dum carminum genera distinguunt ac dimetiuntur parū attenti, interiecerūt verba quædā, vt explerent versus hiatum, aut resecuerūt quod videbatur superesse. Videtur autem studio factū à Terentio, vt dissimulato carmine quàm proxime accederet ad orationē solutā: quod idem affectasse videtur Horatius in Sermonibus & Epistolis. Hinc tanta in dimetiendo difficultas, vt existimem ipsum Donatū, aut Cornutū, aut Asperum, si viuerent, in locis aliquot vel hæsuros, vel inter se dissensuros. Proinde nos quatriduanā opellam sumpsimus, vt adolescentulis aliquam huius difficultatis partem adimeremus, non quidē in omnes fabulas, sed in vnam perpetuo, & in cæteris carptim: quo ceu filo adiuti, sese facilius è cæteris explicent labyrinthis. Constant autem huius fabulæ his fermè metrorum generibus: Iambico trimetro, qui & senarii dicuntur à numero pedum. Iambico tetrametro, qui ab aliis quadrati, ab aliis octonarii dicuntur. Monometrum ac dimetrum rarò interiicitur. In hoc genere quouis loco pro Iambo ponit tribrachyn, spondeum, dactylum, anapæstū, modo totius carminis penultima syllaba sit breuis. Siquidem in hoc versu,

Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius:
omnes spondei sunt, excepto vltimo, cuius generis & alios aliquot reperias.

Eandem libertatem sumit in trochaicis, tetrametris catalecticis, satis habens si totius carminis penultima sit breuis. Illud tamen vbique cauetur, ne vel trocheus ingrediatur iambicum carmen, vel iambus trochaicum.

Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudatur vna syllaba, producta penultima, quoties iambico dimetro acatalectico accinitur dimeter catalecticus. Veluti si, Iam lucis orto sydere, accinas, Cultor dei memento.

Quanquam in hoc quoque genere vsurpatur, quum communis de qua dictum est, Comicorum libertas, tum illa peculiaris, quòd pro penultima longa ponit interdum duas breues. Exemplum est in actus quarti scena secunda:

Iam vbi vbi erit, inuētum tibi curabo, & mecum adductum.
Hîc penultima producta est. Ibidem,
Orare iussit, si se ames hera, iam vt ad sese venias. Item,
Hanc expetiui, contigit, conueniunt mores, valeant.

In his pro penultima longa ponuntur duæ breues. Hos versus etiam scazontes appellant.

Est scazontis genus diminutum, quod dimetro iambico accinit duos trocheos, velut in actus tertii scena secunda:

Adhuc Archyllis quæ adsolent: Hic dimeter est. quæque oportet: Duo sunt trochei. Contrà in aliis additur pes legitimo numero. Interim prior carminis pars est trochaica, posterior iambica, & contrá.

Admiscētur interdum & cretici, siue amphimacri, qui pes mediam habet breuem inter extremas longas: sic vt singuli versus habeant quaternos aut ternos creticos, nisi quòd hîc quoq; vsurpatur libertas comica sicut in cæteris. Exemplum est in quarti actus scena prima,

Vt malis gaudeant, atque ex incommodis.

Quatuor cretici sunt, nisi quòd tertius est spondeus. Ibidem,

Tum impudentissima eorum oratio est.

Tres habet creticos. Quanquam arbitror prius carmen vitiatum mutato dictionum ordine.

Etenim si sic legas: Et tamen res cogit denegare, ibi tum eorum impudentissima oratio est: vt posterior versus excipiat synalœpham prioris, carmen probe constat. Quidam tamen malunt hîc esse trimetros trochaicos catalecticos.

Iambici trimetri facilior est dimensio, quum penthemimeris finit dictionem. Velut, Effertur, imus. Et, sic cogitabam.

Difficilior quum contrá. Vt, Honesta & liberali: accedo ad pedisequas. In he cæsura est. Idē efficiunt crebræ synalœphæ: vt ibi, Quæ ibi aderant, forte vnam aspicio adolescentulam.

In tetrametris item iambicis ac trochaicis durior est dimēsio, si prior dimeter non finiat dictionem, præsertim si non sit iambus, aut si accedat synalœphe. vt,

Meum gnatum rumor est amare. id populus curat scilicet.

Prior dimeter finitur in ma, syllabam productam, & excipitur à synalœphe reid. Rursus ibidem,

Qui pòst quàm audierat non datum iri, &c.

Prior dimeter desinit in i, admixta synalœphe.

Turbat & illud lectorem minus exercitatum, quòd interdum repente miscet iambica cum trochaicis, trimetra interdum & dimetra aut monometra cum tetrametris, acatalectica cum catalecticis, cretica cum iambicis ac trochaicis, quod locis aliquot annotauimus in margine. Ea mixtura maxime fit vbi res sunt turbulentiores. Fit interdū vt scena prior desinat in hemistichiū,

& ab huius clauſula incipiat ſcena proxima :velut in Andriæ actus III. ſcena III, Sed eccum video ipſum foras exire. Dimeter eſt plenus,cum ſeſquipede.Perficitur initio ſcenæ ſequentis, Ad te ibam, quidnam eſt? vt ſit ſcazon tetrameter catalecticus: Nonnunquam dictio quæ pertinet ad ſenſum verſusſequentis, per eliſionẽ annectitur fini præcedentis: vt in prologo Eunuchi,

Qui bene vertẽdo & eas deſcribẽdo male,ex Græcis bonis,&c. Durius eſt,quum diſſecta dictione prior ſyllaba finit verſum,reliquæ incipiunt ſequentem,vt Eunuchi actus III. ſcena I,

Continuo ſiquando illa dicet,Phædriam
Intromittamus comeſſatum, tu Pamphilam.

Eliſiones item & ſynæreſes,præſertim minus vſitatæ apud recentiores, faciunt vt lector imperitus frequenter hæreat in carmine.Eliditur autem in comicis verſibus u conſonans,vt in prima ſcena,

Sine inuidia laudẽ inuenias & amicos pares. Rurſus ibidem,
Liberius viuendi fuit poteſtas:nã antea,&c. Itẽ in ſcena tertia,
Enimuero Daue nihil loci eſt,&c.

Carmen enim incipit ab anapæſto. Et antè in ſcena prima,
Enimuero ſpectatum ſatis.

Eliditur & s tum in fine,tum in media dictione.
In fine,vt in prima ſcena,
Sed quid opus eſt verbis?Sed quid opuſt. Eliſa ſimul & vocali e.
Idem fit in ſatis,Nec ſatis digna cui committas,&c.

Rurſus in prologo Andriæ,fit in medio dictionis,Id iſti vituperant:aliiſque locis compluribus, quorũ aliquot in margine annotauimus.Interdum elidunt l,vt in prima ſcena Andriæ,

Pro vxore habere hanc peregrinam,ego illudſedulo.

Vt grinam ego il,faciant dactylum.Hanc libertatẽ frequenter vſurpat Homerus,dum s elidit in ὀδυσεὺς,& l in ἀχιλεὺς.

Sæpenumero cõtrahuntur vocales,velut in his,fuit,deos,dies, meus, ſuus, ſcias, nihil, mihi, vt ſint monoſyllaba. Similiter ei, eius,huius,cuius,monoſyllaba ponuntur ſubinde:eorum,meorũ,diſſyllaba. Liberius viuendi fuit poteſtas. Difuit,facit ſpondæum. Scias poſſe habere iam ipſum ſuæ,&c. Scias poſ,ſpondæus eſt:& ſuæ,vnica ſyllaba eſt. Meum gnatum rumor eſt amare. Meum gna,ſpondæus eſt.Item antehàc diſſyllabum eſt. Nam quod antehac fecit. Frequenter eliditur d in quid & ſed, pro vocali. & ſicut in periculum elidimus u: idem hic facit in paululum & anulum.Quin & ſyllabæ quædam aliter pronunciantur, quàm apud recẽtiores vſurpatæ ſunt: velut in ſuſpicio,

ſecunda producitur: vnde factum eſt, vt quidam legant ſuſpectionem. Rurſum in caue, vade, mane, & abi, finalis corripitur. Minimo momẽto mutatur genus carminis, velut in actus III. ſcena I. Si legas,

In denegando modo quis pudor eſt paululum.

Trimeter eſt iambicus. Rurſus ſi IN annectas fini verſus præcedentis, verſus conſtabit quatuor creticis. Denegan-do modo-quis pudor ſt-paululum. Si in modo, facias pyrrhichiũ, erit trimeter trochaicus catalecticus.

Dene-gando-modo-quis pu-dor eſt-paululum.

Porrò inter iambicos tetrametros acatalecticos & trochaicos tetrametros catalecticos, tanta eſt affinitas, vt interdum nihil referat eundem verſum vtrum per iambos an per trochæos metiaris. velut in actus III. ſcena IIII, Vtinam mihi eſſet aliquid hîc quo nunc me præcipitem darem. Si mihi facias vnicam ſyllabã, trochaicus eſt: ſi duas, iambicus eſt: quale eſt & in actus V. ſcena prima,

Satis iam ſatis Simo ſpectata erga te amicitia eſt mea.

Item ſequens,

Satis pericli cœpi adire: orandi iam finem face.

Licet per iambos vel per trochæos metiri. Huius generis ſunt & alii complures. Illud mihi monendus eſt lector, vt meminerit, à notato metro idem carminis genus durare, donec repererit annotatum diuerſum.

TERENTII VITA, ET DE TRAGOEDIA AC COMOEDIA non pauca, ex AElio Donato.

PVBLIVS Terentius Afer, Carthagine natus, ſeruiuit Romæ Terentio Lucano Senatori. à quo ob ingeniũ & formam, non inſtitutus modo liberaliter, ſed & mature manumiſſus eſt. Quidam captum eſſe exiſtimant. quod fieri nullo modo potuiſſe Feneſtella docet: quum in fine ſecũdi belli Punici, & ante initium tertii natus ſit, & mortuus: nec ſi à Numidis aut Getulis captus ſit, ad ducem Romanum peruenire potuiſſet, nullo commercio inter Italicos & Afros, niſi poſt deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit: ſed maxime cum Scipione Africano, & cum Lælio. quibus etiam corporis gratia conciliatus exiſtimatur. quod & ipſum Feneſtella arguit, contendens vtroque maiorem natu fuiſſe. quanuis & Cornelius Nepos æquales omnes fuiſſe tra-

dat, & Porcius ſuſpicionem de conſuetudine per hæc faciat,

Troc. tetram. catalect.

Dum laſciuiam nobilium & fucoſas laudes petit:
Dum Africani voce diuina inhiat auidis auribus:
Dum ad Furium ſe cœnitare,& Lælium,pulchrum putat:
Dum ſe amari ab hiſce credit,crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis ſuæ:ipſus ſublatis rebus ad ſummam
Inopiam redactus eſt.

Hæc carmina ſunt vitiata & mutila.

Itaque è cõſpectu omnium abiit in Græciam in terrã vltimam.
Mortuus eſt in Stimphalo Arcadiæ oppido:nihil Publius
Scipio profuit,nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam:
Saltem vt eſſet quò referret obitum domini ſeruulus.

Scripſit comœdias ſex.ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret,iuſſus antè Cerio recitare,ad cœnãtem cum veniſſet, dictus eſt,initium quidem fabulæ,quòd erat contẽptiore veſtitu, ſubſellio iuxta lectulum reſidẽs legiſſe: poſt paucos verò verſus inuitatus vt accumberet, cœnaſſe vnà, deinde cætera percurriſſe non ſine magna Cerii admiratione.& hanc autem,& quinq; reliquas æqualiter populo probauit.Quanuis Volcatius de enumeratione omniũ ita ſcribat, Sumetur Hecyra ſexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta eſt: meruítque pretium quantum nulla antea cuiuſquam comœdia, id eſt octo milia nummûm. propterea ſumma quoque titulo aſcribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obſcura fama eſt adiutum Terentium in ſcriptis à Lælio & Scipione, quibuſcum familiariter vixit. Eandem ipſe auxit:nunquam enim niſi leuiter ſe tutari conatur,vt in prologo Adelphorum,

Nam quod iſti dicunt maleuoli,homines nobiles
Hunc adiutare,aſſiduéque vnà ſcribere:
Quod illi maledictum vehemens exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam:cum illis placet,
Qui vobis vniuerſis, & populo placent:
Quorum opera in bello,in otio,in negotio,
Suo quiſque tempore vſus eſt ſine ſuperbia.

Videtur autem ſe leuius defendiſſe, quia ſciebat Lælio & Scipioni non ingratam eſſe hanc opinionem,quæ tamen magis & vſque ad poſteriora tempora valuit.

Qu.Memmius in oratione pro ſe ait: P. Africanus, qui à Terentio perſonam mutuatus, quæ domi luſerat ipſe, nomine illius in ſcenam detulit.Nepos authore certo comperiſſe ſe ait,C.

Lælium quondam in Puteolano Cal. Martiis admonitū ab vxore, temporius vt discumberet, petiisse ab ea ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium dixisse, non sæpe in scribēdo magis successisse sibi: deinde rogatum vt scripta illa proferret, pronuntiasse versus qui sunt in Heautontimorumeno,

Satis pol proterue me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modo in scribēdo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio vti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere: quàm Sulpitio Gallo homine docto, & qui consularibus ludis initiū fecerit fabularum dandarum: vel Qu. Fabio Labeone, & M. Popilio, consulari vtroque, ac Poëta. Ideo ipsum nō iuuenes designasse, qui se adiuuisse dicerentur: sed viros, quorum operam, & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, causa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere: seu percipiendi Græcorum instituta moresq;, quos perinde exprimeret in scriptis, egressus vrbem est, neque amplius rediit. de morte eius Volcatius tradit,

Hæc opinio quadrat in ratione tēporū.

Sed vt Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: nauim cum semel
Conscendit, visus nunquam est. sic vita vacat.

Qu. Consetius redeuntem è Græcia periisse in mari dicit cum centum & octo fabulis cōuersis à Menandro. Cæteri mortuum esse in Arcadiæ Stimphalo, siue Leucadia tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio nobiliore coss. morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum satyrarum, quas in naui præmiserat, ac simul fabularum quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. reliquit filiam, quæ equiti Romano nupsit. Item hortulos xx iugerum, via Appia ad Martis villā: quo magis miror Porciū scribere, -nihil Publius Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,

Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime,
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam:
Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.

Facillime agētes appellat diuites ac potētes.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribēs in compitalibus, Terentio non similem dicēs quempiam.

Volcatius autem non solum Næuio, & Plauto, & Cecilio: sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat,

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti
Conuersum, expressumque Latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,

Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.
Item C. CAESAR,
Tu quoque tu in ſummis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri ſermonis amator,
Lenibus atque vtinam ſcriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte iaceres,
Vnum hoc maceror, & doleo tibi deeſſe Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. Nam duos Terẽtios Poëtas fuiſſe ſcribit Metius, quorũ alter Fregellanus fuerit Terẽtius Libo, alter libertinus Terẽtius Afer patria, de quo nũc loquimur. Scipionis fabulas edidiſſe Terentium Valgius in Acteone ait,

cedo, aut ſimile verbũ deeſt.

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius ſunt?
Non has qui iura populis* recenſentibus dabat,
Honore ſummo affectus fecit fabulas?

Fortè conſultus.

Duæ ab Apollodoro tranſlatæ eſſe dicũtur comico, Phormio & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro. ex quibus magno ſucceſſu & pretio ſtetit Eunuchus fabula: Hecyra ſæpe excluſa, vix acta eſt.

DE TRAGOEDIA ET COMOEDIA.

Hoc videtur Cornuti aut Aſperi.

Tragœdia.

INITIVM Tragœdiæ & Comœdiæ à rebus diuinis eſt inchoatum: quibus pro fructibus vota ſoluentes operabantur antiqui. Nam incenſis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis quod ſacer chorus reddebat Libero patri, Tragœdia dicebatur, vel ἀπὸ τῦ τράγυ, hoc eſt ab hirco hoſte vinearum, & à cantilena. eius ipſius rei apud Virgilium plena fit mentio. vel quòd hirco donabatur eius carminis Poëta: vel quòd vter eius muſti plenus ſolenne præmium cantoribus fuerat, vel quòd ora ſua fæcibus perlinebant ſcenici ante vſum perſonarum ab AEſchylo repertum. Fæces enim dicũtur Græcè τρύγες. Et his quidem cauſis Tragœdiæ nomen eſt inuentum. At verò nondum coactis in vrbem Athenieſibus, cũ Apollini Nomio, id eſt paſtorũ vicinorúmque præſidi Deo, cõſtructis aris in honorẽ diuinæ rei circũ Atticæ vicos, villas, pagos, & compita feſtum carmẽ ſolenniter cantarent: orta eſt Comœdia, ἀπὸ τῦ κωμάζειν καὶ ἄδειν, quod eſt comeſſatum ire cantantes. quod à Poëtis ſolenni die, vel amatorie laſciuientibus choris comicis non abſurdum eſt. Itaque vt rerum, ita etiam temporum ipſorum cœpto ordine Tragœdia primo prolata eſſe cognoſcitur. Nam vt ab incultis, & feris moribus paulatim peruentum eſt ad mãſuetudinem, vrbéſque ſunt con-

ditæ, & vita mitior atque otiosior processit: ita res tragicæ longè ante comicas inuentæ. Quanuis autem retro prisca voluentibus reperiatur Thespis Tragœdiæ primus inuētor:& Comœdiæ veteris pater Eupolis cum Cratino, Aristophanéque esse dicatur:Homerus tamē,qui ferè omnis Poëticæ largissimus fons est, etiā his carminibus exempla præbuit, & velut quadam suorum operum lege præscripsit: qui Iliadem instar Tragœdiæ, Odysseam ad imaginem Comœdiæ fecisse monstratur. Nam post illius tale, tantúmque documentum, ab ingeniosissimis imitatoribus & digesta sunt in ordinem, & diuisa ea, quæ etiam tum temerè scribebantur adhuc impolita, atque in ipsis rudimentis haudquaquam vt postea facta sunt, decôra atque læuia. At nos ea, quæ propriè de Tragœdia dicenda sunt, titulo propositi operis instantes, in alia tempora differamus: & de his fabulis iam loquamur, quas Terentius imitatus est.

Tragœdiæ & Comœdiæ veteris inuētores.
Ilias Homeri Tragœdia.
Odyssea Comœdia.

Postquam demonstrandæ originis causa de vtriusque generis initio diximus: quod necesse est iam dicemus. Comœdia ferè vetus, vt ipsa quoque olim Tragœdia, simplex carmen(quemadmodum iam diximus) fuit: quod chorus circa aras fumantes nunc spatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat. Sed primo vna persona substituta est cantoribus, quæ respondens alternis choro, locupletauit variauítque rem musicam. tum altera, tum tertia, & ad postremum crescente numero, per authores diuersos, personæ, pallæ, cothurni, socci, & cæteri ornatus atque insignia scenicorum reperta: & ad hoc vnicuique suus habitus: & ad vltimum qui primarū partiū, qui secundarum, & tertiarum, qui quartarū, atque quintarū actores essent, distributa & diuisa quinquepartito tota est fabula. quæ tamen in ipsis ortus sui velut quibusdā incunabulis,& vix dū incipiens, κωμῳδία ἐπώνυμος καὶ ἀρχαία dicta est: ἀρχαία idcirco, quia est de nobis parū cognitis vitiis: ἐπώνυμος autē, quia inest in ea velut historica fides veræ narrationis,& denominatio omniū,de quibus liberè descri bebatur. Etenim per priscos Poetas, nō vt nūc, penitus ficta argu menta: sed res gestæ à ciuibus palàm cū eorū sæpe, qui gesserant, nomine decātabantur. ideo ipsa suo tēpore moribus multū profuit ciuitatis: cum vnusquisque caueret, culpa ne spectaculo cæteris esset, & domestico probro. Sed cum Poëtæ abuti licētius stylo, & passim lædere ex libidine cœpissent plures bonos: ne quisquam in alterum carmē infame proponeret, lege lata, siluere. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id est satyra sumpsit exordium. quæ à satyris, quos illotos semper ac petulantes deos scimus esse,

Comœdia vetus.
Satyræ origo

vocitata est. etsi aliunde nomen traxisse prauè putant alii. Hæc, quæ Satyra dicitur, eiusmodi fuit, vt in ea quanuis duro & veluti agresti modo, de vitiis ciuium tamen sine vllo proprii nominis titulo carmen esset. Quod item genus Comœdiæ multis obfuit Poetis, cum in suspicionem potẽtibus ciuibus venissent illorum facta descripsisse in peius, ac deformasse genus stylo carminis. quod primo Lucilius nouo conscripsit modo, vt poesim inde faceret, id est vnius carminis plures libros. Hoc igitur, quo suprà diximus modo, coacti omittere satyram, aliud genus carminis νεωτέραν κωμῳδίαν, hoc est nouam comœdiam reperere Poëtæ: quæ argumento cõmuni magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agũt, pertineret: & minus amaritudinis spectatoribus, & eadẽ opera multũ delectationis afferret: concinna argumento, consuetudine cõgrua, vtilis sententiis, grata salibus, apta metro. Vt igitur superiores illæ suis quæq; celebrantur authoribus: ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum antea, tum præcipuè Menandri, Terentiíque est. de qua cum multa dicenda sint, sat erit tamen velut admonendi lectoris causa, quod de arte comica veterum chartis continetur, exponere. Comœdia vetus vt ab initio chorus fuit, paulatímque personarum numero in quinque actus processit: ita paulatim velut attrito atque extenuato choro ad nouam Comœdiam sic peruẽnit, vt in ea non modo non inducatur chorus, sed ne locus quidem vllus iam relinquatur choro. Nam postquam otioso tẽpore fastidiosior spectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula transibat, consurgere & abire cœpisset: admonuit Poëtas primò quidem choros prætermittere, locũ eis relinquentes: vt Menander fecit, hac de causa, non vt alii existimant, alia. Postremò ne locum quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt Comici. vnde apud illos dirimere actus quinquepartitos difficile est. Tum etiã Græci prologos nõ habent more nostrorũ, quos Latini habent. Deinde θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς, id est deos argumẽtis narrandis machinatos cæteri Latini instar Græcorum habent: Terentius non habet. Ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id est personas extra argumentum accersitas non facilè cæteri habent: quibus Terentius sæpe vtitur, vt per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres, etsi ipsi quoque in metris negligentius egerũt iambici versus, duntaxat in secundo & quarto loco: tamen à Terentio vincuntur resolutione huius metri, quantum potest, comminuti ad imaginem prosæ orationis. Tum personarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligẽtius Terentio

Comœdia noua.

custodiuit.Quinetiam solus ausus est cum in fictis argumẽtis fidem veritatis assequeretur, etiam contra præscripta comica meretrices interdum non malas introducere: quibus tamẽ,cur bonæ sint,& voluptas per ipsum & causa non desit.Hæc cum artificiosissima Terentius fecerit:tum illud est admirandum,quòd & morem retinuit vt Comœdiam scriberet: & temperauit affectũ, ne in Tragœdiam transiliret. quod cum aliis rebus minimè obtentum & à Plauto, & ab Afranio, & Accio, & multis ferè magnis Comicis inuenimus.Illud quoq; inter Terentianas virtutes mirabile, quòd eius fabulæ eo sunt tẽperamẽto, vt neque extumescant ad tragicam celsitudinẽ,neque abiiciantur ad histrionicam.Adde quòd nihil abstrusum ab eo ponitur: aut quod ab historicis requirendum sit,quod sæpius Plautus facit,& eo est obscurior in pluribus locis. Adde quòd argumẽti ac styli ita attente memor est, vt nusquã nõ cauerit,aut curauerit ea,quæ obesse potuerunt: tum quòd media primis atque postremis ita nexuit, vt nihil additum alteri,sed aptum,ex se totũ, & vno corpore videatur esse compositũ.Illud quoque mirabile in eo,primo,quòd non ita miscet personas quatuor, vt obscura sit earũ distinctio. Et item quòd nihil ad populum facit actorem velut ex Tragœdia loqui.quod vitium Plauti frequentissimũ est.Illud etiam inter cætera eius laude dignũ videtur,quòd locupletiora argumenta ex duplicibus negotiis delegerit ad scribendum . nam excepta Hecyra,in qua scribit Pamphili amorẽ,cæteræ quinq; binos adolescentulos habent. Illud verò tenendum est, post νέαν κωμῳδίαν Latinos multa fabularũ genera protulisse:vt Togatas, à scenicis atque argumẽtis Latinis:Prætextatas, ab dignitate personarum, & Latina historia:Attellanas,à ciuitate Cãpaniæ vbi actitatæ sunt plurimæ:Rhyntonicas,ab actoris nomine:Tabernarias,ab humilitate argumenti & styli:Mimos,ab diuturna imitatione vilium rerum & leuiũ personarum. Inter Tragœdiam autẽ & Comœdiam cum multa,tum in primis hoc distat : quòd in Comœdia mediocres fortunæ hominũ,parui impetus,periculáque,lætíque sunt exitus actionum.At in Tragœdia,omnia contraria,ingẽtes personæ,magni timores,exitus funesti habentur. Et illic turbulenta prima,trãquilla vltima.In Tragœdia contrario ordine res aguntur.Tum quòd in Tragœdia,fugiẽda vita,in Comœdia,capessenda exprimitur. Postremo,quòd omnis Comœdia de fictis est argumẽtis:Tragœdia sæpe ab historica fide petitur. Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico scriptæ sunt ad cunctas res,cũ etiam tum recentius idem & Poeta & actor fabularum suarum

Fabularum genera. Togatæ. Prætextatæ. Attellanæ. Rhyntonicæ. Tabernariæ. Mimi. Comœdiæ & Tragœdiæ differentia. Fabulæ à quo primum scriptæ.

Comœdiæ partes. fuiſſet. Comœdiæ autem, motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut miſtæ. motoriæ, turbulentæ: ſtatariæ, quietiores: miſtæ, ex vtroque actu conſiſtentes. Comœdia per quatuor partes diuiditur, Prologũ,
Prologus. Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophẽ. Prologus eſt velut præfatio quædam fabulæ: in quo ſolo licet præter argumentũ aliquid ad populum, vel ex Poetæ, vel ex ipſius fabulæ, vel ex actoris cõmodo,
Protaſis. Epitaſis. loqui. Protaſis, primus eſt actus, initiumq; dramatis. Epitaſis, incrementum, proceſſuſque turbarũ: ac totius, vt ita dixerim, mo-
Cataſtrophe. Comœdia quid. tus erroris. Cataſtrophe, cõuerſio rerum eſt ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorũ. Comœdia, eſt fabula diuerſa inſtituta continens, affectúmque ciuilium ac priuatarum rerum: qua dicitur quid ſit in vita vtile, quid contrà euitandum. Hanc Græci ſic definiere, κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdiam eſſe Cicero ait, imitationem vitæ, ſpeculum conſuetudinis, imaginem veritatis. Comœdiæ autẽ à more antiquo dictæ: quia in vicis huiuſmodi carmina initio agebantur, apud Græcos: vt in Italia compitalitiis ludicris admiſſo pronuntiationis modulo, quo, dum actus commutantur, populus detinebatur. Aut ἀπὸ τῶν κωμῶν, hoc eſt, ab actu vitæ hominum, qui in vicis habitabãt ob mediocritatẽ fortunarum: non in aulis regiis, vt ſunt perſonæ Tragicæ. Comœdia verò, quia poëma ſub imitatione vitæ atq; ſimilitudine cõpoſitum
Ex alio rurſus congeſta. eſt, in geſtu & pronũtiatione conſiſtit. Comœdiam apud Græcos dubium eſt quis inuenerit primus: apud Latinos certum eſt. Comœdiam & Tragœdiam Togatam primò Liuius Andronicus reperit: aitque Comœdiam eſſe quotidianæ vitæ ſpeculum: nec iniuria. nam vt intenti ſpeculo veritatis lineamẽta facilè per imagines colligimus: ita lectione Comœdiæ imitationem vitæ,
Comœdiæ origo. cõſuetudiníſque non ægerrimè animaduertimus. Huius autẽ originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribúſque peruẽnit. Athenienſes nanque Atticam cuſtodientes elegantiam, cum vellent malè viuentes notare, in vicos & compita ex omnibus locis læti, alacréſque veniebant: ibíque cum nominibus ſingulorum vitam publicabant: vnde nomen compoſitum vt Comœdia vocaretur. hæc autem carmina in pratis primum mollibus agebãtur. nec deerant præmia, quibus ad ſcribendum doctorum prouocarentur ingenia: ſed & actoribus munera offerebantur, quo libentius iucundo vocis flexu ad dulcedinem commendationis vterentur. Caper nanque pro dono his dabatur, quia vitibus noxiũ
Tragœdiæ. animal habebatur: à quo etiam Tragœdiæ nomen exortum eſt. Nonnulli autem ex amurca olei fæce, quæ eſt humor aquati-

lis, Tragœdiam dici, vocaríque maluerunt. Qui ludicum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipsi Comœdiarum Tragœdiarúmque scriptores huius dei velut patris, numen colere venerarique cœperunt. cuius rei probabilis ratio extitit. ita enim carmina inchoata proferebantur, vt per ea laudes eius, & facta gloriosa celebrari, proferríque constaret. tum paulatim fama huius artis increbuit. Thespis autem primus hæc scripta in omnium notitiam protulit. Postea AEschylus secutus exemplum, publicauit. de quibus ita Horatius in arte Poetica loquitur, Thespis. AEschylus.

Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ
Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis,
Quæ canerent, ageréntque peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ, pallæque repertor honestæ
AEschylus, & modicis instrauit pulpita tignis:
Et docuit magnúmque loqui, nitíque cothurno.
Successit vetus his Comœdia non sine multa
Laude: sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi. lex est accepta: chorúsque
Turpiter obticuit sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquêre Poetæ:
Nec minimum meruêre decus, vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuêre togatas.

FABVLA generale nomen est. eius duæ primæ partes sunt, Tragœdia & Comœdia. Si Latina argumentatio fit, prætextata dicitur. Comœdia autem multas species habet. aut enim palliata est, aut togata, aut tabernaria, aut attellana, aut mimus, aut rhyntonica, aut planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem argumenti eius, ac vilitatem actorum, qui nô cothurno aut socco vtuntur in scena, aut pulpito, sed plano pede: vel ideò quòd non ea negotia continet, quæ personarum in turribus, aut in cœnaculis habitantium sunt, sed in plano & humili loco. Personati primi egisse dicuntur Comœdiam Cincius & Faliscus: Tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium autem Comœdiarum scripta ex quatuor rebus omnino sumuntur, nomine, loco, facto, euẽtu. Nomine, vt Phormio, Hecyra, Gurgulio, Epidicus. Loco, vt Andria, Leucadia, Brũdusina. Facto, vt Eunuchus, Asinaria, Captiui. Euẽtu, Cõmoriẽtes, Adelphi, Heautontimorumenos. Comœdiarũ formæ sunt tres, Palliatæ, Græcũ habitum ferentes: quas nonnulli tabernarias vocant. Togatæ, iuxta formã Fabulæ partes. Comœdiæ species. Planipedia. Cincius. Faliscus. Comœdiæ formæ. Palliata. Tabernaria. Togata.

Attellanæ.

personarum habitum togarum desyderantes. Attellanæ, salibus & iocis compositæ, quæ in se non habent nisi vetustam elegantiã.

Comœdiæ partes. Prologus & eius species.

Comœdia autem diuiditur in quatuor partes, Prologum, Protasin, Epitasin, Catastrophen. Prologus est prima dictio, à Græcis dicta πρόλογος, id est antecedens veram fabulæ compositionem elocutio. Eius species quatuor sunt, συστατικὸς, cõmendatitius: quo fabula vel Poeta cõmendatur. ἀναφορικὸς, relatiuus: quo aut aduersario maledicta, aut gratiæ populo referũtur. ὑποθετικὸς, argumẽtatiuus: fabulæ argumentũ exponens. μικτὸς, mistus: omnia hæc in se continens.

Prologus. Prologium.

Inter Prologũ & Prologium quidam hoc interesse voluerũt: quia Prologus est vbi Poeta excusatur, aut fabula cõmendatur. Prologium autẽ est, cũ tantùm de argumẽto dicitur.

Protasis.

Protasis est primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationẽ tenendam.

Epitasis. Catastrophe.

Epitasis, inuolutio argumenti, cuius elegantia cõnectitur. Catastrophe, explicatio fabulæ, per quã euentus eius approbatur. In plerisque fabulis ipsarum nomina priora ponebantur, quàm Poetarum: in nõnullis Poetarum, quàm fabularum. cuius moris diuersitatem antiquitas probat. Nam cum primum aliqui fabulas ederẽt, ipsarum nomina pronuntiabantur antè, q̃ Poetæ pronuntiarentur, ne aliqua inuidia à scribendo deterreri possent. Cum autẽ per editionem multarum Poetæ iam esset authoritas acquisita, rursus priora Poetarum nomina proferebantur: vt per ipsorũ vocabula fabulis attentio acquireretur. Actas diuersis ludis manifestum est inscribi. Nam ludorum quatuor sunt species, quos Curules AEdiles munere publico curant.

Megalenses ludi.

Megalenses, magnis diis cõsecrati, quos Græci μεγαλησίους appellant.

Funebres. Plebeii. Apollinares.

Funebres, ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricii viri plenè instruitur. Plebeii, qui pro salute plebis eduntur. Apollinares, Apollini consecrati.

Aræ duæ.

In scena duæ aræ poni solebant, dextra Liberi, sinistra eius dei cui ludi fiebant: vnde Terentius in Andria ait,

Ex ara hac sume verbenas.

Vlysses palliatus.

Hinc Vlyssem palliatum semper inducunt: siue quòd aliquando insaniam simulauit: quo tempore tectũ se esse voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire. seu ob singularem sapientiam, qua tectus munitúsq; plurimum sociis profuit. Huius enim virtutis erat, animi semper decipientis ingenium. Nonnulli Ithacæ incolas, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achillis & Neoptolemi personæ, diademata habẽt: quanuis regalia sceptra nũquã tenuerint: cuius argumẽti probatio talis inducitur, quòd

nũquam cum reliqua Græciæ iuuentute ad gerenda cũ Troianis bella, sacramenta coniurationis inierunt, nec vnquam sub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis senibus candidus vestitus inducitur, quòd is antiquissimus fuisse memoratur. Adolescẽtibus discolor attribuitur. Serui comici amictu exiguo cõteguntur, paupertatis antiquæ gratia, vel quo expeditiores agant. Parasiti cum intortis palliis veniunt. Læto, vestitus candidus: ærumnoso, obsoletus: purpureus, diuiti: pauperi, phœniceus datur: militi, chlamys purpurea: puellæ habitus peregrinus inducitur. Leno pallio varii coloris vtitur. Meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta sunt ab eo, quòd trahuntur: quæ res ab scenica luxuria instituta est. Eadẽ in luctuosis personis incuriam sui per negligentiã significant. Aulæa quoque in scena in terra sternuntur, quòd pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam vsq; perlatus: pro quibus siparia ætas posterior accepit. Est autem minutum velum, quod populo obsistit, dum fabularum actus commutatur. Diuerbia histriones pronuntiabant. Cantica verò temperabantur modis non à Poëta, sed à perito artis musicæ factis. Neq; enim omnia iisdem modis in vno cantico agebantur, sed sæpe mutatis. vt significant qui tres numeros in Comœdiis ponũnt, qui tres continent mutatos modos cantici illius. Qui huiusmodi modos faciebant, nomen in principio fabulæ & scriptoris & actoris superponebant. Huiusmodi adeò carmina ad tibias fiebant, vt his auditis, multi ex populo antè discerẽt quam fabulam acturi scenici essent, quàm omnino spectatoribus ipsis antecedens titulus pronuntiaretur. Agebantur autẽ tibiis paribus aut imparibus, & dextris aut sinistris. Dextræ autẽ tibiæ sua grauitate seriam Comœdiæ dictionem pronuntiabant. Sinistræ & serranæ acuminis leuitate iocum in Comœdia ostendebant. Vbi autem dextra & sinistra acta fabula inscribebatur, mistum ioci & grauitates denuntiabantur.

Personarum comicarum amictus.

Syrmata.

Siparium.

Diuerbia.

Cantica.

Tibiæ dextræ & sinistræ in Comœdiis.

Simo senex.
Pamphilus adolescens.
Dauus seruus.
Dromo lorarius.
Sosia libertus.
Charinus adolescens.
Birria seruus.
Crito hospes.
Chremes senex.
Glycerium meretrix.
Mysis ancilla.
Lesbia obstetrix.

IDIOMATA PERSONARVM PRAECIPVARVM.

Simo pius in filiú, sed natura vehemétior. Páphilus pius in patrẽ, sed fideliter amans, & cordatus vt adolescẽs. Dauus vafer, ac spei pertinacis. Charinus simplex, ac nullius cósilii. Birria, Dauo dissimillimus, desperádi author. Crito pauper, sed ob probitatẽ impatiẽs cõtumeliæ. Chremes pius in filiá, alioqui Simonis dissimillimus, ingenio sedato & placido cõponẽs omnia. Mysis callida & heræ amás.

RATIO NOMINVM.

Simo dictus est à specie. Simi enim ferè sunt iracundi. Chremes, παρὰ τὸ χρέμπτειν, quòd senes tussi expurgent pectus. Pamphilus à fideli amore. Charinus à beneuolentia animi. Sosias, quòd seruatus in bello. Dauus à patria. Opinor & Birria, sicut & Mysis. Nam Mysi, quemadmodũ Phryges, seruile genus erat. Glyceriũ à voluptate. Lesbia, à patria. Crito, quòd controuersiá dirimat. Dromo à cursu.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA
IN TERENTII ANDRIAM.

SOROREM falso creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus.
Grauidáque facta, dat fidem vxorem sibi
Fore hanc, nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis: atque vt amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Daui suasu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum vt vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat.
Mox filiam Glycerium insperato agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

AELII DONATI ERVDITISSIMI GRAMMATICI
Præfatio in Andriam Terentii.

COMOEDIA Andria, cum Palliata sit, de loco nomen accepit, & à Menádro prius, & nunc ab ipso Terentio: qui cũ de Chryside loqueretur, sic ait, Hei vereor nequid Andria apportet mali. & hoc cõmune vocabulum est & in Græca, & in Latina lingua. Hæc maiori ex parte motoria est, continétq; actus amatorum adolescentiũ, & patrum piorũ. Sunt ibi callidi serui, astutæ ancillæ, seueri senes, adolescentulæ liberales.

In hac primæ partes senis Simonis sunt, secundæ Daui, tertiæ Chremetis, & deinceps reliquorũ. Prologus in hac acer inducitur, & in aduersarios non mediocriter exasperatur: sed tamen id subtiliter, vt omnia lacessitus facere videatur, ac dicere. Hic protasis subtilis, epitasis tumultuosa, catastrophe penè tragica: & tamen repête ex his turbis in tranquillũ peruenit. Hæc prima acta est ludis Megalensibus M. Fuluio ædile, & M. Glabrione, Qu. Minutio Valerio Curulibus. Egerunt L. Attilius, Prænestinus, & L. Ambiuius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudii filius tibiis paribus, dextris & sinistris. & est tota Græca, edita M. Marcello, & Sulpitio c oss. pronuntiatáq; est Andria Terentii ob incognitũ adhuc nomen Poetæ, & minoris apud populum authoritatis ac meriti. Diuerbiis authenticis lepidè distincta est: & successu spectata prospero, hortamento Poetæ fuit ad alias conscribendas. Initium autem προτατικὸν πρόσωπον, id est aduentitiã personam recepit Sosiæ propter euoluendam argumenti obscuritatem. Persona autẽ protatica ea intelligitur, quæ semel inducta in principio fabulæ, in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur. Adnotandum sanè puellarum liberaliũ nullam orationẽ in proscenio induci in comœdia Palliata, præter inuocationẽ Iunonis Lucinæ: quæ & ipsa quoque post scenam fieri solet.

ARGVMENTVM EIVSDEM IN EANDEM.

CHREMES Atticus, pater Pasibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus se Pasibulã perdidisse falsò crederet relictã Athenis, nec visam postea multo tẽpore: tanquã vnicam sibi putabat Philumenã: quam Charinus adolescens Atheniensis adamabat vnicè, & sibi petebat vxorem. Sed pater eam Pamphilo cuidam Simonis filio vltrò desponderat: qui Pamphilus contra sororẽ Chrysidis, ac peregrinã tum creditam, Pasibulam supradictã alteram Chremetis filiã sub nomine Glycerii latẽter sic amauit, vt ex ea filium suscepisset inscio patre. qua re intellecta commotus Simo pater Pamphili, dum per falsas nuptias tẽtat animum Pamphili, multis dolis à Dauo ipse deluditur seruo, periculóq; Charini, & Pamphili motus error in fabula, vsq; ad eũ finẽ ductus est, dum Athenas veniens Andrius quidam Crito rẽ aperiat, & nodum fabulæ soluat: per quẽ agnita Pasibula recipitur à parẽtibus, & traditur Pãphilo amãti: Philumena verò Charino despondetur, & traditur exoptanti. Perspecto argumẽto scire debemus hanc esse virtutẽ Poeticã, vt à nouissimis argumẽti rebus incipiẽs initiũ fabulæ, & originẽ narratiuè reddat spectatoribus: authorémq; præsentẽ sibi exhibeat, vbi finis est fabulæ. hunc enim ordinẽ & cir-

b.iiii.

culũ Poeticæ artis, vel virtutis nõ modo secuti sunt Tragici, comiciq; authores: sed Homerus etiã & Virgilius tenuerũt. Diuisionẽ actuũ in Latinis fabulis internoscere difficile est. causam iã dudũ demonstrauimus. Vnde autẽ, aut quo modo, quãuis ægrè, tamẽ intelligi distinguiq; possint, est operæpretiũ dicere. Principio dicendũ est, nullam personã egressam quinquies, vltra exire posse. Sed illa re plerunq; decipimur, quòd personã cũ tacuerit, egressam falsò putamus: quæ nihilominus in proscenio tacẽs loquendi tẽpus expectat. Est igitur attentè animaduertendũ, vbi, & quãdo scena vacua sit ab omnibus personis: vt in ẽa chorus, vel tibicen audiri possit. quod quũ viderimus, ibi actũ esse finitũ debemus agnoscere. Confundit sæpe lectorẽ id, quòd persona in superiori scena desinẽs, & in proxima incipiens loqui, nõ intelligitur ingressa: quod ipsum experiẽtes statim diiudicant de rerũ ac temporũ quãtitate. potest enim fieri vt & sit ingressa ac egressa, quã prauè credim⁹ de proscenio nõ recessisse. Posse autẽ quinto egredi personã, nõ & necesse esse dicimus: vt appareat vltrà exire non posse. In Tragœdia & parcius exire & solere pariter & licere. Primus act⁹ in Andria narrationẽ Simonis apud Sosiã cõtinet argumẽti: quòd populus hac occasione perdiscit mox querelã apud se Daui de domino, & eiusdẽ cũ domino verba: & rursus eiusdẽ serui deliberationẽ quid rerũ gerat. Secũdi actus hæc sunt, Charini verba primò cũ Birria seruo, & pòst cũ ipso Pãphilo de nuptiis: Pãphili sermo cũ patre dolo cõsentiẽtis in nuptias. Birriæ verba: Daui callida oratio aduersũ senẽ. Tertio actui hæc attribuũtur, Mysidis cũ obstetrice colloquiũ, Dauo ac Simone audiẽtib⁹: partus Glycerii suspectus seni: & Daui apud eũ fraudulenta sermocinatio: Simonis verba cũ Chremete de nuptiis: Daui perturbatio ac Pãphili. Quartũ actũ per hæc intelligimus, prima Charini verba sunt indignãtis, velut fidẽ sibi nõ seruatã à Pamphilo: tũ Mysidis verba apud Pãphilũ, eiusdẽmq; questus: Daui administratio doli aduersus Chremetẽ. In quinto actu Simonis & Chremetis propè iurgiũ disputatio, tũ detectio fallaciarũ Daui, tũ indignatio patris aduersus filiũ, tũ Critonis interuentus: & per eũ cognitis rebus in tranquillũ res acta, ducentibus vxores quas cõcupiuerant Pamphilo & Charino. Illud nõ cõmouere nos debet, quòd in horũ actuũ distinctione videntur de proscenio non discessisse personæ quædã: sed tenere debemus ideò Terentiũ vicinitatis mentionẽ fecisse in principio, vt modico receptu & adesse & abesse personã intelligamus. nihil ergo secus factũ est ab antiquis, qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiserunt.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI FILIVS, TIBIIS PARIB. DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA, EDITA M. MARCELLO, CN. SVLPITIO COSS.

PROLOGVS.

POETA quum primùm animum ad ſcribendũ
*appulit,
Id ſibi negotii credidit ſolùm dari,
Populo vt placerent,quas feciſſet fabulas.
Verùm aliter euenire multò intelligit.
Nam in prologis ſcribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret,ſed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis reſpondeat.
Nunc quam rem vitio dent, quæſo animum *aduortite.
Menander fecit Andriam & Perinthiam.
Qui vtranuis rectè norit,ambas nouerit.
Non ita diſſimili ſunt argumento,ſed tamen
Diſſimili oratione ſunt factæ,ac ſtylo.
Quæ conuenêre,in Andriam ex Perinthia
Fatetur tranſtuliſſe,atque vſum pro ſuis.
Id iſti vituperant factum,atque in eo diſputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo,vt nihil intelligant.
Qui cum hunc accuſant,Næuium,Plautum,Ennium
Accuſant:quos hic noſter authores habet,
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius,quàm iſtorum obſcuram diligentiam.
Dehinc vt quieſcant porro moneo,& deſinant
Maledicere,malefacta ne noſcant ſua.
Fauete:adeſte æquo animo,& rem cognoſcite.
Vt pernoſcatis,& quid ſpei ſit relliquûm:

*Aliàs attulit.

c. GLA.
Aut non eliditur m: aut prologis dixit vt Græci pulypus,& nos opilio.

*Legitur attendite.

Niſi elidas in (argumento) ſyllabá, nõ cõſtat trimeter: aut niſi legas (diſſimili argumẽto ſunt)

Eliditur s in (iſti)

Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.

Poeta quum primum animum ad scribendum appulit.) Principium factum est à commendatione personæ, quòd prudens, quòd honestus Terentius. & honore maiore Poetam potius quàm Terentium dixit: vt illum, hoc ipso, de quo laborat, nomine ornaret. Poeta quum primum) Omnis huius prologi intentio hoc agit, vt nouo Poetæ veniam paret, & veteri odiū: & vt quàm maximè modestum, miniméque errantem Terētium probet. Poeta quum primùm animum, &c.) Iam meritum Poetæ dedit, Poetam eundem dicendo, & ab animo eius, quem defendit. Poeta quum primùm animum ad scribendum appulit) Sensus hic est, Proposuerat quidem Poeta noster vt in prologis argumēta narraret: sed hoc imputat Lucio Laninio aduersario, qui eum facere nō permisit quod proposuerat, maledictis suis ad respondendum eudem prouocans.

Appellere. Appulit) Appellere propriè dicitur, cum ex pelago aut freto quis ad litus accesserit. Virgilius, Hinc me digressum vestris deus appulit oris. Appulit) In secunda lectione ATTVLIT fuit: sed APPVLIT magis: vt Terentius postea sic, Animum ad vxorem appulit.

Negotium. Negotii) Modo pro molestia & cura, non labore.

Vt. Populo vt placerent) Vt, ne non significat: nec est modò coniunctio.

Fabulas.) Ad FECISSET, retulit fabulas, non ad PLACERENT. & est figura syllepsis.

Syllepsis.

Facio. Fecisset) Benefecisset, non scripsisset. Vnde & Poetæ ἀπὸ τῦ ποιεῖν, id est à faciendo dicti sunt. Sic Virgilius, Pollio & ipse facit noua carmina.

Verum aliter multo intelligit) Sic Virgilius, Maior rerum mihi nascitur ordo.

Credo. Et, Maius opus moueo. Non enim hoc se elegisse dicit, sed quasi ex ordine ipso natum sibi esse.

Intelligo. Intelligit) Quod credimus, plerunque falsum: quod intelligimus,

Aliter. certum est. ALITER autem, cōtrà significat. Virgilius, Diis aliter visum. Verum aliter multo intelligit) Adeò nec præparauerat, nec intenderat quenquam lædere, vt ipse falsus, lacessitúsque hoc faciat.

Vti. Abuti. Operam abutitur) Vtimur fructibus rei, quæ ab amantibus saluo vsu nobis subministratur. Abutimur, quandò deperdimus & rem & fructum. Nam vsui est ager, domus: abusui vinum, oleum, & cætera huiusmodi. Cicero, Non debet (inquit) ea mulier, cui vir bonorum suorum vsumfructum legauit, cellis vinariis & oleariis plenis relictis, putare id ad se pertinere. vsus enim, nō abusus legatus est. ea inter se sunt contraria. Hæc in Topicis.

Argumentum narre.) Quod verè prologi est officium.

Qui. Qui) Pro vt. ergo non est modò pronomen.

Sed qui maleuoli veteris poetæ) Primum à natura, maleuoli: deinde à tempore, vel ab inuidia, veteris: à signo æmulationis, poetæ. Vetus plerunque refertur ad laudem: interdum ad vituperationem, vt hic & alibi, Vetus, veternosus, senex.

Vetus. Veteris) Pro cariosi & quasi rancidi posuit. atque ideò maleuoli: non criminibus, sed maledictis. Quid autem inter maledictum & crimen intersit, docet Cicero in Tusculanis. Veteris) Ratio inuidiæ. Poetæ) Causa insectationis.

Maledictis) Criminatio aduersarii. Veteris poetæ) Quia senex Lucius edebat fabulas, adolescentulo tunc Terentio. Et eleganter, maleuoli veteris maledictis: commendatio Poetæ à persona aduersarii.

Quis. Respondeat) Excusatio respondentis, quòd non obsistat, sed respondeat.

Vitio dare. Nunc quam rem.) Quam, qualem.

Vituperare. Vitio dent) Vituperent, culpent. Vituperare, est mala vitio dare, & etiam bona.

Nunc quam rem vitio dent) Vtrum, nunc animaduertite: an, nunc vitio dent? Et oratorie quasi multos facit, cum vnum suprà dixerit. vt Virgilius, Desiste manū committere Teucris. Nunc quam rem vitio) Propositio est.

Aduertite) Legitur & ATTENDITE: vnde manifestum est & aduertite & attendite non esse plenum, nisi addideris ANIMVM) — Aduertere animum.

Menander fecit Andriam) Narratio est. & propriè fecit. scribit enim Terentius, qui verba adhibet tantum: facit Menander, qui etiam argumentum componit. sed sæpe ad laudem Terentii, FECIT, pro eo quod est transtulit. — Scribere. Facere.

Vtranuis) Prima scena Perinthiæ, penè iisdem verbis quibus Andria, scripta est, cætera dissimilia sunt, exceptis duobus locis, altero ad versus XI, altero ad versus XX, qui in vtraque fabula positi sunt. Qui norit vnam, ambas nouerit.) Omnem rem vno versu nouerit. Vtranuis) Deest HARVM.

Non ita dissimili sunt) Ordo, Ita non sunt. Ergo ITA subdistinguendum.

Sed tamen) Discretio est à superioribus, & est ἀνακόλουθον. Non enim suprà posuit QVIDEM. — Anacoluthon

Non ita dissimili sunt oratione) Ita pro valde: & caute: potuit enim dici, Quomodo ergo sunt duæ dissimili oratione? Ita) ne Menandrum culpare videatur, ita adiunxit, quod laudis est. — Ita.

Oratione ac stylo) Oratio, in sensu est: stylus, in verbis. Oratio, ad res refertur: stylus, ad verba. Stylus non est in tempore, sed prolata oratione. oratio autem, est & in cogitatione, & in prolatu. Orationem in sententiis dicunt esse, stylum in verbis, argumentum in rebus. Ergo in poemate oratio est. — Oratio. Stylus. Argumentum.

Quæ conuenêre in Andriam) Apparet non de industria, sed casu esse translata ea quæ ex Perinthia in Andriam eodem sensu, iisdémque verbis perscripta fuerunt. Quæ conuenêre in Andriam) Vnam ergo, non duas transtulit. Quæ conuenêre in Andriam) Quæ apta & commoda fuerunt, in Andriam Latinam, non Græcam, fatetur transtulisse. Sed quare se onerat Terentius, cum possit videri de vna transtulisse? Sic soluitur, Quia conscius sibi est primam scenam de Perinthia esse translatam, vbi senex ita cum vxore loquitur, vt apud Terentium cum liberto. at in Andria Menandri, solus senex est. — Conuenire.

Id isti vituperant factum) Isti, ad reprehensionem sumitur personæ: interdum rei reprehensionem significat: vt Virgilius, Quid petis istis? — Iste.

Vituperant) Vitium rei parant. — Vituperare.

Disputant) Immorantur, calumniantur, argumentantur. — Disputare.

Contaminari) Propriè contaminare est manibus luto plenis aliquid attingere. & contaminare, attingere est, & polluere. Virgilius, Linquere pollutum hospitium. id est contaminatum. Contaminari) Tangi & relinqui polluta manu: ac per hoc voluit fœdari aut maculari: vt ipse ait, Ne hoc gaudium cōtaminet vita ægritudine aliqua. Contaminari non decere) id est, ex multis vnam non decere facere. — Cōtaminare.

Faciunt næ) Ne quidam corripiunt, & cum interrogatione pronuntiant: quidam producūt. quorum alii, ne pro nec accipiunt: id est, non: alii næ pro valde, vt, Næ ego sum infœlix. & Cicero, Næ illi vehementer errant. Et hoc melius: nam statim infert, Qui cum hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium accusant. In singulis magna emphasis authoritatis: sed ordo non est seruatus. Ennius nanq; ante Plautum fuit: sed quod est summæ authoritatis, Ennium vltimum dixit. Ne) Nimis, multum, plurimum. — Ne. Næ.

Qui cum hunc) Terentium, inquit, specialiter accusantes, nesciunt se bonis omnibus maledicere, quos ille imitatur, & argumētum est ab exemplo & authoritate. — Ne.

Dehinc vt quiescāt) Rectè. nā quiescere ille dicitur, qui est insolens & inquietus. — Quiescere.

Porro) Porro, in futurum dixit. — Porro.

Moneo. Moneo) Terribiliter dixit. Cicero, Moneo, prædico, antè denuntio. Liberatus culpa etiam terret, alibi etiam criminaturus aduersarios.

Noscant) Melius quàm si dixisset audiant.

Fauere. Fauete) Iam ad auditores conuertitur, à quibus fauorem captat. Fauete dixit: quasi dicat, Hoc aduersarii faciunt. Vos autem, quod in vobis est, fauete. Vos ergo

Adesse. fauorem facite. Et ADESTE non vt absentibus dicit, quippe qui corporibus præsto erant: sed, intenti estote, fauete, silete. sic & Pōtifices dicunt, fauete linguis, fauete verbis. Vnde Virgilius, Ore fauete omnes. Adeste) Animis scilicet, auxilium præbete: vt aduocatus reo dicitur adesse.

AEquo animo) Ab honesto.

Et rem cognoscite) A iusto. Cognoscite.) Pernoscite. Sic dixit, Cognoscite vt pernoscatis: quemadmodum in Hecyra, Orator ad vos venio ornatu prologi: Sinite exorator sim.

Vt pernoscatis) Ab vtili.

Relliquùm) Sunt qui pro relliquorum accipiant: vt sit sensus, De hac fabula sumite specimen, vt sciatis an cæteræ vobis spectandæ sint. Nam postmodum dictum alio prologo, Alias cognostis eius: quæso hanc noscite.

Relliquum. Relliquum.) Quasi diceret, Postremum. ergo aduerbium est, id est τὸ λοιπὸν. Sed siue hoc relliquum dicit, siue relliquúm pro relliquorum, geminato u scribitur.

De integro. De integro) Vtrum denuo, an ex integris Græcis?

Syllepsis. Quas faciet comœdias) Syllepsis, vt suprà. ad verbum enim FACIET declinauit, non ad SPECTANDAE SINT)

Spectandus. Spectandæ) Propriè, vt fabulæ, id est probandæ.

Exigendus. Exigendæ) Excludendæ.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

SIMO senex. SOSIA seruus.

Iambici trimetri.

VOS isthæc intrò auferte: abite. Sosia
Adesdum: paucis te volo. SO. dictum puta:
Nempe vt curentur rectè hæc. SI. Imò aliud.
SO. quid est,
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
SI. Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro:
Sed his quas semper in te intellexi sitas,
Fide & taciturnitate. SO. expecto quid velis.
SI. Ego postquam te emi à paruulo, vt semper tibi
Apud me iusta, & clemens fuerit seruitus,
Scis. feci, è seruo vt esses libertus mihi,
Propterea quòd seruiebas liberaliter.
Quod habui summum pretium, persolui tibi.
SO. In memoria habeo. SI. haud muto factum.
SO. gaudeo,

Si tibi quid feci,aut facio,quod placet Simo:&
Id gratum fuisse aduersum te,habeo gratiam.
Sed mihi hoc molestum est: nam istæc commemoratio,
Quasi exprobratio est immemoris benefici.
Quin tu vno verbo dic quid est quod me velis.
SI. Ita faciam. hoc primùm in hac re prædico tibi,
Quas credis esse has,non sunt veræ nuptiæ.
SO. Cur simulas igitur? SI. rem omnem à principio
audies,
Eo pacto & gnati vitam,& consilium meum
Cognosces,& quid facere*in hac re te velim.
Nam is postquam excessit ex ephebis Sosia,
Liberius *viuendi fuit potestas.nam antea
Quî scire posses:aut ingenium noscere:
Dum ætas,metus,magister prohibebant? SO. ita est.
SI. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Vt animum ad aliquod studium adiungant,aut equos
Alere,aut canes ad venandum,aut ad philosophos:
Horum ille nihil egregie,præter cætera,
Studebat:& tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. SO. non iniuria:nam id arbitror
Apprime in vita esse vtile,vt NE QVID NIMIS.
SI. Sic vita erat:facile omneis perferre,ac pati,
Cum quibus erat cunque vná:his sese dedere:
Eorum obsequi studiis:aduersus nemini:
Nunquam præponens se illis:ita,vt facillime
Sine*inuidia laudem inuenias,& amicos pares.
SO. Sapienter vitam instituit.nanque hoc tempore,
OBSEQVIVM AMICOS, veritas odium parit.
SI. Interea mulier quædam ab hinc triennium
Ex Andro commigrauit*huc viciniæ,
Inopia,& cognatorum negligentia
Coacta,egregia forma,atque ætate integra.

*Vel,te hac in re.

Nisi elidas u in (viuédi) carmen nó constat, & (fuit) monosyllabú est.

*Eliditur u cōsonans in (inuidia) & nisi sit proceleumaticus, in (dia) fit Synæresis.

*Aliàs,huic

SO. Hei vereor,nequid Andria apportet mali.
SI. Primùm hæc,pudice vitam,parce,ac duriter
Agebat,lana ac tela victum quæritans.
Sed postquam amans accessit pretium pollicens,
Vnus,& item alter(ITA vt ingenium est omnium
Hominum à labore procliue ad libidinem)
Accepit conditionem:dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant,fortè,ita vt fit,filium
Perduxêre illuc secum,vt vnà esset,meum.
Egomet continuo mecum,Certè captus est,
Habet. obseruabam mane illorum seruulos
Venienteis aut abeunteis. rogitabam,Heus puer,
Dic sodes:quis heri Chrysidem habuit?nam Andriæ
Illi id erat nomē. SO.teneo. SI.Phædrū aut Cliniā
Dicebant,aut Nicêratum.nam hi tres tum simul
Amabant. Eho quid Pamphilus? quid?symbolum
Dedit:cœnauit. gaudebam. Item alio die
Quærebam:comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. enimuero spectatum satis
Putabam,& magnum exemplum continentiæ.
Nám qui cum ingeniis conflictatur* eiusmodi,
Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat,tum vno ore omnes omnia
Bona dicere,& laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est?hac fama impulsus Chremes,
Vltro ad me venit,vnicam gnatam suam
Cum dote summa filio vxorem vt daret.
Placuit,despondi.hic nuptiis dictus est dies.
SO. Quid* obstat,cur non veræ fiant? SI. audies.
Ferè in diebus paucis,quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. SO. ô factum bene,

*Eiusmodi, trisyllabum est.

*Aliàs, Quid igitur obstat, sed tum(veræ)expungendum.

Beasti.metui à Chryside. SI. ibi tum filius
Cum illis,qui amabant Chrysidem,vnà aderat frequens,
Curabat vnà funus.tristis interim,
Nonnunquam conlachrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam,Hic paruæ consuetudinis
Causa,mortem huius tam fert familiariter:
Quid si ipse amasset?quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni,
Mansuetíque animi officia.quid multis moror?
Egomet quoque eius causa in funus prodeo,
Nihil suspicās etiā mali. SO. hem,quid est? SI. scies.
Effertur:imus. Interea inter mulieres
Quæ ibi aderant,fortè vnam aspicio adolescentulam,
Forma: SO. bona fortasse. SI. & vultu Sosia
Adeò modesto,adeò venusto,vt nihil suprá.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Visa est,& quia erat forma præter cæteras
Honesta & liberali,adcedo ad pedisequas.
Quæ sit,rogo.sororem esse aiunt Chrysidis.
*Perculsit ilico animum,At at,hoc illud est,
Hinc illæ lachrumæ:hæc illa est misericordia.
SO. Quàm timeo,quorsum euadas. SI. funus interim
Procedit.sequimur.ad sepulchrum venimus.
In ignem posita est.fletur. Interea hæc soror,
Quam dixi,ad flammam adcessit imprudentius
Satis cum periclo.ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem & celatum indicat.
Adcurrit.mediam mulierem complectitur.
Mea Glycerium,inquit,quid agis?cur te is perditum?
Tum illa,vt consuetum facile amorem cerneres,
Reiecit se in eum flens quàm familiariter.
SO.Quid ais? SI. redeo inde iratus, atque ægrè ferēs.
Nec satis ad obiurgandum causæ.diceret,

*Donat. Percussit

Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?
Quæ sese voluit in ignem iniicere, prohibui,
Seruaui. honesta oratio est. SO. recte putas.
Nam si illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit:
Quid facias illi, qui dederit damnum aut malum?
SI. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperisse Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam, ego *illud sedulo
Negare factum. ille instat factum. denique
Ita tum discedo ab illo, vt qui se filiam
Neget daturum. SO. non tu ibi gnatum? SI. ne hæc quidem
Satis vehemēs causa ad obiurgandum. SO. quî cedo?
SI. Tute ipse his rebus finem præscripsti pater:
Propè adest, quum alieno more viuendum est mihi:
Sine nunc meo me viuere interea modo.
SO. Quis igitur relictus est obiurgandi locus?
SI. Si propter amorem vxorem *nolit ducere,
Ea primùm ab illo animaduertenda iniuria est.
Et nunc id operam do, vt per falsas nuptias
Vera obiurgandi causa sit, si deneget:
Simul sceleratus Dauus siquid consili
Habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus pedibúsque obnixè omnia
Facturum, magis id adeò, mihi vt incommodet,
Quàm vt obsequatur gnato. SO. quapropter? SI. rogas?
Mala mens, malus animus. quem quidem ego si sensero.
Sed quid *opus est verbis? Sin eueniat (quod volo)
In Pamphilo vt nihil sit moræ: restat Chremes,
*Qui mihi exorandus est, & spero confore.
Nunc tuum est officium, has bene vt adsimules nuptias:

* Eliditur l in (illud) aut versus nó cōstat.

* Aliàs nolet

* opus est

* Aliàs, Cui mihi expurgandus est.

Perterrefacias Dauum:obſerues filium,
Quid agat,quid cum illo conſilii captet. SO. ſat eſt.
Curabo.eamus iam nunc intró. SI. I,præ,ſequar.

VOS ISTAEC intrò auferte) In hac ſcena hæc virtus eſt,vt argumenti narratione actio ſcenica videatur, vt ſine faſtidio longus ſermo ſit,ac ſenilis oratio. Vos iſtæc) Hæc ſcena pro argumenti narratione proponitur,in qua fundamenta fabulæ iaciuntur:vt virtute Poetæ,ſine officio prologi, vel τῶν ἀπὸ μηχανῆς, & periocham comœdiæ populus teneat, & res agi magis quàm narrari videatur. Vos iſtæc intrò auferte : abite.) Molliter retenturus, & experturus Soſiam,imperat vt remaneat.addit etiam cauſam aliis abeundi,dicendo,Iſtæc intrò auferte:ne ſuſpicionem iniiciat,Soſiam communicandi ſecreti cauſa remáſiſſe.Et bene,auferte.Auferimus enim ea quæ cum faſtidio cernimus. Ferimus ea quæ cum honore tractamus.Deinde quaſi reſpicientes increpat,dicendo, ABITE) Abite, concitatius legendum eſt : quia & reſpectantes properanter diſcernit à Soſia.Soſiæ perſona protatica eſt.nó enim vſque ad finem perſeuerat:vt eſt Daui in Phormione,in Hecyra Philotidis & Syræ. Aufero. Fero.

Adeſdum) Ades,imperatiuum eſt.dum, παρέλκον: eſt enim productio, & adiectio ſyllabæ:vt Ehodum ad me. παρέλκον

Paucis te volo) Deeſt colloqui,& verbis:& eſt figura eclipſis. Paucis te volo

Dictum puta) Ad hoc reſpondet, vt agi res videatur, quemadmodum ſuprà diximus. Eclipſis.

Nempe vt curentur recte hæc) Diligenter coquantur. Curatio,propriè medicorum eſt:cura, reliquorum, ſed coquina,medicinæ famulatrix eſt. Hæc) δεικτικῶς. Nempe vt curentur) Deeſt vis:vt ſit,nempe vis. Curatio. Cura. Coquina. δεικτικῶς.

Imò aliud) Bene ἀντίληψιν τοῦ IMO, & deeſt volo.

Mea ars) Ars ἀπὸ τῆς ἀρετῆς dicta eſt per ſyncopam. ἀρετὴ autem,virtus eſt. Virtutis verò quatuor generales ſunt partes,Prudentia,Iuſtitia,Fortitudo, & Temperantia.ſed prudentia,in multis rebus deſcendit. Ars. ἀρετή.

Efficere) Facere,eſt in opere eſſe: ſed efficere,perfectionem deſignat. Facere. Efficere.

Nihil iſtac opus eſt arte) Mire ait,arte opus non eſt,ſed opus eſt artibus.

Sed his quas ſemper in te intellexi ſitas) Ipſe hìc ſignatiſſimè oſtendit, multas, variáſque artes eſſe,id eſt ἀρετὰς, quæ virtutes intelliguntur. Sed his) Zeugma à ſuperiore,quòd ſubauditur artibus. Sitas) conſtitutas,poſitas. Zeugma. Situs.

Fide,& taciturnitate) Fides, eſt commendatorum fida executio, vel obſeruantia. Taciturnitas verò, obſeruantiæ genus in ſilentio conſtituta, & in celando ſecreta.Quærit autem taciturnitatem,ne prodat Pamphilo ſecretum quod ei commendaturus eſt.Fidem,ad complenda:taciturnitatem,ad celanda mandata. Fides. Taciturnitas.

Expecto) Expecto,deſydero:vt Virgilius,Expectate venis. Expectare.

Quid velis) Deeſt,ſcire.nam ſi dixiſſet,quod velis,nihil deſyderaſſet.

Ego poſtquam) Commendatio perſonæ potius quàm ſerui : ne contra filium leui ſeruo aliquid committi indecore videatur.

Te emi à paruulo) Tale eſt,Paruulum ego te Iugurtha,apud Salluſtiū. A paruulo) Non enim à paruo,ſed à paruulo.

Scis) hoc eſt à paruulo ſcis.

Semper) Continuationem ſignificat ſemper. Semper.

Iuſta & clemēs) Ita dixit IVSTA·vt alibi,Nō neceſſe habeo omnia pro meo iure agere.Quid enim non iuſtum domino in ſeruum? Iuſta) In qua nihil iniquū iubetur:Clemens,in qua etiam de iuſto multum remittitur. Iuſtus. Clemens.

Apud me iusta) Id est moderata, æqualis. cui contrarium ait Virgilius, Et iniquo pondere rastri. Et, Iniusto sub fasce viam dum carpit. Nam qui IVSTAM, debitam, nunc dici putant, nihil afferunt ad iuuandam sententiam. Iusta & clemens fuerit SERVITVS) Libertatem imputaturus, clementè intulit seruitutem. Seruitus) Mire seruitutē pro dominatu posuit. Sic Sallustius, Dein seruili imperio P.C.

Seruitus.

Feci è seruo vt esses libertus mihi) Dulcem libertatē fecit operatione & tractatione verborū, dicēdo ex seruo libertū. nō enim tātā haberet gratiā, si dixisset, feci libertus vt esses: quàm si dicat, feci è seruo vt esses libertus. acsi quis dicat, feci vt esses sanus, non tantam haberet gratiam, quàm si dicat, feci vt ex ægro sanus esses. Et MIHI emphasim habet: quod mihi libert⁹ factus sis, nō filio. Aut ideo MIHI additum est: quia libertus ad aliquem dicitur. Et bene mihi: ne pertimesceret filium, cui nec liberti munus debeat. E seruo) Mire addit è seruo: vt vim beneficii exprimeret. Scis, feci è seruo vt esses libertus mihi) Hinc Virgilius,

Nympha decus fluuiorum animo gratissima nostro,
Scis vt te cunctis vnam, quæcunque Latinæ
Magnanimi Iouis ingratum ascendère cubile,
Prætulerim, cælique libens in parte locarim.

Liberaliter.

Liberaliter) Bene: quia omne bonum libero aptum est, malum seruo. Idem alibi, Factum à vobis duriter, immisericorditérque: atque etiam sī est, pater, dicendum magis apertè, illiberaliter. Et bene admonuit cur dederit beneficium, eadem & nunc officia quæsiturus. Nunc enim dicit artificiosè, quia suprà ait, Nihil isthac opus est arte.

Imperfectum tempus.

Seruiebas) Bene imperfecto tempore, non perfecto, vsus est: vt ostendat eum potuisse sibi etiam, atque etiam seruire, quale est illud Virgilii, Atque omnes pelagiq; minas, cælique ferebat. Inualidus. vt ostendat eum quanuis inualidus esset, tamen adhuc potuisse laborem exercitiúmque ferre.

Summum pretium) Libertatem dicit.

Persolui tibi) Quia pretium dixerat, persolui dixit propriè. Persolui tibi) Modeste pretium redditum dixit, non beneficium erogatum.

In memoria habere.

In memoria habeo.) Hoc est, non sum ingratus. In memoria habeo) Plus dixit, in memoria habeo: quàm si dixisset, scio. Nam quæ scimus, possumus obliuisci: quæ verò memoriæ commendamus, nunquam amittimus.

Muto factum Infectū velle. Multo factū.

Haud muto factum) Vetuste: non me pœnitet. nam si quid pœniteret, infectū velle dicebant. Legitur muto: an secundum ius quod aduersus libertos ingratos est, vt in seruitutem reuocentur: sed hoc non conuenit senem dicere. Legitur & multo: hoc est damno, reprehendo. quod si est, sic intelligetur, non nollem factum. Nemo enim potest factum, infectum reddere. Sed admirabiliter dixit, vt dicimus, nollem factū, nollem huc exitum. Ergo haud muto factum, non pœnitet me facti.

Si tibi quid feci, aut facio) Et fecisse se, & adhuc facere ostendit, quanuis eum manumisisset. Gaudeo si TIBI quid feci, aut facio quod placeat) Fœlicitatis est, vt ea quæ facta, & facienda sunt, grata sint. Quid pro aliquid.

Quid.

Aduersum Aduersus.

Aduersum te) Apud te, & penes te. Aduersum) sine dubio præpositio est. Aduersus participium potest esse, ab eo quod est aduerto, sed alibi. Ergo aduersum te, dixit, pro apud te.

Exprobratio.

Exprobratio) Exprobratio, est cōmemoratio beneficii cum enumeratione factorum. Quasi exprobratio) Rectè ostendit se in memoria habere. Sunt qui ad beneficium referunt Immemor: vt, Memorem Iunonis ob iram. vt sit sensus, Isthæc commemoratio, quasi est exprobratio immemoris beneficii. id est cuius nemo meminerit.

Immemor passiuè.

Verbum ἀξίωμα.

Quin tu vno verbo) Vno verbo, ἀξιώματι, vnā sententia. Nam ἀξίωμα sententia est, vel enuntiatio, vno verbo nexam continens & perfectam intelligentiam.

ἀξίωμα enim constat ex nomine & verbo. Sed dic, quod est ἀξίωμα hoc est, Has bene vt adsimules nuptias. ergo omnis virtus, adsimulatio est. Quin tu vno verbo) vna sententia: vt in Adelphis,

-non meum illud verbum facio, quod tu Mitio
Bene ac sapienter dixti dudum: vitium commune omnium est,
Quòd nimium ad rem in senecta attenti sumus. Nam malè intelligit qui putat adsimules verbum significare.

Ita faciam) Hoc est vno verbo dicam. & quod verbum promittit, ibi dicit, Nunc tuum officium est, has bene vt adsimules nuptias.

Quas credis esse has) Syllepsis. Syllepsis.

Cur simulas igitur) Virgilius, Et quæ tanta fuit Romam tibi causa videndi?

Eo pacto) Pacto, modo. quoniam antecedit pactum, modus sequitur. Ergo ab eo quod præcedit, id quod sequitur dicit. Pactum.

Et gnati vitam, & consilium meum cognosces: & quid facere in hac re te velim.) Nam istæ diuisiones sunt. Gnati vitam: quoniam dicturus est, Nam is postquam excessit ex ephebis Sosia. Cōsilium meum: quia dicturus est, Et nunc id operam do. Et quid facere in hac re te velim: quia dicturus est, Nunc tuum est officium. Et Gnati vitam, & consilium meum cognosces, & quid facere in hac re te velim.) Tripartita distributio. Et Gnati vitam) Vitam filii in duas partes diuidit in narratione: in ante actam bonam, & præsentē malam. & incipit mala ibi, Interea mulier quædam. Et bene actæ vitæ narratio ad eam rem valet, vt ostendat quàm iustus dolor patri sit spe decepto.

Nam is) Necessario IS positum pronomen, ἀναφορὰ ad illud, Gnati vitam. nam si non posuisset hoc pronomen, Sosia erat intelligendus. Nam is) Pamphilus.

Postquam excessit ex ephebis) Argumēta per coniecturas. Ex ephebis) Ephebia prima pars adolescentiæ, & extrema pueritiæ. Excessit ex) Cum sufficeret vnum. Ephebia. Excessit ex.

Liberius) Liberius, non est comparatiuus gradus: non enim potuit liberè viuere, dum ætas, metus, magister prohibebant. Ergo deest ALIQVANTO: vt sit, aliquanto liberius. Liberius VIVENDI) deest ei. Liberius.

Qui scire) Scimus quod certum est: Noscimus quæ adhuc incerta desyderamus. Idem alibi, Forma in tenebris nosci non quita est. Scio. Nosco.

Metus, magister) Magister, pædagogus. Magister.

Ita est) Intercidit poeta, ne solus Simo loqueretur. cæterum non erat respondendi locus.

Quod plærique omnes) Hæc adiectio dicitur, in primo posita loco. adiectiones verò, aut in prima parte orationis, aut in vltima adiiciuntur. hic ergo PLAERIQVE, ex abundantia positum est: OMNES verò, necessario additum est. Et alibi, Calesces plus satis. In vltimo, sicut, Interea loci, interibi. Attendenda est sanè locutio, Quod plærique omnes. Aut enim QVOD in QVAE vertendum est, vt sit, Quæ plærique omnes. Aut QVOD ad singula eorum studiorum adiungendum erit, Equos alere, canes ad venandum. Aut certè erit figurata locutio, vt est illud, Si quisquā est qui placere se studeat bonis Quamplurimis, & minimè multos lædere: In his Poeta hic nomen profitetur suū. Et alibi, Aperite actutum ostium. Plærique omnes faciunt) ἀρχαϊσμὸς est. Nam errant qui PLAERIQVE πάρισον intelligunt: aut qui subdistinguunt PLAERIQVE, & sic inferunt omnes. hoc enim pro vna parte orationis dixēre veteres, eodē modo Græci πάμπολλα, & Latini plussatis. Næuius in bello Punico, Plærique omnes subiungunt sub suum iudicium. Figuratè Terentius, quod plærique omnes faciunt, pro, quæ faciunt plærique adolescentuli. Plærique omnes. Archaismos. Plussatis.

Horum ille nihil egregie) Est ergo figuratiuum: quod esset rectum, Quæ plæ-

rique omnes faciūt adoleſcētuli, horum ille nihil egregie præter cætera ſtudebat.

Adoleſcentuli) Bene diminutiue,vt propter ætatem facilè ignoſcatur.

Adiungo. Adiungant) alligent,aptent,aut accommodent.

Aut equos alere,aut canes ad venandum) Si & equos ad venandum alunt, quomodo & canes:quod multi docti improbant: & dicunt ſeparata eſſe:& ad venandū extra rationem,pro ad venatum.vt,Venatum Æneas,vnáque miſerrima Dido.

Eclipſis. Ad philoſophos) Eclipſis pulchra & familiaris Terentio.Nam poſſumus ſubaudire audiēdos,ſiue ſectandos. Ad philoſophos) Vitium eſt:quia dixit, ad aliquod ſtudium. aut ſi ad philoſophos: ſeparanda locutio eſt, ſic,vt animum adiungant ad philoſophos.

Egregium. Egregie) Egregium dicitur quod ex grege eligitur. ſed hic egregie, valde,nimis.non eſt ergo ad laudem poſitum,Hæc,inquit,vt cætera ſimiliter ſtudebat.

Præter cætera. Præter cætera) Mediocriter. ergo non extenuauit rem, ſed ad laudem retulit.

Laudare. Gaudere. Gaudebam) Non dixit laudabam, ſed gaudebam. Laudat enim etiam alienus: Gaudet qui pater eſt.

Non iniuria) Intempeſtiue Soſia reſpondet:ſed prudentia tantæ ſententiæ,cōpenſauit importunitatem.

Apprime. Apprime) Adiectio eſt confirmationis.

Vt) Admirabiliter dixit. Vt ne quid nimis) Sententia non incongrua ſeruo, quia eſt peruulgata.& non refertur ad perſonam domini dicentis: & de quo dicitur.an magis quia Soſiæ conuenit eiuſmodi character in verbis? Ne quid nimis) Deeſt AGAS:vt ſit,Nequid nimis agas.

Facile omnes perferre) Latens argumentatio eſt,qua filium ad meretricē com meaſſe errans pater, non ad corruptelam, ſed ad obſequium amicorum crediderit. Perferre ac pati) Ferre, eſt cum certo tempore: Perferre, finem expectat effectus. Feruntur onera,& Suſtinentur ſupplicia. Perferre) Mediocriter ſtultos,odioſóſque.

Fero. Perfero. Suſtinere. Tmeſis. Dedo.

Cum quibus erat cunque) Figura τμῆσις

Dedere. Obſequi. Aduerſari. Præponere.

Dedere) Plus eſt dedere, quàm conſentire: quemadmodum in hoſtium poteſtatē hoſtes ſe dedunt. Dedere ergo,pertinacibus. His ſeſe dedere) Dedere ſe & obſequi,ſuperioribus:non aduerſari,paribus:non ſe præponere,inferioribus.

Eorum obſequi STVDIIS) commodior ſcilicet. Eorum obſequi ſtudiis) Talem eſſe Pamphilum adiuuat argumentum fabulæ,ſimul & Charinum.

Ita) Deeſt faciens,volens,agens.

Vt facillime ſine inuidia) Salluſtius, Et cum omnes gloria anteiret,omnibus tamen charus eſſe.

Inuenias) ſecunda perſona pro tertia: vt, Migrantis cernas.

Obſequium. Nam hoc tempore OBSEQVIUM amicos, veritas odium parit.) Improbatur à ſapientibus hæc ſententia. Nam obſequium, aſſentator debet, veritatem amicus:ſed in theatro dicitur, non in ſchola. Obſequium amicos.)Hic verſus per improperium eſt, Veritas odium parit. Falſum eſt autem quod Cicero dixit,obſequium primum dixiſſe Terentium: cum & Plautus & Næuius antè dixerint.& eſt ſententia παράδοξον, & magis theatro apta,quàm officio, de qua Tullius multa dixit. Obſequium amicos) Sententia, probabilis magis, quàm neceſſaria & honeſta.

Veritas.

Interea. Interea) Interea,eſt cum habet inſtantiam ſuperiorum actorum.

Quidam. Mulier quædam) Sic dixit, quaſi ignoraret nomen eius,paulo pòſt Chryſidem nominaturus: ſed ideò vt gratam expectationem faciat, ſimulque lectorem auidū nominis reddat.Vt Virgilius paulo pòſt nominaturus,ait,Ecce manus iuuenem interea poſt terga reuinctum. Interea mulier) Hic digreſſio eſt. nam propoſuit Gnati vitam dicere.

Abhinc triennium) Artificiosè dixit triennium, cum posset plus minúsve temporis ponere: vt sit verisimile, vnum annum fuisse pudicæ, parcǽque vitæ; sequentem, conditionis acceptæ: tertium, mortis. Primo ergo anno ignorata est domus Chrysidis Pamphilo: secundo, Glycerio cognitus: tertio, nupsit Glycerium Pamphilo, & pariter inuenit parentes.

Huc viciniæ) Viciniæ γειτόνων, huc loci, vel huc locorum. Legitur & huic viciniæ. Huc viciniæ.

Inopia, & cognatorum negligentia) Laudatis Pamphili moribus, qui mox ducet vxorem, superest vt futuræ quoque matronæ, id est Glycerio, probitatem debitam pro persona reddat. quæ quia honesta nunquam esse poterit, si sic eam constet ante nuptias impudicam ductam esse: partim defendenda, partim laudanda est Chrysis, cum qua commorata est: quem quoniam necesse est meretricem fateri, in conditione turpissimi nominis multùm sumitur excusatio voluntatis. Et cognatorū) Hic nos iam parat ad Critonis aduentum.

Egregia) id est eminenti, præstantique. Egregius.

Atque ætate integra) Integra est ætas quæ in flore consistit, cui neque addendum iam sit, neque quicquam adhuc sit imminutū. vt Virgilius, Integer æui Ascanius. Et contulit duo ad quæstum meretricium congrua. Integra ætas

Hei vereor nequid ANDRIA apportet mali) Andria, mire. audiuit enim excessisse ex ephebis Pamphilum, illatámque mentionem mulieris peregrinæ adolescētulæ pulchræ. Nequid Andria) Eleganter, ex Andro. Andria, nomen ostendit & mulieris & fabulæ. Et bene, APPORTET: quia portare ignotis est. Andria. Porto.

Primum hæc) Defendit, vt diximus, vitam Chrysidis, vt potuerit apud eam rectè morata esse Glycerium, quæ ex argumento matrona erit. Primum hæc pudice) Bene HAEC quidem, id est illa quæ coacta est.

Duriter) Contra rationem regulæ: debuit enim dicere dure, ab eo quod est durus. Et tamen est differentia. est enim duriter, sine sensu laboris: dure autem, crudeliter. illud, ad laborem: hoc, ad sæuitiam relatum est. sed dure in alterum: duriter in nos aliquid facimus. Duriter. Dure.

Lana ac tela) Subdistingue tela. Finis enim est laboris VICTVM QVAERITANS. vt Virgilius,
-cum fœmina primum,
Cui tolerare colo vitam, tenuíque Mineruæ
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes.
Deinde finem laboris intulit, non cibum, sed victum. Cibus enim est qui etiam delicatis præbetur. Victus, in paruis aridisque alimoniis est constitutus. Vnde Virgilius, Victum infœlicem baccas, lapidosáque corna Dant rami. Et post tantum laborem, victum, non cibum dixit. vt Virgilius, At patiens operum, paruóque assueta iuuentus. Et non quærens, sed quæritans dixit. Quærit enim, qui ad plenum & perpetuum reponit: Quæritat, qui vix quotidie inquirendo victum inuenit. Lana ac tela victum) Artificiosè, vt videatur pudicè apud eam futura materfamilias educari posse, quam meretricem necessitas fecit. Cibus. Victus. Quæro. Quærito.

Sed postquam amans) Amator fingere potest: Amans verè amat. Amator. Amans.

Vnus & item alter) Post vnū duo, ex quibus alter, vt sint tres. inquit enim post, Nā hi tres tum simul amabāt: vt, Alter ab vndecimo. Ergo alter, non est secundus, sed tertius. Vnus & item alter) id est plures: quæstus iam meretricius factus est. Alter.

Procliue) Procliue est porrò inclinatum, vel pronum, inclinatúmque. Procliue.

Accepit conditionē) Cum vno, quæstus non est: cum altero, non est: cum multis fit. Conditionem) Conditio est pactio certam legem in se continens. Conditio.

Vt ingenium est omnium hominum) Alia defensio Chrysidis: vt quæ antè fecerat, ipsius sint: quæ postea peccauerit, naturæ hominum adscribantur.

Perducere. Perduxere) Inuitum isse Pamphilũ his verbis significat. Perducuntur enim necessitate coacti. Hoc etiam verbum iudices pronũtiare solent. Et hoc est quod suprà ait, His sese dedere, eorum obsequi studiis. Vt vna ESSET, meum) Et productè legitur ESSET, vt cibum capiat. & correptè; vt alibi. Vnà) simul, id est vnà cibum caperet. Perduxerunt illuc secum) secum duxere, vt secum esset.

Egomet continuo mecum) Bene mecum: vt appareat nihil temerè constitutum, vel prolatum foras. hoc ipsum satis quæsitum esse, quod statuit de falsis nuptiis, & intensus esset filio. Egomet continuo mecum) Deest voluebam, cogitabam, versabam.

Captus est. Captus est) tenetur & irretitur: ex translatione ferarum, atque venatus.

Habet. Habet) id est vulneratus est. Habet enim qui percussus est: & propriè de gladiatoribus dicitur: quia prius alii vident, quàm ipsi sentiant se percussos. Habet) sic dicitur de eo qui lætaliter vulneratus est. Virgilius, Hoc habet, hæc melior magnis data victima diuis. Ergo quid sequitur captum, nisi occidi. Captus est) Sallust. Sin captus prauis cupidinibus.

Certe) sine dubio pro certo captus est.

Mane. Obseruabam mane) mane aduerbialiter. Obseruabam) Deest tamen. hoc est, quanuis captus erat, & hæc tamen obseruabam.

Rogitare. Rogitabam) Non rogabam, sed rogitabam: quia sedulo faciebat.

Dic. Sodes. Dic, sodes) Dic, imperatiuum est: ideo temperauit iniuriam blandimento, sodes. est autem, si audes, & si scias: nam delirat qui * interpretatur sodes. Dic sodes) Exhortantis est vox, vt Amabo, Rogo.

Quis heri Chrysidem habuit: nam Andriæ illi, id erat nomen) Opportune nomen intulit Chrysidis. Et bene ILLI. quasi dicat, quam tu Andriam nominasti.

Nam Andriæ illi, id erat nomen) Attico more, peregrinæ mulieri, à patria nomen imposuit. Et simul celebrat nomen Comœdiæ, dicendo, Ex Andro commigrauit: Et nunc, Nam Andriæ illi id erat nomen.

Quid· symbolum dedit) Sed subdistingue QVID: vt sit vox quærentis quid dicat de Pamphilo. Symbolum dedit) Mire, nulla pro Pamphilo negatio facti est posita: sed per puerilem simplicitatem omnia gesta narrata sunt. & quidem tacitum est, non celatum: sed vt non factum esse ita videatur.

Eho, quid Pamphilus?) Primo sic egit vt de Pamphilo quærere videretur. ad vltimum adiecit nomen: ne quid reliqui faceret.

Cœnauit) Cætera in gestu sunt quærẽtis quid dicat de Pãphilo, nec inueniẽtis.

Item. Item alio die) Item, similiter. & vide, diligentiæ tempus adiectum, quasi non sufficeret vnus dies.

Comperiebã) Vide si non verba patris sunt, & de rebus venereis circa filii mentionem agentis.

Nihil quicquam. Nihil ad Pamphilum quicquam) παρέλκον. nam abundat QVICQVAM. nam nemo quisquam, non dicitur.

Spectatus. Spectatum) Ad Pamphilum non ad exemplum refertur: & spectatum, probatũ.

Et magnũ exẽplũ cõtinentiæ) ὑπερβολὴ laudis, Pamphilus exemplum cõtinentiæ.

Nam qui cum) Qui, animus scilicet, aut certe homo subaudiendum.

Animus) Deest EIVS.

Ingenia. Cum ingeniis) Ingenia pro hominibus posuit.

Conflictatio. Conflictatur) id est atteritur. Cõflictatio est tactus corporũ inuicem, & collisio.

Neque commouetur) Vtrum animus, an homo, vt subaudiamus eius? Neque animus commouetur) Vtrum deest eius? an ordo est, qui animus, cum ingeniis conflictatur eiusmodi, neque commouetur in ea re tamen. ἀνακόλουθον: eo quòd non præmisso LICET, vel QVANQVAM, subiecit TAMEN. Sallustius, Atq; edita vndique, tribus tamen cum muris & magnis turribus.

Suæ vitæ modum)Moderationem,regimen. Modus.

Cum id mihi) Cum,id est præter quàm quòd. Cum.

Tum vno ore omnes) Omnes ne pater amore falli videretur. & ideo mox ait, Bene dissimulatum amorem,& celatum indicat.

Laudare fortunas meas) απαρεγοφώτερον fortunas,quàm fortunam.& de more. vt,Qui te tanti tàlem genuere parentes. Et,Vade ait,ò fœlix nati pietate.Et Plautus,Fortunatus qui illum eduxit sibi.

Hac fama) An verè laudatus sit, singula hæc pro argumentis sunt: & excusatio est,non esse stultitia falsum,sed impulsum.

Impulsus) Bene impulsus:vltro enim venire impulsus est, qui daret contra officium soceri.

Vnicam gnatam suam) Abundat quidem SVAM:sed tamen asseuerantius est. Vnicam gnatam) Quid si tædio multorum filiorum:at vnicam.

Cum dote summa) Quid si pauper est:at cum dote summa.

Placuit) Cum pronuntiatione, placuit. Placuit) ευτομια. adeò bona conditio fuit,vt quamuis vltro obiiceretur,tamen statim placeret.

Despondi) Ex veteri more,quo spondebat etiam petitoris pater : vnde sponsus & sponsa dicitur. Despondi) propriè.nam de sponso dicitur.quia spondet puellæ pater:despondet, adolescentis. Despondere. Sponsus. Sponsa. Spondere.

Hic dictus est dies) Verum cōstitutus:an dicatus:vt Iunoni infernæ dictus sacer Dictus.

Chrysis) Commemorat nunc quæ esset Chrysis.

Vicina hæc) Supra enim ait,Ex Andro commigrauit huic viciniæ. Vicina hæc) ἀνάμνησις.

O factum bene) Animaduerte, vbique à Poeta sic induci comicas mortes : vt cum ad necessitatem argumēti referantur,non sint tamen tragicæ. Nam aut meretrix sumitur, aut senex, aut de duabus simul vxoribus vna vxor. Itaque huiusmodi obitus,aut mediocri tristitia excipitur, aut etiam gaudio. O factum bene) quasi qui dixerit,Vereor ne quid Andria apportet mali.

Beati) Artificiose quidem gaudium subiecit,ne mors in Comœdia,luctus in tragœdia personaret.

Metui à Chryside) Metuo illum dico, qui mihi ipsi aliquid facturus est. Timeo ab illo,cuius causa possum aliquid mali pati, etiam si ipse nihil in me mali consulat. Metui à Chryside) ἀρχαϊσμός. Metuo. Timeo.

Vna aderat frequens.)Vt suprà, Cum quibus erat cunque vnà,his sese dedere. Aderat frequens) Possumus enim adesse, & frequentes non esse, si præsentes non adhæremus his quibus adsumus.& frequens,vt miles apud signa. Adesse. Frequens.

Curabat vnà funus) Funus,est pompa exequiarum: dictum à funalibus. etenim noctu efferebantur propter sacrorum celebrationem diurnam. Curabat vnà funus) Vt non potuerit in exequiis videre patrem. Funus.

Interim) Descriptio est huius rei quæ ad narrationem pertinet superiorem.

Nonnunquam cōlachrumabat) Illis enim magis causa flendi fuerat, qui,quam amabant,amiserant.hic,amore,propter suam Glyceriū conlachrumabat, qui alienis lachrymis suas commodabat. Conlachrumare.

Sic cogitabam) Ac si diceret, hoc cogitabam. sensum tantum cogitationis dicere debuit: sed quia SIC COGITABAM dixit: ipsum gestum cogitantis exponit,& dicitur μίμησις.

Hic paruæ cōsuetudinis causa.) hoc est,conuiuii tātum:& quia dixerat puer hoc solum egisse Pamphilum,nihil aliud,Symbolum dedit,cœnauit.

Tam fert familiariter) id est,grauiter.nā quæ nobis sunt familiaria,grauia sunt animo nostro.Familiariter,quasi familiaris:an potius familiariter? Familiariter.

Quid hic mihi faciet patri) Mihi, circa me. Et postquam MIHI dixit, pondus

intulit nominis,dicendo PATRI. Quid hic mihi) Vide quàm venuste repererit HIC.

Putare. Hæc ego putabam) Putare est eius qui simplicitate pectoris aberrauit. Cicero, Non putauit,lapsus est. Hæc ego putabam) Cum adhuc nihil peccationis ostenderit, tamen dolor in futura prorumpit: vt, Et gener auxilium Priamo, Phrygibúsque ferebat.

Humani ingenii) Circa Chrysidem.

Mansueti) Circa amicos.

Egomet quoque) Vt & ipse Pamphilus, aut etiam ego,quem minus crederes.

Eius causa) Eiusdem mansuetudinis & humanitatis,& eius Pamphili.

Funus. In funus prodeo) In funus,in ipsum officium,aut in pompam exequiarũ : quod à funalibus dictum est, & vncis vel cuneis candelabrorum , quibus delibuti funes, & cerei fomites infiguntur.

Etiam. Nihil suspicãs etiam mali) Bene suspendit auditorem. Etiam) Alia est suspẽsio audientis,& excusatio alia. Etiam) Adhuc.

Effertur) ἐκφέρεται,Græcũ est.quod vitans Virgilius,ne diceret effertur,inquit,

-tum corpora luce carentum

Exportant tectis,& tristia funera ducunt.

Efferri. Efferri propriè dicũtur cadauera mortuorum:& IRE propriè ad exequias .Virg.

Eo,is. Ite,ait, egregias animas,quæ sanguine nobis Hanc patriam peperere.

Vnus. Vnam aspicio) Ex consuetudine dicit vnam,vt dicimus,Vnus est adolescens. tolle VNAM,& ita fiet vt sensui nihil desit:sed cõsuetudo mirãtis non erit expressa.

Idiotismus. Vnam ergo τῷ ἰδιωτισμῷ dixit:vel vnam,pro quandam.

Adolescentulam forma & vultu) Et hic duo sunt,& ætas & forma. quibus additur pudor:quia meretrix non est.

Forma. Forma & vultu) Forma, immobilis est & naturalis: vultus mouetur & fingitur.

Vultu. Et vultu Sosia adeò modesto) Quia formæ laudatio cum meretrice commissa est,progreditur artifex Poeta ad laudanda ea, quæ honestiora sunt, quàm forma.

Et vultu Sosia) Quid hic deest,vt eam nurum dignetur Simo, nisi sola cognitio?& formam probat in puella Pamphili pater, & matronalem modestiam miratur in vultu,& venustatẽ stupet. Nónne ergo iam cernimus hoc præstruxisse Terentium,vt cum Chremetis filiam esse cognouerit Simo, hanc potius eligat,quàm Philumenam, nurum? quanquam ex sororia pulchritudine , & amore Charini, & Daui laudatione idipsum quoque probe mõstrauerit nobis. Vultu) Hæc laus adiuuat post cognitionem futuram nurum.

Modestus. Adeò modesto,adeò venusto) Modestus,ad probitatẽ vultus,& morum pertinet.

Venustus. Venustus,ad naturam corporis. atque adeò sibi vultum fingere multi possunt: formam nemo.

Eclipsis. Vt nihil supra) ἔλλειψις Terentiana.nam non necesse est subiũgere duos versus.

Quia tum mihi) Excusatio necessaria.

Præter. Præter cæteras) Id est plus quàm cæteræ.

Honestus. Honesta ac liberali) Honesta,ad formam:Liberali,ad vultum retulit.

Liberalis. Percussit) Hoc est suspicio,vel aliquid tale.

Atat. Atat) Interiectio admirantis.

Hoc illud. Hoc illud) δεικτικῶς eius rei est quam in animo conceperamus. Virgilius,Hoc illud germana fuit.

Hinc. Hinc illæ lachrymæ) Hinc,ex hac causa.

Quàm timeo) Non videtur adhuc Sosiæ plenum amoris argumentum , adeò pendet ad ea quæ dicturus est Simo.

Euadere. Euadas) Id est exeas,vel peruenias.

Funus. Funus procedit) Funus à funalibus dictum est,vt suprà notauimus. & est funus,

pompa exequiarum. Et bene, funus procedit, nos sequimur, dixit: quasi post ipsam morituri: vnde exequiæ dicuntur. Funus interim procedit) ἀσύνδετον. Exequiæ. Asyndeton.

Ad sepulchrum) Sepulchrum κατ' ἀντίφρασιν vt diximus, quòd sine re pulchra sit. an quod ibi sine pulsu sint, id est mortui. an quòd illic animæ à viuis sepelian-tur, id est separentur. Et sepulchrum dixit futurum, non quòd iam esset. Sepulchrũ enim à sepeliendo dictum. Virgilius proprie, At pius AEneas ingenti mole sepul-chrum Imposuit. Sepulchrum.

In ignem posita est) ἔλλειψις. non enim est QVAE. Et mire, cum funus suprà dixerit. Eclipsis.

Fletur) Hic bene impersonaliter, fletur ab omnibus. extrema enim quæq; moe-ruorum omnes commouent ad lachrymas. Fletur.

Hæc soror) Id est quam dixi esse sororem Chrysidis.

Ad flammam) Innuit affectũ sororis, vnde omnes vinceret: cæteri enim flent: hæc flammæ se ingerit. Virgilius,
Extinctum nymphæ crudeli funere Daphnim,
Atque deos, atque astra vocat crudelia mater.

Ibi tum exanimatus) A voluntate, à facultate, à summo ad imum, vbi sunt dicta & facta, ibi est πάθος. & mire IBI. Pathos.

Bene dissimulatum) Bene, multum. an quasi dolens, quòd etiam negaturus sit Chremeti, dixit BENE? Bene.

Indicat) Omnia significanter. non ostendit inquit, sed indicat: non accedit, sed accurrit: non vestem aut manus, sed mediam mulierem: non tenet, sed complectitur. & quia his tribus rebus inducitur in alicuius rei gestionem persona: affectu, facto, dicto. Affectus est quod ait, Ibi tum exanimatus Pamphilus. Factum quod ait, Accurrit, mediam mulierem complectitur. Dictum quod ait, Mea Glycerium inquit, quid agis? cur te is perditum? Indicat) Indicium proprie est oris & linguæ: factis ergo indicat. non enim dixit, amo. Indicium.

Accurrit) Virgilius, Interiora domus irrumpit limina, & altos
Conscendit furibunda rogos.

Mea Glycerium) Mea, quasi amator. Glycerium) Quasi familiaris dixit.

Quid agis) Quasi perturbatus.

Cur te is perditum) Quasi consolaturus.

Vt consuetum facilè amorem cerneres) Mire, non suspicaretur, dixit: sed cerne-res. & est ordo, vt facile cerneres. sed cerneres, sicut supra, Laudẽ inuenias & ami-cos pares.

Reiecit se in eum) Obiicitur ei quod à Glycerio factum est: vt, Quis enim vn-quam tam palàm de honore, tam vehementer de salute sua contendit, quàm ille atque illius amici, vt ne hæc mihi delatio detur?

Quid ais) Non interrogantis, sed mirantis est.

Iratus atque ægre ferens) Iratus, culpa. ægre ferens, quia præter spem.

Nec satis) Mire expressit indulgentiam patris erga filium. erat, inquit, causa: sed pro amaritudine obiurgationis nõ erat satis, hoc est non idonea videbatur. Nec satis ad obiurgandum) Deest HABVI, vel ERAT. Virgilius, Nec sat rationis in armis. & hic, ERAT vel HABVI, deest ad sententiam.

Diceret) Deest ENIM.

Quid feci) Mire fiduciam prætulit argumento quod est in sequenti versu.

Quid feci, quid commerui aut peccaui) αὔξησις à maioribus ad minora. Et feci, quasi facinus dixit. Facere enim quis & homicidium dicitur. Commerui, minoris culpæ est. Peccaui, multo minoris, vel leuioris. αὔξησις. Facere homicidium. Cómereor.

Quæ sese) Illic, mea Glycerium: hic pronomẽ dixit. mira dissimulatio, tanquam illam præter periculum nesciat. Peccaui.

Nam si illum) Argumentũ per rationem à contrario. vt si dicas, Viro forti præmium debetur, si desertori pœna constituta est.

Fero. Tulit) pro attulit, sed multa significat: & aliàs pertulit. Virgil. Non tulit hāc speciem furiata mente Chorœbus. Aliàs sustulit, vt idem, Omnia fert ætas, animum quoque. pro aufert.

Damnum. Malum. Illi) pro illo. Dederit DAMNVM, AVT MALVM) Damnum, rei est: malum, ipsius hominis.

Venit Chremes) Argumentũ ex coniectura, id est à testibus. Et mire suprà, Vltro venit ad me. Ergo hic causa iusti doloris ostenditur, quia dolet etiā Chremes: nam potuit, non daturus filiam, non venire.

Clamitans. Postridie ad me clamitans) vt sine dilatione sciri posset. & CLAMITANS, indignantis est: vt, Clamant omnes.

Indignum facinus) distinguendum, vt per se intelligatur indignum, facinus, & ipse doleat Pamphilum corrumpi.

Comperio. Comperisse) ergo ab aliis: vt appareat verum quod ait, Tum vnō ore omnes. &, Hac fama impulsus Chremes. Indignum, facinus comperisse.) Deest se: incertaq; distinctio.

Emphasis. Pamphilum) cum emphasi dixit, id est pudentem & bene moratum. Et nec amicā, sed PRO VXORE.) Mire ergo, quasi non hoc doleat quòd amet, sed quòd pro vxore habeat. Et simul excusatur filiam denegaturus socer.

Hæc. Peregrina. Hāc peregrinā) Hanc, cum contēptu dictū est. & peregrinā, vt alibi, Adeóne est demens ex peregrina: nam hoc nomine etiam meretrices nominabantur.

Sedulo. Ego illud sedulo) Quantò affectu pater factum quod viderat, negabat! Sedulo) Quomodo sedulo, si negabat? an sedulo, vt Sosiæ? id est simpliciter. Sedulo) Quia non semel negauit, vel ille instit it.

Factum. Instat factū. ἀρχαϊσμός. Factum) impersonaliter. Negare factū) Officium patris, & simul per hoc expressio probationis. Ille instat FACTVM) Plautus, Instare factum, simile est. ἀρχαϊσμός. Instare factum) Vetuste, id est instat dicere factum esse.

Denique. Denique) Quid denique? ad summā properat, & ad finem dictorū. Denique) id est postremo.

Discedo) Proprie: non enim abeo. vnde discessio.

Vt qui se neget) Probauit quod non volebat senex Sosiæ: adhuc superest vt ostendat quòd non sit irascendum, quin iuste irascatur.

ἀποσιώπησις. Eclipsis. Non tu ibi gnatum) ἀποσιώπησις, vel eclipsis: deest inuasisti, obiurgasti, adortus es.

Obiurgare. Ad obiurgandum) incusandum, inclamandum.

Tu te his rebus) Modo non addidit DICERET.

Propè adest) Propè adsunt nuptiæ: in proximo sunt metæ libertatis: & ideo auidius voluptaria sub finem carpenda sunt.

Quum. Quum alieno) Quum prò quo. hoc enim significat quum.

Modus. Meo me viuere interea modo) Meo modo, mea voluntate, meo arbitrio.

Relictus est obiurgandi locus) Mire obiurgandi: tanquam incensus pater in filium videretur. nam suprà commotus plus per ἀποσιώπησιν significauerat.

Si propter) Hoc erat secundum in diuisione, Et consilium meum cognosces. Si propter amorem) Initium consilii sui demonstrandi.

Nolit) Legitur & nollet.

Animaduertenda. Ab illo iniuria. Ab illo animaduertenda iniuria) Nota participium à passiuo, animaduertenda, castiganda, vindicanda est. Ab illo iniuria) quam facit, non quam patitur. Ea primum animaduertenda iniuria) Vt iam hoc sit peccatum quòd recusat nuptias, non quòd peccat adolescens. Ideo ergo primum dixit, animaduertenda iniuria est, vindicanda, exequenda est. Et bene EA AB ILLO dixit INIVRIA.

certissimam enim notat personam, quæ debeat pro iniuriis pœnas soluere. quod si dixisset, Iniuria EIVS, ἀμφιβολίαν fecisset, verum quàm passus est ab alio, an quam ipse aliis intulit.

Et nunc id) Hic reddit quod dixerat, Consilium meum cognosces. Id, id est propter id. — Id.

Vera) ἀντίθετον. quia FALSA dixit, intulit VERA. — ἀντίθετον.

Manibus, pedibúsque) Prouerbiale. id est omnibus membris. — Manibus, pedibúsque.

Obnixe) cum conatu, instanter contra conantem. — Obnixe.

Magis id) Id, propter id.

Incommodet) noceat, incommodum afferat. Mihi vt incommodet) Non enim, inquit, prodest filio amare meretricem. — Incōmodare.

Quapropter) Mire Sosia interrogat, quasi vlla causa sit fallendi dominum.

Mala mens) Voluntas, est mens, etiam ratio. Mala mens) Argumentum à natura, & an aliquis sine causa malus, an ab impulsione. Mala mens) Quia dixit, Magis vt lædat, quàm vt prosit. — Mens.

Quem quidem ego si sensero) ἀποσιώπησις est grauissimam pœnam ostendentis. — ἀποσιώπησις.

Exorandus) Legitur & expurgandus. si expurgandus, lege cui, non qui: quia cui per Q veteres scripsere. — Qui, cui.

Confore) Ab eo quod est confit: id est perficitur, futurum tempus infinitiui modi confore facit, id est perfectum iri. Sic in Adelphis, Verum quid, ego dicam? hoc confit quod volo. Confieri, id est perfici. vnde confectum negotium dicitur, vel confecta res quæ ad plenum perficitur. Virgilius, —nunc qua ratione quod instat Confieri possit, paucis, aduerte, docebo. — Confore. Confieri. Confectū negotium. Confecta res.

Nunc tuum est officium) Hoc ad illud tertiū respicit, quod dixit, Et quid facere in hac re te velim. Has bene vt adsimules nuptias: perterrefacias Dauum: hoc erat tertium de his, quæ dicturum se promiserat.

Adsimules) Hoc est vnum verbum ADSIMVLES: quod dixit, Quin tu vno verbo dic, quid est quod me velis.

Perterrefacias) Venuste & poetice.

Obserues filium) Obseruatio in duabus rebus est, in obsequio, & speculando. — Obseruare.

Curabo) vt coquus, & suprà sic, Nempe vt curentur rectè hæc. — Curare.

I, præ) Figura ἀναστροφὴ, quod nos præi dicimus. — Anastrophe.

ACTVS PRIMI SCENA II.

SIMO. DAVVS.

Iāb. trimetri. *Esse, redundat in metro, nisi fortius synæresin in audiuit, aut nisi dicas esse ἐπίθεσιν, quod aliquoties facere videntur Tragici, id, ipse, ut sit in tertio dimetro]

NON dubium est, quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modo timere sensi, vbi nuptias
Futuras * esse audiuit: sed ipse exit foras.

D. Mirabar, hoc si sic abiret. & heri semper lenitas — Iamb. tetrameter.
Verebar quorsum euaderet, — Dimeter.
Qui postquam audierat non datum iri filio vxorem suo,
Nunquā cuiquam nostrū verbū fecit, neq; id ægrè tulit. — Troch. tetrametri.
S. At nunc faciet: neq; vt opinor, sine tuo magno malo.

Iamb. tetrametri. D. Id voluit, nos sic nec opinanteis duci falso gaudio,
Sperantes iam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Troch. tetrameter. Ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias.
Iambici. Astute. S. carnufex quæ loquitur. D. herus est, neque præuideram.
S. Daue. D. hem. quid est? S. ehodum ad me. D. quid hic volt? S. quid ais? D. qua de re? S. rogas?
Meum gnatum rumor est amare. D. id populus curat scilicet.
S. Hoccine agis, an non? D. ego verò istuc. S. sed nũc ea me exquirere,
Iniqui patris est. nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
Dum tẽpus ad eam rẽ tulit, siui, animũ vt expleret suum.
Nunc hæc dies aliam vitã adfert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue, vt redeat iam in viam.
D. Hoc quid sit. S. omnes qui amant, grauiter sibi dari vxorem ferunt.
D. Ita aiunt. S. tum si quis magistrũ cepit ad eam rem improbum,
Ipsum animũ ægrotũ ad deteriorẽ partẽ plerũq; applicat.
D. Non hercle intellego. S. non? hem. D. non: Dauus sum, non OEdipus.
S. Nempe ergo apertè vis, quæ restant, me loqui. D. sanè quidem.
*Alias hisce. Redit ad trimetros. S. Si sensero hodie quicquam in * his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minus:
Aut velle in ea re ostendere, quàm sis callidus:
Rursus ad tetram. Verberibus cæsum te in pistrinũ Daue dedã vsque necẽ,
Ea lege, atque omine, vt si te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc intellextin'? an nõdum etiã ne hoc quidem?

D. imò callidè:
Ita aperte ipſam rem modo locutus, nihil circuitione
vſus * es. Aliàs, vſor es.
S. Vbi vis facilius paſſus ſim, quàm in hac re, me deludier.
D. Bona verba quæſo. S. irrides, nihil me fallis. ſed di-
co tibi,
Ne temerè facias. neque tu haud dicas tibi non prædi-
ctum: Caue.

NON dubium) Narratione iam habita, perſona Soſiæ non erat neceſſaria. ergo ſubſiſtit ſenex, per quem agenda ſunt reliqua. Non dubiũ) Ad hoc certus inducitur Simo, vt magis perturbetur inopinata conſenſione Pamphili ad ducendam vxorẽ, & præterea nihil agat cum Chremete de tradenda filia, confirmandíſque nuptiis.

Ita modo Dauum timere ſenſi) Non receſſit de loco ſenex: SENSIT ergo antè, quàm cum Soſia loqui cœpiſſet. Ita modo) Argumẽtum quod ſuprà, ab eo quod noſtri faciunt. Modo) antè quàm cum Soſia loqui cœpiſſet Simo. & Dauus non rectè ſcribitur, Dauos ſcribendum, quòd nulla litera vocalis geminata vnam ſyllabã facit. Sed quia ambiguitas vitanda eſt nominatiui ſingularis, & accuſatiui pluralis: neceſſario pro hac regula, digãma vtimur, & ſcribimus DaFus, ſerFus, corFus. Digamma.

Mirabar hoc) Hic locus eſt in quo Dauus inſinuatur ſpectatorib⁹ multa geſtu⁹. Sic.

Si ſic) Sic, pro leuiter & negligenter, quod Græci οὕτως dicunt. ſignificat autem οὕτως, id eſt ſic: & eſt de his quæ adiuuanda geſtu ſunt: vt tantillum puerũ: &, Huius non faciam. οὕτως. οὕτως.

Lenitas) Clementia, facilitas. cui contraria, aſperitas & difficultas. Et heri ſemper lenitas) An ſemper‿lenitas, vt ſit ὑφέν. Lucretius, Semper‿florentis honoris. Lenitas. Aſperitas.

Semper‿lenitas) Ac per hoc ſimulata vſque nunc lenitas: nam nemo in diuerſis actibus ſemper lenis eſt: niſi forte fictus aſſimulator & callidus. Semper‿lenitas) Sine differentia eſt importuna lenitas. Hyphen.

Quorſum euaderet) Ad quam partẽ erumperet. Et EVADERE, eſt per quancunque difficultatem ad aliquid peruenire. Euadere.

Verbum fecit) Non dixit litigium, aut rixam: ſed verbum. iſtæ exiguitates, aſſeuerationes dicuntur. & cum pronuntiatione: vt intelligatur, ne verbum quidem. Verbum facere.

Neque id ægrè tulit) Hoc eſt ſemper‿lenitas.

Faciet) Subaudiendũ VERBVM. & eſt FACIET, perſona tertia pro prima. Perſona tertia pro prima

Faciet) id eſt iraſcetur, denuntiabit, loquetur.

Sine tuo magno malo) Id eſt comminabitur tibi, & minas cõtemnes, vt ad pœnas peruenias.

Id voluit) Aut abſolute accipiendum ID: aut ID, quomodo SIC, demonſtratio eſt, vt magis geſtu quàm ſenſu intelligatur, vt ſuprà diximus. Id.

Nec‿opinantes) ὑφέν.

Duci) Ducere eſt expectatione longi temporis malum prolatare. Vel induci, vt feras in retia. Ducere.

Falſo gaudio) Velut ex ira, & vitæ ſenis iracundia.

Amoto metu) Iſta ſingula ſunt. & amoto metu, ſic dixit, quaſi metus ſit corpus brutum, quod cum molimine mouetur.

Oſcitatio. Oſcitantes) Oſcitatio eſt animi otium & ſecuritas. dictum ab ore ciendo, id eſt
Oſcitantes. commouendo. Oſcitantes,ſecuri,vel nihil prouidentes.

Cogitat ad Cogitandi ad diſturbandas) Miranda locutio: vt ſi dicas, Cogitat ad dicendum.

Aſtute. Aſtute) Hoc & geſtu,& vultu ſeruili,& cum agitatione capitis dixit.

Carnifex. Carnifex) Aut excarnificans dominum, aut ipſe dignus carnifice vt caro fiat, id eſt lanietur. Lucilius,Carcer,vix carcere dignus.

Præuidere. Neque præuideram) Præuidentia duplex eſt: aut enim animo, aut oculis præuidemus.

Hem. Hem) Quaſi correptio totius corporis.

Ehodum. Ehodum) Nutus eſt,intentionem animaduerſionémque depoſcens eius cũ quo
Parelcon. vult loqui. Ehodum) Dum, παρέλκον eſt hoc loco.

Quid hic volt?) More ſeruili & vernali geſtu. ſic enim vocati à dominis,ſecum vultuoſe agunt

Qua de re? Qua de re?) Negãtis vim habet hæc interrogatio. plus eſt enim qua de re,quàm nihil.

Rogas?) Hoc cum interrogatione indignantis.

Meum gnatum RVMOR EST AMARE) Mire apud ſeruum diſſimulat id quod iam probauit. Meum gnatum rumor eſt amare) Grauiter, conſtantérque ſenex nondum ſe fatetur credere: nec verum ſcire, ne amittat vim vindicaturi ſi reſcierit.

Id populus curat ſcilicet) Quia rumigeratio populi eſt. ſed hoc auerſus ab illo,
Scilicet. contumaciter. ſic Virgilius,Scilicet is ſuperis labor eſt. Scilicet,ſemper cum εἰρωνείας
Ironia. ponitur.

Ago. Hocine AGIS) Agis,id eſt audis. Alibi ſic,Hoc age amabo. Plautus, Vos hoc agite. Spectat pronuntians,ſimul demonſtratiue,veluti aurem ſuam tangens.

Iſtuc) Deeſt ago,vel audio.

Iniqui patris eſt) Iniqui eſt,ſi nunc velim quærere actus liberos adoleſcentis.

Antehac. Nam quæ ANTEHAC fecit) Pro ante hæc,conſuetudine magis, quàm ratione dicitur.

Nihil ad me) Id agit vt ſuperius conſilium ſe ſeruare oſtendat.

Dum tempus ad eam rem TVLIT) Deeſt SE: vt ſit,Dum tempus ſe præbuit: quia ſuprà dixit, Tute his rebus finem præſcripſti pater. Ad eam rem tulit) Abſolute,& deeſt SE.

Siui,animum vt expleret ſuum.) Mira ratio cur ſiuerit,vt & hoc quod permiſit,
Sino. ad bonum permiſerit,non ad luxuriam. Siui autem diſtingue. eſt autem ſiui modo, permiſi, ceſſaui. ſiui antique. Aliter in Adelphis, Non ſiuit egeſtas facere hoc nos.

Affero. Nunc hic dies aliam vitam adfert) Hoc eſt, recte, & ſeuere, & inexorabiliter de-
Alius. nuntiat. Aliam vitam, pro diuerſam & contrariam. ſic & Virgilius, Diis aliter viſum eſt.

Te oro Daue) Grauius illud fecit,nomine appellando.

Iam. Vt redeat iam in viam) Iam modò tarditatis eſt ſignum. & in viam dixit, quaſi
Redire in viã qui deuius ſit,& errarit à recta via. Vt redeat iam in viam) Prouerbiale.
Prodiorthoſis. Sine æquum eſt) προδιόρθωσις.
Hoc quid ſi.) ἔλλειψις, deeſt enim quæris.
Elipſis. Ita aiunt) Hæc credunt & loquuntur vniuerſi.& eſt trepida confeſſio,& quaſi in-
Aiunt. uiti reſponſio. vt in Heautont. Ita credo: monente patre filium.
Pædagogus. Tum ſi quis magiſtrũ) μεταφορικῶς. an quia & pædagogus eſt magiſter? vt Ge-
Magiſter. ta in Phormione,Me filiis relinquunt quaſi magiſtrum.
Ad eam rem. Ad eam rem) Id eſt ſuper eam rem, hoc eſt ſuper amorem.

Animum ægrotum) Pro ægro.nam animus æger,corpus ægrotum. Æger. Ægrotus.

Hem) Interiectio est irascentis. Hem.

Dauus sum,non Œdipus) Multiplex contumelia. potest enim senem quasi sphingem dixisse,id est deformem monstrique similem.potest etiam inhumanum & ferum,vt sphinx. Potest per Œdipum se vltorem promittere futurum,atq; oppressorem sapientiæ senis. Dauus sum,non Œdipus) Facete se negauit Œdipum, vt senem sphinga esse confirmet,non Œdipum. Imitationum duo sunt genera: quandam necessitas,quandam introducit voluntas. Non Œdipus) Si Latine pronunties,genitiuus Œdipi faciet:si Græce,Œdipodis. Œdipus.

Sane quidem) Sane,valide: quia qui sanus,& validus est. Sane.

Si sensero) Comminatio. & fit pronuntiatio, vt in singulis verbis ardeant minæ.

Hodie) Non ad tempus non plenum, sed ad comminationem refertur.vt Virg. Nũquam omnes hodie moriemur inulti.Et dies pro nocte accipitur:vt hoc ipsum, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. Hodie.

Quo fiant minus) Quo minus,hoc est quo impeditius. Minus.

Verberibus cæsum TE in pistrinum DAVE) Vult in pronomine, & nomine exagitare comminatione seruum,ne quid relinquat iracundiæ.

Dedam) Dare,est quod repetas: Dedere,est ad perpetuum. Damus,& amicis:Dedimus,tantum hostibus. Dare. Dedere.

Ea lege atque omine) Lege,ad homines:omine,ad rem diuinam refertur. id, est firmamentum per humana & diuina. Omen autem est quicquid ore dicitur. Ea lege atque omine)Bene lege atque omine,quia leges auspiciis seruatis ferebantur. Ergo sic intellige,quasi dixerit,ea lege & conditione. & antiqui auspicato omnia faciebant, quæ rata esse vellent. Lex. Omen.

An nondum etiam) Quartum παρέλκον,quia abundat ETIAM. Parelcon.

Ipsam rem) Ipsam rem,id est voluntatem suam: aut interminationem suam: hoc est pistrinum & pœnas seruiles.

Nihil circuitione) Nihil,pro non.Circuitione,periphrasi. Nihil.

Vsus es) Legitur & vsor es. Circuitio.

Vbiuis facilius) Admonitio. Vbiuis facilius) Cicero,Non est in hac causa peccandi locus vllus.

Bona verba quæso) Hic in ἠρωνίᾳ est ἀφαιμερὸν. quasi dicat,meliora loquere rogo te. ergo cum admonitione, Bona verba,inquit,rogo. Bona verba quæso.

Nihil me fallis) Non te ignoro, non me decipis. sic Menander,ἐμὲ δ᾽ οὐ μὴ λανθάνεις ἄν. Nihil me fallis) Figura est ἑλληνισμός. Fallis) Lates, vt sit ἐμὲ δ᾽ οὐ μὴ λάθῃς. Ironia. Hellenismus.

Nihil me fallis) Nihil,pro etiam nunc. Fallere.

Neque tu haud dicas tibi non prædictum) Duæ negatiuæ faciunt vnam affirmatiuam: tres negatiuæ pro vna negatiua accipiuntur: vt hic, Neque haud non. Sallustius,Haud impigre, neque inultus occiditur. Vera ergo lectio est, Neque tu haud dicas. quod plurimi non intelligentes, hoc dicas legunt. Neque haud tu dicas tibi non prædictum) Vera lectio, Neque haud dicas. est enim quintum παρέλκον. Plautus in Bacchidibus, Neque haud subdititia gloria oppidum arbitror. Nihil. Negatiuæ duæ & tres.

ACTVS PRIMI SCENA III.

DAVVS.

Iamb. tetrametri.
In (Enimuero) eliditur m & u cõsonãs.

E Nimuero Daue, nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ,
Quãtũ intellexi modo senis sentẽtiã de nuptiis.
Quæ si nõ astu prouidentur, me, aut herum pessundabũt.
Nec quid agam, certum est: Pamphilúmne adiutem, an auscultem seni.

(eius) & (huius) sunt monosyllaba.

Si illum relinquo, * eius vitæ timeo. sin opitulor, * huius minas.
Cui verba dare difficile est. primum iam de amore hõc comperit.
Me infensus seruat, ne quam faciã in nuptiis fallaciam.
Si senserit, perii. aut si libitum fuerit, causam ceperit:

(me) redũdat

Quo iure, quáq; iniuria præcipitẽ * me in pistrinũ dabit.

Trimetri.

Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: hæc Andria,

(ista) redũdat

Siue * ista vxor, siue amica est, grauida è Pamphilo est.
Audiréque eorum est operæpretium audaciam.
Nam incœptio est amentium, haud amantium.
Quicquid peperisset, decreuerunt tollere.
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Ciuem Atticam esse hanc. fuit olim quidam senex
Mercator: nauem is fregit apud Andrum insulam.
Is obiit mortem: ibi tum hanc eiectam, Chrysidis
Patrem recepisse orbam, paruam. fabulæ.

Videtur Trochaic* hypercatalecticus.

Mihi quidem hercle non fit verisimile: atque ipsis commentum placet.

Trimeter iã.

Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, vt

Iambic. tetrameter.

Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

NIMVERO Daue) Hic breuis & comica deliberatio est, magnam expectationem plurimarum rerum imminentium cum motu excitans, Daui consideratione proposita. Enimuero Daue) Omnis persona aut ab altero commendatur, aut seipsam populo commendat, aut & ab altero & à seipsa

vt hic Daui,& per Simonem suprà descripta est, vbi dicit, Mala mēs, malus animus. & hic per se, dum hoc, gestu ac sermone agit ac disputat secum. Enimuero Daue) Enimuero, significationem habet nimium permoti atq; irritati animi. Cicero, Hic tum alius ex alia parte, Enimuero ferendum hoc non est: vocetur mulier. Enimuero.

Segnitiæ) Ad agendum. Segnitia.

Socordiæ) Ad considerandum. Socordia.

Quantum modo) Quantum pro inquantum. Quantum.

Prouidentur) prouisio rerum duas significationes habet. Prouidemus enim nobis tam bonum quàm malum. Malum, sicut quis eminus veniens, telum prouidit, atque sic caueri. Ergo hic PROVIDENTVR, cauentur, vitantur. Et nuptias velut vndam nauigio imminētem fecit. quòd si quis vndam ex aduerso venientem prora non exceperit, demersus vndis in pessum abit. est ergo metaphora. Prouidere.

Me aut herum) Herum hic, herilem filium. Herus.

Pamphilúmne adiutem, an auscultem seni.) Semper deliberatiua verba, habent quendam sonum per quem exitus rei demonstratur: vt hic ostendit se Pamphilum magis adiuturum, quàm verbis senis obtemperaturum.

Si illum relinquo) Partium tractatus quæ suprà sunt, Pamphilúmne adiutem, an auscultem seni.

Vitæ eius timeo) Vt alibi, Syre, tibi timui male. Timeo tibi.

Sin opitulor) Opem ferre dicitur in malis rebus, & iis qui de salute dubii sunt: vt, Fer opem, serua me obsecro. Opitulor & opitulatio dicta ab opem tollendo, hoc est ferendo. Opem ferre. Opitulari. Opitulatio.

Huius minas) Subauditur, timeo.

Cui verba dare) Verba dare, fallacia est: & illud spectat, Nihil me fallis. Verba dare.

Difficile est) Non dicit impossibile est. ergo ostendit partē se sequi quæ pro Pamphilo est.

Primum iam) Primo, inquit, iam infensus est senex. deinde à Pamphilo grauida est Glycerium. Primum iam) ὑφεν. est enim ἀναστροφὴ, pro iamprimum. Primū iam. Anastrophe.

De amore hoc) Hoc amore, sic quasi cum tædio & reprehensione eius amoris loquatur.

Me infensus) Scilicet de amore filii, senex me seruat, & re vera timendus est.

Seruat) φυλάττει.

Nequam faciam) Hoc ad illud spectat, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum.

Quo iure, quáq; iniuria) Prouerbiale hoc est: qualia sunt, fas & nefas, nolis velis. Iure vel iniuria.

Ad hæc) In ipsa re maior est difficultas, quia grauida est Glycerium.

Siue ista vxor) Et hoc cum quodam tædio & indignatione stomachi interrūpit.

Operæ pretiū audaciam) Dicitur de mirificis & laudabilibus. nam & ea quæ magna sunt, etiam si mala, tamen miramur: quia libenter audiamus. & hoc pretium est operæ, id est audiendi. Et AVDACIAM propriè dixit: vt in Eunucho, Audaciam meretricum specta. Operæ pretiū.

Nam inceptio est AMENTIVM, HAVD AMANTIVM) Amabant veteres de proximo similia dicere: vt Cicero, Minus charū putauit fore de armario, quàm quod de sacrario fuisset ablatum. Et quidem si in verbis sunt, παρόμοιον dicitur: in nominibus, παρονομασία. Paromœon. Paronomasia.

Quicquid peperisset) Maiorem reprehensionem sonat, quicquid peperisset. paritur enim aut masculus, aut fœmina: & solet iustior esse causa tollendi, si marem vxor peperit. sed nimii amoris est non expectare quid tollas.

Decreuerunt) Decernere est de magnis rebus certam proferre sententiam. vnde etiam Senatus decretum. Decernere.

Et fingunt) Argumenti partem narrat: & non credit futura esse quæ dicit, vt su-

persit locus errori. Et fallaciam quandam, ne verisimilis sit * ipsa fallacia totius contemptionis & vilitatis.

Fuit olim) Modo totius summæ argumentum populo narratur: sed vt restet aliquid ad errorem, abrogatur fides. Fuit olim quidam senex) A δηγηματικῷ ad μιμητικὸν transit.

Obire mortē. Is obiit mortem) Plene dixit, quod nos obiit tantū. Virgilius, Morte obita quales fama est volitare figuras.

Recepisse orbam, paruam.) Paruā propterea adiecit, vt fiat verisimile non posse eam facilè suos agnoscere.

Fabulæ) Redit ad narrationem.

Atque. Atque ipsis) Atque pro tamen. vt sit, tamen IPSIS COMMENTVM PLACET, Quod comminiscuntur probant.

Seruorum comicorum nomina qua ratione indita. Sed Mysis) παρασκευὴ alterius scenæ. Mysis) Semper autem nomina comicorum seruorum, aut à nationibus sunt indita, vt Mysis, Syrus. aut ex accidentibus, vt Lesbia velut ebriosa, à Lesbo insula, quæ est ferax suauissimi candidissimique vini. aut à moribus & vernilitate, vt Pseudulus. aut ex negotio, vt Chrysalus. aut ex qualitate corporis, vt Chylaeus. aut ex specie formæ, vt Pinacium.

Ego hinc) Nihil adhuc Dauus inuenit consilii, nisi vt quærat Pamphilum, moneatque. Ego hinc me ad forum) Vultuose hoc pronuntiatur: vt desit, pergam, aut ducam me.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

MYSIS, ancilla.

Trochaici tetrametri catalectici.

AVDIVI Archillis, iādudū Lesbiā adduci iubes.
Sanè pol illa tēmulenta est mulier & temeraria:
Nec satis digna, cui cōmittas primo partu mulierem.
Tamen eā adducam. Importunitatē spectate aniculæ,
Quia compotrix eius est. Dii date facultatem obsecro
Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
*Sed quidnā Pāphilū exanimatū video? vereor quid fiet.
Opperiar, vt sciā nunquidnā hæc turba tristitiæ adferat.

*Veteres meter [illegible] est, mihi sedilia [illegible] actum adductum.

Œconomia. AVDIVI Archillis) Hæc sunt inuentionis poeticæ, vt ad οἰκονομίαν faceti æ aliquid addant. nam οἰκονομία est vt accersatur obstetrix, & cōueniatur Pamphilus. facetia scribentis in his verbis est, quòd Archillis compotricem potissimū adduci iubere fingitur. Audiui Archillis) Frequenter hoc modo Terentius compendium facit, vt egrediens loquatur persona de eo quod est gestura: & simul doceat quid ab altera gestum sit. Audiui Archillis: iamdudum Lesbiam adduci iubes.) Vtrū iamdudum audiui, an iamdudū iubes, incerta distinctio est. & sunt qui iamdudum, iamprimum intelligant: vt, Iamdudum sumite pœnas.

Iamdudum.

Sane. Sane pol) Sane, multum aliàs, valde: nanque validus est qui multum rerum necessariarum habet ad salutem.

Validus.

Temulenta. Abstemius. Temetum. Temerarius. Temulenta) Producit primam syllabam TE. Temulenta) Vinolenta, hoc est ebriosa. quia temetū, vinum dicitur. vnde abstemius, sobrius. Dictū autē temetum ab eo quia tentet mentem. Temulenta, vino: Temeraria, natura.

Nec satis digna cui cōmittas)Bene in cōclusione illa specialiter probauit,dicēdo nō idoneā cui cōmittatur primus partus mulieris. Sed mirè signatéq; dixit COMMITTAS.etenim cōmittimus magna,& quæ salutē in dubio habēt. Nec satis digna) Duas res,nec parientē,nec primo partu.Figura ἓν διὰ δυοῖν.vt Virgil.Nō me tibi Troia Externū tulit.&,Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum Accolet. — Committi...

Tamen eam adducam) Redit ad illud,quòd vi coacta.

Importunitatem) Importunitas neq; loci neq; tēporis habet commoditatem. — Importunitas

Aniculæ) Archillis scilicet.

Quia compotrix) In vultu remansit oratio. deest enim,per figuram ἔλλειψιν: ideo illam vult accersiri. — Eclipsis.

In aliis) Vtrum in aliis mulieribus,an in aliis rebus?

Exanimatū) Exanimatus,est perturbatus. Virg. Exanimata sequens impingeret agmina muris.Exanim*,mortuus.Idē,Corpus vbi exanimū positū Pallātis Acestes. — Exanimatus. Exanimus.

Vereor quid sit) Quid,ob quid,propter quid sit exanimatus.Aut aliter:quid sit, id est quid sit negotii.Sed quidam putant quid pro quare:vt, Quid veniant. Aut deest,potest:vt sit,quid esse potest. — Quid.

Nunquidnam) Comicum est & Terentianum NVNQVIDNAM:quum exemptis num & nam,sufficere ad interrogationem potuisset quid. — Nunquidnā.

ACTVS PRIMI SCENA V.

PAMPHILVS adolescens. MYSIS.

P. HOCINE est humanum * factum, aut incœptum?hocine officium patris? — Iābici tetra. Aliàs,factu, aut incœptu.
M. Quid illud est? P. prò deûm atq; hominum fidem,quid est,si non hæc contumelia est? — Tetrametro accinitur monometer, contumelia est.
Vxorem decrêrat dare sese mihi hodie.nónne oportuit — Tetra.lābici.
Præscisse me ante? nónne prius communicatū oportuit?
M. Miseram me,quod verbum audio? — Dimeter.
P. Quid Chremes,qui denegarat se cōmissurum mihi — Troch.tetrametri.
Gnatā suā vxorē?id mutauit,quoniā me immutatū videt.
Itáne obstinate operam dat, vt me à Glycerio miserum abstrahat? — Tetra. lābici.
* Quod si fit,pereo funditus. — Dimeter. * Prior dimeter est trochaic.,alter est dimeter catalecticus in penultima duas breues habens pro longa. potest tamen totus esse iābicus, si legas,adeo,aut in inuenustū, elidas u et sonantem.
Adeón' hominem esse inuenustum aut infœlicem quenquam vt ego sum?
Prò deûm,atque hominum fidem,nullóne ego — Dimeter, redundāte pede.
Chremetis pacto adfinitatē effugere potero? quot modis — Tetrameter iamb.
Contemptus,spretus?facta,transacta omnia.hem. — Iābicus trim.
Repudiatus repetor.quāobrē?nisi si id est quod suspicor: — Trochaici tetrametri.
Aliquid mōstri alunt:ea quoniā nemini obtrudi potest,

Itur ad me. M. oratio hæc me miserā exanimauit metu.

Dimeter iāb. P. Nam quid ego dicam de patre? ah

Tetra. iābicū. Tantámne rem tā negligenter agere? præteriens modo

Mihi apud forum, Vxor tibi ducenda est Pamphile hodie, inquit. para,

Abi domū. Id mihi visus est dicere, Abi cito, & suspēde te.

Obstupui: censén' vllum me verbum potuisse proloqui:

Aut vllā causam, ineptā saltem, falsam, iniquā? obmutui.

(prius) vnica syllaba est. Quòd si ego resciissem id * prius. quid facerem si quis nunc me roget:

Trochaici tetrametri. Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. sed nunc quid primùm exequar?

Tot me impediūt curæ, quæ meū animū diuersè trahūt:

Iābicus tetram. cata lecticus penul. lōga. Amor, misericordia huius, nuptiarum solicitatio:

Iambici tetrametri. Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo vs-

Alias, (ad hoc) que * adhuc,

Quæ meo cunque animo libitum est, facere: eíne ego vt aduerser? hei mihi,

Incertum est quid agam. M. misera timeo, hoc incertum quorsum accidat.

Sed nunc peropus est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa aduersum hunc loqui.

Dum in dubio est animus, paulo momento huc, illuc impellitur.

P. Quis hîc loquitur? Mysis salue. M. ô salue Pamphile. P. quid agit? M. rogas?

Aliàs, (die) Laborat è dolore: atque ex hoc misera solicita est, * diem

Quia olim in hūc sūt cōstitutæ nuptiæ. tū aūt hoc timet,

Trimetri iāb. Ne deseras se. P. hem egóne istuc conari queam?

Ego proprer me illam decipi miseram sinam,

Quæ mihi suum animū, atque omnem vitam credidit:

Quam ego animo egregie charā pro vxore habuerim,

Bene, & pudice eius doctum, atque eductum, sinam

Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, si in te solo sit situm:
Sed vim vt queas ferre. P. adeón' me ignauum putas?
Adeón' porrò ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Vt neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, vt seruem fidem?
M. Vnũ hoc scio, hanc meritam esse, vt memor esses sui.
P. Memor essem? ô Mysis Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. iam ferme moriens me vocat.
Accessi. vos semotæ: nos soli. incipit,
Mi Pamphile, huius formam atque ætatem vides:
Nec clam te est, quàm illi vtræque res * inutiles, — Aliàs (vtiles)
Et ad pudicitiam, & ad tutandam rem fient.
Quod ego per hanc te dextram oro, & * genium tuum, — Aliàs (ingenium)
Per * tuam fidem, pérque huius * solitudinem — (Tuã) vnica syllaba est. Aliàs (solicitudinem)
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te solum semper fecit maximi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem.
Bona nostra hæc tibi committo, & * tuæ mando * fidei. — (Tuæ) & (dei) monosyllaba sunt.
Hanc mihi in manũ dat. mors continuo ipsam occupat.
Accepi. acceptam seruabo. M. ita spero quidem. — Hi duo trimetri catalectici. posterior (Accerso, &c.) habet duas breues in penulti. pro longa.
P. Sed cur tu abis ab illa? M. obstetricem accerso.
P. propera.
Atque audín'? verbum vnum, caue de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo. — Hic senarius perficitur initio proximae scenae, Quid ait Dau.

HOCCINE est) Hic inducitur adolescentis animus circa nuptias: vt ex magnitudine eius ingens gaudium comparetur in fine fabulæ, cognita Glycerio. & simul id agitur, vt magis magísq; per Mysidem Pamphilus excitetur ad resistendum patri nuptias inducenti. Hoccine est) Ab iracundia & dolore cœpit. Iracundia descendit ex iniuria: Dolor, ex miseria. Hoccine est humanum factum) Quasi deliberatio est: in qua duæ partes sunt, vna patris, altera amicæ. pro suasore Mysis est. Principium ab inuectione: in qua vt hominẽ accusat,
Iracundia.
Dolor.

deinde vt patrem. Hoccine eſt) Hoc eſt dilatare orationem,ne diceret quod fecit.&eſt peruerſa αὔξησις,à maioribus deſcendens ad minora per amplificationem accuſationis.

Auxeſis.

Factum aut incœptum) In aliis,factu aut incœptu,fuit.

Officium.

Hoccine eſt officium) Officium ab efficiendo,ab eo quòd quæritur quid efficere in eo vnumquenque conueniat pro conditione perſonæ.

Quid eſt,ſi hoc non eſt?

Quid eſt,ſi non hoc) Sic dicimus de his quæ neceſſario hoc ſunt quod dicimus. Si non hoc) Hoc cum ſtomacho dictum, quaſi aliquo contradicente non eſſe contumeliam.Cicero,Quid eſt quæſo Metelle,iudicium corrumpere,ſi hoc non eſt?

Decernere.

Vxorē decrerat) Decernere,eſt de magnis certam proferre ſententiam. Vxorem decrerat) Propoſitio iniuriæ.

Nónne oportuit præſciſſe me ante?) Oportuit.Se ad patrem refert. Nam nec ſic conſentirem ad nuptias.ſed fac me velle:Nónne oportuit præſciſſe me antè? Dolet autem ſe ſpatium non habuiſſe conſilio. Et ANTE abundat,aut certe PRAE, cum ſufficiat ſciſſe.

Præſciſſe ante

Nónne prius conſultum oportuit?) Quàm de ſtomacho repetitum eſt OPORTVIT! Et de more, PRAESCISSE ME ANTE. Præſciſſe proprie ad eum refertur,hoc eſt Pamphilum.

Communicatum) Quod neque huius proprium eſt,neque illius. Communicatum) Quia nuptiarum non omnis poteſtas in patre eſt.

Verbum.

Quod verbum) Verbū pro ἀξίωμα more ſuo poſuit,id eſt,vxorē dare quòd ait.

Quid Chremes?) Tranſit à patre nunc,& ad ſocerū redit. QVID,non ad Chremetem dicitur:ſed ad illū tranſeuntis eſt,& non conſiderantis quid dicat. Quid Chremes) Iraſcitur patri quòd cogat Chremetem quòd non neget vxorem.Non dolet,non odio haberi,non repudiari.

Qui denegarat ſe commiſſurum) Non latuerat Pamphilum, repudiaſſe Chremetē.vnde & Dauus ait,Qui poſtea quàm audierat non datum iri filio vxorē ſuo.

παρόμοιον.
παρωνομασία.

Id mutauit) Noue dixit ID. ID enim ad DENEGARAT. Id mutauit quoniam me immutatū) παρόμοιον.Nam quoties verba ſunt, παρόμοιον dicitur. quoties nomina,παρωνομασία.

Commiſſurum) Putauerat nuptias, * & Chremetē mutare ſententiam.

Obſtinate facere aliquid.

Itane obſtinate) Obſtinate facere aliquid,eſt in alterius malum cum conatu facere perſeueranter,& in alterius perniciem nimis niti.

Abſtrahere.

Abſtrahat?) Magna vi verbi & proprietate vſus eſt.vnde illud eſt,Iphitus & Pelias mecum diuellimur inde. Abſtrahat) Magna indignatione vſus eſt:tanquam Chremes non tam filiæ conſultum velit,quàm læſum Pamphilum.

Alia exclamatio eſt aduerſum ſocerum, ADEÓN' HOMINEM. Neminem putat eſſe in genere humano ita infœlicē vt ſe : quod eſt commune omnium qui in aliquo mœrore conſiſtunt. itaque non ſe, ſed conditionem humanam dolet:& quæritur natum eſſe quenquam qui poſſit eſſe tam miſer vt ipſe eſt: ac per hoc ſe. Adeón' hominem) amatorie,amore nominato exiluit in gemitus. Sic Virgil.
—aut ſi lux alma receſſit, Hector vbi eſt?

Inuenuſtus.

Inuenuſtum aut infœlicem) Inuenuſtus eſt ſine venere,id eſt ſine gratia,quem omnes reſpuant,repudiéntque pulchræ,& quem deformes appetant. Inuenuſtū aut infœlicē) Inuenuſtus,cui diſplicēs obiicitur. Infœlix,cui placens negatur.

Infœlix.

Vt.
Anacoluthon

Aut infœlicem quenquam vt ego ſum) Adeò ſe miſerum dicit,quòd ſibi repudiare non licet:vt propter ſe doleat humanum genus,in quo ſit aliquis tam miſer. Virgil.Heu cadit in quenquā tantū ſcelus? Vt ego ſum) ἀνακόλουθον eſt VT: QVAM enim inferre debuit,non VT.

Prò deum) Quàm ferueat indignatione, hinc aſpice,quòd frequēter exclamat.

Effugere.

Effugere) in totum fugere.

Quot modis CONTEMPTVS, SPRETVS?) Si Chremes spretus, intelligemus Pamphilū dicere, quòd operā dederit vt se repudiaret Chremes, vt suprà dixit, Mutauit, quia me immutatū videt. Quot modis contēptus) Chremes an Pamphilus?

Facta, transacta omnia) Prouerbiale est in id negotii, de quo nihil superfit ad agendum. Facta autem, à Pamphilo: transacta etiam à Chremete. Facta, transacta omnia.

Repudiatus repetor) Quasi hæc iniuria sit, repudiare & repetere. Et tale est in Eunucho, Exclusit, reuocat.

Nisi si id est) coniecturale argumentum.

Aliquid monstri alunt: ea) Duplex contumelia, & monstri & aliquid. minus enim esset, aliquod monstrum. sic, Quid hominis vxorem habes? Et mutauit genus, dicendo ea: quoniam fœmina est. Sic in Eunucho, Taces monstrum hominis? nō dicturus es? Aliquid monstri alunt: ea) Dum monstrum dixerat, EA subiunxit, tanquam non verbis, sed sententiæ seruiens. Aliquid monstri. Neutrū gen. fœmiaino cō iunctum.

Nemini obtrudi) Mire OBTRVDI, quasi inuito. & totum cum iracundia obtrudi, infringi, impingi. Obtrudere.

Itur ad me) Dotem amator non cogitat: & ad vilitatem trahit quòd vltrò venit, & quòd se repetit Chremes. Itur ad me) Quasi ad hostem. Plautus in Pseudulo, Itur ad me. Et Virg. -simul ense relicto, Ibat in Euryalum propere. Eo is.

Oratio hæc) Etiam pauca verba veteres orationem dicebant. Oratio.

Nam quid ego) Redit ad patrem, in quo noue hoc accusat, negligenter eum agere quod noluit fieri.

Tantámne rem) Summum voti ac nuptias.

Præteriens modo) Hìc ostendit specialiter quid peccauerit. Pater præteriens modo mihi apud forum) Vndique conflatur excusatio. ex facto, quòd præteriens. ex tempore, quòd modo. ex loco, quia in foro. ex verbis, Vxor tibi ducēda est. Mire DVCENDA. semper hoc genus declinationis, necessitatem ostendit. vt Virgil. Et pacem Troiano ab rege petendum. Salluft. Agendum, atq; obuiam eundum est. In dus, a, um nomina.

Abi cito, & suspende te) Ad Hodie, Cito retulit: ad Vxor tibi ducenda est, Suspende te.

Ineptam saltem, falsam) Duo comparantur in defensionem, aut vera, aut ad tempus accommodata. Ineptum est, quod à quouis reprehendi potest. Falsum, quod etiam prudentem possit fallere. Ineptum. Falsum.

Quod si ego rescissem) Si mecum communicasset prius.

Quid facerem?) Ipse se reprehendit. Quid facerem?) ὑποφορά. Hypophora.

Vt ne hoc facerem) Tacerem. & nota facerem, pro tacerem. Facere.

Sed nunc) Deliberatio, & partes eius.

Amor, misericordia) Hæc oratoria sunt, cum vnum negotium in multas distrahimus partes.

Diuerse trahunt) Pro, in diuersa trahunt. Diuerse.

Amor) A necessario.

Misericordia) ἀπὸ τοῦ ἐλέου. Misericordia huius ἀμφιβολία. Amphibolia.

Nuptiarum solicitatio) A perturbatione. Quibus colligit consulere se non posse. Solicitudo est quæ inhæret mentibus. Solicitatio quæ ab alio fit. Solicitudo. Solicitatio.

Tum patris pudor) ἀμφιβολία.

Qui me tam) Explanatio, in quo pudēdum sit sibi apud patrem. Et ad illud spectat, Tute his rebus finem præscripsti pater.

Eine ego) Pronomen hoc, vim qualitatis habet & est, An tali, tam bono?

Qui me tam leni passus est animo) Atqui accusabat eum. Sed amator est.

Egóne vt aduerser?) Videtur inclinasse vt secundum patris animum consistat. sed amore ad incerta iterum deuoluitur.

Quorsum accidat) Ad quam rem, quo versus. Quorsum.

Sed nunc peropus est) Calliditati fœmineæ & astutiæ sententia hæc congruit. Cum ipsa) Ipsa, nunc domina mea.

Aduersum. Aduersum hunc) Apud hunc. vt alibi, Et id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam.

Dum in dubio est animus) Translatio hæc est à mole alicuius ponderis, quæ antè, quàm in loco sederit, cum incerta pendet, facillime commouetur.

Quis hic loquitur?) Hoc secum. deinde conuersus, vt vidit, Mysis salue.

Salue. Salue) Difficile est aliud inuenire verbum quod sic declinetur, salue, & saluete. quippe huius verbi per modos est rara declinatio.

Quis hic loquitur?) Principium Terentianum in iungendis personis.

O. O salue) O, interiectio optantis aduentum, aut repente perculsi.

Quid agit?) Amatorie, & familiariter non addidit quæ. Virgil. Quæ mihi reddat eum, vel eo me soluat amantem.

Rogas? Rogas?) Lenta quædam, & tristis est responsio, & dolore plena.

Laborat è dolore. Laborat è dolore) Duplicem laborem Glycerii esse dicit, vnum parturitudinis, alterum curæ & solicitudinis, nuptiarum Pamphili. Laborat è dolore.) Callide aggreditur iuuenem. nam vtraque propter illum perpetitur, & dolorem & solicitudinem.

Atque ex hoc) Mysis, quæ contra patrem suasura est, incertum inueniens Pamphilum, facilè ad se conuertit mentione dominæ suæ: & maxime quòd addidit, cur illam ægram esse dicat. quare statim perfectum est quod volebat, vt dicat Pamphilus, Egóne istuc conari queam?

Constitutæ) Nec addit à patre: sed inuidiose quasi & à Pamphilo sint constitutæ. An timet in negotio?

In hunc diem.) Idem enim dies est quo placuerant destinatæ nuptiæ, quamuis Chremes denuntiauerat. & suprà, Hic nuptiis dictus est dies.

Tum. Tum autem) Tum, præterea. Tertiam solicitudinem habere Glycerium, ne deseratur à Pamphilo.

Solicitudo. Solicita est) Solicitudo rerum incertarum magis est.

Quòd in hunc diem sunt constitutæ nuptiæ) Hic certior metus est, & grauior.

Conari. Egóne istuc conari) Ideo sic Pamphilus, quia illa inuidiose non Deserere eogaris, dixit: sed, deseras. Egóne istuc conari) Non perficere, sed conari velle aliquid ad scelus, effectio est, etiamsi non potest fieri. hic enim voluntas, non factum damnatur. vt Virgilius, Ausi omnes immane nefas, ausóque potiti. Egóne conari) Leuius est conari, quàm facere.

Egóne. Egóne propter me) Magna vis est in pronominibus. & diuersa sunt, & singula, & non præcipitantur, nec dicuntur vno spiritu: sicut in Eunucho, Egóne illam, quæ me, quæ illum? Quæ illum, deest, amat: quæ me, deest, non amat. Egóne) Suadenter. subauditur, vt fieri sinam.

Quæ mihi suum animum) Ab eius beneficiis. Suum animum) Quantum ad amorem pertinet.

Atque omnem vitam) Hoc est, vt maritum speraret. Quæ mihi suum animũ, atque omnem vitam credidit) Argumenta à consequenti. Si eam deserit, hæc subiiciuntur.

Egregie. Quam ego animo egregie charam) Egregie, præter cæteras, id est nimis.

Bene & pudice) Hic illud soluitur, Lana & tela victum quæritans: vt hoc præstruat bene & pudice Glycerium esse educatam, Lana & tela victum quæritans. Et non pertinet ad argumentum, nisi post vitã Glycerii intelligas. Bene & pudice) ab honesto. Bene & pudice eius DOCTVM) Hanc sententiã quasi de exemplo probat. nam bene educata est à Chryside, quæ primo pudice vitam, parce, & duriter agebat.

Coactum egestate) Propterea quòd Chrysis, inopia & cognatorum negligentia coacta. Coactum egestate) Non paupertate, sed egestate. cui contrarium, Inopia, & cognatorum negligentia. Egestas.

Haud vereor) Acuit animum adolescentis contra patrem, cuius etiam nomen graue est.

Sed vim vt queas) Hic, VEREOR subauditur. VT, pro NE NON posuit: vt sit, Sed vereor ne non queas vim patris ferre. Et ne non possis, nō damnatio est, verū adolescentis prouocatio in contemptum patris. Vt.

Adeón' me ignauum) A verisimili. Ignauum) Quod aduersum necessitatem proferendum fuit, id primum dixit, adesse sibi virtutem. quæ sequuntur, ad fidem pertinent. Ita pro tempore contemptum patris pro fortitudine habet. Ignauum) Ignauus est, qui vim non potest ferre, qui non est perseuerans. Ignauus.

Adeón' porro ingratum) Porrò, coniunctio est expletiua, aliàs aduerbium temporis. Ignauum & ingratum) αὔξησις est, inhumanum aut ferum post subiecta dixit. Adeón' porrò ingratū, aut inhumanū) Mira omnis conuersio. non enim dixit, Adeón' me obsequentem patri existimas, adeo gratum, adeo pium, adeo mãsuetum? ita amatoris per omnia seruat conditiones, vt oratorie hoc cogatur, scelus esse si parêret nunc patri. Porro. Auxesis.

Vt neque me consuetudo) Non ordinem reddit. ferum enim reddit ad mansuetum, quòd etiam feræ mansuescunt. Mansuetus.

Neque amor) Ad illud, Inhumanum. Amor nãque vehemẽtior est in homines. Vlrgilius, Quid iuuenis, magnum cui versat in ossibus ignem Durus amor?

Pudor) Ad ingratum retulit.

Vt neque me consuetudo, neque amor) ἀπόδοσις ad superiora. Consuetudo, aduersus feritatem. Amor, aduersus inhumanitatem. Pudor, aduersus ingratū animum. Apodosis. Consuetudo. Amor. Pudor.

Commoueat neque commoneat) αὔξησις est ad maiora.

Vt seruem fidem) Exquisite: non dixit vt contemnam patrem.

Vnum hoc scio) In eodē hæret, vt excitet iuuenem: neque audire se fingit quod dicit. Vnum hoc scio) Vide quàm callida sint quæ à Myside subiiciuntur ad irritandam promissionem Pamphili. Vnum hoc scio) Subiicit illa quæ ardentem incendant magis. nam dixit ille omnia quibus cogitur seruare fidem: sed de merito eius aut nihil dixit, aut parum. Vnum hoc scio) Quasi hoc dicat, Quid tu facturus sis equidem nescio, sed vnum scio.

Vt memor esses sui) Inuidiose, quasi oblito: adeò commouetur hoc dicto Pamphilus. Vt memor esses sui) Bene præterito: quoniam quæ præterita sunt, in recordatione magis lachrymabilia sunt. vt Virgilius, —cui paruus Iulus, Cui pater, & coniux quondam tua dicta relinquor? Idem alibi, Per caput hoc iuro, per quod pater antè solebat.

O Mysis, Mysis) Primum vocandi, alterum increpandi est.

Etiam nunc scripta) Id argumentum est quàm viuæ memor sit, qui etiam mortuæ verborum meminerit Chrysidis de Glycerio.

Iam ferme) Fermè, aduerbium est festinantis. Ferme.

Moriens me vocat) Ex tempore probauit locutam vera esse, non ficta & simulata. nam qui sani sunt, spe longioris vitæ adulantur. Virgilius, Et dulces moriens reminiscitur Argos. Iam fermè moriens) Affectus à tempore, quòd postrema vox erat.

Accessi. vos semotæ: nos soli.) Figuræ propriæ Terētianæ, ἀσύνδετον καὶ ἔκλειψις. Vos semotæ, deest estis. Nos soli, deest remansimus. vt est illud, Egóne illam, quæ illum, quæ me? Vos semotæ: nos soli.) Habuit fidem, quòd soli fuimus, quòd nemo testis. an timuit, ne hoc pater ante firmatum amorem cognosceret? Asyndeton. Eclipsis.

Incipit) Deest dicere. Præparatio, & quasi vestibulum orationis est. Incœptio di- Inceptio.

citur orationis, quæ longa taciturnitate, meditate, grauitérque profertur. vt Virg Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas Infit.

μίμησις. Prosopopœia. Mi Pamphile) μίμησις per προσωποποιίαν. & principium à blandimento. Mi Pamphile) Imitatus est etiã blandimentũ Chrysidis. Mi Pãphile) Vide redditã voci morïẽtis dẽsis interuallis interruptã orationẽ, vtpote lasso anhelitu interueniente.

Forma. Ætas. Huius formam atque ætatem) Amat compendium lassitudo. formam enim dicendo, pulchritudinem significat. ætatem, quòd parua. Huius formam atq; ætatem) Duplex causa commendationis, forma & ætas: vt suprà, Forte vnam aspicio adolescentulã Forma, &c.

Vtræque res inutiles) Legitur &, vtiles.

Et ad pudicitiam) Propter formam dixit.

Apodosis. Et ad rem tutandam) Propter ætatem. ἀπόδοσις.

Quod. Quod te per) Quod, propter quod. vt, Quod te per superos. Et est ordo, Propter quod te oro.

Per hanc dextram) Tenet eum, vt apparet. Per hanc dextram) Fidei & fœderis membrum. Ad manum fit conuentio.

Et ingenium) Legitur &, genium.

Per huius solitudinem) Legitur &, solicitudinem.

Obtestari. Orare. Obtestor) Obtestatio dicitur quando eum adiuramus quem rogamus. Oramus per eas res propter quas rogamus. Virg. -per euersæ genitor fumantia Troiæ Excidia obtestor.

Parelcon. Ne abs te hanc SEGREGES, neu DESERAS) Ad fidem, ne segreges, retulit: ad solitudinem, ne deseras: hoc est, ne aliam ducas, aut amare desinas. etiamsi aliam ducas. Ne abs te hanc segreges) Quasi ipsam manu tenens. Hanc: propter formam & ætatem. Segreges) Hoc verbum simplex fieri non potest. neu deseras. postremo TE OBTESTOR. Sextum παρέλκον. dixit enim iam, Quod ego te per hanc dextram oro.

Si te in germani) Sic tunc dicimus, quando præstitimus aliquid, & tamen nolumus exprobrare. vt Virg. Si qua tuis vnquã pro me pater Hyrtacus aris Dona tulit. Et alibi, Si bene quid de te merui. In germani fratris) Non fratris solum, sed etiam germani.

Siue hæc te solum) Si aut te mihi quoque prætulit, aut nu um alium nouerit amatorem in domo meretricis.

Morigera) Hoc quasi amanti vtile fuit. Virg. -fuit aut tibi quicquã Dulce meũ.

Te isti virum do) Hæc, vt diximus, & singula sunt, & non præcipitantur, nec dicuntur vno spiritu. Te isti virum do) Apparet quòd iunctis dextris hæc dicebat. ideo &, Per hanc dextram te oro.

Amicũ) Potest enim & marit⁹ esse, sed nõ amic⁹. sed affectu mariti retulit amicũ.

Virum) Ne segreges. Amicum) Ne deseras.

Tutorem) Quasi orbæ. Patrem) Quasi paruæ.

Patrem) Ad illud quod ait, Et ad pudicitiam.

Bona nostra tibi hæc commendo, & tuæ committo fidei.) Conclusio per mandatum & obtestationem efficax satis. Bona nostra) Hæc verba quasi supellectilem suam ostendẽtis sunt. Bona nostra) Hoc est, Ad rem tutandam.

Dare in manum. Hanc mihi in manum dat) Confirmatæ sunt legitimè nuptiæ per in manũ cõuentionem. Et mirè hanc: non, huius manum.

Mors continuo ipsam occupat) Quo magis memorem esse oportet eorum, post quæ illa nihil locuta est.

Accepi) Proprie, quasi vxorem.

Accipere vxorem. Acceptam seruabo) Conclusit partem deliberationis suæ per electionem.

Sed cur tu) Corripit, quòd abeat ab illa. Cur, non interrogantis, sed corripientis est, & increpantis quòd Glycerium deserat.

Obstetricem) Quæ opem tulerit parienti, obstetrix dicitur: vnde & parturientes Fer opem, clamant. Obstetrix.

Propera, atque audin'?) Et interrogatio quò eat, & reuocatio, ad argumentū magni amoris accedit.

Verbum vnum caue de nuptiis) Deest dicas. figura ἔλλειψις. De nuptiis) Non quòd hodie futuras nescierit Glycerium : sed quòd illas hodie indixerit pater filio: cū suprà & Pāphilo & Glycerio disturbatæ viderētur, Quia sūt cōstitutæ in hūc diē. Eclipsis.

Caue) Annotant quidam C A V E hic corripiendum esse.

Ne ad morbum hoc etiam) Iterum ἔλλειψις. deest enim, accedat.

A C T V S S E C V N D I S C E N A P R I M A.

C H A R I N V S adolescens. B I R R I A seruus. P A M P H I L V S.

Q V I D ais Birria? Datúrne illa hodie Pamphilo Nuptum? B. sic est. C. qui scis? B. apud forum modo Daturne, &c. Dimeter est. Senarii.
De Dauo audiui. C. væ misero mihi: vt animus in
Spe, atque in timore vsque ante hac attentus fuit:
Ita postquā adēpta spes est, lassus, cura confectus, stupet. Tetrametri iamb.
B. Quæso ædepol Charine, quoniā id fieri quod vis non potest, velis id
Quod possit. C. nihil aliud, nisi Philumenam volo. Senarius.
B. Ah, quanto satius est, te id dare operam, Monometer.
Quî istū amorē ex animo dimoueas tuo, quàm id loqui Duo troch. tetram. Alias, corde clames tuo.
Quo magis libido frustra incendatur tua.
C. F A C I L E omnes quum valemus, recta cōsilia ægrotis damus: Iamb. tetrametri.
Tu si hîc sis, aliter sentias. B. age age, vt lubet. C. sed Pamphilum
Video. omnia experiri certum est prius quàm pereo. B. quid hic agit?
C. Ipsum hunc orabo : huic supplicabo : amorem huic narrabo meum.
Credo impetrabo, vt aliquot saltē nuptiis protrahat dies Aliàs, prodat.
Interea fiet aliquid spero. B. id aliquid nihil est. C. Birria:
Quid tibi videtur? adeón' ad eum? B. quid ni? si nihil impetres, Aliàs, quid ni si nihil
Vt te arbitretur sibi paratum mœchum si illam duxerit.

Iábici trim. Suſpicioe (abin) aut (abraſ) legēdū, vt cōſtet verſus. Vetus co. legit Abin

C. Abi hinc in malā crucē cum ſuſpicione iſtac ſcelus.
P. Charinum video. ſalue. C. ô ſalue Pamphile.

Troch. tetrametri.

Ad te venio, ſpem, ſalutem, auxilium, conſiliū expetens.
P. Neque pol conſilii locum habeo, neque auxilii copiā.

Eliditur ſ in (iſtud)

Sed iſtud quidnā eſt? C. hodie vxorē ducis? P. aiunt.
C. Pamphile,
Si id facis, hodie poſtremùm me vides. P. quid ita?
C. hei mihi,
Vereor dicere. huic dic quæſo Birria. B. ego dicam.
P. quid eſt?
B. Sponſam hic tuam amat. P. næ iſte haud mecum
ſentit. ehodum dic mihi,
Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine?
C. ah Pamphile
Nihil. P. quàm vellem. C. nunc te per amicitiam, &
per amorem obſecro,
Principio vt ne ducas. P. dabo equidem operam,
C. ſed ſi id non potes:
Aut tibi ſi nuptiæ hæ ſunt cordi. P. cordi! C. ſaltem
aliquot dies

Si diuidis (iā) verſus cōſtat.

Profer, dū proficiſcor aliquò, ne videā. P. audi nūc iam:
Ego Charine, neutiquam officium eſſe liberi puto,

Iāb. tetrameter: niſi elidas u in poſtulare

Cum is nihil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi.

Trochaici.

Nuptias effugere ego iſtas malo, quàm tu adipiſcier.
C. Reddidiſti animum. P. nunc ſiquid potes aut tu,
aut hic Birria,
Facite, fingite, inuenite, efficite, quî detur tibi.
Ego id agam, mihi quî ne detur. C. ſat habeo.
P. Dauum optume
Video, cuius conſilio fretus ſum. C. at tu hercle haud
quicquam mihi,

In (opus) eliditur s.

Niſi eā, quæ nihil opus ſunt ſcire. fugin' hinc? B. ego
verò, ac lubens.

QVID ais Birria?) In hoc colloquio altera pars ostenditur fabulæ. Siquidem Andria ex duorum adolescentium pauoribus, gaudiísque componitur, cum ferè solam Hecyram Terentius ex vnius comœdia adolescentis effecerit. Quid ais Birria?) Has personas Terentius addidit fabulæ. nam non sunt apud Menandrum, ne τραγικώτερον fieret Philumenam spretam relinquere sine sponso, Pamphilo aliam ducente. Quid ais Birria? datúrne illa) Ex verbis Charini apparet Birriam nuntiasse nuptias futuras cum Pamphilo: nec adducitur tamen vt statim credat, & accommodet animum. Sæpius ergo repetit interrogando. Et bene ILLA, velut amatorie, de certa loqueretur persona. Sic Virgilius, -solam nã perfidus ille Te colere, arcanos etiã tibi credere sensus. Ergo nõ Æneas, sed ille. Et item hic, non Philumena, sed illa dixit. Quid ais Birria?) Miratur magis, quàm interrogat, vel potius indignatur. Illa.

Sic est) Hoc cum indignatione stomachi dixit.

Quî scis?) Non vult enim verum esse. Quî, quatenus, vnde hoc scis? Qui.

Apud forum) De loco. De tempore MODO. De persona, DE DAVO. Apud forum modo de Dauo audiui) Plurima dixit ad confirmandũ Birria, quando interrogatus est, à loco, à tempore, à persona.

Væ misero) Tandem aliquando peruictus est vt crederet. Væ interiectio in his rebus quas execramur. Væ.

Vsque antehac) Id est antè, quàm tua verba audirem. & duas præpositiones posuit vt dicitur: sed vna est tantum, velut aduerbium, non iam præpositio. Vsque antehac attentus fuit) Nulla præpositio præpositioni adiungi separatim potest. Vsque, eiusmodi est, vt sine aliqua præpositione raro inueniatur. Attentus fuit) Vt attentus audire dicitur. Vsque. Vsque antehac.

Lassus, cura confectus, stupet) Lassus cura, ex præterita spe nunc. Confectus, id est sic vulneratus, aut percussus, vt sanari nõ possit. Lassus, cura confectus, stupet) Lassus, adempta attentione. Cura confectus, confirmato timore. Stupet, abiecta spe. Lassus. Confectus. Stupere.

Quæso ædepol) Obiurgantis est Quæso, vel etiam rogantis. Quæso.

Quoniam non potest) Consolatio ad id quod fieri non potest, suadens

Id velis quod possit) Prouerbiale.

Nihil aliud) Hoc magis gemitu amatorio quàm vt responderet Birriæ, dicit: quasi magis Philumenam velit, quàm vitam & lucem. Idem alibi, In eo me oblecto: solum id est charum mihi. Non enim dixit, Nullam volo aliam quàm Philumenam: sed Nihil volo aliud. quod infinitum est. Nihil aliud.

Qui istum) Qui, pro vt. Qui.

Ex animo dimoueas) Legitur ex corde elicias.

Tu si hîc sis) Hoc gestu scenico melius commendatur. Nam hæc magis spectatoribus quàm lectoribus scripta sunt. Hic ergo seipsum ostendens, dicit. & est HIC pronomen.

Sed Pamphilum) Sed, inceptiuum pro atque, eccum Pamphilum: vt Sallustius, Sed Metellus in vulnere. Hoc non discretiuum: vt si dicas sapiẽs, sed miser: hic enim discretiuum erit. Sed Pamphilum video) Hæc per ἀποστροφὴν finguntur. Sed. Apostrophe.

Age age vt lubet) Aduersus hæc non habuit quid loqueretur & est permissio reprobantis ea quæ consentit. Age vt lubet.

Omnia experiri) Idem alibi, Omnia prius experiri, quàm armis, sapientem decet. Virgilius hanc quoque posuit sententiam, Ne quid inexpertum frustra moriens relinquat.

Ipsum hunc) Bene ipsum, quasi authorem & principem. refertur etiam ad dignitatem. Ipse.

Orabo: huic supplicabo) Oramus, quæ bona sunt: Supplicamus in aduersis magis, vel cum lachrymis. Hunc orabo, huic supplicabo) Prooemia sunt petitionis, Oro. Supplico.

quibus ostendit poeta rationem,qua noua & improba res,tamen petitur.

Amorem huic narrabo meum) Non studium,aut volúntatem:sed amorem. Nec pe tam,sed NARRABO dixit:totum magnifice.

Saltem. Prodere. Vt aliquot saltem prodat dies) Saltem,desperatis rebus solam petentes salutem, hoc verbo vtimur. Prodat verò, proferat,prolatet,differat. Lucilius in quinto, An porrò prodenda dies sit?

Interea fiet aliquid) Tale est hoc, quale illud, Interea aliquid accidet boni. Sed nihil illum dixisse, poeta per seruum ostendit, dicendo, Id aliquid nihil est. Fiet aliquid) Vt suprà,Impetrabo.

Adeo ad. Adeón' ad eum?) Consuetudine magis quàm ratione dicitur. vnum enim AD abundat.

Quid, nisi nihil, impetres?) aut,Quid ni si nihil impetres,vt te,&c. In vtroque idem sensus est:sed superior per ἀρνησιν, inferior per simplicem explanationē soluitur. Et si QVID NI legitur,subaudiendum,adeas: vt sit,Quid ni adeas? vt si nihil impetres, te arbitretur paratum mœchum, si illam duxerit. Si nihil impe-

Hysterologia. Impetro. tres) Impetres per ὑστερολογιαν dictum videtur,pro petas.quoniam petitionem sæpe impetratio sequitur.

Charinum video) Non imperite Pamphilum priorem loqui fecit, sed vt fiduciam det Charino loquendi:quod & Virgilius eleganter,Heus inquit,iuuenes mōstrate,mearum Vidistis siquam hic errantē forte sororum. Charinum video) Ad hoc prior incipit Pamphilus vt ad confessionem,Charino minus clausa præ pu dore sit via.

Salutem,auxilium,cōsilium expetens) Vt in petitionibus fieri solet, beneficium petens,vtitur partibus deliberatiuæ. Consilium expetens) Eleganter: quoniam demens & improbum est quod petit,nouissimum posuit consilium: vt si non possit concedi: vel consilium expetat ad sanandam dementiam. Cicero,Tu das salutem,qui spem dedisti.

Neq; pol cōsilii locū habeo,neq; auxilii copiā) Apud amantē neq; cōsilii facultas: apud inopem neq; copia auxilii. His duobus ostendit etiam sese amatorē. Neque pol consilii locum habeo,quia amo:neque auxilii,quia sum miser.

Sed istud quidnam est?) Hoc si non adderet, locus confitendi amoris Charino nullus fuisset.

Hodie vxorem ducis?) Vide miram interrogationem ante confessionem.

Aiunt. Aiunt) De ea re dicimus,quam volumus esse falsam.

Si id facis) Nihil prius, quàm se moriturum dixit, pudenda dicturus. Inde datum est,vt ille instantius quæreret causam.

Postremùm. Hodie postremum) Plus dixit, quàm si dixisset, Morior hodie. Hodie postremum) A necessario:quia viuere non potest. Et postremum,aduerbium est.

Sponsam hic tuam amat) Nulla cunctatione Birria, sed facete, παῤῥησία seruili paratissime narrat. Sponsam hic tuam amat) Callide & sponsam, & amat: hoc est,neque adhuc vxor tua est,neque aliquid admisit,quia amat tantum.

Næ. Næ iste haud) Næ, valde: vt & Cicero, Næ illi vehementer errant. Sensus hic est, Non id amat quod amo, nec id odio habet quod odi. hoc est, valde iste, inquit,non mecum sentit:id amat quod ego odi. Næ iste haud mecum sentit)Næ, valde: aut vt quidam volunt, ô quàm. Lucilius in x,Næ in arce bouem discerpsi magnifice,inquit.

Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit?) Artificiose personam expressit Terentius nuptias recusantem:& simul τὸ πρέπον virgini seruauit.

Quàm vellem) Vtique vt esset causa recusandæ.

Per amicitiam) Suam & Pamphili.

Et per amorem) Suum tantum circa virginem.

Vt ne ducas). Sufficeret dixisse, ne ducas.

Dabo equidem operam) Plus illi promisit, quàm ille poposcit. Dabo equidem operam) Pronuntiatione leuandum est. Plus enim dixit, dabo operam : quàm si diceret, non ducam.

Non potest) Deest, fieri. & hoc ad patrem retulit.

Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi) Hoc ad Pamphilum pertinet. non enim vnum, & idem est. nam si idem esset : nuptiæ hæ sunt tibi cordi, superuacuum esset additum. Cordi) Animo. acute.

Cor.

Saltem aliquot dies profer.) Primo quæ maiora sunt, petit: postremo quæ ex his videntur minima. & hoc arte. vt, Incute vim ventis, submersásque obrue puppes. Et ad postremum, Aut age diuersas, & disiice corpora ponto. Profer) Prolata, produc, differ.

Proferre.

Aliquo, ne videam) Aliquo dixit, vt exilium esset incertum.

Audi nunc iam) Correptio impatientis, qui non sustineat audire de exilio.

Ego Charine) Sententiæ quæ ex pronominibus incipiunt, sera semper, sed vera promittunt. Virgilius, Me natam nulli veterum sociare procorum Fas erat. Ego Charine, neutiquam officium) Sensus hic est, Non puto, inquit, hominem liberum, qui cum nihil præstet, haberi gratiam sibi poscat. ergo cum tibi nihil præstem, nolo mihi gratias agas. non enim tui causa fugio, quòd prius quàm me peteres, magis nolebam ducere, quàm tu cupis. Neutiquam) Vna pars est orationis, pro nequaquam. Aut alio modo dicitur, cum his nihil promereat, id est præstet. vt Virgilius, Quique sui memores alios fecere merēdo. &, -nunquam regina negabo Promeritam. E contrario lædit: Quid commerui, aut peccaui pater?

Ex pronominibus sententiæ incipientes, quá vim habeant.

Neutiquam.

Cum is nihil promereat) Mereri, est aliquid mercedis pro labore sumere. cum dicimus, Nihil meretur, hoc intelligitur, nihil mercedis dignus est accipere. Cum is nihil promereat) Laboret, vel mereatur, vel mercedis petere debeat. vt, Quid meret machæra? Plautus in Pseudulo.

Mereri.

Id gratiæ apponi sibi) Addi in gratiam suam, id est sibi gratiam merere.

Gratiam apponere.

Nuptias effugere) Interposita distinctione, vultuose hoc dicitur, hoc est cum gestu.

Reddidisti animum) Plus dici non potuit.

Aut tu, aut hic Birria) Hic δεικτικῶς quasi efficaciorem ostendit. ergo ad comparationem alterius refertur.

Hic.

Facite, fingite, inuenite, efficite) Fit quod verum est. Fingitur quod falsum est. Inuenitur, ne temere fiat. Inuenite ergo, agite dicit post cogitationem. Efficite) id est in effectum perducite. Sallustius, Nam & prius quàm incipias, consulto: & vbi consulueris, maturè facto opus est. Facite, fingite, inuenite) Mire expressit Pamphili animum nuptias recusantis, cui quicquid dixerit, parum est.

Facere.
Fingere.
Inuenire.
Efficere.

Ego id agam, mihi qui ne detur) Non dixit, ego nō instabo vt ducam: sed, quod est amplius. & recte vtriusque opera opus. non enim continuo ducet Charinus, si non duxerit Pamphilus. Qui detur) Qui, pro Quemadmodum. Ne mihi) Veteres frequenter NE pro NON dicebant.

Qui.
Ne.

Sat habeo) Sic antiqui pro sufficit, sat habeo dicebant. an vel abundat?

Sat habeo.

At tu hercle) Deest, affers, dicis, nuntias.

Nisi ea quæ) Hoc est, -dat' ïrne illa hodie Pāphilo Nuptū? B. sic est. C. qui scis? B. apud forū modo De Dauo audiui. Quod memor est Charinus se non libenter audisse.

Fugín' hinc?) Comminantis est, & abigentis à se.

Ego vero, ac lubens) Nemo lubenter fugit, nisi coactus necessitate. Hic, etiam lubens dixit: quod est, lubenter.

Fugin' hinc?
Lubens.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

Troch. tetrametri.

D IBONI, boni quid porto: sed vbi inueniam Pamphilum:
Vt metum, in quo nunc est, adimam: atque expleam animum gaudio?
C. Lætus est, nescio quid. P. nihil est: nondum hæc resciuit mala.
D. Quem ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias,
C. Audin' tu illum? D. toto me oppido exanimatum quærere.
Sed vbi quæram? aut quò nunc primùm intendam? C. cessas alloqui?
Aliàs, Abeo. D. * Habeo. C. Daue ades, resiste. D. quis homo est, qui me? ô Pamphile,
Teipsum quæro. euge ô Charine. ambo opportune. vos volo.
C. Daue, perii. D. quin tu hoc audi. C. interii. D. quid timeas, scio.
P. Mea quidem hercle certe in dubio est vita. D. & tu quid, scio.
Aliàs, etsi. P. Nuptiæ mihi. D. * & id scio. P. hodie. D. obtundis, tametsi intellego.
Id paues, ne ducas tu illã. tu autẽ, vt ducas. C. rem tenes.
P. Istuc ipsum. D. atque istuc ipsum, nihil pericli est: me vide.
P. Obsecro te, quàm primum hoc me libera miserum metu. D. hem
Libero: vxorem tibi iam non dat Chremes. P. quî scis? D. scio.
Tuus, vnica syllaba est. * Tuus pater modo me prehendit. ait tibi vxorem dare
Se hodie: item alia multa, quæ nũc nõ est narrãdi locus.

Continuo ad te properans percurro ad forũ, vt dicam tibi hæc.
Vbi te nõ inuenio, ibi aſcendo in quẽdã excelſum locũ.
Circunſpicio.nuſquam. fortè ibi huius video Birriam.
Rogo.negat vidiſſe. mihi moleſtũ.quid agam,cogito.
Redeunti interea ex ipſa re mihi incidit *ſuſpicio.hem, — In ſuſpicio) antepenultima producitur.
Paululum obſoni. ipſus triſtis.de improuiſo nuptiæ.
Non cohærent. P. quorſum nam iſtuc? D. ego me cõtinuo ad Chremem:
Quum illò aduenio,ſolitudo ante oſtiũ. iam id gaudeo.
C. Recte dicis.perge. D.maneo.interea *introire neminẽ — *introire, triſyllabum eſt.
Video,exire neminem:matronam nullam:in ædibus
Nihil ornati,nihil tumulti:acceſſi intrò:aſpexi. P.ſcio:
Magnum ſignũ. D. num videtur cõuenire hæc nuptiis?
P. Nõ opinor Daue. D.opinor narras?nõ recte accipis,
Certa res eſt.etiam puerũ inde abiens conueni Chremis:
Olera,& piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.
C. Liberatus ſum Daue hodie tua opera. D. at nullus quidem.
C. Quid ita? nempe huic prorſus illam non dat. D. ridiculum caput:
Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat,te illã vxorem ducere:
Niſi vides,niſi ſenis amicos oras,ambis. C.bene mones.
Ibo,etſi hercle ſæpe iam me ſpes hæc fruſtrata eſt.Vale.

D I BONI) Hæc ſcena cõſilium cõtinet perſonarũ, ad quas maximè pertinet argumẽtũ.Et hic eſt locus in quo,vt fieri ſolet,fortuna miſta rebus diſpoſitis,magnas turbas dat. Di boni,boni quid porto) Nõ mirũ quòd inſolẽti⁹ Dau⁹ exultat,qui,vt Simo dicebat,timid⁹ fuit,vt ipſe Dau⁹, etiã deſperauit ex nuptiarũ terrore,quas nũc falſas cõperit. Di boni,boni quid porto)Ex proximo repetiuit bis:ſed tamẽ alterũ,nominatiuo plurali:alterũ,genitiuo ſingulari dictũ eſt.

Quid porto) Non ſolum corpore,ſed etiam animo portamus tam bona,quàm mala.Sic alibi,Ne quid Andria apportet mali. — Porto.

Vt metum in quo nunc eſt,adimam,atque expleam animum gaudio) Ordine ſecutus eſt. prius enim metum adimere: ſic demum gaudio perfundere. Hic ordo etiam in laude ſeruatur. — Neſcio quid.

Neſcio quid) Deeſt propter:vt ſit,propter neſcio quid. Quid) aduerbiale. — Quid.

Exanimatum) Perterritum,perturbatum. — Exanimatus.

Sed vbi quæram?) Nunc in omnes se partes versat,quærēs quò dirigat cursum Habeo) Videtur quasi constitisse:deinde quasi elegisse quò pergat.Habeo per H inueni legitur & abeo:vti meritò illi dicatur,Resiste.

Quis homo est qui meô Pamphile) Antè videt,quàm compleat orationem.

Euge. Euge Charine) Euge,modò pro interiectione positum est.

Opportune) Deest,adestis:non,opportunè vos volo.

Daue,perii) Proprium est dolentibus præfestinare quæ dolent. ἀτελήματα. Habet nonnullum affectum quod addidit,Daue.

Quin. Quin tu) Quin modò pro imò,aliàs,cur non?

Mea quidē hercle) Videtur Charinus plus dixisse,Perii,quàm Pāphil',Mea quidē hercle certe in dubio est vita.Sed non est hoc.plus enim Pamphilus dixit.Nam qui viuit,non potest interiisse:is autem qui viuit,vitam potest in dubio habere.Ideò &

Hercle. iurauit HERCLE:& affirmans iusiurādum, CERTE addidit.Bene CERTE:quasi

Certe. illud INTERII,falsum sit. Ita Pamphilus plus fecit periturum se esse dicendo, quàm Charinus interiisse.

Et tu quid,scio) Mira compendia,quæ contrahit Poeta longitudine fabulæ: nec tamen perdit affectus personarum. Et tu quid) Deest,timeas.

Id scio. Et id scio) ἐν ὑποκρίσει. tanquam dicat,nihil est. Et id scio) Legitur etsi scio.

Hodie. Hodie) Tempus addidit,tanquam rem sciens.

Obtundere. Obtundis) Sæpe repetendo, idem dicere,obtundere est. translatio à fabris, qui sæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt & hebetant. Obtun-

Anastrophe. dis,tametsi) Potest esse ἀναστροφή:sed syncerius est,& melius subdistinguere.

Id. Id paues) Deest OB: vt sit ob id.hoc autem Pamphilo dicit.

Vt. Tu autem,vt ducas) Pro ne non, VT posuit.Hoc,Charino.

Atque istuc. Atque istuc ipsum) ἐν ὑποκρίσει. Ille enim hoc idem dixerat cum exclamatione: quod quasi vanum contemnit.

Me vide. Me vide) Verum lætus sum?an,me specta fidei datorem? vt dici solet,me habe, me respice.

Obsecro te,quàm primum hoc me libera miserum metu.) Cum precibus & tēpus admiscuit. Et bene LIBERA.perfecta enim securitas, liberatio nominatur.

Hem. Hem) Ecce,demonstratio est facti.

Vxorem tibi nō dat iam Chremes) Oratorie à summa cœpit:cuius partes,mul

Iam. tis dicentur. Iam non dat) Bene IAM.quod si non dixisset , intelligeret Pamphilus vel postea Chremetem filiam esse daturum. Sed addito IAM,plena securitas est.IAM enim,renuntiatio est perpetuitatis.

Scio) Præparatio est auditoris ad eam narrationem , quæ ostendit argumenta falsarum nuptiarum.

Prehendere. Me prehendit) Pro prendit.Addita aspiratione geminauit syllabam.Et prehendit dixit,quasi vitantem ac fugientem.

Ait. Ait tibi) Ait propriè:quia contemnenda dicūtur. Ait tibi vxorē dare se)Coniecturam facit ex malis quæ præcesserunt. Ait tibi vxorem dare se) Dicit cur primò crediderit veras,dicturus subinde cur falsas.

Item alia multa) Bene distulit narrationem, ne si audirent Charinus & Birria, desinant dolos struere aduersum vigilantissimū senem. Item alia multa) Cómoda narratio à necessariis tantum. Minas autem senis prætermisit, ne corrumperet bona quæ nuntiabat.

Quæ nūc nō est narrādi locus.) Non vult dicere quàm minaciter secū egerit senex,quámque instet nuptiis,ne Charinum Birriámque de spe deiiciat,quos vult secum adniti,ne vxorem Pamphilus ducat. Quæ nunc) Argumentū est,quærere

Locus. potuisse eum qui sit territus. nam timor curam parit. Narrandi locus) Modò tempus,spatium.

Properans percurro) Vide quantum dixerit, Properans & percurro, vt continuationem cursus ostenderet.

Vbi te non inuenio) Vbi,modò non est aduerbiū loci,sed tẽporis,pro postquā. Vbi.
Vbi te non inuenio,ibi) A summo ad imum diuisiones,quibus dicta & facta continentur:sub quorum genere sunt species nunc dictorum,nunc factorum,cum consideratione rerum personarúmque.

Nusquam) Deest, vidi.

Video Birriam) Deest seruum,& rectè.dixerat enim,Apud forum modo de Dauo audiui.

Rogo.negat vidisse.) Mira breuitas,& imitanda.

Paululum obsoni) Hinc est quod ait, Nimium parce facere sumptum.

Ipsus tristis.de improuiso nuptiæ) Mire,& moraliter.ex his enim quæ facta non sunt,docet quid fecisse deberet.&,de improuiso nuptiæ,pronuntiandum.

Ego me continuo) Et bene continuo ad Chremem: vt si ab vtroque hoc fieret, Ego me.
esset vera suspicio Daui. Ego me continuo) Deest,duco.Consuetudine dictū est, ἰδιωτισμός. Egomet) Vna pars orationis est. Egomet.

Chremem) Chremem & Chremetem,vt Darem & Daretem. Chremem.

Solitudo ante ostium) Signa ab his quæ sunt,quæ non esse deceret.

Iam id gaudeo.) Quasi aucrium,& nõ cõsentiẽtẽ Pãphilū, excitat ad gaudiū lætitia sua. Iam id gaudeo) Sic Virgilius, Cum venit,aulæis iam se regina superbis.

Rectè dicis,perge.) Vultu enuntiandum.Hoc dicit Pamphilus.

Maneo) Nẽ,At parum temporis fuisti.

Interea) Temporis longi significatio. Introire neminem) A non factis. Interea.

Exire neminem) Quid si intus erant?ideò ait,exire neminem.

Nihil ornati) ἀρχαϊσμός. Sic Sallustius, Ergo Senati decreto seruiendúmne sit. Ornati.

Signū) Propriè pro argumẽto. Num videtur) A sequẽtib⁹ argumẽtū. Archaismos.

Nõ opinor) Ille opinionẽ accõmodat tãtum, hic multū tribuit cõiecturis. Nõ Signum.
opinor) Quoniá argumẽta sunt & cõiecturæ,opinor dixit.Nam contra opinionẽ, Opinari.
certa res est.quæ autem opinamur,putamus: quæ putamus,incerta sunt. Putare.

Opinor narras?) Bene à prima ad secundam personam.

Etiam puerum) Etiam pro præterea. Etiam.

Chremi) Sic Chremi,vt Vlyssi,& Achilli. Chremi.

Olera & pisciculos minutos) Sufficeret diminutiuè pisciculos dixisse. Quòd sic, minutos dixit:& pretium,obolo esse emptos:quæ est vltima nummorum significatio. Sunt enim genera minutorum piscium quæ magno væneant. Hic ergo etiam ex pretio vilissimos pisces significauit. Et, quid si minutos,sed omnibus? Seni dixit, vt obsonationis ostenderet causam. Olera & pisciculos) Quod suprà generaliter,paululum obsoni:hic specialiter dixit. Pisciculi minuti. Obolus.

In cœnam seni) Mire SENI,cuius est maior cura domi.

Nullus) Pro,non:vt alibi,Nullus dixeris. Nullus.

Quid ita?) Vna pars orationis. Quid ita?

Ridiculum caput) Pro toto homine.nemo enim ore contempto,ex aliis membris hominem velit significare.& est συνεκδοχὴ τρόπος. Caput. Synecdoche.

Quasi necesse sit,si huic nõ det,te illam vxorem ducere) Ostẽdit ἐνθύμημα vitiosum hoc esse,in quo,altero sublato,non necessario alterum relinquatur. Enthymema.

Nisi vides,nisi senis amicos oras,ambis) Hoc laborat Dauus,queadmodū Philumenam Charinus propriis laboribus prometeatur vxorem. Nisi vides,nisi senis amicos oras,) Artificiose Dauus Charinum excitat,vt si fieri possit,adiuuetur negotium Pamphili,dum ille sibi prouidet. Nisi vides) Prouides. Videre.

Ambis) Magnarum rerum desyderium & appetitus,ambitio dicitur. Confirmata re à factis & à personis,deliberatiua nascitur. Ambitio.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

PAMPHILVS. DAVVS.

Trochaici tetrametri catalectici.

QVID igitur sibi volt pater?cur simulat? D.dicam tibi.
Si id succenseat nunc, quia non det tibi vxorem Chremes,

In (ipsus) eliditur s.

*Ipsus sibi esse iniurius videatur,neque id iniuria,
Prius, quàm tuum animum vt sese habeat ad nuptias, perspexerit.
Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet.
Tum illæ turbæ fient. P. quid vis patiar? D. pater est Pamphile,
Difficile est. tum hæc sola est mulier: dictum ac factum inuenerit
Aliquam causam, quamobrem eiiciat oppido. P. eiiciat? D. cito.
P. Cedò igitur, quid faciam Daue? D. dic te ducturũ. P. hem. D. quid est?
P. Egóne dicam? D. cur non? P. nunquam* faciam. D. ne nega.

D ut syllabæ desunt forte scriptũ erat, faciã D aut. & quoniã sequitur nomen personæ, lector putauit idem bis positum.

Iãbici trimetri.

P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, vide.
P. Vt ab illa excludar, hac concludar. D. non ita est.
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem,
Ducas volo hodie vxorem. tu Ducam, inquies.
Cedò, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt fient,

e omni ũ superest.

Sine*omni periculo. nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam. nec tu ea causa, minueris
Hæc quæ facis: ne is mutet suam sententiam.

Iãbici tetra.

Patri dic velle: vt, cum velit, tibi iure irasci non queat.

Aliàs, timeas,

Nam quod tu*speres, propulsabo facile: vxorem his moribus

Dabit nemo. inueniet inopem potius, quàm te corrumpi sinat. *e eliditur in inueniet. Potius, dissyllabũ est*

Sed si te æquo animo ferre accipiet, neglegẽtem feceris.

Aliam otiosus quæret. interea aliquid acciderit boni. *Aliàs, Alia.*

P. Ita credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide quò me inducas. D. quin taces? *(Vide) Pyrrhichius est.*

P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa, cautio est: *Aliàs, ex*

Nam pollicitus sum suscepturum. D. ô facinus audax, P. hanc fidem

Sibi me obsecrauit, quî se sciret nõ deserturũ, vt darem.

D. Curabitur. sed pater adest, caue te esse tristem sentiat.

QVID igitur sibi volt pater?) Hæc scena deliberationem continet Daui & Pamphili. Et bene IGITVR. si enim falsæ sunt nuptiæ, quid cogitat? stomachose etiam hoc dixit SIBI VOLT. Virgilius, Quid vult concursus ad amnem?

Si id) Id, ob id, propter id. *Id.*

Neque id iniuria) Id est, vsqueadeò iniustus sibi videbitur, vt se iniustitiæ ipse condemnet.

Perspexerit) Perspicere, est ad plenum & perfectum videre. *Perspicere.*

Tum illæ turbæ) Illæ, ad terrorem retulit.

Quid vis patiar?) Hoc est, patiárne vxorem ducere? Quis vis patiar?) Sunt qui quid vis, pro, quicquid euenerit, intelligant: quia dixerat, Adeón' me ignauũ putas? Alii pronũtiãt, vt sit sensꝰ, Quid me vis facere? an vt hoc patiar, vxorẽ mihi dari?

Pater est Pamphile) Hoc vultuose pronuntiandum est. & mire pater dixit: vt ipso nomine videatur habere authoritatem: & veluti dormitantem & oblitum potestatis paternæ, his rebus excitat. Pater est) A necessario argumentum.

Difficile est) Hoc est resistere, contradicere. Pãphilo difficile, perniciosum Glycerio. Difficile est) ἀποσιώπησις cum vultu. Deest resistere.

Sola) Sine auxilio, ac per hoc deserta. Sola autem, Sine defensoribus propriis. & sola, & mulier dixit. *Solus.*

Dictum ac factum) Prouerbium celeritatis, id est cito. *Dictum ac factum.*

Inuenerit) Pro inueniet. Coniunctiuo modo pro indicatiuo vsus est: & est honesta locutio. *Coniunctiuus pro indicatiuo.*

Quamobrem eiiciat oppido) Callide ad eius periculum se conuertit, cui plus amator timet, quàm sibi. ideò vincitur statim. Apparet autem Dauum malè suadere, qui tum caueat Pamphilo, cum maximè formidat senem. Oppido) Ex ciuitate. Eiiciat) Miratur & stupet. *Oppidum.*

Cito) Illo admirante, hic etiam confirmauit. addidit & tempus celeritatis. *Cito.*

Cedo) Singularis tantum numeri est: cætera etiam pluralis, vt Salue saluete. *Cedo.*

Dic te ducturum) Pronuntia, dic: quasi rem facilem, & nullius præiudicii. Dic te ducturum) Hoc est, quod ab initio nitebatur.

Egóne dicam?) τὸ Ego, ἔμφασιν habet: hoc est, vel quem nõ oporteat dicere, vel quem non conueniat fallere, atque mentiri. *Emphasis.*

Cur non?) Non interrogat, ſed facilitatem rei oſtendit.

Nunquam.
Nunquam) Plus habet negationis, quàm non.

Ecbaſis.
Ex ea re quid fiat vide) ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως.

Concludor.
Vt ab illa excludar, hac concludar) Mire hanc cum pronomine ſignificat, dic és ab illa. Illi nec ſexum ſeruauit, ne vxor eſſe videatur. Et ex ferarũ tranſlatione concludar dixit. vt alibi, Concluſam hîc habeo vxorem ſæuam. Vt ab illa excludar) ἐν ὑπονοίᾳ. Nam aliud infert atque intelligit Dauum dicere.

Nempe hoc ſic eſſe) Coniectura atque diuinatio, an hoc, an illud venturũ ſit.

μίμησις.
Nẽpe hoc ſic eſſe opinor) Ab imitatione (μίμησις enim dicitur) deducitur. Nẽpe hoc) A poſſibili.

Cedo.
Cedo) Cedo ſingulariter tantũ: cætera pluraliter. Cedo quid iurgabit) Ab vtili.

Hic.
Hic reddes omnia) Hic, aduerbium loci nõ eſt, ſed aduerbiũ tẽporis. vt Virgil.

Reddere.
Hic annis grauis atque animi maturus Alethes. Reddes) Facies, reſtitues.

Incerta vt ſient) Hic eſt euentus.

Sine omni periculo) Hoc eſt, ſine ducenda Philumena.

Nec tu ea cauſa minueris) Hoc eſt quod ſuprà, Id mutauit, quoniam me immutatum videt. Nec tu ea cauſa) Quia promiſeris te eſſe ducturum.

Ne is) Chremes ſcilicet. Ne is mutet) Ad cõſiliũ redit, & coniũgit euentum.

Patri dic velle: vt, cum velit,) Scilicet ne ſecurus quòd non ſit Chremes daturus filiam ſuam, parui faciat iram patris, & neget vxorem ducere, vtpote fretus neminem alium ſibi commiſſurum coniugem.

Nam quod tu ſperes) Sunt qui pro ſperes, timeas habeant. vt ſit, Nam quòd tu timeas. ſcilicet aliam daturum.

Propulſare.
Propulſabo) Hoc eſt cauſam inanem eſſe monſtrabo. id eſt oſtendam nihilominus te eſſe ducturũ aliam vxorem, etiam ſi hanc non duxeris. Propulſabo) Eleganter pro eo quod eſt repellam.

His moribus.
Vxorem his moribus dabit nemo) Ne alteram quærat. His moribus) Deeſt aliquid. vt ſit, his moribus agenti, aut his moribus prædito.

Inueniet inopem) ὑπερφορὰ ὡσοχον.

Negligentem feceris) Hoc eſt, etiam in paratis nuptiis.

Otioſus.
Aliam otioſus) Ex otio, hoc eſt ſecurus.

Interea aliquid boni acciderit) Scilicet ne, At quærendo inueniet. Interea aliquid) Mortem patris adoleſcenti in delicto pro bono ſeruus oſtentat. Acciderit) Et ad cauſam refertur: & certè quia mortem patris bonum denuntiat. Acciderit) Nota acciderit etiam pro bono & ab hoc, & apud veteres frequentatum.

Accidere.

Haud dubium) Plus intulit, quàm eſt interrogatus.

Inducas) In eadem tranſlatione permanſit, quia ſuprà dixit, Hac concludar,

Œconomia.
Bona οἰκονομία, vt mox iuſte Dauo ſuccenſeat Pamphilus.

Quin taces? dicam.) Cur non ſecurus est ſignificat. nam nunc tacere, ſecurum eſſe ſignificat: vt in Adelph. Tace, egomet conueniam Pamphilum. Et ideò ille, vt conſentire dicenti, Quin taces, videretur: ait, DICAM. vt ſcias illum, non ſilentium, ſed ſecuritatem imperaſſe. Quin taces?) Correptio eſt ſilentium præcipientis, de eo duntaxat, ne timeat de nuptiis. id eſt, eſto ſecurus. nã tacere, ſecuri eſt.

Quin.

Puerum autem) Videtur hoc illi contrarium eſſe, quod dixit, Quicquid peperiſſet, decreuerunt tollere. Sic ergo ſoluitur, Quod ibi ſeruus cum ſtomacho dixit, hic tantum Pamphilum verecundè locutum accipimus. Puerum autem ne reſciſcat) Aut diuinat: aut puerum pro quolibet ſexu, ſobolem, hoc eſt fœtum: vt, Quicquid peperiſſet, decreuerunt tollere. vt Græci pueros, παῖδας, Homerus, τρίμον τριαμοῖρε παῖδας. & Horatius, Dicam & Alcidẽn, puerósque Ledæ.

Puer.

Cautio.
Cautio eſt) Cautione opus eſt, hoc eſt cauendum eſt.

Promiſſio.
Nam pollicitus ſum) Promiſſio & pollicitatio eandem vim habent: ſed pollici-

tatio, maioris asseuerationis est. Pollicitatio.

Hanc fidem) Ordo est, vt hanc fidem sibi darem, me obsecrauit, qui se sciret non deserturum.

Curabitur) Non curabo, sed impersonaliter, cum difficultate: quod quasi arduum esset, & graue ostendit. Curabitur.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

REVISO quid agant, aut quid captent consili. Iambici trimetri.
D. Hic nũc nõ dubitat, quin te ductũrũ neges.
Venit meditatus alicunde: ex sõlo loco
Orationem sperat inuenisse se,
Qua differat te. proin tu face, apud te vt sies.
P. Modo vt possim. D. crede mihi hoc inquam Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum esse verbum, si te dices ducere.

REVISO) Hæc scena nodum iniicit erroris fabulæ, & periculum comicum. Facit etiam executionem consiliorum. Reuiso quid agant, aut quid captent consili.) Quid agant: auribus opus est. πρὸς τὸ quid captent consilii, prudentia & sagacitate. & quod suprà dixit, non pœnituit idem repetere, Obserues filium quid agat, quid consilii cum illo captet. Quod enim prudenter dictum fuerit, non piget repetere. Actio tamen ex his tribus consistit, cogitatione, dicendo, gerendo. Reuiso) Redeo vt videam. Quid agant) Quid respondeant, quid dicant. Reuiso. Agere.

Hic nunc non dubitat) Non dixit, senex, aut pater: sed HIC, cum odio, quoniam animo aduerso loquitur. Hic.

Ex solo loco orationem sperat Inuenisse se.) Solo, deserto, vbi meditari facilius possit. Et ORATIONEM dixit, quòd quasi ad plenum cogitari potuisset, quippe meditatus, ex solo loco. Menander, ὑποτιθὲν αὐτῷ φασι τὴν ἐρημίαν εἰς τὰς ὀφρῦς ὑφορῶν. Solus locus. Oratio.

Venit meditatus alicunde) Terror obiurgaturi patris, hortatio est ad promittendum Pamphilo quod iubetur.

Qua differat) Disturbet, & in diuersum ferat. Virg. -atque arida differt Nubila. Et in Adelphis, Miserá me, differor dolorib⁹. hoc est in diuersum rapit, dissipat. Differre.

Apud te vt sies) Non, ne timeat, cauet Dauus: sed ne amore à consilio suo alienetur Pamphilus. Apud te sies) Præparatus sis. Cui contrarium est, Non sum apud me. Apud se esse.

Modo vt possim) Vt, pro ne non. Modo vt possim) A possibili, Possim apud me esse. Vt.

Nunquam hodie) Ab vtili euentu. Nunquam, plus asseuerationis habet quàm non. vt Virgilius, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. Nunquam.

Cõmutaturũ patrẽ) Iurgium habiturũ. hoc est enim verba mutare. Cõmutaturum verbũ) Altercaturum. Sic in Phormione, Non cõmutabis verba inter nos hodie. hoc est, dabis atque accipies, id est iurgabis. Ego puto cõmutare verba, hoc esse, pro bonis dictis mala ingerere: hoc est iracũdia in maledicta compelli. Commutare verba.

ACTVS SECVNDI SCENA V.

BIRRIA. SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

Iambici trimetri.

HERVS me relictis rebus, iussit Pamphilum
Hodie obseruare: vt quid ageret de nuptiis,
Scirem. id propterea nūc hunc veniētē sequor.
Ipsum adeò præsto video cum Dauo. hoc agam.
S. Vtrūque adesse video. D. hem serua. S. Pamphile.
D. Quasi de improuiso respice ad eum. P. hem pater.
D. Probe. S. hodie vxorem ducas, vt dixi, volo.
B. Nunc nostræ parti timeo, hic quid respondeat.
P. Neque istic, neque alibi vsquam tibi erit in me mora.
B. hem.

s eliditur in istic)

D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, vt te decet,
Quum istuc, quod postulo, impetro cum gratia.
D. Sum verus? B. herus, quantum audio, vxore excidit.
S. I iam nunc intrò: ne in mora, cum opus sit, sies.
P. Eo. B. nullàne in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est, volgo quod dici solet,
OMNES SIBI melius esse malle, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem. forma, bona
Memini videre. quo æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quàm illum amplecti maluit.
Renuntiabo, vt pro hoc malo, mihi det malum.

HERVS me relictis rebus) Vide quàm mire, quum omnes consulto consilio sibi agere videantur, tamen omnes rerum exitu inopinato ludificantur & Simo, & Dauus, & Pamphilus, & Charinus, & ipse Birria. Herus me relictis) Ad hoc venit Birria, vt in errorem conciliet Charinum. & in hac scena quatuor personæ sine implicatione intellectus loquuntur. Herus me relictis rebus) Imponitur manus rebus, cum perficitur id quod cœperit. vt Virgilius, Imponit regina manum. Relinquuntur verò res, cum imperfectæ relinquuntur. Item Virgilius, Atque opere in medio defixa reliquit aratra. Relictis rebus) Adeò præposuit hoc negotii rebus omnibus.

Imponere manū rebus. Relinquere res.

Hodie obseruare) Obseruatio duplex est, vel captionis, vel obsequii.

Obseruare.

Id propterea) Necesse est aut alterum esse superuacuum, aut propterea pòst accipiendum.

Id propterea.

Hoc agam) In gestu est: nam est figura corporis obseruantis quid agatur.
Vtrunque) & Dauum, & Pamphilum.

Quasi de improuiso respice) Interest eius qui repente aspexerit:nā videbitur ni De improui-
hil dolose locuturus:vt,Magnā respexit ad vrbē. De improuiso) scilicet,ne me- so respicere.
ditata intelligat eum habuisse consilia.

Hodie vxorem ducas, vt dixi, volo.) Nolo & volo, nimis imperiosa & superba Nolo.
dictio est.vt alibi,Pisces cæteros purga Dromo. Congrū istum maximum in aqua Volo.
sinito ludere Paulisper.vbi ego venero,exossabitur: Prius nolo.

Vsquam erit in me mora) Recusantis est magis, quàm non volentis, consensio
ea segnis ac tepida, si penitus consideres.

Hem) Perculsus hoc dicto Birria,interiectione magis,quàm verbo exclamauit. Hem.

Quid dixit?) Nota hic Birriæ personam quartā,sed non admistam.

Quum istuc ,quod postulo,impetro) Nimis obsequenter locutus est pater. Et Postulo.
postulo,pro iubeo: & Impetro, pro extorqueo. Postulo,iustè volo. Petimus enim Peto.
precario:Poscimus imperiose:Postulamus iure. Impetro,pro cum impetrem. Posco.

Sum verus?) Id est veridicus:vt falsus,pro falsidicus. Impetro.

Vxore excidit) Cadere spe dicuntur,qui leuati animo, à summo ad inferiora la- Verus.
buntur. Vxore,hoc est matrimonio ac nuptiis. Vxore excidit) Quod Græci di- Falsus.
cunt ἐξέπεσεν, καὶ ἀπέτυχεν. Cadere spe.

Nullàne in re esse homini cuiquā fidem?) Non in nullis terris, sed neq; in terris, Vxor.
neq; in persona. vt Virgilius,Nusquam tuta fides.cum in amore fracta esset ab eo,
Quem subiisse humeris confectū ætate parentem.Alibi Terentius, Cuius tu fidem
in pecunia perspexeris, Verère ei verba credere? vbi quid mihi lucri est?

Illud verbum) Id est prouerbiū & sententia.& sic veteres verbum pro sentētia. Verbum.

Omnes sibi melius) Sic alibi,Proximus sum egomet mihi.

Ego illam vidi) Hic corrigitur à Poeta quod per iracundiam dixit Pamphilus,
Aliquid monstri alunt.

Forma,bona) Distinguitur.

Memini videre) Aut memor sum me vidisse.Aut memini videre,hoc est,intelli Memini vi-
go, scio. Aut memini quòd viderim. Memini videre,pro vidisse.Ennius, Memini dere.
me tum fieri pauidum. Alibi sic,Memini videre,non probare.

Quo æquior) Hoc est quare æquior Pamphilo,beneuolentior,non iratus,vel mi Quo.
nus iniquus. Æquus.

In somnis) Per noctē. ait Virgilius, Libra dies,somníque pares vbi fecerit horas. In somnis.
Plautus,Miris modis ludos faciunt hominibus,mirísque exēplis omnia in somnis.
Alii,in somnis,vigilans:sed melius,per noctem.

Quàm illum amplecti maluit) Dicit nunc quod vulgo dicitur, cum illa ma-
nere, cum illa dormire.

ACTVS SECVNDI SCENA VI.

DAVVS. SIMO.

HIC nunc me credit aliquam sibi fallaciam Iāb trimetri.
Portare,& ea me hic restitisse gratia.
S. Quid Dauus narrat? D. æque quidquam
nunc quidem.
S. Nihílne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui expecta-
bam quidem.
D. Præter spem euenit:sentio:hoc male habet virum.

S. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.
S. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,

Hic versus videtur depravatus inverso dictionis ordine. Constabit si legas. Huiusce propter consuetudinem hospitæ.

Propter hospitæ huiusce consuetudinem?
D. Nihil hercle.aut si adeò,bidui,aut tridui est
Hæc solicitudo:nostín': deinde desinet.
Etenim eam secum rem recta reputauit via.
S. Laudo. D.dum licitum est illi,dúmque ætas tulit,
Amauit:tum id clàm.cauit,ne vnquam infamiæ
Ea res sibi esset, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus est:animum ad vxorem appulit.

visu'st

S. Subtristis * visus est esse aliquantulum mihi.

In (sed) eliditur d.

D. Nihil propter hanc rẽ:* sed est quod tibi succenseat.

Si legas, quid id est, aut, quid non est, versus constabit.

S. Quidnam est? D. puerile est. S. *quid est? D. nihil.
S. quin dic quid est.

Ait, valet syllaba est.

D. *Ait nimium parce facere sumptũ. S. mené? D. te.
Vix inquit drachmis obsonatus est decem.
Num filio videtur vxorem dare?

(meorum) dissyllabum est.

Quẽ inquit ad cœnam vocabo *meorum æqualium
Potissimum nunc? & quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparce nimium.non laudo. S. tace.
D. Commoui. S. ego, istæc recte vt fiant,videro.
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?

(rei) monosyllabum est.

Nam si hic mali est quidquam, hem illic est huic * rei
caput.

H IC NVNC me credit) Hæc scena dolos continet vtriusque personæ, quibus vtraque capit, & capitur miro modo. Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam) Dauus ita videtur loqui,vt nullus spectator audiat: sed hoc ait,vt velit audiri à sene.

Gratia.

Gratia) Gratia veteres pro causa ponebant.

Quid Dauus narrat?) Videtur illi blandius locutus esse.

Æque quicquam nunc quidem) Bene,nunc quidem similiter nunc nihil,vt paulo antè,cum dixit,Id populus curat scilicet. Æque quicquam nunc quidem) Hoc est,nihil.

Hem.

Nihil ne? hem) Hem interiectio est Irati aduersum eum qui neget se aliquid locutum esse. simul quid sit Æque quicquam nunc quidem, senex explicat, cum ait, Nihil? Et est εὐφημισμὸς antiquorum pro nihil.

Euphemismos.

Nihil prorsus.

Nihil prorsus) Id est neque prorsus. Nihil prorsus dicitur, in quo nulla est am-

biguitas.& est confirmatio negantis.

Atqui expectabam quidem) Expectamus tam bona, quàm mala: Speramus bona. Expecto.
Præter spem euenit. Præter, pro contra: vt, Præter ætatem tuam. Spero.
Hoc male habet virum) ἐμφατικῶς virum dixit defessum senem. modò cum virum ilocalariter dixit. Virum) Ad vituperationem cum ironia. ad laudem verò sine ironia. Præter. Ironia.

Potin'es verum) Integrum, potisne, id est potes. Vt Virgilius, Nec potis Ionios fluctus æquare sequendo. & deest illi E S. Est enim nomen potis: & facit, potis, potior, potissimus. Potisne.

Num illi molestæ quippiam) Quippiam, significationem minimæ rei habet. Quippiam.
Propter hospitæ huiusce consuetudinem) Hæc omnia pronominibus benè mollita sunt, etenim atrocia sunt, si cum suis nominibus nuda ponātur. Et huiusce hospitæ, nō meretricis: & consuetudinem, non amorem dixit. ita omnia extenuat, vt Dauus audeat confiteri.

Aut si adeò, bidui est, aut tridui) Bene, aut si adeò: ne si omnino negaret, Cur igitur tristis est ille: diceret.

Solicitudo) Propter turbationem.

Nostin'?) In significationem multorum, quæ compendio facimus, Nostin' dicimus. Nostin'?

Recta reputauit via) Reputauit, retractauit: quia putare, purgare est. vnde & arbores, & vites putare dicimus. Via) Consilio, ratione. Reputo. Puto. Via.

Laudo) Senex inducitur, & credit.

Dum licitum est) Deest, per te: hoc est, dum tu permisisti. Et mire hic vtitur verbis senis. ipse enim suprà dixit, Dum tempus ad eam rem tulit, sinui, animum vt expleret suum. Dum licitum est illi) Sic veteres & placitum, & puditum dicebant: quæ nos, placuit, puduit. Licitum. Placitum. Puditum.

Dúmque ætas tulit) Dum esset ætas immatura nuptiis. Tulit, duo significat: attulit, & abstulit: passus est, & pertulit. Fero.

Tum id clam) Benè clàm, quia nunc liquido apparet Pamphilum voluntatem, propositúmque mutasse.

Cauit, ne vnquam infamiæ ea res sibi esset) Mire vtitur senis verbis. ipse enim supra dixerat, Dum tempus ad eam rem tulit, sinui, animum vt expleret suum.

Nunc vxore opus est) Quasi denuntiatio est quædam necessitatis seni impositæ.

Animum ad vxorem appulit) Et bene appulit, quasi ab iactatione fluctuum, & marini æstus. has enim tempestates habet amor. Et sic dixit, Ad vxorem animum appulit, vt suprà, Animum ad scribendum appulit. Appello.

Subtristis visus est) Sub, temperamentum est plenæ pronuntiationis: vt subtristis, subridet, non ad plenum tristis aut ridet: vt confessionem eliceret. Subtristis visus est aliquantulum mihi) Mire seruatum est in adolescente libero τὸ τρίτον: & in amatore τὸ πιθανόν. Nam & honesto iuueni non congruebat versipellis vultus: & in amatore absurdum fuerat, ingenuum celare tristitiam. Itaque nec ad plenum tristis fuit, quia dixit celāda res erat: nec gaudium fuerat, quia ingenium & amoris necessitas in tristitiam retrahebat. Sub. Subtristis.

Sed est quod tibi succenseat) Quod ille à summo ad imum opposuit, hic causæ deriuationem opposuit. Quod succenseat tibi) Succensere, potioris est. Succensere, in re graui, & iusta irasci. Succensere.

Puerile est) Apparet Dauum nunc quærere quid respondeat: & ad quam causam deriuet auersa suspicione tristitiam Pamphili, quam animaduertit senex. Puerile est) Vtrum magis ideò suspendit, vt senex audire desyderet: an quia necdum commentus est causam contrà rependendam propositioni senis.

Nihil est) Videtur inuenire non posse.

Ait nimium parce facere sumptum) Mire ipsum dicere veluti fecit & nimium, & parce. Nimium parce facere) Pepercit, ne diceret sordide.

Méne?) Perturbati indicium est, quia seipsum pronomine ostendit.

Æqualis. Meorum æqualiũ potissimum?) Æqualium ætate, potissimũ dignitate: etenim

Potissimum. potis, potior, potissimus facit.

Et quod dicendum hic fiet) Bene hic, vbi non fit adolescens.

Quoque. Tu quoq; perparce) Bene QVOQVE, quasi dicat, cum ille peccet, quòd pueriliter

Perparce nimium. succenseat: tu quoque peccas, perparce nimium faciendo sumptum. Tu quoque perparce nimium) Et perparce, & nimium, cum sufficeret vnum. Et nimium, vituperatio est: vt, Ne quid nimis.

Non laudo) Et quia perparce, & quia nimium. nam parce agere, laudis: nimium, peccati. Et magna moderatione, non laudo, dixit potius, quàm vitupero.

Commouere Commoui) Ideò commoui, quia argumẽta dixit seni, quibus proditur non esse veras nuptias. Commoui) Suprà Solicitaui dixit, modò commoui. & commoui dicit apud se, vt spectator audiat, non senex.

Quidnam hoc est rei?) Verba sunt secum cogitantis senis, aut de his quæ nunc locutus est Dauus, aut de aduentu mulierum quæ in scenam veniant. Quidnam hoc est rei?) Pulsatus est senex argumẽto falsarum nuptiarum, paululum obsonii: tanquam se illuderet Dauus.

Veterator. Quidnam hic volt veterator sibi?) Veterator, est vetus in astutia, & qui in omni re callidus est. Et hi duo versus ostendunt pulsatum esse senem argumento falsarum nuptiarum: illo argumento quòd ait, paululum obsonii: tanquam se illuderet Dauus. Sunt ergo verba, vt diximus, secum cogitantis senis, aut de his quæ nũc Dauus locutus est, aut de aduentu mulierum quæ in scenam veniunt modò.

Nam si hic est mali quicquam) Si promissa non compleuerit Pamphilus.

Caput. Illic est huic rei caput) Caput, est origo & summa vniuscuiusque rei. vt Virgilius, O Latio caput, horum & causa malorum.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

MYSIS. SIMO. DAVVS. LESBIA obstetrix. GLYCERIVM meretrix.

Iãb. trimetri.

ITA POL quidem res est, vt dixti Lesbia:
Fidelem haud fermè mulieri inuenias virum.
S. Ab Andria est ancilla hæc. quid narras?
D. ita est.
M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. firmauit fidem. S. hem.
D. Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
M. Nam quod peperisset, iussit tolli. S. ô Iupiter
Quid ego audio? actum est, si quidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingeniũ narras adolescentis. M. optumum;
Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. L. sequor.

In (sed) videtur elidi d litera, aut certe vocalis e.

D. Quod remediũ nũc huic malo inueniã? S. quid hoc?
Adcón' est demens ex peregrina? iam scio, ah
Vix tandem sensi *stolidus. D. quid hic sensisse se ait? — In *stolidus) eliditur s in fine.
S. Hæc primum adfertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant párere, quo Chremetem absterreant.
G. Iuno Lucina fer opem: serua me obsecro.
S. Hui, tam cito? ridiculum. postquam ante ostium
Me audiuit stare, approperat. non sat commode
Diuisa sunt temporibus tibi Daue hæc. D. mihín'?
S. Num * immemor es discipli? D. ego, quid narres, nescio. — Alias, immemores.
S. Hiccine me si imparatum in veris nuptiis
Adortus esset, quos mihi ludos redderet.
Nũc* huius periculo fit: ego IN PORTV nauigo. — *huius) monosyllabum est.

I TA pol quidem res est) In hac scena nouo modo cessante Dauo fallitur Simo, per nimiam sagacitatem suã. simul in hac scena id agit poeta, vt ad nuptias faciendas magis accẽdatur Simo. & quædam industria, quædam velut casu eueniunt: vt nunc suspicio senis. in multis enim οἰκονομία comicorum poetarum ita se habet, vt casu putet spectator venisse, quod consilio scriptorum factum sit. Ita pol quidem res est, vt dixti, Lesbia) Et hoc sermone, quem habent ingredientes, scenæ apparet principium. quod enim auditur, non quod incipitur, initium dicunt. Ita pol quidem) Productio est narratiua ad explendum modò potius iusiurandum. — OEconomia.

Vt dixti) Et dixti, & dixisti legitur.

Fidelem haud fermè) Fidelem maluit, quàm fidum dicere. fidum enim honestius dixisset. Fermè pro facile posuit. & fermè, facilitatem significat, quia sunt aduerbia extenuationis. — Fermè.

Inuenias) Secundam pro tertia persona posuit, pro inueniat quis, vel inuenire possit. vt Virgilius, Migrantes cernas, totáque ex vrbe ruentes. — Secũda persona pro tertia.

Ab Andria est ancilla hæc) Simpliciter dixit ab Andria est, pro Andriæ est. nam & vsu sic dicere solemus. Ergo ab Andria est, hoc est Andriæ fauet, Andriæ est. vt cum dicimus, Ab illo est, hoc significamus, illi fauet, illi accõmodat suffragium. — Ab Andria. Ab illo est.

Sed hic) Semper Sed, contrariæ sententiæ significatio est. Et bene HIC, vt ostendat de illo fuisse sermonem. — Sed.

Hem) Interiectio est accipientis verba, & admirantis. — Hem.

Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit) Comice & facete, AVT HIC SVRDVS, qui audire non possit. aut hæc MVTA FACTA SIT, ne possit dicere. Aut hic surdus, aut hæc muta facta sit) σύλληψις per genera. — Syllepsis.

Iussit tolli) Hæc est fides: suscipi filios legitimos faciunt parentes. & sublatio, matris est: patris, tollere. — Suscipere Tollere.

Iupiter quid ego audio?) Bene rursum adducitur ad desperationem senex Mysidis verbis.

Actum est,) In summa rerum desperatione ponitur, Actum est, Ilicet, Periisti. — Actum est.

Hæc res,secundum ius ciuile dicitur: in quo cauetur,ne quis rem actam apud iudices repetat Sic ipse in Phormione,Actum,aiunt,ne agas.

Ingenium.

Bonum ingenium) Ingenium,naturam.

Eclipsis.

Quid hoc) Secum senex ἐλλειπτικῶς: deest enim,rei est.

Ex peregrina amare.

Adeon' est demens ex peregrina?) ἔλλειψις per ἀποσιώπησιν apta cogitanti.reliquū autem sic pronuntiat,quasi reperto consilio.Et bene adeo? quia tam demens est quòd amat ex peregrina,id est ex meretrice.Mulieres enim peregrinæ, inhonestæ ac meretrices habebantur.Sic ipse alibi,Samia mihi mater fuit,ea habitabat Rhodi.Et seruus,potest taceri hoc quidem.hoc est,meretricem habuisse te matrē verisimile est. Ex peregrina) ἀποσιώπησις. deest enim,vt filiū suscipiat,aut aliquid tale.

Aposiopesis.

Vix tandem sensi stolidus) Pulchro colore inducto, poeta ostendit non minus falli suspiciosum,quàm qui stultus est.huic enim veritas fallacia videtur,dum nimis est acutus ac perspicax.& hoc est quod ab euentu fingit poeta.non enim in Dauo est sic errare nunc senem. Vix tandem sensi stolidus) Quinque sunt sensus,quorum duos,visum & auditum,magis sensibiles habemus,quàm pecora.Vnde Cicero,Non solum videam.sed etiam audiam,planéque sentiam.quasi ad tactum retulit,quo etiam pecora impelluntur ad sensum.duabus ergo rebus scimus: aut ratiocinatione,aut sensu:quibus maximè præstamus cæteris animalibus.Ergo senex se non sensu,non ratiocinatione sensisse,sed veluti calcaribus & stimulis punctum.

Sensus.
Auditus.
Visus.

Hæc primùm) Satis se sagacem senex ostendit, quando principia ipsa inceptionésq; comprehendit. Hæc primùm) Bene primùm:quasi ex multis quas parauerat Dauus contra Chremetem.

Quo.

Quo) Quare.

Iuno Lucina.

Iuno Lucina fer opem:serua me) Iuno Lucina.Iunonis filia, Græci εἰλείθυια, dicitur.Latinè Iuno à iuuando dicta.Lucina ab eo quòd in lucem producat.Et gemina vota sunt,vt & partus,& pariens seruetur.nā FER OPEM propter partum: SERVA ME,propter parientem dicitur. Iuno Lucina fer opem: serua me obsecro. Nota,hoc versu totidem verbis vti omnes puerperas in Comœdiis,nec aliàs induci loqui in proscenio : nam hæc vox post scenam tollitur. Fer opem) Propter quod Lucina est.inde obstetrix,quòd opem tulerit. Serua me obsecro) Hoc extra etiam hanc potestatem Iunoni attribuitur:quanquam illam Menander Dianā appellet,& hoc sentiat in Bucolicis Virgilius.

Obstetrix.

Hui,tam cito?) Tam cito,vt fœlicitatem partus ostendat incredibilem. Tam cito,ad reprehensionem.

Ridiculum.

Ridiculum) Ad irrisionem.& inspice,ridiculum aduerbiū sit an nomen, vt sit, vide hominem ridiculum sed aduerbium est magis.

Non sat.
Diuisa temporibus.

Non sat commodè diuisa sunt) Confusa sunt tibi omnia,inquit: nec vnūquodque suo tempore geritur.qua re proderis. Non sat) non satis. Diuisa sunt) digesta & composita,& distributa TEMPORIBVS, id est per tempora.

Mihin'?)Adhuc Dauus non percipit,& bene.quasi dicat,cum ille loquatur, illæ agant.

Num immemor es discipli?) Discipuli Mysis, Lesbia & Pamphilus, omnes per quos agitur fallacia.Bene ergo discipulos imperitos ostendit,& magistrū Dauum. quia suprà dixit,Tum siquis magistrum cepit ad eam rem improbum. Num immemor es discipuli?) Alii hìc Pamphilum significari putant discipulum : quia Dauus magister.Nam nomina ad aliquid sunt,discipulus & magister.& tunc discipuli,genitiuus est singularis casus. Alii nominatiui pluralis putant: vt discipulos dixerit,omnes per quos agitur fallacia, secundum illud , Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. Num immemor es discipuli?) Deest,nūc. Et bene discipuli:quia ipsum magistrum supra fecit.

Discipulus.
Magister.

Ego,quid narres,nescio) Quasi fabulam. Ego,quid narres,nescio) Semper ita

espondet Dauus seni, tanquam non intelligat quid loquatur.

Hiccine me si imparatum) Redit ad illam sententiam, Simul sceleratus Dauus, siquid consilii habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli.

Adortus esset) Adortus dicitur qui ex insidiis repente inuadit. dictum ab eo, quòd corpora aggredientium exurgant subito atque increscant. Adortus) aggressus. Omnia hæc ex translatione maris dicta sunt μεταφορικῶς. Adortus.

ACTVS TERTII SCENA II.

LESBIA. SIMO. DAVVS.

ADHVC Archillis quæ adsolent, quæque oportet Iāb. dimetri tres, quib⁹ accinuntur duo trochæi.

Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.

Nunc primùm fac istæc vt lauet: pòst deinde

Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui

Date. mox ego huc reuertar. Dimeter catalecticus.

Per ecastor scitus puer natus est Pamphilo. Iā. trimeter.

Deos quæso vt sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono: Iā. tetrametri

Cúmque huic veritus est optumæ adolescenti facere iniuriam.

S. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse* natū? Aliàs (ortum)

D. quidnam id est?

S. Non imperabat coràm, quid opus facto esset* puerperæ. (puerperæ) trisyllabū est.

Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via.

O Daue, itáne cōtemnor abs te? aut itáne tandē idoneus

Tibi* videor quem tam apertè fallere incipias dolis? Si legas (videbor) constat versus.

Saltem accurate, vt metui videar: certè si resciuerim.

D. Certè hercle nūc hic se ipsus fallit, haud ego. S. edixin' tibi?

Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid retulit?

Credóne tibi hoc nunc, peperisse hāc è Pamphilo? Iā. trimeter.

D. Teneo quid erret: quid ego agā habeo. S. quid taces? Item hic.

D. Quid credas? quasi nō tibi renūtiata sint hæc sic fore. Iā. tetrametri

S. Mihíne quiſquam? D. eho an tute intellexti hoc adſimulari? S. irrideor.

D. Renuntiatũ eſt. nam quî iſtæc tibi incidit ſuſpectio?

S. Quî? quia te noram. D. quaſi tu dicas factum id conſilio meo.

Trochaic. tetram. C. Certe enim ſcio. D. non ſatis me pernoſti etiã qualis ſim Simo.

Iãbici tetra. S. Egóne te? D. ſed ſiquid narrare occepi, cõtinuo dari
Tibi verba cenſes. S. falſò. D. itaque hercle nihil iam mutire audeo.

*huic verſui deeſt ſyllaba, nõ eſt ſcazon. S. * Hoc ego ſcio vnum, neminem peperiſſe hîc. D. intellextín'?

Trochaici tetrametri. Sed nihilo ſecius mox deferẽt puerum huc ante oſtium:
Id ego iam nunc tibi renuntio here futurum, vt ſis ſciẽs.
Ne tu hoc poſterius dicas, Daui factũ cõſilio, aut dolis.
Prorſus à me opinionẽ hanc tuã ego eſſe amotam volo.
S. Vnde id ſcis? D. audiui, & credo. S. multa cõcurrunt ſimul,
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primùm hæc ſe è Pamphilo
Grauidam dixit eſſe: inuentum eſt falſum. nunc, poſtquam videt
Nuptias domi apparari; miſſa eſt ancilla ilico
Obſtetricem accerſitum ad eam, & puerum vt afferret ſimul.

Aliàs, morantur D. Hoc niſi fit, puerum vt tu videas, nihil * mouentur nuptiæ.

Trochaicus dimeter catalecticus. S. Quid ais? cum intellexeras

Rurſus trochaici tetrametri. Id conſilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego? nã omnes nos quidem
Scimus quàm miſere hanc amarit. nunc ſibi vxorem expetit.

Postremo id mihi da negotii. tu tamen has nuptias
Perge facere ita,vt facis.& id spero adiuturos deos.
S. Imò abi intrò: ibi me opperire, & quod parato opus
est,para.
Non impulit me,hæc nunc omnino vt crederem. Iambici trimetri.
Atque haud scio,an quæ dixit,sint vera omnia:
Sed paruipendo.illud mihi multo maxumum est,
Quod mihi pollicitus est ipsus gnatus. nunc Chremem
Conueniam:orabo gnato vxorem:si impetro,
Quid aliâs malim,quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus est,haud dubiũ est mihi id,
Si nolit,quin eum merito possim cogere.
Atque adeò in ipso tẽpore eccum ipsum obuiam Chremetem. Iãbicus tetra. scazon catal.

ADHVC Archillis.) In hac scena specta,quàm scite expressa sit consuetudo medici,vel medicæ egrediẽtis ex ægri domo. Nam veniẽs, de negotiis ei9 loquitur:abiens,de morbo.& hæc sunt præter ἀκυρολογίαν,quæ dicũtur ἀρρήματα. Adhuc Archillis.) Sic veteres scribebant adhuc,quando incerti futurarum rerum,ex præsentibus firmè nuntiabant:quod est genus certissimæ promissionis & cautæ. Adhuc Archillis, quæ adsolẽt,quæque oportet.) Medicina aut in ratione,aut in consuetudine, aut in exemplis. ADSOLENT ergo,consuetudinis est: OPORTET, rationis. Adhuc. Adsolet. Oportet.

Signa ad salutem esse.) Deest hærentia, aut pertinentia. sic in Heautontimorumenos,Atque hæc sunt ad virtutem omnia.Ergo absolutè dixit,vt desit aliquid tale.vnde & nos dicimus,Quid ad rem:vel,Quid ad me?

Nunc primum fac istæc vt lauet.) Imperitiæ notãtes Menandrũ,aut Terẽtium, ipsi vltrò imperiti inueniuntur. nam & ille λοῦσαι αὐτὴν dicens, à consuetudine non recessit:cum lauisse,aut nõ lauisse dicimus,à parte totũ significãtes:& Terẽtius propius ad significationẽ accessit,istæc dicẽdo,ne pudẽda nominaret.Et sũt qui,Adhuc Archillis,correptionẽ esse nimiũ sollicitæ nutricis putẽt.quod ego nõ probo. Fac istæc vt lauet.) ISTAEC quæ ex puerperio sordebãt.Quidã ISTAEC,ipsam puerperam dicũt.sic enim & Menãder, λοῦσαι αὐτὴν:sed imperitiæ accusantur,quòd nõ continuo solent post puerperium lauare,sed diebus omissis.

Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui date.) Consuetudine magis, quàm ratione dixit, pro, Date ei potionem.Lucilius in sexto,Date bibere summo. Nam duo verba actiua,nullam habent significationem sine nomine,aut pronomine:vt si dicas,Dic facere. Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui date.) Et qualitatem & modum rei dixit. Dare bibere. Dic facere.

Mox ego huc) Vide vt authoritatem & iactantiam medicorum imitetur;dicendo,quod iussi.& non sufficiebat:sed etiã,imperaui dixit.simul,hæc quæ solent medici promittere frequenter,Mox ego huc reuertar.

Scitus puer.) Satis obstetrici est adhuc incertum, qualem dicat. Ita & à matre sanguinolentum, non pulchrum: quod ipsum nimium videretur cito dicere: sed

f.i.

ſcitum pronuntiat. Ideò ſubblanditur, vt operæ pretium maius accipiat.

Ecaſtor. Per Pollucē. Scitus. Diæreſis.

Per ecaſtor ſcitus puer natus eſt Pamphilo.) Per Caſtorem & Pollucem, ornatiua ſunt iurandi, apta fœminis. Scitus) elegans, pulcher, quem Græci κόσμιον dicũt. Quod enim quis ſcit, hoc ſcitum & pulchrum. Et eſt διαίρεσις. nam ordo eſt, Perſcitus ecaſtor. vt in Hecyra, Perpol quàm paucos reperias meretricibus fideles euenire amatores. vt ſit, perquàm paucos. Et, natus eſt Pamphilo: vt Virg. -quem Dardanio Anchiſæ Alma Venus Phrygii genuit Simoentis ad vndam.

Superſtes. Superſtitioſi.

Deos quæſo vt ſit ſuperſtes) Superſtes, nunc ſaluus. aliàs ſuperſtites ſunt ſenes & anus: quia ætate multis ſuperſtites, iam delirant. Vnde & ſuperſtitioſi, qui deos timent nimis. quod ſignum eſt deliramenti. Vt ſit ſuperſtes.) Superſtes, nunc ſaluus.

Quando & Cum.

Quando quidem ipſe eſt.) Quando & Cum interdum ſunt coniunctiones cauſales. & quando pro quoniam, & pro quia intelligimus. Quando quidem ipſe) tranſit à puero ad ipſum Pamphilum.

Ironia. Vel.

Vel hoc quis non credat?) εἰρωνεία eſt. Vel, modò non eſt diſiunctiua coniunctio, ſed pro etiam poſita. vt apud Virgilium, Vel Priamo miſeranda manus. Et, Carmina vel cælo poſſunt deducere lunam. Et bene, vel hoc. ſubaudias, exceptis illis quæ reprehendit ſuprà.

Ortus. Coràm. Palàm.

Abs te eſſe natum?) Et ORTVM legitur, vt ſit, inſtructum, commentum, & compoſitum.

Non imperabat coràm.) CORAM, ad certas perſonas refertur: Palàm ad omnes.

Eſſet opus facto. Puerpera.

Quid opus facto eſſet puerperæ.) ESSET, imperſonatiuè dicitur, Opus facto eſſet. Puerperæ.) Datiuus caſus eſt, vt ſit, ipſi puerperæ coràm non imperabat, quid facto opus eſſet. Sic enim dicimus, Quid vis tibi faciam? Puerperæ.) Omnis quæ peperit, puerpera: πρωτοτόκος, quæ primum. Et nõ quòd puerum, ſed quòd filium peperit, puerpera dicta eſt. Et apud veteres, puer puellus, puera puella.

Illis, quæ ſunt intus.) Argumentum ex eo quod non factum eſt, cum fieri potuerit: & ex eo quod factum eſt, cum fieri non oportuerit.

Ita.

Clamat de via.) Mirè clamat, quaſi dicat, maluit clamare, quàm ſine labore intus imperare.

Contemno. Temnor. Temno.

Itáne contemnor abs te?) Hoc eſt, vſque adeóne contemnor? valde contemnor? Temnor autem, Græcum eſt, id eſt cædor & reſcior, τὸ τέμνομαι. nam veteres temno dicebant ſine præpoſitione.

Idoneus. δύο δι ἑνός. Saltem. Zeugma. Syllepſis.

Itáne tandem idoneus) Indignatio eſt ad æſtimationem reuocantis eius dicta vel facta, à quo contemnitur quis. Idoneus) Aptus, & ei rei natus.

Apertè fallere) δύο δι ἑνός. & fallere, & aperte.

Saltem accurate) Mirè ſaltẽ: quod ponitur in deſperatione rerum. primo enim fuerat hortatus Dauum, vt non conaretur fallere. Saltem accurate.) ζεῦγμα à ſuperiore, fallere incipias. aut certè σύλληψις fallere incipias.

Certe ſi reſciuerim.) Et verum pro cum reſciuerim: an quia ſtultum me putas?

Certe hercle nunc hic ſe) Hoc ita dicitur, vt audiat ſpectator, non vt Simo.

Edixin' tibi?) Hìc illud reddit, Edico tibi, ne temerè facias.

Interminari.

Interminatus ſum) Pro minatus ſum. Plautus in Aulularia, -præterea tibicinam, Quæ mihi interbibere ſola, ſi vino ſcateat Corinthienſem fontẽ, & Pyrenæum poteſt.

Vereri.

Num veritus?) Veretur liber, metuit ſeruus. & deeſt es: apta eclipſis iraſcenti. Alibi, Non ſimultatem meam reuereri?

Retulit.

Quid retulit?) Retulit, profuit, vel interſuit: & producit RE ſyllabam. & eſt

sensus, Sic contempsisti quasi tibi non comminatus sim.

Teneo quid erret.) Hoc dixit, non vt Simo, sed vt spectator audiat. hoc denique senex probat dicens Dauo, Quid taces?

Et quid ego agam habeo.) Et quid respondeam scio.

Quid credas?) Propter quid, aut propter quam rem, aut quo modo, aut propter quid. Quid credas?) Repetit verbum eius, quod ait, Credon'. quare adiuuandum pronuntiatione est. Quid.

Quasi non tibi renuntiata) Nuntiata, compositum pro simplici. Renuntiare.

Mihin' quisquam?) Fauet sibi senex in eo, quòd se vult perspicaciorem videri.

Eho an tute) Eho modo interiectio est admirantis, aliàs ad se vocantis, Ehodum ad me. Eho.

Nam qui.) Quî, vnde. Quî.

Quasi tu dicas) Dicas, pro credas. non enim dicimus, nisi quod credimus: ab eo quod sequitur, id quod præcedit, figura μετάληψις à posterioribus ad priora. Idem alibi, Audacter dicito. Et alibi, Fœneratum istud beneficium pulchrè tibi dices. id est credes, scies, senties. Dicas. Metalepsis.

Etiam qualis.) Etiam pro adhuc. vt Virgilius, Idæúmque etiam currus, etiam arma tenentem. Etiam.

Egóne te?) Duobus istis pronominibus ostendit se senex scire omnia.

Sed siquid tibi narrare occepi) Occepi melius quàm incepi. dicitur ab occipio. est enim occepi, quasi caput rei institui. Occepi.

Falso.) Potest & ἀρτικῶς falso pronuntiari. potest & falso loqueris, dici. vt Sallustius, Falso queritur de natura sua humanum genus. Et vocalitatis causa sic dixit, vt sedulo, optato, certo: quasi sedule, optate, certe. Falso. Sedulo. Optato.

Nihil iam mutire audeo.) Ennius, Nec dico, nec facio. Vnde & mutos dicimus, quod Græci φθέγγεσθαι. Certo. Mutire.

Neminem peperisse hic.) Neminem dicendo, maiorem confirmationem fecit, non solum Glycerium non peperisse, sed etiam neminem. Et HIC ostēdit domū. Et est neminem, nullum hominem. Et nota in fœminino genere etiam neminem positum. Nemo.

Mox deferent puerum) Quasi dicat nobis.

Id ego iam nunc tibi renuntio) Fingit se prodere quod ipse facturus est: vt nō credat senex ab eo fieri, quod prædixerit fore. Id ego iam nunc tibi renuntio here futurum,) Re syllaba, apud veteres interdum abundat: vt modò renuntio pro nuntio. & Cicero, Renuntiatur mihi. Renuntio.) Quasi secretum consilium: vt suprà, Renuntiatum est. Re. Renuntio.

Daui factum consilio aut dolis.) Commodius, & magis cum inuidia dixit, Daui, quàm si meo dixisset. vt Virgilius, cum Turnus incusaretur, dixit, Nulla mora in Turno.

Prorsus à me) Prorsus, quasi porrò versus: quod Græci μάκραν dicunt, id est vel longum actum. Prorsus à me) Quidam prorsus pro μάκραν positum putant. Ego pro eo quod est omnino. Sunt qui coniunctionem velint esse. Prorsus.

Opinionem hanc tuam) Hanc tuam, cum tædio dixit, hoc est nimis molestam, nimis suspicacem, nimis accusatricem. Sic dixit hanc tuam, vt ille de apibus, Vere suo. Et, Solémque suum, sua sydera norunt. Et in Adelphis, Iam verò omitte Demea tuam istam iracundiam. Hanc tuam.

Audiui, & credo.) Locus communis, An famæ credendum sit. Et bene subiunxit, CREDO. non enim audisse, statim credere est.

Multa concurrunt simul) Restat enim vt multis concurrentibus signis, vna coniectura confletur.

Iam primum hæc se è Pamphilo grauidam dixit esse: inuentum est falsum) Secundum quod credit senex. Et à summo ad imum, & ex factis, & ex dictis, & ex rebus atque personis sumit argumenta.

Postquam videt nuptias domi apparari) Eleganter omisit, in cuius domo.

Illico. Missa est ancilla illico) Quod Græci dicant αὐτόθεν ἐξαίφνης. Nam loci significatio est, etiam breuitatem temporis notans.

Moueri. Morari. Nihil mouentur nuptiæ.) Non perturbantur nuptiæ. Morantur.) Differuntur.

Quid ais? cum intellexeras id consilii capere,) Quaqua se verteret Dauus, obuium infestúmque inuenit senem:& tamen ita versute it obuiam, vt etiam comprehensus elabatur.

Abstrahere. Quis igitur eum ab illa abstraxit) Non frigidè intulit, dixisse se: sed cum magna asseueratione. & ABSTRAXIT propriè. vt suprà, Me à Glycerio miserum abstrahat? &, Diuellimur inde Iphitus & Pelias mecum. Quis igitur eum) Hoc sic audiendum est, quasi dicat, Dixi.

Misere. Misere hanc.) Misere, valde, nimis.

Expetere. Nunc sibi vxorem expetit.) Oratorie, pro eo quod est non recusat, expetit.

Id mihi da negotii.) De proiectione pueri pro foribus. Id mihi da negotii.) Vt caueatur ab appositione pueri ante ostium.

Tamen idem Tandem. Tu tamen idem) Idem abundat. Apud veteres, Tamen idem, integrum fuit. vnde apud nos, Tandem, & tamen natum est. sic & idem • eorúmque dictum. Tu tamen idem.) Tamen idem, aut pro tamen positum est, aut pro tandem: vt sit, Tu tandem has nuptias perge facere ita vt facis.

Opus parato. Quod parato opus est) Dilertè & Latinè dixit, Quod parato opus est.

Impellere. Non impulit me, hæc nunc omnino vt crederem.) Non impulit, non persuasit, non perfecit vt crederem Glycerium peperisse Et cum dicit OMNINO, ostendit quædam se credidisse, in quibusdam iam esse circũuétum. Mire autem cautum capi inducit senem, vt crederet quod Glycerium non peperisset.

Quæ dixit, sint vera omnia.) Quæ postea dixit Dauus. Et bene OMNIA: vt appareat senem multa credere vera esse, quæ Dauus dixerit.

Multo. Multo maximum) Multo etiam comparatiuis antiqui adiunxerunt.

Pollicitatio. Quod mihi pollicitus est) Pollicitatio, multarum rerum promissio.

Gnato vxorem.) Subauditur, vt det.

Quid aliàs. Quid alias.) Pro cur aliàs, alio tempore.

Tempus. In ipso tempore) In ipsa opportunitate, in ipso articulo.

Eccum ipsum obuiam Chremetem.) Continuo mutauit declinationem: vt, Iubeo Chremetem.

ACTVS TERTII SCENA III.

SIMO, CHREMES, senes II.

Iambici tetrametri.

IVBEO Chremetem. C. ô teipsum quærebam. S. & ego te. C. optato aduenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viso, túne, an illi insaniant.

S. Ausculta* paucis:& quid ego te velim,& tu quod quæris,scies. Aliàs (pauca)
C. Ausculto:loquere quid velis. Iáb.dimeter.
S. Per ego te deos oro, & nostram amicitiam* Chremes, Iáb.trimetri. Aliàs (Chreme)
Quæ incœpta à paruis cum ætate adcreuit simul:
Pérque vnicam gnatam tuam & gnatum meum,
Cuius tibi potestas summa seruandi datur:
Vt me adiuues in hac re: atque ita, vti nuptiæ
Fuerant futuræ,fiant. C. ah ne me obsecra:
Quasi hoc te orando,à me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me,atque olim,cum dabam?
Si in rem est vtrique,vt fiant:accersi iube.
Sed si ex ea re plus mali est,quàm commodi,
Vtrique:id oro te,in commune vt consulas:
Quasi illa tua sit,Pamphilíque ego sim pater.
S. Imo ita volo,itáque postulo vt fiat,Chreme.
Neq; postulem abs te,nisi ipsa res moneat. C. quid est?
S. Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. C. audio.
S. Ita magnæ,vt sperem posse auelli. C. fabulæ.
S. Profecto sic est. C. sic hercle,vt dicam tibi,
AMANTIVM iræ,amoris redintegratio est.
S. Hem id te oro,vt antè eamus,dum tempus datur,
Dúmque eius libido occlusa est contumeliis.
Prius quàm harum scelera, & lachrymæ confictæ dolis,
Reducant animum ægrotum ad misericordiam,
Vxorem demus.spero consuetudine,&
Coniugio liberali deuictum Chreme,
Dehinc facile ex illis sese emersurum malis. Emergere,actiue.
C. Tibi ita videtur:at ego non posse arbitror
Neque* illum hâc perpetuo habere, neque me perpeti. In (illum) eliditur I.
S. Quî scis ergo istuc,nisi periculum feceris? C. at
* Istuc periclum in filia fieri,graue est. In (istuc) eliditur s.

S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit;
Si eueniat, quod di prohibeant, discessio.
At si corrigitur, quot commoditates, vide:
Principiò, amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.
*Aliàs, induxisti) C. Quid istuc? si istud animum *induxti esse vtile,
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
S. Meritò te semper maximi feci Chreme.
Iābici tetrametri catalectici scazontes. C. Sed quid ais? S. quid? C. quî scis eos nunc discordare inter se?
S. Ipsus mihi Dauos, qui intimus est eorū consiliis, dixit.
Et is mihi suadet, nuptias quātum queam, vt maturem.
Num censes faceret, filium nisi sciret eadem hæc velle?
Tute adeò iam eius verba audies. heus, euocate huc Dauum.
*Aliàs, Atq;) *Sed eccum video ipsum foras exire. Hæc pars est scenæ sequentis.

1 VERO Chremetem) Hæc congressio duorum senum ad tale periculum adigit fabulā, vt id non videatur cōsilio, sed euētu posse vitari: qui euentus est Critonis præsentia. nam nunc ex falsis fient veræ nuptiæ. Iubeo
Iubere. Chremetem) Firme aliquid iubere, velle est. Iubeo ergo, volo. & deest, saluere:
Salue. quod exprimitur ab alterius personæ interuentu. vt Virgilius, Reddíque viro pro-
Velle. missa iubebat. Et μεταληπτικῶς, quia qui dicit salue, iubet. volumus enim animo: iubemus, verbis.

O te ipsum quærebam) Placabilis & lenis amicus per totam fabulam inducitur Chremes, vt cognitioni ad vltimum interesse possit.

Optatò. Optatò aduenis) Optatò, aduerbium est. vt Virgilius, Ac velut optatò ventis.

Aliquot. Aliquot me adiere) Aliquot, hoc est nec multi, nec pauci. Adiere, non accesse-
Aditus. runt: quia aditus arduus, difficilísque est. Ergo adiere, quasi importune, & interpellantes adierunt. sic alibi, Birria quid tibi videtur? adeón' ad eum?

Audio ex te. Ex te auditum) Vt est, De Dauo modò audiui. Ex te auditum) Ergo non rumor, sed veritas.

Viso id. Id viso,) Ob id viso. deest te: vt viso, ad videndum venio.

Túne, an illi insaniant) Tu insanis, si dixi: illi insaniunt, si non audita referūt.

Paucis. Paucis) Et paucis, & pauca legitur.

Et quid ego te velim) A docilitate.

Per ego te deos oro) Ordo est, te per deos oro. vt Virg. Per ego te has lachrymas.

Et nostram amicitiam Chremes.) Legitur & Chreme.

Quæ incœpta à paruis cum ætate adcreuit simul.) Mire autem, incœpta à paruis cum ætate, vt ostendat non nuper coitam amicitiam, sed antiquam. vt, Veterē Anchisen agnouit amicum. Idem alibi, -neq; enim nouus iste Dianæ Venit amor.
Ad. Adcreuit) vt suprà, Adcurate. AD præpositione vtitur familiariter. Adcreuit)
Adcreuit. Hinc Virgilius, Crescent illæ, crescetis amores.

Et gnatum meum) Ineptum est sic adiurare aliquem, Per salutem filii mei, vt facias id quod te rogo. sed huic etiam subiungit,

Cuius tibi potestas summa seruãdi datur.) In tua est inquit potestate, & tuus est. hæc ergo obtestatio dicitur, cum per eas res adiuramus aliquem, de quibus agitur causa. Vt, Iliaci cineres, & flamma extrema meorum. Idem alibi, -per euersæ genitor fumantia Troiæ Excidia obtestor. Obtestatio.

Vt me adiuues in hac re) Atque ipsam petitionem,

Vti nuptiæ fuerant futuræ, fiant.) Breuiter & Latinè. Et hoc genus compositionis veteres mutabant.

Ne me obsecra.) Pro, ne obsecres. Ne obsecra.

Quasi hoc te orando, à me impetrare oporteat.) Hæc plena vox est & charitatis & officii. quod enim amicus ab amico petit, iustum esse debet: nec pro eo quod non est iustum, supplicare oportet.

Alium esse censes nunc me atque olim, cum dabam?) Non personæ, sed rei conditio est commutata. Olim, cum dabam?) Nos dicimus, cum darem. Virgilius, Tum decuit, cum sceptra dabas, En dextra, fidésque. Et nota (olim) pro nuper. Cum dabam. Olim.

Si in rẽ est vtrique.) τῷ ἀστίφῳ συλλογισμῷ prauè proposuit, vt rectè replicaret. Hic syllogismus negatiuus dicitur. nam in secundo λήμματι negat quod prius dixit, Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi. Si in rem est vtrique.) Ab vtili argumentum. Vterque duobus constat. Bene vtrique, mihi & tibi: non, alteri vtile, alteri inutile.

Sed si ex ea re.) Id est nuptiarum: mutauit numerum, ex plurali singularem, FIANT, & EX EA RE.

In commune consule.) id est, ex æquali prouide. In cõmune.

Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.) Nota suauissimam varietatem. non dicit, quasi tua sit, & ille meus.

Imò ita volo.) Quia vtile est, quia in rem est.

Itáque postulo) Itáque, modò duæ partes orationis sunt: vt in Hecyra, Itáque nos vnà inter nos ætatem agere liceat. Itáque.

Neque postulem.) Quia postulo prætulit.

Iræ sunt inter Glycerium & gnatum.) Hoc læto vultu pronuntiat Simo: & hoc à possibili est. loquitur enim apud eum, ex quo audiuerat, Pamphilum pro vxore habere hanc peregrinam.

Audio) εἰρωνεία. Mox FABVLAE.) Et hic paulò sapientior inducitur, & minus obnoxius dolis. Ironia.

Profectò sic est.) Profectò, confirmatio est.

Amantium iræ amoris redintegratio est.) Sententia γνωμικὴ in qua à specie receditur, & in omnes aliquid dicitur. παροιμία est autem sine authore sententia. Redintegratio) Instauratio. Profectò. Parœmia. Redintegratio.

Id te oro.) Deest ob: vt sit, ob id. vt Virgilius, Quod te per superos oro. Id oro.

Prius quàm harum) Inuidiosius, harum, quum vna sit. sic in Eunucho, Nõ perpeti meretricum contumelias.

Animum ægrotum ad misericordiam) Hoc vt suprà, Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem applicat.

Vxorem demus.) ἰδιωτῶς: vt in Heautontim. Quo modo minimo periculo id demus adolescentulo.

Neque illum hanc perpetuò) ἀμφιβολίαν de industria posuit, aut vtrunque significat. Amphibolia.

Nisi periculum feceris.) Periculum, tentamentum. Cicero, Tute melius periculum feceris. Idem Terentius, Fac periculum in literis. Periculum facere.

At istuc periculũ in filia fieri, graue est.) Memorabile dictum, & id quod meritò

in prouerbium cesserit.

Parenthesis. Quod di prohibeant) παρένθεσις per ἐυφημισμόν.

At si corrigatur) Alter est syllogismus per contraria λήμματα, & ipse negatiuus.

Principio. Principio, amico filium) Principio, nec intulit, secundo.

Anacoluthon Restitueris, & filiæ inuenies virum) Ergo ἀνακόλουθον duplex. Amico filium) Ab honesto, Amico filium.

Quid istuc? Quid istuc?) Concedentis, & veluti victi verbum: tãquam si diceret, quid? & abundat istuc. Vel potius, quid istuc, significat hominem de loco ac de sententia decedere. vt è contrario, perstare ac resistere dicitur, qui aliquid negat.

Perstare. Persistere. Si istud animum induxti) Legitur & animum induxisti. sed illud, plenum est: hoc, per μεταπλασμῷ συνκοπὴν diminuitur.

Ipsus. Ipsus mihi Dauus dixit) Commendatio testis: vt, In foro modò de Dauo audiui. Ergo IPSVS, quasi qui maximè sciat.

Tute adeò) παρέλκεται ADEO modò, & abundat. vt Virgilius, Túque adeò quem mox quæ sint habitura deorum Concilia, incertum.

Eccum. Ellum. Sed eccum) Eccum, quasi ecce eũ, veteres dixerunt. eccum eccuius. Ellum quod apertius significat ecce illum: & obscurius ellum.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

DAVVS. SIMO. CHREMES.

Scazontes vt antè.

D te ibam. S. quidnam est?

Vxor, redditur in versu, & videtur additum ab interprete.

A D. Cur * vxor nõ accersitur? iam aduesperascit.

S. audín' tu illum?

Iambici tetrametri. Ego dudum nonnihil veritus sum Daue abs te, ne faceres idem

Quod volgus seruorum solet: dolis vt me deluderes,

Propterea quòd amat filius. D. egón' istuc facerem?

S. credidi.

Idque adeò metuens vos celaui, quod nunc dicam. D. quid? S. scies.

Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem cognosti qui siem.

S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid, non? S. sed ea gratia

Simulaui, vos vt pertẽtarem. D. quid ais? S. sic est res. D. vide,

Aut eliditur u in quiui, aut e in istuc, Nunquã * quiui ego * istuc intelligere. vah cõsiliũ callidũ.

S. Hoc audi. vt hinc te iussi introire, opportunè hic fit mihi obuiam.

D. *Hem, numnam periimus? S. *narro, quæ tu dudum narrasti mihi.

Hem, prodest a priore versu. Alias, narro huic.

Quidnam *audio? S. gnatam vt det, oro, vixque id exoro. D. óccidi.

Alias, audiam. Trochaic' tetram. catalec.

S. Hem, quid dixti? D. optume inquam factũ. S. nunc per hunc nulla est mora.

Rursus octonarii iambici.

C. Domum modò ibo: vt apparentur, dicam, atque huc renuntio.

S. Nunc te oro Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.

D. Ego verò solus. S. corrigere mihi gnatum porrò enitere.

D. Faciam hercle sedulo. S. potes nunc, dum animus irritatus est.

D. Quiescas. S. age igitur. vbi nunc est ipsus? D. mirum ni domi est.

S. Ibo ad eum, atque eadẽ hæc, quæ tibi dixi, dicã *eadem illi. D. *nullus sum.

*Aliàs, itidẽ) *In, nullus) dicitur s.

Quid causæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?

Nihil est preci loci relictum, iam perturbaui omnia:

Herum fefelli, in nuptias conieci herilem filium:

Feci hodie, vt fierẽt, insperãte hoc, atque inuito Pãphilo.

Hem astutias. quòd si quiessem, nihil euenisset mali.

Sed eccum ipsum video: óccidi.

Dimeter iãb.

Vtinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipitem darem.

Trochaic' tetram. catalec.

AD TE ibam.) Dauus vt rectè scribatur, Dauos scribendum est, quia nulla litera vocalis geminata, vnã facit syllabam. sed quia ambiguitas vitanda est nominatiui singularis & accusatiui pluralis, necessario pro hac regula, digamma vtimur, DaFus, serFus, Fulgus, corFus. Ad te ibam.) Locus est, in quo iam ad discrimen mali producta comœdia, in meliorem partem iam incipit inclinare.

Dauus. Seruus. Vulgus. Coruus.

Ego dudum nonnihil veritus sum Daue abs te,) Semper grauis inceptio orationis quæ exordium sumit à pronomine ego: vt, Ego te quæ plurima fando. &, Ego postquam te emi à paruulo. Ego dudum) Aduerbia temporis, aut certa sunt, vt

Ego.

Hodie. Cras. Dudũ. Nuper Iam dudum. Nunc nuper. hodie, cras: aut incerta, vt dudum, nuper. Itaque incertis certum additur tempus: vt iam dudum, nunc nuper. Nonnihil veritus sum Daue abs te) Breuiter, pro, veritus ne quid abs te fieret. sicut suprà, Hei, metui à Chryside. Et Cicero, Quod precatus sum à diis immortalibus. pro eo quod est, quæ à diis petii, precatus eos.

Quod volgus seruorum solet:) Totum cum extenuatione protulit, tanquam qui satisfactum voluerit Dauo ob comprobatam fidem eius.

Propemodũ. Nam propemodum habeo iam tibi fidem) Ridicula dilatio eius rei quæ iam dudum nota est auditori. Nam propemodum habeo iam) hoc est prope modum, cuius accusatiuus est à modus.

Gratia. Sed ea gratia.) Gratia, pro causa posuit, noue.

Sic est res. Sic est res.) Quod Græci dicunt, οὕτως ἔχει.

Numnam. Numnam) Nam παρέλκεται, vt in quisnam.

Quidnam audio?) Legitur & audiam. Menander enim sic ait, τί φωνεῖτ' ἀκούω

Occidi. optime.) Bene vsus est παρομοίῳ, occidi & optime, vt similitudine falleret audientem.

Per nunc) Chremetem scilicet.

Ibo: atque huc renuntio) Varie, ibo & renuntio.

Nunc te oro Daue) Te, id est per quem stat summa negotii. Et modò magis verè rogat, quàm tunc cum ait, Dehinc postulo, siue æquũ est, te oro Daue. ibi enim iracundia latet, cùm dixit, siue æquum est.

Efficere. Effecisti has nuptias) Non fecisti. est enim efficere, perficere faciendo. Et bene HAS: quarum causa laboro.

Ego verò solus.) Et hoc ad increpationem dicit, non ad confirmationẽ. Solus) Id est, cui non assentiebat Pamphilus.

Porro. Porro) In futurũ, deinceps. Futuri temporis aduerbium. vel adhortantis: vt Virgilius 9. Æneid. -percipe porro
Quid dubitem, & quæ nunc animo sententia surgat.

Eniti. Enitere.) Labora: quasi difficile sit, & conatu sit opus.

Hercle sedulo.) Productiones sunt Comici stili ad fucum orationis positæ.

Potes nunc) A possibili argumentum.

Irritari. Dum animus irritatus est) Quia dixerat, Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. Irritatus est, commotus, ira prouocatus. vt in Phormione. Ducitur autem verbum à canibus, qui e estrictis dentibus hanc literam e imitantur.

Quiescas. Quiescas.) Id est cõquiesce, imperatiui modi, ne iniuriosum videretur. Quiescas.) Pro quiesce aut deest volo, aut facito.

Age. Age igitur) Age, dic: vt est, Egi, atque oraui tecum: aut aduerbiũ est hortandi.

Mirum ni. Mirum ni domi est.) Existimationẽ intulit, incertum fugiens: & est compositum quasi miror. Mirum ni domi est.) Compositum est, quasi hoc est mirum ni domi est. Cautè seruus callidam interrogationem senis paratus excepit. Memor simulatæ discordiæ cum amica, fingit non se alibi eum esse suspicari, quàm domi.

Idem. Dicam eadem illi) In aliis ITIDEM scriptum est. quod si est, pro item accipiamus. An ego idem, pro item?

Nullus sum. Nullus sum.) Plus est nullum esse, quàm periisse. nam qui perit, vel corpus habet reliquum: qui verò nullus est, ita non est, ac si natus non sit.

Hinc. Hinc) id est, ex hoc loco.

Proficiscor. Recta via. Recta proficiscar via?) Bene recta, vt corporis impulsionem lucrifaciam. aut certa, vt non eam ad precatorem, aut ad Pamphilum. Et bene proficiscar. proficisci enim in rem ægram ac difficilem dicimus. Et recta via, plana dixit, non tantum recta.

Nihil est preci loci relictum.) Subiungit ergo causas cur proficiscatur in pistrinum. Nihil est preci) quod prædixit senex.

Iam perturbaui omnia.) Allocutio in qua quid metuat, quid velit, manifestum est.

Herum fefelli.) Hæc enumeratio causarum est, qua magnificè exaggerauit errores suos.

Conieci.) Nec immisi, sed conieci: quod impetum & iniuriam significat. Coniicere.

Herilem filium.) τον τρόφιμον.

Feci hodie) Nec solum feci, verum etiam addidit tempus, Hodie: vt ne diecula quidem eius sit, quod fecerat, mali.

Insperante hoc, atque inuito) Insperante & inuito, duplex offensio.

Hem astutias!) Bona εἰρωνεία. Pluraliter dixit astutias, quasi is qui abundet astutiis, vt ei vna non sufficeret. Astutias. Ironia.

Vtinam mihi esset aliquid) Non dixit gladium, aut laqueum: ne esset tragicum. Ergo expressit bene, dicens, Quo me nunc præcipitem darem.

ACTVS TERTII SCENA V.

PAMPHILVS. DAVVS.

VBI illic scelus est, qui me perdidit? D. perii. Iambici tetrametri.
P. atque hoc confiteor,
Iure obtigisse, quando quidem tam iners, tam nulli consili
Sum. seruón' fortunas meas me commisisse futili?
Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum nunquam id auferet.
D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc deuito malum.
P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabón' velle me modo
Qui sum pollicitus ducere? *qua fiducia id facere audeam? *Qua) refertur ad dimetrum prioré.
Nec quid me nunc faciam, scio. D. *nec quid de me: atque id ago sedulo. *Nec) pertinet ad dimetrum prioré.
Dicam aliquid iam inuenturum, vt huic malo aliquam *producam moram. P. oh. *Aliàs, prodocem
D. Visus sum. P. ehodum bone vir, quid ais? vidén' me tuis consiliis
Miserum impeditum esse? D. at iam expediam. P. expedies! D. certe Pamphile.

P. Nempe vt modo. D. imò melius ſpero. P. oh, tibi ego vt credam furcifer?

*(Hem) additur extra metrum.

Tu rem impeditam & perditam reſtituas! *hem quo fretus ſiem,

Qui me hodie ex trãquilliſſima re conieciſti in nuptias.

An non dixi hoc eſſe futurum? D. dixti. P. quid meritus es? D. crucem.

Sed paululum ſine ad me vt redeam. iam aliquid diſpiciam. P. hei mihi,

Cur non habeo ſpatium, vt de te ſumam ſupplicium, vt volo?

Nanque hocce tempus præcauere mihi me, haud te vlciſci ſinit.

VBI illic ſcelus eſt.) Hæc ſcena, cuius perturbationis eſſe debeat, etiam ſuprà poeta præſtruxit quum ad conſentiendum Daui conſilio tardum
Scelus. Pamphilũ faceret. Vbi illic ſcelus eſt) Accuſatio. Vbi illic ſcelus eſt)
Sceleſtus. Nimium terribile eſt, ſæuire antè quàm videas eum contra quem iraſceris. Vbi illic ſcelus eſt, qui me perdidit?) Ad intellectum, non ad verba redegit. & eſt figura
Syllepſis. σύλληψις per genera. Virgilius, Pars in fruſta ſecant. Sed hic figura eſt per numeros: nam quia ſcelus, ſceleſtus intelligitur, modo QVI ſubiunxit, non quod.

Iners. Tam iners) Sine arte.

Nulli conſilii. Tam nulli conſilii.) Vna pars orationis eſt, nulli conſilii. nos, nullius & ſolius.
Soli. rectè autem veteres, nullo nulli, ſolo ſoli declinabant.

Committere. Me commiſiſſe) Non commendaſſe: ſed, commiſiſſe. Committimus enim quæ cum magno periculo volumus eſſe ſeruata.

Futile vas. Futili.) Leui. nam à vaſe, quod futile dicitur, quod non deponunt miniſtri ſacrorum quod eſt acuto fundo & patulo ore, eóque inſtabile eſt. Virgilius, Conſiliis habitus non futilis author.

Pretium. Ergo pretium ob ſtultitiam fero.) Pretium pro ſtultitia, pœna eſt: pro virtute, præmium. Ergo pretium generaliter pro bene, aut male facto redditur. ſed diſcernitur ita. nam pretium pro ſtultitia, eſt pœna: pretium pro virtute, honor eſt & lu-
Ob. crum. Pretium ob ſtultitiam) Sic Plautus locutus eſt, Pretium ob aſinos. pro, aſinorum pretium. Virgili9, Rem magnam, pretiũmque moræ fore. Et alibi, Illũ Ty-
Eclipſis. tides alio pro talibus auſis Afficit pretio. & eſt figura ἔλλειψις. vt apud Virgilium, Inuidiſſe deos patriis vt redditus oris.

Poſthac incolumem ſat ſcio fore me) Sic dicere ſolemus in magno periculo poſiti: nunquam nos periclitaturos, ſi illud periculum potuerim9 euadere. Poſthac) Audacter ſe incolumem in futurum promittit fore, cum vita hominis tam variis multiſque ſit periculis conferta. ſed hoc dicit, Sic inquit periclitor. ſi hoc euaſero, ſcio me non poſtea periclitaturum. Menander ſic . & eſt ſenſus, Tam difficile eſt hinc euadere, vt qui hinc euaſerit, videatur immortalis futurus.

Dicam patri.) Bene patri, non Simoni: vt de authoritate huius nominis ſummus terror exurgat.

Modo qui sum pollicitus.) Modo, mire, etenim maiorem vim habent recentiora promissa. Modo qui sum pollicitus) Oratorie melius pollicitus sum dixit, quàm si promisi, diceret. Pollicit' sum.

Qua fiducia) Qua fiducia, ad personam suam retulit. & fiducia modo impudentiam significat. Fiducia.

Nec quid me nunc faciam, scio.) Nos quid faciam. veteres autem ME addebāt. Et nota faciam, cum ablatiuo casu. Ablatiuus casus, me. Facio cū ablatiuo.

Atque id ago sedulo.) Id quæro, hoc est vt inueniam quid faciam.

Aliquam producam moram.) Producem legitur, & producam. Significat autē differam, protendam, prolatem. Producere.

Ehodum bone vir) Grauis interrogatio, & minantis cum iracundia. Et hoc ἀφυῶς prosequitur, cum omne genus contumeliæ leue in eum dicimus, in quem ferimur iracundia. Ironia.

Vidén' me?) Hoc est, nunquid negare potes? Vidén'

Impeditum esse?) Impeditus est proprie, qui ita pedes habet illigatos, vt progredi non possit. Sed hic ad negotium retulit. Impeditus.

At iam expediam.) Non se defendit, sed emendaturum promittit. & bene ad impeditum, expediam retulit. duo promisit simul: & tempus cū celeritate, & effectum.

Imò melius spero.) Bene MELIVS comparatiuo est vsus, quasi hoc bonū sit, illud melius. Melius.

Furcifer?) Furciferi dicebantur, qui ob leue delictū cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quàm supplicii causa circa vicinos furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum suum, simúlque monere cæteros nequid simile admittant. Itaque & Cicero de seruo, Quid inde furcifer? quò progreditur? Furciferi.

Tu impeditam & perditam restituas?) Multum progressus est, impeditam dicere: modo perditam dixit. Sensꝰ hic est, Integrā perdidisti, & perditam restituas? Tu) hoc est, qui integram expeditámque turbasti. Perditus.

Quo fretus siem) Est memor se antè dixisse, Dauū video, cuius cōsilio fretꝰ sum.

Hoc esse futurum.) Vt ab illa excludar, hac concludar. & Vide quò me inducas.

Crucem.) Plena satisfactio est, confessio peccati sine recusatione pœnarum. nam mitiores eos reddimus quibus vultu operæ pretium pro delictis nostris offerimus. Virgilius, Equidem merui, nec deprecor inquit.

Ad me vt redeam.) Redire ad se dicitur, qui animum recipit, & sedem mentis. Virgilius, Victus recit ad se. & hic de corpore dixit. Ad se autem redit, qui amens esse desistit. Redire ad se.

Dispiciam.) Dispicere, est disquirere consilium. despicere, deorsum aspicere. Dispicere.

Cur non habeo spatium) ἀκαιρολογία. Despicere.

Nanque hocce tempus præcauere) Sic Virgilius, Sed motos præstat componere fluctus. & est σύλληψις: illud enim cogit, hoc finit. Œconomia. Syllepsis.

ACTVS QVARTI SCENA I.

CHARINVS, PAMPHILVS, adolescentes. DAVVS.

HOCINE credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam vt siet,
Vt malis* gaudeant, atque ex incommodis
Alterius sua comparent vt commoda? ah
Idne est verum? imò id genus hominum est pessumū. In

Hic est iamb. pentameter. Creticì dimetri, id est quatuor pedum.
*alias, gaudeat

Denegando modo quis pudor est paululum.
Pòst vbi tempus promissa iam perfici,
Tum necessario se aperiunt,& timent,
Et tamen res cogit denegare. Ibi — Deest aliquid metrorum pro quarto cretico [illegible]
Cretici tres. — Tum impudentissima eorum oratio est,
Et hic pro quarto positus iambus. — Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Cretici quatuor. — Proxumus sum egomet mihi. Attamen, vbi fides est,
Cretici tres. — Si roges, nihil pudet. hic, vbi opus est,
Trochaicus scazon. — Non verentur: illic, vbi nihil opus est, ibi verentur.
Trochaici tetram. catalec. — Sed quid agam? adeámne ad eum,& cum eo iniuriã hanc expostulem?
Ingeram mala multa. atque aliquis dicat, Nihil promoueris.
Iābici tetra. — Multũ: molestus certe ei fuero, atq; animo morẽ gessero.
P. Charine,& me & te imprudens, nisi quid di respiciũt, perdidi.
C. Itané? imprudens. tandem inuenta est caussa. soluisti fidem.
Aliàs (seducere) — P. Quid tandem? C. etiam nunc me subducere istis dictis postulas.
Troch. tetrametri. — P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi, complacita est tibi.
*Aliàs (quum) — Heu me miserum, *qui tuum animum ex animo spectaui meo.
P. Falsus es. C. non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,
Nisi me lactasses amantem,& falsa spe produceres?
Habeas. P. habeam! ah nescis quantis in malis verser miser,
Iābici tetra. — Quantásque hic suis cõsiliis mihi confecit solicitudines,
*In (istuc) eliditur s. — Meus carnifex. C. quid *istuc tam mirũ est, si de te exemplum capit?
P. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorẽ meũ.

C. Scio.cum patre *altercasti dudum: & is nũc propterea tibi Aliàs (altercatus es)
Succenset: nec te quiuit hodie cogere, illam vt duceres.
P. Imo etiam,quo tu minus scis ærumnas meas: Iãb.trimetri.
*Hæ nuptiæ non apparabantur mihi, *Aliàs (Hæc)
Nec postulabat nunc quisquam vxorem dare.
C. Scio:coactus tua voluntate es. P. mane,
Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.
P. Cur me enecas?hoc audi.nunquam destitit
Instare,vt dicerem esse ducturum patri:
Suadere,orare,vsqueadeo,donec perpulit.
C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos! P. intertur bat. C. quam ob rem? P. nescio. Iambicus tetrameter.
Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos,qui auscultauerim. Et hic tetrameter.
C. Factũ est hoc Daue? D. factũ. C. hem,quid ais scelus? Trimetri rursus.
At tibi di dignum factis exitium duint.
Eho,dic mihi,si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent:quod,nisi hoc consilium,darent?
D. Deceptus sum,at non defatigatus. C. scio.
D. Hac non successit,alia aggrediemur via.
Nisi id putas,quia primo processit parum,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. Imò etiam.nam *satis credo,si aduigilaueris, In (satis) eliditur s.
Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego Pamphile,hoc tibi pro seruitio debeo,
Conari manibus,pedibus,noctésque,& dies,
Capitis periculum adire,dum prosim tibi.
Tuum est, siquid præter spem euênit,mihi ignoscere.
Parum successit quod ago,at facio sedulo.
Vel melius tu aliud reperi:me missum face.
P. Cupio.restitue,in quem me accepisti locum.
D. Faciam. P. at iam hoc opus est. D. hem:sed mane: concrepuit à Glycerio ostium. Iambici tetrametri.

P. Nihil ad te. D. quæro. P. hem, nũcine demum?
D. at iam hoc tibi inuentum dabo.

HOCINE credibile est) Elegans perturbatio, In qua inter se Simo, Pamphilus, Dauus, Charinus, Birria, Chremes, omnes omnibus redduntur offensi.
Hocine. Hocine credibile est) Et incredibile est inquit, & nefandum. è contrario enim ab interrogatione quadam incipiunt, qui nimis irascuntur. vt & illud, Hocine humanum factum. Et totum hoc in pronuntiatione est. hoc enim genus interrogationis vim negandi exprimit. Hocine credibile est) A generalitate incipit, vt Cicero, Quàm facilè serpat iniuria & peccandi consuetudo, quàm non facilè reprimatur, videte iudices.

Cuiquam vt fiet.) Singulari & plurali numero respondet. Cuiquam vt fiet, vt malis gaudeant) Cum dixisset CVIQVAM, intulit numerum pluralem. vt alibi, Si quisquam est qui placere se studeat bonis Quàmplurimis, & minime multos lædere:. In his poeta hic nomen profitetur suum. Vt malis gaudeant.) Legitur & gaudeat.

Atque ex incommodis alterius, sua comparent vt commoda?) Hoc est, non intelligunt commoda sua, nisi ex alterius incommodis ea æstimauerint. Ex incom-
Comparo. modis alterius.) Et hîc gaudeant, subauditur. Sua comparent) Hoc est acquirant, vel æstiment.

Idne verum. Idne est verũ? Imò id genus) Alii sic, Verum est hoc genus hominũ hominem se probauit esse, cum malus sit: & sic contra hoc, Imo non hominem, sed pessimum hominem se probauit. Idne est verũ? imò id genus) Parum accusauerat, dicens, Idne est verum hominũ genus? & ideo addidit, Imò id genus hominum est pessimum. vt hoc facere, non hominis modo sit, sed pessimi hominis.

Modo. In denegando modo) Modo, pro tantummodo.

Quis pudor paululũ adest.) Adest pudor, ne denegent: non adest, vt & præstẽt.

Post vbi tempus.) Deest est: vt sit, tempus est.

Necessario se aperiunt) Mire ait necessario, quia sunt tales: necessitas autem in natura est cõstituta. Aperiunt) Mire, aperiunt: quoniam tunc cum promittebãt, mali erant: sed latebat malitia intra pectoris altitudinem.

Et timẽt, & tamẽ res cogit denegare.) Bis numero subauditur denegare. Et me-
Timor. lius timent, quàm si diceret, pudet eos. nam timor, est malorum: pudor, tantum bo-
Pudor. norum. Res) Malitia scilicet tãquã mali sint ad rem quam præstare nõ possunt.

Res. Quis tu es: quis mihi es?) Quis tu es, ad dignitatem refertur: quis mihi es, ad ne-
Quis tu es. cessitudinem: id est frater, aut cognatus. Et hæc verba, mollia sunt dictu, sed ani-
Quis mihi es mo aspera.

Eclipsis. Cur meam tibi?) ἔλλειψις.

Heus. Heus proximus sum) Heus significatio est modo nominis ad intentionem con-
Proximus. siderationémque reuocandi. Proximus sum egomet mihi.) Id est, charior mihimet, ipsi sum, quàm quisquam alienus. Proximus.) Charus, beneuolus. & hoc est quod ait suprà, Quo æquior sum Pamphilo, si se illam in somnis, quàm illũ amplecti maluit. Inde proximi & propinqui dicuntur, qui nobis chari esse debent.

Si roges) abundat, si roges: sed [illegible] additum est.

Pudor. Nihil pudet) Pudor est mali facti: Verecũdia recti & honesti. Ergo mire posuit.

Verecundia. Hìc vbi opus est) Saluo pudore. Hìc) Vbi promiserant.

Illic, vbi nihil opus est, ibi) Illic & ibi, aptum irascenti repetitionis genus. Illic) Legitur & illi Vbi nihil opus est.) Vbi nondum promiserunt, ibi verentur. quod ait suprà, In denegando modo quis pudor est paululum.

Adeo ad. Adeámne ad eum?) Hic loc⁹ deliberationis est: an adeat ad Pãphilũ & vnũ AD

abundat,& moraliter verba Charini sunt posita.

Iniuriam) Pro de iniuria.

Expostulem:) Expostulatio est aduersus eum quem incusamus. nam expostulare, est querelam apud eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit iniuriam. Postulare autem,querelam dicere de altero apud alterum. Expostulare. Postulare.

Ingeram mala multa.) Quasi tela,ita se dicit ingesturum mala.

Atque aliquis dicat, Nihil promoueris.) Hoc dicit, Etsi existat aliquis qui mihi dicat, Quid profeceris: respondebo, Multum.

Multum:) Non subiüxit,quo modo multum: sed illud faciam. Multum:) Subauditur,promouero. Multum.

Molestus certe ei fuero) Transitum fecit dicendo,Molestus certe ei fuero. hoc est,si nihil aliud promouero,certe ei molestus fuero.

Atque animo morem gessero.) Erit fructus iracundiæ ex vindicta. Et per iracundiam atque turbationem non inuenit,quod sit multum,aliud.ergo inuenit,molestus certe ei fuero.

Charine,& me,& te) Mire,& artificiose fecit Pamphilum priorē alloqui ad perfringendam iracundiam Charini. alioquin si prior vociferari potuisset, tragica exclamatione vsus fuisset.

Imprudens:) Defensio ab imprudentia. etenim nisi bonæ esset conscientiæ, nunquam diceret, te perdidi, purgaturus.

Itáne: imprudens.) Imprudens,distingue. & attende hoc illum repetere, quod indignatur magis,quasi audierit imprudens, & non audierit reliqua. Itáne: imprudens.) Quia articulus omnis defensionis per concessiuam qualitatem hoc dicto est cōstitutus: idcirco hoc ipsum Charinus per infirmationē repetit,hoc cupiens eripere Pamphilo quo ille maxime nititur.

Qui tuum animum) legitur &,Cum.

Fallus es.) Modo participium est, id est falleris: si Pamphilum dicit. Si verò coniungitur,pro fallax accipitur. Falsus.

Hoc solidum.) Solidum,plenum,idoneum,integrum. Solidum.

Nisi me lactasses) Produxisses,oblectasses,induxisses.quæ significatio frustrationem ostendit. Lactare, est inducere in aliquam voluptatē à lactando, vnde & oblectare dicitur. Lactare. Oblectare.

Habeas.) Permissio animi irati. Habeas.

Habeam:) Vt suprà, Aut si tibi hæ nuptiæ sunt cordi. r.cordi!

Quantis in malis verser miser, quantasque hic suis consiliis mihi confecit solicitudines) εἰρωνικῶς dixit, vt suprà, Cuius consilio fretus sum. Et cum VERSER protulerit,conficiat debuit inferre. est ergo ἀνακόλουθον. aut vt est illud, Principio, amico filium restitueris. Tibi generum firmum,& filiæ inuenies virum. Confecit.) Legitur & conflauit. Solicitudines.) Perturbationes. Ironia. Anacoluthon. Solicitudo.

Meus carnifex.) Id est, in me carnifex, qui me torserit. vt alibi, Deo irato meo: hoc est in me irato deo. Meus carnifex.

Si de te exemplum capit:) Vtrum, si te imitaturan, si de te exigit pœnas: vt ipse alibi, Vterque exempla in te edent sed melius,te imitatur, accipimus. Exemplum capere.

Haud istud dicas, si cognoris) Nosti enim: sed si cognoris,non ita dicas.

Cum patre altercasti) Ab iis quæ facta sunt, ad ea quæ facta non sunt. Cum patre altercasti) Legitur & altercatus es. non enim alterco dicimus. Altercor.

Nec te quiuit hodie cogere) Hoc argumentum attulit ex iis,quæ non sunt facta, cum fieri debuerint.

Imò etiam.) Propterea & amplius. Imò etiam.) Deest, audi.

Quo tu minus scis ærumnas meas: hæ nuptæ non apparabātur mihi.) Quo, id est quòd. & deest, audi, vel accipe: vt sit, quòd, vel quoniam minus scis. Vel quo, id est ex Quo.

quo,aut quare.aut certe erit ſenſus,cum huiuſmodi tamen ſubauditione, Imò etiã quo tu minus ſcis ærumnas meas,eo magis audi.Aut,Imò etiam hæ nuptiæ nõ parabãtur mihi,quo ipſo minus tu ſcis ærumnas meas. id eſt,falſæ nuptiæ erant:quæ res te fallit magis,iraſciq; mihi cogit merito. Hæ nuptiæ) Legitur &,hæc nuptiæ.

Apparari.
ſic enim veteres dixerunt. Non apparabantur) Apparari cum datiuo caſu ſemper cladem & perniciem ſignificat. vt Virgilius, Mihi ſacra parari.

Coactus tua voluntate) Hæc eſt accuſatio. ille enim excuſat per imprudentiam: hic arguit voluntatem.hoc ergo dixit,Eo grauius,quo nullo cogente peccaſti.

Enecare.
Cur me enecas?) Excrucias.

Inſtare,ſuadere,orare) Quia dixit,inſtare,ſuadere,orare,nõ plus dicere poſſet: quando nihil poteſt eſſe.

Dauus!) Dauus,cum admiratione pronuntiandum.

Interturbat) Deerat & hìc,vt Dauus diceret:ſed plus intulit, interturbat.Et INTER, modo non mediocriter,ſignificat:eſt enim adauctiua particula. vt interfectus,interemptus.Modo poſt.vt, -hunc inter fluuio Tyberinus amœno Vorticibus rapidis,& multa flauus arena In mare prorumpit.

Inter.

Neſcio.) quia iraſcitur Dauo,dixit NESCIO: alioquin ſcit.

Niſi ſcio.
Niſi mihi deos ſatis ſcio fuiſſe iratos) Deeſt,quia:vt ſit,niſi quia.

Factum eſt hoc) Non quòd non credat,interrogat:ſed quòd increpet.

At.
At tibi di) At,principium increpationi aptum. vt Virgilius, At tibi pro ſcelere. Et Horatius,At ô deorum quiſquis in cælo regis Terras,& humanum genus.

Eho.
Eho,dic mihi) Eho,interiectio eſt intentionem audientis expoſcens. Dic mihi)

Dic mihi.
Semper τὸ dic mihi,iniurioſum eſt. vt Virgilius, Dic mihi Damœta,cuium pecus?

Quod, niſi hoc conſilium,darent?) Cum odio HOC pronuntiandum eſt. ideo CONIECTVM dixit.

Deceptus ſum) Conceſſio.

Scio.) τὸ Scio,non ad deceptionem,ſed ad defatigationem reddit.ergo cũ ἀπορίας ſonandum.

Hac non ſucceſſit) Deeſt,quod conabamur.& proprie de bono ſic dicitur.

Adoriri.
Alia aggrediemur via.) Vel adoriemur,id eſt enitemur. Adoriri proprie dicitur repente ex inſidiis aliquem inuadere.

Seruitium.
Hoc tibi pro ſeruitio debeo) Seruitium pro ſeruitute poſuit: vt, Seruitio enixe tulimus.

Manibus pedibus.
Conari manibus,pedibus noctéſque & dies.) Ad id intulit quod ait ſuprà,Quem ego credo manibus,pedibúſq; obnixe omnia facturum. Et accuſatiuo caſu ſine intermiſſione ſignificat, NOCTES &dies. Manibus,pedibus) ὑπερβολικῶς.

Temporis accuſatiuus.

Præter ſpem euenit) Euênit,productũ magis:quia hoc perpetuo non vult Pamphilo accidere.Ergo euênit:non autem euĕnit,media correpta.

Parum ſuccedit quod ago) Si noſtrum eſt officia præbere: at noſtrum non eſt fortunam poſſe præſtare. Et bene SVCCEDIT, vt quod agimus,oſtendat ſucceſſus eſſe fortunæ. Parum ſuccedit quod ago) Vtilis ſententia pro ſapiente contra fortunam.

Sedulo.
Sedulo.) Id eſt ex animo,& ſine dolo.

Miſſum face.
Me miſſum face.) Id eſt,noli vti opera mea.

Reſtitue,in quem me accepiſti,locũ.) Senſus hic eſt,Omnia mihi integra & ſalua redde,qualia tibi tradidi conſulturo,vel quum nihil promiſiſſem patri.

Sed mane.
Hem:ſed mane.) Hoc quaſi incipientis,demonſtrantíſq; aliquid noui ſe inueniſſe.

Nihil ad te.) Hæc enim ad cogitantem nihil pertinere oportuit.

Demum.
Nuncine demum?) Pro denique.

At iam hoc tibi inuentum dabo.) Conſilium ſcilicet, quo in priſtinum locum reſtituaris.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

MYSIS. PAMPHILVS. CHARINVS. DAVVS.

AM vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum. tu modo anime mi noli te macerare.
P. Mysis. M. quid est? hem Pamphile, *optume mihi te offers.
P. Quid est? M. orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias.
Videre ait te cupere. P. vah perii: hoc malum integrascit.
Sicine me, atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier?
Nam idcirco accersor, nuptias quòd mihi apparari sensit.
C. Quibus quidem quàm facile poterat quiesci, si hic quiesset?
D. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. M. atque ædepol
Ea res est propter quam nunc misera in mœrore est. P. Mysis,
Per omnes tibi adiuro deos, nunquam eã me deserturum:
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omneis homines.
Hanc mihi expetiui, contigit. conueniunt mores. valeãt,
Qui inter nos dissidium volunt. hãc, nisi mors, mihi adimet nemo.
C. Resipisco. P. non Apollinis magis verum atque hoc responsum est.
Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ, volo. sed si id nõ poterit,
Id faciam, in procliui quod est, per me stetisse vt credat.

Iãbici tetrascazontes catale.

* Versus constat, si legas, opportune te mihi offers.)

Quis videor? C. miser æque, atque ego. P. consilium quæro. C. fortis.
Scio quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectum reddam.
P. Iam hoc opus est. D. quin iam habeo. C. quid est? D. huic, non tibi habeo, ne erres.
C. Sat habeo. P. quid facies? cedó. D. dies hic, mihi vt sit satis, vereor
Ad agendum, ne vacuũ esse me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini: nam mihi impedimento estis.
P. Ego hanc visam. D. quid tu? quò hinc te agis? C. verũ vis dicam? D. imò etiam.
Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?
D. Eho tu impudens, non satis habes, quòd tibi diecu-lam addo,
Quantum huic promoueo nuptias? C. Daue, attamen. D. quid ergo?
C. Vt ducam. D. ridiculum. C. huc face, ad me vt venias, si quid poteris.
D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamen si quid. D. age, veniam. C. si quid,
Domi ero. D. tu Mysis dum exeo, parumper me hîc opperire.
M. Quapropter? D. ita facto opus est. M. matura. D. iam inquam hîc adero.

A M vbi vbi erit) In scena hac, instauratio est adhortationis Pamphili per Mysidem. Opus est enim exhortari rursus adolescentem, ne sub patris oppressione frangatur. Iam vbi vbi erit) Opportune rursus æstuáte Pamphilo, amicæ mẽtio obiicitur per Mysidem, ne succumbat ad nuptias patri, quamuis promiserit patri se ducturum coniugem. aduersus quam difficultatem, quia ipsius persona nõ sufficit, id agit vt ad Glyceriũ modo adducat Pamphilũ: cuius affectum excitat, nõ ex eo solum, quòd eũ puella vocat: sed etiã quòd desyderat eũ videre. Vbi vbi erit) Vbi vbi, In prima parte vim suam tenet, in posteriore produ-

Vbi vbi.

ctionem:& est quemadmodum vt vt,qua qua,vnde vnde:pro vbicunque,vtcunq;, quacunque,vndecunque. Iam vbi vbi erit,inuentum tibi curabo) Non solum se adducturam promisit,sed & tempus addidit.Et bene TIBI, quasi amanti. Vt vt. Qua qua. Vnde vnde.

Anime mi) Mollis oratio & fœminea multis implicata blandimentis. Ait enim, Tu modo anime mi.Mi,pro meus. Mi.

Hoc malum) Amor meus,aut Glycerii solicitudo,quã nescire oportuit nuptias.

Integrascit) Integratur, quod ad integrum redit,quod repetitur,quod instauratur. Virgilius, -ramóque sedens miserabile carmen Integrat. Integrare.

Sollicitarier) Perturbari. Sollicitari.

Quòd mihi apparari) Apparari,ad honorem & timorem refertur:& datiuo casui iubiunctum,cladem & perniciem significat.vt Virgilius,Mihi sacra parari. Apparari.

Age,si hic non insanit satis) Hic excitus,comprimit Charinum,ne fomenta iracundiæ Pamphilo præberet. Aut,si pœnitet te,quantum hic sua sponte insanit. Si hic non insanit satis) εἰρωνεία est. aut laus ad mitigandum Pamphilum. Ironia.

Ea res est) Id est,nuptias appparari sensit.

Mysis) Asseueratio est,si à nomine eius incipias,cum quo loqueris.

Per omnes tibi adiuro deos) Ad,auctiua particula est:vt admirabiliter,valde mirabiliter:& aduerto.Et hoc superest amissa fide,vt adiurandum sit. Ad.

Omnes homines) Mira verecũdia:omnes homines maluit dicere,vt in his quoque parentes significaret,quàm aperte dicere patrem,cuius metu promisit nuptias. & est cõtra illud,Sed vim vt queas ferre. Omnes homines) Ita dixit de vno,hoc est patre,omnes homines:vt idẽ alibi,Ocœlum,ô terra,ô maria Neptuni. Nũquid & cælum,Neptuni est? non vtique : sed omnia hæc maria voluit esse. vt Virgilius, Omnia vel medium fiant mare.

Contigit) Quod vix euenit,contigisse dicitur. Contigit.

Conueniunt mores) Recte:& id quod matrimonium firmat.

Valeant) Hoc est,abeant,recedant:quia & discedentibus & mortuis, vale dicitur. vt Virgilius, Salue æternum mihi maxime Palla Æternúmque vale. Vel potius τῷ εὐφημισμῷ,cum male optaturus esset,considerato patre παρὰ δόξαν locutus est: & non dixit quod intenderat,pereant. Et attende quàm moderate pluraliter dixerit, cum significaret patrem. Valeant) Renuntiationis & imprecationis est verbum. Valeant.

Hanc,nisi mors,mihi adimet nemo.) Etsi valeant,hãc,nisi mors,nemo adimet. Concessio hic est.hoc enim per concessionem dicitur. Hanc,nisi mors,mihi adimet nemo.) Perseuerat,ne dicat,pater:pro, Non adimet pater.

Resipisco.) Spiritum reuocat sensus.

Magis verum) Aut magis verum,aut verius dicimus. Magis verũ.

Vt ne pater) Vt ne,pro ne non. Vt ne.

Per me stetisse) Stetisse,hoc est esse.vt Virgil. -desertáq; montis Stat domus. Aliter,plenũ est.vt idem,Stant & iuniperi,& castaneæ hirsutæ. Aliter horreat. vt, Stant lumina flamma.Et Lucilius,Stat sentibus fundus. Per me stetisse) Hoc est, per me factum esse,ne fierent nuptiæ. Sto.

Miser æque,atq; ego.) Bene,atque ego:quia hic amore vexatur.Et intulit παρὰ δόξαν. Nam volebat Pamphilus sibi dici,fortis:quod illi tamen mox dicetur.Hic igitur aliter respondet , atque interrogat Pamphilus, ideò quòd videat impossibile esse,palàm resistere parenti.

Scio quid conere.)Sensus est,Scio quidem quid coneris:sed an efficere possis,nescio. Scio quid conere.) Si Pãphili est persona,eũ εἰρωνεία dicitur : si Charini,simplex laudatio est.sed si Pamphili est,hoc significat quod supra,Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.Sed non esse personam Pamphili ex subiectis ostenditur. Ironia.

Huic,non tibi habeo, ne erres.) Deterret etiã nunc Charinũ,vt & ipse adiuuet Dauum, ne Pamphilo nubat Philumena. Et eodem sensu vtitur Dauus aduersum

Charinum, quo ſuprà, quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illam vxorem ducere. Huic, non tibi habeo, ne erres.) Velut etiam pro ſe Charinus ſentiat, hoc dicit. vel vt ſolent ſerui contumaciores aduerſum amicum domini, quia nuper à Charino accuſatus eſt. vel quia & quid dicat non habet: & videt tacendum non eſſe.

Sat habeo) Quia dilatio facta eſt.

Vt. Vt ſit ſatis.) Vt, pro ne non.

Ne. Ne vacuum eſſe me) Ne, pro nedū. aut aduerbium eſt prohibentis: vt ſit, ne, non. Salluſt. ſecundo libro, Ne illa tauro parita ſint. pro nedum.

Amoliri. Proinde hinc vos amolimini.) Amoliri dicuntur ea quæ cum magna difficultate & molimine ſummouentur, & tolluntur è medio. ſic dixit quaſi odioſo & moleſto.

Diſcedere. Diſcedere dicitur, qui facile abit è medio: Amolitur, qui vix recedit. Proinde hinc vos amolimini.) Moleſtū impedimentū ex rei magnitudine iacentis in medio, & ideo impediētibus ſe, dixit Amolimini hinc: nō abire. Proinde hinc vos amolimini:) Spe iniecta, etiam domino imperat ſeruus callidus.

Nam mihi impedimento eſtis.) Vtrum hoc verè dicit, an fingit qui adhuc conſilium non inuenit quod narrare poſſit?

Han:) Glycerium ſcilicet. & cum miſeratione puellæ, HANC.

Agere. Quo hinc te agis?) Vt tarditatem diſcedentis oſtendat. Agere enim ſe & tardi & triſtes dicūtur. ſic Virgilius, Amiſſis remis atque ordine debilis vno, Irriſam ſine honore ratē Sergeſtus agebat. Idē alibi, Ecce gubernator ſeſe Palinurꝰ agebat.

Quo hinc te agis? Quò hinc te agis:) Admonitio diſcedentis vt ſolet. nam à quo diſcedere deſyderamus, admonemus eum quo vadat, vel quo eat. Id facere, per interrogationem admonet Dauus Charinum: vt ipſe abſcedat Charinus, qui nunc vltimus remanet.

Verū vis dicā?) Pro initio ſedulæ narrationis hoc ſumimus. Ac ſic reſpōdet Charinus, tanꝗ qui intelligat non diſcere velle Dauum quo eat: ſed id agere, vt abſcedat.

Narrationis incipit mihi initium.) Narrationis ſcilicet quò eat. quia, Verum vis dicam, velut proœmium narraturi eſt.

Quid me fiet?) Quid igitur, inquit, quid de me fiet? Ab eo hoc, quaſi à iocante, pronuntiandum eſt. nam ſic illi impudens reſpondet. Quid me fiet?) De Philumena ducenda.

Impudens. Eho tu impudens) Proprie Charino dixit impudens, quaſi inſolita & multa poſcenti. quippe qui & ſponſam alienam petere auſus ſit: & non ſatis habeat per Dauum ſibi moram præſtitam Pamphili nuptiarum.

Diecula. Hypocoriſma. Quòd tibi dieculam addo) Dieculam, horam. & eſt ὑποκόρισμα. Dieculam, hoc eſt tempuſculum: & ſumitur ab eo quod eſt hæc dies. Diecula, mora, & quaſi parua dies. & dieculam, in qua ſcilicet ambias, quātum poteris, ad ducendam Philumenam. Vult enim ſe Dauus adiuuari per Charinum & Birriam.

Promoueo. Promoueo.) Differo. Promoueo nuptias.) Memoriter Dauus. ſcit enim illū his verbis petiſſe, Saltē aliquot dies profer, dum proficiſcar aliquò, ne videam. Cuius rei oblitus Charinus, etiam vt ducat vxorem petit.

Ridiculum. Ridiculum.) Deeſt hominem.

Age, veniam. Age, veniam.) Vix concedentis, vix conſentientis eſt, Age, veniam.

Dum exeo) A Glycerio ſcilicet.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

MYSIS.

Iāb. trimetri.

NIHILNE eſſe propriū cuiquā? Di voſtrā fidē.

Summum bonū eſſe heræ putabam hunc Pamphilum:

Amicum,amatorem,virum in quo vis loco
Paratum.verum ex eo nunc misera quem capit
Dolorem?facile hîc plus mali est,quàm illic boni.
Sed Dauus exit.mi homo,quid istuc obsecro est?
Quò portas puerum?-

Hemistichiũ absoluitur proxima scena.

N IHILNE esse proprium cuiquam?) Hæc scena administrationem doli habet,quo fit vt deterreatur Chremes filiam suam Pamphilo dare.Et vide non minimas partes in hac comœdia Mysidi attribui, hoc est personæ fœmineæ:siue hæc personatis viris agitur,vt apud veteres: siue per mulierem, vt nunc videmus. Nihilne) Ne,aduerbium percunctantis. Nihilne esse propriũ cuiquam?) Omne quod habemus,aut mutuũ est,aut proprium.Ergo propriũ,perpetuum. vt Virgilius, Propria hæc si dona fuissent. Ergo nihil nobis proprium esse potest,quod enim nõ fuit,nec esse quidem potest,aut quod eripi potest,non est nostrum: nisi illa quæ eripi non possunt,vt sapientia,iustitia,prudentia: quæ fortuna neque dare,neque eripere cuiquam potest. Et simul hoc ipsum & à re, & à persona hic ostendit.A re,Nihilne esse proprium?A persona,Cuiquam. Proprium) Perpetuum, non temporale ac mutuum.

Ne.

Proprium.

Di vostram fidem.) Admirantis aduerbiũ cum exclamatione.Fidem dixit opem & auxilium:vt,Tyrrhenámque fidem.

Di vestram fidem.

Summum bonum esse) Mire pro pleno.Et neutro extulit,summum bonum.

Fidrs.

Amicum,amatorem,virum) Amicus,animi est:Amator verò,corporis.nõ enim continuò amator est,qui bene vult.vt,Dido amauit quidem Æneam:sed nõ & amica fuit,quæ ait,Non potui auulsum diuellere corpus,& vndis Spargere. Et item Catullus,Cogit amare magis,sed bene velle minus.& est hic officium & blandimentũ. Amatorẽ & virum dixit ad discretionẽ:vt per ea quæ enumerat,maritũ ostenderet.

Summum.
Amicus.
Amator.

In quo vis loco paratum.) Paratum dixit ad omnes affectus,quicunque de proximo esse possunt.& maxime ad Homericam sententiam respexit

Paratus.

Verum ex eo) Id est Pamphilo.

Nunc misera quem capit dolorem?) Cum admiratione pronũtiat QVEM, & cũ exclamatione quadam. Dolorem.) Dolorem distinxit. probe: & pòst intulit separatim quod sequitur, Facile hic plus mali est,in dolore, & metu scilicet amittendi, quàm in voluntate retinendi.

Facile hîc plus mali est, quàm illic boni.) Facile, aduerbium confirmantis est,id est liquido & manifesto.Veteres dicebant facile,pro certo.Vt Cicero,Illius ciuitatis facile princeps. Facile hic plus mali est.) Plus mali,in dolore & metu,vt diximus. Quàm illic boni.) In summo bono. Dicit enim, ex bonis quæ bona existimamus, plus nos mali capere,cum aut amissuros nos credimus,aut amittimus: quàm boni, cum habemus. Quàm illic boni) id est in amico,amatore,& viro.

Facile.

Mi homo,qd istud obsecro est?) Ex Mysidis verbis,quid Dau' faciat,demõstratur.

Quid istud obsecro est?) Inuolutum puerum portabat Dauus : & ideo dicit mulier,Quid istud obsecro est? Tum ille euoluit puerum,& profert. quem postquam expediuit,tum illa dixit,Quò portas puerum?

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.
DAVVS. MYSIS.

Iãb. trimetri.

M YSIS, nunc opus est tua
Mihi ad hãc rẽ exprõpta memoria atq; astutia.
M.Quidnã ĩcœpturus? D.accipe à me hũc ocyus:

Atque ante nostram ianuam appone. M. obsecro,
Humíne? D. ex ara hinc sume verbenas tibi,
Atque eas substerne. M. quam ob rē id tute non facis?
D. Quia si fortè opus sit ad herum iurandum mihi
Non apposuisse, vt liquido possim. M. intellego.
Aliàs, in te) Noua nunc relligio vnde * te istæc incessit, cedo?
D. Moue ocyus te, vt quid agam porro intellegas.
Prò Iuppiter. M. quid? D. sponsæ pater interuenit.
Repudio consilium, quod primùm inténderam.
M. Nescio quid narres. D. ego quoq; hinc ab dextera
Venire me assimulabo. tu, vt subseruias
Orationi, vtcunque opus sit verbis, vide.
M. Ego quid agas, nihil intellego. sed, siquid est,
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo: ne quod vostrum remorer commodum.

M YSIS, nūc opus est) Hæc scena actuosa est. magis enim in gestu, quàm in oratione est constituta. Mysis, nūc opus est) Properantis & impense agentis Daui verba monstrantur.

Exprompta. Exprompta) In medium prolata.

Memoria. Astutia. Memoria, atque astutia.) Memoria, vt præcepta Daui retineat. Astutia, ad agendum strenue quæ imperet. Memoria) Simpliciter magis, vt memor sit Daui præceptorum. Et memoria, modo pro intelligentia. vt Virgilius, Instamus tamen immemores.

Verbenæ. Ex ara hinc sume verbenas tibi) Ex ara, scilicet Apollinis, quem ἀγυιεύς Menāder vocat, aut quòd Apollini comœdia dicata est: in cuius honorem aram cōstituebant comœdiam celebrantes. Apollini ergo comœdia, Libero patri tragœdia. Sume verbenas tibi) Verbenæ, quasi herbenæ, redimicula sunt ararum. Tibi) τὸ tibi, quasi gestum quēdam & motū stomachantis habet: vt alibi, Quid vis tibi? Et tibi sume, dixit: & non, tibi substerne. Ex ara sume verbenas) Verbenæ, sunt omnes herbæ frondésq; festæ ad aras coronandas: vel omnes herbæ frondésque ex aliquo loco puro decerptæ. Verbenæ autem dictæ, quasi herbenæ. sic Menander *

Tute. Quamobrem id tute non facis?) Tute tunc dicitur, cum pronomen ad eam reuocatur personam, à qua sumitur: vt verbi gratia, cum dicimus, Tu lege: ille nobis respondeat, Cur tute non legis?

Opus illā rē. Quia si fortè opus sit ad herum iurandum mihi) Sic locutus est, vt explicari atq; intelligi non possit. aut enim deest ius, vt sit iurandū pro iusiurandum: aut (vt vulgo dicitur) iuramentum. Et opus est illam rem: non, opus est illa re.

* Liquido. Vt liquido possim.) Liquido, purè & manifestè. Nam quæ sunt pura & defæcata, liquida sunt.

Noua nunc relligio) Bene iusiurandū metuere seruū monstri simile est. Noua relligio) In seruo, & subita. Noua nunc relligio) Seruum nolle mentiri, noua relligio est.

Cedo) Porrigentis est manum. Cedo.

Porro intelligas.) Porrò, modò aduerbium est ordinis: aliàs temporis. Porro.

Sponsæ pater interuenit.) Mirè non dixit Chremes: ne, quum dixisset, quis Chremes rursus hic responderet, sponsæ pater. & non temerè hoc facit poeta: nam promiserat se rediturum domum Chremes, Domum modò ibo: vt apparētur, dicam: atque huc renuntio,

Quod primùm intenderam.) Verbum à venatoribus translatum, qui retia intendunt ad feras captandas. Quia ergo parat Chremem & Simonem fallere, intenderam dixit. Vel a sagittis atque arcu. Intendere.

Nescio quid narres.) Bene narres. narrare enim aliena, & quæ nobis nō sunt necessaria, dicimus. Narrare.

Ego quoque) Bene ait QVOQVE: quia & Chremes veniebat.

Tu vt subseruias) Rectè, vt subseruias, dixit. non enim tantum loquitur Mysis, quantum Dauus.

Orationi, vtcūque opus sit verbis,) Tuis verbis orationi meæ. plura enim loquetur Dauus. inde orationi dixit. illa subsequetur, ideò verbis.

Vide) Cauta esto, intellige, specta. Videre.

Aut tu plus vides) Si sapis, intelligis.

Remorer commodum.) Remorer, retardem, retineam. Remorari à remora pisce minutissimo, qui naues retinet. nam Græce ἐχενηίς vocatur. Remorari. Remora.

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

CHREMES. MYSIS. DAVVS.

REVERTOR, postquam quæ opus fuêre ad nuptias Iābici trim.
Gnatæ, paraui, vt iubeam accersi. sed quid hoc?
Puer hercle est. mulier tún' apposuisti hunc? M. vbi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquā est. Iābicus tetra.
væ miseræ mihi:
Reliquit homo me, atque abiit. D. di vostram fidem,
Quid turbæ est apud forū? quid illic hominum *litigant? Trochaicus catalect.
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio. Aliàs (litigant?) Rursus Tum, iamb.
M. Cur tu obsecro hîc me solam? D. hem quæ hæc est fabula?
Eho Mysis, puer hic vnde est? quísve huc attulit?
M. Satín' sanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogem,
Qui hîc neminem alium *video? C. miror vnde sit. Aliàs (videā?)
D. Dicturán' quod rogo? M. au. D. concede ad dexteram.

M. Deliras. non tute ipse? D. verbum si mihi
Vnum, præterquam quod te rogo, faxis: caue.
M. Male dicis. D. vnde est? dic claré. M. à vobis. D. ha he.
Iambicus scazon catalecticus. Senarius erit, si leges, Mirum impudenter mulier si meretrix facit.
Mirũ verò, impudenter mulier si facit meretrix.
C. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intellego. Iambici trim.
D. Adeóne videmur vobis esse idonei
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeò puerum tollere hinc ab ianua.
Marie, caue quoquam ex istoc excessis loco.
M. Di te eradicent: ita me miseram territas.
D. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? D. at etiã rogas?
Cedò, cuium puerum hîc apposuisti? dic mihi.
M. Tu nescis! D. mitte id quod scio: dic quod rogo.
M. Vestri. D. cuius vestri? M. Pamphili. D. hem, quid
Pamphili?
(Eho) est extra versum aut annectitur priori.
M. *Eho, an non est? C. recte ego sẽper fugi has nuptias.
D. O facinus animaduertendum. M. quid clamitas?
D. Quémne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
M. O hominem audacem. D. verum vidi Cantharam
Suffarcinatam. M. dis pol habeo gratias,
(adfuerũt) trisyllabum est.
Cum in pariundo aliquot *adfuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud nouit cuius causa hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
In (magis) eliditur s.
Suam gnatam non dabit. tantò hercle *magis dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeò, vt tu sis sciens,
Ni puerum tollis: iam ego hunc in mediam viam
Prouoluam: téque ibidem peruoluam in luto.
M. Tu pol homo non es sobrius. D. fallacia
Alia aliam trudit. iam susurrari audio,
Ciuem Atticam esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam vxorem ducet. M. eho obsecro, an non ciuis est?
C. Iocularium in malum insciens penè incidi.
In (quis) eliditur s.
D. *Quis hîc loquitur? ô Chreme, per tempus aduenis.

Auſculta. C. audiui iam omnia. D. ah, ne tu omnia. Aliàs, nec.
C. Audiui inquã à principio. D. audiſtin' obſecro? hem
Scelera. hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille eſt: non te credas Dauom ludere.
M. Me miſeram, nihil pol falſi dixi, mi ſenex.
C. Noui rem omnem. ſed eſt Simo intus? D. eſt. Pētameter eſt, niſi le gas, [illegible]
M. Ne me attingas ſceleſte. ſi pol Glycerio non omnia Iābicus tetra.
hæc.
D. Eho inepta, neſcis quid ſit actum? M. quid ſciam? Trimetri.
D. Hic ſocer eſt. alio pacto haud poterat fieri, Aliàs (quſ)
Vt ſciret hæc, quæ voluimus. M. prædiceres.
D. Paulum intereſſe cenſes, ex animo omnia
Vt fert natura facias, an de induſtria?

EVERTOR) Adeſt nunc ipſe Chremes, cuius cauſa ſcena fraudibus inſtructa eſt, ne promiſſas compleat nuptias. R

Vt iubeam accerſi.) Rectè iubeam: quia ſumma poteſtas nuptiarum in patre puellæ eſt.

Sed quid hoc?) Non interrogantis, ſed mirantis & non intelligentis eſt. & apparet eum non oculis prius, quàm corporis offenſu puerum ſenſiſſe latentem.

Puer hercle eſt.) Ornatiua particula eſt Hercle. Hercle.

Mulier) Magis, quàm Myſis.

Vbi illic eſt?) Dauum quærit, qui nunc abſceſſit, vt & ipſe de foro venire videatur.

Non mihi reſpondes?) Bene, non reſpondes. Se enim memor eſt vetitam quicquam dicere, niſi ſubſeruiat orationi Daui.

Reliquit homo me) Mirè hominem, non Dauum dixit: vt etiam ſi audiat Chremes, incertam perſonam hominis audiat, non Dauum.

Di voſtram fidem.) Aduerbium admirantis cum exclamatione. Di voſtram fidem.

Quid turbæ eſt apud forum?) Hæc verba ſunt venientis de foro.

Quid illic hominum litigant?) Legitur & litigat.

Tum annona cara eſt.) Comminiſcentis eſt potius, quàm alicui referentis.

Quid dicam aliud?) Hoc poſt ſpectatores.

Cur tu obſecro hîc me ſolam?) ἀποσιώπησις tertia. Apoſiopeſis.

Fabula.) Fabulam ſe dicit audire, qui rei principium, rationémque ignorat.

Eho) Eho interiectio eſt, vel principium animaduerſionem in ſe poſcentis, aut repentè cernentis. Eho.

Hîc neminem alium video.) Callidè affirmat non ſibi viſum Chremem, cum & præuiderit venientem, & præſentem videat.

Miror vnde ſit.) Miror veteres cum VNDE, pro neſcio ponebant. nam admiratio ab ignorantia deſcendit. Plautus, Ne quis miretur qui ſim, paucis eloquar. Miror vnde.

Au.) Interiectio conſternatæ mulieris. Au.

Concede ad dexteram.) Et bene DEXTERAM. ſiniſtra enim venit Chremes:

& non vult proximũ ei Chremetem, sed iuxta. suprà enim dixit, Ego quoque hinc ab dextera venire me adsimulabo.

Deliras, non tute ipse?) Deest, cum mihi dedisti. Sed & suprà, & nunc interturbat Dauus: ne mulier totum dicat. Non tute ipse?) submissa voce.

Verbum si mihi vnum) Accommodatè comminatur Dauus: penè enim Mysis vniuersa narrabat.

Præterquã quod te rogo) Hoc & sensim, & vt senex sentiat, pronuntiari potest.

Faxis: caue.) Gestu comminantis est & vultu: t vt suspenderet comminationem, deinde inferret gestum. Ordo, Caue faxis.

Male dicere. Male dicis.) Cum contemptu loqueris, conuitium facis. Apparet ergo Male dicis lentius esse dictũ, quum subiungit, Dic claré. Male dicis) Noue Male dicis pro comminatione posuit, quum pro conuitio soleat poni. Nisi fortè, quia cõtumeliæ genus est comminatio. Quidam putant esse vnam personam, Daui scilicet, dictũ superius Mysidis non satis manifestum Chremi, in maledicti similitudinem deriuantis.

Vnde est: dic claré.) Hic expressius dixit,

A vobis.) Quia à vobis parum intelligebatur, hic addidit morem meretricis: vt vel sic intelligat senex.

Mirum vero) Sæpe ad ἀπορίαν refertur.

Impudenter mulier si facit) Bono ordine locutus est. primo enim, causa impudentiæ natura est: deinde conditio.

Ab Andria est ancilla hæc.) Effecit quod volebat Dauus. nam intellexit Chremes ex qua sit Pamphilo natus puer.

Idoneus. Adeóne videmur vobis esse idonei) Idoneus est apt⁹ ad omnia, & bona & mala.

Adeón') Adeóne, an adeóne ad eum?

Illudere. In quibus sic illudatis?) Et illudo in te, septimo casu: & illudo te, accusatiuo dicimus. sed in primo superuacuum est: vt sit, quibus illudatis.

In tempore. Veni in tempore) Cum prouisus sit, interuenisse putat. Veni in tẽpore) Oppor-
Tempore. tuné. nos sine præpositione dicimus, tempore & tempori.
Tempori. Propera adeo puerum tollere) Hic versus claré dicitur: sequens, ne senex audiat, presse.

Caue quoquam exis toc excessis loco.) Necessario Dauus retinet Mysidem. nondum enim omnia audiuit Chremes, nondum comperit vnde sit mulier, & puer de

Excessis. quo susceptus sit. Excessis, pro excedas: vt faxis, pro facias.

Faxis. At etiam rogas?) Rursum iurgium repetit, & turbulentam orationem.

Cedò. Cedo) Cedo idem significat quod dic, & da mihi. Ergo repetitionem significat, non superuacuam orationem. & est dictũ cum quadam fiducia, & contemptu eius cum quo sermo est, interrogantis aliquid.

Mitte id quod scio) Hoc lentius & summisse.

Hem, quid Pamphili?) Apparet mulieré VESTRI & PAMPHILI lentius pronuntiasse, quàm Dauus vellet: & ideo nũc repetisse nomẽ nostri & Pãphili. Hem, quid Pamphili?) Duas res operatur Dauus simul, & vt ignarissimum se ostendat, & vt Pamphilus nominetur. Et argutè repetit nomen Pamphili: quasi per indignationem, vt soceri auribus adolescentis nomen inculcet. metuit enim, ne nõ audiat velut senex.

Recte ego semper fugi has nuptias.) Et hic efficit quod voluit Dauus, vt Pamphi-

Has. li Chremes puerum esse cognoscat, & recuset generum. Has) Id est huiusmodi.

Aposiopesis. O facinus animaduertendum.) ἀποσιώπησις quarta.

Quid clamitas?) Clamauit enim Dauus, vt puerum audiret Chremes.

Quémne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?) Vult negando irritare mulierem ad confirmanda quæ vult.

O hominem audacem.) Exclamatio Mysidis, testimonium veritatis est.

Verum vidi Cantharam suffarcinatam.) Vide infirmum argumentum. prius, vidi puerum afferri, dixit: post, non puerum, sed Cantharam suffarcinatam. Canthara, nomen est anus. Et hoc dicit, vt leuiter redarguat Mysidem, non vt vincatur. hoc enim vidisse se innuit, Cantharam suffarcinatam, non puerum portantem. Suffarcinatam) Proprium est anibus suffarcinatas esse. vt Persius, Pannusia Baucis. Et Plautus, Doliarem, claudam, crassam. Canthara. Suffarcinatus

Cum in pariundo aliquot affuerunt liberæ.) Indicium securæ cõfirmatio est, quã expressit Daui refutatio. superest etiam vt & cõcludatur effectus doli, negante Chremete se daturũ filiam: quod subinde efficit Dauus dolo. Aliquot liberæ.) Nec paucæ, nec multæ. Liberæ.) Testimonia libera contra seruum. Et hoc proprium Terentii est. nam de Romano more hoc dixit. Aliquot.

Næ illa illum) Næ, valde. Cicero, Næ illi vehementer errant. Næ illa ILLVM) Chremetem scilicet. Næ.

Chremes, si positum puerum) ἐν ὑποκρίσει. Et est μίμησις. transit enim à mixto ad imitatiuum characterem. Chremes, si positum puerum) μίμησις, quãdo aliqua verba sic pronuntiamus, vt vana videantur. Mimesis.

Non hercle faciet.) Bene enim de se tertiam personam fecit, vt suprà, At nunc faciet.

Vt tu sis sciens,) Eloquenter. sic enim veteres pro scias dixere. Sis sciens.

In mediam viam prouoluam.) Bene in mediam viam: quia ante fores positus iacebat.

Téque ibidem peruoluam in luto.) De proximo παρόμοιον repetit. Et quando nomina sunt, παρονομασία: quando verba, παρόμοιον dicitur. Prouoluam) Id est porrò voluam. & dolo quidem minatur quod facturus non est: verũ sedulò id agit, vt iam puer tollatur è medio: simul cum seruat Chremeti: vt ipse recuset generum, nõ vt à quoquam passus videatur iniuriam. Paronomasia. Paromœon. Prouoluere.

Tu pol homo non es sobrius.) Sobrius, est sanæ mentis, quasi sebrius, hoc est ab ebrio separatus, secretus, separatus ab iis qui discernuntur. Sobrius.

Fallacia alia aliam trudit.) Prouerbium. cui subiacet, memorem mendacem esse oportere. Fallacia alia aliam trudit.

Ciuem Atticam esse hanc.) Transit ad imitationem.

Eho) Interiectio est conturbatæ mulieris. Eho.

Iocularium in malum) Ecõtrario pro graui & molesto ac nimio. Iocularium igitur κατ' ἀντίφρασιν. Iocularium. Antiphrasis.

Quis hic loquitur? ô Chreme, per tempus aduenis.) Principium loquendi Dauus Chremeti dat, perfecturus quæ ipse conatus est. Per tempus aduenis.) Idem est per tempus, quod in tempore. aut certè per tempus, tempestiuè. O Chreme, per tempus aduenit.) Astutè, quasi eum nunc primum viderit. Per tempus.

Ah, ne tu omnia.) Aut nec pro non legitur. aut ne tu omnia, vt ne producatur, & accipiatur pro non. Tu omnia.) Audisti, subauditur. Nec.

Audistin' obsecro hem) Exultans Dauus infert, & inculcat frequenter repetendo. Audistin' obsecro hem) Difficile credendo, affirmat se non sciuisse præsentem Chremetem. vt hac confirmatione nihil illum de se faciat suspicari.

In cruciatum) Non in crucem, sed cruciatum.

Hic ille est.) Cum ἐμφάσει, quasi vir magnus. sed hoc, Chremetem ostendens, dicit cum ἀρωνία. Ironia.

Non te credas Dauum ludere.) Virgilius,

Non Diomedis equos, non currus cernis Achillis.

Mi senex.) Bene senex: quia quasi alienior est, & ignotus Mysidi. Mi, suppalpatio muliebris. Mi.

Ne me attingas) Quædam ostenduntur apertè in comœdiis: quædam ex aliis

& non vult proximū ei Chremetem, sed iuxta. suprà enim dixit, Ego quoque hinc ab dextera venire me adsimulabo.

Deliras, non tute ipse?) Deest, cum mihi dedisti. Sed & suprà, & nunc interturbat Dauus: ne mulier totum dicat. Non tute ipse?) submissa voce.

Verbum si mihi vnum) Accommodatè comminatur Dauus: penè enim Mysis vniuersa narrabat.

Præterquā quod te rogo) Hoc & sensim, & vt senex sentiat, pronuntiari potest.

Faxis: caue.) Gestu comminantis est & vultu: vt suspenderet comminationem, deinde inferret gestum. Ordo, Caue faxis.

Male dicere. Male dicis.) Cum contemptu loqueris, conuitium facis. Apparet ergo Male dicis lentius esse dictū, quum subiungit, Dic claré. Male dicis) Noue Male dicis pro comminatione posuit, quum pro conuitio soleat poni. Nisi fortè, quia cōtumeliæ genus est comminatio. Quidam putant esse vnam personam, Daui scilicet, dictū superius Mysidis non satis manifestum Chremi, in maledicti similitudinem deriuantis.

Vnde est? dic claré.) Hic expressius dixit,

A vobis.) Quia à vobis parum intelligebatur, hic addidit morem meretricis: vt vel sic intelligat senex.

Mirum vero) Sæpe ad εἰρωνείαν refertur.

Impudenter mulier si facit) Bono ordine locutus est. primo enim, causa impudentiæ natura est: deinde conditio.

Ab Andria est ancilla hæc.) Effecit quod volebat Dauus. nam intellexit Chremes ex qua sit Pamphilo natus puer.

Idoneus. Adeóne videmur vobis esse idonei) Idoneus est apt⁹ ad omnia, & bona & mala.

Adeón') Adeóne, an adeóne ad eum?

Illudere. In quibus sic illudatis?) Et illudo in te, septimo casu: & illudo te, accusatiuo dicimus. sed in primo superuacuum est: vt sit, quibus illudatis.

In tempore. Veni in tempore) Cum prouisus sit, interuenisse putat. Veni in tēpore) Oppor-
Tempore. tuné. nos sine præpositione dicimus, tempore & tempori.
Tempori. Propera adeo puerum tollere) Hic versus claré dicitur: sequens, ne senex audiat, presse.

Caue quoquam ex istoc excessis loco.) Necessario Dauus retinet Mysidem. nondum enim omnia audiuit Chremes, nondum comperit vnde sit mulier, & puer de
Excessis. quo susceptus sit. Excessis, pro excedas: vt faxis, pro facias.
Faxis. At etiam rogas?) Rursum iurgium repetit, & turbulentam orationem.
Cedo. Cedo) Cedo idem significat quod dic, & da mihi. Ergo repetitionem significat, non superuacuam orationem. & est dictū cum quadam fiducia, & contemptu eius cum quo sermo est, interrogantis aliquid.

Mitte id quod scio) Hoc lentius & summisse.

Hem, quid Pamphili?) Apparet mulierē VESTRI & PAMPHILI lentius pronuntiasse, quàm Dauus vellet: & ideo nūc repetisse nomē nostri & Pāphili. Hem, quid Pamphili?) Duas res operatur Dauus simul, & vt ignarissimum se ostendat, & vt Pamphilus nominetur. Et argutè repetit nomen Pamphili: quasi per indignationem, vt soceri auribus adolescentis nomen inculcet. metuit enim, ne nō audiat velut senex.

Recte ego semper fugi has nuptias.) Et hic efficit quod voluit Dauus, vt Pamphi-
Has. li Chremes puerum esse cognoscat, & recuset generum. Has) Id est huiusmodi.
Aposiopesis. O facinus animaduertendum.) ἀποσιώπησις quarta.

Quid clamitas?) Clamauit enim Dauus, vt puerum audiret Chremes.

Quémne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?) Vult negando irritare mulierem ad confirmanda quæ vult.

O hominem audacem.) Exclamatio Mysidis, testimonium veritatis est.

Verum vidi Cantharam suffarcinatam.) Vide infirmum argumentum. prius, vidi puerum afferri, dixit: pòst, non puerum, sed Cantharam suffarcinatam. Canthara, nomen est anus. Et hoc dicit, vt leuiter redarguat Mysidem, non vt vincatur. hoc enim vidisse se innuit, Cantharam suffarcinatam, non puerum portantem. Suffarcinatam) Proprium est anibus suffarcinatas esse. vt Persius, Pannusia Baucis. Et Plautus, Doliarem, claudam, crassam. Canthara. Suffarcinatus

Cum in pariundo aliquot affuerunt liberæ.) Indicium secuta cõfirmatio est, quã expressit Daui refutatio. superest etiam vt & cõcludatur effectus doli, negante Chremete se daturũ filiam: quod subinde efficit Dauus dolo. Aliquot liberæ.) Nec paucæ, nec multæ. Liberæ.) Testimonia libera contra seruum. Et hoc proprium Terentii est. nam de Romano more hoc dixit. Aliquot.

Næ illa illum) Næ, valde. Cicero, Næ illi vehementer errant. Næ illa ILLVM) Chremetem scilicet. Næ.

Chremes, si positum puerum) ἐν ὑποκρίσει. Et est μίμησις. transit enim à mixto ad imitatiuum characterem. Chremes, si positum puerum) μίμησις, quãdo aliqua verba sic pronuntiamus, vt vana videantur. Mimesis.

Non hercle faciet.) Bene enim de se tertiam personam fecit, vt suprà, At nunc faciet.

Vt tu sis sciens,) Eloquenter. sic enim veteres pro scias dixere. Sis sciens.

In mediam viam prouoluam.) Bene in mediam viam: quia ante fores positus iacebat.

Téque ibidem peruoluam in luto.) De proximo παρόμοιον repetit. Et quando nomina sunt, παρονομασία: quando verba, παρόμοιον dicitur. Prouoluam) Id est porrò voluam. & dolo quidem minatur quod facturus non est: verũ sedulò id agit, vt iam puer tollatur è medio: simul eum seruat Chremeti: vt ipse recuset generum, nõ vt à quoquam passus videatur iniuriam. Paronomasia. Paromœon. Prouoluere.

Tu pol homo non es sobrius.) Sobrius, est sanæ mentis, quasi sebrius, hoc est ab ebrio separatus, secretus, separatus ab iis qui discernuntur. Sobrius.

Fallacia alia aliam trudit.) Prouerbium. cui subiacet, memorem mendacem esse oportere. Fallacia alia aliam trudit.

Ciuem Atticam esse hanc.) Transit ad imitationem.

Eho) Interiectio est conturbatæ mulieris. Eho.

Iocularium in malum) Ecõtrario pro graui & molesto ac nimio. Iocularium igitur κατ' ἀντίφρασιν. Iocularium. Antiphrasis.

Quis hic loquitur? ô Chreme, per tempus aduenis.) Principium loquendi Dauus Chremeti dat, perfecturus quæ ipse conatus est. Per tempus aduenis.) Idem est per tempus, quod in tempore. aut certè per tempus, tempestiuè. O Chreme, per tempus aduenis.) Astutè, quasi eum nunc primum viderit. Per tempus.

Ah, ne tu omnia.) Aut nec pro non legitur. aut ne tu omnia, vt ne producatur, & accipiatur pro non. Tu omnia.) Audisti, subauditur. Nec.

Audistin' obsecro hem) Exultans Dauus infert, & inculcat frequenter repetendo. Audistin' obsecro hem) Difficile credendo, affirmat se non sciuisse præsentem Chremetem. vt hac confirmatione nihil illum de se faciat suspicari.

In cruciatum) Non in crucem, sed cruciatum.

Hic ille est.) Cum ἐμφάσει, quasi vir magnus. sed hoc, Chremetem ostendens, dicit cum εἰρωνείᾳ. Ironia.

Non te credas Dauum ludere.) Virgilius,

Non Diomedis equos, non currus cernis Achillis.

Mi senex.) Bene senex: quia quasi alienior est, & ignotus Mysidi. Mi, suppalpatio muliebris. Mi.

Ne me attingas) Quædam ostenduntur apertè in comœdiis: quædam ex aliis

perſonis intelliguntur.

Apoſiopeſis. Si pol Glycerio nō omnia hæc.) ἀποσιώπησις tertia, quòd alienæ perſonæ interuētu reticeatur. Fiunt autem ἀποσιωπήσεις, id eſt reticētiæ, tribus modis. aut enim tacet per ſeipſum, & ad alium tranſit: & eſt prima. aut tacet, nec vltra aliquid dicet: & eſt ſecunda. aut alterius interuentu perſonæ ſilet: & eſt tertia.

Neſcis. Neſcis quid ſit actum.) Neſcis, plerunque dicitur ei, non quem volumus redarguere imperitiæ aut ignorantiæ, ſed quem facere volumus vt velit libenter audire.

Paulum. Paulum intereſſe) Noue, pro multum. Et eſt τετάρτου σχῆμα.

Ex animo. Epexegeſis. Vt fert natura. Ex animo omnia, vt fert natura, facias.) Figura ἐπεξήγησις. Nam quid eſt EX ANIMO, niſi, vt fert natura? Et hæc ſententia à Terentio γνωματικῶς prolata eſt: quam Menander ἐνδεικτικῶς poſuit. Vt fert natura) Hoc eſt, naturalis & ingenita actio.

Induſtria. An de induſtria?) Id eſt, ſcientia & prouidētia. ea enim quæ diſcimus & ſcimus, operatione genita & induſtria quadam ſcimus. vt Virgilius,
Et cui putre ſolum (nanque hoc imitamur arando)

ACTVS QVARTI SCENA VI.

CRITO hoſpes. MYSIS. DAVVS.

Iambici trim. Eliditur u conſonans in (diuitias)

In hac habitaſſe platea dictum eſt Chryſidem.
Quæ ſe inhoneſte optauit parare hîc diuitias
Potius, quàm in patria honeſte pauper viuere:
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos percontèr video. ſaluete. M. obſecro
Quem video? éſtne hic Crito ſobrinus Chryſidis?
Is eſt. C. ô Myſis ſalue. M. ſaluos ſis Crito.

Duo troch. tres cretici.

C. Itáne Chryſis! hem. M. nos quidem pol miſeras perdidit.

Sic, addſe interpretes. & ſine illo non conſtat verſus trimeter. Iambici trimetri.

C. Quid vos? quo pacto hîc? ſatíſne recte? M. nóſne? ſic
Vt quimus, aiunt, quando vt volumus, non licet.
C. Quid Glycerium? iam hîc ſuos parentes repperit?
M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auſpicato huc me appuli.
Nam pol, ſi id ſciſſem, nunquam huc tetuliſſem pedem.
Semper enim eius dicta eſt hæc, atque habita eſt ſoror.
Quæ illius fuerunt, poſſidet. nunc me hoſpitem
Lites ſequi, quàm hîc mihi ſit facile atque vtile,
Aliorum exempla commonent. ſimul arbitror,
Iam eſſe aliquem amicum & defenſorem ei. nam ferè

Grandiuſcula iam profecta eſt illinc. clamitent
Me ſycophantam, hæreditatem perſequi,
Mendicum. tum ipſam deſpoliare non ˚licet.
M. ˚Optume hoſpes pol Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eam: quãdo huc veni, vt videam. M. maxume.
D. Sequar hos. nolo me in tempore hoc videat ſenex.

Aliàs (lubet) Si addas, morem, in principio, eſſet verſus. aut ſi pro, optume, legas, opportune, & probabile eſt hoc commiſſum ſcriptoris vitio. Sed Donatus non addit, morem.

N hac habitaſſe platea) In hoc loco perſona ad cataſtrophen machinata, nunc loquitur. Nam hic Crito nihil argumento debet, niſi abſolutionem erroris eius. ſimul ex verbis ſuis, quàm grauis, quàm modeſtus, quámque iuſtus ſit oſtendit. In hac habitaſſe) Nõ habitare: ſed quia mortua eſt, habitaſſe dicit. Platea) Græci πλατεῖαν dixerunt, quam nos plateam dicimus. Secundum formam eiuſmodi, μηδεῖαν & Medeam, σπονδεῖον & ſpondeum ſcribimus. Platea.

Quæ ſe inhoneſte optauit) Optare, eſt vnum de duobus eligere. Virgilius, Pars optare locum tecto. Optare.

Parare hîc diuitias) Animo hæredis dixit parare diuitias.

Potius quàm in patria) Primùm dolet Crito quòd meretrix fuit Chryſis. ſecundò progreſſus, queritur quòd mortua eſt. Et nota quòd tria dixit Crito contempſiſſe Chryſidem: patriam, honeſtatem, & paupertatem. τὸ πρέπον etiam ſeruatum eſt graui viro, quum illum ſobrinæ pudet. ſimul hîc oſtenditur eius generis fuiſſe Chryſidem: vt quæ probè viuere potuerit: niſi, vt ait, neceſſitas cogeret. Quam in patria honeſtè) ἀσύνδετον primum. Potius quàm in patria honeſtè pauper viuere.) His verbis à poeta iã honeſtus inducitur Crito, & dignus cui credi oporteat. Pauper viuere.) Ad illud reddidit, Sed inopia, & cognatorum negligentia coacta.

Ea ad me lege redierunt bona.) Hic ius tractauit dicendo REDIERVNT: quia in familiam redeunt, ſi non eſt hæres de proximo, aut ex teſtamento. Redire bona.

Percontor) Interrogatio eſt, cui neceſſariò reſpondetur aut etiam, aut non. Percontatio, cui nihil horum. vt ſiquis dicat, Cur adulterium commiſiſti? Simul etiam modeſtè & maturè, & de ſe nihil interrogaturus, cœpit à blandimentis. Percontari. Interrogare.

Eſtne hic Crito ſobrinus Chryſidis?) Sobrini ſunt conſobrinorum filii: nam ſic dicit Menander. verum vt alii putant, de ſororibus nati, vt ſint ſobrini, quaſi ſororini. Sobrini.

Saluus ſis Crito.) Saluus ſis, aſſeueratio ſalutantis eſt, non quaſi reſponſio. Saluus ſis.

Itáne Chryſis? hem.) Non nunc interrogat, ſed commiſeratur: & ita ſequebatur vt diceret, periit. ſed magis gemitus ſignificat, quod minus dixerat. Hem.

Nos quidem pol miſeras perdidit.) Hîc intelligitur ſuprà ſubaudiendum periit. Nam pro periit, hæc repoſuit, perdidit.

Quid vos? quo pacto hîc?) Progreſſio loquentis ad interrogandum. Id eſt puto, inquit, quòd illa periit: vos autem quo modo? Quo pacto hîc?) Significatio eſt peregrinantis.

Nóſne? ſic vt quimus) τὸ ſic, nudum eſt. & eſt ſignificatio languoris cuiuſdam & lentitudinis. Sic vt quimus, aiunt, quando vt volumus, non licet.) Et ad præſentis, & ad præteritæ vitæ excuſationem pertinet iſta reſponſio, qua purgatur voluntas Chryſidis in quæſtu meretricio. Cecilius in Plocio, Viuas vt poſſis, quando nequis vt velis. Sic.

Quid Glycerium: iam hic suos) Conuenit hæreditatem petenti, conuenit indici futuro, de pluribus indagare. Ergo rectè & ordine quæsiuit, Quid Chrysis: quid vos: quid Glycerium:

Vtinam. Vtinam.) Nouo genere exoptationem pro negatione intulit.

Auspicato. Haud auspicato huc me appuli.) Id est inauspicatus, quòd non esset auspicatus. & vsitatum veteribus sic dicere, siquid aliquando aliter euenisset quàm vellent.

Tetulit pedē. Nunquam huc retulissem pedem.) Virgilius, Méne efferre pedē genitor te posse relicto Sperasti: Et, Ferre simul Faunique pedē, Dryadésque puellæ. Sed Critici adnotant alienius esse charactere comico, tetulissem pedem.

Habitus. Creditus. Semper enim eius dicta est hæc, atque habita est soror.) Aut veris credendum est, aut etiā falsis, quæ tamen inueterauerint. Hinc Cicero, Ita habeátur, itáque dicantur. Habita ergo plus est, quàm credita. Semper eius.) A possibili & vtili.

Emphasis. Hospes. Nunc me hospitem lites sequi) Mirè dicit ME, cum ἐμφάσει, id est senē & remotum à litibus. Hospitem, id est peregrinum. Lites sequi, id est pauperem. totum ἐμφατικ.

Quàm hic mihi sit facile atque vtile,) Id est difficile & inutile. & est comicum.

Grandis. Maior. Grandiuscula iam) Ad partē ætatis refertur grandis, id est grandis natu est. Maior autem, generaliter, & ad summam ætatis refertur, & ad comparationem ætatis pariter positum est.

Sycophantam) Hoc est, quum in me conueniunt lites. Sycophantam) Bene sycophantam: quia bonam causam habet, nihil aliud timet quàm conuitia. Et sycophantam, subdistingue: & sic infer sequentia.

Tum ipsam despoliare non licet.) Ab honesto. & bene, quia nihil suum habet, nisi Chrysidis.

Antiquum. AEquum. Bonum. Ellipsis. Antiquum obtines.) Antiquum absolute dixit, vt æquum aut bonum, quod antiqui solebant: aut certè per ἦθος, id est morem & ingenium.

Duc me ad eam: quando huc veni, VT VIDEAM.) Vel hoc inquit, vt videam. cur autem vt videam: quia timet. & est ordo, Duc me ad eā, vt videam, quando huc veni.

Videat senex.) Bene senex. Simo enim cum Chremete est. propter hoc videri non vult, ne eius vtatur apud socerum testimonio, rē esse Pamphilo aduersus Glycerium: & rursus nuptiæ confirmentur.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

CHREMES. SIMO.

Trochaici tetram. catalect.

S Atis iā, satis Simo spectata erga te amicitia est mea:
Satis pericli cœpi adire. orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiæ.
S. Imò enim quàm maximè abs te postulo, atque oro Chreme,
Vt beneficium verbis initū dudum, nunc re comprobes.
(Vide) corripit sicut (caue) Aliàs (iubes.) C. Vide, quàm iniquus sis præ studio, dū efficias id quod cupis.
Neque modū benignitatis, neque quid me ores, cogitas.

Nam si cogites,remittas iam me onerare iniuriis.
S. Quibus? C. ah rogitas? perpulisti me,vt homini adolescentulo
In alio occupato amore,abhorrenti ab re vxoria,
Filiam darem in seditionem,atque incertas nuptias.
Eius labore, atque eius dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetrasti: incœpi,dum res tetulit:nunc non fert,feras.
Illam hinc ciuē esse aiunt.puer est natus.nos missos face.
S. Per ego te deos oro,vt ne illis animū inducas credere,
Quibus id maximè vtile est,illū esse quàm deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc sunt ficta atque incœpta omnia.
Vbi ea causa,quāobrē hæc faciūt,erit adēpta his:desinēt.
C. Erras.cūDauo egometvidi iurgātē ācillā. S. scio. C. at
Vero voltu,cum ibi me adesse neuter tum præsenserat.
S. Credo: & id facturas,Dauos dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui,dicere.

SATIS iam, satis Simo) Hæc scena officiorum disceptationem continet, patrum inter se de officio amicorum & paterna pietate tractātium. Satis iam,satis) Hæc veluti quædam cōtrouersia est: nanque iniuriarum reus sit Simo. contradicitur per coniecturam,falsum esse quod intendit:cum Pamphilus neque amet,neque ex eo natus sit filius: & adhibetur deriuatio causæ, qua dicitur meretricem ista omnia esse molitam ad disturbādas nuptias. Satis iam,satis) Bene,negaturus filiā,purgat prius officiū suū de fide promissi:&vltrò accusat ipsum.

Spectata) Probata.vt Virgilius ait,Rebus spectata iuuentus. Spectata.

Imò enim quàm maxime abs te postulo.) Renunciare affinitati Chremetem aut parum adhuc intelligit Simo, aut subtiliter dissimulat, vt ad fidem promissi hominem compellat. Imo enim) Enim παρέλκον est figura. Enim. Parelcon.

Initum) Cœptum.ab ineundo: vnde & initia quoque dicta. Initum.

Quod cupis.) Quod velis.Legitur &,quod iubes.

Neque modum benignitatis, neque quid me ores,cogitas.) Id est non cogitas, aut quantum de benignitate amoris exigendum, aut præsumendum sit: aut quòd sit impossibile,quod petis.

Remittas iam) Remittas,pro mittas. Remittere.

Perpulisti me,vt homini adolescentulo) Hæc est tota accusatio. Homini adolescentulo) Sic Sallustius, Occultans se tugurio mulieris ancillæ.

Filiam darem) Inuidiose,non,promitterem,inquit,sed darē quantum in te est.

Dum res tetulit) Compositum pro simplici est tetulit. & altius quàm decet comicum characterem, dictum videtur. Tetulit.

Per ego te deos oro.) Defensio per coniecturā. & est ordo,Per deos oro te ego.

Quibus id maxime vtile est) Argumentum à persona. Quibus id maxime vtile est) A causa ratiocinatiua.

Vbi ea causa, quam ob rem hæc faciunt, erit adepta his:) Quaobrem hæc faciũt.
Anacoluthô. ἀνακόλουθον. nam non intulit, ob quam causam: cum suprà dixerit ea causa, sed quasi
Quamobrẽ. dixerit, Vbi ea res: intulit, quamobrem hæc faciunt. Vbi ea causa, quamobrem hæc faciunt) Aut REM abundat, aut CAVSA.

Vero voltu.) Quasi dixerit Simo, simulabat ancilla.

Cum ibi me adesse neuter tum præsenserat.) Credit, Aut etsi visus à Myside erat, tamen ignorabatur esse Chremes, donec diceret Dauus, Hic ille est. non te credas Dauum ludere. Cum ibi me adesse) TVM deest, vt sit integrum, Tum cum.
Tum.

Dauus dudum prædixit mihi.) Hic ostenditur quòd vidit callidus Dauus, vt prædiceret futurum seni id quod ipse erat facturus.

Quid. Nescio quid) Deest PROPTER: vt sit, Propter nescio quid. aut nescio pro qua re, vt sit aduerbiale.

Ac. Ac volui,) Ac, pro contrà quàm.

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

DAVVS. CHREMES. SIMO. DROMO seruus.

Trochaici tet.

NIMO iam nunc otioso esse impero. C.hem
A Dauom tibi.
S. Vnde egreditur? D. meo præsidio atque hospitis. S.quid illud mali est?

In illud) elidi- tur l.

D. Ego commodiorem hominem, aduẽtum, tempus nõ vidi. S. scelus,
Quemnam hic laudat? D. OMNIS RES est iam in vado. S. cesso alloqui?
D. Herus est. quid agam? S. ô salue bone vir. D. hem Simo. ô noster Chreme,
Omnia apparata iam sunt intus. S. curasti probè.
D. Vbi voles, accerse. S. bene sanè: id enimuero hic nũc abest.
Etiam tu hoc respõdes? quid istic tibi negoti est? D. mihín'? S. ita.
D. Mihíne? S. tibi ergo. D. modo introii. S. quasi ego quàm dudum rogem.
D. Cum tuo gnato vná. S. anne est intus Pãphilus? crucior miser.
Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias carnifex?
D. Sunt. S. cur igitur hic est? C. quid illum censes? cum illa litigat,

D. Imo verò indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias. Mi∫∫a in, vero, elidat a consonantem, versus erit Iambicus tetrameter catalecticus.

Ne∫cio quis ∫enex modo venit. ellum confidens, catus.

Cum faciem videas, videtur e∫∫e quantiuis pretii.

Tristis ∫eueritas ine∫t in voltu, atque in verbis fides. In (tristis) eliditur s.

S. Quidnam apportas? D. nihil equidē, ni∫i quod illum audiui dicere. Iābicus tetra.

S. Quid ait tandem? D. Glycerium ∫e ∫cire ciuem e∫∫e Atticam. Trochaici rur∫um.

S. Hē Dromo, Dromo. DR. quid e∫t? S. Dromo. D. audi. S. verbum ∫i addideris. Dromo. Si, hem. est in versu, Iambicus est tetrameter. si annectas versus praecedenti, trochaicus est tetrameter catalecticus.

D. Audi ob∫ecro. DR. quid vis? S. ∫ublimem hunc intrò rape, quantum potes. Iambici tetrametri.

DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrem? S. quia lubet. rape inquam. D. quid feci? S. rape.

D. Si quidquā mentitū inuenies, occidito. S. nihil audio. Duo trochaici tetrametri.

Ego iam te commotum reddam. D. tametsi hoc verum e∫t. S. tu tamen

Cura a∫∫eruandum vinctum, atque audín? quadrupedem con∫tringito.

Age nunc: iam ego pol hodie, ∫i viuo, tibi Iambici trim.

Ostendam, herum quid ∫it pericli fallere, &

Illi patrem. C. ah ne ∫æui tantopere. S. Chreme,

Pietatem gnati. nónne te mi∫eret mei,

Tantum laborem capere ob talem filium?

Age Pamphile, exi Pamphile, ecquid te pudet?

ANIMO iam nunc otio∫o e∫∫e impero.) Hæc ∫cena, principium indicii, & iracundiam ∫enis continet: atque in ea vehementer exprimitur con∫uetudo patris ac domini offen∫i, & indignantis. Animo iam nunc otio∫o) Exultans egreditur Dauus, nuntians prona e∫∫e omnia ad ∫ecuritatem. Et otio∫o, ∫ecuro: quia negotium, ∫ollicitudo e∫t. Impero,) pro volo. an vt ∫tatim fiat, tanquā illud quod imperatur: Et impero, ∫uperbè dixit. ∫ummum enim indicium ∫ecuritatis e∫t ∫uperbia. Otio∫us. Negotium. Impero.

Vnde egreditur?) Hic non interrogat: ∫ed cum admiratione, vel magis cum indignatione dicit.

Meo præ∫idio atque ho∫pitis.) Id e∫t, Animo iā nūc otio∫o e∫∫e impero. Atque ho∫pitis.) ∫cilicet Critonis.

Commodus. Ego commodiorem hominem) Hic Dauus admiratur quòd in ipso articulo periculi superuenerit Crito. Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non vidi.) Potest enim & commodus esse quis, & alieno tempore superuenire potest. & commodum in homine est. sed & opportunus malum etiam aduentum habere potest. nam commodum, in homine est: aduentus, in facto eius: tempus in opportunitate facti. Commodiorem hominem, aduentum, tempus) σύλληψις.

Aduentus. Tempus. Opportunus. Syllepsis.

Scelus, quemnam hic laudat?) Non est hic solœcismus: ad sensum enim, non ad verba respexit. etenim propter sensus, verba sunt: non propter verba sensus.

In vado esse. Omnis res est iam in vado.) In vado, in securitate. nam vt in profundo periculum est: ita in vado securitas est. Prouerbiale, In vado, in tuto.

Quid agam?) Plus est dicere, quid agam, quàm cogitare de fuga.

Ironia. Salue bone vir.) εἰρωνεία maior est quàm increpatio. quum enim omne genus criminis aliquis superauerit: tunc exclusi, ἰρωνικῶς laudamus.

Hem. Hem) Interiectio perturbati est.

O noster Chreme.) Noster dicendo, latenter significat Glycerium filiam Chremetis esse inuentam.

Omnia apparata iam sunt intus.) Quia infecta sunt de paratis.

Probè. Curasti probe.) Probe, memoriter vt solet. suprà enim dixerat senex, Imò abi intro, ibi me opperire: & quod parato opus est, para.

Vbi. Vbi voles, accerse.) Vbi, pro quando. nō est enim loci, sed temporis aduerbium.

Sanè. Bene sanè.) Validè: quia qui sanus est, idem & validus.

Abest. Abest.) Pro deest.

Etiam. Etiam tu hoc respondes?) Deest, an non. Etiam tu hoc respondes?) Etiam, aut hortatio est aut coniunctio. Et vide quanta dixerit, & quid, & isthic, & tibi.

Mihine?) Quando non sumus parati ad respondendum, ducēdo tempus eludimus. Mihine?) Apparet ita turbari Dauum modò consilio poetæ, vt omnes amittat fallacias: & oppressus prodat Pamphilum, dum malū cominus perhorrescit. totúmque hoc ex argumento est. Vult enim iam poeta catastrophen fieri.

Modo introii.) Hoc signum, perturbatum induci ob conscientiam Dauum.

Cum tuo gnato vnà.) Serui excusatio, filii accusatio est. & hoc quasi à perturbato dicitur seruo: sed consilio poetæ ad exitum festinantis & resolutionem fabulæ.

An ne est intus Pamphilus?) Causa iræ vehementior inuenta est.

Sunt.) Nulla ratione dicit, sunt: sed ne nihil respōdeat. nam turbatus est, vtpote oppressus.

Quid. Quid illum censes?) Deest, propter: vt sit, propter quid illum esse censes?

Cum illa litigat.) Chremi cōuenit hic sermo: hic enim irridet: qui & suprà dixit, Amantium iræ, amoris redintegratio est. & sic hoc dicit, vt alibi, Credo, vt fit, misera præ amore exclusit hunc foras. Cum illa litigat.) Irridet Simonem Chremes, quia dixerat, Iræ sunt inter Glycerium & gnatum.

Imo vero indignum Chreme) Bene ad eum loquitur, qui est à nuptiis deterrendus: vel qui non interturbet orationem suam: vel quem etiam sibi precatorem destinet. Ita loquitur quasi hæc sit causa cur sit Pamphilus ingressus: quòd quasi ei lis intendatur à Critone hospite ducendæ vxoris, quam ciuem Atticam vitiauerit.

Nescio quis senex modo venit.) Bene, nescio quis. etenim si notus esset, videretur gratificari, id est gratiosus esse testis & minus verus.

Ellum. Ollum. Ellum) Veteres quod nos illum dicimus, vel ellum, vel ollum dicebant. quanuis ellum, quidam ecce illum, velint intelligi: tanquam pro ipso domum Glycerii ostendat Dauus, dicens, Ellum, quasi en illum. est enim, vt alii volunt, pronomen: vt alii, aduerbium demonstrantis: nam pronomen huiusmodi veteres sic proferebāt ille, ellus, ollus. sed (vt diximus) aduerbium compositum ex pronomine videri potest: vt sit, en, vel ecce illum.

Confidens) Confidentem hic pro constanti non mala significatione posuit. Confidens.
Catus) Callidus,doctus,ardens:παρὰ τὸ καίειν. vnde Cato dictus: ingeniorum etenim igneus vigor esse videtur. Catus. Cato.
Quantiuis pretii.) Ad magnitudinem refertur quantiuis,non ad paruitatem pretii.Et totum oratorie. scitè enim locutus est. Sed interest inter quanuis & quantiuis.nam alterum contemptionis,alterum laudis. Quantiuis. Quanuis.
Tristis) Ad laudem interdum sumitur,non ad amaritudinem,tristis.Cicero,Iudex tristis & integer. Tristis.
Glycerium se scire ciuem esse Atticam.) Bene: constanter ad ea quæ locutus est, scire se dixit.
Dromo, Dromo.) Commotus ira & dolore nihil dixit, nisi quòd lorarium repetendo sæpius vocat.
Verbum si addideris.) Bene,qui omnia præsente socero cōtra nuptias loquitur.
Audi obsecro) Plerunque à verberandis * vel indulgentia loquitur, vel mora.
Sublimem) Id est in sublime, per altum. Sublimem.
Quantum potes.) Hoc est celerrimè:quia segniores se ostendunt serui ad puniendos collibertos: scilicet mora veniam captantes indignantium dominorum. Quātū potes.
Quia lubet.) Hoc sensu & suprà dictum est,Aut si libitum fuerit, causam ceperit quo iure,quàque iniuria. Quia lubet.)Dauo dicit.
Rape inquam.) Hoc Dromoni.
Si quicquam mentitum inuenies,occidito.) Hic plus dixit.Vbi enim verbera suprà dixit: nunc occidito.
Commotum) Citum,celerēm. Commotus.
Quadrupedem) Vtrum ligaturæ genus sic dicitur, quadrupes? an quadrupedem vt feram? an quadrupedem, id est cum pedibus & manibus? an quadrupedem pro seruo acfugitiuo posuit?Sic Virgilius,Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit. Quadrupes.
Constringito.) Mirè,nequid fiat tragicum in comœdia, vsque ad vincula ira progreditur: nec quicquam tentat vlterius.
Si viuo) Qui certa minari volunt,incertam faciunt vitam suam.
Herum quid sit pericli fallere.) Herum & patrem cum ingenti pronuntiatione dixit.Et alibi,Nam qui mentiri,aut fallere insuerit patrem,aut
Audebit:tanto magis audebit cæteros.
Ne sæui tantopere.) Ne,imperatiuo magis quàm coniunctiuo adiūgitur.vt Virgilius, Ne sæui magna sacerdos. Ne.
• Pietatem gnati.) ἔλλειψις.deest enim vides, aut quid tale.Et est εἰρωνεία,pro impietate.Et vide inuidiam quasi parricidam accusantis. nō enim pudorem dixit,sed pietatem. Eclipsis. Ironia.
Tantum laborem capere) σύλληψις. assumendum est enim extrinsecus ME. Sillepsis.

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

PAMPHILVS. SIMO. CHREMES.

QVIS me volt? perii. pater est. S.quid ais omnium? C.ah, Iābici trim.
Rem potius ipsam dic:ac mitte malè loqui.
S. Quasi quicquam in hunc iam grauius dici possiet.
Ain' tandem?ciuis Glycerium est? P.ita prædicant.

S. Ita prædicant! ô ingentem confidentiam!
Alias (pudet) Num cogitat quid dicat? num facti *piget?
(co) corripitur. Vide num eius *color pudoris signum vsquam indicat?
Adeón' impotenti esse animo, vt præter ciuium
Morem atque legem, & sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
P. Me miserum. S. modóne id demum sensti Pamphile?
Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die istuc verbum verè in te accidit.
Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectutem huius sollicito amentia? an
Vt pro huius peccatis ego supplicium sufferam?
Imo habeat: valeat: viuat cum illa. P. mi pater.
S. Quid mi pater? quasi tu huius indigeas patris.
Domus, vxor, liberi inuenti inuito patre.
Adducti qui illam ciuem hinc dicant. vicěris.
P. Pater, licétne pauca? S. quid dices mihi? C. at
Tamen Simo audi. S. ego audiam? quid ego audiam
Chreme? C. at tamen dicat sine. S. age dicat: sino.
Trochaici tet. P. Ego me amare hanc, fateor. si id peccare est, fateor id quoque.
Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone. impera.
(Hác) superest nisi legas (vxorem hanc) Vis me vxorē ducere? *hāc vis amittere? vt potero, feram.
Hoc modo te obsecro, vt ne credas à me allegatum hūc senem.
Sine me expurgē, atq; illū huc coràm adducā. S. adducas!
P. sine pater.
C. AEquū postulat. da veniā. P. sine te hoc exorē. S. sino.
Quiduis cupio, *dū ne ab hoc me falli cōperiar Chreme.
C. Pro peccato magno paulum supplicii satis est patri.

VIS me volt: perii.) Hic accusatio est: quæ soluitur defensione, in eo quod ad amorem pertinet: per concessionē, in eo quod ad Critonis personam per coniecturam.

Aposiopesis. Quid ais omniū?) ἀποσιώπησις tertia: & est ad deformationē personæ. Et est irati

familiaris ἀποσιώπησις, quum pro dignitate peccati non inueniat conuitium. Quid ais.) Non interrogantis, sed inuehentis. & est ἔλλειψις multa significans, in eo quod ait, omnium. Eclipsis.

Quasi quidquã in hũc iam grauis dici possiet.) Quàm quod fecit, & quod peccauit.

Ain' tandem?) Quærit Probus, ain' quæ pars orationis sit: & an vna sit. est autẽ ain', quasi ais ne. Et mute, quasi ipse dicat quod Dauus dixerit. Ergo ain', percontatiuum verbum est. Tandem.) Pro tamen. Ain'. Tandem.

Prædicant.) Artificiose pro dicunt posuit. adeò in hac re vehementer commotus senex hoc ipsum repetit, Ita prædicant, per iracundiam. Et ita est ἐν ἤθει, vt repetantur verba, in quibus arguitur impudentia. Prædicant. Ita.

O ingentem confidentiam!) Et confidentia modo pro audacia est cum improbitate. vt in Phormione, Homo confidens. Aliter hìc suprà confidens pro constanti & graui. Ergo confidentia interdum in bona significatione, interdum in mala ponitur: sed fiducia semper in bona. Confidentia. Fiducia.

Num cogitat quid dicat? nũ facti piget?) Amens est qui nesciat quid dicat: amentior, quem non pœniteat facti sui. Num cogitat quid dicat?) Quia iniuriarum se alligat. Num facti piget?) Quia dicit prædicant: non, dicunt. & vt solent irascentes, auertit orationem à secunda ad tertiã personã: ab ea cum qua loquebatur, ad aliam. Amens.

Num eius color pudoris signum vsquam indicat?) Signum, est parua quædam significatio, indicans totius rei qualitatem. Num eius color pudoris signum vsquam indicat?) Paterno animo dicit. Nanque patribus velle erubescere filios, pudentesque esse, familiare est: cui contrarium est, Erubuit, salua res est. Hoc ergo dicit, Nec timet, inquit: nec eum pœnitet, nec pudet. Signum. Pudere. Erubescere.

Impotenti) Nimis potenti. vel certe debili & deuicto. Impotens.

Ciuium morem atque legem, & sui voluntatem patris.) Tria contempta sunt, mos, lex, imperium patris.

Præter ciuium morem.) Præter, contra nunc significat. Præter.

Tamen) Quum non dixerit quanuis, subiecit tamen: & figura est ἀνακόλουθον. Tamen.

Me miserum) Initium defensionis & deploratio calamitatis & miseriæ, quia in amorem culpam remouet à voluntate sua, quum pater quòd amat filius vitium mentis dicat esse, non impulsum dei. Anacoluthô.

Modóne id demum sensi Pamphile?) Comprobatione ostendit eum esse miserum. Demum autẽ, signum est tarditatis. Et sentire dicitur, qui vix colligit se, vixque animaduertit: vt alibi, Vix tandem sensi stolidus. Demum. Sentire.

Olim istuc, olim,) Obiurgatio est, quod dictum est olim. confirmationem autem per repetitionẽ ostẽdit. Vt Virgilius, -diuûm inclementia diuûm Has euertit opes.

Aliquo pacto) Quoquo modo. Aliquo pacto.

Accidit) euenit, fuit.

Sed quid ego?) Proprium est parentibus indignatione velut abiicere curam filiorum, quum destomachati fuerint. Sed quid ego?) ἔλλειψις per ἀποσιώπησιν. Eclipsis.

Sollicito) Sollicitam reddo, id est contristo & perturbo. Sollicito.

Cur meã senectutẽ) Nõ me, sed meã senectutẽ: quod plus est & miserabilius dicit.

Imo habeat, valeat.) Non irascitur vt pater, sed dissimulat vt alienus: quia vehementer dolet. Et habeat, subauditur illam.

Mi pater.) Mi, meus. & principium factum à conciliatione personæ. Mi.

Quasi tu huius indigeas patris.) Huius, ostendens se dixit: vt Virgilius, Est hic, est animus lucis contemptor.

Domus, vxor, liberi inuenti) Mira grauitate sensus elatus est. nec de Menandro, sed proprium Terẽtii. Et liberi inuenti dicit, quum vnus esset: sed inuidiosius liberi. Et inuenti, non gen'iti, secũdum illud, Hoc ego scio, neminem pepetisse hic. Domus addidit, non, lupanar. Et oratorie de vno pluraliter loquimur.

Viceris. Viceris.) Verbum est eius qui vix sibi extorquet vt abiiciat curam. Et proprium patribus, ac familiare iratis.

Pater, licétne pauca?) Titubans & balbutiens oratio pudore & conscientia.

Age dicat: sino.) Hoc totũ nõ ex animo permittẽtis, sed cũ stomacho patiẽtis est.

Ego me amare hanc, fateor.) ἀμφιβολία τινὶ γὰρ. Et bene HANC dicit, nõ Glyceriũ, cuius nomine offenditur senex: nec peregrinam, ignominiam scilicet vitans.

Si id peccare est, fateor id quoque.) Noli, inquit, me accusare quia amo. amantem enim nemo accusat, vt febricitantem nemo accusare potest cur febricitet. sed amare, inquit, si putas esse peccatum, fateor etiam me hoc peccasse. Mirè igitur & subdefendit culpam: & assensus irato est. Si id peccare est,) Peccare dicit: quia amor deus est, non voluntas. Fateor id quoque) Peccare me scilicet.

Dedo. Tibi pater me dedo.) Bene dedo, quasi hostilia & contraria volenti. nam deditio, in hoste fieri solet.

Quiduis oneris impone: impera.) Executus est translationẽ oneris, dicendo IMPONE, vt potero feram.

Vis me vxorem ducere? hanc vis amittere?) Et quod vnum est, duo fecit: vt often dat se non posse ferre.

Vt potero, feram.) Obsequium sine voluntate ostendit: & multũ valet sub Chremetis præsentia hæc confessio ad recusandas nuptias.

Ne. Vt ne) Pro, vt non.

Allegare. Allegatum) Adhibitum.

Hunc senem) Critonem scilicet. Et non Critonem, sed senem dicit: vt de hac appellatione pondus adiiceret testimonio.

AEquum postulat. da veniam.) Artificiose interponit loquentem Chremetem: quem volens vsque ad cognitionem filiæ suæ retinere, non facit irasci Pamphilo

Dare veniam. ob contemptum filiæ suæ, & post hoc abire de medio. Da veniam.) Concede, indulge.

Sine te hoc exorem.) Id est vt me purgem, non, adducam.

Ab hoc me falli cõperiar) O paterna pietas, ipse accusator est, & redargui se cupit.

Supplicium. Paulum supplicii.) Supplicium dicit ipsam accusationem.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILVS.

Trochaici tetrametri cat.

MITTE orare. vna harum quæuis causa me, vt faciam, monet:

Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio.

CH. Andrium ego Critonem video? & certè is est. saluos sis Crito.

(sed) redũdat, nisi elidas e.

Quid tu Athenas insolens? CR. euẽnit. sed hicine est Simo?

CH. Hic est. S. mén' quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem esse ais?

CR. Tu negas? S. itáne huc paratus aduenis? CR. quare? S. rogas?

Túne impune hoc facias? túne hîc homines adolescentulos,
Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?
Sollicitando & pollicitando eorum animos lactas? CR. sanúsne es?
S. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?
P. Perii. metuo vt substet hospes. CH. si Simo hunc noris satis,
Non ita arbitrere. bonus hic vir est. S. hic vir sit bonus!
Itáne attemperate venit hodie in ipsis nuptiis,
Vt veniret antehac nunquam? est verò huic credendum Chreme?
P. Ni metuā patrem, habeo pro illa re illū quod moneam probe.
S. Sycophanta. CR. hem. CH. sic Crito, est hic: mitte. CR. videat qui siet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere: ea, quæ non volt, audiet.
Ego * istæc moueo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres? * eliditur in (istæc)
Nam ego quæ dixi, vera an falsa audieris, iā sciri potest.
Atticus quidā olim naui fracta, apud Andrū eiectus est,
Et istæc vnà parua virgo. tum ille egens, fortè applicat
Primùm ad Chrysidis patrem se. S. fabulam incœptat. CH. sine.
CR. Itáne verò? obturbat. CH. perge. CR. tum is mihi cognatus fuit,
Qui eum recepit. ibi ego audiui ex illo, sese esse Atticū.
Is ibi mortuus est. CH. eius nomē? CR. nomē tā cito tibi?
Phania. CH. hem, perii. CR. verū hercle opinor fuisse Phaniam.
Hoc certo scio, Rhamnusiū se aiebat esse. CH. ô Iuppiter.
CR. Eadem hæc Chreme multi alii in Andro tum audiuere. CH. vtinam id sit Tetrameter scazon catalecticus.

Octonarius iambicus. Quod spero. eho dic mihi, quid eã tum Crito? suámne aiebat esse? CR. non.

Iāb. dimeter. CH. Cuiam igitur? CR. fratris filiam.

Trochaici tetrametri. CH. Certe mea est. CR. quid ais? S. quid tu ais? P. arrige aureis Pamphile.

S. Quî credis? CH. Phania ille, frater meus fuit. S. noram, & scio. CH. is

Bellum hinc fugiens, méque in Asiam persequens, proficiscitur.

Iābici tetra. Tum illam hîc relinquere est veritus, post illa nunc primum audio,

Quid illo sit factum. P. vix sum apud me, ita animus commotus est metu,

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.

S. Næ istam multis tuã inueniri gaudeo. P. credo pater.

CH. At mihi vnus scrupulus etiam restat, qui me male habet. P. dignus es

Aliàs, odio. Cum tua relligione, odiũ. NODVM in scirpo quæris. CR. quid istuc est?

CH. Nomen nõ conuenit. CR. fuit hercle aliud huic paruæ. CH. quod Crito?

Nunquid meministi? CR. id quæro. P. egóne huius memoriam patiar meæ

Voluptati obstare, cũ ego possim in hac remedicari mihi?

Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Pasibula est. CR. ipsa est. CH. ea est.

P. Ex ipsa audiui milies. S. omneis nos gaudere hoc Chreme,

Te credo credere. CH. ita me Di amẽt, credo. P. quid restat pater?

S. Iandudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. ô lepidum patrem:

De vxore ita vt possedi, nihil mutat Chremes. CH. cau-

ſa optuma eſt:

Niſi quid pater aliud ait. P. nempe. S. ſcilicet. CH. dos Pamphile eſt

Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. eho mecum Crito.

Nam illam me haud noſſe credo. S. cur non illam huc tranſferri iubes?

P. Recte admones. Dauo iſtuc dedam iam negoti. S. non poteſt.

P. Qui? S. quia habet aliud magis ex ſeſe, & maius. P. quidnam? S. vinctus eſt.

P. Pater, non recte vinctus eſt. S. haud ita iuſſi. P. * iube ſolui obſecro. *iube) pyrrhi chius eſt.

S. Age fiat. P. at matura. S. eo intro. P. ô fauſtum & fœlicem hunc diem.

MITTE orare.) Hic in ſcenam progreditur Crito: in cuius verbis non modo quod ipſe promittit, ſed etiam quod & Pamphilus dixerit, demonſtratur. Et hic omnis error aperietur fabulæ. Mitte orare. vna harum quæuis cauſa) Pamphilo dicit. & dicendo VNA HARVM, oſtendit multas eſſe cauſas: etiam pares magnitudine eſſe, dicendo QVAEVIS.

Andrium ego Critonem video?) Bonum initium agnituri filiam. Itaque compendii cauſa, non laborat de agnitione perſonæ Critonis, vt ab eo facile doceri poſſit.

Saluus ſis Crito.) Ne laboret ad perſuadendum: miro cōpendio poetæ, iam Crito notus eſt Chremi.

Quid tu Athenas inſolens?) Inſolens, inſolitus, inſuetus. Cicero, Moueor etiam loci inſolentia. Salluſtius, Inſolens vera accipiendi. Inſolens & arrogans intelligitur. Qui præter legem agit humanam & naturalem, inſolēs dicitur. Cicero, In victoria, quæ natura inſolens & ſuperba eſt. Inſolens.

Euēnit.) Pudet fateri propter hæreditatem veniſſe. Et vide ipſum eſſe, qui dixerit ſuprà, Clamitent me ſycophantem, hæreditatem perſequi.

Paratus aduenis?) Hoc eſt ſubornatus, & compoſitus dolo. Paratus.

Túne impune hoc facias?) Mire acriter Critonem aggreſſus, dilatauit incuſationem, & generale fecit virtute oratoria, quæ δεινότης dicitur.

Túne hic) id eſt Athenis, vbi delicta vindicantur.

In fraudem illicis?) Illigas. vnde Virgilius, Terna tibi hæc primùm triplici circundata filo Licia circundo. Licia enim dicta ſunt quaſi ligia. Illicere. Licia.

Eorum animos lactas?) Hinc etiam oblectatio dicitur. Lactas.) Quaſi teneros animos. Lactare, eſt dulcedine aliqua tenere, ad perſuaſionem inducere: vnde & delectare & oblectare dicimus. Lactare. Oblectare.

Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?) Vide oratorie agi, vt grauius Critonē accuſet Simo, nunc defendit filium, quē dudum increpauerat. Ac meretricios

amores) Peius lenocinio crimen ingessit: non amicam facere de meretrice, sed coniugem. Nuptiis conglutinas) Hoc grauius est lenocinio.

Vt. Metuo vt substet hospes.) Vt, ne non. Lucilius, Tuam vt memoriam retineas. Et bene hospes ait, non homo, vel Crito. est enim ipso nomine causa diffidentiæ.

Non ita arbitrere.) Id est, non arbitreris.

Bonus hic vir est.) Cum pondere & distinctione inferendum.

Ironia. Hic vir sit bonus) Hic, per ἀφαίρεσιν nec virum, nec bonū esse dixit. Hic vir sit bonus) Mire poeta cum oportuerit Critonem inimiciorem Chremi esse quàm Simoni, sic rem inducit, vt notior ei sit contra quem maxime venerat. atque ab eo defendatur magis, vt res progredi ad catastrophen possit.

In ipsis nuptiis. In ipsis nuptiis.) In ipso articulo nuptiarum.

Vt veniret antehac nunquam) Plerunque casus imitatur industriam: & hoc sæpe fit, vt etiam sedulo facta, sint suspecta.

Sycophanta.) Hoc est, quod minime voluit sibi dici Crito. nam ita loquutus est suprà, Clamitent me sycophantam, hæreditatem persequi.

Hem. Hem.) Principiū iracundiæ. audiuit enim quod maxime vitabat: nam vt suprà, Clamitent me sycophantam.

Sic Crito, est hic: mitte.) Hic Chremes traducit illum ab iracundia, dicendo sic eū esse. Menander * Et rectè: quia naturæ ignoscitur, voluntati non item.

Si mihi pergit, quæ volt, dicere.) Grauiter & mature.

Ego istæc moueo, aut curo) Est enim sycophantæ perturbare rem bonam, & curare malam. Hoc igitur dicit cum ὑποκρίσει, Ego hæc turbo, aut cogito quemadmodum tu dicis Simo?

Non tu tuum malum æquo animo feres) Non filium, sed amorem in filium significat. An quia iratus est? Et quæritur, an cōueniant hæc verba Pamphilo veniente. Imò enim cōueniunt: nam quanto magis dissimulat fauorem, tanto plus acquirit fidei ad ea quæ loquitur.

Iam sciri potest.) Addidit & temporis celeritatem. & magna maturitate dixit.

Atticus quidam olim) Hæc pars argumenti est: quæ & suprà iam dicta.

Applicare. Forte applicat) Applicat, propriè de naufrago in litus eiecto atque egenti.

Primum ad Chrysidis patrem) Quid est, primum? an quia postea mortuus est?

Fabula. Comœdia. Olim. Fabulam incœptat.) Aut ad comœdiam retulit fabulam: quia fabula comœdia: & quia argumentum quasi fabulæ narratur. aut certe ad irrisionem narrationis dicit. etenim OLIM fabulæ proprium. vt Horatius, -olim Rusticus vrbanū murem mus paupere fertur Accepisse cauo, veterem vetus hospes amicum.

Obturbare. Itáne vero obturbat.) Si subdistinguit: interstrepit accipe. Si non distinguit, enertit intelligas. Itáne verò obturbat) Potest, itáne verò, subdistingui: & sic cū comminatione inferri, obturbat.

Ibi ego audiui ex illo.) Magna confirmatio veritatis est.

Nomen tam cito tibi) Non negantis est, sed difficile se dicturum ostendit.

Phania.) Hoc ita dicit Crito, vt nemo audiret: scilicet adhuc dubitans an ipse sit.

Hem) Sunt qui putant Simonem dicere irascentem filio Critonem submonenti.

Perii.) Hoc Pamphilus post iracundiam patris. An Chremis est dolentis ad vel eius mentionem, vel quòd in filiam penè peccarat?

Verum hercle opinor) Hoc adhuc cunctanter est dictum: & ideo indiget confirmatione.

Rhamnus. Rhamnusium se) Piræus & Rhamnus, & cætera huiuscemodi, maritima Atticæ propria intelligenda sunt. Rhamnus, pagus Atticæ est.

Testimonia cæca & manifesta. Multi alii in Andro) Hoc testimonium cæcū dicitur. Testimoniorū enim modus duplex est: manifestus & cæcus. Manifestus est, qui certos testes, & præsentes habet.

Cæcus,in quo multitudinem,aut ciuitatem dicimus scire. vt Cicero,Testis est tota Sicilia.Quo tamen audientem consternat. Est etiam in cæco iusiurandum,tabulæ, absentésque personæ.

Cuiam igitur?) Vetuste,cuiam.quod omnibus generibus & casibus seruit. Cuiam.

Arrige aures Pamphile.) Translatio à pecudibus.quibus verbis intendit,accipiendam esse vocem. Arrige aures Pamphile.) Hoc Simo videtur dicere. Vt alii putãt, ipse sibi Pamphilus. Arrigere aures.

Noram,& scio.) Noram Phaniam,scio fratrem fuisse.Ergo & ad personam,& ad rem retulit.

Méque in Asiam persequens,proficiscitur.) Bene in Asiam,vbi bellum non erat, sed in Græcia.Et persequens dicit, perseuerationem sequentis ostendens. Persequitur enim qui nõ desinit sequi. Virgilius, Quæ te solã puer, multis è matribus ausa Persequitur. Persequi.

Vix sum apud me) Hoc est argumentum sapientibus lætitiam vehementem in bonis moderandam:cũ vnusquisque gaudens ita perturbetur,vt apud seipsum iam non sit. Vix sum apud me) Non sum apud me, magis consuetudine quàm ratione dicitur.Aut fortè sic dicit,quasi abierit animus, & rursus redierit. Apud se non esse. Spes.

Ita animus commotus est metu,) Duo carnifices futurarum rerum sunt, spes & metus.Dolor enim & gaudium,præsentium rerum sunt. Virgilius, Hinc metuunt, cupiúntque:dolent,gaudéntque:nec auras Respiciunt. Sed dolorem hic in lætitia non posuit.& mire ordinem seruauit. sic enim se hæc inuicem sequuntur.Et ἀντιθέτως distinguendum est,spe,gaudio:vt separatim inferantur. Metus. Dolor. Gaudium.

Mirando) Mirando,dum miror.& est participium. Mirando.

Næ istam multis tuam) Non multis modis inueniri gaudeo:sed tuam inueniri. Alii,multis modis tuã inueniri gaudeo:non inueniri gaudeo.Hic iam redit in gratiam Simo cum filio: nisi fortè patrem socerũ appellat. vt Turnus apud Virgilium, Et nos tela pater,ferrúmque haud debile dextra Spargimus. Sed quomodo infrà dicit, Quid restat pater:an restat ideo,quia hæc iam maior pars recõciliationis est? Næ istam) Næ, nimis.Cicero, Næ isti vehementer errant.Sallustius, Næ ista nobis mansuetudo & misericordia. Næ.

Gaudeo.) Gaudemus nostris:gratulamur alienis. Vt Sallustius,Et ei voce magna vehementer gratulabantur. Gaudere. Gratulari.

Credo pater.) Incertum vtrum,cui gratulatur,Simo sit,quanuis Pamphilus respondeat. potest enim Chremes & pater videri. Credo pater.) Sic respõderi solet dicenti,gaudeo. Credo.

At mihi vnus scrupulus etiam restat,) At,discretiuum est superiorum dictorum. Scrupulus à scrupo lapide dictus, lapillus minimus. nam nimis molestæ sunt pedibus scrupulosæ viæ. vt Virgilius,Scrupea,tuta lacu nigro, nemorúmque tenebris. Etiam) Pro adhuc. At. Scrupulus. Etiam.

Dignus es cum tua religione,odiũ.) Aut accusatiuus pro ablatiuo casu est positus,pro odio.aut separatim odium legendum est,vt sit,dignus qui male habearis. Dignus odiũ.

Nodũ in scirpo quæris.) Scirpus,palustris res & leuissima. Lucilius in primo,Nodum in scirpo insane facere vulgus.Est autem scirpus,sine nodo, & leuis iunci species.Alibi ipse,Reddunt curatura iunceas. Plautus,Scirpea Inducitur ratis. Nodũ in scirpo quærere. Scirpus.

Id quæro.) Rursus Crito obliuiosus est,vtpote alienarum rerum.

Voluptati obstare) Nunc lætitiæ & gaudio.

Heus Chreme) Heus dicendum erat,quia Chremes Critonem intuebatur.

Ex ipsa audiui milies.) Duas res ostendit Pamphilus,& quòd verum sit quod ex ipsa sæpe audierit:& quòd sit Glycerium.

Omnes nos gaudere hoc Chreme,) Aut hoc correpte, aut hoc producte: vt sit, hac re gaudere.Et gaudere,nostris est,vt suprà adnotauimus:alienis verò,gratula- Hoc. Gaudere. Gratulari.

ri Sallustius, Et ei voce magna vehementer gratulabantur. Plus est ergo gaudere, quàm lætari.

Lætari.

Quid restat pater?) Hoc est, ne irascaris.

Lepidus. Lepos. O lepidum patrem.) In quo lepòris est plurimum, lepidus dicitur. Nam lepos est venustas.

Nempe. Scilicet. Nempe. scilicet.) Nempe & Scilicet dicentes, manu vel vultu dotem significāt. quod mox intelligit Chremes. Alii ἀπὸ τοῦ SCILICET, Chremetis personā faciut.

Dos Pamphile est,) Id est, Pamphilo pro vxore dabuntur decem talenta.

Accipio.) Ille nisi dixisset, accipio: dos non esset. datio enim ab acceptione confirmatur: nec potest videri datum id, quod non sit acceptum.

Eho. Eho) Eho hic admiratio est intentionis ad id quod dicturi sumus.

Iam. Dedam iam) Addidit & temporis celeritatem.

Quir Quir) Quamobrem.

Recte. Non recte vinctus est.) Id est, non iuste. sed hic ad causam retulit Nō recte: Senex vero, ad rem retulit.

Haud ita iussi.) Quia quadrupedem stringi iusserat, quasi recte ac diligenter. Et hoc ipsum non vacat. nam iam ioculariter loqui, & minus irascentis est, & placabilis animi. Haud ita iussi.) Elegāter lusit ad ἀμφιβολίαν, & simul ostendit, quàm propitius sit Pamphilo pater, & quàm facilè veniam Dauo impetrare possit ab eo: quippe qui iam etiam iocetur. Pamphilus autem dixerat, nō iuste: ille sic respondit, quasi dixerit, non diligenter vinctus est. Et haud ita iussi. sic enim præceperat, Quadrupedem constringito.

ACTVS QVINTI SCENA QVINTA.

CHARINVS. PAMPHILVS.

Iābicus tetra.

P ROVISO quid agat Pamphilus: atque eccum. P. aliquis forsan me putet

Trochaici tetram.

Non putare hoc verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.

(Deorū) dissyl labum est. In (voluptates) elidit ur u.

Ego vitā deorum propterea sempiternā esse arbitror,

Quòd voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi immortalitas

Parta est, si nulla ægritudo huic gaudio intercesserit.

Iābicus tetra.

Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?

Trochaicus tetrameter vterque.

C. Quid illud gaudi est? P. Dauom video. nemo est, quem mallem omnium.

Nam hunc scio mea solide solum gauisurum gaudia.

PROVISO quid agat Pamphilus:) Hæc scena alterū generum Chremeti comparat: ne aut Charinus tristis recedat, aut non prouisum videretur Philumenæ. Prouiso quid agat) Hoc colloquium post compendium fabulæ inducitur: vt vna narratione etiam negotium Charini transigi possit. Pro-

piſo quid agat) Dupliciter res ab oculis ſpectatorum mouentur: aut enim futura prohibentur, aut facta narrantur. Prouiſo, duo ſignificat: & prouideo & procedo. Prouiſo.

At mihi nunc ſic eſſe hoc verũ lubet.) Sic delicate pronuntiandum eſt, & ſeparatim diſtinguendum. At mihi nunc ſic eſſe hoc verum lubet.) Senſus hic eſt, Alii putent, vt volunt: ego autem verum eſſe confirmo quod mihi lubet verũ credere.

Ego vitam deorum propterea ſempiternam eſſe arbitror.) Omne quod habemus aut mutuum eſt, aut proprium. mutuum eſt quicquid ad tempus habemus, nec poſthmodum noſtrum futurũ eſt, vt vxor, domus, villa, ſerui, & cætera in hunc modum. Proprium, vt virtus animi, & bonum ſempiternum, quod proprie de diis dicitur: non enim aliunde venerunt, ſed apud ſeipſos ſunt ſemper. & Epicurum ſecutus, hoc dixit. Proprie ergo de diis ſempiternum dicitur. Nam inter ſempiternum & perpetuum hoc intereſt: quòd ſempiternum ad deos, perpetuum proprie ad homines pertinet. Ego vitam deorum propterea) Hanc ſententiam totam Menandri de Eunucho tranſtulit. & hoc eſt quod dicitur, Contaminari non decere fabulas. Ego vitam deorum) Non dixit, quòd ſcit: ſed quòd verum putet. Et eſt δογματικόν, quod à cæteris philoſophis repudiatur, de otio deorũ ac perenni voluptate. Mutuum. Proprium. Sempiternũ. Perpetuum.

Propriæ ſunt.) Perpetuæ, ſempiternæ, quæ non ſunt accommodatæ ad tempus, ac mutuæ. ſic & ſuprà, Nihilne eſſe proprium cuiquam? Proprius.

Si nulla ægritudo huic gaudio interceſſerit.) Scilicet ſecundum ſupradictam ſententiam, Si propria, inquit, hæc fuerit voluptas, deus ſum.

Quid illud gaudi eſt?) In aliis, Daui perſona infertur.

Nam hunc ſcio mea ſolide ſolum gauiſurum gaudia) ἀρχαϊσμός. Solide ſolum) Figura παρόμοιον. Archaiſmos. Paromœon.

ACTVS QVINTI SCENA SEXTA.

DAVVS. PAMPHILVS. CHARINVS.

P AMPHILVS vbinam hic eſt? P. Daue. D. quiſnã homo eſt? P. ego ſum. D. ô Pamphile. P. Neſcis quid mihi obtigerit. D. certe. ſed quid mihi obtigerit, ſcio. Iãbici tetra.

P. Et quidem ego. D. more hominum euênit, vt quod ſim nactus mali, Trochaici tet.

Prius reſciſceres tu, quàm ego, quod tibi euênit boni. Si legas, vt Tu prius reſciſceres) verſus probè cõſtat.

P. Mea Glycerium ſuos parentes reperit. D. ô factum bene. C. hem.

P. Pater amicus ſummus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probè.

P. Nec mora vlla eſt, quin eam vxorẽ ducam. C. num ille ſomniat

Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero Daue? D. ah deſine.

Solus eſt, quẽ diligunt Di. C. ſaluus ſum ſi hæc vera ſunt.

Colloquar. P. quis homo est? Charine in tempore ipso
mihi aduenis.
C. Bene factum. P. hem, audistin'? C. omnia: age, me in
tuis secundis rebus respice.
Tuus est nunc Chremes. facturum quæ voles, scio esse
omnia.
P. Memini: atque adeò longum est nos illum expectare
dum exeat.
Sequere hac me intus: apud Glyceriũ est nunc. tu Da-
ue abi domum:
Propera, accerse, hinc qui auferant eam. quid stas? quid
cessas? D. eo.
Ne expectetis, dum exeant huc. intus despondebitur.
Intus transigetur, siquid est quod restet. Plaudite.

Dimeter iãb.

CALLIOPIVS RECENSVI.

PAMPHILVS vbinam hic est?) In hoc actu mira arte ea quæ restant de Comœdia, breuiter explicantur, & designantur duorum sociorum binæ nuptiæ. Pamphilus vbinam hic est? P. Daue. D. quisnam homo est?) In affectu gaudĕiis Pamphili, & Daui gratulatione cognitionem rerum Charino præbuit: cuius persona parcè vtitur post compendium.

Scire. Sed quid mihi contigerit, scio.) Scio, id est persensi.

More hominum) Hominũ abundat. More hominũ euenit, vt id quod sim nactus mali,) Quia fama mali celerior, quàm boni: id est, vt facilius mala, quàm bona nuntietur: ad hoc ergo dixit, quòd ille prior scierit quòd esset vinctus, quàm ipse cognitam Glycerium cognosceret.

Mea Glycerium suos parentes reperit) Hæc ita narrantur Dauo, vt eadem opera etiam Charinus audiat.

Pater amicus summus) Hæc omnia, vt diximus, propter Charinum dicuntur, vt audiat. Amicus summus) Deest eius.i

Nũ ille somniat ea, quæ vigilans voluit?) Hinc Virgilius, Credimus? an qui amãt ipsi sibi somnia fingunt?

Desine.) Compendium attulit.

Benefactum.) A gratulatione cœpit.

Omnia.) Compendium.

Age, me in tuis secundis rebus respice.) Hæc sunt quæ absolute dicuntur: & est commonitio. Sunt enim qui fœlicitate elati, ne respicere quidem velint amicos. Et

Respicere. respicere, est proprie retro aspicere. Id est, quem præcedis fœlicitate, non obliuiscaris.

Tuus est nunc Chremes.) Lucilius in secundo, Nunc prætor tuus est, meus si discesserit horno Gentili.

Tu Daue abi domum.) Hi versus, vsq; ad illum, Gnatam tibi meam Philumenã vxorẽ, negantur Terentii esse: adeò vt in pluribus exẽplaribus bonis nõ inferantur.

Atque adeò longum est nos illũ expectare) Quia & audacter & artificiose binos amores duorum adolescentium,& binas nuptias in vna fabula machinatus est: & id extra præscriptum Menandri,cuius Comœdiam transferebat: idcirco aliud in proscenio,aliud post scenam retulit:ne vel iusto longior fieret, vel in eandem propter rerum similitudinem cogerentur.

Sequere hac me intus:apud Glycerium est) Iam post scenam itur :quia vlterius in proscenio nihil agitur.

Ne expectetis) Mire dicit,latenter se laudans:quo verbo auidum adhuc audiendi populum adeóque cupidum & intentum ostendit, vt finem Comœdiæ euenisse non senserit.

Intus transigetur,siquid est quod restet.) Artificiose poeta hæreditatis iustam petitionem ex Critonis persona prætermisit, quæ ei Glycerio cognita iure tribuebatur: ne vel paruo rei Critonis tractatu,aut defraudatione Glycerii infuscaretur finis fabulæ ad lætum exitum spectans, Siquid est quod restet.) Quia narratione dignum non est quod Charinus rogat.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Phædria	adolescens.	Chremes	adolescens rusticus.
Parmeno	seruus.	Antipho	adolescens.
Thais	meretrix.	Dorias	ancilla.
Gnato	parasitus.	Dorus	eunuchus.
Chærea	adolescens.	Sanga	lixa.
Thraso	miles.	Sophrona	nutrix.
Pythias	ancilla.	Laches	senex.

IDIOMATA PERSONARVM, ET ETYMOLOGIAE.

Laches à sortiendo siue ab intendendo actionem iniuriarum, pius in filios & vehementi ingenio. Phædria, ab hilaritate morum, cordatus adolescens, & cum morbo suo pugnans. Chærea à gaudio, ephebus ad quiduis audax, incogitans, & impotenter amans. Parmeno , quòd sedulo adsit domino suo, callidus , & osor meretricum. Dorus , quòd dono mittatur Thaidi. Thais à pauone videtur dicta, addita aspiratione. Inducitur cordata & ciuilis,ac Inter meretrices probis moribus. Dorias , ab hasta, quòd in bello capta sit. Pythias ob calliditatem , aut quòd omnia percontetur. Thraso, à confidentia fingitur stolidus & arrogans.

Sanga à σάττω, hoc est à componendis sarcinis dictus videtur. Fingitur liber ac domini contemptor, quales ferè coqui. Gnato , à mandibula vt edax. Fingitur assentator & callidus. Chremes adolescens ruri educatus, eóque ciuilium blanditiarum insolens,& artium imperitus. Antipho,quòd obuius appareat.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA IN EVNVCHVM.

S ororem falsò dictitatam Thaidis,
Idipsum ignorans miles abduxit Thraso:
Ipsique donat. erat hæc ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret, dono missam Thaidi,
Ornatu eunuchi induitur. suadet Parmeno.
Introiit: vitiat virginem. sed Atticus
Ciuis repertus frater eius, collocat
Vitiatam Ephebo, Phædriam exorat Thraso.

ἄδηλον.

Nō sunt versus.

M eretrix adolescentem cuius mutuo amore
Tenebatur, exclusit: eíque reuocato,
Exclusionis causas reddidit. eius frater
Minor natu, virginem, quam miles
Meretrici dono miserat, amare cœpit:
Deductúsque in domum meretricis pro eunucho, vitiat.
Re itaque cognita, cum illusam se meretrix
Doleret, ab eodem adolescente placatur.
Interuentúque fratris eius ciuem cognitam
Atheniensem, duxit vxorem: miles quoque
In partem meretricii amoris receptus illuditur.

AELII DONATI ARGVMENTVM IN EVNVCHVM TERENTII.

H AEC masculini generis nomine nuncupata fabula est, Eunuchus: & est Palliata Menandri vetus: quā ille author de facto adolescentis, qui se pro eunucho deduci ad meretricē passus est, nominauit. Itaq; ex magna parte motoria est. Atque in hac comœdia qui personā Parmenonis actor sustinet, primas habet partes. Secundæ sunt Chæreæ. Tertiæ ad Phædriam spectant. Huius prologus sanè est concitatior. Nam & obiicit crimina aduersantibus: & cōminatur in posterū: & accu-

satoriæ narrat iniuriam Terentio factam:& ad vltimum tumultuose,& cũ magna inuidia defendit poetam. Hæc & πρότασιν,& ἐπίτασιν,& καταστροφὴν ita æquales habet,vt nusquam dicas longitudine operis Terentium delassatum dormitasse. Actus sanè implicatiores sunt in ea,& qui non facilè à parum doctis distingui possint:ideò quia tenendi spectatoris causa vult poeta noster omnes quinque actus velut vnum fieri,ne respiret quodammodo:atq; distincta alicubi continuatione succedentiũ rerum, ante aulæa sublata fastidiosus spectator exurgat. Acta planè est Ludis Megalẽsibus,L.Posthumio,L.Cornelio AEdilibus curulibus, curã ædium habẽtibus:etiã tunc personatis L. Numidio Posthumio,L. Ambiuio Turpione:item modulante Flacco Claudio tibiis dextra & sinistra ob iocularia,multa permixta grauitate. Et acta est tãto successu ac plausu atq; suffragio, vt rursus esset vendita,& ageretur iterum pro noua:próque ea pretium,quod nulli ante ipsam fabulam contigit, octo milibus sestertiûm numerarent poetæ.Prouerbia multa sæpe pronuntiata,& cãtica sæpe mutatis modis exhibita sunt.προτατικὸν πρόσωπον nusquã habet: sed suis tantum personis vtitur.In hac Terẽtius delectat facetiis:prodest exemplis:& vitia hominum paulo mordacius,quàm in cæteris carpit.Exempla autem morum hîc tria præcipua proponũtur, vrbani scilicet, parasiti, & militaris. Hæc edita tertium est: & pronuntiata,Terentii Eunuchus:quippe iam adulta commendatione poetæ,ac meritis ingenii notioribus populo. Facta autẽ ex duabus Græcis vna est Latina.Nã ex Eunucho & Colace Menandri fabulis,hæc Eunuchus Terentiana scripta est,nõ sine crimine, quòd multa in hanc translata sint ex multis poetis Latinis.quod totum,per Prologum purgat atque defendit.

ARGVMENTVM EVNVCHI.

RAPTA quædam ex Attica virgo nobilis, atque adducta est Rhodũ:ibíq; matri Thaidis meretricis ab amico dono data est, & educata velut soror vnà cum filia Thaide.Sed Thais relicta matre Rhodo,cum amatore quodam Athenas se contulit: ab eóque hæres instituta mortuo, mox à milite Thrasone diligebatur nimis. Qui cũ Athenis profectus matrem Thaidis mortuã Rhodi comperisset, & eam virginẽ, quam diximus, ab hæredibus mortuæ animaduertisset venũ esse propositam:quanuis ignarus rerũ omnium,emit tamẽ & dono amatæ Thaidi vexit Athenas. Verum postquã adueniens riualem Phæ-

driam apud amicam reperit, quē per eius absentiam sibi meretrix conciliarat: affirmauit se non ante daturū promissam virginem, quàm Thais foras æmulū pepulisset. Illa igitur, etsi amaret Phædriā, cupiditate tamē recuperandæ virginis & ciuis Atticæ, & quā à paruulo vt sororē dilexerat, excludit Phædriam. Hinc ille primò irascitur: pòst accepta facti ratione, à Thaide lenitur: & in bidui spatium sponte cōcedens militi, rus proficiscitur: statímque ne ab æmulo muneribus superaretur, eunuchum & puellā Parmenoni iubet abiens ad Thaidem deducere. Verum Chærea frater Phædriæ tūc ephebus, visa in via virgine inflammatur amore eius. atq; eo euasit vehementi ardore, vt pro eunucho ipse deduceretur ad Thaidem. Hac occasione vitiata virgo: & mox ciuis, & nobilis cognita, datur vxor Chæreæ. Phædria verò & miles riuales, ambo concordes per parasitū redditi, cōmuni amica sine certamine potiuntur. In primo actu Phædria exclusus à Thaide, & secū primo, & mox cū Parmenone cōqueritur fortunas suas: & ad postremum coràm accusat Thaidem. Rursus permulcetur ab eadem, & voluntate digrediens, rus sese concessurū in spatiū bidui esse promittit. Secundus actus, profectionē Phædriæ continet delegantis seruo deductionē eunuchi, & puellæ ad Thaidē. Tum parasitum loquentē, per quem virgo à milite dono amicæ missa est. Tum interuentū Chæreæ amātis virginem, eiusdémq; cum Parmenone consiliū de eadem potiēda per fallaciam: quia pro eunucho ipse supponitur Thaidi. Tertius actus characterem exprimit militis & parasiti per ridiculum colloquiū. Tum inuitationē ad cœnam Thaidis. Tum oblationē velut eunuchi Chæreæ & puellæ ex AEthiopia per Parmenonē factā. Tum verba Chremetis ad Thaidem venientis, perductiq; ad militem. Antiphonis Chæreǽque colloquium de vitiata per dolum virgine.

In quarto actu Dorias nuntiat iurgium inter militē & Thaidem: tum reditum habet ex villa Phædriæ, & querelam Pythiæ de vitiata virgine apud Phædriam: & eundem stupentē quod audiebat. Errorem ebrii Chremetis: & verba petulantia Thaidis aduersum militem, & militis aduersum Thaidem: parata prælia, ridiculéq; deposita. Quintus actus hæc continet, querelā Thaidis de vitiata virgine, primo cū Pythia, postea cum ipso Chærea: tum interuentum Chremetis atque nutricis: tum perturbationē Parmenonis per dolum Pythiæ, atq; eius indicio per senem qui rure tunc aduenerat, confirmatas nuptias. & ad vltimū, reditum in gratiam militis cum Phædria & Chærea.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. POSTHVMIO, L. CORNELIO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS, TIBIIS DVABVS DEXTRIS. GRAECA MENANDRV FACTA SECVNDA. MODOS FECIT FLACCVS, M. VALERIO, C. FANNIO COSS.

PROLOGVS.

SI quisquam est, qui placere se studeat bonis — Senarii.
Quamplurimis,& minime multos lædere:
In his poeta hic nomen profitetur suum.
Tum siquis est, qui dictum in se inclementius
Existimat esse,sic existimet:sciat
Responsum,non dictum * esse,quia læsit prius, — Alias (esse, quale sit prius)
Qui bene vertendo,& eas describendo male,
Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit.
Atque * à Thesauro scripsit causam dicere — Alias, à Thesauris, puto fuisse scriptum à thesauro is,
Prius vnde petitur aurum,quare sit suum,
Quàm * illic qui petit,vnde * esset thesaurus sibi: — Illic, pro ille, vt alias sæpe. Alias, is sic,
Aut vnde in patrium monimentum peruenerit.
Dehinc ne frustretur ipse se,aut sic cogitet,
Defunctus iam sum:nihil est quod dicat mihi.
Is ne erret moneo,& desinat lacessere.
Habeo alia multa,quæ nunc condonabitur.
Quæ proferentur pòst,si perget lædere
Ita,vt facere instituit. Nunc quam acturi sumus
Menandri EVNVCHVM, postquam ædiles emẽrunt,
Perfecit,sibi vt inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset,occœpta est agi.
Exclamat,furem,non poetam,fabulam
Dedisse,& nihil dedisse verborum tamen:
COLACEM esse Neui,& Plauti veterem fabulam:
Parasiti personam inde ablatam & militis.

Si id eſt peccatum,peccatum imprudentia eſt
Poetæ:non qui furtum facere ſtuduerit.
Id ita eſſe vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri eſt.in ea eſt paraſitus Colax,
Et miles glorioſus.eas ſe non negat
Perſonas tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam
Ex Græca.ſed eas fabulas factas prius
Latinas ſciſſe ſeſe,id verò pernegat.
Quòd ſi perſonis iiſdem vti aliis non licet:
Quî magis licet,currentes ſeruos ſcribere:
Bonas matronas facere: meretrices malas,
Paraſitum edacem, glorioſum militem,
Puerum ſupponi:falli per ſeruum ſenem,
Amare,odiſſe,ſuſpicari: denique
Omnes ſpondei excepto vltimo. — N V L L V M E S T iam dictum, quod non dictum
ſit prius.
Quare æquum eſt vos cognoſcere atque ignoſcere,
Quæ veteres factitarunt,ſi faciunt noui.
Date operam,& cum ſilentio animaduortite:
Vt pernoſcatis,quid ſibi Eunuchus velit.

S I Q V I S Q V A M eſt,qui placere, &c.) Attendenda poetæ copia, quòd in tot prologis de eadem cauſa iiſdem ferè ſententiis, variis verbis vtitur.

Bonis quamplurimis,) Commendat perſonam.

In his poeta hic nomẽ profitetur ſuum.) Cum dixiſſet Q V I S Q V A M, intulit I N H I S.& alibi,Cuius mos maxime eſt conſimilis veſtrum:hi ſe ad vos applicant.

Tum. — Tum ſiquis) Benè ſiquis:cum L. Lauinium ſignificet, ne vel ipſum à ſe læſum eſſe fateretur.Et Tum,præterea:vt,Tum canit Heſperidum.

Inclemẽtius. — Inclementius) Pro inclemẽter.vt,Iam ſenior,ſed cruda deo,viridiſque ſenectus.

Exiſtimat) Pro exiſtimauit.

Reſponſum, non dictum eſſe,) Deeſt ei. vt in Phormione,Siquis quid reddit,magna habenda eſt gratia. Non dictum eſſe,) Superius D I C T V M, participium eſt:

Dicaces. — inferius,nomen . A quo etiam dicaces dicuntur, qui iocoſis ſalibus maledicunt.

Ploce. — Reſponſum,non dictum eſſe,) Figura πλοκή.nam D I C T V M modo bis numero poſitum,ſuprà nomen ſignificat,infrà participium. vt in Heautont. In quem quiduis harum rerum conuenit,quæ ſunt dicta in ſtultum.

Bene. Vertere. — Qui bene vertendo,) Bene,pro valde. Et vertendo, in linguam Latinam transferendo. Plautus,Vertit barbarè.Aut vertendo,corrumpendo.

Nunc nuper. — Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit.) τὸ ὖυτὸ apparet pronuntiatũ, quaſi

hoc ipſo admonuerit ſpectatorem quàm turpiter & imperite hæc fabula ſcripta ſit.
Et bene, nunc nuper: vt ex vicinitate facti oſtendat nihil eſſe dicendum, quàm diſ-
plicuerit hæc comœdia L. Lauinii: propterea quòd res recens ſit, & omnes memine
rint. Phaſma autem, nomen eſt fabulæ Menandri: in qua nouerca ſuperducta ado- Phaſma.
leſcenti, virginem, quam ex vicino quodam conceperat, furtim eductam, cum ha-
beret in latebris apud vicinum proximũ, hoc modo ſecum habebat aſſidue nullo
conſcio. parietem, qui medius inter domũ mariti ac vicini fuerat, ita perfôdit, vt in
ipſo tranſitu ſacrum locum eſſe ſimularet. Cúmque tranſitum intenderet ſertis ac
fronde fœlici, rem diuinã ſæpe faciens, euocabat ad ſe virginẽ. Quod cum animad-
uertiſſet adoleſcens, primùm aſpectu pulchræ virginis, velut numinis viſu percul-
ſus exhorruit: vnde Phaſma eſt nomen fabulæ. Deinde paulatim re cognita, exarſit
in amorẽ puellæ: ita vt remediũ tantæ cupiditatis, niſi ex nuptiis non reperiretur.
Ita ex cõmodo matris ac virginis, & ex voto amatoris, conſenſúque patris, nuptiarũ
celebratione finẽ accipit fabula. Vtrum ergo hoc dicat, quòd totam fabulam tranſfe
rendo, læſerit L. Lauinius: an hoc tantum de quo reprehendat: ſed his ſignis ve-
lit oſtendere quem dicat vitioſe theſaurum compoſuiſſe: vt in theſauro ſit culpa,
non in phaſmate. Nunc nuper dedit.) Nuper, ex illis verbis eſt, quæ veteres pro- Nuper.
pter ambiguitatem cum adiectione proferebant. Nam niſi adderet nunc: hoc NV-
PER, olim, pridem, & iam ſignificaſſet. Idem Menandri Phaſma nunc nuper de-
dit.) Hanc fabulam totam damnat, vt apparet, ſilentio: theſaurũ verò, non totum,
ſed ex vno loco.

Atque in theſauro ſcripſit cauſam dicere) Theſaurum Latini veteres ſecundum Theſaurus.
Græcos, ſine u litera proferebant. Atque in theſauro ſcripſit cauſam dicere) Ar-
guit Terentius quòd Luſcius contra conſuetudinem litigantium, defenſionem an-
te accuſationẽ induxerit. huiuſmodi enim eſt Luſcii argumentum, Adoleſcens, qui
rem familiarem ad nequitiam prodegerat, ſeruum mittit ad patris monumẽtum,
quod ſenex ſibi viuus magnis opibus apparauerat, vt id aperiret, illaturus epulas,
quas pater poſt annum decimum cauerat ſibi inferri. ſed cum agrum in quo mo-
numentum erat, ſenex quidam auarus ab adoleſcente emerat. Seruus ad aperiendũ
monumentum auxilio vſus ſenis, theſaurũ cum epiſtola ibidem reperit. Senex the-
ſaurum tanquam à ſe per tumultum hoſtilem illic defoſſum retinet, & ſibi vẽdicat.
Adoleſcens judicem capit: apud quem prior ſenex qui aurum retinet, cauſam ſuam
ſic agit: Athenienſes, bellum cum Rhodiẽſibus quod fuerit, quid ego hîc prædicem?
& cætera, quæ contra naturam iuriſq; conſuetudinem poſita argumenta notat Te-
rentius: quòd ille ordo potior erat, vt adoleſcens prior proponeret cauſam qui peti-
tor inducitur.

Prius vnde petitur aurum,) Vnde, à quo. Virgilius, Genus vnde Latinũ. Nam Vnde.
poſſeſſorem fecit priorem agere, quàm petitorem: quod abhorret à conſuetudine
& iuris & litium.

Quam illic qui petit) Deeſt dicat. Qui petit) Id eſt petitor. Quàm ille qui
petit.) Eſſet recta locutio ſi diceret, quàm petitorem: aut quàm illum qui petit.
ſed, quàm ille, maluit: vt ſubaudiamus cauſam dicat, per ζεῦγμα à ſuperiore figu- Zeugma.
ratum.

Dehinc) ſi loquatur.

Ne fruſtretur ipſe ſe,) παρὰ προσδοκίαν dicitur: ſed pòſt addit.

Aut ſic cogitet,) Si taceat.

Defunctus iam ſum:) σχῆμα διανοίας ὑποτολή. id eſt, omni labore liberatus ſum, Defunct⁹ ſũ.
authoritate iam confirmata & inuiolabili. Defunctus iam ſum:) Id eſt, iam egi fa-
bulas meas: aut iam deſtiti periclitari in edendis comœdiis: aut certè, iam edidi quam
tu reprehendis fabulam.

Defunctus iam ſum: NIHIL EST QVOD DICAT MIHI.) Nõ ſit, inquit, de

suis vitiis securus propter vetustatem:nihilominus enim à me reprehendetur.

Is ne erret,moneo:) σχῆμα ἐπιτάσεως.

Condonare. Dono: Quæ nunc condonabitur:) Sic in Phormione,Argentum quod habes,condonamus te.Nam & dono,ablatiuo casui iungebant veteres: condono verò accusatiuo.

Nunc quam acturi sumus) Obliqua narratio facti est secundum casum accusatiuum.

Postquam ædiles emerunt,) Mire:cũ ordo melior videretur si sic diceret, Postquam ædiles emerunt quam nunc acturi sumus,perfecit sibi vt inspiciundi esset copia.Emĕrunt autẽ,mediam corripe.vt Matri longa decem tulĕrunt fastidia mẽses.

Perfecit,) Mire,quasi difficile & illicitum.

Exclamat,furem,non poetam,) Mire reprehendit antè vitium, quàm de causa maledicti dicat. Exclamat,furem,non poetam,) Adhuc nulla reprehensio est : si quidem licet transferre de Græco in Latinum.

Et nihil dedisse verborum tamen:) Aut, neminem fefellisse: aut,nihil apposuisse de suo. Et nihil dedisse verborum tamen:) Aut neminem fefellisse : dare enim

Verba dare. verba,decipere est:quia qui rem expectat, & nihil præter verba inuenit, deceptus est.vnde alibi,Verba istæc sunt.& è contrario,Cum videas,censeas.Aut aliter:nihil addidisse de stylo suo Terentium.

Parasiti personam inde ablatam) Et hoc mire: non versus obiicit,sed per personam esse translatam. quid stultius,aut calumniosius dici potest?

Imprudẽtia. Peccatum imprudentia est.) Id est ignorantia:vt imprudens harum rerum.non enim stultitia. Si id est peccatũ,peccatum inprudentiæ est Poetæ:) Primo negat peccatum,deinde concedit & purgat. Imprudentia,) Ignorantia,non imperitia.

Ploce. Si id est peccatum.) πλοκὴ. Nam PECCATVM superius nomen est:& sequens, participium.Et primo negat peccatum. deinde si peccatũ est, purgat id ipsum veniali qualitate ab imprudentiæ partibus.

In Eunuchum suam) Ad fabulam,non ad hominem retulit. vt Virgilius, Centauro inuehitur magna.

Bonas matronas) vt Nausistratam.

Meretrices malas,) vt Thaidem atque Bacchidem. Sic est in Heautont. Scortari

Comicorum materia. crebro nolunt, nolunt crebro cõuiuarier.Et artificiose ostẽdit omnem materiam comicorum.

Parasitum) vt Gnatonem.

Gloriosum militem,) vt Thrasonem. Gloriosum militem,) Facere subauditur.

Falli per seruum senem,) vt Demeam & Simonem.

Amare,odisse,suspicari:) Mire à personis ad gesta cum varietate transitum fecit.

Odisse. Omne enim quod in orationem venit,vel persona,vel factum est. Odisse,) Quia odere,non est latinum.

Nullum est iam dictum,quod non dictũ sit prius.) σχῆμα λέξεως,πλοκή. Nam DICTVM, bis positum:vt superius PECCATVM, diuersa significat.

Quare æquum est vos cognoscere,atque ignoscere,) σχῆμα λέξεως παρόμοιον.

Quæ veteres factitarunt si faciunt noui.) Et varie dixit, factitarunt & faciunt, &

Aduertite. cum magna defensione Terentii semel facientis id quod sæpe veteres.

Animum aduertite. Animaduertite:) Nos ἐλλειπτικῶς dicimus aduertite,quod veteres plene animum aduertite.

Velit sibi. Quid sibi Eunuchus velit.) ἀρχαϊσμὸς velit sibi. vt alibi, Nam proh deûm atque

Archaismus. hominum fidem,Quid vis tibi,aut quid quæris?

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

PHAEDRIA adolescens. PARMENO seruus.

VID igitur faciam?non eam,ne nunc quidem Iambici trim.
Q Cum accersor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit:reuocat.redeam?non,si me obsecret.
P. Si quidem hercle possis,nihil prius,neque fortius:
Verùm si incipies,neque *perficies nauiter: Aliàs,perpetendas)
Atque vbi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace,vltro ad eam venies, indicans
Te amare,& ferre non posse: actum est:ilicet,
Peristi:eludet, vbi te victum senserit.
PH. Proin tu, dum est tempus, etiam atq; etiam cogita.
P. Here,quæ res in se neque consilium,neque modum
Habet vllum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia: iniuriæ,
Suspiciones,inimicitiæ,induciæ,
Bellum,pax rursum.incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam vt cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas,
Egone illam?quæ illum?quæ me?quæ non?sine modo,
Mori me malim:sentiet qui vir siem.
Hæc verba, me hercle vna falsa lachrymula,
Quam oculos terendo miserè, vix vi expresserit,
Restinguet:& te vltro accusabis:& ei dabis
Vltro supplicium. PH.ô indignum facinus:nunc ego &
Illam scelestam esse,& me miserum sentio,
Et tædet,& amore ardeo:& prudens,sciens,
Viuus,vidénsque pereo: nec quid agam,scio.
P.*Quid agas,nisi vt te redimas captum quàm queas
Minimo?si nequeas paululo,at quanti queas;

Et ne te afflictes. PH. itáne suades? P. si sapis,
Neque præterquam quas ipse amor molestias
Intillas) eliditur I. Habet, addas: & *illas quas habet, rectè feras.
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas.
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

QVID igitur faciam?) In hac προτάσει exemplum proponitur, quàm non suæ potestatis sit qui amat: quàm sapiat qui non amat, neque aliter affectus est. Quid igitur faciam?) διαλογισμὸς σχῆμα διανοίας. Apparet & mul-
Igitur. ta tacitum cogitasse adolescentem, & tandem in hæc verba prorupisse. Igitur, pro deinde. Vt Plautus in Amphitryone, -sin aliter sient animati, neque dēt quæ petat:
Quid faciam. Sese igitur summa vi, virisque, eorum oppidū expugnassere. Quid igitur faciam?) Menāder, εἶτα τί ποιήσω; Sic Virgilius, Heu quid agam? Et est διαλογισμὸς perditæ mentis post multam frustra cogitationem.

Non eam, ne nunc quidem) Hoc videtur non esse contrarium: sed est. Nam dubitat vtrum meretricis satisfactionem expectet: an illā omnino non quærat. Non eam, ne nunc quidem) Non eam, Probus distinguit. Iungunt qui secundum Menandri exemplum legunt.

Comparare. Comparem,) Constituam: vt, Quàm inique comparatum est.

Non perpeti meretricum contumelias?) Sic in Andria, Priusquam harum scelera & lachrymæ confictæ dolis. Cum vni sit iratus, de omnibus queritur.

Exclusit, reuocat.) Vtrunque iniuriam fecit ex verbo, dicendo, exclusit, potius quàm non admisit. & reuocat, potius quàm petit vt redeam, quod erat moderatius.

Redeam? non si me obsecret.) Vides ergo superiorem partem dubitationis in eo fuisse, vt rogatus rediret: inferiorem, vt ne rogatus quidem. Non, si me obsecret.) Bene de ea quæ totum proterue agens exclusit & reuocat: non petat, nec roget, nec oret, sed obsecret, inquit: quod horum omnium in maiorem partem est vltimum.

Si quidem hercle possis,) διαλογισμὸς quasi ad alterum: vt,
-nescis heu perdita, necdum
Laomedonteæ sentis periuria gentis.

Nihil prius, neque fortius.) Deest, est. vt, Multum ille & terris iactatus & alto. Et
Prius. PRIVS modo ad laudem, non ad ordinem pertinet. vt Sallustius, Quæ prima mortales ducunt. Et ipse in Heautont. Et suauia quæ essent, prima habere.

Nauiter. Nauiter.) A naui ductum, à qua in alto nullum diuersorium est.

Emphasis. Infecta pace,) ἔμφασις per μεταφορὰν.

Indicans te amare,) Non verbis indicās. vt alibi, Ibi tum exanimatus Pamphilus Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat.

Actum est. Actum est: ilicet, peristi.) De iure translatū. Actum est, ad Vltro ad eam venies,
Ilicet. relatum est. Ilicet, ad Indicans te amare. Peristi, ad Ferre nō posse. Ilicet, Sem-
Peristi. per in fine transactæ rei ponitur. Peristi, ὑπερβολή. Ilicet,) De iudicio. Peristi,)
Hyperbole. De supplicio.

Eludere. Eludet) Eludere proprie gladiatorum est cum vicerint. Cicero, Quàm diu etiam furor iste tuus eludet? Eludere, est finem ludo imponere.

Exin. Proin. Proin tu,) Vt exin & exinde, sic proin & proinde dicitur.

Here, quæ res, &c.) Concessum est in palliata poetis comicis seruos dominis sapientiores fingere: quod idem in togata non ferè licet.

Eam consilio regere non potes.) Nunc domino seruus est sapientior: quia nec

amator,nec amans. Vt idem in Andria, Facile omnes cum valemus,recta cõsilia ægrotis damus.

In amore hæc omnia insunt vitia:) Duas præpositiones, in amore insunt. In amore insunt.

Induciæ,) Induciæ,sunt pax in paucos dies,vel quòd in diem dentur,vel quòd in dies otium præbeant. Induciæ.

Pax rursum.) Bene vt consolaretur, vltimam partem posuit.

Hæc si tu postules) Id est,si velis vel coneris.

Nihilo plus agas,) Id est,nihil agas. Nihilo plus.

Et quod nunc,) Pro,quæ: vt sit consequens,Hæc verba. Sic in Andria,
Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Horum ille nihil egregie. Quod.

Egóne illam? quæ illum? quæ me?) Familiaris ἔλλειψις irascentibus,nam singula sic complentur,Egóne illam non vlciscar? quæ illum recepit? quæ exclusit me? quæ non admisit? etenim necesse habet,nec potest complere orationé, qui & secum loquitur,& dolore vexatur. Nam amat ἀποσιώπησιν nimia indignatio. vt Virgilius, Quos ego. sed motos præstat componere fluctus. Eclipsis. Aposiopesis.

Hæc verba,) Verba ἐμφατικῶς dixit, quæ scilicet nihil effectura sint. Verba.

Me hercle vna falsa lachrymula,quam oculos terédo misere, vix vi expresserit.) Expressio ad αὔξησιν ducens.& non vera,sed falsa:& non lachryma,sed lachrymula: & non vltro flens,sed oculos terendo:& non facilè,sed vi: & non,extillauerit sed expresserit.sic Virgilius,Captique dolis,lachrymisq; coactis. Quam oculos terendo misere , vix vi expresserit.) Totum sensum verbis significantibus protulit: vt, Stridenti miserum stipula disperdere carmen , &, Vna dolo diuûm si fœmina victa duorum est. Auxesis.

Nunc ego & illam) Nunc,id est sero.vt Virgilius,Nunc scio quid sit amor.Et, nunc augur Apollo, Nunc Lyciæ sortes. Nunc.

Et prudens,sciens.) Prudens est,qui intelligentia sua aliquid sentit. Sciens,qui alicuius indicio rem cognoscit.Ergo prudens,per sese:Sciens,per alios. Prudens. Sciens.

Viuus,vidénsque pereo.) Mire & noue,viuus pereo:& propterea sic dixit,vt intelligamus occidor : & viuus, quasi sapiens & sentiens. Viuus, vidénsque pereo.) Bene addidit videns. nam viuus perit,qui etiam dormiens opprimitur: videns autem,qui vigilans vim patitur & perit.Nam videre,pro vigilare posuit.vt etiam Virgilius,quum de silentio dicit, Viuus pereo. Videns pereo.

-iámque videnti
Sanguineis frontem moris & tempora pingit.
Ergo viuus, non mortuus: videns,non dormiens.

Captum) Sallustius,Sin captus prauis cupidinibus. Captus.

Quàm queas minimo?) Perseuerauit in translatione quam iandudum sumpsit à bello.

Si sapis,) Id est si sapias, ad inferiora iungendum est : nam aliter non intelligitur.

Nostri fundi calamitas.) Propriè calamitatem rustici grandinem dicunt, quòd comminuat calamum, hoc est culmum ac segetem. Calamitas.

Intercipit.) Propriè,quasi totum capit. Plautus in Aulularia, Quæ mihi interbibere sola si vino scateat,Corinthiensem fontem & Pyrenæum potest. Intercipit. Interbibere.

ACTVS PRIMI SCENA II.

THAIS meretrix. PHAEDRIA. PARMENO.

Iambici trim.

M ISERAM me, vereor ne illud grauius Phædria

Tulerit: néve aliorsum,atq; ego feci,acceperit:
Quòd heri intromissus non est. PH. totus Parmeno
Tremo horreóque,postquam aspexi hanc. P. bono animo es.
Accede ad ignem hunc,iam calesces plus satis.
T. Quis hîc loquitur? ehem túne eras hîc mi Phædria?
*Quid hîc stabas? cur non recta introibas? P. cæterum
De exclusione verbum nullum. T. quid taces?
PH. Sanè quia verò hæ mihi patent semper fores:
Aut quia sum apud te primus. T. missa istæc face.
PH. Quid missa? ô Thais Thais,vtinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum,ac pariter fieret,vt
Aut hoc tibi doleret itidem,vt mihi dolet:
Aut ego *istuc abs te factum nihili pénderem.
T. Ne crucia te obsecro anime mi Phædria.
Non pol quo quenquam plus amem, aut plus diligam,
Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
P. Credo,vt fit,misera præ amore exclusit hunc foras.
T. Sicine ais Parmeno? age. sed huc qua gratia
Te accersi iussi,ausculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum,potín' est hic tacere? P. egóne? optume.
Verum heus tu, lege hac tibi meam astringo fidem:
Quæ vera audiui,taceo,& contineo optume.
Sin falsum,aut vanum,aut fictũ est, continuò palàm est.
PLENVS rimarum sum: hac atque illac perfluo.
Proin taceri si vis,vera dicito.
T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
P. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,

In *(Quid) videtur elidi d.

In *(istuc) eliditur s.

Ex Attica hinc abreptam. P. ciuémne? T. arbitror.
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa: patriam & signa cætera
Neque sciebat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus
Vnde emerat, se audisse abreptam è Sunio.
Mater vbi accepit, cœpit studiose omnia
Docere & educare, ita vt si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quocum vno rem habebam tum hospite,
Abii huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
P. Vtrunque hoc falsum est: effluet. T. quî istuc? P. quia
Neque tu vno eras contenta, neque sôlus dedit.
Nam hic quoque bonam magnámque partem ad te attulit.
T. Ita est: sed sine me peruenire quò volo.
Interea miles, qui me amare occœperat,
In Cariam est profectus: te interea loci
Cognoui. tute scis, post illa quàm intumum
Habeam te: & mea consilia vt tibi credam omnia.
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. P. oh, dubiúmne id est?
T. Hoc agite amâbo: mater mea illic mortua est
Nuper: eius frater aliquantum ad rem est auidior:
Is hanc vbi forma videt hónesta virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, ilico
Producit: vendit. fortè fortuna adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignarúsque omnium.
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas ne det sedulo:
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi

Apud me:ac non id metuat,ne vbi acceperim,
Sese relinquam:velle se illam mihi dare:
Verum id vereri.sed ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adiecit. PH.etiámne amplius?
T. Nihil:nam quæsiui nunc ego eam mi Phædria.
Multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere.
Primùm,quòd soror est dicta:præterea vt suis
Restituam ac reddam. sola sum: habeo hîc neminem,
Neque amicum,neq; cognatum: quamobrem Phædria,
(Cupio) super est in trimetro. *Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amâbo adiuta me, quo id fiat facilius.
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH.pessuma,
Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam?
P. Hei noster,laudo:tandem perdoluit:vir es.
PH.Aut ego nesciebam quorsum tu ires:paruola
Hinc est abrepta : eduxit mater pro sua:
Soror est dicta:cupio abducere vt reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt. denique
Ego, prior syllaba pertinet ad finem metri præcedentis. *Ego excludor:ille recipitur: qua gratia?
Nisi illum plus amas,quàm me:& istam nunc times,
Quæ aducta est, ne illum talem præripiat tibi.
Idem hîc. T. *Egón' id timeo? PH.quid te ergo aliud solicitat?cedò
Num solus ille dona dat?nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nónne vbi mihi dixti cupere te ex AEthiopia
Ancillulam,relictis rebus omnibus,
Quæsiui? eunuchum porro dixti velle te,
Quia solæ vtuntur his reginæ:repperi.
Heri minas viginti pro ambobus dedi.
Tamen contemptus abs te,hæc habui in memoria.
Ob hæc facta abs te spernor. T.quid istuc Phædria?
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror

Id fieri posse maxume: veruntamen
Potius quàm te inimicum habeam, faciam vt iusseris.
PH. Vtinam istuc verbum ex animo, ac verè diceres,
Potius quàm te inimicum habeam. si istuc crederem
Syncere dici, quiduis possem perpeti.
P. Labascit victus vno verbo quàm cito!
T. Ego non ex animo misera dico? quam ioco
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas solum. PH. siquidem biduum: *Siquidem, coniūct. cum videantur duæ dictiones. Ita Quidam, siquidem est ventura sensus.*
Verum ne fiant isti viginti dies.
T. Profectò non plus biduum, aut. PH. aut? nihil moror.
T. Non fiet: hoc, modo sine te exorem. PH. scilicet
Faciundum est quod vis. T. meritò amo te. PH. bene facis.
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum est: mos gerundus est Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. P. maxumè.
PH. In hoc biduum Thais vale. T. mi Phædria
Et tu. nunquid vis aliud? PH. egóne quid velim?
Cum milite isto præsens, absens vt sies:
Dies, noctésque ames me: me desyderes:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.
T. Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidem:
Atque ex aliarum ingeniis nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certo scio,
Neque me finxisse falsi quidquam: neque meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædria.
Et quidquid huius feci, causa virginis
Feci: nam me eius spero fratrem propemodum

Iam repperisse adolescentem adeò nobilem. &
Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intrò: atque expectabo dum venit.

Aliorsum.

MISERAM me,&c.néve aliorsum) Aliorsum,in aliam partem:vt seorsum,retrorsum dicitur.

Quòd heri intromissus non est.) Hæc leuius, vt de facto suo loquens. At Phædria,Exclusit,reuocat,inquit,redeam?non si me obsecret.

Tremo horreóque,) Ex amore nimio. Nimius ignis,effectum frigoris reddit:vt ex frigore nimio effectus ignis existit:secundũ illud quod physici aiunt.hinc & Virgilius,Aut Boreæ penetrabile frigus adurat. Tremo, horreóque, postquam aspexi hanc.) Natura magni caloris etiam horrorem incutit,vt nimiæ febres.

Ignis meretrix.

Accede ad ignem húc,) Potius ignem meretricem accipimus,quàm aram Apollinis: vel quia amator vritur. vt Virgilius,At mihi sese offert vltrò meus ignis Amyntas.Vel quia auida & auara est:vt ignis,alimentorum.

Plus satis.

Iam calesces plus satis.) Noue,sed intelligitur QVAM,id est plus æquo.vt alibi, Quàm nequid in illum iratus plus satisfaxit pater. Iam calesces plus satis.) Noue: sed intelligitur,plus quàm satis.Hoc quidam putant. at mihi de his videtur esse quæ

Plerique omnes.

à veteribus geminabantur:vt plerique omnes,hoc est omnes:& pleraque omnia,id est omnia. sic & plus satis, pro satis.

Quis hìc loquitur?) Non imperitè intelligunt qui existimant meretricem etiam hoc simulare,quòd non prouiderit Phædriam.Nam & personæ,& dictis eius cæteris hoc conuenit: & tunc erunt gratiora omnia quæ suprà dixit.

Cur nó recta introibas?) Quasi parũ fuerit introibas:satis mirè additũ RECTA.

De exclusione verbum nullum.) Plus admirationis est,nec accusationi,nec satisfactioni locum reliquisse meretricem,callidè dissimulata iniuria.

Quid taces?) Et hoc callidè, quasi innocens ne suspicetur quidem quid succenseat adolescens.

Verò.

Sanè quia verò semper,&c.) Tolle sanè & verò,& pronuntiandi adiumenta,vultúmque dicentis:& in verbis non negatio,sed confessio esse credatur.Nam VERÒ, ironiæ conuenit. vt Virgilius, Egregiam verò laudem & spolia ampla refertis.

Aut quia sum apud te primus.) Duo dixit quæ doleat:& quia clausæ fores,& quia posterior habetur,prælato milite. Aut quia sum apud te primus.) Subauditur,Nó recta introiui.

Missa istæc face.) Alia dissimulatio,& durior post admonitionem.sed bene intelligit,qui hoc à meretrice ridente molliter, & osculum porrigente dici accipit.

Quid missa?) Magna virtus poetæ est , non sententias solum de consuetudine ac de medio tollere,& ponere in comœdia:verumetiam verba quædam ex communi sermone,quale est quod ait nunc, Quid missa?

Vtinam esset mihi pars æqua amoris tecũ,) Vel amandi, vel non amandi scilicet.

Pariter.

Ac pariter fieret,) Pariter,similiter.Sallustius,Cui nisi pariter obuiam iretur.

Vt aut hoc tibi doleret itidem vt mihi dolet.) Si ambo amaremus.

Mi.

Ne crucia te obsecro anime mi.) Mi , vocatiuus est ab eo quod est meus . Vide quàm familiariter hoc idem repetit blandimentum. Vult enim Terentius velut peculiare verbum hoc esse Thaidis.ideo totiens dictum est,Túne hìc eras mi Phædria? Ne crucia te obsecro anime mi Phædria. Ne crucia te) Hæc nisi amplectẽs adolescentem mulier dixerit,videbitur NE CRVCIA,sine affectu dicere.Sed sic dicet, NE CRVCIA TE,eo gestu,quasi in eo etiam ipsa crucietur: nam ideoq́ subiecit,anime mi , hoc est animus meus.

Non pol quo quenquam plus amem,) Hoc totum nimis blandè,& cum *contra-ctione adolescentis dicit meretrix. *παρασ. legendum, contractatione.

Faciundum fuit.) Legendum,faciendum,scribendum,totum hoc semper necessitati adiungitur. Virgilius, Aut pacem Troiano ab rege petendum.Et alibi,Arma acri facienda viro. Faciundũ fuit.

Credo,vt fit,misera præ amore exclusit hunc foras.) Oratoriè ac facetè additum, misera.Et cum illa à deriuatione causæ argumentetur, mirè à Parmenone correpta est,verisimile non esse,vt quis quem amet, eundem possit excludere. Exclusit hunc foras.) παρὰ προσδοκίαν intulit intuens puellam,& ei ostendens Phædriam: vt ostendat quàm falsa & repugnantia loquatur meretrix.

Age,) Corripientis est modo age, non hortantis aduerbium. Age.

Te accersi iussi,) Hoc est,quod suprà ait,Non eam, ne nunc quidem,cum accersor vltro?

Dic mihi) Meretricia calliditate commendat quæ dictura est.

Egone?optume.) Bene,nõ expectauit seru^9 vt pro se domin^9 respõderet Thaidi.

Verum heus tu,) Astutè seruus reponit Thaidi vicem. Nam illa vt magnum voluit expectari quod dictura est , iste vt falsum contemnit.

Meam astringo fidem:) Fidem promitto:quia vincula fidei dicuntur. Astringere fidem.

Quæ vera audiui,taceo,) Mirè vicem Parmeno reddidit meretrici.Nam vt seruum difficile est tacere commissa:ita meretricem rarum est vera dicere. Quæ vera audiui,) Figura παρασκευή. Parasceue.

Contineo optume.) Propriè à metaphora vasorum transtulit verba. Continere.

Sin falsum,aut vanum,aut fictum est,continuò palàm est.) Falsum est,quo tegitur id quod factum est. Vanum,quod fieri nõ potest. Fictum,quod non est factum, & fieri potuit. Vel falsum,est fictum mendacium simile veritati. Vanum,nec possibile nec verisimile. Fictum,totum sine vero,sed verisimile. Falsum loqui,mendacis est:Fictum,callidi:Vanum,stulti. Falsum loqui,culpæ est: Fictum, virtutis: Vanum,vecordiæ. Falsis decipimur:Fictis delectamur: Vana contemnimus. Falsum. Vanum. Fictum.

Plenus rimarum sum:) Vilis atque abiecta translatio, & apta ad meretricem loquenti.translata autem est ab aquario vase fictili. Plenus rimarum sum.

Hac atque illac perfluo.) Contrà,Contineo optume.

Proin taceri si vis,vera dicito.) Vtrum te taceri,aut tuum dictum:an impersonaliter,& infinito modo?

Samia mihi mater fuit:) Puduit dicere Thaidem, Meretrix mihi mater fuit.quod tamen significauit,dicẽdo aliunde ciuem alibi habitasse. Nam ideo meretrices,peregrinæ dictæ sunt in comœdiis, vt in Andria,Adeone est demens ex peregrina. Peregrinæ meretrices.

Potest taceri hoc.) Id est,verisimile est.Nec hoc ad laudem proficit,sed ad dedecus meretricis. Potest taceri hoc.) Hoc,peregrinam nasci meretricem.& ideo potest verum videri.

Puellam dono quidam) Ætas & sexus amoris causa sunt,cur eam Thais puellam diligat. Puellam dono quidam mercator dedit,)Propter hoc ostendit meretricem fuisse matrem:& dono ideo accipere puellam potuisse.

Ex Attica hinc abreptam.) Quia Athenis est constituta scena.

Arbitror.) Bene arbitror,& nihil certi. quando enim ausurus esset Parmeno adornare Chæream ad vitiandum hanc virginem,si præsciisset ciuem esse? Arbitrari.

Matris nomen & patris dicebat ipsa:) Quæ infantis memoriæ proxima sunt. Nam quid prius ætas illa,quàm patrem matrémque cognoscit?

Et signa cætera neque sciebat,) Id est domum patris,regionémque eius.

Neq; per ætatẽ etiã põterat.)Hoc ideo addidit,ne esset min^9 elegãs,quæ nesciret.

Hoc addebat,) Ad matris scilicet nomen & patris quod puella dicebat.

Vnde) Id est,à quibus.vt Virgilius,Genus vnde Latinũ.Et,Causam dicere prius, Vnde.

vnde petitur aurum.

Sunium. E Sunio.) Sunium,promontorium est Atheniensium: & in eo forum rerum venalium, ἐμπόριον.

Basis. Mater vbi accepit,) Hæc figura in narrationibus βάσις dicitur, cum omnia pedetentim dicuntur insinuandi gratia. vt nunc,Matri mercator dono dedit. Mater vbi accepit.Et simul cõuenit mulieri loquenti huiuscemodi mora. Mater vbi accepit,) Accepit,simpliciter.aut audiuit ingenuã: vt Capicdi & c a t Sed melius prius. Cœpit studiose omnia docere) Mirè:nam non docuit:sed cœpit docere. τῷ μιμήσει.Et vide quàm satis muliebriter.

Ita vt si esset filia.) Ergo velut soror habenda est Thaidi:& ideo sequitur,Sororem plerique esse credebant meam.Et oratorie cumulat dignitatem & amorẽ puellæ:vt eius comparatione leniatur iniuria facta Phædriæ.

Ego cũ illo,quocũ vno tũc rẽ habebã tũ hospite,) Totũ dixit,& quòd hospitem,

Nunc. & quòd rẽ habebat.Et bene tunc,& non,nunc. Nã nunc,cum duobus. Quocum

Res. vno tunc rem habebam) Id est cõsuetudinem,amorem. Hospite,) Id est Attico.

Abii huc,) Rhodo Athenas scilicet.

Qui mihi reliquit hæc,quæ habeo,omnia.) Hoc ideo,ne tãtundem obsequii exigat Phædria.Ideo contrà Parmeno,

Vtrunque hoc falsum est:effluet.) Ipse exponit hoc vtrũque quid dicat.& contradicendum est,quia præsens amator grauatur hoc dicto.

Neque tu vno eras contenta,) Quippe qui admiseris militem.

Neque solus dedit.) Quippe quia non omnia tua illius fuere mortui.

Nam hic quoque) δεικτικῶς.Non Phædria,sed H I C dixit,tangens illum,& quasi inuito illo hoc exprobret.

Bonus. Bonam,magnámq; partem ad te attulit.) Hæc dicuntur ἰσοδυναμοῦντα:vt Abs te

Magnus. petere & poscere.An potius bonam specie,magnam quantitate:& nunc discretiue dictum est:nam aliàs bonam,pro magna & multa accipimus.

Ita est.) Non erat negandum quod dixit Parmeno meretrici satisfacere cupiẽti, & non tacenti culpam in conscientia esse.

Te interea loci cognoui) Oratorie priorem amatorẽ facit militem,quàm Phædriam. Nam posterius dicit hunc cognitum per absentiam militis. Ergo cum militi Phædria riualis superductus sit, consequens est vt miles queri debuerit, non Phædria: & propterea nihil peccatũ, si ordine seruato miles antepositus fuerit amatori postmodum cognito.& hoc fine puella,& munerum causa,multum pro milite contra Phædriam valet.Sed vide meretricem,quia rem dixit permerentem,quot & qualia blandimenta subiicit,dicendo,Tute scis post illa,quàm intimum habeã te,& cætera. Cognoui) Propriè cognoui.

Epiploce. Tute scis post illa,&c.) ἐπιπλοκὴ figura:nam hoc ad narrationem non pertinet.

Et mea cõsilia vt tibi credã omnia.) Ex præsenti actu sũpsit argumẽtũ,q̃ cũ nũc tãquã consultorẽ adhibuerit.Et bene C R E D A M,secundũ illud,Potin' est hic tacere?

Ne hoc quidem) Id est,hoc quoque falsum est.

Dubiúmne id est?) Me non taciturum scilicet.

Hoc agite. Hoc agite)Pro aduerbio corripietis est positũ:aut certe pro adhortatione audietiæ præbẽdæ.Sic Plaut. Hoc agite sultis spectatores.Et cõuenit velut nutu audientiã significãtis,& gestu hoc ipsũ adiuuari. Hoc agite,Id est illud definite,& hoc attẽdite

Nuper. Nuper:) Vt adhuc amor flagrare videatur,addidit nuper.

Res. Aliquantulum ad rem est auidior.) Vultu accommodato ad reprehensionẽ pronuntiandum est. Ad rem auidior.)Propriè auidior.Et rem,pecuniam modò dicit.

Is hanc vbi forma) Ex aliena persona vult ostendere præter affectum,quanti sibi æstimanda sit:& quanto munere miles Phædriæ meruerat anteponi.

Eclipsis. Et fidibus scire,)Vetusta ἔκλειψις.

Pretium sperans,) Deest magnum.vt,Et stabulo frænos audire sonantes.

Producit:vendit.) Propriè. Nam produci res venales dicuntur. Producit: ven- Producere.
dit.)Hæc celeritas vendibilem indicat mercem.

Forte fortuna) Id est bona fortuna. HEC meus amicus.)Quia locus est me- Forte fortuna
ritorum,non iam miles,sed meus amicus. Vide enim quid sequatur. Emit,inquit,
eam dono mihi,imprudens harum rerum.Hic ostenditur quàm auidus id faceret,si Imprudens.
rem penitus nosset.simul etiã ostenditur quanta secreta dicat Phædriæ:vtpote quæ Prudentia.
riualis nesciat. Imprudens harum rerum,ignarúsque omnium.) Prudentia,natu Ignarus.
ralis est:gnaritas,extrinsecus venit.Imprudẽs,per se:Ignarus,per alios. Hoc est,qui Gnaritas.
nec suspicatus sit, neque ex aliquo audierit.

Postquam sensit me tecum quoque rem habere.) Non dictũ,sed quasi celatum. Rem habere.
Sensit me tecum quoque rem habere.) Magno pondere dixit,tecum quoque: tan-
quam irascendi iusta magis sit causa militi,quàm Phædriæ.nam SENSIT, & TE-
CVM,& QVOQVE,hoc significat. Rem habere.)Sic dixit,vt honestè res impura
dicatur. NE det,sedulo:) Sedulo,sine dolo,hoc est impensè. Sedulo.

Ait,) Semper AIT dicimus,quum vel inuisa nobis & audientibus,vel vana dicta Ait.
narramus alicuius. SI fidem habeat,) Hoc est,si faciã aliqua,vnde credat se tibi Fidẽ habeat.
præponi. Si fidem habeat,) Si credere cogatur,id est si credat. Vnde fideiussor di- Fideiussor.
citur,hoc est author credendi. SE iri præpositũ tibi apud me.) ἀναστροφὴ in ver Anastrophe.
bo,præpositum iri,ac necessaria implicatio in his quæ dura dictu sunt. SED ego
quantum suspicor,) Alta & acuta inuentio. Scit meretrix hoc solo amatores inimi-
cos esse quod idem diligunt. Magnificè igitur,vt riualis odiũ deliniret,vult persua-
dere Phædriæ non se amari,sed virginem. AD virginem animum adiecit.) Cur
hoc inferat?.vt vel lædendi militis causa,Phædria patiatur eum,quam amet,& nolit
virginem dono dare. ETIAMNE amplius?) Mundat Terentius, vt solet, res
huiusmodi per ἔκλειψιν suam. NIHIL: nam quæsiui nunc ego eã mi Phædria.) Eclipsis.
Optime purgauit Terentius, quod mox liberalibus nuptiis fuerat obfuturũ,si vitia-
tã virginem duceret Chærea. Necessario ergo defenditur,tanquã quæ honestè nu-
ptura est. MVLTÆ sunt causæ) Non indiligẽter cõsyderauerunt hãc mere-
tricis orationẽ,qui illã instar cõtrouersiæ retulerunt. Nã & principiũ est,Me mise-
ram,vereor ne illud grauius Phædria tulerit. Et narratio, Samia mihi mater fuit. Et
partitio cũ cõfirmatione. vt,Nunc ego eã mi Phædria. multæ sunt causæ quãobrẽ
cupio abducere. primùm ꝙ soror est dicta,& cætera. Reprehensio quoq;,Egóne id
timeo? &,Egóne non ex animo misera dico? Et conclusio per conquestionem: vt,
Quã ioco rem voluisti à me tandem quin perfeceris? Ego impetrare nequeo hoc
abs te biduũ saltẽ vt concedas solum. QVAMOBREM cupio abducere.)Etiam Abducere.
hoc verbo gratificatur Phædriæ:non enim accipere,vt ab amico remunerante:sed Accipere.
abducere,vt ab stulto & experte. VT suis restituam,ac reddam.) Restituimur Restituere.
iis,quibus nos volumus:Reddimur iis,qui nos volunt. Ergo restituimus volentem, Reddere.
Reddimus volentibus. Sed in hac vtrũq; est. SOLA sum:habeo hîc neminem,)
Sola sum,ad familiariũ refertur absentiam. Habeo hîc neminem, ad alienorũ ami-
citiam.potest enim sola domi esse,habere tamen aliquẽ foris. Et, Habeo hîc nemi-
nem,plus sonat: quàm,Neminem hîc habeo. Et,Sola sum,ab iis quos natura cõci-
liat per se. Habeo neminẽ,eorũ qui volũtate iungũtur. NEQVE amicũ,) Benè Amator.
hoc apud amatorẽ:quia aliud est amator,aliud amicus. Amator,qui ad tẽpus: Ami- Amicus.
cus,qui perpetuò amat. An quia in patris potestate est Phædria? QVAMOBREM
Phædria,) In necessariis interponi nomen licet audiẽtis. CVPIO aliquos para-
re amicos beneficio meo.)Hic ostẽdit specialiter,cuiusmodi amicos quærat,ne Phæ
driã contẽnere videatur. Parare amicos beneficio meo.)Quia parãtur & suo,sed
minus diligũt. ID amâbo adiuta me,quo id fiat facilius.) παρέλκον.bis ID posuit. Parelcon.
Adiuta me.)Mira coactio,pro pãtere excludi,adiuta me,dixit. SINE illum)
Blandè,sine illum,tanquam in manu eius sit iniuriam non pati,& excludi militem.
Non enim dixit fer,aut pãtere,sed,sine.

Priores partes hosce aliquot dies) Honestè circumloquitur & oratoriè, ne dicat, Abi foras, atque excludi te patere.

Nihil respondes?) Iam silentium accusat, quia scit nihil responsurum contrariũ. Et satis blandè, Nihil respondes? dixit: tanquam qui debeas amoris vicem.

Ego quicquam.) Facete exprimitur illud, Amantiũ iræ, amoris redintegratio est.

Perdoluit. Tandem perdoluit.) Nimis doluit, id est persensit dolorem. Et tandem, quasi qui nimis patiens fuit.

Tandem. Tandem perdoluit: vir es.) Eleganter variauit personam secundam, & tertiam. Vir es.) Non puer, sed iam vir, qui meretricem contemnis.

Mimesis. Paruula hinc est abrepta: eduxit mater pro sua.) Vide μίμησιν cũ odio inductam, & deprauatam pronuntiatione: ita vt & ὁμοιοτέλευτα non vitarentur de industria, Paruula hinc est abrepta, eduxit mater pro sua, soror est dicta.

Hæc nunc verba) Id est falsa dicta.

Huc redeunt.) Vt excludar.

Nisi illum plus amas, quàm me.) Repudiatis causis, quas illa attulerat, per deriuationem causæ: hic aliud dicit esse cur repellatur.

Et istam nunc times quæ aducta est.) Adeò inquit, amas militem, vt etiam inuideat siquam amauerit.

Ironia. Talem præripiat tibi.) εἰρωνικῶς stomachantis amatoris.

Quid te ergo aliud solicitat?) Quid est, inquit, si hoc non est?

Num solus ille dona dat?) Iã quasi quæstiones tractãtur. sed ille munus aduexit.

Nu ncubi meam benignitatem) Possunt enim dona dari, sed exigua, aut minus liberaliter. & ideo mentionem benignitatis adiecit. Nuncubi meã benignitatem)

Nuncubi. Benignitat. Sed ille benignus est. Nuncubi, nũquid alicubi. Aut si, nunc vbi, legimus, erit aduerbium temporis: vt sit vbi, quo in loco, qua in re. Nuncubi meam benignitatem) Intelligit se & dona obtulisse, & id benignè sæpe fecisse. nam plerũque ingrata dona sunt, in quibus benignitas non apparet: quæ aut in quantitate rerum est, aut in facilitate præstantis.

Claudo. Claudier?) Claudi, aut claudicare. Sallustius, Neque enim ignorantia claudit res. &, Nihil socordia claudebat.

Nónne vbi mihi dixti cupere te) Plus dixit, vbi dixti cupere te: quàm si diceret, fecisti vt emerem. plus est enim id præstitisse, quod qui acceperit, nõ ausus fuerit postulare. Cupere te) Vult rẽ parui pretii, ex illius cupiditate & suo labore perpẽdi.

Ex AEthiopia,) Non AEthiopissam: sed honestius ex AEthiopia.

Relictis rebus omnibus, quæsiui) Hæc iam omnia in beneficiis consyderari solẽt. Quæsiui?) Vide quemadmodum exhibeat: atque ærumnas sibi difficilium munerum dicat imposuisse meretricem. Ex AEthiopia ancillulam, inquit, dixti te cupere, Quid ego feci in re cæli, & solis, ac penè orbis alterius? quæsiui. non enim in promptu erat. Deinde, non petisti: sed dixisti. nec velle te: sed cupere. non nigram, sed ex AEthiopia. nec dedi: sed relictis rebus omnibus quæsiui. Quid hic non exquisitum? quid non ita expressum, vt nihil addi possit?

Eunuchi. Eunuchum porrò velle) Eunuchos à Persis institutos putant ex captiuis. A Babyloniis enim Hellanicus author est id habuisse. Eunuchum porrò dixti velle te,) Vide quemadmodum vt maius faciat quod præstitit, non semel imputat duo mancipia: sed primo puellam, deinde eunuchum. Porrò) Deinde, vel postea, vel multo pòst.

Porro. Regina. Quia solæ vtuntur his reginæ.) Illam, quia ex AEthiopia. hunc, quia solæ his reginæ vtuntur. Quid tale Thaidi riualis dedit? Quia solæ vtuntur his reginæ.) Variè eunuchum dixit, & intulit his. vt, Si quisquam est qui placere se studeat bonis Quamplurimis, & minime multos lædere: In his poeta hic nomen profitetur suum. Reginæ.) Id est diuites. sed ὑπερτατικώτερον est.

Quia solæ vtuntur his reginæ.) Nota, quum eunuchum in singulari numero præposuerit, HIS subiunxisse. sed HIS non ad eunuchum retulit, sed ad delicias, aut quid tale: quia solæ vtuntur huiusmodi deliciis seruitiisque reginæ. Et oratorie hic subdidit, quod in ancillula prætermisit. quia nulla AEthiopissa honesta dici potuit. Et reginas modo diuites dicit. vt in Phormione, Regem me esse oportuit. Rex.

Repperi.) Plus est quàm emi. Et vide quàm propriis & amplissimis verbis vsus est. quia & ancillam ex AEthiopia, & eunuchum quo solæ vtuntur reginæ: illam quæsiui, & hunc repperi: neutrum enim horum facile positum erat.

Heri minas decem pro ambobus dedi.) Recétiora beneficia, grauiora aduersum ingratos sunt. Ergo à tempore inducitur exprobratio. Pro ambobus dedi.) Melius amborum pretium dixit, quàm vt separatim diceret quátulo emerit ancillulam nigram: de qua mox dicetur, Hic sunt tres minæ. Nam constat eunuchum solum emptum esse minis viginti. vt ipse Parmeno confitebitur seni.

Tamen contemptus abs te,) Et hoc seruatur in beneficiis. Nam maiora sunt, cessantibus meritis eorum quibus præstantur.

Ob hæc facta abs te spernor.) Sic Virgilius, -nos munera templis Quippe tuis ferimus, famámque fouemus inanem. Et, Vel quas tulit. Cum interrogatione aut cum increpatione proferri potest. Ob hæc facta abs te spernor.) Hic duplex est pronuntiatio: vel per inuidiosam prolationem, vel per interrogationem. Et melius hoc modo quàm interrogatiuè profertur: hic enim est multo grauior illo.

Quid istic) Hoc aduerbium consentire incipientis est. & est ὑπαγῆτε: deest enim remoramur, aut quid tale. Quid istic Eclipsis.

Cupio abducere,) Abducere dixit, tanquam ab stulto: nec per verum meritum, sed per fraudem. Cicero, Per vim atque dolum abducta ab Rhodio tibicine. Abducere.

Atque hac re arbitror) Non dicit qua. hoc est ex te. Veruntamen scit meretrix, contentione quædam negari. Ergo fingit se vinci, vt adolescentem molliat: & ipsa cedit, vt & ille remittat pertinaciam.

Potius quàm te inimicum habeam, faciam vt iusseris.) Hoc totum loquitur, tanquam magis ipsa amet Phædriam, quàm ab illo ametur. Te inimicum habeam,) Huic contrarium est, Vt te amicum habeam. Faciam vt iusseris.) Nec voluntate, nec vultu consentientis hoc meretrix agit: sed callidè tentat omnia. nam quia persistendo non perficit quod expectabat, docet Phædriam etiam ipsum negligentius negare quod poscitur. & adeò hoc subtile est, vt statim impetrauerit. Peruulgatum est enim, Quod summa vi defenderis, quum extorqueretur: hoc idem post modum remitte remittenti. Inimicum habere.

Vtinam istuc verbum) Et istuc verbum, pro tota sententia. Verbum pro dicto. Sed propriè ἀξίωμα, id est sententia vel enuntiatio quæ vno ligatur & astringitur verbo, verbum à veteribus dicebatur. Verbum. Axioma.

Ex animo, ac verè diceres) Certè: quia est qui ex animo dicat, fallat tamen.

Potius quàm te inimicum habeam.) Tantum in animum Phædriæ hoc descendit, vt etiam repetat quod amica dixerat adulando.

Syncere dici, quiduis possem perpeti.) Syncerum, purum, sine fuco & simplex: vt mel sine cera. Bene ergo, vt mel, blandimentum meretricis dulce fatetur: sed negat esse syncerum. Syncerum.

Labascit) Omnia inchoatiua trisyllaba, ferè media producta enuntiantur. Inchoatiua verba.

Victus vno verbo quàm cito!) Quàm cito ait, qui illum falsa lachrymula vinci crediderat posse. Plus factum est: vno victus est verbo, & cito. Victus vno verbo) Vtinam istuc verbum. Et vno verbo, vt diximus, sic accipe: vt verbum dictum intelligas, quod verbo complectitur, & completæ sententiæ pronuntiationem, quod ἀξίωμα nominabatur.

Ego nó ex animo misera dico) Quod sensit multum valuisse, hoc Thais incul- Ego.

cat animo amici sui. Et E G O, vide quanta significet. Conuenit hoc pronomen blande multa exprobranti. vt Virgilius, Mene fugis?

Ego.

Quam ioco rem voluisti) Contra illud refertur quod ait Phædria; Nonne vbi mihi dixti cupere te ex AEthiopia ancillulã: relictis rebus omnibus quæsiui? Sed hoc vehementius & disertius, Quam ioco rem voluisti. Non munus, inquit, sed quod plus est, rem. & non serio, sed ioco, à facilitate præstantis. Et voluisti, non etiam dixisti. Mirandum obsequium, ex voto animi pendens. Non expectat imperium: ne voluptati mora sit, dum iubetur. Tum illud quod ait, P E R F E C E R I S: nonne pondus hoc verbi & potentiam Phædriæ circa amicam, & illius obsequium vehemens, & rerum difficultatem quæ extortæ sint, mõstrat: atque omnem ubertim querelam Phædriæ?

Perficio.

Ego impetrare nequeo hoc abs te,) Tu & ioco, & non petisti, cum perfeceris tamen. at ego hoc impetrare non possum.

Saltem vt concedas solum.) Argute additum saltem & solum. Et bene, cõcedas, vt voluntatis sit: sic enim dixit suprà, Sine illum priores partes hosce aliquot dies apud me obtinere.

Verum ne fiant isti viginti dies.) Facetè biduum decuplauit: & simul quia ex eadem ratione sunt viginti, ex qua duo. & ex qua viginti ducenti, duo millia. & sic deinceps.

Apo siopesis. Profecto non plus biduum, aut.) ἀποσιώπησις secunda.

Exorare. Hoc, modo sine te exorem.) Noue nunc, non de te exorem: sed te exorem. & H O C absolute.

Faciundum est quod vis.) Non quod oportet, sed quod vis dicẽdo, multum addidit obsequio suo.

Meritò amo te.) Bene amoris mẽtionem ad auferendam suspicionem contemptus Phædriæ fecit.

Bene facis. Bene facis.) In consuetudinem venit, Bene facis, & bene fecisti, nõ iudicantis esse, sed gratias agentis.

Rus ibo.) Et hoc amatorium est, odisse vrbem sine amica. Nec dixit, Ibi ero: sed Ibi hoc me macerabo biduũ.) Pronuntiandũ est B I D V V M, ac si dixisset biẽnio.

Ita facere certũ est.) Ex his apparet verbis quàm sibi amator hoc ægrè imperet.

Mos gerundus est Thaidi.) Cum pronuntiatione & gestu: vt ostendat quæ vis amoris sit, vt Thaidi mos geratur.

Adducantur. Huc fac illi adducantur.) Eunuchus & ancilla. figuratè I L L I: sed præualet genus masculinum. Adducantur, pro adducito eos. Et bene adiectum est, ne dilatis obretentionem muneribus, non procederet actus fabulæ. & simul quia absentia Phædriæ opus est, dum per Chæream ludificatur meretrix.

Vale. In hoc biduum Thais vale.) Nunc V A L E abscessum significat, non salutationẽ: nam si mera salutatio est, biduo solum amicam valere optat. sed præscribere conatur quanto tempore absuturus sit: & simul ostẽdit, quàm inuitus abscedat. In hoc biduum Thais vale.) Accusatiuo vtens casu expressit amatoris impatientiã. Biduum dicens, præscripsit de tempore. Et vale, maiorem vim habet ex dolore discedentis, quàm obsequio salutantis.

Temporis accusatiuus. Biduum.

Et tu. nunquid vis aliud?) Vale subaudiendum salutatorium. Et subintelligendum est post osculum dici, Nunquid vis aliud? quasi rectè factum.

Iste. Cum milite isto) Isto bene additum, quasi odioso. vt alibi, Iam verò mitte Demea tuam istam iracundiam. Et Virgilius, Aut quid petis istis? Hæc enim pronomina, spernentis sunt, odiúmque monstrantis.

Cacozelon. Præsens, absens) κακόζηλον.

Auxesis. Me desyderes,) αὔξησις, quia plus est amore desyderium.

Amare. Desyderare. Me somnies, me expectes,) ἐπιφορὰ prima. Cum amare & desyderare sit volun-

tatis atque etiamnum obsequii: somniare, satis amatoriè dictum est. Somniare.

Me speres:) Cum me expectes, iam dixerit: quid sibi vult iterum me speres? Inter spem & expectationem hoc interest: quia expectatio, certorum est: spes verò, incertorum. Et expectatio, propinquarum rerum: Spes, longinquarum. Et expectatio, destinat tempus: Spes, non destinat. An me speres idem facere? Id est de te cogitare: vt sit speres, credas: vt statim in subditis inuenies. Nam eius fratrem spero iam propemodum repperisse. Expectatio. Spes.

Me te oblectes:) Septimus casus me. Me.

Mecum tota sis:) Toto animo. Nam illam nunc animum vult esse, non corpus. & simul quod ipse ab eius corpore patitur: id vult militi eius mente contingere, tanquam penitus excluso ab amica.

Quando ego sum tuus.) Animus scilicet.

Me miseram, forsitan hic mihi) Rectè Thais nunc partem argumenti exequitur tacitam apud Phædriam propter præsentiam serui: quem poeta vult ita nescire, vt audeat ad vitiandam virginem subornare Chæream.

Atque ex aliarum ingeniis nunc me iudicet.) Hic Terentius ostendit virtutis suæ hoc esse, vt peruulgatas personas nouè inducat: & tamen à consuetudine non recedat: vtputa meretricem bonā cum facit, capiat tamen, & delectet animū spectatoris.

Neque me finxisse falsi quicquam,) Aut, DIXISSE, debuit dicere. aut abundat FALSI. aut ideo quia & vanum aliquid fingi potuit. vt suprà, Si vanū, aut falsum, aut fictum est. Fingere.

Esse quenquam chariorem) Melius, quenquam, quàm si dixisset, militem quenquam chariorem. Quenquam chariorem) Quasi meretrix non charū alterum, sed chariorem negat.

Et quicquid huius feci,) Huius absolutè. aut per ἔλλειψιν vt desit REI. In Hecyra, Ne quid sit huius oro. In Heautontimorumeno, Nihil me istius facturum patri. aut, Quid petis istis? Quicquid huius) REI subaudiendum est: quòd eū exclusi foras. Huius. Eclipsis.

Spero propemodum) Noue spero, pro credo vel confido. Propemodum ideo, quia hominem quidem nouit, sed fratrem esse virginis nondum probauit. Spero. Propemodū.

ADEO nobilem.) Adeo, pro nimis positum est, aut pro expletiua particula. Adeo.

Atque expectabo dum venit.) Futurum actum promittere voluit: non quo aliquis gestus sit expectantis.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

PHAEDRIA. PARMENO.

AC ita vt iussi, deducātur isti. P. faciā. PH. at diligenter. *Trochaic' tetrameter catalectic', nisi tollas èver (tutisti)*

P. Fiet. PH. at maturè. P. fiet. PH. sátne hoc mandatum est tibi? *Trochaicus catalecticus.*

P. Ah, rogitare? quasi difficile sit. *Iābicus dimeter.*

Vtinam tam aliquid inuenire facile possis Phædria, *Trochaic' tet.*

Quàm hoc peribit. PH. ego quoque vnà pereo, quod mihi est carius:

Ne istuc tam iniquo patiare animo. P. minime: quin *Trimeter iambicus.*

Effectum dabo. sed nunquid aliud imperas?

PH. Munus nostrum ornato verbis quòd poteris: &
Istum æmulum quòd poteris, ab ea pellito.

Iambicus scazon catalect. P. Memini, tametsi nullus moneas. PH. ego rus ibo, atque ibi manebo.
P. Censeo. PH. sed heus tu. P. quid vis? PH. censén' posse me obfirmare, &

Trochaici. Perpeti ne redeam interea? P. téne? non hercle arbitror.
(Aliàs) adiget Nam aut iam reuertêre: aut mox noctu te * adigent horsum insomnia.

Elide duo s. PH. Opus faciã, vt defatiger vsque, ingratus vt dormiã.
P. Vigilabis lassus: hoc plus facies. PH. abi sis. nihil dicis Parmeno.
Eiiciũda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.

Iambicus tet. Tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum triduum? P. hui

Trochaici. Vide, pyrrichius. Vniuersum triduum? vide quid agas. PH. stat sentẽtia.
P. Di boni, quid hoc morbi est? adeón' homines immutarier
Ex amore, vt non cognoscas eũdem esse? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magis seuerus quisquã, nec magis cõtinẽs.
Sed quis hic est qui huc pergit? atat hic quidem est parasitus Gnato
Militis: ducit secum vnà virginem huic dono. papæ,

Aliàs (hinc) Facie honesta: mirũ ni ego me turpiter hodie * hîc dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc superat ipsam Thaidem.

AC ita vt iussi,) Iam amatorium multiloquiũ & vaniloquium continet ista actio: nã & repetit quod iã dictũ est: & id facit magis & odiose nimis. Ah, rogitare? quasi difficile sit.) Deest VIS, vel PERGIS: vt sit, rogitare pergis? Vel TE, si ipsum respicit: vel HVNC, si auersus hoc dicit: vt sit, Ah, rogitare te? aut, rogitare hunc? Et distinctione interposita, inferendum vultuose, quasi difficile sit id quod mandat. Ita & ineptiam nimiam circa hoc solliciti amatoris expressit: & ostendit nihil esse facilius, quàm deducere ad meretricem munera. cùm contrà illud sit difficillimum, poscenti aliquid nõ dare. Rogitare?) Subauditur TE. Vt sit, mirum est te rogitare, quasi sit difficile complere quod iubes.

Inuenire. Aliquid inuenire facile possis.) Inuenire, acquirere. Sic in Heauton. Non quæris patri quo modo obsequare: & vt serues quod labore inuenerit. Nam ideo à præ-

cedenti etiam quæstus dicitur. Quæstus.

Quàm hoc peribit.) Deest facilè:vt sit, Facilè hoc peribit.

Quòd mihi est carius.) Pro, qui mihi sum carior. Sed EGO dixit absolutè, occurrens huic pronomini QVOD.

Quin effectum dabo.) Quin pro imò. vt in Heautont. Quin nolo mentiare. Quin.

Sed nunquid aliud imperas?) In his seruus nihil vult, nisi coactus facere, propter maiorem dominum. sic & alibi, Iubésne? inquit. respóderet el Chærea, Cogo atque impero.

Munus nostrum ornato verbis) ἡμῶν non dixit meum, quasi & Parmenonis sit.

Et istum) Id est, molestum & odiosum: nam hoc significat ISTVM. Iste.

Ab ea pellito.) Ab ea, ab eius animo. & non, pelli facito: sed, pellito. Ab ea.

Tametsi nullus moneas.) Properat seruus carpere vaniloquium domini. Et Nullus, pro non. sic in Hecyra, Nullus dixeris. Plautus in Trinummo, Nullus credas. Nullus.

Ego rus ibo,) Et hoc iã dictũ est: sed ostendit quàm molestè id incipiat Phædria.

Censén' posse me obfirmare, & perpeti) Arbitraris: vt Censores, qui morum alienorum habent summum arbitrium. Et ideò hunc putant nõ censere, quia ipse desyderat fieri. Posse obfirmare, & perpeti) Verba sunt desperantis. nõ firmare, sed obfirmare: non pati, sed perpeti. Censere. Censores.

Téne?) Te quod ait, hanc vim habet: vt significet perditũ amore Phædriã esse.

Nam aut iam reuertère,) Modò IAM pro statim. Iam.

Te adigent horsum) Hoc est, ad vrbem agent.

Insomnia.) Vigiliæ. Legitur & adiget, vt sit insomnia numeri singularis. Insomnia.

Vt defatiger vsque,) Ordo est, vsque vt defatiger.

Ingratus vt dormiam.) Id est, etiam inuitus & coactus. Nam ingratis, non vltrò significat. quia vltronea grata sunt: ingrata, quæ ab inimicis fiunt, ac recusantibus. Ingratus. Ingratis.

Nimis me indulgeo.) Me sic veteres, quod nos mihi dicimus. Alibi, Te indulgebant: tibi dabant. Vltroneum. Indulgeo me

Tandem non ego illa caream, si sit opus, vel totum triduum?) Sic cœpit tanquã aliquid foret dicturus magnificum: non autem est παρὰ προσδοκίαν: sed verè amator magnum hoc putat. Vel totum triduum?) Magna professio virtutis, cum biduo sit opus, triduo posse durare. Et totum triduum, dicit vniuersum triduũ, ἡμερῶν: quasi sit triduum in multo numero.

Vide quid agas.) Sic dicitur magna aggredientibus.

Stat sententia.) Et vultu & gestu magis spectabile quod dixit stat sentẽtia: vel maximè eo quòd tanto sonitu hæc de se promittat Phædria cõtinuo rediturus, vel potius non accessurus ad villam. tantum autem aberit, quantum temporis opus est ad vitiandam virginem.

Quid hoc morbi est?) Excusatio amoris, quando non culpa, sed morbus est.

Adeón' homines immutarier ex amore, vt non cognoscas eundem esse?) More suo à plurali numero ad singularem se conuertit. Vt nõ cognoscas eundem esse?) Non solent stulti induci adolescentes: & ideò ad amorẽ retulit stultitiam Phædriæ.

Minus ineptus, magis seuerus) Nisi enim hoc esset, quid esset quod illum mulier præferret militi? aut quid relinqueretur proprium personæ militis, si & hic stolidus est? Magis seuerus quisquam, nec magis continens.) Animaduerte vt amet Terentius MAGIS addere positiuo, potius quàm comparatiuum facere. Nam, neque seuerior, neque continentior, tam valuit dicere: quàm magis seuerus, & magis continens. Magis.

Hic quidem est parasitus Gnato) Hæc apud Menandrum in Eunucho non sunt, vt ipse professus est, parasiti persona & militis: sed de Colace translatæ sunt.

Facie honesta.) οἰκονομία, qua ostenditur amaturus Chærea: siquidem hanc Parmeno ipse miratur. Facie honesta.) Sic Virgilius, Et lætos oculis afflarat honores. Œconomia.

Et mox idem, Ita me di ament, honestus.

Ni dabo. * Ni ego me turpiter hodie hîc dabo.) Ni dabo, pro dedero. Viriglius, Quamuis solus auem cælo deiecit ab alto.

Cum meo decrepito hoc eunucho.) Facete MEO ad parasitũ retulit cũ pulchro munere venientem. Et præparatio est ad ducendum Chæream potius, quàm deformem eunuchum.

Decrepitus. Decrepito hoc eunucho.) Decrepiti sunt dicti, quorum crepitu & plangore familiæ, fuerant iam conclamata funera.

Hyperbole. Hæc superat ipsam Thaidem.) Hoc sic accipias, non vituperari Thaidem, sed tanquam ὑπερβολικῶς dici. Ideò addidit IPSAM, quasi nimiæ pulchritudinis. Et bene IPSAM, propter quam datur.

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

GNATO parasitus. PARMENO.

Trochaici tetram. cat.

DI IMMORTALES homini homo quid præstat! stulto intelligens

In (Quid) eliditur d.

*Quid interest! hoc adeò ex hac re venit in mẽtem mihi:
Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc atque ordinis,
Hominẽ haud impurũ, itidẽ patria qui abligurierat bona.
Video sentũ, squalidum, ægrũ, pannis annísque obsitum.
Quid istud ornati, inquam? quoniam miser quod habui, perdidi: hem
Quò redactus sum? omnes noti me atque amici deserũt.
Hîc ego illum contempsi præ me. quid homo inquam ignauissime?
Itáne te parasti, vt spes nulla reliqua in te siet tibi?

Nisi elidas l in (Simul) iãbic* est, & in Trochaico eliditur u in (viden') nisi leges (vide)

* Simul consilium cum re amisti? * vidén' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
Omnia habeo, neque quicquam habeo: nihil cum est, nihil desit tamen.
At ego infœlix neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seclũ prius.
Hoc nouum est aucupium: ego adeò hanc primus inueni viam.

Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum
volunt,
Nec ſunt:hos conſector: hiſce ego nõ paro me vt rideãt:
*Sed his vltrò arrideo,& eorũ ingenia admiror ſimul. In(Sed)eliditur d.
Quidquid dicunt, laudo ; id rurſum ſi negant, laudo id
quoque.
Negat quis,nego:ait,aio.poſtremo ĩperaui egomet mihi Iãbicus tetra.
Omnia aſſentari.is quæſtus nunc eſt multò vberrimus. Trochaici.
P. Scitum hercle hominem,hic homines prorſus ex ſtul
tis inſanos facit.
G. Dum hæc loquimur , interea loci ad macellum vbi Iambicus ſcazon trimeter catalecticus.
venimus,
Concurrunt læti mi obuiam Cupedinarii omnes,
Cetarii,Lanii,Coqui,Fartores,Piſcatores,*Aucupes: Aucupes, videtur adiectũ. nam & repugnat verſui, nec ponitur à Donato.
Quibus & re ſalua,& perdita profuerã,& proſum ſæpe:
Salutant:ad cœnam vocant:aduentum gratulantur.
Ille vbi miſer famelicus videt me eſſe in* tantũ honorẽ, Aliàs(tanto honore,)
Et tam facile victum quærere : ibi homo cœpit me ob-
ſecrare
Vt ſibi liceret diſcere id de me.ſectari iuſſi,
Si pote,tanquã philoſophorũ habent diſciplinæ ex ipſis
Vocabula,paraſiti itidem vt Gnatonici vocentur.
P. Vidẽn' otium , & cibus quid *faciat alienus? G. ſed Aliàs,facit.
ego ceſſo
Ad Thaidem hanc deducere, & *rogitare ad cœnam vt Aliàs(rogare)
veniat?
Sed Parmenonem ante oſtium *Thaidis triſtem video, Aliàs(Thais)
Riualis ſeruũ:ſalua res eſt:nimirũ hîc homines frigent.
Nebulonem hunc certum eſt ludere. P. hice hoc mu-
nere arbitrantur
Suam Thaidem eſſe. G.plurima ſalute Parmenonem
Summum ſuum impertit Gnato. quid agitur? P. ſta-
tur. G. video.

Nunquidnam hîc, quod nolis, vides? P. te. G. credo. at nunquid aliud?

P. Quî dum? G. quia tristis es. P. nihil equidem. G. ne sis. sed quid videtur

Hoc tibi mancipium? P. nõ malum hercle. G. vro hominem. P. vt falsus animi est!

G. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? P. hoc nunc dices

Eiectos hinc nos. OMNIVM RERVM heus vicissitudo est.

G. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietũ reddã:

Ne sursum, deorsum cursites, néve vsque ad lucẽ vigiles.

Ecquid beo te? P. mén'? papæ. G. sic soleo amicos. P. laudo.

G. Detineo te: fortasse tu profecturus aliò fueras.

P. Nusquam. G. tum igitur paulum da mihi operæ, fac vt admittar

Ad illam. P. age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.

G. Num quem euocari hinc vis foras? P. sine biduum hoc prætereat:

Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus,

Næ tu istas faxo calcibus sæpe insultabis frustra.

G. Etiam nunc hîc stas Parmeno? eho, numnam hîc relictus custos,

Nequis fortè internuntius clàm à milite ad istam cursitet?

P. Facetè dictum. mira verò militi quæ placeant.

Sed video herilem filium minorem huc aduenire.

Miror quid ex Piræo abierit: nam ibi custos publice est nunc.

Non temerè est, & properans venit; nescio quid circunspectat.

Di immortales homini homo quid præstat!) In hac ſcena non ſtans, ſed quaſi ambulans perſona inducitur. Conſtitit tamen aliquantulum, intuens ſpectatores, dum ſecum loquitur. Exprimit autem paraſitum: & ſub eius verbis corruptos mores in aſſentationem oſtendit, prorſus vt honeſtæ quoque perſonæ in huiuſmodi culpa inuentæ ſint. vt alibi, Obſequium amicos, veritas odium parit. Di immortales) Hoc iam mirè, & pro ſeculi ac temporum reprehenſione ſatyricè Terentius, quòd apud eum ſtultum vocat ſimplicem paraſitus, & intelligẽtem malum. Di immortales) Admirantis exclamatio eſt, cum paraſiti geſticulatione. Di immortales homini homo quid præſtat!) Morata narratio à ſententia incipi ſolet: quæ dicitur προμύθιον. Homini homo quid præſtat!) Alii diſtingunt, Quid præſtat ſtulto intelligẽs? Alii, Stulto intelligens quid intereſt? quia ſic veteres loquebantur. Quid intereſt!) Hoc admirantis eſt, & ideo ſic pronuntiandum. Promythion.

Conueni hominem) Conueniſſe, non vidiſſe tantum, ſed etiam collocutum fuiſſe ſignificat. Hominem haud impurum,) Non dixit prodigum: quia hoc ipſum probat: ſed non auarum, non improbum. Et ſic laudamus eos, in quibus nihil eſt quod magnopere efferamus. Conuenio.

Mei loci atq; ordinis,) Loci, ingenuũ: ordinis, pauperem. Illud natalium, hoc fortunæ eſt. Locus. Ordo.

Itidem patria qui abligurierat bona.) Hoc ioculari vultu dicitur. Et elegãter ex perſona paraſiti non culpatur quòd comederit bona. Abligurierat) Suauibus eſcis conſumpſerat. Nam ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ, eſt ligurire. & λιγυρὸν Græci ſuaue appellant. Abligurio.

Video ſentum,) Quàm bene VIDEO, poſtquam dixit conueni. & tempus mutauit & verbum. Sentum,) Horridum. Sentum,) Ad horrorem retulit. Sentus.

Squalidum,) Ad ſordes. Squalidus.

Ægrum,) ad maciem. Æger.

Pannis anniſque obſitum.) Ad veſtitum & ad triſtitiam. Sed pannis & annis, μωρολογίαι paraſitorum ſunt. Pannis anniſq; obſitum.) Vel paraſitica vernalitate καθ' ὁμοιοτέλευτον dictum. vel quia Homerus dixit αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι. & eſt miſeriæ ſenium deditum. Vnde huic magis triſtitia grauitáſque diſplicuit aliena ſemper ab omnibus paraſitis. Anniſque obſitum.) Bene addidit annis: quia vt quiſque miſerior eſt, ita ſenior videtur. Obſitum.) Vt ſentum dixit obſitum. μεταφορὰ ab agro. Homœoteleuton. Obſitus annis

GN. Quid iſtuc ornati, inquam?) Scire nos conuenit, cum recto caſu profertur interrogatio, non eſſe contumelioſum. Vt ſi dicas, Quis hic homo eſt? Si autem in obliquo, contemptũ ſignificari. vt, Quid hoc eſt hominis? quid mulieris? quid ornatus? Quid iſtuc ornati, inquam?) Ornatus, τῶν μέσων eſt ad dedecus & ad turpitudinem. Vel ſimpliciter hoc accipe, vel εἰρωνικῶς. Et ornati, vt ſenati, antiquus genitiuus. Interrogatio in recto caſu. Ornati, genitiuus.

Quod habui, perdidi.) Non dixit id, quod erat, comedi, aut conſumpſi.

Hem, quo redactus ſum!) Vel habitum ſuum, vel corpus oſtendens hoc dicit. Nec quicquam hîc, niſi ex media conſuetudine collocatum eſt.

Omnes noti me, atque amici deſerunt.) Sententioſè atque mordaciter in mores.

Hic ego illum contẽpſi præ me.) Hoc eſt illud, Homo homini quid præſtat! ſtulto intelligens!

Itáne te paraſti) Quàm obiurganter: tanquam in illo ſit, quòd miſer eſt. Et alibi, Nam nemo illorum quiſquam ad te venit, quin ita paret ſeſe, vt abs te blanditiis quàm minimo pretio ſuam voluptatem expleat. Et hoc propriè verbum ad exprimendam inhumanitatem & ignauiam factum eſt.

Vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?) Sentẽtioſè, ad illud quod & Virgilius ait, Ponite ſpes ſibi quiſque. Vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?) Bene: quaſi qui rem à fortuna acceperit.

Simul conſiliũ cum re amiſti?) Virgilius, -nec, ſi miſerũ fortuna Sinonẽ Fin-

xit: vanum etiam, mêdacémque improba finget. Et Sallustius, Neque fortuna eget: quippe quæ probitatem, industriam, aliásque bonas artes neque dare, neque eripere cuiquam potest. Ergo hæc interrogatio, increpantis est: nec desyderat responsionem. Nam consilium in bonis animi: Res, in potestate fortunæ.

Consilium.
Res.

Ex eodem ortum loco?) Ex eadem fortuna.

Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?) Hoc cōtra illud, Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisq; obsitum. Color ergo ad Sentum: Nitor ad Squalidum: Vestitus ad Pannis annísque obsitum: Habitudo corporis, ad Ægrum refertur.

Quæ habitudo est corporis?) Plautus in Epidico, Corpulētior hercle, atq; habitior.

Omnia habeo) Ad Quod habui, perdidi.

Neque quicquam habeo?) Ad Mei loci atque ordinis hominem. Omnia habeo, Ad industriam retulit. Neque quicquam habeo, Ad fortunæ culpam. & item denuo, fortunæ crimen, Cum nihil est. Ad suam laudem, Nihil desit tamen. Omnia habeo, neque quicquam habeo.) Alterum horum, neutrúmve potest cuiuis accidere: vtrunque nulli.

Oxymoron.

Nihil cum est, nihil desit tamen.) figura ὀξύμωρον. Vt apud Virgilium, Sequitúrque sequentem. Et Cicero, Cum tacent, clamant.

At ego infœlix neque ridiculus) Iam transit ἀπὸ τῦ μιμητικῦ πρὸς τὸ πρακτικόν. At ego infœlix neque ridiculus) Vehementer inuectus est in tempora & mores poeta sub hac persona: in qua hominem ita inducit pœnitere probitatis suæ, vt se infœlicem, non honestum dicat. Et non, nolo: sed, non possum.

Quid tu his rebus credis fieri?) Dum quis ridetur, aut vapulat.

Errare tota via.

Tota erras via.) παρόμοιον per μεταφοράν.

Apud seclum prius.) Scilicet cum essent tempora meliora.

Seclū prius.

Hoc nouum est aucupium.) Vide quid intersit, cum illud quæstum dicat, hoc aucupium: illud de sapientibus, hoc de stultis.

Inueni viam.) Adeò nouum est aucupium.

Est genus hominum) Quia multi sunt huiusmodi, non dixit, homines sunt, sed, est genus hominum.

Hisce ego non paro me vt rideant.) Quia ille dixerat, Ego infœlix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum.

Arridere.

Sed his vltrò arrideo,) Quid est, His arrideo? aut veluti pareo, id est obsequor: aut veluti dictis delector. Atque ARRIDEO, non sicut in parasitis fieri solet, vt his arrideatur à regibus, quum potius ipsi dictis factísque rideant alienis, hîc esse intelligendum, etiam res ipsa indicat ex contrario. Nam quod ait suprà, His ego non paro me vt rideant: hoc econtrario ostendit, quòd subiiciatur ex dictis. Sed his vltrò arrideo,) Vltrò, versa vice, an prior? an etiam insuper, hoc est vltrà?

Vltrò.
Admirari.

Admiror simul.) Plus intulit, quàm si LAVDO dixisset.

Quicquid.

Quicquid dicunt,) Non, quod dicunt: sed, quicquid dicunt, id est bene vel male: ne vel si interclusa fuisset assentatio, se impediat, quòd contrarium laudauerit.

Id rursum si negant, laudo id quoque.) Præclarè Terentius quod à Satyrico de aliis diceretur, Id hic de se dicentem inducit facetius multo, quàm si aliter fecisset: scilicet καθαπτόμενος mores temporum iam tum viciatos per assentationem: quod ferè in plerisque fabulis monstrat. Vt etiam in Andria, Nam hoc tempore obsequiū amicos, veritas odium parit. Et in Adelphis, Quòd te isti facilem & festiuū putant, Id non fieri ex vera vita: neque adeò ex æquo & iusto, sed ex indulgendo, vel assentando, & largiendo.

Ait.
Negat.

Negat quis: nego.) Bene sic dixit, negat & ait, contraria sunt. Vt Plautus in Rudente, Vel tu ais, vel tu negas.

Is quæstus nunc est multo vberrimus.) Quàm ille apud seculum prius fuerat. Et

vide quemadmodum illiberalem vitam honestiore nomine nominauit aucupiū: pòst etiam quæstum nominauerit. * hic inducens.

Scitum hercle hominem:) Mirè Terentius longæ orationi interloquia quædam adhibet, vt fastidium prolixitatis euitet. velut nunc Parmeno procul audiens Gnatonem, hæc loquitur.

Interea loci) Duæ partes orationis cum coniunctæ vnam fecerint, mutant accentum.

Interea loci.

Concurrunt læti mi obuiam) Et multos, & properos vno verbo ostendit, & ex aduerso ad se festinantes.

Cupedinarii.) Varro humanarum rerum, Numerius, Equitius Cupes inquit, & Aomanius Macellus singulari latrocinio multa loca habuerunt infesta. His in exilium actis, publicata sunt bona, & ædes vbi habitabant dirutæ: éque ea pecunia scalæ deûm penatiū ædificatæ sunt. vbi habitabant, locus vbi venirent ea quæ vescēdi causa in vrbem erāt allata. Itaque ab altero Macellum, ab altero forum Cupedinis appellatum est. Cupedinarii.) Omnes qui esculenta & poculēta vendunt, à rebus Cupidinis ob alimentum cupedinarii appellantur. Et ipse subiecit qui accipiendi sunt cupedinarii.

Macellum. Cupedinis forum. Cupedinarii.

Lanii.) Qui laniant pecora: vnde & lanistæ dicti, qui laniandis præsunt gladiatoribus. Sic & Macellum à mactandis pecoribus dictum.

Lanii. Lanistæ. Macellum.

Piscatores.) Qui recentem piscem præbent.

Piscatores.

Fartores.) Qui insitia & farcimina faciunt.

Fartores.

Cetarii.) Qui cete, id est magnos pisces venditant, & bolonas exercent. Cetarii, Lanii, Coqui, Fartores.) ἁμάρτημα comicum, In palliata Romanas res loquitur.

Cetarii.

Quibus & re salua,) Cum de meo impenderem.

Et perdita profueram,) Cum de alieno nanciscor & expendo.

Sæpe.) Expletiuæ significationis est.

Sæpe.

Ad cœnam vocant,) Vtrum ad emendam cœnam, an ad conuiuium?

Aduentum gratulantur.) Accusatiuum casum pro datiuo, pro aduentui gratulantur. Et aduentus propriè expectatorum, necessariorúmque dicitur.

Gratulantur aduentum. Aduentus.

Ille vbi miser famelicus videt me) Hîc ostendit quæ res coegerit ad discendum: & simul vide secundum vulgi opinionem loqui parasitum. Miserum & famelicum, hominem honestis moribus præditum. Ille vbi miser famelicus videt me) Vide vt sententiose demonstret malos ex bonis contagione fieri, exemplis in prauum præualentibus. Videt mihi hoc prodesse, & discere optat quod negabat se posse.

In tanto honore,) Quia concurrunt, salutant. Famelicus à fame & edendo dictus est, quasi famedicus.

Famelicus.

Tam facilè victum quærere.) Quia ad cœnam vocant.

Ibi) Pro tunc.

Ibi.

Homo) Mirè addidit homo. aut additum superuacuè HOMO. Vt, Donat habere viro decus & tutamen in armis.

Vt sibi liceret discere) Quasi disciplinam, aut artem. tantum authoritatis criminum fœlicitas sumpsit.

Discere id de me.) Magis, de illo & de me, veteres dicebāt: quàm vt nos dicimus, à me, aut ab illo.

Disco de illo.

Sectari iussi,) Propriè. nam & sectæ philosophorum ab eo dictæ sunt.

Sectari.

Ex ipsis) Philosophis scilicet. Ex ipsis vocabula,) Vt Pythagorica, Platonica. Hoc igitur non est consequens ad illud quòd vult dicere: nisi fortè disciplinam pro discipulis posuerit.

Sectæ. Disciplina.

Parasiti itidem vt Gnatonici vocentur.) Non hoc intulit quod cœperat dicere:

nisi fortè disciplinam pro discipulis accipimus.

Viden' otium & cibus quid faciat alienus?) Rursus Parmeno & facetias dicit, & distinguit lògiloquium parasiti. Quid faciat) Legitur &, quid facit: vt sit figura per modos, pro, quid faciat.

Ducere. Deducere. Hanc deducere,) Propriè. Nam ducitur quis ad supplicium: Deducitur ad lætitiā. Et rogitare ad cœnam) Vide parasitum magis optare ad cœnam Thaidem vocari, quàm munus capere.

Thaidis) Legitur & Thais.

Salua res est. Salua res est) Quia & ante ostium, & tristem video, salua res est. Nec hoc valet ad lætitiam, quòd Parmeno est, sed quòd riualis seruus. Salua res est.) Prouerbialiter.

Nebulo. Nebulonem) Vel furem, quia nebulas obiiciat: vel mollem, vt nebulam: vel inanem & vanum, vt nebula est.

Hice. Hice) Pro hi. vetustè. Virgilius, His certè neque amor causa est, vix ossibus hærēt. quia hisce debebat dicere. Hice hoc munere arbitrantur) Non immerito Gnatonem deridet Parmeno, qui penitus nouerit meretricis consilium.

Eclipsis. Summū suū impartit. Ironia. Summum suum) ἔλλειψις. Summum suum impartit Gnato.) Hæc tota locutio, parasiticæ elegantiæ, & simul εἰρωνείας plena est. Nam & plurimam dicit ei salutem, quę ne exiguam quidem velit continere: & summum dicit eum, qui nec leuis amicus sit sibi: & Parmenonem Gnato, non ego te. Summum suum) Quàm venustè, quòd summum amicum non resalutet Parmeno.

Quid agitur? Statur. Quid agitur?) Pro blandimento, non pro interrogatione nunc ponitur. vt, O noster, quid fit? Quid agitur? statur.) Pro, quid agis? sto. Et facete: nā stat, cui ingredi non licet.

At nunquid aliud?) Cum iurgio hic de illo respondit. & ideò repetit dictū Gnato.

Quidum?) Interrogat interrogantem, ne ipse respondeat.

Nihil. Nihil equidem.) Dicens NIHIL, mutauit vultum Parmeno in lætitiam. Ideò illi facete Gnato agenti hoc ipsum, NE SIS dixit: vt probaret tristem fuisse. Nihil equidem.) Pro non. & infrà, Nihil dixit vt sequerer se.

Mancipium. Hoc tibi mancipium) ταπείνωσις. mancipium dicit puellam, aut virginem.

Tapinosis. Non malum hercle.) Inimica laudatio.

Vro hominē. Vro hominem.) Sibi hoc gestu & vultu parasitico dicit. & pro eo quod est, dolere cogo.

Antiptosis. Ingens viriū. Diues opum. Vt falsus animi est?) Similiter & Parmeno secum gestu seruili. & animi, pro animo, ἀντίπτωσις veterum: qui ingens es virium, & diues es opum, amabant dicere. Vt falsus animi est?) Ex hoc falsus animi est, quòd putat huiusmodi munere capi posse Thaidem.

Falsus animi. Quàm hoc munus gratum Thaidi) Mirè insultat Gnato: Quanto enim magis munus gratum fuerit, tanto erit riualis exclusior.

Vicissitudo rerum. Omnium rerum heus vicissitudo est.) Vide locum in quo erumpere dolor Parmenonis potuit, nisi commissa seruaret, & celaret Thaidis consilium.

Sex ego te totos, &c.) Quid est totos? an diebus & noctibus: vtpote amatoris seruum: ac per hoc sine vlla cessatione & intermissione.

Hos menses) Hos, qui nunc aguntur, id est hoc tempore.

Quietum reddam.) Facete, quasi hoc ipse fecerit. & hoc est quod ait, Plurima salute Parmenonem summum suum impartit Gnato: tanquam amico consulat.

Sursum deorsum cursitare. Ne sursum, deorsum cursites,) Quod est laboris.

Néve vsque ad lucem vigiles.) Quod est exitii.

Sic soleo amicos) Hoc εἰρωνικῶς.

Detinere. Detineo te,) Valde teneo.

Fortasse tu profecturus aliò fueras.) Vult exprimere confessionem, quòd ad

Thaidem venerit,sed intrare non possit.

Paulū da mihi operæ,)Hoc quasi supplicātis vultu ad irrisionē dicitur. Paulū da mihi operæ,)Propriè sic dicitur,adiuua me. Sic in Adelphis,Hæc opera vt data sit. Dare operā.

Nunc tibi patent fores hæ,) Ex eo quantum licere oportuit ostendit, quàm misere nihil illi liceat Parmenoni.

Quia istam ducis.) Hoc quasi ad Gnatonem: sed lentè, ac sub lingua murmurat.

Num quem euocari hinc vis foras?) Quia ipse intrare non potest.

Sine biduum hoc prætereat.) Et hoc lentius. nam si aliter pronuntiaueris, secreta produntur.

Qui mihi) Mihi τῷ ἀττικισμῷ dictum est. Atticismus.

Fortunatus,) Vt ipse videris tibi.

Næ tu) Næ,valde. Næ tu istas faxo calcibus) Mira eloquentia, in qua vtraq; ὑπερβολὴ expressissima est. Nam neque vno digitulo minus aliquid dici potest:neque calcibus sæpe insultabis,aut amplius,aut ingentius. Næ. Hyperbole.

Insultabis fores) Sallustius,Multos tamen ab adolescentia bonos insultauit. Insultare fores.

Numnam) Hic NAM abundat:vt quidnam. Nam.

Relictus custos,) Bene relictus:quasi ab excluso. Relictus.

Ne quis fortè internuntius) Propriè,internuntius. Ne quis fortè internūtius) Ex his verbis datur intelligi parasitū e domo meretricia egredi. Ne quis fortè internuntius clam à milite ad istam cursitet:) Et hoc facete: quasi ipse sibi Thaidem totam vendicauerit,quod miles facit.

Facete dictum.) ἀντιφρασις. quia infacete.

Mira vero militi quæ placeant.) Mira,pro mirum. Virgilius,Nota tibi. & est ἀντίφρασις. Quid mirum est,inquit, facete loqui eum, qui militi placeat? Potest tamen & pluraliter intelligi. Mira. Ironia.

Sed video herilem filiū) Non potest Terentius τρίφιμον propriè dicere: & ideo herilem filium dicit.

Miror quid ex Piræo abierit.) Hic causa ostenditur, cur potest ignotus esse vicinis,&pro eunucho fingi. Miror) Pro nescio. Miror quid ex Piræo abierit) Vt ex Piræo discederet, symbola amicorum: vt huc perueniret omisso negotio, aspectus virginis fecit. Miror.

Nam ibi custos publice) Aduersus prædonum incursus illic excubabat iuuentus Attica. Piræum, vt Sunium,est maritima & accessu littoris pars clementior. Piræum.

Publice est nunc.) Nunc ambigua distinctione positum est.

Non temerè est,) Vt Virgilius, Haud temerè est visum.

Et properans venit,) Mire locuturū antè formauit. vt gestus verba præcedant, verba habitum consequantur.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

CHÆREA. PARMENO seruus.

CCIDI. Creticus.

O Neque virgo est vsquam:neque ego, qui illam è conspectu amisi meo. Octonarii iambici.

Vbi quæram? vbi inuestigem? quem percontet? quam insistam viam? Aliàs(qua insistam via?)

Incertus sum:vna hæc spes est, vbi vbi est, diu celari nō potest.

O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres.

Trochaici tet. Tædet harum quotidianarum formarum. P. ecce autem alterum,

Nescio quid de amore loquitur. ô infortunatũ senem!

Iábicus tetra. catalecticus. Hic verò est, qui si amare occœperit, ludum iocúmque

Iábicus acata. Dices fuisse illum alterũ, præut huius rabies quæ dabit.

Iábicus tetra. catalect. CH. Vt illum di, deǽque senium perdant, qui me hodie remoratus est:

Tetrametri acatalect. Méque adeò, qui restiterim: tum autem, qui illum non floccifecerim.

Sed eccum Parmenonem. salue. P. quid tu es tristis, quidve es alacris?

Vnde is? CH. ego nescio hercule, neq; vnde eam, neque quorsum eam:

Dimeter iãb. Ita prorsum oblitus sum mei.

P. Quî quæso? CH. amo. P. hem. CH. nũc te Parmeno ostendes qui vir sies.

Scis te mihi sæpe pollicitum esse, Chærea aliquid inuẽni.

Modo quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt cognoscas meam:

Aliàs omne. Cum in cellulam ad te patris penũ omne congerebam clanculum.

P. Age inepte. CH. hoc hercle factum est. fac sis nunc promissa appareant:

Siue adeò digna res est, vbi tu neruos intendas tuos.

Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas matres student

Demissis humeris esse, vincto pectore, vt graciles fient.

Siqua habitior paulo, pugilem esse aiunt: deducunt cibũ.

Tametsi bona est natura, reddunt curatura iunceas.

Itáque ergo amantur. P. quid tua istæc? CH. noua figura oris. P. papæ!

CH. Color verus, corpus solidum, & succi plenum. P. anni? CH. anni sexdecim.

P. Flos ipse. CH. hanc tu mihi vel vi, vel clàm, vel precario — Senarius catalecticus vterque.

Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.

P. Quid virgo, cuia est? CH. nescio hercle. P. vnde est? — Iambici tetra. catalect.

CH. tantundem. P. vbi habitat?

CH. Ne id quidem. P. vbi vidisti? CH. in via. P. qua ratione amisti? CH. id equidem

Adueniens mecum stomachabar modo: neque — Iáb. trimetri.

Quenquam ego hominem esse arbitror, cui magis bonæ

Fœlicitates omnes aduersæ sient.

P. Quid hoc est sceleris? CH. perii. P. quid factum est? CH. rogas?

Patris cognatum, atque æqualem, Archidemidem

Nostín? P. quid ni? CH. is, dum sequor hanc, fit mihi obuiam.

P. Incōmode hercle. CH. imò * enimuero infœliciter: — Elide u in (e-nimuero)

Nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.

Illum liquet mihi deierare his mensibus

Sex, * vel septem prorsum non vidisse proximis: — (vel) superest in versu.

Nisi nunc cum minime vellem, miniméque opus fuit.

Eho, nónne hoc monstri simile est? quid ais? P. maxume.

CH. Continuo accurrit ad me quàm longe quidem,

Incuruus, tremulus, labiis demissis, gemens:

Heus, heus, tibi dico Chærea, inquit. restiti.

Scín' quid ego te volebam? dic. cras est mihi

Iudicium. quid tum? vt diligenter nunties

Patri, aduocatus mane mihi esse vt meminerit.

Dum hæc * dicit, abiit hora: rogo nunquid velit. — Aliàs (loquitur,)

Recte inquit, abeo. cum huc respicio ad virginem,

Illa sese interea commodum huc aduorterat

ꝧhanc) redundat in metro. In hanc nostram plateā. P. mirum ni hanc dicit, modo Huic quæ data est dono. CH. huc cum aduenio, nulla erat.

P. Comites secuti scilicet sunt virginem?

CH. Verum parasitus cum ancilla. P. ipsa est scilicet.

Desine: iam conclamatum est. CH. alias res agis.

P. Istuc ago quidem. CH. nostín' quæ sit? dic mihi: aut Vidistín'? P. vidi, noui: scio quò abducta sit.

Aliàs(O) CH. Eho Parmeno mi, nostín'? P. noui. CH. & scis vbi siet?

Trochaici tetrametri catalectici. P. Huc deducta est ad Thaidem meretricem: ei dono data est.

CH. Quis is est tam potēs cum tanto munere hoc? P. miles Thraso

Phædriæ riualis. CH. duras fratris partes prædicas.

P. Imò enim si scias quod donum huic dono contrà comparet:

Tum magis id dicas. CH. quodnam quæso hercle? P. eunuchum. CH. illúmne obsecro

Inhonestum hominem, quem mercatus est here, senem mulierem?

P. Istunc ipsum. CH. homo quatietur certe cum dono foras.

Sed istam Thaidem non sciui nobis vicinam. P. haud diu est.

CH. Perii, nunquámne etiam me illam vidisse? ehodū dic mihi,

Estne, vt fertur, forma? P. sanè. CH. at nihil ad nostram hanc. P. alia res est.

CH. Obsecro hercle Parmeno, fac vt potiar. P. faciam sedulo, ac

Dabo operam: adiuuuabo. nunquid me aliud vis? CH. quò nunc is? P. domum,

Vt mancipia hæc,ita vt iussit frater,deducā ad Thaidē.

CH. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!

P. Quid ita? CH. rogitas? summa forma semper conseruam domi

Videbit:colloquetur:aderit vnà in vnis ædibus. Iābici tetra.

Cibum nonnunquam capiet cum ea: interdum proptèr dormiet.

P. Quid si nunc tute fortunatus fias? CH. qua re Parmeno?

Responde. P. capias tu illius vestem. CH. vestem! quid tum postea?

P. Pro illo te ducam. CH. audio. P. te esse illum dicam. CH. intellego.

P. Tu illius fruare commodis, quibus tu illum dicebas modo:

Cibum vnà capias,adsis,tangas,ludas,proptèr dormias:

Quandoquidem illarum neque quisquam te nouit, neque scit qui sies:

Præterea forma, ætas ipsa est, facilè vt pro eunucho probes.

CH. Dixti pulchre: nunquā vidi melius consilium dari. Trochaicus tetrameter.

Age,eamus intrò:nunc iam orna me: abduc,duc, quantum potes.

P. Quid agis? iocabar equidem. CH. garris. P. perii. quid ego egi miser?

Quò trudis?perculeris iā tu me?tibi equidē dico,mane.

CH. Eamus. P. Pergín'? CH. certum est. P. vide ne nimium * calidum hoc sit modo. Aliàs,callidū)

CH. Non est profecto:sine. P. at enim ISTAEC in me cudetur faba:ah,

Flagitium facimus. CH. an id flagitium est, si in domum meretriciam

Deducar: & illis crucibus, quæ nos, noſtrámque adoleſcentiam

Si legas (deſpectam) conſtat verſus.

Habent * deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus cruciant modis,

Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, vt ab illis fallimur?

An potius hæc pati, æquũ eſt fieri: vt à me ludatur dolis:

Quod qui reſcierint, culpent: illud merito factum omnes putent?

P. Quid iſtuc? ſi certum eſt facere, facias. verum ne póſt conferas

Culpam in me. CH. non faciam. P. iubéſne? CH. iubeo, cogo, atque impero.

P. Nunquam defugiam authoritatem tuam: ſequere.

CH. Di vortant bene.

OCCIDI:) In hac ſcena nouus amor adhuc ephebi, & conſilium potiendæ virginis demonſtratur: tanta virtute poetæ comici, vt hoc commentum non quæſitum eſſe, ſed occurriſſe ſua ſponte videatur. Occidi: neque virgo eſt vſquam,) Non habuit quid dicere debeat aliud, properans & circunſpiciens, niſi occidi. Occidi:) Produc mediam ſyllabam verbi huius, & contrarium ſignificat.

Neque ego, qui illam è conſpectu amiſi meo.) Amatoriè, dum illam non inuenit, & ſe perdidit.

Quærere. Vbi quæram?) Hoc circunſpectantis eſt.

Inueſtigare. Vbi inueſtigem?) Plus intulit.

Percontari. Quem percontêr?) Hoc tertium plus intulit. nam vbi nec veſtigia reperiuntur, ſupereſt interrogatio.

Quam inſiſtam viam?) Si nec qui interrogetur apparet. Quam inſiſtã viam?) Et qua via, legitur.

Vbi vbi eſt, diucelari non poteſt.) Ob nimiam ſcilicet formæ gratiam.

Facies. O faciẽ pulchram,) Faciem modò, non partem corporis dicit, ſed totam ſpeciem quæ apparet & cernitur. Virgilius, -quibus aſpera quondam Viſa maris facies.

Deleo omnes dehinc ex animo mulieres.) πρὸς τὸ πιθανὸν argumentatus eſt, vt oſtenderet hunc grandem iam ephebum etiam amoris expertem non fuiſſe. Sic & alibi, Cum me ipſum noris quàm elegans formarum ſpectator ſiem,

In hac commotus ſum.

Quotidiana forma. Quotidianarum) Hoc eſt, leuium & vſitatarũ: eſt quippe huic contrarium, Noua figura oris. papæ.

Ecce autem alterum. Ecce autem alterum,) Sic dicimus, cũ propter alterum, de altero venit in mentẽ.

Neſcio quid de amore loquitur.) Vt iandudum Phædria loquebatur.

O infortunatum ſenem.) Hoc dictum præſtruxit ad exitum fabulæ ac Cataſtrophen. Nam perturbatus ad Thaidem ingreditur hic ſenex per fallaciam Py-

thiæ, & indicium Parmenonis: atque ita firmabuntur nuptiæ virginis, quam ducet Chærea.

Hic verò est,) Vtrum senex, an Chærea? sed senex potius. Hic verò est senex. Qui) Scilicet Chærea.

Præut huius rabies quæ dabit.) Præ, ex comparatione significat. Ergo propriè & est integra locutio: & ordo est, Præut illa sunt, quæ huius rabies dabit. Et bene DABIT, quasi de re violenta. Vt, -dabit ille ruinā Arboribus. Præut huius rabies quæ dabit.) Hic ex parte characteris inscius quidem est personæ Chæreæ, quem moribus conicit seruus ardentiorem in amorem ferri posse simul ac cœperit. Præut huius rabies quæ dabit.) Et hic ostenditur iampridem motū in res venereas Chæream, & magna poetæ cura est, ne incredibile videatur, adolescentulū qui pro eunucho deduci potuerit, tam expedite virginē vitiasse. quocirca artifex summus, quod ætati non potest, naturæ attribuit Chæreæ: vt calidior ingenio, & ante annos amator, non libidinem in sese, sed quandā rabiem designauerit in venereos appetitus. Præ. Dare.

Vt illum) Pro vtinam. Vt.

Di Deæque senium perdant,) Plus dixit senium, quàm senem. Nec mireris, post SENIVM, QVI additum: ideo quia declinationem ad intellectum retulit. vt alibi, In eunuchum suam. Et senex, ad ætatem refertur: Senium, ad conuitium. sic Lucilius ait, At quidem te senium, atque insulse sophista. Senium qui.

Remoratus est,) A remora pisciculo, qui & ἐχενεὶς vocatur, Remoratio & remoratus dicitur. Remora. Remoror.

Tum autem, qui illum non flocci fecerim.) Tum autē, pro &. Duas vult enim causas esse, cur seipsum di perdant: vnam quòd restiterit: alteram, quòd senem peruenitus diu remanserit à persequenda virgine. Et nota FLOCCI FECERIM, & contemnere, & non contēnere significare: vt nūc, Qui illum floccifecerim. deest VEL: vt sit, vel floccifecerim. Tum autem. Floccifacere.

Quid tu es tristis? quidve es alacris?) Prouerbiale est in hominem perturbatum & incerti vultus. Aut lætus es. nam alacris, l litera pro d posita, nō tristis, id est ἄδακρυς intelligitur. Quid ve es alacris?) Et alacer & alacris dicitur: vt habes apud Virgilium, Ergo alacris, cunctósque putans excedere pugna. Quidue es alacris?) Alacritas, est mutatio quædam vultus gestientis in spem aliquam. Alacris. Adacris. Alacritas.

Vnde is?) Modò ad quid venis significat. sed EO, de loco ad locum veteres dicebant: quod mox in subiectis probabitur. Vnde is? Eo, is.

Quorsum eam?) Bene: quia proximè dixerat, vbi quæram? vbi inuestigem? quem percontet? quam insistam viam? incertus sum. Quorsum eam?) Hinc vt diximus, manifestum est, IRE & aduentum significare.

Ita prorsum oblitus sum mei.) Huic contrariū, Dum memor ipse mei. Ergo oblitus mei, insanus. Ita prorsum sum olitus mei.) Prorsum: recta, id est omnino: nam prorsum, est porrò versum, id est ante versum. hinc & prosa oratio, quam non inflexit cantilena. Prorsum. Prosa oratio.

Hem.) Si cum H, Parmeno. si leniter, Chærea.

Ostendes qui vir sies.) Non, si vir sies: sed qui vir sies: quod est ἐμφατικώτερον. si quæsisset quidem, qui vir sies, an debeat præstare qui virum se sic monstraturus est? Et vir modò, non ad sexum, nec ad ætatem dicitur, sed ad laudem. Qui vir sies.) In veteribus inuenitur. Emphasis. Vir.

Sæpe pollicitum esse,) Pollicitū, quod promitentem vltrò significat, dixit. & sæpe pollicitum se, an necesse sit præstare eum qui promiserit? Pollicitus. Mimesis.

Chærea aliquid inueni) Induxit μίμησιν pragmaticè, more suo, non contentus dicere quid pollicitus sit tantùm, sed quo modo etiam, & quibus verbis.

Modo quod ames:) Tantummodo. quasi hæc mora sit promissis complendis. Modo.

In ea re vtilitatem ego faciam vt cognoscas meam:) An possit, qui posse se affir-

mauit?plus est probasse quod promiserit,quàm ostendere quod possit.

Cum in cellulam.) Sic dicit anus * quæ & acceperit beneficium.

Penus. Hyperbole. Patris penum omne) Ipsum penum: non ex eo aliquid, ὑπερβολικῶς. Et hoc penu,& hic penus,& hæc penus, veteres dixerunt. Ergo & omnem & omne legitur.

Congerebam clanculum.) κλέπτα ἀργύρια.

Age inepte.) Qui dubitas de promissis:an qui exprobres te multa esse largitum?

Hoc hercle factum est.) Inueni quod amem .hoc quod dicebas,inquit,moræ esse, iam factum est.amo.

Promissa appareant,) Vtilitatem vt cognoscam tuam.

Adeò. Siue adeò digna res est,) Si persona Parmenonis est, SIVE abundat: & pro expletiua coniunctione modò est. In quibusdam omnino non legitur. ADEO autē abūdat,aut nimis significat,vel satis.Si Chærea dicit,hic ordo & sensus est,Fac si vis nunc,siue adeò digna res est, vbi tu neruos intendas tuos,vt promissa appareant.vt

Sis. sit SIS si vis:&addatur VT,quod deest. Fac vt promissa appareant.

Neruos intendere. Vbi tu neruos intendas tuos.) Vtrum obscœne hoc,vt seruus? an μεταφορικῶς? vbi laborare ac periclitari debeas.Sed melius legunt qui hoc totum ad personam applicant Chæreæ:& melius quàm qui Parmenonem hoc putant loqui,Siue adeò digna res est vbi neruos intendas tuos.

Noster. Haud similis virgo est virginum nostrarum:) Ciuium scilicet,id est,terræ ac patriæ nostræ.vt Virgilius,Non eadem arboribus pendet vindemia nostris.Et Sallustius,Nostri fœda fuga,&c.

Quas matres student) Hoc verbo ostendit cultum industriæ,non pulchritudinē naturalem.

Demissis humeris. Demissis humeris esse,vincto corpore,) Antiqui enim Græci etiā virginibus suis præbebant palæstram,ad componenda corpora. Vel,demissis humeris esse,liquidè & molliter deductis, neque extantibus alæ in modum. Demissis humeris esse, vincto pectore,) Non accipiendum est quasi hoc dicat, Ad hoc illas student matres demissis humeris esse,& vincto pectore,vt graciles fient:quasi hæc duo propter vnū illud fiant.sed variè tria dixit,ne diceret * aut student illas demissis humeris,& vinctum pectus,vt graciles fient. Vincto pectore,) Castigato ac tenui, & velut vincto.Deest ergo velut.

Vt graciles fient.) A singulari gracilis venit hæc declinatio.

Habitior. Habitudo. Habilis. Siqua habitior paulo,) Vnde & habitudo dicitur:vt,Quæ habitudo est corporis? nam habilior,aptior intelligitur. vt,Nanque humeris de more habilem suspenderat arcum.Ergo habitior legendum est.

Pugilem esse aiunt:) Laus in virginem.

Deducunt cibum,) Mirè vituperauit formam,quam accurauerit fames. Et propriè deducunt.

Bona natura. Tametsi bona est natura:) Bona,id est plena,magna,& pinguis.

Reddere. Reddunt) Exhibent, perficiunt.

Cura. Curatio. Curatura. Curatura) Cura,mentis est:Curatio,medicinæ: Curatura,diligentiæ.

Iunceus. Iunceas.) Tenues & pallidas.

Ironia. Itaque ergo amantur.) Itaque,inquit, nemo illas amat. εἰρωνεία est. aut verè amantur:vt eo magis hæc amāda sit,quæ naturæ beneficio,non factis comptibus,aut industria est pulchra. Itaque ergo amantur.) Atque ita fit vt amentur: non naturæ merito,sed industria.

Quid tua istæc?) Rectè:sic enim ipse dicet,At nihil ad nostram hanc. Quid tua istæc:) Deest,qualis est,dic.

1. Noua figura oris.)Laudis genus est,noua:quia dixerat Tædet quotidianarum harum formarum.

Papæ. Papæ!) Interiectio mira subito accipientis.

Color verus,) Quia non de cura est ac de fuco, id est naturalis, non fucatus. Color verus.
Corpus solidum,) Quia non vitiatum. Corpus solidum,) Plenum & forte, id est Solidum cor-
non flaccidum. pus.
Succi plenum.) Quia nemo deduxit cibum. nã succus, est humor in corpore, quo Succus.
abũdant bene valẽtes. Virgilius, Et succus pecori, & lac subducitur agnis. Succus pro-
priè, quasi sugus: quem sibi ex alimentis membra sugunt, vt se repleant. Succi ple
num.) Succus, est interior pinguedo membrorum.
Anni sexdecim.) Vide quemadmodum ætatem virginis maturæ poeta ex occa-
sione demonstrauerit.
Hanc tu mihi vel vi, vel clàm, vel precario) Hæc tria sunt quibus non ritè res a- Vi, clàm, pre-
gitur, Vel vi, vel clàm, vel precario: sine pretii mentione, vel quia virgo, non mere- cario.
trix: vel quia nulla ephebo spes est fallendi senis. Hanc tu mihi vel vi, vel clàm, vel
precario fac tradas:) Secundum ius locutus est: nam his tribus mala fide aliquid possi-
detur: vi, clàm, precario. Vi, quia virgo. clàm, quia custoditur. precario, quia pretium
non habet Chærea.
Mea nihil refert, dum potiar modo.) Nõ hoc personæ attribuendum est, sed af-
fectui. non enim quia Chærea est, sed quia amator, * de se cupit facere quemad-
modum potiatur.
Quid virgo, cuia est?) Vtrum serua, an filia.
Ne id quidem.) Pulchra varietas, Nescio, Tantundem, Ne id quidem. Nescio.
Qua ratione amisti?) Figura συγκοπὴ, pro amisisti. Qua ratione amisti?) Si non Tantundem.
remansisset Chærea, sed consecutus virginẽ vidisset quò deducta esset prius, quàm Ne id quidẽ.
Parmenonẽ conueniret: non ita procederet fabula, vt nunc procedit. irruisset enim Syncope.
in cognitionem meretricis importunè Chærea, nec pro eunucho adduceretur vl-
terius.
Id equidem.) Deest ob, aut propter: vt sit, ob id, aut propter id.
Mecum stomachabar) Bene mecum: quia acriorem dolorẽ sustinet, qui ipse sibi Mecum.
irasci cogitur. Mecum ergo, pro apud me, vel mihi.
Hominem esse arbitror,) Deest, quàm me.
Cui magis bonæ fœlicitates) Bonæ, magnæ. Noue autem dixit magnas fœlicita- Fœlicitas ad-
tes sibi aduersari, eo quòd virginem tantæ pulchritudinis ex oculis amiserit: nam uersa.
vidisse eã, fœlicitatis iudicat. sed amisisse, aduersæ fœlicitatis. & quòd BONAE dixit, Bonæ fœlicita
vel magnæ, vel nimiæ intelliguntur. vel ἐπίθετον est propriũ & perpetuum fœlicita- tes.
tum. Fœlicitates) Fœlicitas aduersa est, cum ex prosperitate, quòd lædat nascitur. Emphasis.
Bonæ fœlicitates) ἔμφασις est, eo quòd fœlicitates pluraliter posuit. ἐπίθετα autem Epitheta trib⁹
de tribus causis nominibus addũtur: discretionis, proprietatis, ornatus. Discretionis: de causis no-
vt, Phrygiæ molimur montibus Idæ. Proprietatis: vt, Terribili impexum seta & den minibus ad-
tibus atris. Ornatus: vt, Alma Venus Phrygii genuit Simoentis ad vndam. duntur.
Quid hoc est sceleris?) Propter hoc quod patior inquit. nunc enim scelus dicit à
sene commissum.
Archidemidem nostin'?) Hoc sic pronuntiandum est, vt appareat ex ipso nomi-
ne statim odiosum nescio quem occurrisse ac permolestum.
u Quid ni?) Correptio est ab se manifesta inquirentis. est enim sensus, Quid nisi? Quid ni?
aut cur non nouerim? est enim quid ni, aut quid nisi, aut cur nõ: quia veteres ni pro Ni pro ne.
ne ponebant, & ne pro non. Vt Plautus, Ni stulta sis, pro ne. & ne vult, pro nõ vult. Ne pro non.
Imo enimuero infœliciter.) Bene hoc interponit, quòd incredibile est tardiorem
futurum amatorem incessu virginis.
Nam incommoda alia sunt dicenda,) Quæ minora sunt scilicet, aut similia.
Illum liquet mihi deierare) Liquidum est, constans, & manifestum, & certum. Et Liquet.
sic liquet, pro liquidum est: vt claudit, pro claudum est. Vt apud Sallustium, Nihil so Deierare.
cordia claudebat. Et est LIQVET verbum iuris: quo vtebantur iudices, quum am- Claudit.

plius pronuntiabant, obscuritate commoti causæ magis quàm negotii simplicitate.

Deierare. Deierare, valde iurare: vt demiror, & deamo te Syre, si DE producta legeris. si correpta, deos iurare intelligitur.

Prorsum non vidisse proxumis:) Quia non vidisse dixit, PROXIMIS præteritis intelligimus. Proxima enim nobis aut præterita, aut futura sunt. Nam præsentia ea sunt, in quibus nunc sumus.

Proxima. Præsentia.

Nisi nunc quum minime vellem,) Quia semper nolui, ideo nunc minime, vtpote adolescens senem.

Miniméque opus fuit.) Sæpe enim nolumus tantum, nunc etiam opus non est.

Quam longe quidem,) Bene longe dixit: quia à longe nō potuit dicere: an subauditur erat, vt sit, quam longe erat?

Incuruus, tremulus, labiis demissis, gemens,) Vt omnia ostendat in contrarium sibi versa esse, etiam cursum attribuit seni. Labra, sunt superiora: labia, inferiora. Labra asinorum proprie dicuntur. Gemens autem, ob continuam tussim. Sic Lucilius, Ante foras autem, & triclinii limina quidam Perditus Tyresia tussi grandæuus gemebat. Incuruus, valde curuus. Sic Virgilius, Turnus vt infractos aduerso Marte Latinos Defecisse videt. Infractos enim valde fractos significat. nā IN præpositio nunc auget, nunc minuit dictionem. Recte etiam deformitatem describit senis, qui præter ætatem post pulchram virginem fœdior videbatur. Et quàm importune omnia pro puella, senex occurrit: pro virgine, incuruus, tremulus: pro pulchra, labiis demissis, gemens: & cum amator sit, inaniter adolescenti ipse iudicium loquitur: dum festinandum sit, remoratur. Labiis demissis,) Maiora labra, vnde labeones. Alii labia inferiora, & labra superiora.

Labra. Labia. Gemens. Incuruus. Infractus. In. Labeones.

Heus, heus, tibi dico Chærea,) Tibi dico Chærea, non adderet, nisi videret Chæream dissimulantem præterire.

Inquit.) Aliter INQVIT pronuntiandum est, hoc est concitate. nam senis verba aliter proferenda sunt.

Scin' quid ego te volebam?) Hîc ostenditur odiosa tarditas senis apud festinantē Chæream. nam non dicit, sed promittit se dicturum.

Cras est mihi iudicium.) Huic moræ etiam illud additum, quòd quum debeat dicere quid velit, prius dicit quod non est necessarium, quare velit.

Diligenter. Vt diligenter nunties) Diligenter, nihil tam abundanter, nihil tam moraliter dici potuit.

Esse vt meminerit.) Non, vt sit: sed, vt esse meminerit. O prolixitas.

Dum hæc dicit,) Dat tempus verbis: quæ non potuit, quanuis imitaretur, exprimere.

Rogo nunquid velit.) Hoc est, significo me abire. nam abituri, ne id dure facerēt,

Nunquid vis. Nunquid vis, dicebant his quibuscum constitissent. Quid est ergo, Rogo nunquid velit? hoc est, dico quod abeuntes solent.

Recte. Recte, inquit,) Pro eo quod est nihil: & moraliter τῷ ἀττικισμῷ.

Atticismus. Cum huc respicio ad virginem, illa sese, &c.) In hanc partem scilicet, qua meretrix habitabat.

Interea. Commodum. Interea commodum) Tantum quod, vel ipso eodémque tempore. Interea commodum) Vnà. Et hoc significat: vt si dicas, Eodem tempore quo hoc agebatur. Nam INTEREA, nunc coniunctio accipienda est: non vt aliàs, pro aduerbio ponitur.

In hanc nostram plateam.) Rectè, quia vicina est illis Thais, ad quam deducitur.

Nulla erat.) Etenim ingressa iam fuerat.

Comites secuti scilicet sunt virginem?) Interrogatiue quidem: sed sic, vt scire videatur id quod quærit: sed ad hoc quærere, vt quod scit, confirmet.

Verum. Verum parasitus) Verum, modo inceptiua est, non relatiua particula. vt in An-

dria, Verum vidi Cantharam suffarcinatam.

Iam conclamatum est.) Transactum ac finitum. vt cōclamata corpora nihil reliqui iam habent ad vitæ officia. Conclamatum est.) Manifestum significat, ipsam idem esse, vel pulchram esse, quia & ipse dixerat, Hæc superat ipsam Thaidem. vt in conclamatis funeribus nulla dilatio est doloris & luctus. vnde Lucanus ait, corpora nondum Conclamata iacent. Aut conclamatum, satis deploratum, satisque vociferatum est: quia dixerat, O infortunatum senem: si & hic amare cœperit. Tanquam dicat, Iam occisum patrem tandem scimus, iámque deflemus. Conclamatum est.

Alias res agis.) Rectè, quia dixit ille, Iam conclamatum est. Alias res agis.) Aut non attendis ad id quod dico, significat, vt nulla sit in eo attentio. nam hinc natum est, Agite amābo. Aut nugatorias res agis, hoc est iocaris. quasi dicat, vanas res agis. Alias res agere. Agite amābo

Scio quò abducta sit.) Plus dixit quàm interrogabatur: credo tædio interrogantis. nam properat, vt dicturus est, ad deducendum eunuchum ad Thaidem cum ancilla ex AEthiopia. Scio quò abducta sit.) Secunda ἀποσιώπησις. Aposiopesis.

Eho Parmeno mi, nostin'? & scis vbi siet?) Amatoriè satis repetuntur quæ semel dicta suffecerant.

Huc deducta est ad meretricem:) Et hoc confundit semel, quum aceruatim dicit, velut odio interrogantis sæpius, & festinatione ad mandata Phædriæ peragenda.

Phædriæ riualis.) Cum pronuntiatione addendum, quo magis doleat Phædriæ riualis.

Duras fratris partes prædicas.) Scilicet cōtra æmulum & diuitem & largissimum. Et partes duras μεταφορικῶς ab actoribus scenicis. Partes duræ.

Comparet:) Hîc iam ostenditur miles illustrior per riualis dona, quàm per sua. Et est qualitas comparatiua. Comparet pro emat, aut comparandum putet. Comparet.

Tum magis id dicas.) Duras partes fratris esse.

Quodnam quæso hercle?) Curiositatem addidit, παρέλκοντων Quæso & Hercle. Et vide quàm molliter, & sine intellectu spectatoris ad argumenti spectati ordinem poeta perueniat: vt de eunucho facta mentione consilium nascatur supponendi Chæreæ. Parelcon.

Eunuchum.) Mirè Terentius primo simpliciter Eunucho nomen posuit, huic quoque detracturus.

Inhonestum) Fœdum: vt contrà, facie honesta. vt apud Virgilium, Et lætos oculis afflarat honores. Inhonestum.

Hominem,) Opportune hominem dixit, tanquam incerti sexus.

Senem, mulierem?) Non communi genere dixit senem: quippe qui alibi separauerit dicendo, senex atque anus: sed subdistinguendum est, vt sit duplex vituperatio: vna ab ætate, quòd ait senex: altera à membrorum mollitie, quod ait mulierem.

Quatietur certe cum dono foras.) Mire cum dono: tanquam illi repulsæ causa donum futurum sit. Tum deinde non reiicietur, sed quatietur. Vide quàm contumeliosius dictum sit, quatietur foras: vel verberibus impelletur foras, non expulsione, sed detrusione. vel sic dixit, foras quatietur, vt desit VERSVM: vt sit, foras versum verberabitur: vt verberetur, & fugetur foras. nam & peruulgatæ consuetudinis dictum est, Feri canem foras: hoc est, feriendo canem foras eiice. Quatietur foras. Feri canem foras.

Sed istam Thaidem non sciui vobis vicinam.) Quomodo enim pro eunucho veniet, si aut nouit, aut notus est? Etsi mulierem adolescens ne nouit quidem: ipse multo maxime nescietur. Sed istam Thaidem non sciui nobis vicinam. ἀντινομία contra illud, quòd meretrix vicina erat.

Haud diu est.) Vicina scilicet. Et est causa, An verisimile sit nescire potuisse vicinam. Et nota apud Terentiū vicinas poni sæpius adolescentibus meretrices, vt hæc sit prima amoris illecebra.

Nunquámne etiam me illam vidisse?) Artificiose inculcat poeta τὸ πιθανὸν.

Estne, vt fertur, forma?) Hoc propter illud quod suprà diximus. Sed nimio lepore Terentiano, iam illud agitur. Nam hic ostenditur verisimile esse pro eunucho creditum apud vicinam meretricem Chæream, qui adeò ignotus sit mulieri, vt nec ipse eam nouerit: quod erat facilius & promptius. Et additur color, quòd & illa non diu vicina est, & quòd adolescens plurimum in Piræo commoratus est.

Nihil ad nostram hanc.) Moraliter nostram dixit, pro meam.

Alia res est.) Non potuit melius suam vtrique gratiam reseruare. nam & illa, & hæc amantur.

Faciam sedulo.) Mire in promissis posterioribus difficultas rei ostenditur: quum primò faciam dixerit.

Nunquid me aliud vis?) Hoc dicere abeuntes solent. Et bene, Nunquid me aliud vis? quia festinat. & simul quia hinc nascitur dolus fallendæ meretricis.

Vt mancipia hæc, ita vt iussit frater, deducam ad Thaidem.) Vide Terentium, vt non quæsita esse hæc fallacia, sed ipsa se obtulisse videatur.

Iste. O fortunatum istum eunuchum.) Istum, sæpe annotauimus, aut ad contemptū, aut ad odium referri. vt Virgilius, Aut quid petis istis? &, Ista quidem quia nota mihi tua magna voluntas Iuppiter.

Qui quidem in hanc detur domum.) Quid facilius quàm imitari velle quod laudes? nec quisquam, nisi qui cupit, eligitur pro eunucho, qui eunuchū putat esse beatum. Vide quàm molli descensu ad hoc cōsilium peruenitur. Res enim hoc suggerit potius quàm Parmeno: ideo quia seruū hoc suadere Chæreæ nimis temerarium fuit.

Quid ita?) Potuit intelligere statim seruus: sed ad hoc interrogat, vt doceatur spectator.

Amoris quinque lineæ. Videbit: colloquetur: aderit vnà, &c.) Amatorie nimis, quinque lineas amoris executus est: adeóque diligenter, vt etiam ordinem custodierit. Videbit: colloquetur: aderit vnà in vnis ædibus.) Mire amator non simul effudit hoc bonum, sed particulatim digessit: vt maior voluptas futura esse noscatur. Videbit: colloquetur: aderit, &c.) Istæ enim sunt amoris lineæ: etsi eas non omnes est persecutus.

Quid si nunc tute fortunatus fias?) Sic videtur Parmeno dicere, potius vt iocetur, quàm vt fieri credat posse.

Capias tu illius vestem.) Non semel ostenditur quod futurum sit: quia particulatim potest etiam quod turpe est, tamen mitti ad persuasionem. Simul in gestum respicitur. Ergo nō dixit, ibis pro eunucho: sed primo, Capias illius vestem. tum deinde hoc ipsum nō aspernante domino, pergit seruus ad cætera quæ audaciora sunt.

Vestem?) Quàm libenter audiat, repetitio dictorū per interrogationem ostendit.

Audire. Audio.) Id est, libenter hoc admitto, & consentio. Vt in Phormione, Audio & fateor. & contrà, Non audio.

Intelligere. Intellego.) Audio & intelligo vim modo non vsitatam exprimunt, scilicet consentientis immodicum affectum.

Cibum vnà capias.) Bene seruus interturbauit supra dictas amandi lineas, & ordinem voluptatum: quippe qui amare non nouerit. Cibum vnà capias, adsis, tangas, ludas, proptèr dormias.) Etsi satis erat superior versus, tamen incentiua sunt amoris etiam sigillatim hæc enumerata, quæ vna sententia superior versus ostenderat.

Illarum quisquam. Quandoquidem illarum quisquam) Pro, ex illis. Quisquam) Quia quæquam dicere, absurdum est. Illarum quisquam) Quisquam, multis exemplis probatur

etiam fœminino genere veteres protulisse: ita vt in numeris & generibus hæc pronomina infinita sint. Quisquam in fœminino.

Neque scit qui fies:) Hoc est, quod suprà callide poeta præstruxit.

Forma, ætas ipsa est,) Deest, in te.

Facile vt pro eunucho probes.) Formam scilicet & ætatem. Formã, quia pulcher es: ætatem, quia ephebus. Facile vt pro eunucho probes.) Probes, fingas, atq; persuadeas: vt in consuetudine dicimus, Homo sacrilegus pro innocente se probauit. Et Cicero, Hoc tu his probabis: Itaque deest T E, quod subaudiamus. vt sit, Pro eunucho te probes. Probes, vt Migrantes cernas. Aut probes, persuadeas. Et simul honeste non dixit, quod erat rectum, vt eunuchũ probes: sed pro eunucho ne esset contumeliosum in Chæream. Probare.

Nunciam orna me:) Hortatiue O R N A dixit: non despolia, aut exue me.

Abduc,) Abducimur vnde volumus: Ducimur quò volumus. Abduci. Duci.

Quantum potes.) Deest, cito.

Quid agis?) Callide seruus non vult se authorem videri tanti facinoris.

Quo trudis?) Comici semper ea ostendunt fieri ab altero verbis alterius personæ, quæ ostendi per se ipsa non poterant: vt nunc manu agere Chæream Parmenone ipso dicente cognoscimus. Quò trudis?) Præbet se vi cogendum domino quem compulit dictis.

Perculeris iam tu me?) Peruerteris. vnde prouerbium, Bene plaustrum perculit. Percellere.

Tibi equidem dico, mane.) Sigillatim ista pronuntiãda sunt: ex quibus intelligatur, non cessare Chæream quin adhuc impellat & trudat. Bene plaustrũ perculit.

Pergin'?) Quasi verò ioco dixerit, non serio.

Ne nimium calidum) Periculosum. sed melius callidum legitur. Nimium, prouerbiale: quia nimium propria vox est. Nimium. Callidum.

At enim istæc in me cudetur faba.) Id est, in me hoc malum recidet, in me hæc vindicabitur culpa: vt laborat solum, in quo cuditur, id est batuitur faba, quũ siliquis exuitur tunsa fustibus: vt in areis more rusticorũ fit. Vel quòd quidam male coctam fabam, & quæ non maduerit, sed dura permanserit supra caput coqui, velut ipsi fabæ irati saxo comminuunt. tum vniuersum malum, & omnis dolor ad coquum peruenit. Simile & alibi à pulmento prouerbium est, Tute hoc intristi, tibi hoc est exedendum, accingere. In me hæc cudetur faba.

Flagitium facimus.) Flagitiũ more militari dicitur, res flagitatione, hoc est increpatione digna. Nam flagitatio, à strepitu dicitur: vnde flamma & flagella, & flagitare, id est personare intelligimus dici. Nam hæc omnia sine sonitu, crepitúq; non sunt. Flagitium.

An id flagitium est?) An liceat? an deceat? Et prius, quia licet. An id flagitium est?) Terentius laudat argumentum huius fabulæ: in quo exemplum promitur, quod prosit parentibus, obsit meretricibus: & simul deliberationibus tractans id faciendum.

Si in domum meretriciam deducar.) Hoc tale est, nulla lex prohibeat, & defendatur vt licitum.

Et illis crucibus,) Hoc iam ad illud pertinet, vt ostendatur decere, & primo à persona eius cui fit.

Habent despicatam) Cõtemptam atque despectam. & ita est ἐπένθεσις & μεταπλασμός. Vel certe alterius verbi declinatio ab eo quod est despicor, vt conspicor. Salustius, Quum interea Metellus monte digrediens cum exercitu conspicatur, primo dubius quid nam insolita facies ostenderet. Despicatus. Conspicari. Epenthesis. Metaplasm'.

Nunc referam gratiam,) Non eas, inquit, lacessam: sed quod iustum est, vicem reddam: quasi ipse in aliis læsus sit. Referre gratiam.

Vt ab illis fallimur?) Non dixit, alii falluntur.

An potius hæc pati, æquum est fieri:) Illic vicissitudo extat in Pati dolos.

Syllepsis. Vt à me ludatur dolis) σύλληψις. subauditur pati.

Quod qui rescicrint) Ex consequentibus argumentum. nam illud factum vituperatio sequitur, hoc approbatio.

Illud merito factum omnes putent.) Bene, non iudicent: quia & hoc ipsum non satis probum est, vel meretricem fallere.

Quid istic? Quid istic?) Aduerbium est ægrè concedentis.

Facias. Facias:) Pro facito.

Ne. Verum, ne post conferas) SINE prohibentis est, nihil deest: si percontantis, vt sit, ne forte: deest timeo. Verum, ne post conferas culpam in me.) In hoc negotio non author vult interesse, sed seruus. Verum) Deest, vide.

Impero. Iubeo. Cogo atque impero.) Euidenter ostendit plus esse imperare quàm iubere.

Nunquam. Nunquam) Pro non. Vt, Nunquam omnes hodie moriemur inulti.

Authoritatẽ defugere. Nunquam defugiam authoritatem tuam) Non, inquit, recusabo facere, dum tu tamen author sis facti.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

THRASO miles. GNATO. PARMENO.

Senarii iābici.

MAGNAS verò agere gratias Thais mihi?
G. Ingenteis. T. aín' tu: læta est? G. non tam ipso quidem
Dono, quàm abs te datum esse: id verò serio
Triumphat. P. huc prouiso, vt vbi tempus siet,
Deducam. sed eccum militem. T. est istuc datum
Profecto, vt grata mihi sint quæ facio omnia.
G. Aduorti hercle animum. T. vel rex semper maximas
Mihi agebat, quicquid feceram: aliis non item.
G. Labore alieno magnam partam gloriam
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem,
Donatus legit (Quod) sed eliditur d. *Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. scilicet.
G. Gestire. T. verum credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti siquando odium cœperat:
Requiescere vbi volebat, quasi. nostín'? G. scio:
Quasi vbi illam expueret miseriam ex animo. T. tenes.
Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G. hui,

Regem elegantem narras. T. imò sic homo est
Perpaucorum hominum. G. imò nullorum arbitror,
Si tecum viuit. T. inuidere omnes mihi:
Mordere clanculum: ego non flocci pendere.
Illi inuidere misere. verum vnus tamen
Impense, elephantis quem Indicis præfecerat.
Is vbi molestus magis est, quæso inquam Strato,
Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchre me hercle dictum & sapienter: papæ:
Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.
G. Quid ni esset? P. di vestram fidem, hominem perditũ
Miserúmque, & illum sacrilegum. T. quid, illud Gnato
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? G. nunquam: sed narra obsecro.
Plus milies iam audiui. T. vnà in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus:
Forte habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere: Quid ais inquam, homo impudens?
LEPVS TVTE ES, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, he.
T. Quid est? G. facete, lepide, laute: nihil suprà.
Tuum *obsecróne, hoc dictum erat? vetus credidi. Aliàs (obsecro te)
T. Audieras? G. sæpe, & fertur in primis. T. meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti & libero.
P. At te dii perdant. G. quid ille quæso? T. perditus.
Risu omnes qui aderant emoriri: denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu, purgón' ego me de istac Thaidi,
Quòd eam me amare *suspicatur? G. nihil minus. Aliàs (suspicata est?)
Imo magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas?
Scín' siquando illa mentionem Phædriæ
Facit: aut si laudat, re vt malè vrat? T. sentio.
G. Id vt ne fiat, hæc res sola est remedio:

Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. ſiquando illa dicet, Phædriam
Intromittamus, prima ſyllaba pertinet ad verſum præcedentem. *Intromittamus comeſſatum:tu,Pamphilam
Cantatum prouocemus.ſi laudabit hæc
Illius formam:tu huius contrà.denique,
Deeſt ſyllaba. ſi legas, par ſic pari, aut par mox pari, eſſet metrum. *Par pari referto, quod eam mordeat.
T.Si quidem me amaret,tum iſtuc prodeſſet Gnato.
G.Quando illud quod tu das,expectat atque amat:
Iandudum amat te:iandudum illi facile fit
Aliàs(metuat) Quod doleat:*metuet ſemper,quem ipſa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
T. Bene dixti. at mihi iſtuc non in mentem venerat.
Aliàs(nec) G.Ridiculum,*non enim cogitaras: cæterum
Idem hoc tute melius quanto inueniſſes Thraſo!

MAGNAS verò agere gratias) Hic ſermo ſic prodit, vt poſt ſcenam inchoatus eſſe videatur. Continet autem aſſentationem paraſiticam,& ſtultitiam glorioſi militis. Agere) Plus ſonat infinitus modus finito.

Infinitus modus. Ingenteis.) Vide quantum adiiciat paraſitus:ille,magnas dixit: hic reſpondit,ingenteis.Ille,læta eſt.Hic,triumphat.

Quam abs te datum eſſe.) Maioris eſt gratiæ tantum potuiſſe amorem militis,vt meretrix minus lætatetur ob lucrum.

Id eſt. Id vero ſerio) Id,ob id: vt,Id amâbo adiuta me. Aliàs παρέλκει, id eſt productionis locus eſt.

Triumphat.) Vt militaribus dictis tangit militem paraſitus.

Huc prouiſo,) Tertia perſona venit in ſcenam:ſed ſeparatim loquitur & ſecum.

Sed eccum militem.) Iniurioſe militem. honorifice proprio nomine dicitur: vt in ſubiectis, Audire vocem viſa ſum modo militis.

Datum. Eſt iſtuc datum) Fato decretóque conceſſum:vt, Non dabitur regnis,eſto,prohibere Latinis.

Gratus. Vt grata mihi ſint,quæ facio,omnia.) Gratæ nobis ſunt aut res,aut perſonæ:ſed
Eclipſis. nunc res dicit. Quæ facio omnia) ἔλλειψις vel σύλληψις.
Syllepſis. Aduorti hercle animum.) Approbat dictum & hoc,Ait,aio.

Vel rex. Vel rex ſemper maximas mihi agebat,) Quàm intépeſtiue miles ad regé tranſitum fecit,cum de meretrice agatur.

Vel rex) Vt in Hecyra, Vel hic Pãphilus iurabat quoties Bacchidi, quàm ſanctè. Vel rex ſemper maximas)Subauditur gratias: ab eo quod ſuprà dixit,Magnas verò agere gratias Thais mihi.

Parta gloria. Partam gloriam,) Id eſt, quæ paritur: vt,Vectus equo ſpumante Sages.

Verbis in ſe ſæpe tráſmouet,qui habet ſalem) Mirè adulator hoc attribuit militi, quod minime habet vel verba,vel ſalem. Qui habet ſalem) Sal neutraliter,con-
Sal. dimentum eſt : maſculini,ſapientia.

Quod in te eſt.) Quod tu habes.

Habes.) Intelligis.quod enim tenemus corpore,habemus animo:quódq; item animo habemus,intelligimus. Habes.)Pro intelligis.Sic dicitur accipe,& da.Habes etiam,id est dicis.vt Sallustius,Tartessum Hispaniæ ciuitatem,quam nunc Tyrii mutato nomine Gaditum habent. Habeo.

Rex te ergo in oculis.scilicet. gestire. verum) Vide inconditam properationem laudari se cupientis,adeò vt nó sinat verba impleri,quin præfestinet SCILICET & VERVM dicere.

Credere omnem exercitum,) Magis ridebis,si consyderes militem motum esse. qui. Credere omnem exercitum,consilia.) Sub obtentu militis ea stultitia,descripsit breuiter comitem regium acceptúmq; imperatori.Nam qui nūc credit exercitum,credit & consilia.Virgilius,Nulla meis sine te quæretur gloria rebus, Seu pacem,seu bella geram:tibi maxima rerum, Verborúmq; fides. Consilia.) αὔξησις. plus enim est consilia, quàm totus exercitus. Auxesis.

Mirum.) Melius per εἰρωνείαν pronuntiamus mirum.quasi dicat,Quis nō crederet tali viro?Sed potest etiam simpliciter pro admirantis gestu accipi. Ironia. Mirum.

Vbi satietas hominum , aut negoti siquando odium ceperat,) Reipub.princeps duas res patitur,homines & negotia,id est personas & res hominum. Satietas hominum,aut negotii siquando odium ceperat,) Propriè reddidit & decenter,hominū satietas,negotii odiū.Non enim par erat Reip. principē hominū odio laborare.

Requiescere vbi volebat,) Bono verbo vsus est.Nam cessat desidiosus:Requiescit defessus. Requiescere. Cessare.

Quasi.nostin't) Grate expressit stulti infantiā militis,qui antè vult intelligi quod sentit,q̄ ipse dicat. Et proprie hoc morale est stolidi,siue ruditer loquētis. Quasi. nostin')ἀποσιώπησις.pro habes hoc? hoc est quod suprà Intelligis? Aposiopesis.

Quasi vbi illam expueret miseriam) Vbi,pro quādo,& in his,& suprà. Expueret) Expuere est cum fastidio aliquid reiicere & expellere. Nā expuere,est extra pus mittere,id est foras.Nam pus est omnis humor corpori onerosus. Vbi. Expuere. Pus.

Tum me conuiuam solum abducebat sibi.) Hoc superat,vt qui esset minister magnarum rerum,id est consiliarius:voluptatum quoque regis particeps esset. Et vide quo significatu dicatur,Me,&Conuiuā,& Solum,& Abducebat: nam non vocabat. Et Sibi,quasi non propter me,sedvt sibi bene esset. Tum me cōuiuam)Id est,quū satietas hominum esset, cum odisset negotia. Conuiuam solum abducebat.) Vt, -solam nam perfidus ille Te colere.Significat autem sæpiusculè factum. Sibi.

Regem elegantem narras.) Qui eligere sciat,aut qui ipse sit eligendus. Elegans.

Perpaucorum hominum.) Aut qui paucis vtitur :aut qui de paucis est, aut qui paucis placet: hoc est bonis & sapientibus,quiferè pauci sunt. Perpaucorū hominum homo.

Imo nullorum arbitror,si tecum viuit.) Hoc auersus,ne miles audiat.Potest tamen & aliter intelligi,maxime cum milite.

Inuidere omnes mihi.) Plus potest ad significandum infinitum tempus , quàm finitum. Infinitū tēp'.

Ego non flocci pendere.) Quòd morderent clanculum, vel quòd inuiderent. Flocci pēdere

Illi inuidere misere.)Miser enim est cui animæ miseria inest. Miser.

Verùm vnus) Proprie vnus.nam vnus ex multis dicitur.Et mire est facta nullius ponderis repetitio ad inertiā loquētis exprimendā. nam postquam dixit,Inuidere omnes mihi: repetit,Illi inuidere misere. Quin & impensè & miserè idem significant:& mox tamen sine vllo auctu addidit, Verum vnus tamen impense. Aut plus est misere,quàm impense. Vnus. Impense. Misere.

Elephantis quem Indicis præfecerat.) Et hoc stulte: cum hoc ad dignitatē sumit, & sic pronuntiat vt magna esse præfectura videatur hæc ipsa: & hoc à stolido milite sic profertur, tanquam magnum hominem velit esse qui sibi inuideret. Et INDICIS τῶν ἐπιτηδειοτάτων Maurorum,qui & mitiores sunt.

m.i.

Magis. Is vbi molestus magis est.) More suo MAGIS addidit, ne diceret molestior.

Quæso inquam Strato,) Strato, nomen accommodatum militiæ.

Eone. Eone es ferox) Causale est, ideone significans.

Quia habes imperium in belluas.) Mire extulit, Imperiú in belluas. Sic Virgilius, -illa se iactet in aula AEolus, & clauso ventorum carcere regnet.

Pulchre. Pulchre me hercle dictum) Immodica laudatione vertit etiam siquid facete dictum est. sufficeret enim pulchre, quod est sapiēter. Quòd & IVGVLARAS HOMINEM: pulchre tangit militem, Iugularas dicendo, non occideras: quasi gladio, non verbo vsus sit.

Mutus ilico.) Tam hoc stultum est, quàm si diceret, statim nihil. Recte autem diceret, Ex illo mutus fuit. Tale est & illud, Tacere festinat.

Quidni esset?) Hoc est, vt posset esse Iugularas.

O eleganter in oratione deesse. Hominem perditum) Deest, ô: vt sit, ô hominem perditum! sed sic melius sonat: maioris enim stuporis est hoc modo pronuntiatum. Hominem perditum miserúmque & illum sacrilegum.) Vide quantum addiderit, qui nō hominem simpliciter, sed perditum, & miserum illum: nec malum, sed sacrilegum dixerit.

Tangere. Tetigerim) Luserim, fatigauerim. nam Tangere, cum multa, tum etiam hoc significat.

Nunquam: sed narra obsecro,) Callidè parasitus intelligit ad hoc se interrogatū, vt audire postulet.

Plus milies iā audiui. ὑπερβολὴ. aut superfutura * vt æquatur: aut subiacet, vt tantū nō milies côuenit stultum eūdem & immemorē esse qua & intelligentia est.

Fortè habui scortum:) Vide quemadmodum miles, dum multa ad dictum suum peruenire fateatur, interim quàm contemptus sit atque derisus. Abdomen in corpore fœminarum patiens iniuriæ coitus, scortum dicitur: ideo quia scorta sunt dura

Scortum. coria. A parte ergo sui meretrices scorta dicuntur: vel ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, quod Græcè palpitare intelligitur: quod illæ faciunt saltando assiduè: vel potius crissando, vt Lucretius ait, ob eam causam vt concinniorem venerem exhibeant viris: aut sibi abigant conceptum, quod in vuluam fœminæ in ipso coitu non se mouentis incidit.

Lepus. Lepus tute es, & pulpamentū quæris.) Lepus pro infamia multa ponitur: vel quòd magis à posteriori parte, hoc est armis, pulpamentum de se præbeat, cum in conuiuio carpitur appositus. vt Horatius ait, Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos. Vel quòd venantur illum, & persectātur canes: quos pro amatoribus ἀλληγορικῶς intelligimus: vt ipse Terentius ait, Ceruam videre fugere, sectari canes. Vel quòd illum sic fugiant omnes, constituat vt hunc libido effœminata. Vel quòd à physicis dicatur incerti sexus, ac esse modo mas, modo fœmina. Lepus tute es, & pulpamentum quæris.) Quod in te habes, hoc quæris in altero. & est τρόπος ἀλληγορία.

Ha, ha, he. Ha ha he.) Parasitus hic interiectionem risus addidit: quo magis nunc primum hoc audisse credatur.

Quid est?) Hæc interrogatio gestum vultúmque continet cuiusdam alacris & ceeti, quòd laudandus sit.

Facetus. Facete,) Facetus est qui facit verbis quod vult.

Lepidus. Lepide,) Lepidus, qui politus est vt λεπίς, id est lamina.

Lautus. Laute:) Lautus, qui mundus & splendidus est.

Dicta. Adagia. Adagiones. Tuum obsecrone hoc dictum erat?) Et dicta, & prouerbia, & adagiones, quòd rem agant, facetis hominibus ascribuntur: & hoc laudis genus est, ad potiores referre, quod alter probatur dixisse.

Vetus credidi.) Quia omnia vetera magna sunt.

Sæpe,) Non ex ipso: nam esset contrarium superiori.

Meum est.) Non sensu tantummodo, sed verbis quoque ipsis agreste est, quod nunc dicit, Meum est.

Dolet dictum imprudenti adolescenti & libero.) Deest mihi: vt sit, Dolet mihi. Et DICTVM, participium est, id est quod dixisti. addidit enim parasitus, quo grauius sit dictum, commiserationem eius in quem dictum est, vtpote imprudentem adolescentem & liberum. Scit enim homines stultos, malos videri velle. Et vide parasitum in iisdem versari, cum ait suprà Iugularas, hic Dolet dictum. Imprudenti) Scilicet qui minime crederet tali se percuti posse conuitio : aut cum tali viro sibi rem futuram, & sic laudat militem, vt miseratione iam dignus sit adolescens. Tam festiue * vt etiam misereri inimicorum vacet.

At te dii perdant.) Noue Parmeno, non ipsi, sed de ipso loquitur, non audiente eo. ἀφανικῶς * Parmeno hic male facit. At te dii perdant, inquit.

Risu omnes qui aderant emoriri.) Disciplina est comicis vt stultas sententias, ita etiam vitiosa verba ascribere ridiculis imperitisque personis. vt Plautus, Latronibus ego denumerem stipendium, inquit, ex persona militis. Itaque hic Emoriri dixit. At verò Atticus adolescens in Heaut. Emori cupio. vide igitur poetã pro loco ac tempore scire quid dicat.

Metuebant omnes iam me.) Ne cui dicerem, Lepus tute es, & pulpamẽtum quæris. Aut, Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?

Non iniuria.) Hoc sic pronuntia, quemadmodum illud suprà, Quidni esset?

Purgon' ego me de istac Thaidi,) οἰκονομία ad litem futurã inter militem & Thaidem. OEconomia.

Quod eam me amare suspicatur?) Quia apparet illam militi quoque κατὰ τὸ σιωπώμενον ostendisse, quod dixit Phædriæ.

Imo auge magis suspicionem.) Hæc erit causa reiiciendi militis.

Scin') Monentis est dicere scin', vel scito. Scísne.

Siquando illa mẽtionem) Siquando & prima syllaba acui potest & media. tamen variat sententiam. Scito. Siquando.

Id vt ne fiat,) Modo NE, non significat.

Hæc res sola est remedio:) Si te suspicetur amare Pamphilam.

Vbi nominabit) Et locum & tempus significat VBI. Vbi.

Tu Pamphilã continuò.) Hic magna οἰκονομία est, qua Terentius præparat quemadmodum iurgium inter Thaidem militémque & Gnatonem per duas partes serpat fabulæ. Et bene CONTINVO: vt intelligat meretrix non tam Pamphilam amari, quàm sibi vicem dari.

Pamphilam cantatum prouocemus.) Eleganter, quia ille foris est, hæc intus: illum intromittamus, illam prouocemus. Hæc est in verbis, poetæ germana proprietas.

Tu huius contrá.) Hic contrà, vicem significat. Contrá.

Quod eam mordeat.) Quod par. Aut absolute QVOD, quæ res. Quod.

Si quidem me amaret: tum istud prodesset Gnato.) His versiculis personam militis & Gnatonis continentibus οἰκονομία inducitur, quòd verisimile sit, facilè militem ferre posse anteponi sibi Phædriam, qui se semper intellexerit non amari : nam si hoc tollas, aut excludendus est Phædria, aut ex dolore militis in hac fabula sit exitus tragicus. Et hoc miles, vt sapiens, locutus est. Ergo meminisse conuenit ridiculas personas non omnino stultas & excordes induci à poetis comicis. nam nulla delectacio est, vbi omnino, qui deluditur, nihil sapit. Stultitia autem est in his quatuor modis: aut non venire in mentem quod oportet : aut si venerit, non tenere: aut bonum consilium amittere : aut malum admittere. Vide ergo, vt hoc quod commode miles viderat, non tenuerit, totúmque amiserit. Hoc autem idcirco interposuit poeta, vt ostenderet quid veneni haberet assentatio : per quam non modo errantes decipiuntur, ac præcipites eunt: verũ etiam sapientes interdũ, saniq; euertuntur. OEconomia.

Quando illud quod tu das, expectat) Hac sentẽtia tollitur militi quod rectè senserat: nec persuadetur tamen, quòd ametur ab amica.

Iandudum. Iandudum amat te.) Vel nimium, & valde, vel iampridem.

Quod doleat.) Hoc ad illud refertur quod suprà dixit, Par pari referto, quod eam mordeat.

Nequando iratus tu alio conferas.) Et hic locum pro persona posuit: vt ne diceret, ad aliam.

At mihi istuc non in mentem venerat.) Sic pronuntiãdum est, quasi militi monstri simile videatur, sapiens dictum alii prius venisse in mentem, quàm sibi.

Ridiculum. Ridiculum,) Vel hominem, vel dictum significamus.

Cæterum hoc tute melius quanto inuenisses Thraso:) Scilicet, si cogitasses.

ACTVS TERTII SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATO. PYTHIAS ancilla.

Senarii.

AVDIRE vocem visa sum modo militis.
Atque eccũ. salue mi Thraso. THR. ô Thais mea,
Meum suauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? P. quàm venustè! quod dedit
Principium aduenìens! THA. plurimum merito tuo.
G. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? P. hem alterum,
Ex homine hũc natum dicas. THA. vbi vis, nõ moror.
P. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.
Iturán e Thais quopiam es? THA. hem Parmeno,
Bene fecisti: hodie itura. P. quó? THA. *quid, hunc *non vides?
P. Video, & me tædet. vbi vis dona adsunt tibi
A Phædria. THR. quid stamus? cur non imus hinc?
P. Quæso hercle vt liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.
P. Res indicabit. heus iubete istos foras
Exire, quos iussi, ocyus. procede tu huc.
Ex AEthiopia est vsque hæc. THR. hîc sunt tres minæ.
G. Vix. P. vbi tu es Dore? accede huc. hem eunuchum tibi
Quàm liberali facie, quàm ætate integra.

In quid) elliditur d.

THA.Ita mē di amēt,honeſtus eſt. P.quid tu aisGnato?
Nunquid habes quod contemnas? quid tu autē Thraſo?
Tacent:ſatis laudant.fac periculum in literis,
Fac in palæſtra,in muſicis:quæ liberum
Scire æquum eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.
THR. Ego illum eunuchum, ſi ſiet opus,vel ſobrius.
P.Atque hæc qui miſit,non ſibi ſoli poſtulat
Te viuere, & ſua cauſa excludi cæteros.
Neque pugnas narrat,neque cicatrices ſuas
Oſtentat:neque tibi obſtat,quod quidam facit.
Verum vbi moleſtum non erit,vbi tu voles,
Vbi tempus tibi erit, ſat habet ſi tum recipitur.
THR.Apparet ſeruum hunc eſſe domini pauperis
Miſeríque. G.nam hercle nemo poſſet,ſat ſcio,
Qui haberet quî pararet alium,hunc perpeti.
P. Tace tu,quem ego puto eſſe infra omnes infimos
Homines : nam qui huic animum aſſentari induxeris,
E FLAMMA te petere cibum poſſe arbitror.
THR. Iámne imus? THA. hos prius introducam, & quæ volo
Simul imperabo.*poſtea continuò exeo. Alias(poſt huc)
THR.Ego hinc abeo, tu iſtâc opperire. P.haud cōuenit
Vnà ire amica cum, imperatorem in via.
THR.Quid tibi ego multa dicam? domini ſimilis es.
G.Ha,ha,he. THR.quid rides?G.iſtuc quod dixti modo:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. THR.abi,præcurre,vt ſint domi
Parata omnia. G.fiat. THA.diligenter Pythias
Fac cures, ſi Chremes huc fortè aduenerit,
Vt ores,primùm vt maneat:ſi id non commodum eſt,
Vt redeat: ſi id non poterit, ad me adducito.
PY. Ita faciam. THA.quid,quid aliud volui dicere?
Hem,curate iſtam diligenter virginem.

Domi adsitis facite. THR. eamus. THA. vos me sequimini.

AVDIRE vocem visa sum modo militis.) Hic inducitur multiplex concursus dissimilium personarum, & tamen virtute & cõsilio poetæ discretarum, vt confusio nulla sit facta sermonis: simul etiam pro se cuique accommodata mitè repræsentatur oratio. Audire vocem visa sum modo militis.)

Visa. Omnes sensus visa dicuntur, ab eo quod est certissimum oculorum. Ergo visa sum, sensi. vt Virgilius, -visæque canes vlulare per vmbram, Aduentante dea.

Salue mi Thraso.) Quia secum, militis: quia apud illum, Thraso. Est quædã actio, cuius nomen honestum est: sicut orator, philosophus. est quædam, cuius nomen offensum est, vt miles, lanarius.

Osculum. Basium. Suauium. Meum suauium,) Tria sunt osculandi genera, Osculum scilicet, basium & suauiũ. Oscula officiorum sunt: Basia, pudicorum affectuum: Suauia, libidinũ vel amorum. Meum suauium,) Cum oscularetur, dixit.

Quid agitur? Ecquid. Quid agitur?) Et hoc blandimenti genus est post osculum. sed duri est & agrestis: infert enim, ECQVID nos amas? Et Ecquid, aliquantulũmne significat: & ideo illa PLVRIMVM recitat. Cicero in Catilinam, Quid est Catilina? ecquid attendis? ecquid animaduertis horum silentium?

De. De fidicina istac?) De, propter: vt sit, propter fidicinam. Et vide non puellam, sed fidicinam, quasi ab amatore dictã, & eo amatore, qui quasi memor sit artis qua delectatur: & quia puella sit æmula meretricis: nam meretricum est fidicinam esse.

Fidicina meretrix.

Ironia. Quàm venuste? quod dedit principium adueniens?) Bene reprehendit Parmeno. nam in beneficiis debet obliuisci qui dedit, & meminisse qui accepit. Et est grauis εἰρωνεία Quàm venuste.

Plurimum merito tuo.) Facetè meretrix amorem suum non ad auaritiam retulit, sed ad officium. Et cum de fidicina, inquit, te amem præcipue merito tuo. Alii sic respondere intelligunt, vt ipsa de fidicina gratias agat. nam cum ille dixerit, Ecquid nos amas? Illa respondit, Plurimum. Quod autem de fidicina hac dixit ille, subiecit hæc, Merito tuo. id est quoniam mereris, dando eam. Sed melius est, vt præter

Meritum. munus Meritũ dixerit: quanquã multi munus meritũ intelligant. vt est illud Virgilii, Quique sui memores alios fecere merendo. id est, gratos sibi reddidere munerãdo.

Eamus ergo ad cœnam:) Decuit parasitum de cœna etiam importune admonere, cum quadam ἐμφάσει velut magnæ rei.

Alter. Hem alterum:) Bene alterum, quia duo sunt. Hem alterum:) Si hic reprehendatur miles, alterum dictum: si parasitus, alterum hominem. vult enim Parmeno & parasito esse versutior, & debet esse, cum peioris conditionis sit. Hem alterum:) Alterum, non respectiue, sed absolute. ac si dixisset, aliud dictum, vel alterum stultum.

Ex homine hunc natum dicas.) Rectè reprehẽdit Parmeno duos, quorum vnus beneficium Thaidi exprobrat, alter pro beneficio cœnam ostendit, tanquam ad eam currendum sit. nam hoc significat, Quid stas? quasi sit causa properandi.

Vbi vis, nõ moror.) Ad Eamus ad cœnã, Vbi vis retulit: ad Quid stas, Nõ moror. Quasi nunc exeam.) Mire, Nunc exeam, quippe qui iandudum procul steterit.

Iturãne Thais quopiã es?) Vt expectatur Thaidis animũ, fingit nescire quò eat.

Hem Parmeno,) Vide deprehensam meretricem velle blandimentis satisfacere Parmenoni.

Bene fecisti:) Quid bene fecit Parmeno? An quasi perturbatã hæc loquitur, etiam de nihilo blandiens, vtpote meretrix & faceta? An quòd illuserit conuitio?

Hodie) Dulciter additum hodie, quasi cũ exceptione: quo se significat non perpetuo obsecuturam militi: & vt quæ promiserit, biduũ tantum absfuturũ Phædriam.

Quid, hunc non vides?) Si dixerit militem, lædit præsentẽ: si amicum, lædit Par-

menonem. Mire igitur pronomen inuenit.

Video,& me tædet.) Opportune Parmeno fatetur odium militis, vt retundat ab eo amorem Thaidis.

Vbi vis dona adsunt tibi à Phædria.) Nil potuit exitiosius militi cõtingere, quàm vt continuò riualis mitteret munus,& posterior,& coram ipso. Dona adsunt tibi à Phædria.) Cum illa sub pronomine celauerit nomẽ militis, ex arte Parmeno pronuntiauit A Phædria.

Quid stamus?) Quid stamus, ad moram refertur. Quid stamus?) His verbis miles insulsus dolere se indicat.

Cur non imus hinc?) Vbi seruus riualis est Parmeno.

Pace quod fiat tua,) Pace, aut gratia, aut volũtate:& deest C V M.& sic locutus est, quasi bellum his verbis omnibus indixerit. Pace quod fiat tua, dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.) Propriè: quia pax, datio, deditio, cõuentio, colloquiũ, militiæ verba sunt:& inuidiose sic ait, quasi per eum non accipere liceat dona Thaidem. Et sic pronuntiandum, vt subaudiatur V E L: vt sit, vel dare, vel cõuenire,& colloqui: vt inter hostes solet. Sallustius, Quæ pacta in conuentione non præstitissent. Et alibi, Cuius ad verba voluntate, colloquio militibus permisso, corruptio facta pau corum,& exercitus Syllæ datus est. Dare huic quæ volumus,) Hæc singula cum inuidia pronuntianda sunt. Conuenire & colloqui.) Sic pronuntiandum est, vt quasi dicat, liceat per te miles, quod etiam inter hostes,& in bello licet. Pace. Datio. Deditio. Conuentio. Colloquium.

Perpulchra credo dona,) εἰρωνὼς de fiducia pulchræ virginis. Ironia.

Nostris similia.) Et his similia,& horum similia, dicimus. Similia his,& horum.

Res indicabit.) Scit eunuchi nomen posse contemni:& ideo videri vult potius, quàm sperari munera sua, id est Chæream.

Iubete istos foras exire, quos iussi ocyus.) Cum fiducia & alto vultu pronuntiat:& festinat ne occupet miles prius abire, quàm videat. Et est ordo, ocyus exire.

Procede tu huc:) Bene procede dixit, non accede, aut veni: vt appareat dignitas in incessu. Et callide ab inferiore incipit munere, hoc est à puella ad Chæream venturus, simul vt à vero mancipio incipiens, ad falsum sine suspicione transiret. Procedere.

Ex AEthiopia est vsque hæc.) Quod Thais cupiebat. nam suprà, Nonne vbi dixti cupere te ex AEthiopia ancillulam. V S Q V E additum, vt longinquitas monstraretur.& hoc est quod facit, Munus nostrum ornato verbis quod poteris. Ex AEthiopia est vsque) Hic ostendit quid sit ex AEthiopia, addendo V S Q V E: vt ex longinquitate dignitas muneris pondetetur,& quid erit iam criminis in colore, quando ipse dicere gloriatur vnde sit? Et mire ab inferiore cœpit, vt αὔξησιν doni faceret in Chærea:& turpi præcedente lenocinium comparat secuturo pulchro. Vsque, modo aduerbium de loco est: vt, Siculo prospexit ab vsque Pachinno. Vsque. Auxesis.

Hic sunt tres minæ.) Callide munus ad pretium reuocauit: vt ad auaritiam conuerteret meretricem: ne officio donantis,& gratia leniretur.& ideo non dixit, tribus minis valet, sed, hic sunt tres minæ: quasi iam vendenda sit.

Vix.) Aut difficile significat, aut non: vt sit, nec hoc. Lucilius, Carcer vix carcere dignus. Vix.

Vbi tu es Dore?) Tanquã quærat eum, vt nomen indicet: quo audito magis dissimulet Chæream.

Accede huc.) Vultu eo dicitur, quo debuit dicere & dicto æmulorũ læsus,& confidentia destituitur, velut in eo duntaxat conspectu Chæreæ confidens.

Hem eunuchum tibi) Mirè: postquam dixit, eunuchum porro dixti velle te, Quia solæ vtuntur his reginæ: repperi.

Quàm liberali facie,) Non narratiue laudat, sed per interrogationem, quæ maior fiducia est.

Quàm ætate integra.) Id est, qua florent puberes. vt Virgilius, AEtas integra

atque integer æui Ascanius.

Ita me di ament,) Iurauit ideo, vt non amore Phædriæ, sed veritate cogi ad laudandum videatur coram milite.

Honestus. Honestus) Pulcher. Virgil. Et lætos oculis afflarat honores. Honestus) Hic subdidit, quod in ancilla prætermisit, quia AEthiopissa honesta dici non potuit.

Habere. Nunquid habes) Habes pro inuenisti.

Quod contemnas?) Plus est contemnas, quàm vituperes: & deest, in hoc: vt sit, nunquid habes quod in hoc contemnas?

Taciturnitas. Tacent: satis laudant.) Taciturnitas, confessionis genus est, præsertim contra aduersarii interrogationē. Ideo tacere hoc, vel quasi laudis argumentū est: quia suprà tacere vituperauit: ideo & ipse sic ait, Quid tu ais Gnato? nūquid habes quod cōtemnas? Tacent: satis laudāt.) Et, Quid tu Thraso? quia suprà contempserat puellam.

Homœoteleuton. Fac periculum in literis, fac in palæstra, in musicis.) Si totum singulariter diceret, esset ὁμοιοτέλευτον, Litera, palæstra, musica.

Liberorum artes. Quæ liberum scire æquum est) Quondam liberi pueri his artibus erudiebantur. Et est figura ἔλλειψις: deest enim, His.

Eclipsis. Solertem) Id est disertum. Verum hæc solertem. vt Horatius, Doctè sermones

Solers. vtriusque linguæ. An assumendum est H T S extrinsecus? Solertem) Deest, His. So-

ὅλος ἐρτά. lers, quasi totus ex arte consistēs, vt ὅλος ἐρτά, quod Latinis verbis, quasi solos in arte sit. Huic iners contrarium. Nam solers, quasi ὅλος ἐρτά dictus. ὅλος solum. vt ἕξ sex, & ὑς sus dicimus.

Ego illum eunuchum, si fiet opus, vel sobrius.) Hoc vt militare est, ita importunū præsente Thaide: extra quā, miles, si saperet, nihil amatorie cōtēplari debuit. Sed & hoc accedit ad eius odiū: præterquam quod iā in suspicione est amicæ suæ, quod fidicinam magis diligat. Et hoc mire, quod nemo prior eunuchū esse Chæreā, quàm miles, credidit: adeò stultus etiam nomine ipso appellauit. Sed statim stulte miles, primò quidem conuitium ipsi eunucho facit: in quo potest iam lædere amicam, deinde attestatur hoc dicto pulchritudinem huiusmuneris. Quid igitur proficit? Satis autem ioculare est, si cogites Chæreā esse, qui hæc de se audiat, & tacere cogatur. Vel so-

Eclipsis. brius.) Honesta ἔλλειψις, propter mulieris præsentiam. vt Virgilius, Nouimus & qui te. Et ipse in Heautont. Qui se vidente amicā patiatur suam. Hoc tamen miles coactus à Parmenone dicit, quia reprehensus est tacuisse.

Hæc. Atque hæc qui misit,) Id est, tanta munera. hoc enim H AE c significat.

Non sibi soli postulat) Hoc est, Istum æmulum quod potes, ab ipsa pellito.

Sua causa excludi cæteros.) Nihil potuit dici inuidiosius. Non enim dixit Phædriā, sed cæteros, quasi futuri amatores fuissent, nisi metueretur exemplū Phædriæ.

Neque pugnas narrat,) Descriptio militis, tantum excepto nomine.

Neque cicatrices) Insigne fœditatis, Nam apud meretricem quid aliud cicatrices valent? Nam cicatrices etsi semper gloriosæ sint, non tamen etiā apud meretrices, quibus post pretiū forma placet. vt Sallustius quoque fatetur, Hæc sunt virtutis insignia: dehonestamento tamen esse corpori maxime lætabatur.

Neque tibi obstat,) Qui à te repellat amatores tuos.

Quidam. Quod quidam facit.) Quidam rectè. nam & figuratum & aptum sententiæ est, & contemptum indicat hoc verbum.

Vbi molestum non erit,) Ad superiora retulit quod nunc dicit: scilicet ad, Nō sibi soli postulat te viuere, & sua causa excludi cæteros: neque pugnas narrat, &c. Vbi molestum non erit, vbi tu voles, ad, Neque tibi obstat: Vbi tempus tibi erit. Et mirè occupat animum meretricis, cum illam huius impulsu inducit facere quicquid dure fecit excludendo Phædriam. Hic igitur qui scit præcepta de beneficiis æstimandis, intelligit oratorie in vtranque partem dicta omnia. Verum vbi molestum) Vtrum tibi molestum, an aliis? sed aliis, quia illaturus est

Vbi tēpus tibi erit,) Non amatori. Et vbi tu voles: non vt nunc in milite pateris. Vbi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.) His dictis & militem repulit ab animo meretricis, & cōmendauit adolescentem: & perfecit ne iniuria videatur apud Thaidem quod sponte susceperit Phædriam.

Apparet seruum hunc esse domini pauperis) Tristiores enim sunt serui pauperum, & ob hoc ipsum nequiores. & hoc melius erat: quāuis illud aliter parasitus exponat. Domini pauperis miserique.) Bene additum MISERI: quia non continuo pauper etiam miser est.

Nam hercle nemo posset,) Secundum illud, Ait, aio: approbat parasitus quod miles dixit. Et est ordo, Nam hercle satis scio, nemo posset hunc perpeti, qui haberet quî pararet alium seruum. Nam hercle nemo posset,) Aliam causam subtiliorem assignat parasitus quàm quam dixerat miles.

Qui haberet quî pararet) Prius QVI, pronomen: sequens, aduerbium est.

Quē ego esse puto infra omnes infimos homines.) Multū dixit, infra infimos omnes homines. nā hac sententia vult illum hominē seruis etiā esse peiorē: quia & seruus, homo. vt in Phormione, Seruum hominē causam orare leges non sinunt.

Qui huic animum assentari induxeris,) Propriè: nam animus inducitur aduersum obiectas difficultates. Inducere animum.

E flamma te petere cibum posse arbitror.) Vnde sine damno aut malo nihil potest auferri. E flamma) Hoc intelligit, non ex foco, sed ex medio igni, vel incendio flammæ. Nam antiquū verbum est, Petere cibum è flamma. mordétque vtrūq; simul: vt nescias quem peius vituperauerit. huiúsne famem, an illius immanitatem vel voraginem. Et simul vide conuitium redditum vnde coniectū est: id est de paupertate & egestate. E flamma cibum petere.

Iámne imus?) Odium Parmenonis, & stomachum militis ista indicat festinatio. & IAM, increpatio moræ est. Iam.

Post huc continuò exeo.) Legitur & postea, & post: vt sit post, pro postea quomodo pro postremo post. Post.

Ego hinc abeo,) Consequens erat vt offenderetur miles tā diligenter riualis munus suscipiente meretrice.

Vnà ire amica cū, imperatorē in via.) Vide προπαρασκευὴν futuræ litis inter Thaidem & militem. Cum amica) Mirifice amicam dixit, non meretricem. Imperatorem in via.) Congrue in militem: quasi ipse sit, sub quo est. & hic seruat Parmeno quod sibi mandatū est, Et istum æmulum quòd poteris, ab ea pellito. Et bene mutat nomina, hinc ad honorē, hinc ad inuidiam. Hanc, non meretricem, sed amicam dixit: hunc non militem, sed imperatorem.

Quid tibi ego multa dicam?) Non habuit aliud miles stultus: & redit ad illa quæ suprà dixit, Domini pauperis miserique.

Domini similis es.) Ineptus iocus, in quo seruus iniuriæ vice domino cōparatur. Similis domini.

Quid rides?) Et hoc eo vultu dicitur, quasi sibi conscius sit miles facere dicti conuitii. nam nō quòd nesciat causam risus, eo interrogat quid riserit: sed ideo, vt denuo laudetur.

Et illud de Rhodio dictum) Hoc est illud, Eorum ingenia admiror simul. Et huic, vt apparet, fit amicior: ideo facilius ab amica, quàm à parasito separabitur.

Abi, præcurre, vt sint domi parata omnia.) Non dixit quæ: quia intelligitur.

Domi vt sint parata omnia.) ἔλλειψις ἠθική, in qua plus vultu significatur, q̄. verbis. Eclipsis.

Fiat.) Faciam, vel fiet, diceret seruus. Liber verò, fiat: tanquam & ipse iubeat sibi. Fiat.

Si Chremes huc forte ad me venerit,) οἰκονομία ad litem futuram, & exitum fabulæ. Et hoc non audit miles: nam si audiret, nimis irasceretur. OEconomia.

Ad me adducito.) Modo vbi sum significat. Ad me.

Quid, quid aliud volui dicere?) Pro, quid aliud? hinc est illud Ciceronis, Quem, Quid, quid?

quemnam? rectè admones, Polycletum esse dicebant.

Curate istam diligenter virginem.) Hæc res est quæ faciet virginem claudi, in lectulo collocari & obdormire. Curate istam diligenter virginē.) Ridiculum, quum contrà eventurum sit.

Vos me sequimini.) κωφὰ πρόσωπα sunt puellæ quæ sequuntur.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

CHREMES. PYTHIAS.

Senarii iābici.

PROFECTO quanto magis magísque cogito,
Nimirū dabit hæc Thais mihi magnū malum,
Ita me video ab ea astutè labefactarier.
Iam tum cum primum iussit me ad se accersier:
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem.)
Vbi veni, causam vt ibi manerem, repperit.
Ait rem diuinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. iam tum erat suspicio
Dolo malo hæc fieri omnia: ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Vbi friget, huc euasit: quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent. dico iam diu,
Rus Sunii ecquod habeam, & quàm longe à mari.
Credo ei placere hoc: sperat se à me auellere.
Postremo, ecqua in die parua perisset soror:
Ecquis cum ea vnà: quid habuisset, cum perit:
Ecquis eam posset noscere. hæc cur quæritet:
Nisi illa fortè, quæ olim periit paruula
Soror, hanc se intendit esse, vt est audacia.
Verum ea si viuit, annos nata est sedecim:
Non maior. Thais, ego quàm sum, maiuscula est.
Misit porrò orare vt venirem serió.
Aut dicat quid volt, aut molesta ne siet:
Non hercle veniam tertio. heus, heus. P. hîc quis est?
C. Ego sum Chremes. P. ô capitulum lepidissimum.
C. Dico ego mihi insidias fieri. P. Thais maximo
Te orabat opere vt cras redires. C. rus eo.

P. Fac amâbo. C. non possum inquam. P. at apud nos hîc mane,
Dum redeat ipsa. C. nihil minus. P. cur mi Chremes?
C. Malam rem abis hinc? P. si istuc ita certum est tibi,
Amâbo, vt illuc transeas, vbi illa est. C. eo.
P. Abi Dorias, cito hunc deduce ad militem.

PROFECTO quanto magis magisq; cogito,) Hæc persona apud Menandrum, adolescentis rustici est, & inconsequens oratio est: sed conceditur secum loquentibus multa transcendere, quæ taciti intelligunt. est enim integrum hoc modo, Profectò quanto magis magisque cogito, nimirum intelligo vel inuenio, quòd dabit hæc Thais mihi magnum malum. Potest autem NIMIRVM & pro confirmatione accipi vt nihil desit: vt sit nimirum, sine dubio, pro certo.

Nimirũ dabit hæc Thais mihi magnũ malum,) Solue NIMIRVM: & fac, non est — Nimirum.
mirum: & statim consequens erit per ἀσύνδετον tota sententia, quasi dixerit, non est — Asyntheton.
mirũ: & subdistinctione interposita mox intulerit, Dabit hæc Thais mihi magnum
malum. nã Ni, ne significat: & Ne, nõ. Ni pro ne: Virgilius, -læti discrimine paruo — Ni.
Ni teneant. Ne pro non: Plautus. Ne vult inquit. pro non vult. Nimirum da- — Ne.
bit hæc Thais mihi magnũ malum,) His verbis intelligitur se sentire paulatim labi in amorem meretricis, quanuis inuitum, & adhuc retinentem mentem.

Roget quis, quid tibi cum illa?) Prius intulit, quàm interrogauit.

Vt vbi manerem) Manerem modo, non dormirem, sed remanerem significat. — Manere.

Et rem seriam velle agere mecum.) Scilicet quæ non posset nunc agi, cum operetur. An rem seriam magis agendam tunc putabat, cum rem diuinam fecisset?

Dolo malo hæc fieri omnia:) Dolus à lædendo dictus, id est à dolando, id est mi- — Dolus.
nuendo. nam & δόλος Græce, læsio dicitur: & dolones, tela quædam bellica: & dola- — Dolones.
re fabri, lignum est ascia cædere. Quòd autem addidit malo: aut ἀρχαϊσμὸς est, quia — Dolare.
sic in duodecim tabulis à veteribus scriptum est: aut ἐπίθετον doli est perpetuum: aut — Archaismus.
diastole est, quia est & bonus, quo à medentibus falli ægros, non tamen decipi, Lu- — Epitheton.
cretius poeta testatur. — Diastole.

Accumbere mecum,) Mecum, penes me significat. — Mecum.

Mihi sese dare,) Non potest magis significari profusa petulantia. — Dare sese al-
Sermonem quærere.) Sermonem quærimus, quando non solum quod dicamus — teri.
quærimus, verumetiam quomodo alter nobis respondeat & obloquatur: puta cum — Sermonem
deficientibus sermocinandi causis, quota sit hora: & satis recte quis valuerit, percon — quærere.
tamur.

Huc euasit.) Tanquam impudenter contenderit ad hanc inquisitionem. — Euasit huc.

Quam pridem pater mihi & mater mortui essent.) Hoc propter ætatem puellæ inquisitum est.

Iamdiu.) Iam olim. — Iam diu.

Et quàm longe à mari.) Hoc ideo meretrix inquisiuit, vt sciret vtrũ rapina prædonibus fuisset, quippe ad mediterraneum locũ, qui accessus esse potuit piratis? Sed tamen non abhorret à suspicione huius meretricis, quòd & scire vellet cuius pretii fundum habeat Chremes. hoc est quàm amœnum, vel quàm maritimum.

Sperat se à me auellere.) Bono vsus est verbo auellere, tanquam à pertinaciter retinente. — Auello.

Quid habuisset, cum perit:) Cum, pro quando: aut, cum periret. — Cum.

Hæc cur quæritet:) In gestu ac vultu id quod restat ostenditur. Nam deest, nescio.

Intendere. Hanc se intendit esse,) Proprie intendere, est crimen in aduersarium iacere.

Maiuscula est.) Diminutiue dixit, vt ostenderet vtranque esse primæuam.

Porrò. Misit porrò orare) Porrò, pro postea.

Vt venirem serio.) Vtrum, vt venirem serio, an orare serio?

Aut dicat quid volt,) Pro quid velit. In Hecyra, Ac vide quàm immerito ægritudo hæc oritur mihi abs te Sostrata.

Aut molesta ne siet.) Aut hoc moraliter (nam cui hoc imperat?) aut cum quo hoc agit.

Heus heus, hic quis est?) Hæc separatim pronuncianda sunt. nam apparet inter hæc verba pulsatam ianuam personare.

Ego sum Chremes.) Vide quantum distet, ac varia sit huius rusticitas, Ego sum Chremes: à faceta meretricis disciplina.

Capitulum. O capitulum lepidissimum.) Nam rusticum esse statim magis apparebit, vbi dixerit, Rus eo: &

Dico ego mihi insidias fieri.) Blandimentum rusticus insidias putat.

Rus eo.) Pro potiore negotio rus posuit. & maior negatio est, quàm si diceret, Non huc venio.

Non possum. Non possum inquam.) Plus est, quàm nolo.

Dum redeat ipsa.) Ipsa, vel domina, vel ipsa de qua agitur.

Nihil minus.) Deest faciam.

Abis malá ré. Mi. Malam rem abis hinc?) Hoc aduerbialiter dixit: quemadmodum dicimus Domũ ibis. Et apparet illum manu tactum esse qui sic irascitur, quia dixit Pythias, Cur mi Chremes? quasi dicat, Cur meus sic indignatus est adolescẽsinã ab eo quod est meus, vocatiuus mi facit.

Amabo, vt illuc transeas vbi illa est.) Vide non esse otiosum, quod omnia prætenta sunt potius, quàm res importuna fieret, vt ad militis domum Chremes deduceretur. neque enim hoc conueniebat personæ Bacchiali: quoniam aut infacetum & præter vsum aut importunũ: ideo hoc ipsum Doriæ præcepit.

Transeas. Amâbo. Vt illuc trãseas vbi illa est.) Vt breuem viam demonstraret, non eas, sed transeas, dixit. Amâbo.) Interiectio est amantis: sic verbum sonat.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

ANTIPHO adolescens.

Iambici tetra. catalect.

HERI aliquot adolescẽtuli coimus in Piræo,
In hunc diem vt de symbolis essemus, Chæream ei rei
Præfecimus. dati annuli: locus, tempus constitutum est.
Præteriit tẽpus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neq; scio quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti cæteri dedêre, vt illum quærram:
Idque adeò vísam si domi est. quisnam hinc à Thaide exit?

Is est, an non est? ipsus est. quid hoc hominis? qui hic ornatus est?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari neq; coniicere.
Nisi quicquid est, procul hinc libet prius quid sit sciscitari.

HERI aliquot adolescentuli coimus in Piræo:) In hoc proloquio insinuatio personæ eius est, cui narraturus est Chærea, quæ à se post scenã facta sunt. Fit autẽ hoc populi causa, vt spectator auribus accipiat quod subiicere oculis poeta nõ potuit. Coimus.) Coimus, consensimus, ac pepigimus: ne sit solœcismus. In Piræo, pro In Piræũ. Heri aliquot adolescẽtuli) Bene inuenta persona est cui narret Chærea, ne vnus diu loquatur: vt apud Menandrum. Coire.

Vt de symbolis essemus,) Plautus in Menæhmis, Minore nunquam fui dispẽdio. Sed melius ESSEMVS, producta e litera.

Præfecimus.) Id est συμποσίαρχον fecimus.

Dati annuli:) Nihil interim de scorto. apparet enim ephebos esse.

Præteriit tempus:) Quia tempus constitutum est.

Quo in loco) Quia locus constitutus est.

Homo ipse) Quia Chæream ei rei præfecimus.

Cæteri dedêre,) Cæteri, exceptis me atque illo.

Quisnam hinc à Thaide exit?) Causa sciscitandi est admiratio de habitu commutato, & vix agnitus Chærea.

Is est, an non est? ipsus est.) Vide an potuerit meretricem ignotam hoc habitu atq; ornatu fallere, qui ab Antiphone vix agnoscitur.

Quid hoc hominis?) Vide an longam narrationem possit audire, qui nondum amico narrat, & iam affectus pendet. Quid hoc hominis?) Quòd à Thaide ephebus exit.

Qui hic ornatus est?) Quia eunuchi veste indutus est.

Quid illud mali est?) Quòd timidus egreditur.

Quid sit sciscitari.) Sciscitari, est occulta magis & secretiora mirari, ac velle cognoscere. vt, Suspensi Eurypilum scitatum oracula Phœbi Mittimus. Sciscitari.

ACTVS TERTII SCENA QVINTA.

CHAEREA. ANTIPHO.

NVNQVIS hic est? nemo est. nunquis hinc me sequitur? nemo homo est. Trochaici tetra. catalect.
Iamne erumpere hoc licet mihi gaudium? prò Iuppiter,
Nunc est profecto, interfici cum perpeti me possum, Iambici tetra. catalect.
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua.
Sed neminémne curiosum interuenire nunc mihi Octonarii acatalect.
Qui me sequatur: *quoquò eam rogitando obtundat, enecet: Aliàs, quíque iam.

Quid gestiam, aut quid lætus sim: quò pergã, vnde emergam, vbi siem
Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim, ánne insaniam?

Catalecticus. A. Adibo: atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.
Chærea, quid est quod sic gestis? quídve sibi hic vestitus quærit?
Quid est quod lætus sis? quid tibi vis? satíne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? C. ô festus dies hominis, amice
Salue: nemo est quem ego magis nunc cuperem videre, quàm te.

Acatalecticus. A. Narra istuc quæso quid fiet. C. imò ego te obsecro hercle vt audias.

Trochaicus tetra. catalect. Nostín' hanc, quam amat frater? A. noui, nempe opinor Thaidem.

Iãbicus acata. C. Istam ipsam. A. sic commemineram. C. quædam hodie est ei dono data

Trochaicus catalecticus. Virgo: quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho:

Iãbici acatal. Cum ipsum me noris, quàm elegans formarum spectator siem?
In hac cõmotus sum. A. aín' tu? C. primam dices scio, si videris.
Quid multa verba? amare cœpi: forte fortuna domi

(Erat) e pertinet ad versũ præcedentẽ. *Erat quidam eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:
Neque is deductus etiam tum ad eam. submonuit me Parmeno
Ibi seruus, quod ego arripui. A. quid id est? C. tacitus citius audies.
Vt vestẽ cũ eo mutem, & pro illo iubeã me illuc ducier.

A. Pro eunuchón? C. sic est. A. quidnã ex ea re tandem vt caperes commodi?
C. Rogas? viderem, audirem, essem vnà quacum cupiebam Antipho.
Num parua causa, aut parua ratio est? traditus sum mulieri.
Illa ilico vbi me accepit, læta verò ad se abducit domũ.
Commendat virginem. A. cui? tibine? C. mihi. A. satis tutò tamen.
C. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat:& mihi, ne abscedam, imperat:
In interiore parte vt maneam solus cum sola: adnuo,
Terram intuens modestè. A. miser. C. ego inquit ad cœnam hinc eo:
Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent
Nouitiæ puellæ. continuo hæc adornant, vt lauet: Trochaicus catalecticus.
Adhortor properent: dum apparatur, virgo in conclaui sedet, Iãbici tetram.
Suspectans tabulam quandam pictam, * vbi inerat pictura hæc, Iouem Alias(ibi)
Quo pacto Danae misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id spectare cœpi: & quia consimilem luserat
Iam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi,
Deum sese in hominem conuertisse, atque per alienas tegulas
Venisse * clanculũ per impluuiũ fucum factum mulieri. Nisi legas (clàm) metrũ non constat.
At quẽ deum? qui templa cæli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud verò ita feci, ac lubens.

Catalecticus. Dum hæc mecum reputo, accersitur lauatum interea virgo:

Trochaicus catalecticus. It.lauit.redit. deinde illam in lecto illæ collocant.

Iambici catal. Sto expectans, siquid mihi imperent. venit vna, Heus tu, inquit, Dore,

Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito dum lauamur:

Vbi nos lauerimus, si voles, lauato. accipio tristis.

A. Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem:

Quis esset status, flabellum tenere te asinum tantum.

C. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se.

Abeunt lauatum: perstrepunt, ita vt fit, domini vbi absunt.

Interea somnus virginem opprimit: ego limis aspecto.

Sic per flabellum clanculum: & simul alia circunspecto

Satin' explorata sint. video esse. pessulum ostio obdo.

A. Quid tum? C. quid tum fatue? A. fateor. C. an ego occasionem

Mihi ostentatã tam breuem, tam optatã, tam insperatã

Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.

A. Sanè hercle vt dicis. Sed interim de symbolis quid actum est?

C. Paratum est. A. frugi es: vbi? domin'? C. imò apud libertum Discum.

A. Perlonge est: sed tãto ocyus properemus. muta vestẽ.

C. Vbi mutem? perii, nam domo exulo: nunc metuo fratrem,

Ne intus sit: porrò autem, pater ne rure redierit iam.

A. Eamus ad me: ibi proximum est vbi mutes. C. recte dicis.

Eamus: & de istac simul quo pacto porrò possim

Potiri, consilium volo capere vnà tecum. A. fiat.

NVNQVIS hic eſt? nemo eſt.) In hac ſcena, verba geſtum, vultúmq; indicant exeuntis: cui obuia perſona obiicitur, ſub cuius occaſione ſpectatoribus geſta narrabuntur. Nunquis hic eſt? nemo eſt. nunquis hinc me ſequitur?) Duo metuit, nequis obuius comprehenſor occurrat: & ne quis ſui perſecutor exiſtat.

Nemo homo eſt.) Quanuis per nemo, homo intelligatur: tamen addidit homo, vt veteres ſolent, τῷ ἀρχαϊσμῷ.

Nemo homo.

Iámne erumpere hoc licet mihi gaudium?) Erumpere quaſi actiuum verbum poſuit pro neutrali: vt ſit, Licétne mihi erumpere hoc gaudium? Aut erumpere, quaſi exire. Mihi, pro à me. Erumpere) Vtrúmne erumpere, pro emittere poſuit? An erumpere pro exclamare? vt erumpere vocem dicitur, qui exclamat. nam, Prò Iuppiter, dicturus eſt.

Archaiſmus. Erumpo. Mihi.

Nunc eſt profecto) Ordo & ſenſus hic eſt, Nunc eſt profecto, tempus cum perpeti me poſſum interfici. Hoc autem cur ipſe dixerit, ſtatim ſubiicit cauſam.

Cum perpeti me poſſum,) Animaduertendum eſt quod ſi CVM, coniuncte legeris, quando ſignificat: ſi ſeparatim, dum ſignificat. Nunc eſt profecto,) Figurate, ac coniuncte lege ſine disiunctione.

Cum.

Contaminet vita ægritudine aliqua.) Mirè vitæ crimẽ oſtẽdit: velut ipſa ſit campus, poſſeſſióque fortunæ inſtabilis variorum.

Sed neminẽ curioſum, &c.) Apparatus ad intentionẽ futuræ narrationis dicitur.

Qui me ſequatur:) Id cupit gaudens, quod triſtibus moleſtũ eſt. nam contrà Menedemus grauatur narrare quæ dolet.

Obtundat,) Odioſe inſtet ac repetat, moleſtus & odioſus ſit.

Obtundere.

Enecet:) ἐμφατικώτερον quàm enicet.

Enecet.

Quid geſtiam,) Deeſt quærens: vt ſit, rogitando obtundat, & enecet quærẽs quid geſtiam. Geſtire, eſt motu corporis monſtrare quid ſentias. Conſtat autem à pecudibus ad homines eſſe tranſlatũ. Quid geſtiam,) Geſtire propriè, eſt ſenſum corporis geſtu indicare: quod magis brutorum eſt animalium. Virgilius, Et ſtudio in caſſum videas geſtire lauandi.

Geſtire. Quid.

Aut quid lætus ſim.) Propter quid.

Vnde emergam:) Proprie dixit Emergam, vt ex luſtris atque inhoneſtis locis, vtpote meretricis domo. Cicero, At ne tum quidem emerſiſti lutulente Cæſoni ex miſerrimis naturæ tuæ ſordibus?

Emergere.

Veſtitum hunc nactus:) Bene Nactus dixit: vt qui non ſumeret, niſi ſuaſiſſet hæc occaſio.

Adibo: atque ab eo gratiam, &c.) Senſus & ordo hic eſt, Adibo, atque ab eo gratiam hanc inibo. Gratiam inire, eſt dare beneficium, ac per hoc alicuius inire gratiam, id eſt amicitiam. ſed hæc eſt elocutio, Gratiam ab eo inibo, pro eius gratiã merebor. Nam AB EO amat Terentius pro eius ponere. vt in Andria, Hæc primùm animaduertenda ab eo iniuria eſt, id eſt, eius iniuria. Inire autem gratiam, eſt mereri gratiam. Plautus, Iniet tamen ſolidam & grandem gratiam.

Inire gratiã. Ab eo.

Quid eſt quod ſic geſtis?) Facete repetit verba eius interrogationis, vt ſciat ſe iampridem eſſe præſentem.

Quídve ſibi hic veſtitus quærit?) Facete & figurate dictum eſt. ſic & alibi, Vt pernoſcatis quid ſibi Eunuchus velit.

Quid ſibi.

Quid eſt quod lætus ſis?) Vide aliud eſſe geſtire, aliud lætum eſſe.

Geſtire. Lætum eſſe.

Quid tibi vis?) πρὸς τὸ, Quid mihi velim.

Satíne ſanus?) πρὸς τὸ, Sanus ſim, an inſaniam.

Quid me aſpectas? quid taces?) His duabus interrogatiunculis deſcripſit vultum dicturi.

O feſtus dies hominis, amice ſalue:) Decet à ſalutatione incipere luculente di-

Feſtus dies.

ctorum. Illud autem verisimile est & percussum re noua, & audiendi cupidum immemorem extitisse salutandi. O festus dies) Vtrum quia causa est festi ac laeti diei an quia ipse tantus sit, quantus est festus dies? O festus dies hominis,) Pro, homo festi diei. Sic dicitur etiam scelus homo. Ennius, O pietas animi.

Quem ego magis nunc) Bene additum Magis. vt his amicis se antepositum intelligat: quos cum optet videre Chaerea, tamen cum magis, adeò vt aliis amicis antepositum neminem cupit.

Imò ego te obsecro hercle vt audias.) Bonū compendiū, ne multa diceret ad cōmendandū, vt solet, narrationem futurā. Imò te obsecro hercle vt audias.) Bene contulit verba: vt ex his appareat quid agere velit. Ille dixit Quaeso, hic Obsecro.

Noscо. Nostin' hanc, quam amat frater?) Quaeritur an verisimile sit Antiphoni notam esse Thaidem, quam frater ipse nesciuerit. Sed intelligere debemus modo notitiam non vultus, sed famae positum esse: quam famam potuit ex Phaedria & Antipho scire. At verò aliam notitiam negauerat Chaerea sibi fuisse cum Thaide, hoc est visus, vultus, oris, & corporis.

Noui, nempe opinor Thaidem.) Verisimile est haec scire Antiphonem, qui adeò sit familiaris Chaereae. Et est ordo hic, Noui, nēpe opinor Thaidē. Opinor Thaidem.) Optime & ab illo tacitum, & ab hoc nomen ablatum est: vt appareat quàm nouerit, & quàm possit assequi quae dicentur.

Praedicare. Laudare. Faciem praedicem, aut laudem) Praedicamus, vt res sunt: Laudamus extollendo. Vel praedicamus voce: Laudamus argumentis.

Quid ego eius tibi) Ordo hic esse debet, Quid ego eius tibi nunc faciem praedicem, aut laudem Antipho? in hac commotus sum, cum meipsum norit quàm elegans formarum spectator siem. vt sit sensus, In hac cōmotus sum: ille scilicet qui, vt scis, formas solet eligere, ac fastidire pro merito.

Spectator elegans. Spectator. Quam elegans formarum spectator siem?) Elegans spectator est qui sit cūctantis & fastidiosi iudicii: cui non quid placet facile. Spectator) Probator: vt pecuniae spectatores dicuntur.

In hac commotus sum.) Non est consequent: esset autē, si diceretur, In hac commotum me scias. Erit ergo ordo, & sensus qui suprà.

Primam dices scio,) O fiduciam elegantiae, & de alienis oculis iudicare.

Quid multa verba? amare coepi.) Ordine egit. nam prius est cōmoueri: inde amare. Et bene non antè dicit quid aggressus fuerit, nisi amoris mentione praelata: quo cogente nihil est infectum cupientibus.

Submonere. Submonuit) Leuiter monuit. & rectè, quia ARRIPVI dicturus est. Et totum optime: nam vt non erat boni adolescentis hanc technam reperire: sic ab illo repertam, fuit plane veri amatoris arripere.

Tacitus, citius audies:) In oratione solemus corripere extra ordinem percontantes. Et bene celeritatem promisit qua facilè tenetur auditor. Et mire, tanquam sola interrogatio morae sit.

Et pro illo iubeam me illuc ducier.) Iubeam amico dixit, tanquam inter honesta sit quod vile sit. & turpe factum plerunque perseuerante impudentia releuatur.

Quidnam ex ea re tandem) transit à reprehensione facti, ad causam ipsius facti.

Num parua causa, aut parua ratio est?) Sic illata interrogatio est, quasi ad hanc annuere, & vultu consentire Antipho sit coactus.

Laeta verò ad se abducit domum. commendat virginem.) Omnia mire, quòd laeta, quòd abducit, quòd domum, quòd commendat virginem. Specta singula, & mirare virtutem poetae. hic enim commendandus est locus erroris initium continens apud Thaidem * conuicium.

Tibine?) Non interrogat. sed miratur.

Tamen. Satis tuto tamen.) Quid hîc facit TAMEN? Vtrum hoc, etsi meretrix, tamē satis

tuto agit? An, etsi Chæreæ, satis tuto tamen: quia nullus accedet alius?

Edicit,) Edicimus, * iubemus: vel iure * dicimus. edicta enim, imperatoris sunt. Edicere. Iubere.

Et mihi ne abscedam, imperat.) Certe nullus vir accedit.

Maneam solus) Remaneam, perseuerémq; in loco. ac per hoc sim miser, vtpote dono datus, & seruiens meretrici. & est εἰρωνεία. Manere. Ironia.

Ego, inquit, ad cœnam hinc eo.) μίμησις, ad imprudentiam mulieris exprimendam, quæ hoc die erit secura de custode eunucho. Mimesis.

Abducit secum ancillas:) Memoriter: nam dixerat abiens, Vos me sequimini.

Paucæ, quæ circa illā essent,) Relictæ nonnullæ, vt lauari possit ea virgo quæ sub vitii huius occasione nuptura est. hoc enim totum sic inducit Poeta, vt non abhorreat à legitimis nuptiis, in ea præsertim quæ vxor futura est.

Manent) Pro remanent, ἀφαίρεσις. Aphæresis.

Nouitiæ puellæ.) αὔξησις nouitiæ, & puellæ. Auxesis.

Continuò hæc adornant vt lauet.) Hæc pluraliter, pro hæ. vt in Phormione, Hæc illæ erant itiones. Adornant autem, ex medio significatu pro apparant. Hæc, pro hæ. Adornare.

Dum apparatur, virgo in cōclaui sedet,) Impersonaliter dixit. & dum apparatur, pro dum apparetur: & SEDET, pro sedebat. Virgo in conclaui sedet,) Conclaue, est separatior locus in interioribus tectis: vel quòd intra eum loca multa & cubicula clausa sint adhærentia triclinio. Conclaue.

Suspectans tabulam quandam pictam,) Bene accedit repente pictura ad hortamenta aggrediendæ virginis: ideo quia non ad hoc venerat Chærea, vt continuo vitiaret puellam, sed vt videret, audiret, essétque vnà: cum nihil amplius cogitaret, ausus incitatúsque dum picturam cerneret.

Iouē quo pacto) Mira inuētio, qua hæc pictura domui tribuitur meretricis aduersus omniū pudicitiam amorū, contra parsimoniam, contra dignitatē, cōtra pudicitiā.

Misisse aiunt) Bene AIVNT: & quia fabula est, & quia tam turpis Ioui, quàm apta meretrici.

Quo pacto Danae misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.) Quæ aptior pictura domui meretricis ad amatorum illecebras, quàm hæc, quæ exemplū continet amoris, & amoris puellæ, & amoris ad Iouem pertinentis: & amoris non gratuiti, nec paruo propositi, sed auro in gremium fluente venalis. Tum quòd in gremium Danae etiam ipse Iuppiter, vt splendidus imber illabitur: nónne videtur meretrix dicere adulescentulis illam corporis partem authore Ioue velut inauratam fuisse? Imbrem aureum.) Non rorem vel pluuiam, sed imbrem addiderat. ô auaritiam meretricis.

Egomet quoque id spectare cœpi:) Moris est ad id oculos vertere quod videmus: & eum quem aspicimus, intueri.

Iam olim ille ludum,) Bene, non scelus, sed ludum dixit.

Impendio) Id est magis magísq; luserat. & Luserat ludum. vt, Hunc oro sine me furere ante furorem. figura ἀρχαϊσμὸς. Impendio. Archaismus. Luserat ludū.

Deum sese in hominē conuertisse,) Philosophice nunc Terentius demonstrauit quam cladem moribus hominum, & ciuitatibus afferant figmenta poetarum, cum exempla scelerum afferant peccaturis. Deum sese in hominem cōuertisse,) Vtrū quia Iuppiter humana forma aurum infundens pictus erat in tabulis, non pro Ioue aurum? An IN HOMINEM, id est hominis audaciam atque flagitia?

Atq; per alienas tegulas) Hic apparet Iouē separatim, separatim aurū fuisse pictū. Atq; per alienas tegulas) Satis comico charactere locutus est, & presso stylo.

Venisse clanculum per impluuium,) Hæc omnia non vt difficilia factu, sed vt humilia, & Ioue indigna proferuntur, vt merito sequatur, Ego homuncio hoc non facerem, quod non solum non Ioui, sed ne homini quidem, nisi furi, aptum erat?

Fucũ facere. Fucum factũ mulieri.) Id eſt, vt fucũ faceret, hoc eſt inſidias & fraudem. Fucum, aſtutam fraudem, & mulieri, pro, fœminæ.

Parodia. Qui tẽpla cæli ſummo ſonitu concutit.) Ab authoritate perſonæ, vt fit in exemplis. Sonitu concutit.) παρῳδία de Ennio. Templa cæli) Sententia tragica: ſed de induſtria, non errore.

Ego homuncio hoc non facerem?) Oratorie. vt Iouem extulit, ita detraxit ſibi: vtputa, Ille eſt deus, & magnus: ego non homo, ſed homuncio.

Acceſſo. Dum hæc mecum reputo, accerſitur lauatum) Seruauit ordinem nuptiarũ: & proprio verbo, quaſi de nuptura dixit. Accerſitur) Vt alibi, Quàm mox virgine accerſant? Nam ipſe illam eſt habiturus vxorẽ. Dum hæc mecũ reputo,) Hic oſtendit non ſibi primùm hæc nunc in mentem veniſſe, ſed tunc etiam cogitata, cũ eſſet in domo meretricis.

Syntomia. It, lauit, redit.) συντομία qua ſolet, vtitur.

Deinde illam in lecto illæ collocant.) Vide an aliquid deeſt legitimis nuptiis: nam

Collocare. & ipſum verbum COLLOCANT proprium eſt, & aſcribitur pronubis.

Energia. Sto expectans, ſiquid mihi imperent.) ἐνέργεια. non enim dixit ſtabam. Expectãs,

Expectare. deſyderans. Et mire omne tempus executus eſt ſalua veritate, in qua Virgilius negligens inuenitur: cum poſt occiſum Mezentium, non facta noctis mentione, ſtatim intulit, Oceanum interea ſurgens aurora reliquit.

Mimeſis. Cape hoc flabellum,) Præclare non ſenſum, ſed verba ipſa per μίμησιν induxit, per quam puellaris error exprimitur. Cape hoc flabellum, & ventulum huic ſic facito,) Quàm particulatim, cum qua diligentia, & δεικτικῶς iubet, quaſi nouitio & imperito? Ventulum huic ſic facito, dum lauamur:) Demonſtratiuum, & geſtu explicandum.

Vbi nos lauerimus,) Vide vſum verbi tam cito variatum, Dum lauamur: &, Vbi lauerimus.

Accipio triſtis.) Id eſt, triſti ſimilis: vt, Nanque vt conſpectu in medio turbatus inermis Conſtitit. Accipio triſtis.) Bene Triſtis, tanquam aliud magis vellet, hoc eſt lauare, aut ludere: metuit enim ne quod cupit, prodatur gaudio.

Si voles, lauato.) Quaſi ſatiſfacientis eſt, cum ſolum illum relinquant cũ virgine.

Os tuum impudens) Licet iocanti & amico conuicium iocunde facere.

Statura. Quis eſſet ſtatus,) Statura corpori aſcribitur: Status ad habitum refertur. Ergo ſta-

Status. tus eſt σχῆμα: Statura, longitudo corporis.

Schema. Teaſinum tantum.) Quia hoc miniſterium, delicatorum ſeruorum eſt.

Proruunt ſe. Omnes proruunt ſe:) Verbo neutrali quaſi actiuo vſus eſt.

Vbi. Vbi abſunt.) Vbi, & temporis & loci poteſt eſſe.

Interea ſomnus virginem opprimit.) Vtpote compreſſam ſomno, & oblectatã flabello, atque ab eunucho nihil metuentem.

Limis. Ego limis aſpecto) Limis, ſi nominatiuus ſingularis eſt, tranſuerſus ſignificat: ſi

Limen. ſeptimus pluralis, deeſt oculis. Nam limis, eſt trãſuerſus: vnde limen dicitur quoque, quòd ingredientibus exeuntibúſque tranſuerſum eſt. Quum igitur diſſimulant homines ſe videre quod vident, & non recta facie, ſed tranſuerſa intuentur: limes dicuntur aſpicere.

Sic per flabellum clanculum,) Sic δεικτικὸν eſt, & neceſſario additũ. nam & limis & per flabellum ſine demonſtratione parum intelligitur. Limis aſpecto) Cum limi dicantur obliqui generaliter: hoc tamen proprie de oculis dicitur.

Peſſulum oſtio obdo.) Scilicet vt amoueret, arcerétque auxilium virginis.

Quid tum fatue?) Quid enim præter vitium ſupereſt, vbi amator eſt adoleſcens, & virgo dormiens & incluſa? Grate explicata narratio eſt, quam audientis curioſitas finit, & cuius in extrema parte maior attentio eſt.

Fateor.) Me fatuum qui hoc quæſierim, ſubauditur.

An ego occaſionem mihi oſtentatam tam breuem, tam optatam, tam inſperatam amitterem?) Vide quanta dixerit:non voluntatem,ſed occaſioné:nõ animaduerſam,ſed oſtentatam:non hanc,ſed tantam:non anguſtam,ſed breuem:nõ appetitam, ſed optatam: non repentinam,ſed inſperatam. Et bene inſperatam:aliud enim ſibi promiſerat,vt ſuprà diximus,non quod pictura occaſióque perſuaſit.

Tum pol ego is eſſem) Eunuchus ſcilicet.

Sane hercle vt dicis.) Deeſt,ita eſt.

Sed interim de ſymbolis quid actum eſt?) Bene memor eſt perſonæ quam induxit Poeta, per hanc interrogationem. Sed interim de ſymbolis.)

Frugi es:) Vtilis & neceſſarius: vt fruges humano generi. Frugi eſt ergo,in quo eſt aliquid quo fruamur,id eſt vtamur. Frugi es.

Diſcum.) Nomen eſt proprium Diſcum.

Sed tanto ocyus properemus.) Properemus dixit pro ambulemus.

Muta veſté.) Hæc οἰκονομία eſt ad id,quòd in domũ Thaidis rediturus eſt Chærea.

Vbi mutem?) Vultu oſtendit quod ſubaudiatur NESCIO.

Nam domo exulo:) Deeſt Propè,aut Veluti:vt ſit,Propè iam exulo. Exulo duobus modis dicitur. & de loco in quo exul eſt,& de loco ex quo eiectus eſt. Exulo.

Nunc metuo frãtrem) Cauſas oſtendit,cur domo penitus veluti exulet.

Pater ne rure redierit) Præparatur iam interuentus ſenis: & eſt ζεῦγμα ad ſuperiora.nam & hîc METVO eſt ſubaudiendum. Zeugma.

Ibi proxumum eſt) Hoc eſt,domus mea.

Recte dicis. eamus:) Ipſa verba quodammodo feſtinationem ſonant.

Quo pacto porrò) Porrò,poſtea,deinceps. Porrò.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

DORIAS.

ITA me dii bene ament, quantum ego illum vidi, nonnihil timeo miſera, Iambicus tetra.catalect.

Ne quam ille hodie inſanus turbam faciat, aut vim Thaidi. Trochaicus catalecticus.

Nam poſtquam ille aduenit Chremes adoleſcens frater virginis, Iãbicus catal.

Militẽ rogat,vt illum admitti iubeat: ille cõtinuò iraſci: Trochaici tet. acatalect.

Neque negare audere. Thais porrò inſtare,vt hominem inuitet.

Id faciebat retinendi illius cauſa : quia illa quæ cupiebat Octonarius catalect.

De ſorore eius indicare,ad eam rem tempus non erat. Trochaici catalect.

Inuitat triſtis : manſit ibi : illa cum illo ſermonem occipit:

Miles verò ſibi putare adductum ante oculos æmulum,

Nisi legas (puere) non cōstat versus.

Iābicus tetrameter: sed prima syllaba Accerse, pertinet ad versum præcedentē.

Voluit facere contrà huic ægré.heus,inquit,* puer Pamphilam

* Accerse, vt delectet hîc nos, illa exclamat, minime gentium:

In conuiuium illam? miles tendere inde ad iurgium.

Interea aurum sibi clàm mulier demit: dat mihi vt auferam:

Hoc est signi, vbi primùm poterit, se illinc subducet scio.

ITA me dii bene ament,) Ea persona quæsita est,quæ terribilem credat militem:& eo magis in experiēdo vanus ac ridiculus esse possit. Ita me dii bene ament,) Hoc loco quid post scenam gestum sit,hoc est in conuiuio militis,ancilla demonstrat:vt iam quæ in proscenio agantur,ex his possimus agnoscere.

Ne quam ille hodie insanus) Illum, & Ille insanus,sic effertur,vt omnibus insuauis miles esse noscatur.

Nam postquam iste aduênit) Instanter admonet,qui scilicet sit Chremes.

Militem rogat) Et hoc quasi de odioso Militem dixit,non Thrasonem.

Continuò irasci:) Vt riuali.

Neque negare audere.) Vt amicæ poscenti.

Instare vt hominem inuitet.) Vide impudentiam meretricis. primùm petit vt iubeat eum admitti:postea vt inuitet,quod est maius.

Id faciebat retinendi illius causa:) Admonet spectatorem, ne existimet alteri riuali iniuriam fieri Phædriæ. Et simul est hîc προπαρασκευὴ virginis agnoscendæ,Inuitat tristis.

Tristis. Tristis.) Inuitus,non libenter.Vt ecōtrario Virgilius, Vobis lætus ego hunc candentē in littore taurū Constituā ante aras,voti reus.Et Accipio tristis,eodē modo.

Maneo. Mansit ibi.) Adolescens scilicet. & mansit,pro remoratus est,id est accubuit, nec recessit, MANSIT significat. Simile est,Mansit, passus est. Sic Chremes mansit,immoratus. * conuiua necessitate discessit accipiendus est.

Sermo. Sermonem occipit.) Sermonem,colloquium dicit.

Adduci. Adductum æmulum,) Plus dixit Adductum,quàm Admissum:& simul quia videbat furibundum Chremem, & totum crimen reuocat ad Thaidem. & hæc est causa cur à milite in eius domo nullam rixam patiatur Chremes.

Huic ægrè:) Huic Thaidi,non adducto.

Heus,inquit,puer) Hîc ostenditur quod suprà apparatum est.

Pamphilam accerse,) Non prouoca,sed accerse:quia non est aptum militi.

Vt delectet hîc nos.) Quasi dicat,quod hæc non facit:sed delectare, fidicinæ est: quia suprà de illa dixerat, Et fidibus scire. Et bene HIC, quasi insuauiter nunc tractemur.

Illa exclamat,) Non respondit,inquit:sed,exclamat.

Minime gentium. Minime gentium:) Hoc magis mirum,minime gentium,quàm nusquam gentiū.

Emphasis. In conuiuium illam?) ἐμφατικῶς. vt,Cantando tu illum? Illam?) Deest,accersas: & est figura ἀποσιώπησις.

Aposiopesis. Tendere. Miles tendere) Proprie dixit tendere.quod significat pertinacem contentionem.

Virgilius, Vasto certamine tendunt.

Indead iurgium.) Subauditur, ventum est.

Interea aurum sibi clàm mulier demit:) Ne aurum pro virgine, quod retinebat, amitteret. vel aurum demit, vt esset ad fugam expeditior, vel ad rixam. Et opportune mulierem dixit, non Thaidem: vt ostenderet malitiam sexus.

Hoc est signi, vbi primùm poterit,) Ad quã rem signi? Verũ hoc est signi, Quamobrem metuam ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaidi? An hoc est signi, Vnde scio quòd vbi primùm poterit, se illine subducet? Erit igitur subaudiendum sic, VNDE & QVÒD: vt sit, Vnde scio, quòd vbi primùm poterit.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

PHAEDRIA.

DVM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias, Senarii.
Ita vt fit, vbi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opus est verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam: longè iam abieram:
Cum sensi, redeo rursum: male verò me habens,
Vbi ad ipsum veni diuerticulum, constiti:
Occœpi mecum cogitare, Hem, biduum hîc
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est. quid nihil? si non tangendi copia est,
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit: certè extrema linea
Amare, haud nihil est: villam prætereo sciens.
Sed quid hoc est, quòd timida subito egreditur Pythias? Trochaicus catalecticus.

DVM rus eo, cœpi egomet) Hîc nunc causa narratur, cur statim in vrbem redeat Phædria, qui discesserat absuturus biduum ad tollendum iurgium militis, & importune redit. Dum rus eo,) Iam tempus est reuocandi in scenam Phædriam, postquam acta sunt omnia, quæ illius absentiam desyderabant. Cœpi egomet mecum) Ordo, Cœpi aliam rem ex alia re cogitare.

Inter vias,) Figurate & noue inter vias. Inter vias.

Et ea omnia in peiorẽ partem.) Vtrum subaudiatur, cogitare? an ibant, aut vergebant, aut quid tale?

Dum hæc puto,) Id est existimo. vt Virgilius, Multa putans, sortémque animo miseratus iniquam. Et est ἀφαίρεσις, pro reputo. Putamus enim instantia: Reputamus præterita. Aphæresis. Putare.

Vbi ad ipsum veni diuerticulum,) Diuerticulũ, est vbi iter de via flectitur. & propriè diuerticula dicuntur in via domicilia, ad quæ de itinere diuertendum sit. Reputare. Diuerticulũ.

Constiti:) Plus est nunc scientem stetisse, quàm præteriisse nescientem.

Hem, biduum hîc manendum est) Interiectio laborantis animi. BIDVVM Hem. Biduum.

sic pronuntia, vt longum, nimiúmque tempus. Tum deinde ɴɪc tanquam in loco solo atque tristi.

Soli sine illa?) Aut sine alio oblectaméto? Sine illa?) Satis amatorie. Sine illa?) Iam causa est cum biduum grauetur loco tristi, cur solatiú conquirendum. Sunt autem qui idem putent soli esse, & sine illa: vt sine illa ἐξήγησις eius sit, quod dixerat, Soli.

Exegesis.

Nihil est: quid nihil?) Amantiú disputationes intermiscent quædam consilia sanæ mentis, quæ tamen statim resurgentis amoris sæuitia deuincuntur.

Eho.

Eho, ne videndi quidem erit?) Eho, ridicule additum: tanquam omnino non secum loquatur, sed cum altero.

Licebit.

Si illud non licet, saltem hoc licebit:) Bene bis dictum licet licebit: quasi de re magna loquatur. totum ergo amatorie.

Linea extrema, & longis lineis quid facere.

Certè extrema linea) Et hoc recte: quia quinque lineæ perfectæ sunt ad amorem. Prima visus, secunda loqui, tertia tactus, quarta osculari, quinta coitus. An sic dixit extrema linea, quemadmodum dicitur longis lineis quid fieri? id est de longinquo.

Amare.

Amare, haud nihil est.) Amare modo frui amore dicit. Plautus in Bacchidibus, Prius hîc adero, quàm te amare desinam. Et, Sine te amem.

Villam prætereo sciens.) Sciens quidem, sed non minus amator quàm prius.

Sed quid hoc est, quòd timida subito egreditur Pythias?) Ex his verbis persona in scenam veniens, & locutura describitur. & Timida, modo ægra, turbata, commota. Plautus, Manum ex mari timide. Et hic ipse, Vxorem inquit Philumenam pauitare nescio quid dixerút. Timidum aliud naturale, aliud euentu est: vt, Addit se sociam, timidísque superuenit AEgle.

Timidus.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

PYTHIAS. PHAEDRIA. DORIAS.

Iábicus tetra.

BI ego illum scelerosum misera atq; impium
V inueniam? aut vbi quæram?
Hocine tam audax facinus facere esse ausum?
PH. perii, hoc quid sit vereor.

(Hocine) prima pertinet ad versú præcedentem.

Trochaicus catalecticus.

PY. Quinetiam insuper, scelus, postquam ludificatus est virginem,

Octonarius acatalect.

Vestem omnem misěre discĭdit: tum ipsam capillo conscĭdit.

Dimeter.

PH. Hem. PY. qui nunc si detur mihi:
Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico!

Trochaicus catalecticus.

PH. Nescio quid profecto absente nobis turbatum est domi.

Iábicus tetra.

Adibo. quid istuc? quid festinas, aut quem quæris Pythia?

Iáb. trimetri.

PY. Hem Phædria, egón' quem quæram? abi hinc quò dignus es

Cum donis tuis tam lepidis. PH. quid istuc est rei? Aliàs (in lepidis)
PY. Rogas me? eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit! Iambici tet.
Virginē quā heræ dederat dono miles vitiauit. PH. quid ais?
PY. Perii. PH. temulenta es. PY. vtinā sic sint, qui mihi male volunt. Trochaicus.
D. Hau obsecro mea Pythias, quid istuc nam monstri fuit? Iābici quadr.
PH. Insanis. quî istuc facere eunuchus potuit? PY. ego illum nescio
Qui fuerit: hoc quod fecit, res ipsa indicat. Trimeter.
Virgo ipsa lachrymat: neque cum rogites quid sit, audet dicere. Tetrametri.
Ille autem bonus vir nusquam apparet: etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. nequeo mirari satis
Quò ille abire ignauos possit longius, nisi si domum Trochaic⁹ tet.
Fortè ad nos redierit. PY. vise amâbo num sit. PH. iam faxo scias. Trochaicus tet. redundante syllaba.
D. Perii, obsecro tam infandum facinus mea tu, ne audiui quidem. Trochaici catalectici.
PY. At pol ego amatores audieram esse mulierū eos maximos.
Sed nihil posse. verum miseræ non in mentem venerat: Si legas, potesse, Iambicus est, & sic legendum arbitror. Nam & sequēs iābicus est.
Nam illum aliquò conclussem: neque illi commisissem virginem.

VBI ego illum) In hac scena operæpretium delectationis est spectatoribus ex querela ancillæ Thaidis, atque errore Phædriæ. Vbi ego illum) Hoc initio ostenditur tanquam persequentem fugientem, progressam esse personam.

Scelerosum) Scelerosus, est multorum: Scelestus, vel vnius. Scelerosus, proprie author est sceleris: Sceleratus, in quo scelus sit constitutum vel commissum. Scelerosum atque impium) Scelerosum in Thaidem, Impium in virginem.

monstrum est. Et ordo est, Quid istucnam monstri fuit? Monstrum.

Qui istuc facere eunuchus potuit?) Istuc facere, honestius apud puellam, quàm si Vitiare dixisset:& potest videri aliquid nutu significare.

Ego illum nescio qui fuerit.) σύλληψις. Bene vitauit eunuchi nomen, vt vitiasse virginem obtinere possit. Syllepsis.

Virgo ipsa lachrymat:) Nunc ostendit quid fecerit, & ostendit argumentis.

Neque cum rogites quid sit, audet dicere.) Quid si verberata esset? sed nō puderet queri. Hæc autem iniuria apud virginem non habet nomen.

Bonus vir) ἀρνητικῶς. non enim iam eunuchus. Bonus vir) Bene VIR: quia hoc illum esse contendit.

Nusquam apparet.) Nescias vtrum fuga eius queratur, an culpa. sed constat hæc argumenta esse, quòd ipse virginem vitiauerit.

Etiā hoc misera suspicor) Bene ETIAM: quia & hoc suspicatur virginē vitiatā.

Nequeo mirari satis) Bene hic omnes suspiciones ad eunuchū quem nouit, reuocat. nescit Chæream siquidem hunc esse. Et mira locutio, pro eo quod est, nescio. Nequeo mirari satis.

Vise amabo num sit.) Domi subaudiendum est, aut, Num sit quod dicis.

Sed nihil posse.) Vt voluntatis rei sint, non etiam facti.

Verum miseræ non in mentem venerat:) Non, nihil posse eos, sed amatores esse maximos. ad partem enim sententiæ pertinet quod dicit, Non in mentem venerat: non ad totum quod audiuisse se dudum. Etiam nisi penitus negatiue consyderaueris, controuersia inerit. si enim nihil posse audieras, quid est quod in mentem non venerit vt vitares? vtrum igitur amatores mulierum esse maximos audieras? quod ipsum vitandum fuit. Neque enim hoc satis est ad pudicitiam, stuprum vitasse, cum impudica fieri vel solo osculo possit, quam omnino integram & illibatam velis. An Verum, non erit coniunctio, sed nomen? vt illud quasi falsum audierit: hoc autem, quod verum inuentum est, non ipsa suspicata sit. Nam in mentem venire, non reminisci tantum, sed etiam cogitare significat. Sic Cicero, In mentem tibi non venit causam publicam sustinere. id est non cogitas, non suspicaris. Verum miseræ) Si VERUM pro coniunctione accipimus, subaudiendum erit, amatores mulierum eos esse maximos. In mentem non venerat:) Non quod audieram: sed, quod hic fecit. An non aliud in mentem venerat? non, scilicet facturum fuisse quod fecit. Non in mentem venerat:) Aut non erat cogitatum: aut non eram recordata. Verum. In mentem venire.

Nam illum aliquo conclussem:) Mire Conclusissem dixit, vt sæuam feram. sic alibi, Conclusam hic habeo vxorem sæuam.

Neque illi commisissem virginem.) Si vel amatorem tantum meminissem.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHAEDRIA. DORVS. PYTHIAS. DORIAS.

XI foras scelesté: at etiam restitas? Senarii.
E Fugitiue prodi: male conciliate. DO. obsecro.
PH. oh,
Illud vide os vt sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paululum si cessassem Pythia,
Domi non offendissem: ita iam ornabat fugam.

Habesne, prima syllaba pertinet ad versum praecedentem.

PY. Habésne hominem amâbo? PH. quidni habeam?

PY. ô factum bene.

D. Istuc pol verò bene. PY. vbi est? PH. rogitas? non vides?

PY. Videam obsecro, quem? PH. hunc scilicet. PY. quis hic est homo?

PH. Qui ad vos deductus hodie est. PY. hũc oculis suis

Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.

PH. Non vidit! PY. an tu hunc credidisti esse obsecro

Ad nos deductum? PH. nanque alium habui neminem.

PY. hau,

Ne comparandus hic quidem ad illum est: ille erat

Honesta facie & liberali. PH. ita visus est

Dudum, quia varia veste exornatus fuit:

Trochaic' tet. catalecticus.

Nunc eo tibi videtur fœdus, quia illam non habet.

Senarii.

PY. Tace obsecro, quasi verò paulum intersiet.

Ad nos deductus hodie est adolescentulus,

Quem tu verò videre velles Phædria.

Hic est vetus, viẽtus, veternosus, senex,

Colore mustelino. PH. hem, quæ hæc est fabula?

Eò redigis me, vt quid egerim egomet nesciam.

Eho tu, emín' ego te? DO. emisti. PY. iube mihi denuo

Iambicus septem pedum.

Respõdeat. PH. roga. PY. venistín' hodie ad nos? negat.

Trimetri.

At ille alter venit annos natus sedecim,

Quem secum adduxit Parmeno. PH. agedum, hoc mihi expedi

Primùm: istam, quam habes, vnde habes vestem? taces?

Monstrum hominis, non dicturus? DO. venit Chærea.

PH. Fratérne? DO. ita. PH. quando? DO. hodie. PH. quàm dudum? DO. modo.

PH. Quicum? DO. cum Parmenone. PH. noráſne eũ prius?

DO. Non: nec quis esset, vnquam audieram dicier.

PH. Vnde igitur fratrem meum esse sciebas? DO. Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi. PH. occidi.
DO. Meam ipse *induit: post vnà ambo abierunt foras. *induit) dissyllabum est.
PY. Iam satis credis me esse sobriam, & nihil mentitam tibi? Trochaici cat.
Iam satis certum est virginem vitiatam esse? PH. age nunc bellua,
Credis huic quod dicat? PY. quid isti credam? res ipsa indicat.
PH. Concede istuc paululum: audín'? etiam nunc paululum. sat est. Iambicus tet.
Dic dum hoc rursum, Chæreán' tuam vestem detraxit tibi? Trochaici.
DO. Factum. PH. & ea est indutus? DO. factũ. PH. & pro te huc deductus est? DO. ita.
PH. Iuppiter magne, ô scelestum atque audacem hominem! PY. væ mihi,
Etiam nunc non credis indignis nos esse irrisas modis?
PH. Mirum ni tu credas quod iste dicat. quid agam nescio. Iambicus tet.
Heus tu negato rursum: possúmne hodie ex te exculpere
Verum? vidistín' fratrem Chæream? DO. non. PH. nõ potest sine
Malo fateri, video: sequere hac, modo ait, modo negat.
Ora me. DO. obsecro te verò Phædria. PH. i intro. DO. hoi, hei.
PH. Alio pacto honeste quo modo hinc abeam nescio: Deest syllaba, forte nunc.
Actum est siquidem. tu me hîc etiã nebulo ludificabere?
PY. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quàm me viuere.
D. Sic est. PY. inueniam *hodie parem vbi pol referam gratiam. *hodie) prima producta (hoc die)

Sed nũc quid faciũdũ cẽſes Dorias? DO. de iſtac rogas

(tu) ſupereſt. Virgine? PY. ita, vtrum taceámne, an prædicem? D. tu pol ſi ſapis,

Quod ſcis neſcis, neque de eunucho, neque de vitio virginis:

Hac re te omni turba euolues, & illi gratum feceris.

Id modo dic, abiiſſe Dorum. PY. ita faciam. D. ſed videón' Chremem?

Thais iam aderit. PY. quid ita? D. quia cũ inde abeo, iam tum incœperat

Turba inter eos. PY. aufer aurũ hoc: ego ſcibo ex hoc quid fiet.

EXI foras ſceleſte.) Iocundus error, in quo non dubitet Phædria ipſum eſſe qui quæritur: verum inſuper ſic aggreditur tanquam ſit ipſe.

Sceleſtus. Sceleſte.) Quale eſt, ſceleſtum appellari qui nihil ſciat.

Reſtitare. Reſtitas?) Neceſſariò reſtitat, qui miratur ſe protrahi.

Fugitiue) Et ſceleſtum & fugitiuũ increpat, in hunc crimen transferẽs Chæreæ.

Male. Male conciliate.) Opportune adoleſcens hîc exprobrat munus magno emptum. Male, magno ſignificat. vt Plautus in Amphitryone, Hæc nox ſcita eſt exercendo ſcorto conducto male. Ergo Male conciliate, magno empte ſignificat. nam omnis conuentio, conciliatio nominatur. Conciliatum ergo, magno emptum.

Conciliatus.

Os diſtorquere. Os vt ſibi diſtorſit) Et hîc memor adoleſcens inſinuandi muneris, dicit illum ſibi os diſtorſiſſe, qui natura ſit pulcher. Os autem dicimus illi diſtorquere, quem natura pulchrum deturpamus.

Quid huc reditio eſt?) Elegãter ei reditio obiicitur, qui reuera loco ſe nõ mouerit.

Quid veſtis mutatio eſt?) Sic veteres. Plautus in Trinummo, Quid tibi interpellatio, aut in cõſiliũ huc acceſſio eſt? Cæcili' ἁρπαζομένῃ, Quid tibi aucupatio eſt argumentum, aut de meo amore verbificatio eſt patri? Quid veſtis mutatio eſt?) Nam liberi veſtem habebat, vtpote Chæreæ: ſerui verò atque eunuchi depoſuerat.

Paululum ſi ceſſaſſem Pythia,) Familiare eſt iratis auertere ſe ad aliam perſonam ab ea in quem commoueantur.

Adornare. Ita iam ornabat fugam.) Vt ſuprà, Adornant vt lauet.

Habẽſne hominem amâbo?) Hæc omnia Pythias cernens eunuchum loquitur. id enim erit iocundum, vt quærat illum quem videt.

Quidni. Quidni habeam?) Quid ni, quid niſi: hoc eſt, cur non habeam?

Vbi eſt?) Dorum contemplata, dicit, Vbi eſt? quia non ipſum, ſed alterum nouit.

Rogitas? non vides?) Stomachatur vterque errans mirificè: illa, quòd eunuchum credidit, Chæream videns: hic, quòd eunucho obiecit quod commiſit Chærea.

Hunc ſcilicet.) Hîc iam tangens eunuchum, dicit Phædria.

Archaiſmus. Hũc oculis ſuis noſtrarũ nunquã quiſquã vidit.) ἀρχαϊσμὸς eſt figura, pro noſtrum, vel noſtrarum. id eſt quæ familiæ noſtræ ſunt: vt parum ſit non vidiſſe Thaidem, niſi addatur, ne familiarium quidem vllam eſſe, quæ hũc viderit. Quiſquam) Antiqua locutio eſt.

Quiſquam.

Non vidit?) Totidem, iiſdémq; verbis repetit. Et interrogatio ſtuporem admi-

rantis ostendit,& iam veluti consentientis.

Nanque aliũ habui neminẽ.) Bene ad illud quod ait, An tu hunc: quasi ex multis.

Hau, ne comparandus hic quidem est) Hau, interiectio est conturbatæ fœminæ, nec constantis sibi. Hau.

Ille erat honesta facie & liberali.) τῷ ἰδιωτισμῷ ERAT, quasi de mortuo: aut qui non est, scilicet Thaidi, quia fugit. Honesta facie & liberali.) Commode descriptus est Chærea. Erat.

Nunc eò tibi videtur fœdus,) Facete, fœdus videtur. non est enim.

Tace obsecro,) Apte dictum est Tace, fœmineo stomacho, quasi impudẽter assistenti formæ improbæ,& argumẽta inaniter pertinacitérque inuocanti. Tace obsecro,) De consuetudine dictum est Tace.& bene additur Obsecro: ne Tace ipsum videatur iniuria.

Quem tu verò videre velles Phædria.) Commota aduersus Phædriam, cogitur eum laudare, cui irata est:& ideo totum callide. Quẽ tu verò videre) Facete, quasi nec hunc, nec ipsum qui misit, conspectum velit. Quem tu) Quem, talem.& breuiter forma eius laudata est: cum prolixius illius sit describẽda deformitas. Quem tu verò videre) Verò, pulchre. Pulchre enim est cuius forma, nec odium, nec conuitium commeruit. Lucilius in satyra. * ex facie florem delegeris. Quem tu videre) Quare tu an quia iste iam non velit videre, iratus scilicet ob vitiatam virginem? An tu, quasi spectator elegans formarum,& qui amator sis Thaidis?

Verò. Quis.

Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,) Sic hoc totum pronũtiandũ, quasi irascatur huic, propter quem laudauerit Chæream. Vietus,) Mollis, flaccidúsque,& flexibilis corpore. vnde & vimina & vimenta & vites & vietores dicuntur.& viere, religare dicitur: quia vietis virgis magis religare possumus quidlibet. Lucretius araneæ dixit vietam vestem, id est putri mollitia præditam. Vetus,) Ad vituperationem modo, non ad laudem ponitur: vt, Veteris poetæ maledictis respondeat. Vetus est, cuius diminutiuum est vetulus. Veternosus,) Morbo vetere confectus, id est veterno: quales sunt qui hydropem patiuntur. Et recte. Nam sæpe eunuchi in senecta veternosi fiunt, & cito hoc laborant morbo. Senex, Ex morbo ægritudinéque rugosus. Senex,) Vtrum senex: an quia ita videtur ob deformitatem?

Vietus, vimina, vimenta, vites, vietores, viere. Vetus, vetul⁹, veternosus, senex.

Colore mustelino.) Errauit Terentius, non intelligens Menandricum illud, οὑτοσὶ δ' ὁ γαλεώτης γέρων. ait autem, Stellionem, animal quod lacertæ nõ dissimile est, maculoso corio. nanque ad id genus coloris facies exprimitur eunuchorum corporis: quia plerique lentiginosi sunt. Hinc ergo errauit ideo, quia γαλῆ Mustela dicitur, γαλεώτης Stellio. ὡς παρ' ἀριστοφάνει περὶ ἀλεις ἄσθεν γαλεώτη κατεχέσαντι σωκράτους. Ego Adesionẽ sequor, qui recte intellexit, Terentiũ sciẽtem, mustelino colore eunuchũ dixisse coloratum, velut subliuido: quia verè eunuchi, aut ex candidissimis lentiginosi fiunt, vt ex Gallis,& huiusmodi occidentalibus: aut ex fuscis, subliuidi: vt ex Armeniis,& aliis orientalibus.

Terentii erratum. Stellio.

Vt quid egerim, egomet nesciam.) Pro non meminerim, vel non agnoscam. Nescio.

Eho tu, emin' ego te?) Miro stomacho quod ipse fecit, id ex alio conatur audire: quatenus hæc audiat, an hoc fecerit. * dubitatiue.

Mihi denuo respondeat.) Hoc est, quod in rhetoricis Cicero ait, Contra firmã argumentationẽ, aliam æquè firmam aut firmiorem opponimus. hæc est autem æquè firma. Denuo autem, ad Respondeat pertinet: non ad Iube. Denuo respondeat.) Iube verò, mihi denuo respondeat, intelligendum est.

Roga.) Mire vtriusq; fiducia cõfertur,& apud vtrũq; est veritas, cũ vterq; fallatur.

At ille alter venit) Bene instat, quasi ex parte iam obtinuerit Pythias.

Agedum hoc mihi expedi) Hæc Plautina sunt, cũ in iisdem longa fit disputatio: sed mire à Terentio proferuntur ad eius exemplum: & quod est plus, carent Plautinis nugis. Agedum) Dum, παρέλκον est,& adiuuat ex animo loquentem. Parelcon. Dum.

Taces:) Et recte tacet : quia metuit Chæream.

Mõstrum hominis. Monstrum hominis,) Bene eunucho dictum est Monstrum hominis, hoc est, nec mas, nec fœmina existens. Sic & suprà, senem, mulierem dixit.

Modo. Modo.) Nota MODO aperte pro præterito tempore dictum esse, id est iandudum. nam qui vitiauerat virginem, non modo, sed lõge antè vestem mutauit cum eunucho Phædriæ.

Cum. Quicum:) Præpositio CVM his dictionibus supponitur, quicum, nobiscum, vobiscum. Cæteris verò, ita vt ipsum nomen præscribit, præponitur: vt, Cum amicis, cum exercitu, cum aduocatis.

Vnde igitur fratrem meum esse sciebas?) Vtpote nouitius: & eum qui ex Piræo rarò discesserit: & lõgo interuallo ἐν τὸ ἄστυ venerit. Et hæ sũt obliquæ interrogationes: quibus vti oratores videmus, cum deriuare testimoniũ nituntur. Et ideo sic ait Phædria, vt frustretur omnia quæ confessus est Dorus. vult enim fratri esse consultum.

Parmeno dicebat eum esse:) Propè infirmatum testimonium est. quod enim sic ait, Parmeno dicebat eum esse: falsum esse potest. Et mirè sic ait: vt, Sola mihi talis casus Cassandra canebat. Sic autem dicimus, quando non semel quod factum fuerit: sed sæpius demonstramus.

IAM satis credis me esse sobriam,) Quia suprà dixit, Temulenta es, & quasi grauem iniuriam hoc dicto passa sit, memoriter dictum retulit: vt, En ego victa situ. & Pulsus ego.

Iam satis certum est virginem vitiatam esse:) Ordine ait, quum primùm de se, tum de aduersario loquitur.

Credis huic quod dicat?) A personæ qualitate derogat fidem . nam quid credendum est seruo eunucho fugitiuo?

Quid isti credam? res ipsa indicat.) Hîc à persona quæ conuincebatur, oratorie ad factum se retulit.

Concede istuc paululum:) Ad se versum dicit istuc: vt longè sit à Pythia. Eunucho enim dicit Phædria.

O scelestum, atque audacem hominem!) Chæream scilicet vel Parmenonem. sed sic pronuntiandum est, vt putet ancilla de eunucho dici, hoc ipso quòd præsto est. ideo illa infert, -Væ mihi, Etiam nunc nõ credis indignis nos esse irrisas modis?

Væ mihi,) Hoc totum, Væ mihi, quidã à Pythia, vsque ad IRRISAS MODIS, dici existimant.

Mirum ni tu credas quod iste dicat:) Vtrum an seruo quod seruus? an stulta quod stultus? an fœmina quod eunuchus? Mirũ ni tu) Clarè dicit. quidã pressius putãt.

Rursum. Heus tu negato rursum.) Rursum, non ad negationem pertinet, sed ad interrogationem : vt sit rursus interrogatus. Rursus, retro, id est econtrario: ac per hoc contrarium superioribus dicito.

Non potest sine malo fateri, video.) Ampliatio & dilatio quæstionis argumento est nihil constitisse. Adde, quòd pœnam minatur, non tanquam iam incerto, sed falso testi. Deinde ipsum FATERI consyderemus quale sit. Non est testis fateri,

Fateri. sed rei. Hîc igitur vt in illum culpam transferat vniuersam, fateri dixit, non indicare: vt ipse reus, non alieni facti testis esse dicatur. Nõ potest sine malo) Quasi nec hæc fuerit, nec illa confessio, in quibus nulla veritas sit.

Sequi. Sequere hac:) Quasi ad tormenta.

Modo ait, modo negat.) Testis aut ab aduersario conuincitur falsitatis: aut à seipso, si variauerit dicta. Ergo priora, quia non potuere conuinci, ab inconstantia testis præsidium defensionis inquisitum est.

Ora me. Ora me.) Hoc lentius: vt sit causa non sæuiendi.

Verò. Obsecro te verò Phædria.) Bene VERÒ. nam quia ille dixerat, vt simularet pre-

ces:hic annixus VERO addidit, ostendens serio se rogare,& ex animo: non vt ille iubebat,dolo.

I intro.) Terribiliter dummodo eum summoueat. Intro.)Vtrũ intro,domum ad Phædriam:an ad Thaidem:sed,non oportet ad Thaidem intelligi,ne celãdarum rerum index teneatur.

Hoi,hei.) Bene hoi hei σχετλιασμὸν rusticũ posuit:vtpote & serui & nouitii.& est deploratio ab eis sic dicta. Hoi,hei.

Alio pacto honeste) Cõtra officiũ fuit mẽtiri docuisse seruũ,& adfuisse mendacio liberalem adulescentulũ.Sed vide quemadmodũ defendatur,dũ se mentiri coactum dicit,dum consulit honestati.Hanc autem causam longæ sermocinationis,ad hoc induxit artifex Poeta, vt apud omnes iam certum sit à Chærea vitiatam virginem,ne vllo errore impediantur vlterius nuptiæ, vel finis fabulæ differatur. Alio pacto honeste) Nullo alio scilicet, nisi per hanc fallaciam.

Actum est siquidem.) Hoc rursus claré. & sic dicit tanquam adhuc iratus eunucho suo.

Quàm me viuere.) Deest MAGIS:vt sit,Magis scio,quàm me viuere. Quàm.

Inueniam hodie pol) Hæc est προοικονομία ad futurum exitum fabulæ.nam dum se vlciscitur Pythias,fit indicium patri Chæreæ, & confirmantur nuptiæ. Prooeconomia.

Vtrum taceámne,an prædicem:) Tertium παρέλκον:abundat enim aut VTRVM, aut NE:aut certe hoc fit,vt sit figura τμῆσις. Parelcon. Tmesis.

Tu pol si sapis,quod scis nescis,) Non possumus nescire quod scimus. sed ita,vt Concordia discors.& Virgilius, Sequitúrque sequentem. Tu pol si sapis,quod scis nescis,) Videamus,cur nolit Poeta de vitio virginis continuò scire Thaidẽ: vtrum ne improuiso malo vehementius commoueatur,ac doleat:an vt ex eiusdem virginis habitu,vultúque ista cognoscat: quod est actuosius. an quod proximũ vero est, vt illam & Thais,& frater ignorantes vitiatam,animosius aduersus militem defendant repetitum eam venientem cum tanto strepitu ac minis:Nã quo ore præterea diceret Thais Chremeti de sororis pudore sollicito,Educta est ita vti téque, illáque dignum est:si sciret eam virginem non esse: Quod scis nescis.)Vnde in Heauton. Nescias quod scis,si sapis.Et hoc est quod κακόζηλον dicitur. Quod scis nescis.)Prouerbiale est,& multum apud dialecticos tractatum:vt,Facio,& non facio:&,Amicus sum,& non sum:&, Audio,& non audio,& cætera huiusmodi. Quod scis nescis. Cacozelon.

De eunucho,) Quid fuerit. De eunucho,)Quòd Chærea sit,non eunuchus.

De vitio virginis:) Quòd iam mulier facta sit.

Hac re te omni turba euolues,) Causa quæsita cur ante iurgium cũ milite Thais nesciat vitiatam virginem.

Et illi gratũ feceris.) Cui,nisi virgini: cuius crimen,vt suprà silentio texeris,præsertim tacentis iniuriam suam,& sic dolentis amissam virginitatem,vt nec confessionem suæ calamitatis subire possit.

Id modo dic,) ID pro HOC,subiunctiuum pro præpositiuo. Id.

Thais iam aderit.) Bene dixit,Aderit.huic enim aderit Thais.

Quia cũ inde abeo,) Aliã causam ex alia supposuit:quasi diceret,Video causam.

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

CHREMES. PYTHIAS.

A T at data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi. Iambici tet.

Ac dum accubabam; quàm videbar mihi esse

oi.

pulchrè ſobrius!
Poſtquam ſurrexi,neque pes,neque mens ſatis ſuum officium facit.
P Y. Chreme. C. quis eſt?ehem Pythias,vah quãto nunc formoſior
Vidêre mihi, quàm dudum! P Y. certe tu quidem pol multo *hilarior.

(hilarior) proceleumaticus.

C. Verbum *hercle hoc verum eſt, SINE CERERE & Libero friget Venus.

E nõ eliditur in hercle, & , ſine Cerere, eſt proceleumaticus.

Sed Thais antè multo venit? P Y. an abiit iam à milite?
C. Iam dudum ætatem, lites ſunt inter eos factæ maxumæ.
P Y. Nihil dixit tũ,vt ſequerêre ſeſe? C. nihil,niſi abiens mihi innuit.
P Y. Eho nónne id ſat erat? C. at neſciebam id dicere illam,niſi quia
Correxit miles, *quod intellexi minus : nam me extruſit foras.

d videtur elidi in (quod)

Sed eccam ipſam. miror vbi ego huic anteuerterim.

AT AT data hercle verba mihi ſunt:) Hic ſemigrauis inducitur vino Chremes priorum memor, titubans in præſentibus, vt ferè adpoti ſolent. At at) Interiectio eſt paulatim percepti atque intellecti mali. Data verba) Fraus facta. Data hercle verba) A milite, an à meretrice, cuius iampridem dolum malum in omni re ſuſpicatus eſt: an magis à vino, quaſi captioſo aliquo, data verba ſunt: quia bibere, dulce eſt: ebrium fieri, turpiſſimum. adeò his quæ ſequuntur, quaſi ſubtilem fraudem ebrietatis inducit Plautus de vino, Pedes captat primo, luctator doloſus. Virgilius de vua, Tentatura pedes olim, vincturáque linguam.

Atat.

Dare verba.

Ac dum accubabam,) Hîc verba data ſunt.

Quàm videbar mihi eſſe pulchrè ſobrius:) Nihil elegãtius. non dixit Videbar mihi tunc eſſe ſobrius: ſed vt hoc ipſum iam erroris eſſet, ac vinolentiæ accumulatio. Videbar, inquit, mihi nimium ſobrius. Pulchrè) Fortiter ac nimis.

Pulchre ſobrius.

Pulchre.

Neque pes,) Ad inceſſum.

Neque mens) Ad facta ac dicta.

Satis ſuum officium facit.) Bene: non enim omnino non facit, nã hoc inſani eſt: ſed, non ſatis facit: quod eſt ebrietatis.

Satis facit.

Quis eſt? ehem Pythias,) γνωμικῶς & ſatis miro exemplo mutatam credit, poſtquam ipſe mutatus eſt.

Quanto nunc formoſior videre mihi, quàm dudum!) Hoc multum Academicos iuuat, qui aiunt, Prout habiti fuerimus atque affecti, ita nobis aliud atque aliud videri: & ideo nihil certi comprehendi poſſe.

Certe tu quidem pol)Et Certe & Pol,hæc dixit,vt appareret hanc verè loqui quæ sobria est:illum verò ex vino falli. Et honorificè,atque vt sobria, non dixit Temulentior,aut lasciuior,sed alacrior. Certe. Pol.

Verbum hercle hoc) Verbum,prouerbium.vt idem in Andria,Verbum illud verum est,vulgò quod dici solet, Verbum.

Sine Cerere & Libero friget Venus.) Hoc si ad sententiam reuoces, non conueniet ebrio:si ad petulantiam quam * sic ante dictum est.Nam & improbior factus est:& quum tropice locutus sit,tamen ordinem naturalem seruauit:nam primum cibus,deinde potus,postremo libido venerea.Friget autem,quia omnis eiusmodi voluptas in calore sanguinis constituta est,qui his rebus alitur.Et Friget proprie non adhæret: translatum enim hoc prouerbium à picatione vasorum, quæ frigida picem non tenent:quum alia multa meliora sint ad vsum frigida,vt ferrum, argentum,aurum,& cætera huiusmodi: nam sic alibi, Vbi friget,huc euasit.Et vide tres μετωνυμίας Cererem, Liberum, Venerem. Cerer. Liber. Frigere.

Sed Thais multò antè venit?) Interrogatiue pronuntiandum hoc. Et scias de his interrogationibus hanc ipsam esse,in quibus ita quærimus,vt qui interrogantur,responsuri nobis se nescire videantur.

Iandudū ætatem,) Quia IANDVDVM infinitæ moræ est:addit AETATEM, vt ostendat multum abiisse temporis, vt factum est. Iandudum ætatem, pro longinquo tempore. Lucilius, Vt multos mensésque diésque: Non tamen ætatem. AEtatem,) Diu longinquóque tempore ac prolixo, vt est ætas. nam sic dicimus de die,& dieculam,aliquantulam moram. Iandudum ætatem. AEtas. Diecula.

Nihil dixit tum,vt sequerêre sese?) Nihil,pro non. Virgilius,
Deponunt animos nil magnæ laudis egentes. Nihil.

Nihil,nisi abiens mihi innuit.) Apparet quasi iratam discessisse Thaidem à milite,& tamen sic iratam,vt illi ira consilium non ademerit. Innuit,inquit,quum abiret.

Eho nónne id sat erat?) Adeò simplex hîc inducitur adolescens, vt à Pythia reprehendi possit.nam quid opus fuit dicere,si innuit?

At nesciebam id dicere illam,) Dicere pro Velle,vel Significare.Sic alibi,
Quasi tu dicas factum id consilio meo. Dicere,pro velle.

Nisi quia correxit miles quod intellexi minus:) Hoc videtur facetius & sapientius quàm dici ab ebrio,rustico,& adolescente debuisset.Hoc vitium tunc fit,quum Poetæ ingenium suum in personas cōferunt. Quod intellexi minus:) Verisimile hunc tantum extrusum fuisse, non etiam vapulasse: quia miles Thaidi magis,quàm huic irascitur.

Miror vbi ego huic anteuerterim.) Id est hâc præcesserim.Vbi,in qua parte viæ. Anteuertere. Vbi.

ACTVS QVARTI SCENA SEXTA.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

CREDO equidem illum iam affuturum esse, vt illam à me eripiat:sine Trochaici tet. catalectici.

Vt veniat:atqui si illam digito attigerit vno,oculi illico

Effodientur : vsqueadeò ego illius ferre possum ineptias,

Dimeter trochaicus. acatalectus. Conferentur, vapulabit.

Et magnifica verba, verba dum sint: verũ enim si ad rem *conferentur, vapulabit.

C. Thais ego iandudum hîc adsum. T. ô mi Chreme, teipsum *expectabam.

Alias (expecto.)

Scin' tu turbam hanc propter te esse factam : & adeò ad te attinere hanc

Omnem rem? C. ad me? quî? quasi istuc. T. quia dum tibi sororem studeo

Reddere & restituere, hæc atq; huiusmodi sũ multa passa:

C. Vbi ea est? T. domi apud me. C. hem. T. quid est?

Educta ita vti téque illáque dignum est. C. quid ais? T. id quod res est:

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quicquã pretii.

C. Et habetur, & refertur à me Thais tibi, ita vti merita es, gratia.

T. At enim caue ne prius, quàm hanc à me accipias, amittas Chreme.

Nam hæc ea est quam miles à me vi nũc ereptum venit.

Abi tu, cistellam Pythia domo effer cum monumentis.

C. Vidén' tu illũ Thais! P. vbi sita est? T. in risco. odiosa cessas?

Alias (Militũ) C. *Militem secum ad te quantas copias adducere!

At at. T. nõ formidolosus obsecro es mi homo? C. apagésis,

Ego formidolosus? nemo est hominum quiviuat, minus.

T. Atque ita opus est. C. hau metuo, qualem tu me esse hominem existumes.

T. Imo hoc cogitato, quicum res tibi est, peregrinus est,

Minus potens quàm tu, minus notus, amicorum hîc habens minus.

C. Scio istuc: SED TV QVOD CAVERE possis;

ſtultum admittere eſt.
Malo ego nos proſpicere, quàm hunc vlciſci accepta iniuria.
Tu abi, atque oſtium obſera intus, ego dum hinc tranſcurro ad forum.
Volo ego adeſſe hîc aduocatos nobis in turba hac. T. mane.
C. Melius eſt. T. mane. C. omitte, iã iſtic adero. T. nihil opus eſt iſtis Chreme:
Hoc dic modo, ſororem illam tuam eſſe, & te paruam virginem
Amiſiſſe, nũc cognoſſe: ſigna oſtẽde. P. adſunt. T. cape:
Si vim faciet, in ius ducito hominẽ: ĩtellextín? C. probe.
T. Fac animo hæc præſenti dicas. C. faciam. T. attolle pallium.
Perii, huic ipſi eſt opus patrono, quem defenſorem paro.

CREDO equidem illum iam affuturum eſſe, vt illam à me eripiat.) Vides vt ex ipſis appareat verbis, quàm cõcita, & recens à litigio veniat Thais. Itaque nec nominat militem, nec virginem: ſed pronomine vtrunque ſignificat, quaſi in medio conſtituta negotio. Affuturum eſſe,) Id eſt aduenturum: vt, Affuit & Mneſtheus. Affuturũ eſſe.

Sine vt veniat:) Quaſi dicat, ſine [illegible] nullis & cõminãtis eſt: vt, Sine modo. Sine.

Atqui ſi illam digito attigerit vno,) Moris comminantium eſt, ad exiguum reuocare commiſſa, quæ ſe vlturos prædicent. Digito attingere.

Oculi illico effodientur:) Et fœmineæ minæ ſunt, & in libidinoſos quàm maxime: nam hunc ſuſpicatur amatorem eſſe virginis. Sic & alibi, Vt ego vnguibus facilè illi in oculos inuolem venefico. In oculos autem maxime ſæuire fœminas, & tragœdiæ ferè omnes, & comœdiæ proteſtantur.

Vſque adeò ego illius ferre poſſum ineptias, & magnifica verba,) Non dixit, Vſque adeò illum poſſum amare. ſed, quàm inſuauis iã diu ſit, oſtendit, dicendo, Ferre poſſum. Et cito oſtendit quæ ſit amicitia militis. Ineptias inquit, & magnifica verba.

Verba dum ſint:) Hoc eſt, quæ vim non admiſceant rerum. Verba.

Verum enim ſi ad rem conferentur, vapulabit.) Si diſceſſerit à verbis: & rem experiri cœperit, vapulabit. Et bona locutio: vt ſi dicas, Verba ad rem contulit, hoc eſt, agere quod dicebat aggreſſus eſt. Verba ad rem conferre.

Ad me? quiſquaſi iſtuc.) Et rusticus, & timidus, & pudẽs commotus eſt meretriculæ dicto.

Hæc atque huiuſmodi ſum multa paſſa.) Mulier facunda meretrix, hæc imputat adoleſcenti quæ vidit, & alia quibus interfuit.

Reddere & reſtituere,) Propriè redditur cupiẽtibus, vt domino ſeruus: Reſtituitur cupiens, vt patriæ ciuis. Redditur & reſtituitur, cupiens cupientibus, vt parenti filius. Ergo in hac vtrunque eſt & reddi & reſtitui. Reddere. Reſtituere.

THR. Vbi alii? S. qui(malùm)alii? solus Sannio seruat domum.

THR. Tu hosce instrue: hîc ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.

G. Illuc est sapere! vt hosce instruxit, ipse sibi cauit loco.

THR. Idē hoce Pyrrhus factitauit. CH. vide tu Thais quam hic rem agit.

Nimirū consiliū illud rectum est de occludēdis ædibus.

THA. Sanè quod tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est.

Ne metuas. THR. quid videtur? G. fundam tibi nūc nimis vellem dari,

Vt tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerēt fugā.

THR. Sed eccam Thaidē ipsam video. G. quàm mox irruimus? THR. mane.

Trochaici acatal. OMNIA prius experiri, quàm armis, sapientem decet.

Quî scis, an quæ iubeā, sine vi faciat? G. di vestrā fidem,

Quāti est sapere! nūquā accedo quin abs te abeā doctior.

THR. Thais primum hoc mihi responde, cum tibi do istam virginem,

Dixtín' mihi hos dies soli dare te? THA. quid tū postea? THR. rogitas?

Quæ mihi ante oculos amatorē coràm adduxti tuum?

THA. Quid cum illo agas? THR. & cū eo clàm subduxti te mihi?

THA. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, nisi vi mauis eripi.

CH. Tibi illam reddat? aut tu eam tāgas, omnium? G. ah quid ais? tace.

CH. Quid tu tibi vis? THR. ego non tangam meam? CH. tuam autem furcifer?

G. Caue sis, nescis cui nūc maledicas viro. CH. non tu hinc abis?

Scín' tu vt tibi res se habeat? si quicquam hodie hîc turbæ cœperis,
Faciam vt huius loci, diéique, meíq; semper memineris.
G. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.
CH. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. G. aín' verò canis?
Sicine agis? THR. quis tu homo es? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est? *Videntur cretici.*
CH. Scibis: principio eam esse dico liberã. THR. hem. *Trochaicus acatalecticus.*
CH. ciuem Atticam. THR. hui.
CH. Meam sororem. THR. os durum. CH. miles, nunc adeò edico tibi,
Ne vim facias vllam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam
Nutricem, vt eam adducam, & signa ostendam hæc. THR. tún' me prohibeas
Meam ne tangam? CH. prohibeo inquam. G. audín' tu? hic furti se alligat.
CH. *Satis hoc est tibi. THR. idem hoc tu ais Thais? THA. quære qui respondeat. *Donatus legit (Satis est hoc tibi.) & post (ais) addendũ (Thais) vbi rursus notata loquẽtis persona locũ fecit errori.*
THR. Quid nunc agimus? G. quin redeamus: iam hæc tibi aderit supplicans
Vltró. THR. credín'? G. imò certe: noui ingenium mulierum:
Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltró. THR. bene putas.
G. Iam dimitto exercitum? THR. vbi vis. G. Sanga, vti fortes decet
Milites, domíque, focíque fac vicissim vt memineris.
S. Iandudum est animus in patinis. G. frugi es. THR. vos me hac sequimini.

ANCINE ego contumeliam) Hîc rurſus inepti vanitas militis demonſtratur,ad amicam tanquam ad hoſtilem exercitū pergentis irritato animo,cōcitato curſu,inclinata chlamyde,trepidi & quatientis caput. Et hæc verba pro hortatu imperatoris accipienda ſunt: quandoquidem omnia de exercitu transferuntur. Contumeliam verò proprie,& vt miles. Salluſtius, Ne qua contumelia,&c. Contumeliam tam inſignem in me accipiam Gnato?) Apparet Gnatonem & dehortatorem eſſe certaminis,& ad pocula militem prouocare: maxime cum videat perſuaſiſſe iſta conſilia,vt hoc certamen moueretur. Tam inſignem) Inſignem,vt miles dixit,quia inſignia armorum ſunt.

Contumelia.

Inſigne.

Mori me ſatius eſt.) Ridicula præſumptio,tanquam aduerſus meretricem iurgia nunquam Thraſo ſumere auſus eſſet, niſi morte propoſita. Ergo velut mortis contemptu opus eſt ad tale prælium. Mori me ſatius eſt.) Tanquā aliter miles aduerſus mulierē audere non poſſet, vel quia nihil, vel quia amator. Mori me ſatius eſt.) Quaſi ille ſibi dicat, vel moleſtum eſſe certamen, vel amicam non eſſe lædendam.

Simalio,) Et hoc concite pronunciandum eſt.

Sequimini:) Huiuſmodi militia per tumultum repente ſuſcipitur,& dicitur euocatio, vbi dux alloquitur ciues, Qui rem publicam ſaluam vultis,me ſequimini. Vnde Virgilius ſic ait, -deſuetáque bello Agmina in arma vocat ſubito,ferrúmq; retractat. Ipſe vocat pugnas,ſequitur tum cætera pubes.

Euocatio.

Primùm ædes expugnabo.) Debet hîc eſſe vociferatio vana ad hoc,& verbum militis cum quodam motu ingēti,& per immanes minas ſine vlla vi rerum. Vanáq; comminatio eſt,velle ædes expugnare,cum foris ſit meretrix.

Male multabo ipſam.) Vide ordinem belli. Primo expugnatio mœnium, tum recuperatio captarum rerum. demum pœna prædonum.

Belli ordo.

Pulchré.) Poſtquam nō obtinuit quod volebat Gnato, aſſentatur ad omnia. Vide autē manifeſtā irriſionē ex ipſo genere laudandi. nā quid eſt in ædiū expugnatione recti? quid in virginis ereptione probitatis? quid in male multanda muliere pulchritudinis? Sed hoc eſt quod ait ſuprà de ſeipſo paraſitus, Quicquid dicunt,laudo.

In medium huc agmen cum vecti,Donax:) Mire compoſita ad contemptum nomina legionariorum ſunt. nam Donax ab arundine,veluti ſit inanis & fragilis, nomen ſortitus eſt. In mediū huc) Ridicule ſatis: armaturas leues non putat aduerſus Thaidem idoneas: & ideo agmen cum vecti vult venire in medium. An ideo cum vecti,quia ad expugnationem venitur ædium?

Donax.

Simalio) A ſimio,vel à ſimia deriuatum eſt,ob fœditatem oris vel naſi.

Syriſce) Iam diminutiuum eſt à Syro. Tu Simalio in ſiniſtrum cornu: tu Syriſce in dexterum.) Hîc agmen inſtruitur. Facetum autem eſt,cum à rebus magnis res ridiculæ deriuentur.

Simalio.
Syriſcus.

Cedò alios,) Non Reliquos dixit,ſed Alios,quaſi multi ſint.

Alii.

Sanga,) Nec ſangarius ſaltem,vt nomen eſſet.

Manipulus.

Manipulus furum?) Manipulus proprie eſt militis. Cum Romani & Latini ſub vno Centurione bellum aggreſſuri deputabantur,ſibi ſertum vel coronam ex manipulo herbæ vel huiuſmodi conficiebant,quę pro ſigno ſequebātur. Merito ergo Centurionem videns, manipulum deſyderauit: hoc eſt coquum videns,conuiuas deſyderat: qui apparauerat,quotiens locus affuit,id eſt conuiuiū eſt conſtitutum. Alii manipulum furum,coci diſcipulos dici putant.

Eccum adeſt.) Pro ſe ac pro diſcipulis Sanga.

Quid ignaue,) Apparet coquum ad repentinum ſtrepitum ſic exiſſe, vt ad artē ſuam fuerat expeditus.

Egóne?) Hæc cauſa eſt.

Imperatoris virtutem noueram,& vim militum,) Hoc plus habebit ſalis,ſi ſic intellectum fuerit, vt Sanga vno eodémque tempore & quærat quid dicat, ſimúlque

respondeat, Hoc noueram sine sanguine fieri non posse, scilicet ἀπροσδοκήτως. Quid igitur si hoc sciebat?

Qui abstergerem vulnera.) Quasi hoc fuerit auxilii genus. Quid hoc est? vnde vulnera? quorum vulnera? vtrum vtriusque partis? An, quod magis ridiculum est, suorum?

Qui (malùm) Malum per παρένθεσιν suauiter infertur. Plautus in Epidico, Quæ (malùm) hæc impudentia est? Et non interponitur malùm, nisi oculis conuersis ad eum qui id quod reprehendimus, dixerit. Malùm nunc interiectio est. Malùm.

Solus Sannio seruat domum.) Hæc figura παρόμοιον dicitur. Solus Sannio seruat domum.) Vt, Sola mihi tales casus Cassandra canebat. Seruat domi.) Pro remanet vt obseruet. Nam Seruat domum, rectum erat: non, Seruat domi, si Custodit intelligeretur. Vel Seruat, pro sedet: ab eo quod sequitur, id quod præcedit. nam non seruat, nisi qui prius in eo loco sederit. Paromœon. Solus. Seruat domũ. Seruat domi.

Post principia:) Magnifice ad risum cõmouendum. nam dicere debuit, post vos. Et hunc locum sibi optimum elegit, vt timidus. Post principia:) Militare dictum est. Et ambigunt multi, an in extremo agmine sit hic locus, an in medio. Post principia stare.

Inde omnibus signũ dabo.) Tanquam non omnibus dari possit, si aliunde detur.

Ipse sibi cauit loco.) An Loco simpliciter, quia post principia? an Loco, in loco, opportune & εὐκαίρως? Terentius in Adelphis, Pecuniam in loco negligere, interdum maximum est lucrum. An pro de loco? Loco. In loco.

Idem hoc Pyrrhus factitauit.) Irridet quidem Poeta: veruntamen ostendit officium imperatoris hoc esse, ne se in periculum proiiciat. Sic Sallustius, Et in præliis actu promptus. Et hoc totum, quasi in Palliata: sed concessum poetis fuit. Pyrrhus autem peritissimus stratagematon fuit: primúsq; quemadmodum ea disciplina per calculos in tabula traderetur, ostendit. Pyrrhus.

Nimirum consilium illud rectum est) Illud rectum est, & noua locutio, & superiori similis, Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum. pro, sine dubio rectum est. Nimirum.

Sanè quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est: ne metuas.) Figurata locutio, & præterea ὑπέρβατον intermixtũ. nam hic ordo est, Sane hic nebulo est, ne metuas. An hic erit ordo & sensus, vt sit dictum, Ne metuas: sane qui tibi vir videtur esse, hic nebulo magnus est. Et recte: nam obterretur adolescens, & ætate militis, quòd iam vir est: & magnitudine, quòd magnus corpore: quæ vtraq; in illo vana esse, meretrix vt experta denũtiat. Nebulo autem, vel inanis, vel vanus, aut mollis, vt est nebula, dicitur. Et hoc ὑποκοριστικῶς dictum est. Meretrix frustrà metuentẽ corripiens Chremetem, Sane, inquit, quòd tibi nunc vir videatur esse. & deest, Non est: vt sit, Non est quod tibi nunc vir videatur esse. hic nebulo magnus est. Sic & alibi, Hyperbaton. Nebulo.

Si in platéa hac te offendero pòst vnquam, nihil quod dicas mihi,
Alium quærebam: iter hac habui: periisti. Vt sit, Non est quod dicas mihi.

Quid videtur?) Non diceret miles si staret in sentẽtia: sed iam videtur timore mutatus. Quid videtur?) Dubitandi est quod dictum sit, Quid videtur? Ego sane hoc militem puto dicere, quem paulatim à violentis atque acribus principiis ad terrorẽ desidiámque perducit timor. Nam primò ipse præcedit, vt pote qui dicat, Sequimini. Dum denique propius deuentum est, pòst principia refert pedem. Pòst iam nihil ipse audet, sed quærit consilium parasiti. Denique, vbi cominus res gerenda est, dixit Mane, & continet irruentes. Ad postremum diffisus, nescit quid agat: ad parasitum spectans, Quid agimus, inquit?

Fundam tibi nunc) Mire parasitus hoc ait: vel quia militẽ nolle videt: vel quia audet impugnare, consiliũ formidolosum, & aptum metuenti dedit, subtiliter tamen: nam funda pugnant, qui cominus nõ possunt: & ex occulto, qui nõ audent palàm. Sed honesta causa, nõ quia timeas inquit, sed vt fugiant: tanquam nisi hostes fuge- Fũda pugnare Ex occulto pugnare.

rint,non sit tutum accedere. Fundam tibi) Non dixit hastá,aut lanceam: sed sagittam,fundam,quæ nimirum longe iactatur. vt ex hoc interuallo pauórem ostenderet nó audentis accedere.Et mire T I B I: tanquam ipse parasitus nec hoc audeat. Sunt autem qui putent hæc à Thaide ad Chremetem dici,sed male.non enim conueniũt ista meretricis dictis superioribus:nisi quia mouet me,quod E X O C C V L T O dicit:quasi constet ei iandudum videri militem,& ipsum non vidisse cum qua pugnaturus sit.

Vr. Vt tu illos). Meretricem scilicet cum suis.vt alibi,Nos prius introducant.

Vt cæderes) Pro,cædendo cogeres vt facerent fugam.

Facerẽt fugã. Facerent fugam.) Deest rursus V T. sic,Vt facerent fugam,vel ἀσύνδετον illatũ est. Facerent fugam.) Desyderat coniunctionem E N I M:vt sit,Facerent enim fugam.

Eccam ipsam Emphasis. Sed eccam Thaidem ipsam) Eccam & ipsam,figura ἔμφασις: quasi eccam principem belli:& ipsam,contra quam pugnaturus est.

Irruere. Quam mox irruimus?) Hoc parasitus, irridens militem dixit.Et irruere proprie dicuntur,qui cum furore prælium ineunt.

Omnia prius experiri,quàm armis, sapientẽ decet.) Animaduerte quantam vim habeant ad delectandum in Comœdiis seueræ sententiæ , cum à ridiculis personis proferuntur: quale est apud Plautum, vbi miles suam formam admirans,ait,Nimia

Anacoluthon Eclipsis. est miseria nimis pulchrum esse hominem. Quàm armis,) ἀνακόλουθον : pro,quàm arma. Aut ἔλλειψις est,si subaudiamus agere. Et mire non dixit Me,sed Sapientem. quod magis ridiculum est.

Iubere. An quæ iubeam,) Et mire non Velim, sed Iubeam dixit. iubeam pro velim:vt, Iubeo Chremetem.

Di vestram fidem,) Bona ἀναλογία: qui leuiora laudauerat,hic exclamare iam debet . Et hoc est quod suprà ait, Id rursum si negant,laudo id quoque. Nam negat rursum male pugnandum esse, qui superius retineri non poterat, quin in prælium vel moriturus irrueret. Di vestram fidem,quanti est sapere! nunquam accedo quin

Apostrophe. abs te abeam doctior.) Mire egit personam admirãtis per trinã ἀποστροφήν.ad deos, vt,Dii vestram fidem.ad seipsum,Quanti est sapere!ad militem, Nunquam accedo quin abs te abeam doctior. Et ridicule parasitus,Nunquã accedo ad te,dixit,qui nũquam recedit. Quin abs te abeam doctior.) Nimis impudens assentatio,se fieri doctiorem ex militis sapientia.

Thais, primum hoc mihi responde,) Omissa contentione repetendæ virginis. non enim iam puellam,sed pactum exigit,vt amator.

Cum do. Cum tibi do) Pro,cum tibi darem.

Quid tum postea?) Aut dixi,respondendum erat: aut Non dixi. Sed vide contumaciam meretricis in contemptionem personæ militis interrogantem. interrogare maluit,quàm per inductionem capi.

Rogitas? Rogitas?) Contentionis genus interrogatiuæ.

Ante oculos. Coràm. Quæ mihi ante oculos coràm) Vtrum significat inepti militis dictum? An Ante oculos,minus est quàm Coràm? Ante oculos coràm) Potest ante oculos, & longe tamen intelligi:C O R A M proximitatem significat.

Quid cum illo agas?) Omnino meretrix non putat illum idoneum,cui reddenda sit ratio,cuíque se purget:adeò apud illam amicitiæ eius pertæsum est. Nam errant qui dicunt eam se velle militi reconciliare.

Subducere. Et cum eo clàm subduxti te mihi?) Inuidiose,Et cum eo:nam vt suprà legimus, Exclusit Chremem. Subduxti te mihi?) Furtim subtraxisti mihi. Virgilius, Et fidum capiti subduxerat ensem.

Libuit. Libenter. Libuit.) Superbum est, & meretricium verbum. Sic de Chelidone Cicero ait,Libenter ait se facturam.

Huc redde. Huc redde,) Idioma est, pro contumelia reposcentis. sic & in Hecyra, Renume-

ret dotem huc:eat.

Nisi vi mauis eripi.) Vtrum nisi pro non & si:vt sit,Si non tibi illam mauis eripi. Nisi.

Tibi illam reddat?) Se primùm interponit Chremes,vt adolescẽtulus potuit iam fracto milite.

Aut tu eam tangas,omnium?) Ais vtrúq; Chremes.nam quia dixit,Nisi si tibi mauis eripi,ait,Tu illam tangas? & addidit,Omnium. & est ἀποσιώπησις secunda.sic autem loqui solent plus gestu,quàm verbis conciti. Tibi illam reddat?aut tu eam tangas,omnium?) Magna vis in pronominibus & significatio est.vt,Cãtãdo tu illum? Aposiopesis.

Quid tu tibi vis?) Recte.cum Thaide enim loquebatur, non cum hoc.

Ego non tangam meam?) Bene addidit Meam. hinc enim probatur iniuste dictũ, Tu illam tangas?

Tuam autẽ furcifer?) Incongrue,vt imperitus adolescens liberum seruilibus conuitiis exagitat.

Caue sis, nescis cui maledicas nunc viro.) Animaduerte parasitum neque tacere omnino,ne defuisse patrono videatur: neque in aliena causa rixam in se trãsferre. Caue sis,) Quia imperatiua verba sunt contumeliosa.addebant veteres,sis:quod significat si vis. Sis.

Non su hinc abis? scín'tu vt tibi res se habeat?) Hoc parasito, illud militi Chremes. Scín'tu) Non parasito,sed militi dicit.

Faciam vt huius loci, dieíque, meíque semper memineris.) Moris est magnas esse minas hominum meticulosorum. Specta ergo quàm acriter timidus comminetur. Huius loci,dieíq;,meíque) Loci,in quo læsus.Diei,quo cæsus.Mei,à quo cæsus.

Miseres sui me,) Hîc parasitus nunc quasi monitor Chremeti respondet.

Qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.) Ne nunc quidem parasitus à militis assentatione discedis.

Diminuam ego caput tuum hodie,nisi abis.) Rusticius dixit, Caput tuum diminuam,quàm si diceret,Diminuam tibi caput.

Aín' verò canis?) Hoc verbo impudentibus inimicis conuitium fieri solet. nam militare dictum est in hostem,canis:& apud Homerum pro graui cõtumelia in aduersarium dicitur, velut in illo loco, τὶμὲν ἀγνύμενος μονλάφ σύτε αυτύτα. Canis.

Quis tu homo es? quid tibi vis?) ἐπιτροχασμὸς figura est, vbi multa terribiliter interrogantur: vt,State viri,quæ causa viæ,quíve estis in armis? Quóve tenetis iter? Epitrochasmus.

Scibis:) Non obsequenter,sed figurate dicitur ab irato. Scibis:) Et scies, & scibis dicitur post productionem tertiæ coniugationis. Scibis.

Principio eam esse dico liberam.) Quo tollitur, Tuam videri. Principio.) In tria diuisit officium defensionis suæ. In assertoris,Principio eam esse dico liberam. In cognitoris,Ciuem Atticam. In fratris,Meam sororem.Et bonus est ordo,Libera, ciuis,nobilis.

Ciuem Atticam.) Quo etiam negotium potest ei fieri qui se pro domino gessit in ciuem.

Hui.) Hui,hem,& cætera huiusmodi generis sannæ sunt aduersus eos quibus irascimur. Hui,Hem.

Meam sororem.) Quo constat præsto esse defensionem puellæ.

Os durum.) Quasi ex omnibus hoc sit impudensius, quòd & sororem suam dicat. Os durũ.) Os impudens:vt contrà,mollis frontis dicũtur,qui sunt reuerentes. Os durum. Mollis frontis homines.

Nunc adeò edico tibi) Vt superbè,quasi militi. nam edictum, Prætoris dicitur & Imperatoris. Miles,nunc adeò tibi) Miles,contumeliose dixit.De iis enim est officiis,quæ suo nomine contumeliosa censentur.sicut in Adelphis,Delibera hoc,dum ego redeo, leno. Edictum.

Ne vim facias vllam in illam.) Seruauit præcepta meretricis:adeò vt meminerit, Si vim faciet,in ius ducito hominem.

Ego eo ad Sophronam) Hoc lentius à Thaide Chremeti.

Prohibeo inquam.) Non satis exercitatè adolescens totidem verbis dictum repetit militis.

Alligare se furti.

Audin' tu? hic furti se alligat.) Gnato occasionem finiendi litigii iandudum quærit ob desyderium mensæ & cibi: & ideo quasi de iure consilium suggerit, hunc reum militis esse posse, qui paratus est alienã rem suam dicere, & id in iure profiteri, hoc est apud Prætorem. Ergo furti se alligat, id est, reum se efficit fraudis. Nam μεταφορικῶς furtum pro omni fraude & dolo accipimus & iniuria.

Furtum. Alligare.

Alligat.) Astringit, illaqueat, & obnoxium facit. Omne igitur quod fraude fit, furtum est. Sic Virgilius, Furta paro belli. id est insidias. &, Dulcia furta. id est adulteria. Omne malum factum, Quæ quis apud superos furto lætatus inani Distulit in serã commissa piacula mortem. Furtum duobus modis dicitur. Vno, cum omne maleficium generaliter significatur, altero, cum res surrepta demonstratur. Nunc ergo furtum, maleficium est.

Satis hoc est tibi.) Ad repetendam scilicet virginem, sumendámque iniuriæ vindictam.

Idem hoc tu ais) Id est, hoc quod Chremes, & tanquam Chremes. Et ipsam circunuenturus interrogat, quòd illa intelligens malitiose ait, Quære qui respondeat. satis contumeliose: illud enim quæritur quod difficilè reperitur. Ergo non modo indignus es, inquit, cui ego respondeam: sed vix inuenies qui te dignum responso iudicet.

Quærere.

Quære qui respondeat.) Et contẽpsit interrogantem: & indixit inimicitias professione iracundiæ, cum dixit indignum militem.

Quid nunc agimus?

Quid nunc agimus?) Vide vt euanuerit actio militis. Primò dixit, Omnia prius experiri quàm armis sapiẽtem decet. Pòst, Idem hoc tu ais, Thais? Et postremò, Quid nunc agimus? Et, Quid nunc agimus, consiliũ quærentis est. Quid nunc agimus?) Languidi atque defessi est. Quid nunc agimus?) Vbi est illud quod ait, Primùm ædes expugnabo, & cætera? Sed vani impetus hunc exitum semper accipiunt.

Quin. Abire.

Quin redeamus?) Quin, modo imò. Non abeamus inquit, sed redeamus: vt irritos conatus vno verbo ostenderet.

Credo. Certum esse.

Credin'?) Ex parte consentit qui sic interrogat. Credin'?) Credere, dubitantis est: Certum esse, fidentis.

Vbi nolis, cupiunt vltro.) Plus intulit spei, non reuocando verbum quod expectabatur, hoc est volunt: sed cupiunt. Ergo variauit: non enim intulit, Volunt vltro.

Bene. Putare.

Bene putas.) Hoc est, rectè putas, sapis, vel intelligis. Virgil. Multa putans, sortémque animo miseratus iniquam. Vel coniicis. Vel putas, disputas. Vel putas, cogitas.

Dimittere exercitum.

Iam dimitto exercitum?) Dimitti exercitus dicitur, vel pace facta, vel vexatis hostibus. Ridicula ergo magnificentia verborum est, cum sint facta deformia.

Sanga, vti fortes decet milites, domíq; focique fac vicissim vt memineris.) Vt mire in coquũ, qui focum curat in domo, quia milites hi fortiter pugnãt, qui sunt memores domorum. Vide ergo quàm vtrunque comicum. Ad ineundum prælium, résq; bellicas Donax primus est. ad res domesticas, Sãga qui coquus est.

Domi. Foci.

Domíque focíque) Domi & Foci, genitiui sunt. Cæcilius, Décora domi. Plautus, Quanquã domi cupio, opperiar tamen.

Iandudum est animus in patinis.) Hic aperuit causam Poeta cur & inuitus Gnato iret ad litem, & libens domum redeat.

Frugi es. Fruges. Fructus. Frumentum. Frui. Frumen.

Frugi es.) Vtilis & necessarius à frugibus, quæ quòd his fruamur, dictæ sunt. Inde fructus & frumentum. Frui autem, est vesci, à frumine, quæ est summa pars gulæ: à qua re, etiam his quæ nec cibo nec poculo sunt, frui dicimur, καταχρηστικῶς: vtpote rebus venereis, & delectatione odoris, visus, auditus, & cæteris.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

THAIS. PYTHIAS.

ERGIN' ſceleſta mecum perplexè loqui? Senarii.
P. Scio, neſcio, abiit, audiui, ego non adfui.
Non tu iſtuc mihi dictura aperte es quicquid eſt?
Virgo conſciſſa veſte lachrymans obticet.
Eunuchus abiit: quamobrem? quid factum eſt? taces?
P. Quid tibi ego dicam miſera? illum eunuchũ negant
Fuiſſe. T. quis fuit igitur? P. iſte Chærea.
T. Qui Chærea? P. iſte ephebus frater Phædriæ.
T. Quid ais venefica? P. atqui certò comperi.
T. Quid is obſecro ad nos? aut quamobrem adductus eſt? P. neſcio,
Niſi amaſſe credo Pamphilam. T. hem miſera occidi.
Infœlix, ſi quidem tu iſtæc vera prædicas.
Num id lachrymat virgo? P. id opinor. T. quid ais ſacrilega?
Iſtucine interminata ſum hinc abiens tibi?
P. Quid facerem? ita vt tu iuſti, ſoli credita eſt.
T. Sceleſta, LVPO OVEM commiſiſti. diſpudet
Sic mihi data eſſe verba. quid hominis illic eſt?
P. Hera mea * tace obſecro, ſaluæ ſumus: Niſi legas bis (tace) verſus non conſtat.
Habemus hominem ipſum. T. vbi is eſt? P. hem ad ſiniſtram, vidés-
Ne? T. video. P. comprehendi iube, quantum poteſt.
T. Quid illi faciemus ſtulta? P. quid faciam rogas?
Vide amâbo, ſi non quum aſpicias, os impudens.
Videtur. T. non eſt. P. tum quæ eius confidentia eſt!

ERGIN' ſceleſta mecum perplexe loqui) Nunc demum virgo vitiata eſſe cognoſcitur à Thaide, opportune, poſtquam magnopere & defenſa eſt, & retenta. Nam ſtatim conſequentur nuptiæ eius & Chæreæ, qui illam vitiauit. Perplexe loqui) Ideo Perplexe, quia ſtatuerat crimen virginis celare. Perplexe loqui.

Scio,nescio,abiit,audiui,) Mire ex dictis omnibus pauca decerpit,& ostendit quid perplexe dixerit:& stomachũ sæuientis expressit. Scio,) Flere puellam. Nescio,) Vitiatam. Abiit,) Eunuchus. Audiui,) Domi hoc admissum.

Ego non affui.) Cum hæc fierent.Acriter iratorum est,ea repetere quæ proximè dixerint quibus irascuntur.vt,En ego victa situ,veríque effœta senectus.

Non tu istuc,&c.) Non est hìc interrogatio.

Virgo conscissa veste lachrymans obticet.) Hæc omnia rixam esse significauerát.

Tacere. Reticere. Obticere.

Virgo obticet.) Tacemus consilia. vt,Nec tacui demens. Reticemus dolores:vt, Ne verere,ne retice. Obticemus quorum nos pudet. vt in Phormione, Heu quidnam obtices?

Eunuchus abiit,) Non Chærea,sed Eunuchus:non Fugit,sed Abiit,dixit.

Quamobrem?quid factum est?taces?) Hæc ἀσύνδετα instantis dominæ vultum habitúmque demonstrant.

Quis fuit igitur?) Hæc cunctatiue pronuntianda sunt: aut quia inuita indicat,aut dubitat de nomine ignoti:aut trepidat per timorẽ:aut,vt non videatur affuisse,cum fuerit factum:aut quia non libenter dicat eius nomen cui irascitur.Sed ego agnosco ancillarum consuetudinem,quæ obliuiosæ sunt.

Ephebus.

Iste ephebus) Ephebus nomen,ad ætatem retulit,non ad facinus commissum.

Ephebus) Cito ostendit,cur iste eunuchus creditur.

Quid ais venefica?) Redit rursum ad iracundiam.aptum conuitium & comicum in ancillas,venefica,lupa,vipera,& sacrilega,& cætera.

Obsecro. Quid is obsecro ad nos? Non rogantis est OBSECRO, sed dolentis.

Nisi credo. Nisi amasse credo Pamphilam.) Deest quòd:vt sit,Nisi quòd.

Num id lachrymat virgo?) Vt suprà,Id verò serio triumphat:pro ob id.

Id. Id opinor.) Callide Pythias Opinor dixit,cum sciat.

Auxesis. Quid ais sacrilega?) αὔξησις. nam primo scelesta, deinde venefica, postremo sacrilega.

Istucine. Istucine interminata sum) Satis moraliter, Istucine interminata sum:pro,Num istuc tibi comminata sum? Istucine interminata sum hinc abiens tibi?) Apparet hæc post scenam esse mandata. nam suprà non meminit : sed dixerat, Tamen hos prius introducam:& quæ volo simul imperabo:postea continuò exeo.

Ita vt tu iusti, soli credita est.) Dixerat enim prius Chærea,Edicit ne vir quisquã

Syncope. Metaplasmus

ad eam adeat,& mihi ne abscedam, imperat. Iusti) συγκοπὴ καὶ μεταπλασμός, pro iussisti.

Ouem lupo committere.

Scelesta,ouem lupo commisisti.) Bene dilatum tot occasionibus prouerbiũ, personæ Thaidis ascriptum est.continet enim fœmineam reuerentiam & meretricium sensum,reditque rursus ad minora conuitia:quia videt se esse cõuictam. & est prouerbium,Ouem lupo commisisti.

Sic mihi data esse verba.) Videtur plura fuisse dictura, nisi superuenisset Chærea.

Quid hominis est?

Quid hominis illic est?) Per genitiuũ casum iniuriose dicitur: per nominatiuum, honorifice. Quid hominis illic est?) Non continuò agnoscit hunc hominẽ meretrix : quia etsi adhuc eunuchi veste indutus est, attamen exuit spadonis incessum: vultum,habitúmque mutauit:& præter vestem,totus in Chæream rediit.

Hera mea tace obsecro,) Blande ac puellariter arridet.

Tace. Tace) Non silentium indicentis est,sed securam facientis: vt,Tace,egomet conueniam ipsum.

Habemus hominem) Mire hominem dixit,vt reum.

Iube comprehendi.

Iube comprehendi) Pro comprehende.Iube enim velle significat.

Quantum potest.) Deest cito.

Quid illi faciemus stulta?) Subauditur, comprehenso.

Quid faciam,rogas?) Moraliter expressit puellæ stupentis verba,& non habentis

quid respondeat ad ea quæ dicta sunt.

Vide amâbo, si non cum aspicias, os impudens videtur.) Mire ab eo quod respondere cœperat, ad aliud transit, mirata confidentiam Chæreæ. Non est impudens inquit, non est nisi similis impudenti. Sic alibi, Seueritas inest in vultu, atque in verbis fides. Os impudens

ACTVS QVINTI SCENA II.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

PVD Antiphonem vterque, mater & pater, Iâbici trime.
A Quasi dedita opera domi erant, vt nullo modo
Introire possem, quin viderent me: interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obuiam
Venit: vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum: inde item
In aliud, inde in aliud: ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed éstne hæc Thais quam video? ipsa est: hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
T. Adeamus. bone vir Dore salue: dic mihi,
* Aufugistín? C. hera, factum. T. satín' id tibi placet? Prima (Aufugistín') pertinet ad versũ præcedentẽ.
C. Non. T. credín' te impune abiturum? C. vnam hanc noxiam
Mitte: si aliam vnquam vllam admisero, occidito.
T. Num meã sæuitiã veritus es? C. non. T. quid igitur?
C. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
T. Quid feceras? C. * paululum quiddam. * T. eho paululum impudens! Nisi legas (paulũ) versus nõ constat. Aliàs (e v.)
An paululum hoc tibi esse videtur, virginem
Vitiare ciuem? C. conseruam esse credidi.
P. Conseruam! vix me contineo quin inuolem in
Capillum: monstrum, etiam vltrò derisum aduenit.
T. Abi hinc insana. P. quid ita verò? debeam
Credo isti quicquam furcifero, si id fecerim:
Præsertim cum se seruum fateatur tuum.
T. Missa hæc faciamus, non te dignum Chærea

Fecisti. nam si ego digna hac contumelia
Sum maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc consilii capiam scio
De virgine istac: ita conturbasti mihi
Rationes omnes: vt eam non possim suis,
Ita vt æquum fuerat, atque vt studui, tradere:
Vt solidum parerem hoc mihi beneficium Chærea.
C. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore Thais: sæpe ex huiusmodi re quapiam, &
EX MALO PRINCIPIO magna familiaritas
Conflata est. quid si hoc quispiam voluit deus?
T. Equidem pol in eam partem accipióque & volo.
C. Imo ita quæso. vnum hoc scito: contumeliæ
Non me fecisse causa, sed amoris. T. scio.
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeò inhumano ingenio sum Chærea,
Neque tam imperita, vt quid amor valeat, nesciam.
C. Te quoque iam Thais, ita me Di bene ament, amo.
P. Tum pol tibi ab istoc hera cauendum intellego.
C. Non ausim. P. nihil tibi quicquam credo. T. desinas.
C. Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix sies.
Aliàs (capio) Te mihi patronam * cupio Thais: te obsecro.
Emoriar si non hanc vxorem duxero.
T. Tamen si pater. C. ah quid? volet, certò scio:
Ciuis modo hæc sit. T. paulum opperirier
Si vis: iam frater ipse hîc aderit virginis.
Nutricem accersitum iit quæ illam aluit paruolam.
In cognoscendo tute ipse aderis Chærea.
C. Ego verò maneo. T. vísne interea, dum is venit,
Domi opperiamur, potius quàm hîc ante ostium?
C. Imò percupio. P. quam tu rem actura obsecro es?

T. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædeis cogitas
Recipere posthac? T. cur non? P. crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnã denuo. T. ahu, tace obsecro.
P. Parum perspexisse eius videre audaciam.
C. Non faciam Pythias. P. non pol credo Chærea,
Nisi si commissum non erit. C. quin Pythias
Tu me seruato. P. neque pol seruandum tibi
Quicquam dare ausim, neque te seruare. apagete.
T. Adest optimè ipse frater. C. perii hercle, obsecro — In, Adest) prior syllaba pertinet ad versũ præcedentẽ.
Abeamus intrò Thais: nolo me in via
Cum hac veste videat. T. quamobrem tandem? an quia
pudet?
C. Id ipsum. P. idipsum virgo verò. T. i, præ, sequor.
Tu istic mane, vt Chremem introducas, Pythias.

APVD Antiphonem vterque,) Rediens in viciniam suam, causam reddit Chærea, cur non mutauerit vestem. Oportuit autem, & de necessitate argumenti fuit, Chæream non mutasse vestem: vt cum meretrix virginem à Chærea vitiatam audiret, & eum cum turpi habitu incedentem intueretur, eum reum vitiatæ virginis putaret. Apud Antiphonem dixit, pro In domo eius. — Apud Antiphonem.

Vterque, mater & pater,) Non, vterque pater, & vtraque mater, sed vterque parens: quia pater & mater. — Vterq; parẽs.

Quasi dedita opera domi erant,) Non tam mirum, si domi erant: sed illud magis mirum, quòd in ea domus parte, qua in ædes introeundum erat adolescentulo.

Vt nullo modo introire possem) Superius causa continetur cur nõ mutauerit vestem. Inferius autem cur huc redierit.

Quin viderent me.) Quin modò pro quo minus. — Quin.

Dum ante ostium sto,) Antiphonis scilicet.

Notus mihi quidam obuiam venit:) An notus, qui me posset agnoscere? an qui me nouerit, id est amicus? — Notus.

Quantum queo,) Deest velociter. — Quãtũ queo.

In angiportum) Vide illum non vitasse sub vna clausula bis IN dicere, in pedes, in angiportum. Angiportum dicebant vicum non peruium, viam publicam. — In. Angiportũ.

In angiportum quoddam desertum:) Deest fugiens.

Ita miserrimus fui fugitando,) Id est fatigatus, lassus, & languidus sum dum fugio. Et honesta locutio est: vt, Miser amando, miser currendo. — Miser fugitandò.

Nequis me cognosceret.) Nota improprie dictum pro Agnosceret. — Cognosco.

Sed estne hæc Thais quam video?) Iampridem ipse visus, nunc primum videt.

Hæreo.) Incertus remaneo atque defigor. Primus metus adimit consilium: sed recogitatio reddit confidentiam. — Hæreo.

Quid mea autem?) Colligit se rursus ad impudentiam Chærea. & vide si non eadem est audacia in Chærea, quæ in suscipiendo facinore fuit. & ἐλλειπτικῶς, quid mea autem? — Eclipsis.

Quid faciet mihi?) Opportune se confirmauit, quia si extimuisset & fugisset, nihil nupriæ promouerentur.

Bone vir Dore,) Hoc totum figurate dixit, vt meretrix, & subtiliter. Nam scit Chæream esse quem alloquitur, non eunuchum. Et hîc magna occasio datur meretrici adeundi adolescentis, qui habitum non mutauit: & adhuc quasi eunuchus & seruus est. Bone vir Dore salue.) Maior obiurgatio est per hanc dissimulationem Thaidis aduersus Chæream, quàm si illum id, quod est, appellet.

Hera, factum.) Non potuit subtilius respondere Chærea, quàm accommodare se interroganti.

Satin' id tibi placet?) Hoc potest & non figurate dici, sed aperte.

Noxiam. Noxa.

Vnam hanc noxiam mitte:) Trisyllabo nomine Noxiam dixit, quasi noxã. Alibi aliter, Dominam dixit extra noxam.

Si aliam vnquam vllam admisero, occidito.) Verba seruorum, quibus nihil horribile est post præsentes plagas. Et nõ, Cædito, sed Occidito: & non Alias dixit, quasi illa * dixerit, adhuc irrisor es vti fugitiuus.

Num meam sæuitiam veritus es?) Vt fugeres.

Hanc metuĩ ne me criminaretur tibi.) Perfecte imitatus est verba fugitiuorũ, quæ apud dominos faciunt comprehensi.

Auxesis.

Vitiare ciuem?) Bene intulit Ciuem: quòd plus est quàm virginem vitiare. αὔξησις gradatim facta.

Conseruam esse credidi.) Locus erat vt diceret, Seruam esse credidi, sed admirabiliter Cõseruam dixit. & hoc ipsum, miserabiliter pronũtiandum est: tanquam miserabiliter crediderit conseruam esse quæ ciuis erat: atque eam quasi conseruam vitiare debuerit.

Conseruam!) Opportune stomachabatur Pythias facta mentione conseruæ.

Inuolare in capillum.

Vix me contineo quin inuolem in capillum:) Minæ istæ propriè fœminarum sunt, & in se, & in alios vnguibus sæuientium. vt, Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis. Sed INVOLEM, ab auibus tractum est. vt apud Virgilium, Prædam pedibus circumuolat vncis. Ergo hoc gestu, & dicto, & corporis motu est adiuuandũ. Inuolem in capillum.) Apparet more veterum intonsum esse.

Etiam vltrò derisum aduenit.) Mire nunc addidit accusationem, quòd non saltem fugeret.

Debere pœnas alicui. Ironia.

Debeam credo isti quicquã furcifero.) Subauditur VERO, aut ἰρωνικῶς pronunciandum est. Sane debere dicimur pœnas pro iniuria, ei cui iniuriã fecerimus: quas se non debituram Chæreæ vt furcifero dicit Pythias, si illi cædem intulerit in seruili habitu constituto.

Si id fecerim:) Si inuolauerim in capillum eius.

Missa hæc faciamus:) Hæc scilicet iocularia & futilia.

Non te dignũ Chærea fecisti:) Artificiose meretrix ab eo quod licuit, ad id quod oportuit transit; nec tractat quid sit legitimum, sed quid honestum. Itaque totam illam partem facti accusandi omittit, & ab accidentibus personæ adolescentis obiurgat. scit enim vno verbo obstari posse, Licuit mihi, in domo meretricia scilicet: ne videatur irrationabilis audacia illa ingenui à poeta inducta esse. Non te dignum)

Dignum.

Dignum, pro digne. aut deest facinus: vt sit, non te dignum facinus fecisti. Mira accusatio mixta laudi & blandimento.

Nam si ego digna hac cõtumelia sum) Deest SIT, vt sit ordo, Nam, etsi maxime. Et bene additum est Maxime, vt appareat quod etsi digna pati sit meretrix: non tamen maxime digna pati Thais est.

At tu indignus qui faceres tamen.) Recte dixit: quatuor enim sunt modi in huiusmodi rebus: ita vt aut vterque dignus sit, aut vterque indignus: aut alter dignus, alter indignus: aut contrà.

Neque ædepol, quid nunc consilii capiam scio de virgine istac.) Intelligit Thais amari virginem ab hoc:& ideo sic ait, vt conciliet nuptias: nam satis signi est, quòd eunuchi habitum propter hanc sumpsit. Et vide quemadmodum ad captionē nuptiarū res eant: quod tamen dicere non audet Thais: sed ostendit adolescenti cōiectūris, quem tentat, sciens amantem virginē: & viam ostendit petendæ sibi vxoris.

Hoc mihi beneficium Chærea.) Blande nomen repetitum est, Chærea.

At nunc dehinc spero) Nunc iam Chærea vera veris æquiparans, recedit à iocularibus.

Sæpe ex huiusmodi re) Hoc est turbulenta.

Quapiam,) Quacunque, vel aliqua. Quispiam.

Quid si hoc quispiam voluit deus?) Pleraque repentinis impulsionibus nata, mirisque prouentibus deo ascribi solent: vt, Descendo, ac ducente deo flammam inter & hostes Expedior. Et, Hine me digressum vestris deus appulit oris. Et Sallustius, Vt tanta repente mutatio non sine deo videretur. Quid si hoc quispiam voluit deus?) Vult amorem intelligi deum.

Equidem pol in eam partem accipióque & volo.) Vt æterna inter vos sit gratia, & ex malo principio compleatur magna familiaritas. Et volo.) Euenire subauditur, & est σύλληψις tertia. Syllepsis.

Imò ita quæso.) Vtrum meretricem, an deos quæso? vtrunque enim accipi potest.

Vnum hoc scito. scio.) Vnde hoc sciat Thais, inepte quæritur, quum ipsa res clamet nunquam hanc conditionem subiturum Chæream, vt prò eunucho etiam seruo, se fingeret sine amoris impulsu.

Nunc ignosco tibi.) Quòd culpa non sit hominis, sed amoris.

Non adeò inhumano ingenio sum Chærea,) Hoc est immitis non sum, quantum putas: vt, Non obtusa adeò gestamus pectora Pœni. Inhumanum ingenium.

Neque tam imperita,) Id est, non experta. Imperitus.

Vt quid amor valeat, nesciam.) Non inhumana, quia homo. non imperita, quia meretrix. Et neque tam imperita inquit: quasi dicat, Neq; tam pudica sum, vt quid amor valeat, nesciam.

Te quoque iam Thais,) Bene QVOQVE: non enim iam hanc ita amat, vt negligat illam: sed hanc illius causa.

Pol tibi ab isto hera cauendum) Facete. tanquam qui soleat capillum & vestem eius conscindere, quam amauerit.

Non ausim.) Pro, non audebo:& est verbum huius temporis tantum. Non ausim.) Vtrum propter ætatem? an propter fratrem suum Phædriam potius? Ausim. Nihil.

Nihil tibi quicquam) παρέλκον quartum. aut nihil, pro non. Parelcon.

Desinas.) Pro eo quod est, desine. aut deest fac: vt sit, fac desinas. Desinas.

Ego me tuæ cōmendo & committo fidei.) Satis amatorie, vt appareat nunc maxime captum Chæream, ac mancipatū virgini. Commendamus nos cognitis: Committimus ignotis. Ergo αὔξησις est maioris officii, fideíque circa Thaidem. Commēdare. Committere. Auxesis.

Te mihi patronam cupio) Te adiectum, vim habet, & ex animo supplicantis habitum adolescentis ostendit.

Emoriar, si non hanc vxorem duxero.) Vide amatorem adolescentulum, cui in ipso flore nihil dulcius vita est, ipsam despicere, si sibi vxor non datur.

Tamen si pater.) ἔλλειψις, aut ἀποσιώπησις secunda. Eclipsis.

Ah quid? volet, certò scio.) Quid? deest dicat. sed ista omnia ad confirmationem valent. Aposiopesis. Quid?

Ciuis modo hæc sit.) Mire hîc in votum conuersum est, quod timere potuit non ducturus vxorem.

Paululum opperirier si vis, iam frater ipse hîc aderit virginis:) Adeò cito pro-

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

VID, quid venire in mentē nunc possit mihi, Senarii.
Q Quidnam?quî referam illi sacrilego gratiam,
Qui hūc suppofuit nobis? C.moue verò ocyus
Te nutrix. S. mouëo. C. video,sed nihil promoues.
P. Iámne ostendisti signa nutrici? C. omnia.
P. Amâbo quid ait? cognoscítne? C. ac memoriter.
P. Bene ædepol narras:nam illi faueo virgini.
Ite intro:iandudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video. vide vt otiosus sit,si dis placet!
Spero me habere,qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intrò,de cognitione vt certum sciam:
Pòst exibo,atque hunc perterrebo sacrilegum.

VID, quid venire in mentē) In hoc loco cogitantis disputatio est apud
Q seipsam Pythiæ quatenus Parmenonem dolo possit vlcisci.
Quidnam) Sic Cicero,Sed earum rerum artificem,quem?quemnam?recte admones, Polycletum esse dicebant.
Quî referam) Quî,quomodo,vel vt. Quî.
Qui hunc suppofuit nobis?) Proprie suppofuit . nam vt subduci dicuntur quæ nolumus amittere,ita supponi quæ nō desyderamus.Sic Plautus,Ei pro scorto supponetur hircus vnctus nautea. Subducere. Supponere.
Moue verò ocyus te nutrix.) Verò,pro interiectione posuit stomachantis. Verò.
Video,sed nihil promoues.) Hinc est illud Virgilianum,Illa gradum celerans studio properabat anili.Scilicet non re celerabat,sed studio. Promoues,proficis. Promoueo.
Amâbo quid ait?cognoscítne?) Exhibitum spectatori est quid post scenam geratur,id est agnitio puellæ.
Ac memoriter.) Plus intulit quàm interrogabatur:nā magna sunt signa in quibus anilis memoria non errat. Ac memoriter.) Responsionis breuitas attulit compendium perquirenti,ne plura interrogaret.
Nam illi faueo virgini.) Quasi dicat, illi faueo, non Chæreæ .& simul causa est cur illum vlcisci cupiat: quia scilicet multum illi fauet.
Virum bonum) εἰρωνεία. Ironia.
Eccum Parmenonē incedere video.) Res odio dignior,nouitate scilicet incessus.
Vide vt otiosus sit,) Inuidet illi securitatem,quem sollicitum reddirura est:non enim vlla alia erit vindicta pòst, præter istam. Vide vt otiosus sit,) Vultu dicit,& gestu eum esse securum .Et mire Poeta lætum describit, vt repente ostendat esse commotum. Otiosum esse
Si dis placet!) Proprium est exclamantis propter indignitatem alicuius rei. Si dis placet.
Spero me habere,) Pro habituram.aut Spero pro Credo,more suo. Spero me habere.
Meo modo.) Id est,vt volo. Modo meo.

Ibo intro, de cognitione vt certum sciam:) Eleganter defatigare Parmenonem non necessarium putat, sed ex occasione. Nam post eum dicit se ire intro: exitura autem, vt ipsum in timorem coniiciat.

ACTVS QVINTI SCENA QVARTA.

PARMENO. PYTHIAS.

Senarii. REVISO. quidnam Chærea hîc rerum gerat.
Quòd si astu rem tractauit, Dii vostram fidem,
Quantã, & quàm verã laudẽ capiet Parmeno!
Nam vt omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice auara: virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio. tum hoc alterum
Id verò est quod mihi puto palmarium,
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia, & mores posset noscere:
Mature vt quum cognorit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quicquam, nec magis elegans:
Quæ cum amatore suo quum cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque auidæ cibi:
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent:
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.
PY. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,
Vlciscar: vt ne impunè in nos illuseris.

Astu. REVISO quidnam Chærea, &c. astu) Pro astute, modo aduerbium est: aliàs nomen: vt, An in astu venit?

Dii vostram fidem. Dii vostram fidem,) Modo non inuocantis est, sed admirantis. & est figura ἐπιμονὴ per ἐκφώνησιν facta.

Epimone. Nam vt omittam, quòd ei amorem difficillimum & carissimum) Quum dicere deberet, quòd ei amorem & difficillimum & carissimum confeci: primò quasi oblitus dicti superioris, transit ad virginem. deinde addit causam ex abundanti.

Conficio. Quòd si dixisset, amorem confeci: posset intelligi confeci, expediui, perfeci. At verò virgine confeci, quid intelligemus, nisi hoc vnũ, quòd insultat Parmeno confectam virginem, quasi dicat superatam atque deuictam? Nam proprie hoc verbum conuenit gladiatoribus iis, qui grauissimis vulneribus occubuerũt. Sic Cicero in Catilinam, Gladiatori illi confecto & saucio. Conuenit ergo seruilibus verbis, & velut iocose, vernilitérque iactanti rem confectam esse in puella virgine, & non exhibere

Chæreæ damnum vel negotium.

Ab meretrice auara: virginem quam amabat,) ἀποσιώπησις secunda. Difficillimũ, quia virginem quam amabat: Carissimum, quia à meretrice auara. Aposiopesis.

Id vero est) Vero, nisi ornatiuum esset, nihil significaret. Verò.

Palmarum,) Palma dignum. Palmàrium.

Meretricum ingenia) Optime, non meretricis dixit, sed potius meretricum.

Maturè) Cito, & ante tempus. Maturé.

Vt cum cognorit) Suauiter non Nouerit, sed Cognorit, dixit: quod est plenæ perspicaciæ. Maturè vt cum cognorit,) Bene addidit Maturé. Ferè enim cito cognouisse obfuit: sed id ad illecebram fuit quod cognitus est cito. Cognoscere. Noscere.

Quæ dum foris sunt,) Apud amantes scilicet.

Nihil videtur mundius,) Bene Videtur: non enim sunt. Videtur.

Nec magis compositum quicquam,) Bona varietas. nam hæc omnia per MAGIS aduerbium profert nec omnia per comparatiuum gradum.

Nec magis elegans:) More suo, ne diceret compositius aut elegantius: vt suprà, Hoc nemo fuit minus ineptus, magis seuerus. Magis elegãs.

Quæ cum amatore suo quum cœnant,) Vnum Cum, præpositio est. alterum coniunctio. & dicitur hæc figura λιτότης. Cum. Liptotis.

Liguriunt.) ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ, quod secundum Græcos suaue intelligitur. Ligurire dicitur, qui eleganter, & more senúm multo fastidio suauiora quæque degustat. Ligurire.

Harum videre ingluuiem,) Ordo erat, Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam, quàm inhonestæ solæ sint domi: id est, cum solæ sint, vt inhonestæ atque auidæ cibi: quæ quum foris sunt, cœnant scilicet.

Quo pacto ex iure) Ex, pro (cum) positum est. aut deest Madidum, aut maceratum, aut emollitum. nam apparet & sordidum esse, & quasi atrum durúmque pané, qui ex iure hesterno sit comedendus. Cui contrarium Sallustius posuit de deliciis militum loquens, Panes enim in dies mercari, inquit. Ex iure hesterno panem atrum vorent:) Hoc est, vt quidam volunt, ex antiquitate mucidum: quasi dicat, panem mucidum hesterno iure, accipientes deglutiunt. Ex. Panis ater.

Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus, vlciscar,) Miro artificio Poetæ, & ab initio non placatur Pythias, nec in gratiam redit Chæreæ. Et insuper, nunc mirè à Parmenone irritatur magis: vt per eam Parmeno terreatur, & per Parmenoné ingredi ad Thaidem cogatur senex: & demum per senem nuptiæ confirmentur. Hæc ergo artificibus & eruditis, cætera spectatoribus Poeta exhibet.

ACTVS QVINTI SCENA V.

PYTHIAS. PARMENO.

PROH fidem deûm, facinus fœdum, ô infœlicẽ adolescentulum, Trochaici catalectici.
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit. PA. quid est?
PY. Miseret me: itaq; vt ne viderẽ, misera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? PA. ô Iuppiter,
Quæ illæc turba est? numnam ego perii? adibo. quid istuc

Pythias?

Quid ais?in quē exempla fiet? PY.rogitas audacissime?

Perdidisti istum,quem adduxti pro eunucho adolescentulum,

Dum studes dare verba nobis. PA.quid ita?aut quid factum est?cedó.

PY. Dicam:virginem istam,Thaidi hodie quæ dono data est,

Scis eam hinc ciuem esse, & eius fratrem apprimè nobilem?

PA. Nescio. PY.atqui sic inuenta est: eam iste vitiauit miser.

Ille vbi id resciuit factum frater violentissimus,

PA. Quidnam fecit? PY.colligauit primùm eum miseris modis. PA. *hem,

Hem,extra metrum est.

Colligauit! PY.atque equidem orante,vt ne id faceret, Thaide.

PA. Quid ais? PY. nunc *minatur porrò sese id, quod mœchis solet.

Aliàs(minitatur)

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. PA. qua audacia

Tantum facinus audet? PY.quid ita tātum? PA.an nō hoc maximum est?

Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia

Deprehendi quenquam? PY.nescio. PA.ac ne hoc nesciatis,Pythias:

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. PY.hem,

Obsecro an is est? PA.ne quam in illum Thais vim fieri sinat:

Atque adeò autem cur non egomet intrò eo? PY.vide Parmeno

Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas. nam hoc putant,
Quicquid factum est, ex te esse ortum. PA. quid igitur faciam miser?
Quídve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem:
Dicam huic, an non? dicam hercle, etsi mihi magnum malum
Scio paratum: sed necesse est huic vt subueniat. PY. sapis.
Ego abeo intrò: tu isti narrato omnem rem ordine vt factum fiet.

PROH fidem deûm,) Vim magnam ostendit, deorum implorans fidem: quasi in hoc negotio nihil possit humanũ cõsilium. Proh fidẽ deûm,) Simulata perturbatione sui Parmenonem terret Pythias. Proh fidem deûm,) Hæc singula pronuntianda sunt pauido & attonito vultu. Proh fidem.

Fœdum,) Crudele. Sallustius, Fœdi oculi. Fœdum.

O infœlicem adolescentulum,) Plus est miseriam adolescentis dicere Pythiam, quàm irasci ei.

O scelestum Parmenonem,) Vt verba sunt, periit profectò miser adolescens, quum in eodem peccato irascitur Parmenoni Pythias, non Chæreæ.

Miseret me:) Hæc omnia quasi secum loquitur: & fingit se nescire quòd assistat Parmeno.

Quæ futura exempla dicunt in eum indigna?) Graues pœnæ quæ possunt cæteris documento esse, exempla dicuntur. In eum indigna?) Modo per indigna, fœda, crudeliáque significat. vt Virgilius, Atque illi Misenum in littore sicco, Vt venere, vident indigna morte peremptum. Exemplum. Indignum.

Quæ illæc turba est?) Quæ loquitur. Aut quam ostentat ex vultu ac dictis. Sed apparet, vultum Pythiæ turbã dicere. vt in Andria, Sed quid Pãphilũ exanimatũ video? Vereor quid fiet: opperiar vt sciam nũc, quidnam hæc turba tristitiæ adferat. Turba.

Rogitas audacissime?) Totum hoc terribile est in gestu ac vultu Pythiæ, & nimis vsitatum & fœmineum.

Perdidisti istũ, quem adduxti, &c.) Artificiose non accusat quid peccauerit aduersus Thaidem, quasi ex pœna adolescentis plus doleat, quàm irascatur Parmenoni.

Dum studes dare verba nobis.) Bene, Studes dare: neque enim dedisti.

Quid ita?) Deest DICIS: vt sit, Quid ita dicis? Quid ita?

Scis eam hinc ciuem esse.) Eam, abundat: quemadmodum suprá, Quam amabat virginem, eam confeci sine molestia.

Et eius fratrem apprimè nobilem?) Hæc ad terrorem & gratiã aucta sunt. Nam primò, virginem posuit, pòst ciuem, ad vltimum nobilis sororem.

Nescio.) Perturbatur Parmeno: nec negare potuit, nec consentire volebat: sed quasi defensionis loco dixit, Nescio.

Atqui sic inuenta est:) Facile est vt credat, qui dicit nescio. Ergo Pythias non laborat, vt suadeat ciuem esse. Atqui sic inuenta est:) Magnum horrorem incutit

audienti, non accusando, sed miserando Chæream.

Frater violentissimus,) Hoc inuentum est, quod daretur ad nobilem.

Colligauit primùm eum) Mira tarditas, ad torquendum Parmenonem: simul etiã relictus ad succurrendum locus.

Atque equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.) Adeò violẽtissimus. & rectè hoc additum, ne speret auxilium à Thaide.

Nunc minatur) Minatur vt succurri possit ei qui non sit passus. Minatur porrò sese) Deest facturum.

Quod mœchis solet:) Deest fieri.

Quid ita tantum?) Nimis callide Pythias hunc dicit violentũ: & tamen iniustum, audacémque dici non patitur, sed defendit, vt magis terreat Parmenonem.

Quis homo pro mœcho vnquam) Causa finalis, virginem ciuem apud meretricem vitiauit: mercedem offert: petitur ad supplicium.

Nescio:) Quàm astutè dixit Nescio: ne laborans ad contradicendum, amitteret fidẽ simplicis personæ, ac vera dicentis. vult enim magis nuntii officio fungi, quàm persuadentis.

Auxesis. Dico. Edico. Is est. Dico, edico vobis,) αὔξησις vt suprà, Vbi quæram, vbi inuestigem? Dico,) Tibi Pythias. Edico) Omnibus tuis. Ergo ad vniuersos vtrunque refertur, & dico, & edico.

Obsecro an is est?) Insultantis. vt in Phormione, Hicine erat? nam sciebat eum esse.

Ne quam in illum Thais vim fieri sinat:) Quàm bene prouidet Pythias!

Atque adeò autem cur non egomet intrò eo?) Pythias, Vide Parmeno quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas. Totum hoc ad id addidit, vt senex intromittatur ad confirmandas nuptias: sed poeta hoc agit, personæ nesciunt.

Facio. Incipio. Quidve incipiam?) Facimus medio cria, Incipimus ingentia.

Ecce autem video rure redeuntem senem.) Choragii est administratio, vt opportune in proscenium.

Dicam huic, an non?) Hoc non esset verisimile, nisi dubitasset. Quid enim ad Chæream pertinet, dubitat.

Scio paratum: sed necesse est) Hæc causa dubitandi fuit: quòd hinc Parmenonis, illinc adolescentis periculum cernitur.

Asyndeton. Sapis.) Sapis dicit, non videns quid futurum sit: sed tantum derisisse contenta.

Sed necesse est) Dicere, subaudiẽdum est: vt sit, Sed necesse est dicere. & ἀσυνδέτως inferendum est quod sequitur. Deest enim PROPTEREA, vel quid tale.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

SENEX. PARMENO.

Senarii.

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque vrbis odium me vnquam percipit.
Vbi satias cœpit fieri, commuto locum.
In (Sed) aut eliditur e, aut d. Sed éstne ille noster Parmeno? & certe ipsus est.
Quem præstolare Parmeno hîc ante ostium?
PA. Quis homo est? ehem, saluum te aduenire here gaudeo.

SE. Quem præstolare? PA. perii: lingua hæret metu.
SE. hem,
Quid est quod trepidas? satísne salue? dic mihi.
PA. Here primùm te arbitrari quod res est, velim:
Quicquid huius factum est, culpa non factum est mea.
SE. Quid? PA. rectè sanè interrogasti: oportuit
Rem prænarrasse me. Emit quendam Phædria
Eunuchũ, quem dono huic daret. SE. cui? PA. Thaidi.
SE. Emit! perii hercle. quanti? PA. viginti minis.
SE. Actum est. PA. tum quandam fidicinam amat hic
Chærea.
SE. Hem, quid? amat? an scit iam ille quid meretrix siet?
An in Astu venit? aliud ex alio malum.
PA. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.
SE. Omitte de te dicere: ego te furcifer,
Si viuo. sed istuc quicquid est, primùm expedi.
PA. Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus est.
SE. Pro eunuchón'! PA. sic est: hunc pro mœcho postea
Comprehendêre intus & constrinxêre. SE. óccidi.
PA. Audaciam meretricum specta. SE. nunquid est
Aliud mali damníve, quod non dixeris,
*Reliquom? PA. tãtum est. SE. cesso huc intrò irrumpere? Forte, Relictũ
PA. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit
malum:
Nisi, quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse euenturum mali.
Nam iam diu aliquam causam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret: is nunc repperit.

x meo propinquo rure hoc capio commodi:) Annotandum, quòd huius senis nomen apud Terentium non est: apud Menandrum Simon dicitur. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:) Firmatur status mentis trepidantis senis, vt appareat quàm inopinato malo amẽs fieri possit: quod ipsum superius & in Parmenone seruatum est. Imparatis enim mentibus mala ma-

iqta sunt. Ergo nūc tam otiosus incedit senex, vt neque mores increpet, nec quicquam suspicetur mali, sed agat gratias proximæ villæ: cuius beneficio non scit quid in vrbe agerent filii. Et nunc adest vbi opus est poetæ. Et vide hanc causam fuisse, cur non ad villam diuerterit. Omnes villas comicas suburbanas esse, commoditatem ipsam nunc explicat & ostendit.

Neque agri, neque vrbis) Tragicus apparatus. Delicias memorat, qui pericula cogniturus est.

Odium me vnquam percipit.) Fastidium ex abundantia est.

Vbi satias cœpit fieri,) Suffecerant ad hanc sententiam duo superiores ii versus: sed ἦθος est senilis eloquii, faceti & garruli simul.

Satietas. Commuto locum.) Mira breuitate duas res explicuit simul. Vbi Satietas est, deest Nam: vt sit, Nam vbi satietas cœpit fieri. Et cœpit, pro cœperit. Satietas, odium: ab eo quod præcedit, id quod sequitur.

Sed éstne ille noster Parmeno? & certe ipsus est.) Et dubitauit, & firmauit postea: vtpote senex, visu iam languido, atque oculis ætate defessis.

Præstolari. Quem præstolare Parmeno hîc ante ostium?) Noue: non, Cui præstolare, sed, Quem dixit. Aliter Tullius, Qui tibi ad forum Aurelium præstolarētur. Præstolari, est præsto esse & apparere, hoc est obsequi.

Quis homo est?) Quare, Quis homo, quum prouiderit venientem? vtrum non vult videri prouidisse, nequid fallaciæ parasse videatur? Sic & in Andria, Quasi de improuiso respice ad eum. Vel quia perturbatur exanimatus: qui dum quid apud Thaidem geratur, auscultat, non videt senem propius accedere, quem lōge viderat? An verò idcirco hoc fingit, quia quod parabat dicere de Chærea, postquam cominus ventum est, non audet loqui?

Linguahæret. Lingua hæret metu.) Virgilius, Et vox faucibus hæsit.

Quid est quod trepidas?) Instandum est seni ad audienda quæ de facili nunquam fateretur Parmeno.

Saluē. Satísne saluē?) Saluè, integre, recte, commode. Plautus in Trinummo, Beneuolēs tuus atque * Satísne saluē?) Nunc aduerbium est: producta est e litera. Sallustius, Inde ortus sermo, per contantibus vtrinque, satin' saluè, quàm grati ducibus suis, quantis familiaribus copiis agerentur.

Here, primùm te arbitrari quod res est velim:) Quòd ante narrationem confirmatio inducitur, contra morem & præcepta est: sed meritò, quia perturbatus est, licet final * vt non possit dicere.

Quicquid huius factum est,) Absolute vt suprà, Et quicquid huius feci, causa virginis feci. Aut deest R E I: vt sit, huius rei. Stomachosē.

Quid?) Quid, interrogat. quis enim ante crimen, quàm obiiciatur, aut proponatur, neget?

Rectè sanè) Doctè Terentius ipse se reprehendit. Nam ordine factum non est præ timore & conscientia.

Emit quendam Phædria eunuchum,) Vide narrationem à necessariis & vrgentibus cœptam non in se continere, nisi quod rei conditio cogit fateri. Emit inquit, quendam eunuchū, quem dono huic daret.) Nō dixit, Cui dono daret. Aliter ab amo

Quidam. ris mentione cœpisset. Deinde τὸ quendam ἐμφατικὴν significat.

Huic) Huic more suo dixit potius, quàm meretrici. Quinetiam interrogatus, Thaidi potius dicturus est, quàm vt nomen dicat, quo offenditur senex. Eunuchi autem solius mentio necessaria est: quia dictus est pro eunucho deductum Chæream.

Actum est. Actum est.) Desperantis verbum.

Tum quandam fidicinam amat hic Chærea.) Mire & necessario variauit, ille Emit,

vt eunuchum mittat ad Thaidē:hic Amat,vt deduci se pro eunucho velit. Quandam fidicinam) Extenuatio criminis est:non quòd virginem,quòd ciuē vitiauerit.
Hem,quid ?amat?) Hæc singula pronuntianda sunt, vt stuporem nimiæ indignationis ostendat.
An scit iam ille quid meretrix siet?) Quia fidicina,meretrix est. Fidicina.
An in Astu venit?) In Astu,in vrbem de Pireo.sic Athenienses vocabant vrbem suam:vnde ipsi incolæ ἀστοὶ vocantur. Astu.
Aliud ex alio malum.) Hoc separatim dixit senex fixis in Parmenonem oculis.
Me impulsore hæc non facit.) Ipsum accusat conscientia. non enim quod leuius est,dixit,me sciente:quum plus inferat,me impulsore.
Ego te furcifer,si viuo.) Modo omnis sæuitia comica aut in comminatione est, aut in apparatu verborum. Si viuo.) ἀποσιώπησις: te vlciscar. quia necessario sequitur. Aposiopesis.
Sed istuc quicquid est,) Inuenta causa cur supplicia differantur, donec vxorem ducat Chærea,& ipse purget Parmenonem:secundum argumēta quæ sibi ipse prospexit,iussu coactúque fecisse,& imperio herilis filii sui Chæreæ scilicet.
Ad Thaidem hanc deductus est.) Vnde ductor ipse sceleratus.
Pro eunuchón'?) Non interrogat,sed exhorrescit. Pro.
Hunc pro mœcho postea) Bene studuit Terentius PRO bis numero dicere:& pro eunucho,& pro mœcho.Pro mœcho autem quasi excusans dixit.Nam verè in virginem Atticam,non pro mœcho,sed mœchus est. Hunc pro mœcho postea) Bene vtrunque PRO: quia neque eunuchus est qui vitiauit virginem: neque mœchus qui in domo meretricia. Et specta quàm oratoriè transtulerit mentionem vitiatæ virginis.Pro mœcho,inquit,vt culpam Chæreæ sub meretricis accusatione celaret. Hunc pro mœcho) Bene totum PRO: quia neque eunuchus, qui ephebus: neque adulter, qui amator.
Comprehendēre intus,& constrinxēre.) Quo dicto vim ingentem inferri significat Chæreæ. Comprehendere, significat strictim aliquem in facinore deprehensum. Cōprehēdere
Audaciam meretricum specta.) Maior ἔμφασις accusationis est per pluralem numerum,quàm singularem. Sic alibi, Emphasis.
-an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Audaciam meretricum.) Oratoriè auertit iram senis à se,& à Chærea: atque deriuat in meretricem.
Nunquid est aliud mali,damnive?) Bene interrogat: quia omnia inuitus ferens dicere videbatur.Et cum damnum, malum sit,de proximo collatum discernitur:& damnum ad emptionem eunuchi, malum ad comprehensum pertinet & constrictum Chæream.
Cesso huc intro irrumpere?) In tantam formidinem coniectus est senex, vt non miremur,quòd tam cito nuptias firmet ephebi & virginis:& quanuis non honeste, tamen quia ex ingenti metu vel indigno matrimonio filii vitam pacisci velit.
Non dubium est,quin mihi magnum ex hac re sit malum:)Suaue est nescire personas quid agat poeta.Ita non periclitaturus Parmeno.
Nisi quia necesse fuit) Necesse,est nomen.Nam necessus, necessis, & necessitas, & necessum,lectum est. Necesse,necessus,necessis, necessum,necessitas.
Id gaudeo,) Scilicet vt succurratur Chæreæ periclitanti.
Propter me) Plus dixit,quàm si PER ME diceret. Propter me.
Hisce aliquid) Meretricibus,non adolescentibus. & item pluraliter suo more:vt,
Audaciam meretricum specta. Et,
Non perpeti meretricum contumelias.

Nam iam diu aliquam cauſam quærebat ſenex) Nota cauſam, pro occaſione. Quamobrem inſigne aliquid faceret,) Manifeſtius hoc Menander explicat, Iampridem infeſtum meretrici ſenem, poſt corruptum ab ea Phædriam: nunc demum ſe inuenta occaſione vindicaturum. Quãobrem) Quanuis dixiſſet CAVSAM, intulit quamobrem. Inſigne aliquid) Magnum & nobile facinus. Faceret,) ἰδιωτικῶς dixit.

Quãobrem. Inſigne.

ACTVS QVINTI SCENA VII.
PYTHIAS. PARMENO.

Iãbici tetram. catalectici.

N VNQVAM ædepol quicquam iam diu quod magis vellem euenire,
Mihi euenit, quàm quòd modo ſenex intrò ad nos venit errans.
Mihi ſolæ ridiculo fuit, quæ quid timeret *ſciebam.
PA. Quid hoc autem eſt? PY. nunc id prodeo, vt conueniam Parmenonem.
Sed vbi obſecro eſt? PA. mõn' quærit hæc? PY. atque eccum video: adibo.
PA. Quid eſt inepta? quid tibi vis? quid rides? pergín'? PY. perii,
Defeſſa iam ſum miſera de te ridendo. PA. quid ita? PY. rogitas?
Nunquã ædepol hominem ſtultiorẽ vidi, nec videbo: ah
*Non poſſum ſatis narrare quos ludos præbueris intus:
At etiam primo callidum & diſertũ credidi hominem.
PA. Quid? PY. ilicóne credere ea quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitii, te authore quod feciſſet
Adoleſcens, ni miſerum inſuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuiſſe, vbi veſtem vidit
Illam eſſe eum indutũ pater? quid eſt? iam ſcis te periiſſe.
PA. Hem, quid dixti peſſuma? an mẽtita es? etiam rides?
Itáne lepidum tibi viſum eſt, ſcelus, nos irridere? PY. nimium.
PA. Si quidem iſtuc impune habueris. PY. verum? PA. reddam hercle. PY. credo.

*ſciebam) diſſyllabum eſt.

Aliàs (Nõ pote ſatis narrari)

Sed in diem istuc Parmeno est fortasse quod minitare.
Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitiis, & eundem indicas: vterque in te exempla edet. Aliàs edet.)
PA. Nullus sum. PY. hic pro illo munere tibi honos est
habitus: abeo.
PA. Egomet MEO INDICIO miser, quasi sorex, hodie perii.

N VNQVAM ædepol quicquam iam diu) Pythias egreditur veluti irrisura Parmenonem vt ipsa putat. egredi autem à poeta cogitur, vt doceat populum quid intus egerit senex. Ergo persona cachinnans inducitur, quærens Parmenonem: aspectúque eius ob nimium risum vix loqui posse. Nunquam ædepol quicquam) Rarum est euenire quod velis: & quod maxime velis, id rarum magis.

Intrò ad nos venit errans.) Non gressu errans, nec via: sed animo & opinione. Errare.

Mihi solæ ridiculo fuit,) Soli regulariter dicitur: solæ non recte, sed antique. vt alibi, Hoc ipsa in itinere, alteræ dum narrat, fortè audiui. Solæ. Alteræ.

Quid hoc autem est?) Ridentem miratur Parmeno.

Nunc id prodeo) Propter id. Id.

Quid rides? pergin'?) Ex huius verbis ostendit quod multum rideat petulans puella.

Perii,) Proprie hic verbum est aptum, quasi sit lassa ridendo. Perii.

Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi,) Postquam ROGAS dixerat, quasi narratura videbatur: & redit ad insultationem.

Quos ludos præbueris intus:) Ex errore & metu nimio senis credentis constrictum filium se offensurum in domo meretricis.

At etiam primo callidum ac disertum credidi hominem.) Hæc omnia sic in scena pronuntiata sunt, vt risu interrumpi verba puellæ viderentur. Maiorísque insultationis est, si is qui fatigat alterum, dicat se antè de illo multo aliter sensisse.

Ilicóne credere) Non ideo hoc dicit, quòd personæ suæ fidem deroget: sed quòd res incredibilis fuerit, quam illi persuaserit: aut certe si credendum fuerit, non statim neque examinata, neque facta rei cognitione. Ilicóne credere) Obiurgatio de tempore.

An pœnitebat flagitii,) Illud quod suprà, à stulto: hoc quod nûc dicit, à malo fieri potuit: illud, ab imprudente: hoc quod peius est, à sciente. An pœnitebat flagitii,) Paruum videbatur. Ipse alibi, Quantû hic operæ fiat, pœnitet. Plautus in Truculento, Pœnitétne te, quòd ancillam solam nimis erumpere, &c. Pœnitet.

Ni miserum insuper etiam patri indicares?) Duo obiicit. vnum, quòd male consuluerit: alterum, quòd male prodiderit consilia sua. Et bene Indicares. nam indicium dicitur eius qui vnà peccauerit. Ni miserum insuper etiam patri indicares?) Ad inuidiam Parmenonis, miserum dicit adolescentem: eo modo quo Iuno accusans Venerem, ait, -an miseros qui Troas Achiuis Obiecit. Sic enim agimus, quum ab his qui falso rei sunt, in authores culpam sceleris remouemus. Indicium. Miser.

Nam quid illi) Adolescenti scilicet.

Quid est? iam scis te periisse.) Hoc non stupentibus, ac culpam patiêtibus dicitur.

Hem, quid dixti pessuma?) Nunc demum intelligit Parmeno se esse delusum.

Etiam rides?) Apparet eam ex huius stomacho vehementius cachinnare.

Nos irridere?) Nos superbius dixit, quàm si diceret Me.

Si quidem istuc impune habueris,) Subauditur, Tum nimium.

Verum. Verum?) Irridentis interrogatio.

In diem. Sed in diem istuc) In longam dilationem. vnde dilatio est dicta diei prolatio.

Dilatio. Tu iam pendebis,) Iam, nimiam velocitatem significat.

Iam. Nobilitas flagitiis, & eundem indicas:) Duas res significat simul: & cogis flagitia facere, & facientem indicas.

Exempla. Edere. Vterque in te exempla edent.) Noua ac mira tormenta, quæ pro exemplis narrentur: aut quæ documenta sint cæteris ne delinquant, exempla dicuntur. Et edent, & edet legitur. si Edent, figuratum est. si Edet, recte. Et plus est Edet, quàm Dabit.

Nullus sum.) Hoc secum Parmeno.

Honos. Hic pro illo munere tibi honos est habitus: abeo.) ἀρχαϊκῶς & μεταφορικῶς Pro munere. Et honos rumigerulis haberi solet.

Indicio suo perire. Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perii.) Propriũ soricũ est vel stridere clarius quàm mures, vel strepere magis quũ obrodunt friuola: ad quam vocem multi se intendentes, quanuis per tenebras noctis, transfigunt eos. Plautus, Confossiorem te faciam soricina Næuia. Egomet meo indicio) Prouerbium in eos, qui ipsi se produnt. quia sorex non facilè caperetur, nisi emitteret vocẽ noctu. Quasi sorex hodie perii.) Quia latere potuit, nec occidi, si taceret.

Sorex.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

GNATO. THRASO.

Trochaici catalectici.

QVID nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus? quid incœptas Thraso?

T. Egóne? vt Thaidi me dedam, & faciam quod iubeat. G. quid est?

T. Quî minus quàm Hercules seruiuit Omphale? G. exemplum placet.

Vtinam tibi commitigari videam sandalio caput.

Sed fores crepuere ab ea, perii. T. quid hoc autem est mali?

Hunc ego nunquam videram: & iam hîc quidnam properans prosiliit?

QVID nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus?) Reminiscere hunc esse, qui suprà militi dixerit de Thaide, Iandudum te amat. & rursus, Iam tibi hæc aderit supplicans vltrò. & hinc videbis quos exitus habeat assentatio. nam idem militi author est summæ desperationis. Et animaduerte, quòd semper à mensa Gnato inuitus abstrahatur: nam & suprà, quum ad litem venitur, ex verbis Thrasonis manifestum est, & Gnatonem inuitum sequi, vbi dicit, Hancine ego vt contumeliam tantam, tam insignem in me accipiam Gnato? Mori me satius est. Et bene, Qua spe, & Quo consilio: tanquam omnia expertus, & nec muneribus gratus, nec terroribus metuendus. Quid nunc? qua spe,) Parasitus intelligit quid agat miles: sed ad hoc inducitur interrogare ipsum militem, vt populus audiat quo

consilio veniat ad Thaidem. Quid nunc? qua spe,) Summa desperatio est apud militem recóciliandæ amicæ, ad hoc vt æquo animo ferat admitti Phædriam, dum ipse quoque recipiatur. nam non in fine fabulæ contristandus est.

Quid inceptas Thraso?) Incipere, magnorum facinorum est, & audaciæ. *Incipere.*

Vt Thaidi me dedam,) Post inductionem belli, & instructionem pugnæ quid sequatur, nisi deditio superatorum? *Dedo.*

Et faciam quod iubeat.) Proprie: nam in deditione victores iubent, victi obsequuntur. *Deditio.*

Quî minus quàm Hercules seruiuit Omphale?) Hîc Terentius exprimit consuetudinem, in qua ignauis rationes criminum, & exempla suppeditant. nam sic & suprà de Pyrrho. Omphale Lydiæ regina fuit, quæ Herculem sibi seruientem etiam ad lanificium compulit: quum ipsa calathum & colum, cultúsque fœmineos sagittis, & claua, leonísque tegmine mutasset. Hercules seruiuit Omphale?) Subauditur, & ego seruiam Thaidi? *Omphale.*

Vtinam tibi commitigari videam sandalio caput.) Commitigari, est tundendo deprimi atque deponi. Sandalio caput.) Plus dixit Caput, quàm si aliam partem corporis diceret verberari. Et mirè calceamento caput verberari. *Commitigari.* *Sandalium.*

Perii. quid hoc autē est mali?) Eunuchi habitu Chærea, sed virili cōfidentia prosilit, & militem velut noui riualis terret aspectu.

Hunc ego nunquam videram:) Ideo Chæream miratur.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA. GNATO. THRASO.

O POPVLARES, ecquis me viuit hodie fortunatior? *Iābici tetram. catalectici.*

Nemo hercle quisquam: nam in me planè Di potestatem suam

Omnem ostendêre, cui tam subito tot cōgruerint commoda.

PA. Quid hic lætus est? C. ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium

Inuētor, īcœptor, perfector: scin' me ī quibus sim gaudiis?

Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? PA. audiui. C. scis sponsam mihi?

PA. Bene, ita me Di ament, factum. G. audin' tu illum quid ait? C. tum autem Phædriæ,

Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: vna est domus.

Thais patri se commendauit in clientelam & fidem:

Nobis dedit ſe. P A.fratris igitur Thais tota eſt? C.ſcilicet.

Aliàs pellitur) P A. Iam hoc aliud eſt quod gaudeamus: miles *pellitur foras.

C. Tum tu,frater vbi vbi eſt,fac quàm primum hæc audiat. P A.viſam domum.

T. Nũquid Gnato dubitas, quin ego perpetuò perierim? G.ſine

Dubio opinor. C.quid commemorem primum?aut laudem maxume?

Illum,qui mihi dedit cõſilium vt facerem:an me qui auſus ſim

Incipere?an fortunam collaudem,quæ gubernatrix fuit:

Quæ tot res,tãtas,tam opportunè in vnũ cõcluſit diem?

An mei patris feſtiuitatem & facilitatem?ô Iuppiter

Serua obſecro hæc nobis bona. P H.Di veſtram fidem, incredibilia

Trochaic' cat. Parmeno modo quæ narrauit. ſed vbi eſt frater? C.præſto adeſt.

Octonarii. P H.Gaudeo. C.ſatis credo,nihil eſt Thaide hac tua frater dignius

Quod ametur:ita noſtræ eſt omni fautrix familiæ. P H. hui mihi

Trochaici. Illam laudas? T.perii, quanto minus ſpei eſt,tanto magis amo.

Obſecro Gnato in te ſpes eſt. G.quid vis faciã? T.perfice hoc

Precibus, pretio, vt hæream in parte aliquã tãdem ãpud Thaidem.

G.Difficile eſt. T.ſiquid collibuit,noui te.hoc ſi effeceris,

Quodvis donum & præmiũ à me optato:id optatũ feres.

G.Itáne? T.ſic erit. G.ſi hoc efficio, poſtulo vt mihi tua domus

Te præsente absente pateat: inuocato vt sit locus
Sẽper. T.do fidem ita futurum. G.accingar. PH.quem
hîc ego audio?
*O Thraso. T.saluete. PH.tu fortasse quæ facta hîc sint
nescis?
T. Scio. PH.cur ergo in his ego te cõspicor regionibus?

*Suspicor carmen inuersione ordinis deprauatum. Constabit si sic legas,
O Thraso. T.saluete. PH. tu fortassis hîc quæ facta sunt nescis?
T Scio. PH.cur ergo in his te cõspicor regionib'? vt (ego) pronomẽ elidatur.

T. Vobis fretus. PH.scin' quàm fretus? miles, edico tibi,
Si in platéa hac te offendero pòst vnquam, nihil quod dicas mihi,
Alium quærebam: iter hac habui: peristi. G.eia haud sic
decet.
PH. Dictum est. G.non cognosco vestrum tam superbum. PH.sic erit.
G.Prius audite paucis: quod quum dixero, si placuerit,
Facitote. PH.audiamus. G.tu concede paululum istuc
Thraso.
Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer
velim,
Me huius quicquid facio, id facere maxime causa mea.
Verùm idem si vobis prodest, vos non facere inscitia est.
PH. Quid id est? G.militem riualem ego recipiendum
censeo. PH.hem,
Recipiendum! G.cogita modo, tu hercle cum illa Phædria
Et libenter viuis: etenim bene libenter victitas.
Et quod des, *paululum: & necesse est multum accipere
Thaidem, (paululũ) dissyllabum.
Vt tuo amori suppeditari possit sine sumptu tuo.
Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex vsu tuo
Nemo est: prĩcipio & habet quod det, & dat nemo largius.
Fatuus est, insulsus, tardus: stertit noctésque & dies.

Neque istũ metuas,ne amet mulier:facilè pellas vbi velis.
P H.Quid agimus? G.præterea hoc etiam,quod ego vel primùm puto,
Accipit hominem nemo melius prorsus neq; prolixius.
C. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. P H. idem arbitror.
G. Recte facitis. vnum etiam hoc vos oro, vt me in vestrum gregem
Recipiatis:satis diu hoc iam SAXVM VOLVO PH. recipimus.
C. Ac libenter. G.at ego pro istoc,Phædria & tu Chærea,
Hũc comedendũ & deridendũ vobis propino. C.placet.
P H.Dignus est. G.Thraso,vbi vis,accede. T.obsecro te quid agimus?
G.Quid? isti te ignorabant: postquam eis mores ostendi tuos,
Et collaudaui secundum facta & virtutes tuas,
Impetraui. T.bene fecisti:gratiam habeo maximam.
Nunquam etiam fui vsquam, quin me omnes amarent plurimum.
G.Dixin' ego in hoc esse vobis Atticam eloquentiam?
P H. Nihil prætermissum. ite hac omnes vos. valete, & plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

O POPVLARES,ecquis me viuit hodie fortunatior?) Hic persona Chæreæ est,feruens gaudio, vt adolescentuli est in prosperis rebus. O populares,) Non mirum si insane exultat nuptiis, qui iandudum ob id solùm,quòd vitiauerat virginem, lætabatur.

Nemo hercle quisquam:) Et interrogauit,& respondit sibi. Nemo hercle quisquam:) παρέλκον tertium. *Parelcon.*

Cui tam subito tot congruerint cõmoda.) TAM qualitatis,TOT quãtitatis est. *Tam. Tot.*

Quid hic lætus est?)Inuenta persona est ad quam gesta hæc narret Chærea,vt populus & miles instruatur,quid intus gestum sit.

Inuentor,incœptor,) Inuenire,sapientis est:incipere,audacis:perficere,constantis.Ergo plena laudatio est.& constat hoc Chæream laudatiue dicere.nam in subditis solum consilium attributurus est Parmenoni. *Inuenire. Incipere. Perficere.*

Scin' me in quibus sim gaudiis?) σύλληψις.Et nota,Scin' me: quum sufficeret scin': ergo ME abundat:& est figura ἀρχαϊσμός. *Syllepsis. Me. Archaismus.*

Scis Pamphilam meam) Amatoriè dixit Meam: vel potius sponsam meam, vel quam amo.

Inuentam) Cognitam. Inuenire.

Ciuem?) Deest, esse.

Scis sponsam mihi?) Deest & ESSE. & est SPONSA nunc participium. Sponsa.

Audin' tu illum quid ait?) Hoc, vultu mutato & turbato dicitur.

Amorem esse omnem in tranquillo:) Bene In tranquillo: quia mari & tempestatibus amicæ mobilitas & instabilitas comparatur. Sic Horatius, Simplex munditiis, heu quoties fidé Mutatosq; deos flebit: & aspera Nigris æquora ventis Emirabitur insolens, Qui te fruitur credulus aurea, &c. In tráquillo.

Vna est domus:) Post Pamphilæ nuptias.

Thais patri se commendauit) Hoc est quod profuit Phædriæ.

In clientelam & fidem:) Clientelam, vt ametur: in fidem, vt defendatur. Clientela.

Fratris igitur Thais tota est?) Bene Tota: vt ne ex parte quidem sit militis. Fides.

Miles pellitur foras.) Sunt gaudia ex nostris bonis: sunt gaudia ex aliorum malis, hostium aut inimicorum. Ergo vtrunque genus gaudiorum complexus est. Gaudia.

Visam domum.) Bene domi quæritur amator exclusus. nam neque ruri, neque in foro est.

Perpetuò perierim?) Quia illud periisse suprà, temporale videbatur. Quin ego perpetuò perierim?) Hic iam militi neque seruiendi amicæ, vt apparet, præbetur locus. Perpetuò perire.

Sine dubio opinor.) Quia non quis dicitur perpetuò periisse. quid enim opus hac exceptione est, quando nemo ita perit, vt téporaliter pereat, & postea fiat non perditus? Correxit parasitus stulti dictum militis: non illum perpetuò, sed sine dubio periisse opinari respondens. non est enim côtrarium Opinor te periisse sine dubio, pro certo periisse. Cófirmatur periisse miles, vt post tanta munera ex desperato supplex, ex supplice patiens riualis existat.

Quid commemorem primùm?) διαπόρησις oratoria familiaris laudantibus. Cicero, Vnde igitur potius incipiam? Hoc autem fit, vbi omnia & magna videntur & paria. Diaporesis. Quid cómemoré primú.

Illum, qui mihi dedit consilium) Attribuuntur personis consilia, facta, casus, & orationes. Ergo hic laudatur consilium Parmenonis, factum Chæreæ, casus fortunæ, id est euentus: oratio senis. Illum, qui mihi dedit consilium) Tria sunt in vita hominum, consilia, facta, successus. Consilium, animi est: Factum, corporis: Successus, fortunæ. Illum,) Parmenonem scilicet. Consilium. Factum. Casus. Oratio.

Quæ tot res,) Bene Tot res: quasi dicat, Eunuchum pro quo duceretur, commendationem virginis, absentiam meretricis, occasionem vitii inferendi, patris interuentum in nuptias.

An mei patris festiuitatem) Etiam patri laus impartienda est. nam non erat transeundum Festiuitatem, qua & festiuus amatori non obstitit, quòd ignouit vt facilis: vnde festiuitas in dictis, facilitas verò in animo & factis. Festiuitatem) Lætitiam: vt, Festiuus dies est. Festiuitas. Facilitas.

Di vestram fidem,) Cito interuenit Phædria, vtpote qui domi erat.

Quæ narrauit.) Nimius affectus in vtranque partem defectus orationis amat: est ergo ἔλλειψις: deest enim Gaudeo. Eclipsis.

Satis credo,) Sic dici nota agentibus solet. Rectè igitur huic dicitur, cui fiunt nuptiæ, GAVDEO. & ille sic respondet, vt amicis gratulantibus decet, Satis credo. Credo autem ideo quia multi sese fingunt gratulari, quum inuideant: gaudere, quum doleant. Satis credo.

Mihi illam laudas?) Scilicet amatori eius. Et MIHI pronútiatione iuuandum est.

Perii: quanto minus spei est, tanto magis amo.) Hic verò est ardor insa-

nissimus. vt Virgilius, Formosum pastor Corydō ardebat Alexin, Delicias domini. Et profectò sic est, Sapientes spe maxime ad amorē cogūtur: stulti forma tantum.

Spes. Obsecro.
Obsecro Gnato, in te spes est.) Mire, quasi desperatis omnibus auxiliis, abiecta nimis supplicatio inducitur. Nam & obsecro, & Gnato id significant, & in te spes est.

Quid vis faciam?
Quid vis faciā?) Non est hoc interrogantis, sed ostendentis non esse quid faciat.

Asyndeton.
Precibus, pretio,) Nihil militi superest præter precem, vt victo: & pretiū, vt diuiti. Nihil aliud optat, quàm sic res eant, vt persona Thaidis conueniri possit. Precibus, pretio,) ἀσύνδετα velut afflicta & lassa, pronūtianda sunt. Pretio,) Varie: quia alibi dixit, precario.

Vt hæream) τὸ hæream vltimum genus beneficii est. Et

In parte aliqua) Non enim Parte dixit, vt AEqua intelligatur.

Tandem.
Tandem) Et desperantis est, & difficulter credentis. Tandem, non est aduerbium temporis: sed nunc Saltem significat.

Difficile est.) Vultu & pronuntiatione, asseueratione firmandum est.

Eclipsis.
Siquid collibuit,) ἔλλειψις pro, Siquid collibitum est, efficis.

Noui te.) Deest Perficis. sed vbique plura gestu significat miles, vtpote infantissimus.

Donum. Præmium. Munus.
Quod vis donum, & præmium à me optato,) Donum, præmium est: & munus, præmium: sed donum, præmium diis datur: munus, præmium hominibus. nam separatim, donum deorum est: præmium virorum est fortium: munus hominum. & donum, munúsque, tam ante factum quàm post factum datur: præmium non nisi post factum est. Donum, voluntarium: præmium, debetur. Alii ergo ἀσυνδέτως pronuntiant, primò donum, & sic præmium, quasi vnam partem orationis. Quod vis donum & præmium) Donum, vt à largo homine: præmium, vt à præclaro facinore. Quod vis donum, & præmium à me optato, id optatum feres.) Donum optato, ob quod præmium accipias. Præmium à me optato,) Totum militariter.

Optatio.
nam & optatio dicitur, & optari à militibus. vt alibi, Vir fortis optet quod volet præmium.

Præsēs absēs. Sursūdeorsū. Vltrò citrò.
Si hoc efficio, postulo vt mihi tua domus te præsente absente vt pateat,) Prouerbiale est Præsente absēte, vt sursum deorsum, vltro citro, & cætera huiusmodi: fanda infanda, iusta iniusta, digna indigna, velit nolit.

Inuocatus.
Inuocato vt sit locus semper.) Inuocato, non vocato significat. IN etenim auget & minuit dictionem. Inuocato) Male intelligitur precibus vocato, quum sit αὐτομάτῳ, id est, etiam non inuitando, quin vltrò venire debeat suam domum.

Do fidem.
Do fidem) Iuro, confirmo, spondeo.

Accingi.
Accingar.) Non quia facile est quod negauit suprà, sed suis votis parasitus adductus est ad cœnandum: ideo & Accingar dixit: sic enim dicimus in magnis rebus suscipiendis. Vt, Accingunt omnes operi.

Saluete.) Supplex sine gratia & sine timore, modo inimicus & infestus.

Tu fortasse quæ facta hîc sint, nescis?) Hoc totum superbe ac minaciter inquit adolescens.

Scio.
Scio.) Compendium poetæ: ne rursus eadem dicerentur.

Conspicor.
Conspicor) Commune verbum est Conspicor.

Fretus vobis. Anacoluthon
Vobis fretus.) Et hoc stulte. quis enim & riualibus & inimicis fretum se esse dicat? Deinde ἀνακόλουθον, & vitiosa responsio est. nisi enim addideris Sum, erit solœcismus conueniens loquenti impolite homini & militi.

Scin' quàm fretus?) Est ab * ea subaudiendum est.

Miles edico tibi,) Hoc contumeliose, & proprie vt militi: Miles, inquit, edico tibi.

Offendere.
Si in platéa hac te offendero) Hoc est, Si vel casu inuenero. Et in platéa, inquit, non circa meretricis fores.

Nihil. Quod.
Nihil quod dicas) Nihil, pro non: vt sit, Non est quod dicas mihi: id est, nihil

est quod dicas, pro vt dicas mihi: vt sit, quod, pro vt: aut quod, pro quid dicas mihi. Certum est autem sic veteres locutos esse. Quod.

Alium quærebam:) Aut Alium pro Quẽdam posuit: vt sit, quendam quærebã, id est aliquem. aut alium, hoc est non quem tu putas: hoc est alium, non Thaidem. sed si aliam diceret, neq; cõmode, neque εὐφώνως loqueretur. præualet enim masculinum genus. Alius.

Peristi.) Ordo est, Postquam in platéa hac te offendero, peristi.

Eia) Interdum hortantis est. ergo nunc eia, correctionem significat. Eia.

Non cognosco vestrum tam superbum.) Locutio annotanda: mire laudauit, vt persuadere potuisset. Vestrum tam superbum.) Non, vestrum superbum. Vestrum tam superbum.) Absolute: vt, Pol Crito antiquum obtines. Ergo subaudiamus vel ingenium, vel animum, vel morem, vel institutum. Superbum vestrum.

Prius audite paucis:) Mira insinuatione agit: qui non vt consentiant, sed vt audiant paucis petit. Et bene Prius, quasi non obstet quo minus faciant quod velint. Tum deinde quo attẽtiores existant, addidit PAVCIS. deinde SI PLACVERIT. facilius enim flectitur, cum quo non pugnamus vt consentiat. Prius audite) Fiduciam ostentat persuasoriam rem dicturi.

Audiamus.) Bene: non Faciamus, sed Audiamus dixit: nam prima oratoris impetratio in mala causa est, audiri meruisse.

Tu concede paululum istuc Thraso.) Thraso hoc in bonam partem accepit: & ideo paret. putat enim vel turpe esse, si humiliter precetur suo nomine, séque audiẽte parasitus: vel incõgruũ sibi, si in os præsens à Gnatone laudetur. Istuc Thraso.) Non ad se vocat: sed locum ostendit quo abeat atque concedat.

Principio, ego vos) Videt neque se odio haberi, neque offendi animos audientiũ in militis nomine. Hoc ergo oratorie: pro eo homine in quo offenditur, eũ in quo non offenditur, posuit.

Me huius quicquid facio, id facere maxime causa mea:) Deest REI aut EST: vt sit, Me huius quicquid est quod facio, id facere maxime causa mea. Hic à persona discessit: & rem nõ odiosam pro odiosa posuit, id est parasiticam, pro æmuli amore & commodo.

Verum idem si vobis prodest,) Multum attulit ad persuadendum: non esse commodum militi admitti, & suum commodum ipsorum esse commodum.

Vos non facere, inscitia est.) Oratorie, & secundum insinuationis præcepta sic dixit. nam remittendo & dubitando, magis flectit animos, quàm si aperte ac pertinaciter asseueret.

Militem riualem ego recipiendum censeo.) Artificiose satis, semel intulit omne quod durum dictu ad persuadendum erat. nam quòd militem & riualem dixit, ad eam rem valet vt magis admittendus sit quàm excludendus: & simul fiducia sic dicentis parat animos ad audienda quæ dicet. Militem riualem ego recipiendũ censeo.) Riuales dicũtur æmuli de mulieribus, facta translatione nominis à feris bestiis: quæ sitientes cum ex eodem riuulo haustum petunt, in prælium contra se inuicem concitantur. Sic Cicero pro Cælio, Sin erit ex illo fonte riualis, inquit. Militem riualem ego) Considera quo vultu hoc dicendum sit: & intelliges & militem, & riualem, & recipiendum, & ego censeo, quanta significat. Non enim dixit Thrasonẽ, sed militem: quod nomen ad stultitiam valet. Non socium, sed riualem: quo ostendit, quãdoquidem riualis in meretrice capiendus est, hunc potius eligendum. Nec, non Excludendum, sed Recipiendum dixit: vt & ostenderet adeò prodesse, vt etiam de industria retinẽdus sit. Nõ, volo aut rogo, sed cẽseo: vt consiliarius, non parasitus, videatur loqui. Nam quòd EGO addidit, eo dicto vsus est, quo vti solent qui plus in negotio vident. nam sic in Phormione Iuriscõsulti, Ego quæ in rem tuam fuerint, ea velim facias. Ego sedulo hũc dixisse credo. Ego amplius deliberãdũ cẽseo. Riuales. Miles riualis.

Censeo.) Vide virtutem poetæ. non enim dixit Peto, sed Censeo: tanquam illis modo consulat, neque pro milite agat.

Modo. Cogita modo,) Modo, aut tantummodo significat: aut temporis est aduerbium. & simul incerta distinctio est.

Libenter viuere. Et libenter viuis:) Id est, bonorum ciborum edax es.

Suppeditare. Suppeditare possit sine sumptu tuo.) Aut supeditare, pro suppeditari. aut deest se. Vt, Accingunt omnes operi.

Magis ex vsu. Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex vsu tuo nemo est.) Locutio est ex negatiuis tertia: vt, Agrum in his regionibus meliorem nemo habet. Magis ex vsu) Pro vtilior. & Magis opportunus, pro opportunior. Nemo est.) Hoc est oppportunus.

Habet quod det,) Vt diues.

Largius dare. Et dat nemo largius:) Vt liberalis.

Fatuus. Fatuæ nymphæ. Fatuus,) Inepta loquens, à fando fatuus dicitur: inde Fauni Fatui: & nymphæ Fatuæ dictæ sunt. Fatuus est,) Hoc est ex vsu tuo.

Insulsus. Fatui & Fauni dii. Insulsus,) Sine sale & sapientia: aut sine saltu & facilitate. Fatuus est, insulsus,) Fatui sunt, qui verbis & dictis fatui sunt. Insulsi verò, corde & animo. Fatuus est, insulsus,) Sunt qui fatuũ, animo putant: Insulsum, dictis. sed male. Nam fatui quoque dii sunt, qui & Fauni dicuntur: & non stulti, sed multum fantes, id est loquẽtes. Fatuus est, insulsus,) Hæc quæ nunc addidit, non ex superioribus pendent: sed cum superiora valeant plurimum (nam quia diues & liberalis, potuit obesse riualibus) hæc omnia bona in milite corrumpũtur, quòd fatuus, quòd insulsus, & cætera, quæ ipse persequitur. Fatuus est, insulsus,) Hæc bene adduntur: quia dixit, Et habet quod det, & dat nemo largius. Ad rẽ eam valebat, vt amaretur miles à meretrice, & præponendus omnibus esset: sed ingrata sunt mulieribus, maximéque lasciuis hæc omnia quæ subiicit. Fatuus est, insulsus,) Hoc pro aceruo vitiorum, cum quadam vultus improbitate prolatum est, quo magis res in medio posita esse videatur.

Tardus. Tardus:) In Venerem scilicet. Tardus:) Corpore & membris, quanquã & intellectu tardos vocamus qui stulti sunt: sed melius est sic intelligi, vt ea vitia videatur dicere, quæ inamabilem faciant etiam diuitem, largúmque amatorem. Nam aut verba commendant: vt, Pendétque iterũ narrantis ab ore. hic fatuus. Aut sapientia gratum facit: vt, Multa viri virtus animo. hic insulsus est. Sed mihi videtur fatuum dicere qui tantum glorietur, & blandiri amicæ nesciat. Insulsum, qui non sit salax, & cupidus coitus. Tardum qui non facilè explicet Venerem: quæ res meretricibus odiosa est.

Stertit. Stertit) Plus dixit quàm dormit.

Dies & noctes. Noctésq; & dies.) Plus significat quàm si diceret, diebus & noctibus: vt hoc ipso nomine consiliari authoritas inesse videatur.

Vbi. Vbi velis.) Quando vel quum.

Quid agimus?) Initium consensionis, dubitatio est eius qui negauerit.

Hoc etiam,) Deest, vel abest.

Quod ego) Parasitus scilicet.

Primùm puto:) Primùm puto, quasi parasitus.

Accipere. Accipit hominem) Accipit, pascit, inuitat: vt, Illos porticibus rex accipiebat in amplis.

Nemo melius prorsus, neque prolixius.) Horum alterum apparatum indicat, alterum copiam.

Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est.) Facete dixit adolescens rei parcus, & qui putet amorem sine damno esse oportere, quíque fefellerit meretricem: non solum eiiciendum non esse militem, sed etiam quouis modo sustinendum ac perferendum. Mirum, ni illoc homine) Obtinuit parasitus iam quod negabatur.

Primo deliberatum: vt Quid agimus? pòst concessum: vt, Mirum ni illoc homine quoquo pacto opus est. Mirum, ni illoc) Hic inquit, eiusmodi est, vt etiam cũ mala conditione patiendus sit.

Idem arbitror.) Sanè opus fuit consensione, præcipuè Phædriæ, cuius res agitur: nam ita & seruata persona est tarde consentientis amatoris.

Recte facitis.) Gratiarum actiò est. Recte facere.

Vnum etiam hoc vos oro,) Subtiliter etiam parasitus hîc se adiungit, suásq; partes circa hos agit.

Vt me in vestrũ gregem) Iam hos laudat: & nimis parasitus est, si recorderis eundem dixisse, Facete, lepide, laute. nihil suprá.

Satis diu hoc iam saxum voluo.) Vide quemadmodum serpat paulatim etiam in eorum assentationem ex vituperatione militis. Hoc saxum voluo.) Prouerbium in eos qui inextricabili labore afflicti sunt. Et bene Saxum de stulto milite ait:
& seipsum Sisyphum fecit. Hoc saxum voluo.) Velut Sisyphus apud inferos. Saxũ voluere.

At ego pro istoc, Phædria,) Subaudiamus & sum hîc. aliter non, vt parasitus ait.

Phædria & tu Chærea,) Ambos nominat, quasi legibus paciscantur.

Hunc comedendum,) Cum cæteris rebus, summus poeta etiam fidem ostendit amicitiæ parasiticæ, exemplo Gnatonis de milite loquentis hoc modo.

Propino.) Facete sic dixit, vt parasitus, & vt qui de conuiuio loqueretur. Propino.

Dignus est.) Hæc verba vltima longi sermonis, eiusmodi sunt, vt miles hæc audiens, laudatum se esse, & approbatum existimet.

Vbi vis) Honorificè reuocat ablegatum cum iniuria, dicendo, Vbi vis: quia accede Vbi.
imperatiuum erat. & VBI nisi QVANDO intellexetis, vitium est.

Isti te ignorabant:) Figura ἀκυρολογία. Ad vtrunque enim pertinet, & ad laudem, Acyrologia.
& ad mores. Et hoc ambiguum.

Secundum facta & virtutes tuas,) Et hoc ἀμφίβολον. Nam virtutes εἰρωνικῶς pro Virtutes.
vitiis posuit: vt, Nescis qui vir fiet. &, Ornatus esses ex tuis virtutibus. Facta & vir- Facta.
tutes) Propriè facta militibus ascribuntur. Facta & virtutes) Amatior est εἰρωνεία Ironia.
in vitiosos homines, quàm veritas. Nunquam.

Nunquam etiam fui vsquam) Nunquam, & locum, & tempus significat: Vsquam, Vsquam.
locum magis. Nunquã, pro non. Et nunquam vsquam τῷ ἀρχαϊσμῷ, pro, nõ vsquã, Archaismus.
id est nusquam.

Quin me omnes amarent plurimum.) Contrarium superiori. quid est enim quod bene non fecerit quicquam, si in illo est, vt ametur?

Atticam eloquentiam?) Et hoc εἰρωνικῶς, vt illa quæ suprá. Atticam dicit veram Attica elo-
atque germanam: quia excultior eloquentia, dicitur Attica: & summi oratores, At- quentia.
tici appellati sunt. Attici.

Prætermissum.) Et hoc anceps est, intellectu gemino ad vtrunque.

Ite hac) Quo vocat parasitus? an ad meretricem? an ad cœnam militis, vt promisit, Hunc ego comedendum & deridendum vobis propino. Ite hac) Comessatum ad militem, vel ad Thaidem. Si cœnæ interfuit meretrix: quomodo pòst acta sunt omnia cum mentio noctis non facta sit? Omnia post cœnã gesta sunt: & non completa per rixam cœna, superfuit plurimum temporis ad agendum.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Chremes	ſenex.	Dromo	ſeruus.
Clitipho	adoleſcens.	Soſtrata	matrona.
Syrus	ſeruus.	Bacchis	meretrix.
Menedemus	ſenex.	Phrygia	ancilla.
	Nutrix.		
Clinia	adoleſcens.	Antiphila	meretrix.

C. SVLPITII APOLLINARIS IN HEAVTONTIMORVMENON PERIOCHA.

Senarii.

IN MILITIAM proficiſci gnatum Cliniam
Amantem Antiphilam compulit durus pater:
Animíque ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox vt reuerſus eſt, clam patre diuortitur
Ad Clitiphonem (is amabat ſcortum Bacchidem)
Cum accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila, factum id quo patrem
Suum celaret Clitipho: hic technis Syri,
Decem minas meretriculæ aufert à ſene.
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

IOH. CALPHVRNII BRIXIENSIS VIRI CLARISSIMI IN P. SEXTI TERENTII HEAVTONTIMORVMENON PROLEGOMENA.

HAEC fabula, Menandri Græca: quæ facta à Terentio Latina, nomẽ idem obſeruauit, ne Græci nominis euphoniam perderet: quòd Terentius minus laudis exiſtimaret propria ſcribere, quàm Græca transferre. Nomen habet à ſene ſeipſum excruciante ob filii abſentiam: quem amantem, duritia ſua in militiã proficiſci compulerat. ἑαυτὸν τιμωρούμενος, Latinè ſeipſum excrucians interpretatur. Illud animaduertendum, omnes Terentianas fabulas, ex vtroq; genere miſtas, præter hanc. Nam comœdiæ aut motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut miſtæ. Motoriæ, turbulentæ: Statariæ, quietiores: Miſtæ, ex vtroque actu conſiſtentes. In hac, quæ plurimum delectat actu & ſtylo, primæ partes ſunt Menedemi & Chremetis: ſecundæ Cliniæ &

Clitiphonis:tertiæ,Syri:& sic deinceps.Hæc etiā,vt cæteræ,quinq; actus habet, Prologum concitatum. Nam & se purgat:& in lædendis aduersariis est occupatus.Argumentum quoque non simplicis negotii habet,nec vnius adolescētis,vt in Hecyra:sed duorum,vt in fabulis.

ARGVMENTVM.

C HREMES grauidæ vxori olim interminatus,si puellā pareret,nolle tolli.At illa clàm anui Corinthiæ nutriendam dedit. Hanc adultam Clinia inuito patre amare cœpit. cuius duritia & assiduis iurgiis,in militiā proficisci compulsus est.Postea facti patrē Menedemum adeò pœnituit, vt omnia venderet, & agrum emeret, in eóque se exerceret: vt sic filii iniuriam vlcisceretur. Paulo pòst reuertitur Clinia, & clam patre diuertitur apud Clitiphonem, qui & ipse amabat scortū Bacchidem.Mittit accersitum cupitam Antiphilam Clinia:cum qua & Bacchis vnà venit. Hanc adolescentes Cliniæ amicā simulant Syri technis. Antiphila ad matrē deducitur: cuius occasionē Syrus decem minas meretriculæ aufert à Chremete.Dehinc Antiphila Clitiphonis soror reperitur,& Cliniæ in vxorē datur.Chremes Bacchidē à Clitiphone amari animaduertit:irascitur:minatur. sed & Menedemo adhortante filio ignoscit: & aliam illi dat coniugem. In primo actu agitur de coniunctione senum,scilicet Menedemi & Chremetis: simul & de amicitia & familiaritate adolescentū,in qua Clitipho ardentissimus ostenditur. Secundus actus continet quemadmodum adolescentes amicas receperint:simul & Syri callidum cōsilium. Tertius actus exprimit Syri fallaciā in Chremem, vt Bacchidem credat Cliniæ esse amicam, & Antiphilam arrhaboni Bacchidi relictā esse putet pro argento,quod anum Corinthiā meretrici debere finxit. In quarto actu agitur de recognitione Antiphilæ:& de extorsione argenti quod Bacchidi Clitipho promiserat. Quintus actus continet omnium rerum conuersionē ad iucundos exitus,patefacta cunctis cognitione gestorum: & quemadmodum Antiphilam vxorem Clinia duxerit: Clitipho verò dimissa Bacchide, aliam acceperit.

GRAECA EST MENANDRV. ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS. DEINDE DVABVS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIA, C. CORNELIO, M. IVVENTIO COSS.

Aliàs, T. Sempronio. Vide anno ab Vrbe condita 591.

PROLOGVS.

Senarii.

NE CVI sit vestrum mirum, cur parteis seni
Poeta dederit, quæ sunt adolescentium,
Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Græca, integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon:
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Nouam esse ostendi, & quæ esset: nunc qui scripserit,
Et cuia Græca sit, ni partem maximam
Existimarem scire vestrum, id dicerem.
Nunc quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non prologum:
Vestrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.
Nam quòd rumores distulerunt maleuoli,
Multas contaminasse Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere: & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt putat.
Tum quod maleuolus vetus Poeta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicûm ingenio fretum, haud natura sua:

Arbitrium vestrum, vestra existimatio
Valebit: quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquûm possit, quàm æquûm oratio.
Facite æqui sitis: date crescendi copiam
Nouarum, qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis: ne ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit seruo currenti in via
Decesse populum: cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet, quum dabit
Alias nouas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi
Statariam agere vt liceat per silentium:
Ne semper seruos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assidue agendi sint mihi,
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea causa causam hanc iustam esse animum inducite:
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Siqua laboriosa est, ad me curritur:
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio: experimini,
In vtranque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam auarè pretium statui arti meæ:
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quàm maxumè seruire vestris commodis:
Exemplum statuite in me, vt adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quàm sibi.

IOH. CALPHVRNII INTERPRET. IN PROLOGO HEAVTONTIMORVM.

NE CVI sit vestrum mirum,) Prologus concitatus: nam & se purgat, & aduersarium acriter terret. Actor quoque, ex commodo suo, cur hanc comœdiæ actionem susceperit, causas affert.

Ex integra Græca,) Terentius Hecyram & Phormionem ab Apollodoro transtulit: reliquas quatuor, à Menandro.

Et quæ esset:) Id est,quo nomine vocaretur.

Officiū prologi. Oratorem voluit esse me,non prologum:) Officium prologi,ante narrationem rei semper est : veruntamen & post principium fabulæ inducitur,vt apud Plautum in Milite glorioso,& apud cæteros magnæ authoritatis veteres poetas. Oratorē) Sic in prologo Hecyræ,Orator ad vos venio cū ornatu prologi. Oratorem) Oratorem audire oportere,ius gentium est.Oratorem,non liceat iniuriam pati.Ne igitur patiatur iniuriam, non se prologum,sed oratorem nominat. Et orator est qui rogat:Exorator,qui impetrat. Alibi Terentius,Orator ad vos venio,finite exorator siem.Et orator est,cui causa defendenda mandatur.

Orator.

Exorator.

Nam quòd rumores distulerunt maleuoli,) Id quod maleuoli vitio dant sibi,sibi laudi ascribit : seque exemplo præstantissimorum poetarum defendit,qui idem factitauerunt. Distulerunt,diuulgauerunt.

Differo.

Autumo. Autumat.) Opinatur,dicit,censet.

Habet bonorum exemplum:) Videlicet,Plauti,Næuii,Ennii:quos authores Terentius habet,vt in prologo Andriæ fatetur,Qui quū hunc accusant,Næuium,Plautū, Ennium Accusant,quos hic noster authores habet.

Tum quod maleuolus vetus poeta dictitat.) A natura,Maleuolus: à tempore vel inuidia,Vetus:à signo æmulationis Poeta. Vetus,plerūque ad laudem refertur,interdum ad vituperationem.Vetus,id est cariosus,& quasi rancidus. Maleuolus,non criminibus,sed maledictis.

Vetus.

Maleuolus.

Musicus. Hunc musicum,) Videlicet poetam elegantem. Musicus, Latinè dicitur elegans. ἄμυσος verò Græcè,inelegans.

Amicūm ingenio fretum,) Hoc idem refellit in prologo Adelphorum, Nam quod isti dicunt maleuoli,homines nobiles Eum adiutare, assiduéq; vnà scribere: Quod illi maledictum vehemens existimant, Eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet Qui vobis vniuersis & populo placent. Amicūm) Pro amicorū, videlicet Lælii & Scipionis,quorum amicitia Terentius familiarissimè vsus est.

Arbiter. Arbitrium vestrum,) Bene Arbitrium.nam arbiter dicitur iudex qui totius rei habet arbitrium & facultatem. horum enim arbitrio & iudicio comœdia commendari poterat.

Ne plus iniquūm possit,) Iustā rem petit:quæ quidem,nisi ab iniustis,conceditur.

Qui nuper fecit seruo currenti in via) In hoc notatur aduersarius,qui decorum personæ non seruauerit. Quid enim magis præter serui decorum,quàm vt illi populus in via decedat,& insano seruiat?

Statariā agere comœdiam. Date potestatem,mihi statariam agere) Vt liceat ad exitum vsque fabulæ perpetuo stare,ne videlicet aliqua turba fiat:vt fieri solet aut ludis funābuli, aut gladiatorum.tunc enim necesse est relinquere comœdiæ actionem. Et bene dixit Statariam. Agi enim dicitur fabula cum recitatur:Stare cum placet.Est etiam comœdia quæ dicitur stataria aut motoria,à statariis actibus vel motoriis.

Ne semper seruos currens,) Exprimit varias personas, quæ in comœdiis introducuntur,quibus ars comica valde nobilitatur. Inducitur autem leno periurus,amator feruidus,seruus callidus,& amica illudens, & vxor inhibens,& mater indulgens, & patruus obiurgator,& sodalis opitulator, & miles præliator,parasiti edaces, parentes tenaces & meretrices.

Paronomasia Mea causa causam hanc iustam) παρονομασία.

Si qua laboriosa est,) Iustum etenim est seni in re laboriosa fauorem præstare.

Grex. Ad alium defertur gregem.) Gregem cum contemptu dixit,alios actores paruifaciēs.Gregem appellat scenicorū turbam.Plautus in prologo Asinariæ, Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene,atque huic gregi.

Pura oratio. Est pura oratio:) Hoc est nitida,quæ facilè assensum auditorum ineat.

Terētius seipsum laudat. Si nunquam auare pretium statui) Per hæc verba Terentius demonstrat quàm

grauis author ſit, qui ſuas comœdias probet. ſic Horat. -& cum reſpondere coneris, Quæ grauis AEſopus, quæ doctus Roſius egit.

Et cum eſſe quæſtum) Nonnunquam ſubauditur Si, vt ſit, Et ſi eum quæſtum.

Seruire veſtris commodis:) Plus dixit Commodis, quàm ſi diceret Voluptatibus.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

CRHEMES, MENEDEMVS, ſenes.

QVANQVAM hæc inter nos nuper notitia admodum eſt, Senarii.
Inde adeò, quòd agrum in proximo hîc mercatus es,
Nec rei ferè ſanè amplius quicquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas
(Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto)
Facit, vt te audacter moneam & familiariter:
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua.
Nam prò deûm atq; hominum fidem, quid vis tibi? aut
Quid quæris? annos ſexaginta natus es,
Aut plus eo, vt coniicio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque preti maioris nemo habet:
Seruos complureis: proinde quaſi nemo ſiet,
Ita attentè tute illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam veſperi
Domum reuertor, quin te in fundo conſpicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre: denique
Nullum remittis tempus: neque te reſpicis.
Hæc non voluptati eſſe ſatis certo ſcio.
At enim dices, Me quantum hîc operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ conſumis tuæ,
Si ſumas in illis exercendis, plus agas.
M. Chreme tantúmne eſt ab re tua otii tibi,
Aliena vt cures, eáque, nihil quæ ad te attinent?
C. Homo ſum: humani à me nihil alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta.

Rectum est ego vt faciam, non vt deterream.
M. Mihi sic est vsus: tibi vt opus est facto, face.
C. An cuiquã est vsus homini, se vt cruciet? M. mihi est.
C. Siquid laboris est, nollem: sed quid istuc mali est?
Quæso quid de te tantum meruisti? M. eheu.
C. Ne lachruma, atque istuc quicquid est, fac me vt sciã:
Ne retice: ne verere: crede inquam mihi,
Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero.
M. Scire hoc vis? C. hac quidem causa qua dixi tibi.
M. Dicetur. C. istos rastros interea tamen
Depone: ne labora. M. minime. C. quam rem agis?
Vetus non habet (me) M. Sine * me, vacuum tempus ne quod dem mihi
Laboris. C. non sinam inquã. M. ah, non æquum facis.
C. Hui, tam graueis hos quæso? M. sic meritum est meũ.
C. Nunc loquere. M. filium vnicum adolescentulum
Habeo. ah, quid dixi habere me? imò habui Chreme:
Nunc habeam, necne, incertum est. C. quid ita istuc?
M. scies:
Est è Corintho hîc aduena anus paupercula:
Eius filiam ille amare cœpit perditè,
Propè iam vt pro vxore haberet: hæc clam me omnia.
Aliàs, id Vbi * rem resciui, cœpi non humanitus,
Neque vt animum decuit ægrotum adolescentuli
Tractare: sed vi, & via peruolgata patrum:
Quotidie accusabam, Hem, tibíne hæc diutius
Licere speras facere me viuo patre,
Amicam vt habeas propè iam in vxoris loco?
Erras si id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum quod te dignum est facies: sed si id non facis,
Ego quod me in te sit facere dignum, inuenero.
Nulla adeò ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego istuc ætatis, non amori operam dabam,

Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem:atque ibi
Simul rem,& gloriam armis belli repperi.
Postremo adeò res rediit:adolescentulus
Sæpe eadem,& grauiter audiendo,victus est.
Putauit me & ætate,& beneuolentia
Plus scire & prouidere,quàm seipsum sibi:
In Asiam ad regem militatum abiit Chreme.
C. Quid ais? M. clam me est profectus, menseis treis abest.
C. Ambo accusandi: & si illud incœptum,tamen
Animi est prudentis signum,& non instrenui.
M. Vbi comperi ex his,qui ei fuere conscii,
Domum reuertor mœstus,atque animo ferè
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:
Assido,accurrunt serui:soccos detrahunt:
Video alios festinare,lectos sternere,
Cœnam apparare:pro se quisque sedulò
Faciebat,quo illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc,cœpi cogitare, Hem,tot mea
Solius solliciti sunt causa,vt me vnum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum vnicum,
Quem pariter vti his decuit,aut etiam amplius,
Quòd illi ætas magis ad hæc vtenda idonea est:
Eum ego eieci hinc miserum iniustitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam.nam vsque dum ille vitam illam * incolit (Aliàs,inco-let)
Inopem,carens patria ob meas iniurias,
Interea vsque illi de me supplicium dabo,
Laborans,quærens,parcens,illi seruiens.
Ita facio prorsus:nihil relinquo in ædibus,
Nec vas,nec vestimentum:corrasi omnia.
Ancillas,seruos,nisi eos,qui opere rustico

Faciundo facile ſumptum exerceant ſuum,
Omnes produxi ac vendidi:inſcripſi ilico
AEdeis mercede:quaſi talenta ad quindecim
Coegi:agrum hunc mercatus ſum:hîc me exerceo.
Decreui tantiſper me minus iniuriæ
Chreme,meo gnato facere,dum fiam miſer:
Nec fas eſſe vlla me voluptate hîc frui,
Niſi vbi ille huc ſaluos redierit meus particeps.
CH. Ingenio te eſſe in liberos leni puto,
In 'illum) eliditur l. Et ' illum obſequentem, ſiquis rectè aut commodè
Tractaret:verum neque tu illum ſatis noueras,
Nec te ille. hoc ibi fit,vbi non verè viuitur.
Tu illum nunquam oſtendiſti quanti penderes,
Nec tibi ille eſt credere auſus quæ eſt æquum patri.
Quod ſi eſſet factum,hæc nunquam eueniſſent tibi.
ME. Ita res eſt,fateor:peccatum à me maximum eſt.
C. Menedeme,at porrò rectè ſpero illum tibi
Saluom affuturum eſſe hîc(confido)propediem.
M. Vtinam Di ita faxint. C. facient: nunc ſi commodum eſt,
Dionyſia hîc ſunt:hodie apud me ſis volo.
M. Non poſſum. C. cur non? quæſo,tandem aliquantulum
Tibi parce:idem abſens facere te hoc vult filius.
M. Non conuenit,qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipſum fugere. C. ſicine eſt ſententia?
M. Sic. C. bene vale. M. & tu. C. lachrumas excuſſit mihi,
Miſerétque me eius. ſed vt diei tempus eſt,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam vt veniat: ibo vt viſam ſi domi eſt.
Nihil opus fuit monitore:iam dudum domi
Præſto apud me eſſe aiunt, egomet conuiuas moror.

Ibo adeò hinc intró: sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

QVANQVAM hæc inter nos) Bene ex arte comica senex opitulator inducitur, qui & miseria & tristitia alterius valde commoueatur. simul amborum senum coniunctio & familiaritas, ad id quod secuturum est, non parum accõmoda futura est. simul exprimitur à poeta mutua miseratio, quæ inter senes esse solet, & omnino senilis prolixa. Quanquam hæc inter nos) Exordium est, & oratori congruũ. quod enim exigua notitia, aut nuper incœpta, vel nulla consuetudo anteactæ vitæ facere prohibet, id vel virtus, vel propinquitas cogit.

Vicinitas) Vicinia nõ tam homines qui eundem incolunt vicum significat, quàm qui prope domum tuam habitant. Vicinitas autem non homines, sed propinquitatem propriè vicinorum. Vicinia. Vicinitas.

Nam prò deûm atque hominum fidem,) Exclamatio vehemens est in eum, qui & senex & diues continuo se labore defatiget, & eo magis Chremes admiratur huius laborem nondum intellecta causa.

Vt coniicio.) Id est coniecturam capio. hinc coniectura dicta est à coniectu, id est à directione quadam rationis ad veritatem. Vnde etiam somniorum atque ominũ interpretes, coniectores vocamus. Coniicio. Coniectura. Coniectores.

Nemo) Pro quisquam. Nemo.

Tute illorum officia fungere.) Nunc dicimus, Officiis fungeris. Fungor idem est quod officium munúsque ago, vt fungor magistratu, fungor legatione. Fungor.

Nunquam) Deest nam.

Tam mane) Modò aduerbium: alibi nomen videtur: vt, Iam mane nouum, iam clarum mane fenestras Intrat. Mane.

Quin te in fundo conspicer fodere,) Quin, pro quòd non, hoc in loco: aliàs pro cur non, pro etiam, pro quare, ponitur. In fundo) Superius dixit, Agrum in proximo hic mercatus est. Fundus enim ab agro continetur. de quo Cicero in quodam iocolari libello, Fundum verò vocat quem possit mittere funda, Quin. Fundus. Funda.

Ni lapis exciderit, qua caua funda patet.

Nullum remittis tempus, neque te respicis.) Nihil significantius de eo qui nihil sibi parcit, nec sui miseretur. nam qui aliis remittit aliquid, id est condonat, is est facilis & mitis naturæ. Remittere.

At enim dices,) Antipophoræ respondet.

Pœnitet.) Id est parum videtur. Pœnitet enim eum qui parum putat. alibi Terentius, Nostri nosmet pœnitet. Virgilius in Bucol. Nec te pœniteat calamo triuisse labellum. Cicero ad filium, Quoad te quantum proficias non pœnitebit. Pœnitet.

Quod in opere faciũdo) Opera est actio, & persona ipsa quæ opus peragit. Opus, finis est & fructus operæ. Nonnunquã opus pro opera videtur accipi. Virgilius, Mollibus è stratis opera ad fabrilia surgit. Opera. Opus.

In illis exercendis,) Qui aliis præest, aut paterfamiliàs, aut imperator, plus efficit sua adhortatione quàm opera.

Tantúmne est ab re tua otii tibi,) Difficilis, vt inquit Cicero, est cura rerum alienarum. Nam ea magis percipimus atq; sentimus, quæ nobis ipsis, aut prospera aut aduersa veniunt: quàm illa quæ cæteris, quæ quasi longo interuallo interiecto videmus aliter de illis, ac de nobis iudicamus. Ab re tua) Id est à negotiis tuis familiaribus. dicitur etiam, ab re tua, contra vtilitatem tuam: sicut, è re tua, & è republica: id est pro re tua, & pro republica. Ab re tua. E re tua.

Homo sum: humani à me nihil alienum puto.) Hoc ex Platonis sententia, qui inquit, Ortus nostri partem patriam vẽdicare, partem amicos: & vt Stoicis placet, quæ

in terris gignuntur,ad vsum hominum omnia creantur.Homines autem,hominum causa generantur,vt ipsi inter se alii aliis prodesse possint.

Percontari. Interrogare. Percontari) Id est interrogare. Percontari suapte natura ad finem spectat coarguendi. Interrogamus,noscendi gratia:Percontamur verò,arguendi:quanuis tamē vtroque indifferenter vtamur.

Vsus. Vsus,) Modò opus significat,aliàs vtile:vt,Opus est facto. pro facere.Sic Sallustius, Nam & priusquam incipias,consulto:& vbi consulueris,maturè facto opus est.

Mihi est.)Nō repugnat sententiæ Chremetis,sed se solū meruisse dicit vt crucietur.

Mereo. Mereor. De te tātum meruisti:) Dicimus autem Mereo & Mereor. Mereor de te,est aliquid in te confero vel bonum vel malum.

Taceo. Reticeo. Obticeo. Ne retice,) Bene Retice. Nam reticemus dolores, Obticemus pudenda,Tacemus secreta:vt,Nec tacui demens.In Eunucho, Virgo conscissa veste lachrymās obticet.

Aut consulando,aut consilio, aut re iuuero.) His tribus adhibitis quid amplius in vera amicitia exoptandum?

Depone:) In tempore.

Non sinam inquam.) Hæc magis gestu exprimuntur.

Aposiopesis. Hui,tā graueis) Aposiopesis:& admiratio ponderis rastrorū,quibus senex vtitur.

Perditus. Perdite,) Bene Perdite. Nam perditus est qui in omne scelus est traditus.

AEger. AEgrotum. Animum ægrotum) Pro ægro dixit.nam animus, æger: corpus verò,ægrotum dicitur.

Et via peruolgata patrum:) Patres bonis institutis,aliorū exemplis,nonnunquam minis,filios ad virtutem adhortantur.

Tantisper. Tantisper volo,) Tantisper,postulat post se DVM pro donec siue quandiu.Cic. In carcerem ductus,vt ibi esset tātisper,dū culeus in quē deiectus deferretur,cōpararetur.Sūt qui accipiant tantisper,pro tantùmmodo:sunt qui pro interea.Liuius lib. I. ab vrbe condita, Tamen id imperium ei ad puberem ætatem incolume mansit,tantisper tutela muliebri. Et TANTISPER sine DVM vsus est.

Non amori operā dabam,) Bene senex iuxta Horatii præceptū, Laudator temporis acti,inducitur.

Res. Rem & gloriam) Hæc duo potissimum à militibus strenuis comparantur.Res tria norat,imperium siue diuitias,litem,& Venerem.

Putauit me) Clementissimus pater filium laudat, quòd non pertinax in malis,vt multi, fuerit.

Compertum. Exploratum. Vbi comperi) Hæc oratio, tota pathetica est. Et bene Comperi. compertum est mihi,& exploratum,idem est quod scio per inuestigationem.

Accurrunt serui:) Tale illud in Andria,Accurrit,mediam mulierem amplectitur.

Lectos sternere. Triclinium. Lectos sternere,) Ex consuetudine antiqua lectulis enim stratis antiqui cœnitabant:vnde triclinium à tribus lectis dictum.Horatius,Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos. Terentius in Adelphis, Lectulos iligneos dedit faciendos in sole vbi potetis vos.

Apparare. Præparare. Cœnam apparare:) Nil significantius de sene dicere potuit,qui voluptates & commoda quæ aspernatus gratia filii narrat.Nam apparare, est ad dignitatem quādam ac verius pompam.Præparare verò,est quæ vtilia sunt aut fore creduntur.

Eum ego eieci) Eum abundat.

Corradere. Abradere. Corrasi omnia.) Omnia compilaui,vendidi. Huic contrarium est Abradere: & est per vim aliquid auferre.

Producere. Productores. Produxi ac vēdidi,) Bene produxi.nam producere,foras ducere significat.M.T. in Frumētaria, Nemo tuorū amicorum abs te productus,nemo interrogatus. Hinc productores dicuntur,qui virgines abducunt,& eas ad quæstum exponunt.

Cogere. Coactores. Talenta ad quindecim coegi:) Congessi,coadunaui.Hinc coactores argentariorū dicuntur,qui pecunias cogunt.

Decreui) Plus est decernere, quàm constituere. & est proprie decernere de rebus magnis certam proferre sententiam. Decernere.

Voluptate hîc frui,) Si parentes pro filiis elaborant, quis demétior hoc sene, qui omnia commoda absente filio aspernatur? Frui, proprie est delectationem capere ex vsu. Frui.

Ingenio te esse in liberos leni puto.) Liberos multitudinis numero dixit, cũ Menedemus vnicum haberet filium. Constat enim antiquos oratores, historiæque aut carminum scriptores etiam vnum filium, filiámve, liberos multitudinis numero appellasse. In Hecyra liberos in significatione vnius filiæ dixit, Qui illum decreuerunt dignum, suos cui liberos committerent. Sic Cicero, En cui tuos liberos committas. Liberi.

Quanti penderes,) Quanti illum faceres. Tractum ab antiquis, qui ante signatã pecuniam, æs & argentum pendebant. Pendere.

Nec tibi ille est credere ausus) Adolescentibus gloriosum est si modestia vtũtur & pietate in parentes, vt nihil dicant aut faciant nisi consilio parentum.

Porrò recte spero) Porrò, eiusdem significationis cuius Verò & Autẽ: pro quibus TAMEN ponere non possis. Significat etiam apud poetas lõge, certe, postea, vltra. Spero, pro credo, vsitatũ est: siue de præsenti loquamur, siue de præterito. Similiter cõfido, pro credo, tum in præterito, tum in præsenti, tum in futuro. Porrò. Spero. Confido.

Vtinam di ita faxint.) Faxo, futurum tempus tantum: vel, vt alii, promissiuũ modum ostendit. Faxo.

Dionysia hîc sunt:) Hoc est Bacchanalia. Dionysii autem, qui & Bacchus dicitur, sacra, à plerisque Græciæ vrbibus triennio quoque celebrabantur. Dionysia.

Quæso,) Primam personã indicatiui habet duntaxat. Licet quæ fere lectũ sit apud Sallustium & Tullium. Quæso.

Nihil opus fuit monitore,) Hoc est vocatore. Nam vocatores proprie dicebantur qui ad cœnas vocabant. Monitores. Vocatores.

Præsto apud me esse aiunt.) Præsto sum, idẽ est quod adsum: nec alteri ferè verbo cohæret, nisi verbo substãtiuo, & huic simplici. Nã præsto adsum, magis poeticũ est. Præsto sum.

Egomet conuiuas moror.) Hoc est in mora detineo à quibusdã, morari pro expectare exponitur. sed mea sententia, magis poetice quàm oratorie. Morari.

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

CLITIPHO adolescens. CHREMES.

NIHIL adhuc est, quod vereare Clinia: haudquaquam etiam cessant. Catalecticus.

Et illam simul cum nuntio tibi hîc ego affuturam hodie scio: Brachycatalectici.

Proin tu sollicitudinem istam falsam, quæ te excruciat, omittas.

CH. Quicum loquitur filius? Trochaic. dimeter catale.

CLI. Pater adest, quem volui: adibo. pater, opportunè aduenis. Trochaici tetram. catalect.

CH. Quid est? CLI. hunc Menedemum nostin' nostrũ vicinum?

Iābici octo. hypercat.

CH. Probe. CLI. huic filium ſcis eſſe? CH. audiui:in Aſia. CLI. non eſt pater:
Apud nos eſt. CH. quid ais? CLI. aduenientem è naui egredientem ilico
Adduxi ad cœnam : nam mihi magna cum eo iam inde vſque à pueritia
Semper fuit familiaritas. CH. voluptatem magnam nuntias:
Quàm vellem Menedemum inuitatū,vt nobiſcum eſſet hodie amplius,
Vt hanc lætitiam nec opinanti primus ei obiicerem domi!

Iambici quadrati catal.

Atque etiam nunc tempus eſt. CLI. caue faxis, nō eſt opus pater.
CH. Quapropter? CLI.quia enim incertum eſt etiam quid ſe faciat:modo vênit.
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ ſe erga vt ſit ſuæ.
Eam miſerè amat:propter eam hæc turba, atque abitio euênit. CH. ſcio.
CLI. Nunc ſeruolum ad eam in vrbem miſit, & ego noſtrum vnà Syrum.
CH. Quid narrat? CLI. quid ille! ſe miſerum eſſe. CH. miſerum! quem minus credere eſt!
Quid reliqui eſt quin habeat quæ quidem in homine dicuntur bona,
Parenteis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos,diuitias?
Atque hæc perinde ſunt, vt illius animus, qui ea poſſidet:
Qui vti ſcit,ei bona: illi qui non vtitur rectè,mala.
CLI. Imò ille fuit ſenex importunus ſemper : & nunc nihil magis

Vereor, quàm nequid in illũ iratus plus ſatis faxit pater.

CH. Illéne? ſed reprimam me: nam in metu eſſe hunc, illi eſt vtile.

CLI. Quid tu tecum? CH. dicam: vtvt erat, manſum tamen oportuit.

Fortaſſe aliquanto iniquior erat præter eius libidinem:

Pateretur. nam quem ferret, ſi parentem nõ ferret ſuum?

Huncine erat æquum ex illius more, an illum ex huius viuere? &

Quod illum inſimulat durum, id non eſt: nam parentum iniuriæ

Vniuſmodi ſunt fermè: paulo qui eſt homo tolerabilis,

Scortari crebrò nolunt, nolunt crebrò conuiuarier.

Præbent exiguè ſumptum, & ea ſunt tamen ad virtutem omnia.

Verum vbi animus ſemel ſe cupiditate deuinxit mala,

Neceſſe eſt Clitipho conſilia conſequi conſimilia: hoc

Scitum eſt, PERICVLVM ex aliis facere, tibi quod ex vſu fiet.

CLI. Ita credo. CH. ego ibo hinc intrò, vt videam nobis quid cœnæ fiet:

Tu vt tempus eſt diei, videſis nequò hinc abeas longius.

NIHIL adhuc eſt quod vereare) Hìc Cliniæ, qui ex Aſia redierat, ingens de amica ſolicitudo exprimitur. Accedit & ſodalis opitulator Clitipho, qui aduentum amici mira voluptate patri narrat. Nihil adhuc eſt quod vereare) Clinia miſerat accerſitum Antiphilam: diſcruciabatur quòd non rediret.

Haudquaquam etiam ceſſant.) Id eſt nondum differunt aduentum.

Sollicitudinem iſtam) Bene Sollicitudinem dixit. nam ſollicitudo eſt quæ inhæret mentibus: Sollicitatio, quæ ab alio fit. Sollicitudo. Sollicitatio.

Audiui, in Aſia eſſe.) Recta eiuſcemodi eſt oratio per infinitum. Nam non Latinè dicitur, Audiui quòd in Aſia eſt.

Nec opinanti) Inſperatum enim gaudium maius eſſe ſolet: quemadmodum & dolor acerbior, ſi non opinanti obiicitur.

Caue faxis.) Volebat Chremes nuntiare Menedemo rediiſſe filium: ſed Clitipho prohibuit, quòd Cliniæ nondum patris voluntas eſſet perſpecta.

Miſerum? quem minus credere eſt.) Minus, hoc loco pro Non ponitur. Non eſt, inquit credendum Cliniam eſſe miſerum. hoc ad ſequẽtia reſpicit, ſcilicet Quid reliqui eſt quin habeat quæ quidem eſſe in homine dicũtur bona? Minus credere eſt.) Minus.

Pro,non credendum est huiusmodi locutio parum Latinis vsui est.

Quæ quidem in homine dicuntur bona,) Scilicet à vulgo. quum tantum animi bona,secundum philosophos,appellanda sint.Et hoc,illud quod suprà dixit Chremes affirmat, scilicet Cliniam non esse miserum.

Illéne?) Chremes sermonem quem cœperat repressit, vt exemplo Cliniæ filius terreretur. Illéne?)Hoc clara voce pronuntiandum.

Sed reprimam me.) Hæc submissa voce protulit,ne audiret filius.

Hunc,)Scilicet Cliniam.

Vt vt erat,) Quàm bene tuetur patrum partes, qui omnino à filiis tolerandi sunt!

Præter eius libidinem:) Vult causam Cliniæ videri deteriorem: vt ostendat parentes filiis,ob vitia eorum,asperiores esse.

Nam quem ferret,si parentem non ferret suum?) Tale est illud,Cuius saluti consulet, qui suam negligit?

Erat æquum) Ab æquo suscipit paternam defensionem.

Durum, id non est.) Aliud obiectum refellit: & à statu diffinitiuo censet patrem non esse appellandum durum,qui filios à vitiis sua seueritate deterret.

Scortari. Scortari) Est frequenter scorta ductitare.

Consequi consimilia:) Nam cuius animus in re mala semel corruptus est, in dies fit peior.

Vt videam nobis quid cœnæ siet:) Minus dixit,quàm si dixisset Quæ cœna.Sic illud,Quicquid hoc hominis est.Aliter exprimitur q̃ si diceremus,Quis hic homo est.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

CLITIPHO.

Octonarii iambici.

QVAM iniqui sunt patres in omneis adolescenteis iudices,

Qui æquum esse censent, nos iam à pueris ilico nasci senes:

Neque illarum affines esse rerum,quas fert adolescentia.

Ex sua libidine moderãtur,quæ nũc est,nõ quæ olim fuit.

Mihi si vnquam filius erit,næ ille facili me vtetur patre.

Nã & cognoscendi & ignoscendi dabitur peccati locus.

Non vt meus,qui mihi per alium ostendit suam sententiam.

Perii,is mihi vbi adbibit plus paulò, sua quæ narrat facinora!

Nunc ait, Periclum ex aliis facito, tibi quod ex vsu siet.

Astutus:næ ille haud scit quàm mihi nũc SVRDO narret fabulam.

Magis nunc me amicæ dicta stimulant; Da mihi, atque affer mihi.

Cui quid respondeam, nihil habeo, neque me quisquam
est miserior.
Nam hic Clinia, etsi is suarum rerum satagit: attamen
Habet benè ac pudicè eductam, ignarā artis meretriciæ.
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis:
Tum quod dem ei, rectè est: nam nihil esse mihi, religio
est dicere.
Hoc ego mali non pridem inueni: neque etiamdum scit
pater.

QVAM iniqui sunt patres) Solus Clitipho permansit, qui de patre conqueritur, vt mos est adolescētum, qui paterna præcepta moleste ferunt.
Ex sua libidine) Libido est quæque voluntas temerè suscepta. Apud Sallustium in Catilinam tamen in bonam partem capitur, Magísque in decoris armis, & militaribus equis, quàm in scortis & conuiuiis libidinem habebant. Libido.

Quæ nunc est,) Huic illud cōtrarium, Sed nunc ea me exquirere, iniqui patris est. nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet. Dum tempus ad eam rem tulit, siui animum vt expleret suum.

Cognoscendi & ignoscendi) Ex affectu eorum loquitur, qui quum alicui obnoxii sint, alium habent animum quàm haberent, si liberi essent.

Per alium ostendit suam sententiam.) Superius, Sed reprimam. nam in metu esse hunc, illi est vtile.

Vbi adbibit) Quàm petulans sit filius in parentem, ostēditur: cuius præcepta contemnit.

Næ ille) Næ, pro Certè ponitur. Næ.

Da mihi, atque affer mihi.) Verba sunt amicæ, quæ magis Clitiphonem stimulāt, quàm patris præcepta.

Satagit:) Genitiuo iungitur. Satagit, id est anxius est & curiosus suarum rerum. Satago.

Pudicè eductam,) Quod nos educare dicimus, antiqui educere dixerunt. Educare. Educere.

Procax) Procare, poscere est. vnde procaces meretrices, ab assiduè poscendo. & Proci vxorem poscentes in matrimonium. Procare. Procaces.

Religio) Metus vel sollicitudo. Terentius in Andria, Dignus cum tua religione odio. Inde dies religiosi, infames vel infausti dicti: quos ex contraria causa propter hominis diritatem relinquam. Religio. Religiosi dies.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

SI mihi secundæ res de amore meo essent, iamdudum scio Octonarii iambici.
Venissent. sed vereor ne me absente mulier corrupta sit.
Concurrūt multæ opiniones, quæ mihi animū exaugeāt:

ACTVS SECVNDI SCENA III.

Senarii & octonarii iambici permixtis trochaicis catalecticis.

SYRVS, DROMO serui. CLITIPHO. CLINIA.

IN' tu? D.sic est. S.verum interea dum ser- Trochaicicat.
A mones cædimus,
Illæ sunt relictæ. CLIT.mulier tibi adest, audin' Clinia?
CLIN.Ego verò audio nunc demum,& video,& valeo Clitipho.
CLIT.Minime mirum,adeò impeditæ sunt,ancillarum gregem
Ducunt secum. CLIN. perii. vnde illi sunt ancillæ? CLIT.mén' rogas?
S.Non oportuit relictas:portāt quid rerum. CLIN.hei mihi.
S.Aurum, vestem: & vesperascit,& non nouerunt viam.
Factum à nobis stultè est. abi dum tu Dromo illis obuiam
Properè : quid stas? CLIN.væ misero mihi, quanta de spe decidi!
CLIT.Quid istuc? quæ res te sollicitat autē? CLIN. rogitas quid fiet?
Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum vna ancillula
Hîc reliqui:vnde ea esse cēses? CLIT.vah,nūc demum intellego.
S.Di boni,quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio.
Quid comedent?quid ebibent?quid sene erit nostro miserius?
Sed video,eccos quos volebam. CLIN.ô Iuppiter vbinam est fides! Iābicus octonarius acatal.
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci

Collocupletasti te Antiphila,& me in his deseruisti malis:

Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minus sum obsequens:

Cuius nunc pudet me & miseret: qui harum mores cantabat mihi,

Monuisse frustrà:neque potuisse vnquam ab hac me expellere:

Quod tamen nunc faciam: tum quum gratum mihi esse potuit,nolui:

Nemo est miserior me. S.hic de nostris verbis errat videlicet,

Quæ hîc sumus locuti. Clinia,aliter tuum amorem,atque est,accipis:

Senarii iābici. Nam & vita est eadem , & animus te erga idem ac fuit:

(Aliàs) cœpimus. Quantum ex ipsa re coniecturam *fecimus.

CLIN. Quid est obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium est

Quod malim,quàm me hoc falsò suspicarier.

S. Hoc primùm, vt nequid huius rerum ignores, anus

Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:

Ea obiit mortem: hoc ipsa in itinere alteræ

Dum narrat , fortè audiui. CLIT. quæ nam est altera?

S. Mane:hoc quod cœpi, primùm enarrem Clitipho:

Pòst , istuc veniam. CLIT. propera. S.iam primùm omnium

Vbi ventum ad ædeis est,Dromo pultat fores:

Aliàs,prodit: Anus quædam * prodiit:hæc vbi aperuit ostium,

Continuò hic se coniecit intrò:ego consequor.

Anus foribus obdit pessulum:ad lanam redit.

Hinc sciri potuit,haud vsquam alibi,Clinia,

Quo studio vitam suam te absente exegerit,

Vbi de improuiso est interuentum mulieri:
Nam ea res dedit tum existimandi copiam,
Quotidianæ vitæ consuetudinem,
Quæ cuiusque ingenium vt sit, declarat maxume:
Texentem telam studiose ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anuis causa, opinor, quæ erat mortua:
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur sibi:
Nulla mala re esse expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus negligenter: pax. CLIN. Syre mi obsecro
Ne me in lætitiam frustrà coniicias. S. anus
Subtegmen nebat. præterea vna ancilla erat:
Ea texebat vnà pannis obsita,
Neglecta, immunda illuuie. CLIT. si hæc sunt Clinia
Vera, ita vti credo, quis te est fortunatior?
Scín' hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Quum eius tam negleguntur internuntii:
Nam disciplina est, eisdem munerarier
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam.
CLIN. Perge obsecro te, & caue ne falsam gratiam
Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
S. Vbi dicimus rediisse te, & rogare vti
Veniret ad te: mulier telam deserit
Continuò, & lachrymis opplet os totum sibi:
Vt facilè scires desyderio id fieri tuo.
CLIN. Præ gaudio (ita me Di ament) vbi sim, nescio.
Ita timui. CLIT. at ego nihil esse sciebam Clinia.
Agedum vicissim Syre, dic quæ illa est altera. Proceleusmaticus & tres anapæsti.
S. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem; quid Bacchidem!

Octonarii iambici acatal. permixtis trochaicis acatal.

Eho scelestè, quò illam ducis? S. quò ego illam? ad nos scilicet.

CLIT. Ad patrémne? S. ad eum ipsum. CLIT. ô hominis impudentem audaciam!

S. Heus tu, NON fit sine periclo facinus magnum & memorabile.

CLIT. Hoc vide, in mea vita tu tibi laudem is quæsitum scelus:

Vbi si paululum modò quid te fugerit, ego perierim.

Quid illo facias? S. at enim, CLIT. quid enim? S. si sinas, dicam. CLIN. sine.

CLIT. Sino. S. ita res est, hæc nunc quasi cũ, CLIT. quas (malùm) ambages mihi

Narrare occipit? CLIN. Syre verum hic dicit, mitte: ad rem redi.

Octonarius. Trochaici. Vetus exemplar legit, CLIN. audiendum hercle est tace. CLIT. Quid est? S. Vis, &c.

S. Enimuero reticere nequeo: multis modis iniurius

Clitipho est: neque ferri potis est. *CLIT. audiendum hercle est: tace.

S. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici:

Tuum esse in potiundo periculum non vis: haud stultè sapis:

Si quidem id sapere est, velle te id quod non potest, contingere.

Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.

Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:

Etsi hoc cõsilium, quod cœpi, rectum esse & tutum scio.

(Nam) redundat in versu.

*Nam apud patrem tua amica tecum sine metu vt sit, copia est.

Tum quod illi argentum es pollicitus, eadem hac inueniam via.

Quod vt efficerem, orando surdas iam aureis reddideras mihi.

Quid aliud tibi vis? CLIT. siquidem hoc fit. S. siquidem experiundo scies.
CLIT. Age age, cedò istuc tuum cõsilium *quod id est? S. assimulabimus — Aliàs, quid
Tuam amicam, huius esse amicam. CLIT. pulchrè: cedò quid hîc faciet sua?
An ea quoque dicetur huius, si vna hæc dedecori est parum?
S. Imò ad tuam matrem deducetur. CLIT. quid eó? S. longum est Clitipho,
Si tibi narrem, quamobrem id faciam: vera causa est. CLIT. fabulæ.
Nihil satis firmi video, quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.
S. Mane, habeo aliud, si istuc metuis: quod ambo confiteamini
Sine periclo esse. CLIT. huiusmodi obsecro aliquid reperi. S. maxumé.
Ibo obuiam hinc: dicam vt reuortantur domũ. CLIT. hem, — Senarii.
Quid dixti? S. ademptum tibi iam faxo omnem metũ,
In aurem vtramuis otiose vt dormias.
CLIT. Quid ago nunc? CLIN. túne? quod boni est. CLIT. Syre dic modò
Verum. S. age modò: hodie serò, ac ne quicquam voles.
CLIN. Datur modò: fruere dum licet. nam nescias
Eius sit potestas posthac, an nunquam tibi.
CLIT. Syre inquam. S. perge porrò, tamen istuc ago.
CLIT. Verum hercle istuc est, Syre, Syre inquam, heus heus Syre.
S. Concaluit. quid vis? CLIT. redi redi. S. adsum, dic quid est?
Iã hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. imò Syre,

Et me,& meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es iudex: ne quid accusandus sis, vide.
S. Ridiculum est istuc me admonere Clitipho,
Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic siquid nobis fortè aduersi euenerit,
Tibi erunt parata verba: huic homini verbera.
Aliàs,neglectui Quapropter neutiquam hæc res * neglectu est mihi:
Sed istum exora,vt suam esse adsimulet. CLIN.scilicet
Facturum me esse,in eum iam res rediit locum,
Vt sit necesse. CLIT. meritò,te amo Clinia.
CLIN. Verum illa ne quid titubet. S. perdocta est probè.
Aliàs,Ad hoc CLIT. * At hoc demiror,quî tam facile potueris
Persuadere illi,quæ solet quos spernere.
S. In tempore ad eam veni,quod rerum omnium est
Primum: nam miserè quendam offendi militem
Eius noctem orantem: hæc arte tractabat virum,
Vt illius animum cupidum inopia incenderet:
Eadémque vt esset apud te ob hoc quàm gratissima.
Sed heus tu vidésis,nequid imprudens ruas:
Patrem nouisti ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem noui quàm esse soleas impotens,
Inuersa verba, euersas ceruices tuas,
Gemitus,screatus,tussis,risus abstine.
CLIT.Laudabis. S.vidésis. CLIT.tutemet mirabere.
S.Sed quàm cito sunt consecutæ mulieres!
CLIT.Vbi sunt?cur retines? S.iam nunc hæc non est tua.
CLIT.Scio, apud patrem : at nunc interim. S. nihilo magis.
CLIT.Sine. S.non sinam inquam. CLIT.quæso paulisper. S.veto.
CLIT. Saltem salutare. S.abeas, si sapis. CLIT.eo.

Quid istic? S. manebit. CLIT. ô hominem fœlicem! S. ambula.

AIN' tu?) Hæc scena plena est & timoris & suspicionis: sed persona seruilis vtrique succurrit. Ain' tu?) Hoc sic lege, vt intelligas multa verba præcessisse.

Mulier?) Non Antiphila, aut amica: sed sic dixit, quasi illi qui desperauerat redituram.

Ego verò audio) Verba sunt respirantis, & ad se redeuntis.

Minime mirum,) Mulieres à natura tardæ in incessu sunt. sed hic additur causa tarditatis. Minime mirum,) Scilicet si relictæ sunt.

Perii:) Cliniæ suspicio, quòd amica corrupta sit, ab ancilla: um grege oritur. has enim ab aliis amatoribus esse putat.

Portant quid rerum.) Ob hoc non est securus Syrus, quòd mulieres relictæ sint.

Et vesperascit, & non nouerunt viam:) Causa cur non oportuit relictas. quis enim tutus, si quid portat, & in nocte, & in incerto itinere?

Abi dum) Dum, παρέλκον. Parelcon.

Væ misero mihi,) Magis suspicatur Clinia quòd à Syro aurum & vestem audierit.

Vnde ea esse censes?) Vnde essent ista, tanquam notum esset, non explicuit.

Quid turbæ est?) Persona seruilis, vtpote fidelis heri, impensis timet. Quid turbæ est?) Turba primùm perturbationem significat. inde turbo turbas, perturbo, deturbo. Dehinc multitudinem: quæ ferè turbatione non vacat. Turba.

Capient,) Aliàs Deligent significat. Virgilius, Capio.
Aut capere, aut captas iam despectare videntur.

Eccos quos volebam.) Eccum eccam, eccos eccas: ellum ellam, ellos ellas, ab ecce composita sunt: & per aduerbia resoluuntur, non per pronomina. Eccum, ecce hic: subintellige virum de quo agebamus. eccam, ecce hic: subintellige fœminam. Ita ellum, intellige Ecce illic virum, &c. Eccum.

O Iuppiter,) Sic exclamat dum putat ab amica esse deceptum.

Errans,) Hinc errones dicuntur. Errones.

Pudet me, & miseret:) Rectè: quia post pudorem solet consequi misericordia. Pudet, verecundiæ est: Piget, pœnitentiæ. Terentius in Adelphis, Fratris me quidem pudet pigétque. Et bene Pudet de filio in patrem. In Andriâ, Tum patris pudor. Pudet. Piget.

Cantabat) Hoc est frequenter dicebat. & significantius dixit Cantabat. & antiqui Canere, pro Eloqui dixerunt. Canere.

Ab hac) Sic dixit: quia nondum appulerat: etsi superius, Me deseruisti, dixerit.

Hic de nostris verbis) Superius, Portant quid rerum, & aurum, & vestem, dixit.

Videlicet,) Scilicet & Videlicet idem significare videntur quod Certè: sed habent vsum suum per amaritudinem cum derisu permistam. Virgilius, Scilicet hic superis labor est. Quintilianus, Hoc videlicet expectasti. Videlicet. Scilicet.

Ex ipsa re) Ex signis quæ dicturus est.

Anus quæ est dicta mater) Hoc contra illud est quod suprà dictum à Clinia, Mater, sub imperio cuius est, mala.

Ea obiit mortem:) Hoc dictum, ne ab illa corruptam amicam suspicetur.

Alteræ dum narrat,) Antiquum est: nos Alteri dicimus. Alteræ.

Quænam est altera?) Interrogat: quia nondum intellexerat amicam aduentare.

Propera.) Properat qui festinanter aliquid agit vel dicit. Virgilius, Properare.
Multa forent quæ mox cælo properanda sereno Maturare datur.

Iam primum omnium) Sic incipit, vt multa pudicitiæ signa narraturus. Liuius in primo ab vrbe condita, Iam primum omnium satis constat. Iã primùm.

. Anus quædam prodiit.) In Eunucho de vilissima persona, Prodi foras male conciliate.

Ad lanam redit.) Hæc signa sunt pudicè vitam agentis. Sic in Andria, Primum hæc pudice vitam, parce, ac duriter Agebat, lana & tela victum quæritans.

Exigo vitam. Vitam exegerit,) Aliter dicitur exigere vitam, exigere fabulam, & exigere opus. Significat enim traducere, expellere, & finire.

Existimo. AEstimo. Existimandi copiam,) Iudicandi. AEstimare enim, est consyderare: Existimare verò, iudicare. Nam prius consyderamus ea quæ iudicanda sunt.

Quæ cuiusque ingenium vt sit,) In Andria, Nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi, &c.

Offendere. Offendimus) Reperimus. Offendere ferè idem est quod reperire.

Anuis. Eius anuis causa) M. Varronem & P. Nigidium viros Romani generis doctissimos constat nõ aliter locutos esse & scripsisse, quàm senatuis & domuis, qui est primus casus ab eo, quod est senatus & domus.

Ornantur sibi.) Non vt placeant amatoribus.

Mala. Nulla mala re esse expolitam muliebri:) Hoc est, non fucatam. Mala enim, à similitudine mali, hoc est pomi, nomen assumpsit. Nam id est quod præeminet inter nasum, oculos, & buccam, quod rotundum est, & inspeciem mali.

Passus. Capillus passus,) Id est sparsus. Virgilius, Crinibus Iliades passis. Sunt quædam verba quæ à diuerso veniunt præsenti: sed in præterito confunduntur: sicuti à patior, ita à pando passus descendit: à vertor & verror, versus sum.

Pannis obsita,) Sic in Eunucho, Pannis annisque obsitum.

Proluuies. Illuuies. Immunda illuuie.) Proluuies & illuuies significantiam habent parem, & immunditia est. Virgilius, -fœdissima ventris Illuuies.

Sordidus. Sordidatus. Sordidatam & sordidam.) Sordidus à natura dicitur: Sordidatus verò fit vrgente necessitate. Sordidatam, refertur ad illud, Pannis obsita: Sordidam, ad illud, Neglecta, immunda illuuie.

Noxa. Extra noxam,) Hoc est culpam. Noxa etiam significat damnum. Suetonius in Cæsare, Spurinámque irridens, & vt falsum arguens, quòd sine vlla sua noxa Idus Martiæ essent.

Disciplina. Nam disciplina est,) Præceptum in arte amandi, vt amatores prius ancillas corrumpant.

Affectare. Affectant) Affectare, est pronum animum ad faciendum habere.

Falsam gratiam) Scilicet mentiendo.

Opplet os) Nam & ex nimio gaudio interdum lachrumæ prouenire solent.

Age. Agite. Agedum. Agedum) Age, singularem numerum desyderat: Agite, pluralem: Agedum verò vtrunque.

Quæ illa est altera?) Interrogat non immemor verborum Syri, O Clitipho, post istuc veniam.

Hem. Hem, quid,) Hem, interiectio est nouas res & optime audientis.

Quò illam ducis?) Hoc cum timore pronuntiandum. Timet ne pater illius amicam cognoscat.

Audacia. O hominis impudentem audaciam!) Bene Audaciam: quæ proprie est temeritas.

Heus tu, non fit sine periculo facinus) Sententia generalis, quæ & seruis conuenit.

Vide. Hoc vide,) Sic dicere solemus his qui res maximas aggrediuntur.

Vbi si paululum) Verba proprie alicuius committentis alteri cum periculo vel res suas, vel salutem.

At enim.) Aliquid supplendum. Syrus dicere volebat, aut in ea re non esse periculum: aut se effecturum quod intendit. Sed illius sermonem Clitipho interrupit.

Ita res est, hæc nunc quasi cum.) Hæc oratio imperfecta est: vtpote à Clitiphone, qui impatiens audiendi est, interrupta. Recusat enim Clitipho pericula: & vult amica

ſine his potiri,quod Syrus fieri poſſe negat:quia neceſſe eſt,ſi amare vult,vt admittat pericula.Ergo ſubintelligendum eſt,quòd hic velit compos eſſe voti ſui ſine periculo:quemadmodum ſi aliquis ſine belli periculo velit conſequi victoriam:aut aliquid tale:vt ſit prouerbium vſitatum in ignauos,qui ſine labore conſequi vellent quod optant.

Malùm,) Aduerbium eſt interpoſitæ indignationis. Malùm.

Neque ferri potis eſt.) Pro,non poteſt. Potis.

Vis potiri:) Potior à potis deſcendit:ideo illi in ſignificatione eſt ſimillimum.dicitur enim,Sum compos animi,aut rationis, quòd hæc habeo. Potior.

Vis,quod des illi, effici.) Effici,pro Inueniri poſitum. Efficio.

Haud ſtultè ſapis:) ἀφροσύνη:id enim velle ſine periculo,quod fieri non poteſt,eſt inſipientis. Ironia.

Aut hæc) Scilicet pericula.

Cum illis) Inuidioſe Illis,quum in vna ſit.ſic in Eunucho, Non perpeti meretricum contumelias.

Harum duarum conditionum) Hoc ſic infert Syrus, vt tandem velit conſilium ſuum anteferri. Harum duarum conditionum). Aut velle pericula cum amica,aut amittere eam vnà cum periculis.Condictio,eſt actio in aliquem,vel denũtiatio.con dicere enim,priſca lingua,eſt denũtiare. Conditio verò ſine c,vt hîc eſt legendum, eſt cum vno certam legem in ſe continens.Alibi Terentius, Accepit conditionem, dehinc quæſtum occipit. Dicitur etiam bonæ cõditionis: ita vt referas ad fortunas, non ad mores.id eſt diues eſt. Eſt etiam conditio inter plura eligenda, ſortis oblata electio. Conditionum, id eſt optionum,electionum. Condictio. Conditio.

Quod vt efficerem,) Superius,Vis,quod des illi,effici.Id efficimus,quod cum magno conatu & molimine facimus:vſque per nos finem accipit.

Si quidem) Syrus repetit verbum Clitiphonis:quòd per eum dubitare videat.

Aſſimulabimus tuam amicam,) Callidè Clitiphonis amica, Cliniæ eſſe ſimulatur, vt Antiphila ad Softratam deducatur,quæ poſt agnoſcetur filia Chremetis: qua cognita,& altero conſilio inuento à Syro,extorquebitur argẽtum à Chremete,quod Clitipho Bacchidi promiſerat.

Dedecori eſt parum:) Turpe eſt habere vnam amicam,nedum duas.

Quid eò) Cum interrogatione: quaſi dicat,Quid tum,ſi ad matrem deducetur?

Fabulæ,) Rectè Fabulæ:quia neque veræ ſunt,neque veriſimiles. Fabula.

Huiuſmodi obſecro aliquid repperi) Quàm ſtulte amans inducitur credere Syrum,qui iocatur iam habere aliquid,quo potiatur amica ſine periculo.

Quid ago nunc?) Dubius & circa pericula,& circa amicam,quærit conſilium.

Age modo:) Sic pronuntiandum eſt,vt Syrus diſcedat,& dicat amicæ Clitiphonis,vt domum reuertatur.

Syre inquam.) Trepidè Syrum reuocari iam decedentem.

Tamen iſtuc ago.) Quod cœpi, ſcilicet vt dicam amicæ,vt domum redeat.

Verum hercle iſtud eſt,) Verba creduli & trepidi amantis, & concedere nolentis Syro,vt quod cõſtituerit peragat.

Concaluit.) Bene de amore Concaluit. In Eunucho, Accede ad ignem hunc,iam caleſces plus ſatis. Concaleo.

Ne quid accuſandus) Ne quid,deeſt Ob,vel Propter.& eſt admonitio aliquid alicui trepide committentis.

Quaſi iſtic minor mea res agatur) Securius committimus his ad quos non minus pertinet quod agendum, quàm ad nos.

Huic homini verbera.) Amabant veteres de proximo ſimilia dicere.Cicero,Minus carum putauit,ſiue de armario,quàm de ſacrario fuiſſet ablatũ. Homini huic) δεικτικῶς hæc dixit,ſeipſum oſtendens.

Titubare.
Illa nequid titubet.) Subaudi Timeo. Titubare proprie, est pedibus non valentis insistere, quales sunt ebrii. Ad animum quoque transfertur, quoties ab animo verba dissentiunt. Veretur igitur Clitipho, nequid temere effundat quo se indicet.

Quos.
Quæ solet quos spernere.) Quos, id est quales amatores. Virgilius,
Quos ego sum toties iam dedignata maritos.

Miserum quendam offendi militem,) Recte Miserum dixit, vt ostenderet non admissum arte, scilicet meretricis.

Cupidũ inopia) Scilicet sui. Ouid. Nitimur in vetitũ semper, cupimúsq; negata.

Inuersa verba. Inuertere.
Inuersa verba,) Omnia ponit quæ ab amante vecorde fieri solent. Inuersa verba,) Id est verba præpostere, & in cõtrarium pronuntiata. Est enim Inuertere, quasi in contrarium vertere, & præposterè verba pronuntiare: vt pro Lauo Vola.

Ceruix. Homo duræ ceruicis. Erectæ ceruices.
Euersas ceruices) Ceruix seu ceruices, posterior pars colli, vbi origo est omnibus neruis. vnde Homo duræ ceruicis dicitur, quasi indomabilis, & quasi duri capitis, & duræ mentis. Euersas ceruices) Contrarium est Erectas ceruices. Et significat illum flecti & domari ab amica.

Vidésis.) Vultuose pronuntiandum est.

Cur retines?) Impatientia amantis ostenditur. Nam visa amica, Clitipho verba Syri obliuioni tradiderat.

Apud patrem:) Obseruabo id quod me admonuisti.

Aposiopesis.
At nunc interim.) ἀποσιώπησις amantis: vt sit, Sine interim paulisper cum amica ludere.

Nihilo magis.) Vult Syrus eum perpetuò modestum: ne si incœperit, non possit se abstinere, etiam patre vidente.

Istic.
Quid istic?) Istic, pro iste.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

Trochaici octonarii catalectici, permistis iambicis quadratis acatalecticis. Porro senarii quinque.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRVS.

AE DEPOL te mea Antiphila laudo, & fortunatã iudico:
Id quum studuisti, formæ mores vt consimiles forent:
Miniméque (ita me Di ament) miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi quale ingenium haberes, fuit indicio oratio.
Et quum egomet nunc mecum in animo vitam tuam consydero,
Omniúmque adeò vostrarum, volgus quæ abs se segregant:
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse haud mirabile est.

Nam expedit bonas esse vobis: nos quibuscũ est res,non sinunt:
Quippe forma impulsi nostra,nos amatores colunt.
Hæc vbi immutata est, illi suum animum aliò conferũt.
Nisi prospectũ interea aliquid nobis est,desertæ viuimus:
Vobis cum vno simul vbi ætatem agere decretũ est viro,
Cuius mos maxumè est consimilis vostrum, hi se ad vos applicant:
Hoc beneficio vtrique ab vtrisque verò deuincimini:
Vt nunquam vlla amori vestro incidere possit calamitas.
AN.Nescio alias;me scio quidẽ semper fecisse sedulò,vt
Ex illius commodo meum compararem commodum.
CLIN.vah,
Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis. Iambici octonarii acatal.
Nam dum abs te absum,omnes mihi labores fuere quos cepi,leues,
Præterquam tui carẽdum quòd erat. S.credo. CLIN. Syre,vix suffero.
Hocine me miserum nõ licere meo modò ingenio frui?
S. Imò vt patrem tuum vidi esse habitum,diu etiam duras dabit.
BA. Quisnã hic adolescens est, qui intuetur nos? AN. ah retine me obsecro.
BA. Amâbo,quid tibi est? AN.disperii. BA. perii misera:quid stupes
Antiphila? AN. videon' Cliniam , an non? BA.quem vides? Senarii.
CLIN.Salue anime mi. AN.ô mi Clinia,salue. CLIN. vt vales? Alids, mi expectate, tunc erit trochaicus catalecticus.
AN. Saluum venisse gaudeo. CLIN.teneóne te Aliàs (aduenisse)
Antiphila,maxumè animo exoptata meo? Aliàs (expectata)
S. Ite intrò:nam vos iam dudum expectat senex.

EDEPOL te mea Antiphila) Non potuit melius conditionẽ meretriciam
AB exprimere, quàm per eam quæ meretrix esset: quæ tamen homini meretricio fauet, quum alibi reprehendantur meretrices nihil aliud ex amore
adolescentum quærere, quàm pecuniæ extorsionẽ. hîc quoque iucunda amantium
AEdepol. congressio signantissime exprimitur. AEdepol) Per Castorem & Pollucem, ornatiua sunt iurandi apta fœminis.

Formæ mores vt consimiles forent.) Mores enim pudici, gratiores esse solent in
pulchro corpore. Virgilius, Gratior & pulchro veniens è corpore virtus.

Expetere. Sibi quisque expetit.) Rectè Expetit: quum eam à pudicitia commendet. Expetimus enim tantum ea quæ honesta sunt, & plane bona. vnde de rebus expetendis à
philosophis scriptum: quæ scilicet peti debent.

Oratio. Oratio.) Quòd dixeris, cum vno velle ætatem traducere. Antiqui etiã pauca verba orationem dixerunt.

Nã expedit bonas esse vobis.) Quia cũ solo viuitis. Nec potest esse ver⁹ amor, nisi
inter duos q̃ sibi inuicẽ fidẽ seruẽt: iuxta illud, Nec regna, nec tædæ sociũ pati valẽt.

Impulsi. Quippe forma impulsi) Et hîc amor est gratia voluptatis tantum. Et bene Impulsi. nam hæc omnia, Nox, vinum, amor, adolescentia, ab impulsionis parte dicuntur,
non à ratiocinationis.

Amator. Amatores colũt.) Bene Amatores. Amator, fingi potest: Amãs, verè amat. Co-
Amans. lere est inferioris personæ ad superiorem: nonnunquam superioris ad inferiorem.
Colere. Virgilius, Posthabita coluisse Samo.

Prospicere. Nisi prospectum) Prospicimus futura, Diiudicamus præsentia.
Diiudicare. Incidere possit calamitas.) In Eunucho, Nostri fundi calamitas. Proprie calamita-
Calamitas. tem rustici grandinẽ dicunt, quòd cõminuat calamũ, hoc est culmum ac segetem.

Nescio alias:) Verba mulieris commendantis se à fide in virum.

Vah. Vah,) Clamosa interiectio hoc in loco ad gaudium spectat. Nec potuit vox accommodatior dari amatori præ nimio amore ferme insanienti ad primum cum
amica congressum.

Credo.) Syrus non se loco mouerat: respondet verbis Clitiphonis quicum loquebatur, vt eum aliquò ambulatum abire cogeret.

Vix. Vix suffero.) Vix, difficultatẽ significat. Et aliquando pro Non ponitur. Ouidius,
Sufferre. Vix Priamus tanti, totáque Troia fuit. Lucilius, Carcer vix carcere dignus. Suffero.)
Sustineo: aliàs, suppono.

Imò vt patrem tuum vidi esse habitum,) Quum non possit per se Syrus Clitiphonem abigere, ad minas patris confugit, quem fingit iratum. Vidi esse habitum.) Va
rio modo homines habiti atque affecti esse possunt: quibus secundum Academicos
aliud atque aliud videtur.

Duras dare. Etiam dũras dabit.) Subintelligendum est vel lites vel partes. In Eunucho,
Duras partes fratris prædicas. Et partes duras, μεταφορικῶς ab actoribus scenicis.

Ah, retine me obsecro) Antiphilæ præ nimia lætitia, viso Clinia, animo male esse
cœpit. Nam & animus vnà cum corpore nonnunquam deficit nimio mœrore: sic
& interdum nimio gaudio.

Videón' Cliniam, an non?) Tanta lætitia erat Antiphilæ, vt etsi amatorem agnosceret, de eo tamen dubitaret.

Mi. Anime mi.) Mollis oratio, & fœminea multis implicata blãdimentis. Mi, vim blandimenti habet. nam significat Meus.

Clinia, salue.) Illa ad maiorem gratiam, amantem proprio nomine appellauit.
Salue. Salue, modò admirantis interiectio est.

Tenéone te) Præ nimio amicæ desyderio: cum dubitatione loquitur. Sunt qui legant, Tenéone te, vt referatur ad fidem, ita vt dubitet an à se alienata sit, an in fide
persistat.

ACTVS [illegible] SCENA PRIMA.

CHREMES, MENEDEMVS.

LVCESCIT. hoc iam cesso pultare ostium Senarii.
Vicini? primùm ex me vt sciat sibi filium
Redisse, etsi adolescentem hoc nolle intellego:
Verùm quum videam miserum hunc tam excruciarier
Eius abitu: celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam quòd potero, adiutabo senem.
Ita vt filium meum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotiis:
Nos quoque senes est æquum senibus obsequi.
M. Aut ego profectò ingenio egregiè ad miseriam
Natus sum: aut illud falsum est quod volgo audio
Dici, DIEM ADIMERE ægritudinem hominibus.
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo: & quantò diutius
Abest, magis cupio tantò, & magis desydero.
C. Sed ipsum foras egressum video: adibo, alloquar.
Menedeme salue: nuntium apporto tibi,
Cuius maximè te fieri participem cupis.
M. Nunquidnam de gnato meo audisti Chreme?
C. Valet, atque viuit. M. vbinam est quæso? C. apud me domi.
M. Meus gnatus! C. sic est. M. venit! C. certè. M. Clinia
Meus venit! C. dixi. M. eamus, duc me ad eũ obsecro.
C. Non volt te scire se redisse: etiam & tuum
Conspectum fugitat propter peccatũ: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
M. Non tu ei dixisti vt essem? C. non. M. quamobrem Chreme?
C. Quia pessumè istuc in te, atque in illum consulis,

Si te tam leni, & victo esse animo ostenderis.
M. Non possum: satis iam, satis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtranque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa incides.
Primùm, olim potius, quàm paterere filium
Commeare ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuíque erant grata omnia,
Proterruisti hinc. ea coacta ingratis
Post illa cœpit victum volgò quærere.
Nunc cum sine magno intertrimento non potest
Haberi, quiduis dare cupis. nam vt tu scias,
Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet:
Primùm, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste atque auro: Satrapes si siet
Amator, nunquam sufferre eius sumptus queat,
Nedum tu possis. M. éstne ea intus? C. sit rogas?
Sensi: nam ei vnam cœnam atque eius comitibus
Dedi: quòd si iterum mihi sit danda, actum siet.
Nam vt alia omittam, pitissando modò mihi
Quid vini absumpsit! sic hoc dicens, Asperum
Pater hoc est, aliud lenius. sodes vide,
Releui dolia omnia, omnes serias.
Omnes sollicitos habui: atque hæc vna nox.
Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
Aliàs (Sic) *Ita me Di amabunt, vt tuarum miseritum est
Menedeme fortunarum. M. faciat quod libet,
Sumat, consumat, perdat, decretum est pati:
Dum illum modo habeã mecum. C. si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
M. Quid faciam? C. quiduis potius, quàm quod cogitas,

Per alium quemuis vt des:falli te ſinas
Technis per ſeruulum:etſi ſubſenſi id quoque
Illos ibi eſſe,& id agere inter ſe clanculum.
Syrus cum illo veſtro conſuſurrat:conferunt
Conſilia adoleſcentes:& tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatius eſt,quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur:ſed illud,quomodo
Minimo periculo id demus adoleſcentulo.
Nam ſi ſemel tuum animum intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam,& prius
Pecuniam omnem,quàm abs te amittas filium:hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam pateſeceris!
Tibi autem porrò vt non ſit ſuaue viuere.
NAM DETERIORES omnes ſumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem,volet:neque id
Putabit prauum,an rectum ſiet,quod * petet. Aliàs,petit.
Tu rem perire,& ipſum,non poteris pati.
Dare denegabis:ibit ad illud ilico,
Quo maxime apud te ſe valere ſentiet:
Abiturum ſe abs te eſſe ilico * minabitur. Aliàs,minitabitur.
M. Videre verum,atque ita vti res eſt,dicere.
C. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro,tibi quî filium reſtituerem.
M. Cedò dexteram:porrò te idem oro vt facias Chreme.
C. Paratus ſum. M. ſcín' quid nunc te facere volo?
C. Dic. M. quod ſenſiſti illos me incipere fallere,
Id vt maturent facere:cupio illi dare
Quod volt:cupio ipſum iam videre. C. operam dabo:
Syrus eſt apprehendendus,atque adhortandus mihi.
A me neſcio quis exit:concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere ſentiant.
*Paululum negoti mihi obſtat: Symus & Crito Aliàs (Paulū)
Vicini noſtri hîc ambigunt de finibus:

Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, vt dixeram
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuò hîc adero. M. ita quæso. Di vostram fidem,
ITAN' COMPARATAM ESSE HOMINVM
naturam omnium,
Aliena melius vt videant & iudicent,
Quàm sua? an eo fit, quia in re nostra, aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi quanto nunc plus sapit, quàm egomet mihi!
C. Dissolui me ocyus, operam vt tibi darem.

VERSEIT.) Veri amici officium pulcherrime à Terentio in hac scena
1 exprimitur: in qua amicus amico simul, & gaudii insperati, maximo cum affectu, nuntium & consilium affert.

Cessare. Requiescere. — Cesso) Aliquis cessare dicitur, id est, tardare ad aliquid celeriter peragendum. Virgilius, Cessas in vota precésque. Cessat desidiosus: Requiescit defessus.

Miserum hunc) Cum affectu. nam proprium veri est amici lætari rebus prosperis amici, & dolere aduersis.

Indicium. — Ex indicio.) Indicium proprie est oris & linguæ.

Senem.) Plus habet affectus, quàm si diceret Menedemum.

Pares cum paribus. — Nos quoque senes est æquum senibus obsequi.) Iuxta illud prouerbium vsitatissimum, Pares cum paribus facillime congregantur. Naturaliter enim adolescentes adolescentibus, senes verò senibus potius inseruiunt & obsequuntur.

Aut ego profecto) Id est, ex his duobus necesse est alterum tantum esse verum. sed senex ex nimio filii desyderio dubitat de eo quod omnibus approbatissimũ est.

Ingenium. — Ingenio) Hoc est natura. Ingenium naturalis est sapientia. Sallustius in Catilina, Ingenium nemo sine corpore exercebat. Ingenium quoque veteres dixerũt ex sua sponte vel natura. Virgilius lib. 2. Georg. Nunc locus aruorum ingeniis quæ robora cuique.

Egregie. — Egregie ad miseriam) Egregium dicitur quod ex grege eligitur. Sed hîc egregie, valde, nimis. Non est ergo ad laudem positum.

Diem adimere ægritudinem hominibus.) Seruius Sulpitius ad Ciceronem, Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat.

Nuntius. — Nuntium apporto tibi,) Nuntius & res ipsa, & nuntius dicitur.

Cuius maxime) Bene Maxime. quis enim nuntius illi gratior esse poterat ꝙ filii?

Nunquidnam de gnato meo) Quia omnis illius sollicitudo circa filium erat, idcirco statim de eo suspicatus est, nondum facta mentione.

Prothysterõ. Valet. Viuit. — Valet, atque viuit.) Prothysteron in sensu est. Si enim valet, necessario viuit: non si viuit, valet. Ergo viuit & valet, dicendum erat. Et bene vtrunque iunxit. Nam multi viuunt: sed non bene valent.

Meus gnatus!) Magis cum admiratione quàm cum interrogatione legendum.

Clinia meus venit!) Addidit & nomen: quod fieri consueuit in his quos diu optauimus, & nondum venisse credimus.

Dixi. — Dixi.) Denuntiatio est confirmandæ sententiæ, nec mutanda est. translata de foro & causidicis. Cicero, Præco dixisse pronuntiat. Dixi.) Hoc verbum in fine ad-

ditum, superiora confirmat. & est proprium his qui perorauerint causam. Dixi.) Sic dixit, quasi iam obtunderetur à Menedemo.

Etiam & tuum conspectum fugitat) Plus est quàm Fugit. Et Fugitat dixit, vt ostẽderet filium vehementer timere. Fugitare.

Non tu ei dixisti vt essem?) Vt, aliquando certam qualitatem significat, & nonnunquam incertam. Alibi, Vt erat gesta. Vt.

Quia pessume istuc) Consilium & parẽtibus omnibus & filiis salubre: patres enim nimia largitate & clementia liberos corrumpunt. Illi verò, nimia licentia deteriores facti, patribus mœrori, sibi verò detrimento sunt.

Non possum:) Hoc est animi victi & clementis. Interdum ad nimiam indignationem spectat. vt illud Satyrici, -non possum ferre Quirites Græcam vrbem. Non possum

Ah, vehemens) Bene dixit Vehemens, de eo qui non seruaret modum. Ve enim particula, sicuti quædam alia, tum intensionem tum minutionem significat. Ergo Vehemens, à mentis vi atque impetu dicitur. Vehemens. Ve.

In eandem fraudem) Fraus pro dolo & pœna ab antiquis accipiebatur. Fraus.

Mulierculam,) Minus est quàm si diceret, aut mulierem, aut meretricem, vtpote quæ erat contenta paruo.

Coacta ingratis) Hoc est inuita. Et bene Coacta & Ingratis. Nam aliquis ingratis dicitur aliquid facere, qui inuitus & coactus præter voluntatem facit. Coactus. Ingratis.

Post, illa cœpit victum volgo quærere) Sic in Andria, Lana & tela victum quæritans. Et rectè Victum, & non Cibum protulit. Cibus est enim qui delicatis præbetur: Victus, in paruis aridísque alimoniis est constitutus. Virgil. Victum infœlicem baccas lapidosáque corna. Post, illa) Antiquum est: nos autem dicimus postea. Quærere.) Melius dixisset quæritare. Quærit enim qui ad plenum & perpetuum reponit: Quæritat qui vix quotidie inquirendo victum inuenit. Cibus. Victus. Quærere. Quæritare.

Sine magno intertrimento.) Id est damno. Detrimentum, secundum Varronem, à detritu dicitur: quòd ea quæ trita sunt, minoris pretii sint. Intertrimentum, ab eo quòd duo quæ inter se trita & diminuta. A quo etiam intertrigo dicta. Detrimentũ. Intertrimẽtũ. Intertrigo.

Quiduis dare cupis.) Et hoc est nimiæ largitatis.

Primum, iam ancillas) Et hoc est signum illam probè instructam ad expilandum amatores.

Satrapes) Satrapes à Græcis prouinciæ præfectus dicitur. Satrapes.

Nedum tu possis.) Nedum, hoc loco negatiue ponitur: vt, Non crederẽ tibi obolum, nedum pro te effunderem sanguinem. Iam Chremes Bacchidem credit Cliniæ esse amicam. Et obserua Terentianam consuetudinem, qui inducit nihil sapere eos qui falluntur. Nedum.

Sensi:) Hoc cum dolore dicere solemus in his in quibus detrimentum ingens passi sumus. Sensi.

Actum fiet.) Actum est dicitur de ea re de qua iam lata sit sententia. Et est verbum desperantis. Actum est.

Pitissando modò) Bene Pitissando. Et Releui dolia omnia. Nam pitissare proprie est parcè vinum gustare, quasi tentandi gratia. Tale est verbum quo Plautus vtitur, cyathisso, tale est & græcisso. Pitissando, id est expressis labris expuendo, dum saporem vini probat. Pitissare.

Sic hoc dicens, Asperum) Id est austerum. Secundum Plinium tria vini sunt genera, Austerum, dulce, tenue. Asperũ vinũ.

Releui dolia) Vt inquit Plinius, in Italia resina vino condendo maxime probatur Brutia: circa Alpes ligneis vasis condunt, circulísque cingunt. Picantur autẽ protinus à canis ortu: dehinc perfunduntur marina aqua aut salsa, aut leui cinere sarmẽti asperguntur. dum igitur vina aperiuntur, dolia relinuntur. Relinere.

Omnes serias.) Seria, dolium: & proprie vas fictile de limo oblongum. Persius, Seria.

-& ô si. Sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro. Hercule.

Sollicitos habere. Sollicitos habui,) Variis officiis & ministeriis distractos: nihil significantius dicere potuit. Quid enim aliud est sollicitare, quàm suo loco mouere? Solum auté quin significet locú, quis dubitat? cum exules quoq; dicantur solo patriæ suæ pulsi. Sollicitos igitur habuit omnes domesticos, qui hinc & inde ad ministrandum destinabátur.

Solum.

Quem assidue exe̅dent.) Plus dixit, quàm si, Cuius rei, dixisset.

Sic me di amabunt) Pro ament.

Miserari. Misereri. Vt tuarum miseritum est) Bene Miseritum. Nam secundum nonnullos, miserari est flere & lamentari: Misereri verò, miserationes alienis casibus exhibere.

Sumo. Sumat,) Consumat, perdat. Quis hoc patre indulgentior? sed hoc contingere solet dum vnicus est gnatus. Sumat,) Accipiat. Aliàs sumere est eligere. Sallust. in Iugurtha, Sumat aliquem ex populo monitorem officii sui.

Perdat,) Quod maius est: & quod finem consumendi habet, tertio loco posuit.

Per alium quemuis vt des:) Quod salubrius præceptum parentibus dari potest? Nulla enim re adolescétes magis corrúpuntur, quàm nimia parentum indulgétia.

Technæ. Technis) Id est fallaciis.

Sub. Sentire. Subsensi) Bene Subsensi. Nam sub, est temperamentum plenæ pronuntiationis, vt subtristis, subridet, non ad plenum tristis, aut ridet. Et cum quinque sint sensus, duo sunt, visus & auditus, quos nos magis sensibiles habemus quàm pecora. Cicero, Non solum videam, sed etiam audiam. Duabus ergo rebus scimus: aut ratione, aut sensu: quibus maxime præstamus cæteris animalibus. Ergo senex dicit se sensu sensisse seruulos fraudem parare.

Amitto. Dimitto. Quàm abs te amittas filium:) Amittas, pro dimittas, dixit. nam quod nos dicimus dimittere, antiqui etiam dicebant amittere. Virgilius, Quisquis es, amissos hinc iam obliuiscere Graios. Sallustius, Pactione amissa publico consilio.

Nequitia. Ad nequitiam) Bene de adolescente, Nequitiam dixit. Nequitia enim est luxus vitæ prodigus atque effusus. Ouidius, Nequitia est quæ te non sinit esse senem.

Nam deteriores omnes sumus licentia.) Sententia proprie seni conueniens. & Deteriores, signantissime protulit. deteriores enim homines licentia à bono ad malum vertuntur. Est enim Peius à malo quod in vsu est, & creberrime frequentatur: Deterius verò, à bono: vt minoris sit meriti quàm quod placet. Virgil. 3. Georg. Deterior donec paulatim ac decolor ætas.

Peius. Deterius.

Putare. Reputare. Putabit) Putamus instantia, Reputamus præterita. Putare proprie purgare est. & arbores & vites dicimus putare. hinc putare est cogitare: quia cogitando superflua mente recidimus. Est tamen putare eius, qui simplicitate pectoris aberrauit. Cicero, Non putauit, lapsus est.

Minabitur.) Minatur etiam filius parenti dum se carum animaduertit, & discessum simulat.

Qui. Qui) Quomodo: & est sermo comicus.

Reddi. Restitui. Restituerem.) Redditur cupientibus, vt domino seruus: Restituitur cupiens, vt patriæ ciuis. Et redditur & restituitur cupiens cupientibus: vt patri filius.

Apprehendendus,) In Andria, Tuus pater modo me apprehendit.

Arbiter. Me cepere arbitrum:) Arbiter dabatur his qui de finibus regendis ambigerent. Dicitur enim arbiter iudex: quòd totius rei habeat arbitrium & facultatem.

Aliena melius vt videant & iudicent, quàm sua:) Huic illud Ciceronis libro primo Officiorum contrarium est, Est enim difficilis cura rerum alienarum: quanquam Terentianus ille Chremes, humani nihil à se alienum putet. sed tamen quia magis ea percipimus atque sentimus, quæ nobis ipsis aut prospera, aut aduersa eueniunt, quàm illa quæ cæteris, quæ quasi longo interuallo interiecto videmus: aliter de illis, ac de nobis iudicamus.

ACTVS TERTII SCENA II.

SYRVS. CHREMES.

AC ILLAC circuncursa, inueniendum est tamen Senarii.

Argentum: intendenda in senem fallacia:
C. Num me fefellit hosce id struere? videlicet
Est ille Cliniæ seruus tardiusculus:
Idcirco huic nostro tradita est prouincia.
S. Quis hic loquitur? perii, numnam hæc audiuit? C. Syre. S. hem.
C. quid tu istic? S. rectè: equidem te demiror Chreme
Tam mane, qui here tantum biberis. C. nihil nimis.
S. Nihil narras? visa verò est, quod dici solet,
AQVILAE senectus. C. eia. S. mulier commoda, &
Faceta hæc est meretrix. C. sanè idem visa est mihi.
S. Et quidem hercle forma luculenta. C. sic satis.
S. Ita non vt olim, sed vti nunc sanè bona:
Miniméque miror, Clinia hanc si deperit.
Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum:
Vicinum hunc nostin'? at quasi is non diuitiis
Abundet, gnatus eius profugit inopia.
Scin' esse factum, vt dico? C. quid ego nesciam,
Hominem pistrino dignu? S. quem? C. istum seruulum
Dico adolescentis, S. Syre tibi timui male.
C. Qui passus est id fieri. S. quid faceret? C. rogas?
Aliquid reperiret: fingeret fallacias:
Vnde esset adolescenti amicæ quod daret:
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
S. Garris. C. hæc facta ab illo oportebant Syre.
S. Eho quæso, laudas qui heros fallunt? C. in loco
Ego verò laudo. S. rectè sanè. C. quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est:

Iam huic mansisset vnicus gnatus domi.
S. Iocóne, an seriò illæc dicat, nescio:
Nisi mihi quidem addit animum, quò libeat magis.
Aliàs, Et — C. *At nunc quid expectat Syre? an dum hinc denuo
Abeat, cum tolerare huius sumptus non queat?
Nónne ad senem aliquam fabricā fingit? S. stolidus est.
C. At te adiutare oportet adolescentuli
Proceleusmatic' in secūdo. — Causa. S. facilè equidem facere possum, si iubes:
Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo.
C. Tanto hercle melior. S. non est mentiri meum.
In dum) deest dicitur. — C. Fac ergo. S. at heus tu facito *dum eadem hæc memineris,
Siquid huius simile fortè aliquando euenerit,
Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
C. Non vsus veniet spero. S. spero hercle ego quoque:
Neque eò nunc dico quòd quicquam illum senserim:
Sed siquid, nequid, quæ sit eius ætas vides.
Et næ ego te (si vsus veniat) magnificè, Chreme,
Tractare possim. C. de istoc, quum vsus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.
S. Nunquam commodius vnquam herum audiui loqui,
Proceleusmatic' in secūdo. — Nec quum malefacerem, crederem mihi impunius
Licere. quisnam à nobis egreditur foras?

A e illac circumcursa.) Iucundus error, in quo herus in seruo decipitur, quem credis alteri fallaciam intendere, dum sibi tenditur: & sic eum aggreditur de fallacia in alterum.

Intendere. — Intendenda) Verbum à venatoribus translatum qui retia intendunt ad feras capiendas. Quia ergo parat senem fallere, Intendenda dixit, vel à sagittis atq; arcu.

In senem) Cum stomacho seruili, Senem dixit. In Andria, Quantū intellexi modò senis sententiam.

* Num me fefellit) Idem superius, Etsi subsensi id quoque, illos ibi esse. Et hic est error credi seniem Menedemum, dum Syrus de Chremete ipso intelligit.

Prouincia. — Prouincia.) Onus dicitur cuiuslibet rei gerendæ. Nam acquisitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ dictæ sunt, à porrò, vel à procul vincendo: ad quas Prætores quia cum officio mittebantur, officia quoque prouinciæ nominantur.

Recte:) Ioco vult Syrus deflectere orationem in aliud, & subterfugere heri reprehensionem.

Aquilæ senectus. — Aquilæ senectus.) Plinius lib. x. natu. historiæ, de aquilis hæc refert, Oppetunt non

senio, nec ægritudine: sed fame, in tantum superiore accrescente rostro, vt aduncitas aperiri non queat. Igitur aquila tantum in senectute bibit, vel de præda sanguine sugit: ex quo prouerbium in senes qui plus bibunt quàm comedunt.

Eia.) Eia interdum hortantis est, nunc correctionem significat. Eia.

Mulier commoda,) A commendatione meretricis incipit, vt melius persuadeat Cliniam deperire hanc, quum sit amica Clitiphonis.

Faceta) Bene de meretrice Faceta dixit. Nam facetus est, qui facit verbis quod vult. Potest etiam referri ad formam corporis, vt significatio vocabuli indicat. Facetus.

Ita non vt olim,) Præterita semper præsentibus præferuntur, & magis commendantur.

Aridum:) Translatio à terra, quæ nihil profert. Aridum.

Profugit) Superius, In Asiam ad regem militatũ abiit. Hinc profugus dictus propriè, qui procul à sedibus suis vagatur. Profugere. Profugus.

Hominem pistrino dignum:) Ambigue an de Dromone, an de Syro, à quo bene annotarentur senum vitia. Et secum hæc dixit.

Syre tibi) Et hic secum.

Seruaret senem.) Bene Seruaret dixit, de eo qui penitus se perderet, & continuis excruciaret laboribus. Seruare.

Eho quæso,) Eho, modò interiectio est interrogantis: aliàs admirantis: aliàs ad se vocantis. Eho.

Quia magnarum sæpe id remedium ægritudinum est.) Ipsum fallere in tempore, quidam de officiis scribentes, rectum putauerunt.

Aliquã fabricam) Translatio ab his, qui expugnaturi oppida, machinamenta belli ad id præparant.

Stolidus est.) Superius, Ille Clinia seruus tardiusculus est. Et propriè stolidus est qui proximè accedit ad naturam sensúmque pecudum. Stolidus.

Calleo.) Id est callidè scio. Calleo.

At heus tu) Iam prouidet fallaciæ, quam mente conceperat: quo facilius mereatur veniam siquid straxerit in herum.

Sed siquid, nequid.) ἀποσιώπησις. quasi dicat, Siquid euenerit. Aposiopesis.

Quæ sit eius ætas, vides.) Quæ amori est obnoxia.

Et næ) Pro valde.

Magnificè,) Bene Magnificè dixit, memor verborum Chremetis, qui suprà dixit, Heros falli à seruis, aliquando esse remedium magnarum ægritudinum.

Tractare) Superius, Quo pacto id fieri soleat, calleo.

Quisnam a nobis egreditur foras?) περιοχὴ alterius scenæ.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

Iambici quadrati & acatalectici & catalectici. Denarius item vnus & fragmentũ. Iambici quadrati. Senarius vnus. Fragmentum vnum.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

QVID istuc quæso? qui istic mos est Clitipho? itáne fieri oportet?

CL. Quid ego feci? CH. vidín' ego te modò manum in sinum huic meretrici
Inserere? S. acta hæc res est, perii. CL. mén'? CH. hisce oculis, ne nega:

Facis adeò indignè iniuriā illi, qui non abstineas manū.
Nam istæc quidem contumelia est,
Hominem amicum recipere ad te, atque eius amicam subagitare:
Aliàs(vino) Vel heri in conuiuio, quàm immodestus fuisti! S. factū.
CH. Quàm molestus! vt equidem (ita me Di ament) metui quid futurum denique esset.
Noui ego amantium animos: aduertunt grauiter quæ non censeas.
CL. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater.
CH. Esto: at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantisper.
Multa fert libido: ea prohibet facere tua præsentia. ego de me
Quadratus iābicus acatal. Facio coniecturā: nemo est meorū amicorū hodie, apud
Quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeā:
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti piget,
Ne ineptus, ne proteruos videar, quod illum facere credito.
Sed nostrum est intelligere, vtcunque atque vbicunque opus sit obsequi.
S. Quid istic narrat? CL. perii. S. Clitipho, hæc ego præcipio tibi,
Hominis frugi & temperantis functus officium. CL. tace sodes.
S. Rectè sané. CH. Syre pudet me. S. credo, neque id iniuria:
Quin mihi molestum est. CL. pergin' hercle? S. verum dico quod videtur.
CL. Nonne accedam ad illos? CH. eho quæso, vna accedundi via est.

S. Actum est, hic prius se indicarit, quàm ego argentum
 effero. Chreme,
Vin' tu homini stulto mihi auscultare? CH. quid faciam? S. iube hunc
Abire hinc aliquó. CL. quò ego hinc abeam? S. quò
 lubet: da illis locum.
Abi deambulatum. CL. deambulatum! quó? S. vah,
 quasi desit locus.
Abi sanè istac, istorsum, quò vis. CH. rectè dicit: cēseo.
CL. Di te eradicent Syre, qui me istinc extrudis. S. at
 tu pol tibi istas
Posthac comprimito manus. Trochaic' catalec. dimeter.
Censén' vero? quid illum porrò credis facturū Chreme, Trochaici tet.
Nisi eum, quantum Di dant tibi opis, seruas, castigas,
 mones?
CH. Ego istuc curabo. S. atqui nunc here hic tibi asseruandus est.
CH. Fiet. S. si sapias: nam mihi iam minus, minúsque
 obtemperat.
CH. Quid tu, ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egistin' Syre? aut
Reperisti tibi quod placeat, an nondum etiam? S. de
 fallacia
Dicis? est, inueni nuper quandam. CH. frugi es: cedò
 quid est?
S. Dicam, verum vt aliud ex alio incidit. CH. quidnā
 Syre? S. pessuma hæc
Est meretrix. CH. ita videtur. S. imo si scias. Senarius.
Vah, vide quod incœptet facinus. fuit quædam anus Co- Octonarius
rinthia iambicus.
Hîc: huic drachmarū hæc argēti mille dederat mutuum. Trochaici quad. catalec.
CH. Quid tum? S. ea mortua est. reliquit filiam adolescentulam.

Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. CH. intellego.

S. Hanc secũ huc adduxit, ea quæ est nunc ad vxorẽ tuã.

CH. Quid tum? S. Clinia orat sibi vti nunc det illam: illi tamen

Pòst daturum mille nummûm poscit. CH. & poscet quidem. S. hui,

Dubiúmne id est? CH. ego sic putaui: quid nunc facere cogitas?

S. Egóne? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria,

Ditem & nobilem: si redimat, magnũ inesse in ea lucrum.

CH. Erras. S. quid ita? CH. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo,

Non emo. quid ais? S. optata loquere. CH. atqui non opus est.

S. Non opus est! CH. non hercle veró. S. quid istuc, miror. CH. iam scies.

Mane mane, quid est quod tam à nobis grauiter crepuêre fores?

QVID istuc quæso?) In hac scena Syrus hero persuadet quod multum facit ad extorquendum argentum. Quid istuc quæso?) Viderat Chremes filium ludentem cum Bacchide, quam Cliniæ esse credebat. Et bene expressit obiurgationem paternam sæpe repetendo.

Huic meretrici.) Plus intulit, quàm si dixisset Mulieri.

Acta res est. Acta hæc res?) Verbum desperantis. timebat enim Syrus ne ob hoc fallacia eius detegeretur.

Mén'?) More filiorum, quod commiserat, patri audacter negat.

Facis adeò indignè iniuriam illi.) Benè pater post obiurgationem, ad admonitionem transit.

Vel heri) Ingerit aliud malefactum inter admonitionem, vt solent patres.

Vt. Vt equidem metui) Vt, pro quantum, vel pro qualiter. Virgilius, Vt vidi, vt perii.

Aduertunt grauiter) Quia in amore omnia suspecta sunt.

Esto. Esto.) Verbum concedentis.

Concedas aliquò) Et hoc quærit Syrus, vt abigatur Clitipho ab amica, ne Chremes eius esse animaduertat.

Coniecturam facere. Ego de me facio coniecturã:) Patres conantur monere filios aut proprio exemplo, aut aliorum.

Ne ineptus, ne proteruus videar.) Ineptus quo ad dignitatem. Proteruus dicitur importunus, qui alteri est impedimento, vel si per impotentiam mentis obuium cubito feriat, aut contumelia sibi cedere cogat. Ineptus. Proteruus.

Quid istic narrat?) Syrus secum loquitur, timens suæ fallaciæ.

Frugi) Vtilis & necessarius: à frugibus, quæ, quòd his fruamur, dictæ sunt. Inde fructus & frumentum. Frui autem, est vesci: à frumine quæ est summa pars gulæ. Frugi. Fructus. Frumentũ. Frui. Frumen.

Sodes.) Est aduerbium blandientis. Sodes.

Quin mihi molestum est.) Quin pro etiam. MIHI habet emphasim. Mihi, qui non sum pater. Quin.

Pergin') Irascitur Clitipho seruum aduersus se loqui.

Eho) Hoc loco admonentis est. Eho.

Vna via) Scilicet honesta: nec impudicè agas.

Actum est,) Semper desperantibus hoc verbum datur. Actum est.

Hic prius) Hæc secum loquitur.

Deambulatum quò?) Bene impotentia amantis exprimitur. nec pater, nec Syrus, nec deliberatio antè facta remouere poterant Clitiphonem ab amica.

At istas comprimito manus.) Subticet percussionem, ne surgat in tragicum cothurnum.

Quid tu?) Bene amoto filio de fallacia erga Menedemum exquirit.

De illo) Sic dicere solent qui de re aliqua peragenda inter se loquuntur. De illo.

Vt aliud ex alio incidit.) Multa esse fingit, vt verisimilius sit quod finxerit.

Pessima hæc est meretrix.) Contrarium illud quod superius dixit, Mulier commoda & faceta hæc est meretrix. Sed hoc loco pessimam appellat, vtpote quæ teneat virginem quam Syrus illi relictam arrhaboni fingit: & hæc est valens causa ad extorquendum argentum.

Incœptet) Incipere & Incœptare, magnorum est facinorum & audaciæ. In Eunucho, Quid incœptas Thraso? Incipere. Incœptare.

Arrhaboni) Pignori, hoc loco intelligas. Arrhabon dicitur merces, corolarium: & est quod prius datur, vt reliquum reddatur. Arrhabon.

Mille nummûm poscit.) Tale & illud, Mille hominum occiditur: & antiquum est. Mille.

Hui,) Et cætera huiusmodi generis, sanè sunt aduersus eos quibus irascimur. Hui.

Dubiúmne id est?) Quod meretrix auara poscat.

Ibo, dicam) Se astutum fingit ad decipiendum Menedemum. Superius, Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo.

Optata loquere.) Ita loquitur ille qui cum alio loquitur, & cui is aduersatur in consilio de re peragenda. Optata loqui.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

Iambici quadrati acatalectici. trochaici catalectici. vnus acatal. vnus hypercat.

SOSTRATA. CHREMES. NVTRIX.

SYRVS.

NISI me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor: Iãbici quadrati acatalect.

Is, quicum exposita est gnata. C. quid volt sibi Syre hæc oratio?

SO. Quid est? ísne tibi videtur? NV. dixi equidem, vbi

mihi oſtendiſti, ilico
Eum eſſe. SO. at vt ſatis contemplata modò ſis, mea nutrix. NV. ſatis.
SO. Abi iam nunc intrò: atque illa ſi iam lauerit, mihi nuntia:
Hîc ego virum interea opperibor. SY. te volt, videas quid velit:
Neſcio quid triſtis eſt: non temerè eſt: metuo quid ſit. C. quid ſiet!
Næ iſta hercle magno iã conatu magnas nugas dixerit.
SO. Ehem mi vir. C. ehem mea vxor. SO. teipſum quæro. C. loquere quid velis.
SO. Primùm hoc te oro, nequid credas me aduerſus edictum tuum
Facere eſſe auſam. C. vín' me iſtuc tibi (etſi incredibile eſt) credere?
Trochaici quad. catal. Credo. SY. neſcio quid peccati portet hæc purgatio.
SO. Meminiſtín' me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum,
Trochaici cat. Si puellam párerem, nolle tolli? C. ſcio quid feceris.
Suſtuliſti. SO. ſic eſt factum. SY. domina, ergo herus damno auctus eſt.
SO. Minime: ſed hîc erat anus Corinthia haud impura: ei dedi
Exponendam. C. ô Iuppiter, tantámne eſſe in animo inſcitiam!
Aliàs (inſcien tiam!)
SO. Perii, quid ego feci? C. rogitas? S. ſi peccaui mi Chreme,
Inſciens feci. C. id equidem ego, etiam ſi tu neges, certò ſcio
Te inſcientẽ, atq; imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re oſtendis. nã iam primùm, ſi meum
Imperium exequi voluiſſes, interemptam oportuit,

Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quàm bene verò abs te prospectum est! quid voluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissume,
Per te vel vti quæstum faceret, vel vti veniret palám.
Credo id cogitasti, Quid vis? satis est, dum viuat modo.
Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque æquum sciunt?
Melius, peius: prosit, obsit: nihil vident, nisi quod lubet.
SO. Mi Chreme peccaui fateor, vincor: nunc hoc te obsecro,
Quantò tuus est animus natu grauior, ignoscentior,
Vt meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidi.
C. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verùm Sostrata,
Malè docet te mea facilitas multa. sed istuc, quicquid est,
Qua hoc occœptum est causa, loquere. SO. vt stultæ & miseræ omnes sumus
Religiosæ, quum exponēdam do illi, de digito annulum
Detraho: & eum dico vt vnà cum puella exponeret,
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
C. Istuc rectè: conseruasti te atque illam. SO. hic est annulus.
C. Vnde habes? SO. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam. SY. hem.
C. Quid ea narrat? SO. ea lauatum dum it, seruandum mihi dedit
Annulum. non aduorti primo: sed postquam aspexi, ilico (Annulū) dissyllabū est.
Cognoui: ad te exilui. C. quid nunc suspicare, aut inuenis
De illa? SO. nescio, nisi vt ex ipsa quæras vnde hunc habuerit,

Si potis est reperiri. SY. interii, plus spei video, quàm volo:

Nostra est, si ita est. C. viuítne illa, cui tu dederas? SO. nescio.

C. Quid renuntiauit olim fecisse? SO. id quod iusseram.

C. Nomen mulieris cedò quod sit, vt quæratur. SO. Philteræ.

SY. Ipsa est: mirum ni illa salua est, & ego perii. C. Sostrata

Sequere me intrò hac. SO. vt præter spē euenit! quàm timui male,

Ne nūc animo ita esses duro, vt olim in tollēda, Chreme!

C. Non licet hominem esse sæpe ita vt vult, si res non sinit:

Nunc ita tempus est mihi, vt cupiam filiam: olim nihil minus.

NISI me animus fallit,) Hæc scena Antiphilæ recognitionem continet: ex qua inter virum & coniugem altercatio oritur: demum reconciliatio. Simul Syro offertur alia ratio extorquendi argentum.

Exponere. Exposita) Exponere, est morti tradere & obiicere.

Quid vult) Chremes non se loco mouerat.

Oratio. Hæc oratio) Pauca verba veteres orationem quoque dixerunt.

Dixi equidem) Hæc sic respondet, vt quæ nihil in hac dubitationis habeat.

Vt satis. At vt satis) Sic dicimus in his rebus de quibus addubitamus, & præcipue quas iam diu non vidimus.

Cōtemplari. Templum. Contemplata) Contemplari dictum est à templo, id est loco qui ab omni parte aspici, vel ex quo omnis pars videri potest: quem antiqui templum nominabant.

Multum. Satis. Satis.) Multum, infinitum est: Satis verò, finitum.

Te vult,) Signantius dictum, quàm Quærit aut Expectat.

Nescio quid) Deest ob, vel propter.

Quid sit.) Cum stomacho pronuntiandum.

Mi. Vir. Ehem mi vir.) A blandimento incipit. Mi & Vir, plurimum blandimenti habent. & Vir maritum significat. Virum quoque de animalibus posse dici, Virgilius in Bucolicis ostendit, Vir gregis ipse caper.

Ehem mea vxor.) Hæc repetitio à simili, indignantis est.

Primum hoc te oro,) A purgatione incipit, ne mulier contra edictum mariti fecisse videatur.

Tollere. Malum. Sustulisti.) Educasti. Hoc in alia significatione nonnunquam ponitur. Tollere, nutrire. Iuuenalis, -tollere dulcem Cogitat hæredem.

Damnum. Damno auctus est.) Propter dotem quæ datur. Ea rectè Damno dixit. Nam damnum, rei est: Malum verò, hominis.

Haud impura,) Commendatio personæ cui data exponenda: nec Chremes ab ea impudicè filiam educatã suspicetur. Impurus, est aliquo vitio maculatus: & aliquando dicitur improbus. Impurus.

O Iuppiter,) Terribilis exclamatio senis, postquam audiuit filiam anui datam exponendam.

Tantámne esse) ἔλλειψις est quæ datur iratis. subauditur Decet. Eclipsis.

Inscitiam,) Inscitia, est ignorantia quædam rerum. Inscitia.

Insciens feci.) Prudens, est qui intelligentia sua aliquid sentit: Sciēs, qui alicuius indicio rem cognoscit. Prudens, per sese: Sciens, per alios. cuius contrarium insciens, & est qui ignorat res. Et imprudens, qui non delectum habet bonorum & malorum. Prudens. Sciens. Insciens. Imprudens.

Imperium exequi) Primùm ponit peccatum, quòd contra edictum suum fecerit.

Sino.) Concedo: quia animus maternus plurimum veniæ meretur. Sino.

Illi prodita) Socii enim deficere dicuntur. Sallustius, Post defectionem sociorum. Prodere, parentes. Virgilius, -vnius ob iram Prodimur. Deserere verò, patroni. hinc milites patriæ desertores dicuntur, qui patriam deserunt, quam defendere deberent. Virgilius, Desertorem Asiæ. Deficere. Prodere. Deserere. Desertores.

Quid cum illis agas,) Amatores designat, qui nihil pensi habent, expertes iuris & omnis æquitatis: ea sola recta putant quæ illis libuerint.

Peccaui fateor,) Victa mariti argumentis, crimen suum fatetur: & quo magis mereatur veniam, simplicitatis opinionem inire tentat: & hoc per deprecationem.

Ignoscentior,) In crimine sic confesso vltimum remedium confugere ad iudicum misericordiam.

Mea facilitas) Rectè: quia cito vxor veniam dedit. Facilitas, illius est qui cito iram deponit: Clementia, illius qui nunquam irascitur. Facilitas. Clementia.

Qua occœptum) Quasi de magna re dixit. Occipio.

Vt stultè & miserè omnes sumus) Vituperatio à sexu. mulieres enim consueuerunt esse imperitiores viris, & multis superstitionibus detineri.

Religiosæ,) Superstitiosæ. Religiosus etiam appellabatur is qui nimia & superstitiosa religione sese alligauerat: vt hoc loco. Religiosus.

De nostris bonis.) Et hæc erat superstitio.

Istuc rectè:) εἰρωνικῶς dictum. Ironia.

Lauatum) Secundum antiquos: nos dicimus lotum. Ouidius Fastorum secundo, Mane lauaturas sacra petebat aquas. Lauatum.

Exilui.) Ostendit nimiam lætitiam de inuenta filia. ideo non dixit Accessi.

Plus spei video) Nolebat tam cito cognosci filiam, ne occasio præriperetur auferendi argentum. Plus spei) Melius est vt non ad Syrum referas, sed ad Sostratam.

Mirum ni illa salua est,) Non potest credere periisse anum, quod maximè vellet ob recognitionem Antiphilæ.

Ego perii.) Quia recognita est antequam auferrem argentum.

Nihil minus.) Pro Non, quòd auctus diuitiis esset. Nihil.

ACTVS QVARTI SCENA II.

SYRVS.

NISI me animus fallit, haud multum à me aberit infortunium: Iambici octonarii acatal.

Ita hac re in angustum oppidò nunc meæ coguntur copiæ,

Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati rescitcat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet me latêre tecto, abscedere.
Crucior bolum tantum mihi ereptum tam subito è faucibus.
Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.
NIHIL TAM difficile, quin quærendo inuestigari possiet.
Quid si hoc sic incipiam nunc? nihil est. quid si sic? tantundem egero.
At sic opinor. non potest. imò optumé. euge optumam habeo.
Retraham hercle opinor ad me illud idē fugitiuum argentum tamen.

NISI me animus fallit,) Recognita Antiphila, Syrus anxius, nouum quærit consilium de extorquenda pecunia. & bene deliberantem de re aliqua exprimit. Est enim dialogismus acuti ingenii in multa cogitatione versantis.

Copiæ in angustú coactæ.

Copiæ meæ,) Translatio sumpta ab imperatore, qui iam penè fusus ab hostibus, se in aliquem tutissimum locum receperit. Copiæ numero multitudinis & ἰσχὺς de exercitu dicitur. Sallustius, Ex omni copia Catilinæ. Virgilius,
Et quæ sit me circum copia lustro.

Triumpho, si licet me latêre) Verba propriè seruorum quotiens vident se quod incœperant, perpetrare non posse. Et ἀμυντικῶς legendum.

Bolus.

Bolum) Translatio ab animalibus quibus aufertur præda.

Comminisci. Commētum.

Comminiscar?) Fingam. Inde commentum dicitur. Alibi, Atque illis commentum placet.

Nihil tam difficile,) Sententia generalis sine certo authore, quæ seruis etiam conuenit.

Quid si hoc sic) Qui aliquid incœpturi sunt, multa proponere solent: & affirmare, & refellere quod sit faciendum vel relinquendum.

Opinari. Putare.

Sic opinor.) Nam quæ opinamur, putamus: quæ putamus, incerta sunt.

Euge.

Euge) Vox lætantis eius qui optimum inuenerit consilium.

Fugitiuum argentum.

Fugitiuum argentum) Facete & ilocaliter seruili more de argento tanquam de homine dixit.

ACTVS QVARTI SCENA III.

CLINIA. SYRVS.

NVLLA mihi res posthac poteſt iã interuenire tanta, | Iambici quadrati catalect.

Quæ mihi ægritudinem afferat;tanta hæc lætitia oborta eſt.

Dedo patri me nunc iam,vt frugalior ſim quàm volt.

S. Nihil me fefellit: cognita eſt, quantum audio huius verba.

Iſtuc tibi ex ſententia tua obtigiſſe lætor.

C.O mi Syre,audiſtin' obſecro? S.quid ni,qui vſque vnà affuerim?

C. Cui æquè audiſti commodi quicquam eueniſſe? S. nulli.

C. Atque ita me Di ament,vt ego nunc non tam meapte cauſa

Lætor,quàm illius:quam ego ſcio eſſe honore quouis dignam.

S. Ita credo.ſed nunc Clinia age,da te mihi viciſſim:

Nam amici quoque res eſt vidēda, in tuto vt collocetur,

Nequid de amica nunc ſenex. C.ô Iuppiter. S.quieſce.

C.Antiphila mea nubet mihi. S.ſicine me interloquere?

C. Quid faciam Syre mi?gaudeo: fer me. S.fero hercle veró.

C. Deorum vitam adepti ſumus. S.fruſtrà operam hãc opinor ſumo.

C. Loquere: audio. S. at iam hoc non ages. C.agam. S.videndum eſt inquam,

Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur:

Nam ſi nunc à nobis abis,& Bacchidem hîc relinquis,

Noſter reſciſcet ilico eſſe amicam hanc Clitiphonis:

Si abduxeris,celabitur itidem vt celata adhuc eſt.

C.At enī iſtoc nihil eſt magis Syre meis nuptiis aduorſũ;

Nam quo ore appellabo patrem? tenes quid dicam? S. quid ni?

C. Quid dicam? quā causam afferam? S. quin nolo mentiare.

Apertè, ita vt res sese habet, narrato. C. quid ais? S. iubeo

Illam te amare, & velle vxorem hanc esse Clitiphonis.

C. Bonam, atque iustam rem oppidò imperas, & factu facilem:

Et scilicet iam me hoc voles patrem exorare, vt celet

Senem vostrum. S. imò vt recta via rem narret ordine. C. hem,

Satin' sanus es, aut sobrius? tu quidē illum planè prodis.

Senarius. Nam quî ille poterit esse in tuto? dic mihi.

Trochaici cat. S. Huic equidem consilio palmam do: hîc me magnificè effero,

Qui vim tantam in me, & potestatem habeā tantæ astutiæ,

Vera dicendo vt eos ambos fallā: vt quum narret senex

Voster nostro, istam esse amicam gnati, nō credat tamen.

C. At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:

Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.

Hypercatalecticus. Tu fortasse quid me fiat * paruipendis, dum illi consulas.

Vetus exēplar legit, paruicuras.

S. Quid (malùm) me tandem censes velle id adsimularier?

Vnus est dies, dum argentum eripio: pax, nihil amplius.

C. Tantum sat habes? quid tum quæso, si hoc pater resciuerit?

S. Quid si redeo ad illos qui aiunt QVID SI NVNC CAELVM RVAT?

C. Metuo quid agam. S. metuis! quasi non ea potestas sit tua,

Quo velis in tempore vt te exoluas: rem facias palàm.

C. Age, age, traducatur Bacchis. S. optumè ipsa exit foras.

NULLA mihi res posthac) Nimia Cliniæ lætitia exprimitur de recognita Antiphila, qua præpeditus vix potest adduci à Syro vt Clitiphoni succurrat.

AEgritudinem afferat:) Tale & illud, Deorum vitam adepti sumus.

Dedo me patri) Plus Dedere hoc loco, quàm Obsequi. dedere se vult patri, quemadmodum in hostium potestatem hostes se dedunt. In Andria, Tibi pater me dedo: quasi qui vellet contraria. & deditio in hoste fieri solet. Dedo. Deditio.

Frugalior) Temperatior. si frugalis non extat, vnde descendat, vide tu. Frugalis.

O mi Syre,) A blandiméto incipit, vt faciunt qui quicq́ speratú consequuti sunt.

Quid ni,) Quid nisi audierim?

Meapte) Cum ablatiuo παρέλκον additú, vt nostrapte. Cato tamen posuit mihipte, pro mihi ipsi. Meapte. Nostrapte. Mihipte. Parelcon.

Dignam quouis honore) Amica etsi impudica est, dummodo amatori placeat, ab eo commendatur amore eum impellente.

Da te) Duæ partes orationis. Dare est quod repetas, Dedere est ad perpetuum. Damus & amicis, Dedimus tantum hostibus. Dare. Dedere.

Nam amici) Iusta petitio. succurrendum est amico, nequid illi incommodi accidat. Amici) Plus gratiæ habet, quàm si dixisset Clitiphonis. Et amicus, animi est: Amator verò, corporis: & Amator est ad tempus, Amicus qui perpetuò amat. Amicus. Amator.

Ne quid de amica) ἀποσιώπησις. Aposiopesis.

O Iuppiter.) Exclamatio terribilis penè ex nimio gaudio desipientis.

Nubet mihi.) Hinc omnis lætitia dependet.

Interloquere?) Hoc loco INTER non auget, quemadmodum in verbo Intercipit, interbibit. est autem interloqui, impedire, & interpellare loquentem. Inter. Interloqui.

Fer me.) Id est tolera. Tolerandus est qui ex amore desipit, quia amor deus est, & non voluntas: cogit enim hominem ad id quod vult.

Hercle verò.) Verò, vt plurimum ironiæ conuenit. Virgilius, Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis. HERCLE & VERÒ, pronuntiandi adiumenta, in verbis negationem habent, licet confessionem afferre credantur. Verò. Hercle.

Hoc non ages.) Id est audies. In Andria, Hocine agis?

Inquam,) Verbum hoc vim interdum maximam habet ad adhortationem. Et Videndum est, & Vide, magna aggressuris dicútur. & Inquam vtimur nonnunquam in repetitione supradictorum. Inquam. Vide. Vidédum est.

Noster) Cum stomacho.

Si abduxeris,) Rectè Abduxeris: nam abducitur propriè quod alienum. Abduci.

Quo ore) Sic dicimus quando aliquid pudendum committimus.

Appellabo) Si duxero Bacchidem.

Quin) Cautus seruus ea admonet quæ non erunt aduersa nuptiis.

Bonam, atque iustam) εἰρωνικῶς legendum. Ironia.

Vt celet senem vestrum.) Dicimus enim, Celo tibi hanc rem, & Celo te de hac re. intelligendum, Celet senem de Bacchide. Celo.

Prodis.) Prodere propriè ad parentes refertur: sed nonnunquam ad eum cui res alterius demandata est, & cuius consilio alter regitur. Prodere.

Meam esse credet,) Necessariò si Chremes Bacchidem gnati amicam non crediderit, Cliniæ esse crediderit.

Committet) Bene de filia Committet dixit: quia propriè magna committimus, Committo.

& ea, secundum Donatum, quæ salutem in dubio habent.

Malùm. Quid (malùm) Malùm, interiectio est irascentis.

Vnus est dies,) Assignat tempus pro ratione. non vult Chremetem diu credere Bacchidem Cliniæ esse amicam.

Pax. Pax,) Aduerbium comicum, & significat tantum.

Quid si nunc cælum ruat? Si nunc cælum ruat?) Verbum vsitatum in eos qui subtimidi in re peragẽda, semper dicere solent, Quid si hoc vel illud accideret?

Age age. Age age,) Vox consentientis, & qui victus est rationibus callidi serui.

Optume exit) παρασκευὴ est alterius scenæ.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

Iambici quadrati catalectici. vnus hypercatalecticus.

BACCHIS. CLINIA. SYRVS. DROMO. PHRYGIA ancilla.

SATIS pol proteruè me Syri promissa huc induxerunt:

Decẽ minas, quas mihi dare pollicitus est. quòd si is nunc

Me deceperit, sæpe obsecrans me vt veniã, frustrà veniet.

Aut quum venturam dixero & cõstituero: quum is certè

Renuntiarit, Clitipho cum spe pendebit animi:

Decipiã, ac non veniam: Syrus mihi tergo pœnas pendet.

C. Satis scitè promittit tibi. S. atqui tu hãc iocari credis?

Faciet nisi caueo. BA. dormiunt: ego pol istos commouebo.

Mea Phrygia, audistín' homo iste modò quam villam demonstrauit

Charini? PH. audiui. BA. proxumam esse huic fundo ad dexteram? PH. memini.

BA. Curriculo percurre: apud eũ miles Dionysia agitat.

S. Quid incœptat? BA. dic me hîc oppidò esse inuitam, atque seruari:

Verùm aliquo pacto verba his me daturam esse, & venturam.

S. Perii hercle. Bacchis mane mane, quò mittis istanc quæso?

Iube maneat. BA.abi. S.quin eſt paratum argentum.
BA.quin ego maneo.
S. Atqui iam dabitur. BA. vt Iubet,num ego inſto? S.at
ſcin' quid,ſodes?
BA. Quid? S.tranſeundũ eſt nunc tibi ad Menedemum,
& tua pompa
Eò traducenda eſt. BA.quam rem agis, ſcelus? S.egó-
ne? argentum cudo,
Quod tibi dem. BA.dignam me putas, quam illudas?
S.non eſt temeré.
BA. Etiamne tecum hîc res mihi eſt? S.minime: tuum
tibi reddo.
BA. Eatur. S. ſequere hac. heus Dromo. D.quis me
volt? S.Syrus. D.quid eſt rei?
S.Ancillas omneis Bacchidis traduce huc ad vos properé.
D. Quamobrem? S.ne quæras:& ferant quæ ſecum huc
attulerunt.
Sperabit ſumptum ſibi ſenex leuatum eſſe harum abitu.
Næ ille haud ſcit hoc paulum lucri,quantum ei
Damni apportet . tu neſcis quod ſcis Dromo, ſi ſapies.
D.mutum dices.

S ATIS pol proteruè) Reſtat ad fallaciam & ad extorquendum argentum, vt Bacchis irata à Syro placetur, & ad Menedemum tranſeat. Satis pol) Meretricis conqueſtio exprimitur,cuius tota indignatio dependet ex non tradita pecunia.

Promiſſa) Cicero,Promiſſa tua memoria teneas. Aliter accipitur quum dicimus Promiſſa barba. nam Promittere,eſt polliceri,& ad magnitudinem nutrire. Plautus, Capillum promittã. Promiſſa) Dicitur promiſſum & promiſſio. Promiſſio & pollicitatio eandem vim habent.ſed pollicitatio,maioris aſſeuerationis eſt. — Promittere. Pollicitatio.

Huc induxerunt:) Inducitur aliquis,quum verbis alterius decipitur. In Andria, Vide quò me inducas. — Induci.

Pollicitus eſt.) Pollicemur magis ſponte:Promittimus rogati. — Polliceri.

Vt veniam, fruſtrà veniet.) Pulchra permutatio eiuſdem verbi per tempora,quæ conuenit iratis.

Spe pendebit animi,) Quod eſt corporis,ad cruciatum animi tranſtulit. Suprà viſum eſt quàm torqueantur amantes in amicarum expectatione. — Pẽdet animi.

Ac non veniam:) Mira meretricis calliditas exprimitur. iam cogitauit quẽadmodum Syrus videatur apud Clitiphonẽ vanus & mendax, ex quo ab illo verberetur.

Mihi) In meam vltionem. Virgilius, Pòſt mihi non ſimili pœna cómiſſa luetis.

Pœnas pendet.) Perſoluet. Virgilius, -tum pendere pœnas Cecropidæ iuſſi. — Pẽderepœnas

Scitè. Satis scitè) Hoc cum risu pronuntiandum. Scitè) Pulchrè. In Andrià, Scitus puer.

Promittit,) Scilicet venturam.

Hanc iocari credis?) Hanc,& ad contemptum,& ad odium dixit.habent enim ista pronomina quandam emphasin.

Dormiunt.) Otiosi sunt & negligentes.

Isti. Pol istos commouebo.) Bene Istos,quasi odiosos.In Eunucho,Cum milite isto. Virgilius, Aut quid petis istis? Hæc enim pronomina spernentis sunt, odiúmque monstrantis.

Phrygia. Mea Phrygia,) Hoc est proprium meretricis vltrò excludere amãtem,& alium recipere,vel se ad alium cõferre. Phrygia,) Nomen à regione,sicuti Lesbia,Andria, Samia.

Villa. Quam villam) Villa,domus in agris quò rustici res vehunt & euehunt.Virgilius, Et iam summa procul villarum culmina fumãt.Vterer Varronis testimonio,ex primo de re rustica ad Fundaniam, nisi notum esset.

Ad dexteram?) Inducit memorem meretricem,nec oblitam vbi sit, & quid agat amans.nam huiuscemodi mulieres nil aliud agunt, nil aliud curant, quàm quomodo aliquid ab amantibus extorqueant.

Curriculo. Curriculo) Hoc loco aduerbium,aliàs nomen.

Apud eum miles) Hic est de quo superius Syrus, -nam miserè quendam offendi militem, Eius noctem orantem:hæc arte tractabat virum.

Agitare vitia. Dionysia agitat.) Aliter Agitat accipitur quum dicimus, Agitat conuiuia & Dionysia:& aliter quum dicimus,Agitat vitia.Iuuenalis,Hæc ego non agitem?

Incœptare. Incipere. Quid incœptat?) Tanquam de magno facinore dixit. nam Incœptare & Incipere,magnorum est facinorum.

Seruari. Seruari:) Custodiri:vel melius,suspiciose obseruari.vt illud Virgilianum, Quod superest,cæli menses & sydera serua.

Mane mane,) Hæc singula verba,si diligenter notes,Syri magnam trepidationem indicant:ideo statim de argento mentionem fecit,in quo lis omnis pendebat inter Syrum & Bacchidem.

Quin. Quin) Pro Imo,hoc loco ponitur. Quin) Repetit Bacchis Syri verbum, vt mos est iratorum.

Insto. Num ego insto?) Fingit se non magnopere curare vt habeat argentum,quemadmodum faciunt hi,qui defessi sunt diu petendo aliquid.

Eò. Eò) Ridicule additum:vt sit ε ὁ,loci aduerbium.

Sodes. Sodes?) Blandientis aduerbium.

Scelus. Quam rem agis,scelus?) In Andria,Vbi est illic scelus. Et ad intellectum, non ad verba redigitur. nam & scelus,scelestus intelligitur. & plus dixit quàm Scelestе: vt, Tu nihil nisi sapientia es.Martialis, Non vitiosus homo es Zoile,sed vitium.

Cudere argentum. Argentum cudo) Iocula riter dixit.Cuditur enim pecunia dum imprimitur.

Illudo. Quã illudas?) In Andria,Adeóne vobis videmur esse idonei, In quibus sic illudatis? Illudo in te,septimo casu:& Illudo te,accusatiuo dicimus. dicitur quoque Illudo te & tibi.

Temerè. Non est temerè.) Sic dicitur quando aliquid fit non sine magna ratione.

Hîc) In hac re.vt ad Menedemum traducar. & est cũ interrogatione legendum, ita vt neget non venisse ea gratia.

Eatur.) Cito flectitur.& quia mulier & meretrix,quæ trahitur minimo lucello.

Quamobrem?) Vtpote tardiusculus non intelligit Syri consilium.de eo superius, Ille Cliniæ seruus tardiusculus est.

Damnum. Damni) Damnum,rei est:Malum verò,hominis.Persoluet Chremes argentum ex fallacia Syri:quod erit maius damnum, quàm si permansisset meretrix.

Tu neſcis quod ſcis Dromo,) In Eunucho, Tu pol ſi ſapis, quod ſcis neſcis. Non poſſumus neſcire quod ſcimus: ſed ita, vt concordia diſcors. Virgilius, Sequitúrque ſequentem. Neſcis quod ſcis) Hoc eſt quod dicitur, Quod ſcis neſcis. prouerbiale eſt, & multum apud dialecticos tractatum: vt Facio & nõ facio, & Amicus ſum & non ſum, & Audio & non audio, & cætera huiuſmodi. Neſcis quod ſcis.

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

CHREMES. SYRVS.

TA me di amabunt, vt nunc Menedemi vicem Senarii.
I Miſeret me, tantum deueniſſe ad eum mali.
Illancine mulierem alere cum illa familia?
Etſi, ſcio, hoſce aliquot dies non ſentiet:
Ita magno deſyderio fuit ei filius:
Verùm vbi videbit tantos ſibi ſumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rurſum vt abeat ab ſe filius. Syrum optimè Quadratus.
Eccum. S. ceſſo hunc adoriri? C. Syre. S. hem. C. quid eſt? Senarii.
S. Te mihi ipſum iam dudum exoptabam dari.
C. Videre egiſſe iam neſcio quid cum ſene.
S. De illo quod dudum: dictum ac factum reddidi.
C. Bonáne fide? S. bona hercle. C. non poſſum pati
Quin tibi caput demulceam: accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro iſta re, ac lubens.
S. At ſi ſcias quàm ſcitè in mentem venerit.
C. Vah, gloriare eueniſſe ex ſententia?
S. Non hercle verò, verum dico. C. dic, quid eſt?
S. Tui Clitiphonis eſſe amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxiſſe, ne tu id perſentiſceres.
C. Probé. S. dic ſodes. C. nimiũ inquã. S. imò ſic ſatis.
Sed porrò auſculta quod ſupereſt fallaciæ.
Seſe ipſe dicet tuam vidiſſe filiam:
Eius ſibi complacitam formam, poſtquam aſpexerit,

Hanc se cupere vxorem. C.modo quæ inuenta est? S. eam.

Aliàs, equidē Et *quidem iubebit posci. C.quamobrem istuc Syre?
Interpres legit (hui) Nam prorsus nihil intellego. S.*vah, tardus es.
C.Fortasse. S.argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atque vestem, quî, tenésne? C.comparet.
S.Idipsum. C.at illi ego neque do, nec despondeo.
S.Non! quamobrem? C.quamobrem! me rogas! homini fugitiuo dabo! S.vt lubet.
Non ego perpetuò dicebam vt illam illi dares,
Verum vt simulares. C.non mea est simulatio:
Ita tu istæc tua misceto, ne me admisceas.
Egón' cui daturus non sim, vt ei despondeam?
S.Credebam. C.minimé. S.scitè poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras,
Eò cœpi. C. credo. S. cæterum equidem istuc Chreme
ÆEqui bonísque facio. C.atqui tum maximè
Volo te dare operam vt fiat, verùm alia via.
S.Fiat: quæratur aliud. sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eò nunc confugies, Quid mea? num mihi datum est?
Num iussi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? verùm illud Chreme
Aliàs, iniuria Dicunt, IVS SVMMVM sæpe summa *malitia est.
C.Haud faciam. S.imò, aliis si licet, tibi non licet:
Omnes te in lauta, & bene aucta parte putant.
C.Quin egomet iam ad eam deferam. S.imò, filium
Iube potius. C. quamobrem? S. quia enim in hunc suspicio est
Translata amoris. C.quid tum? S.quia videbitur
Magis verisimile id esse, quum hic illi dabit:

Et simul conficiam facilius ego quod volo.
Ipse adeò adest, abi, effer argentum. C.effero.

ITA me di amabunt,) Hîc est transacta Syri fallacia,& tandem extorquetur argẽtum : & idem est Chremes qui fuit in prima comœdiæ parte.miseretur enim Menedemi,& eius vicem dolet,credens Bacchidem amicam Cliniæ esse.

Tantum deuenisse ad eum mali.) Proprius dixisset Damni: nisi ad ægritudinem animi referas.

Illancine mulierem) Hoc est quod suprà dixi, ista pronomina afferre contemptum & odium.

Cum illa familia:) Cum stomacho dixit,id quod superius facetè Syrus pompam appellauit.

Ita magno desyderio) Vix in primis explebile desyderium illius rei est quam diu optauimus:sed eius postea in dies paulatim nos satietas capit.

Nec fieri modum,) Quod plus est,& ad prodigalitatem accedit.

Eccum.)In Andria,Atque eccum video. Superius dixi,Eccum, Ellum,resolui per aduerbia,nõ per nomina: sed tamen secundum Donatum,Eccum qui ecce eum,veteres dixerunt.Eccum,Ellum:quod apertius significat Ecce eum,Ecce illum. Eccum. Ellum.

Cesso hunc adoriri) Quasi de improuiso alloqui,aggredi. In Andria,Hicine me imparatum in veris nuptiis Adortus esset. Adoriri dicitur qui ex insidiis repentè inuadit. dictum ab eo quòd corpora aggredientium exurgant subito, atque increscant. Adoriri.

Hem.) Interiectio læti, aliàs perturbati. Hem.

Te mihi ipsum iam dudum) Laurentius Valla,vir omnium nostræ ætatis eruditissimus,dicit,Dudum & Iam dudum,de paruo tempore dici,vnius horæ,aut semihoræ,aut duarum horarum,vel ad summum quatuor. sed Donatus illud Terentianum exponens,Iam dudum ætatem inter eos factæ lites: sic inquit,Quia Iam dudum infinitæ moræ est,addit AEtatem: vt ostendat multum abiisse temporis:& factum est,Iam dudum ætatem,pro lõginquo tempore.Lucilius, vt multum,mensésque diésque, Nõ tamen ætatem.AEtatem,diu,longinquóque tempore ac prolixo vt est ætas, & quæ sequuntur. Dudum. Iam dudum. AEtatem.

Videre egisse) Colligit hoc ex verbis Syri,à quo exoptaretur: credebat enim senex se à seruo non optari, nisi gratia fallaciæ in Menedemum.

Ac factum reddidi.) Secure & cum magna audacia pronuntiat : & plus est quàm si diceret,Feci.

Caput demulceam:) Magni blandimenti signum, quod fit, quotiens in re optata domino seruus ex sententia obsequitur. Demulcere caput.

Boni aliquid) Non dicit quid: vt eum lætiorem reddat,& in spe magni boni detineat.

Non hercle verò,)Aduerbia sunt confirmatiua. Non hercle verò verum dico.) Negat se gloriari,& se veridicum fatetur. vt hi,qui re magna peracta fingũt se non gloriari,vt sint maioris fidei & authoritatis. Hercle. Verò.

Tui Clitiphonis) Hoc est quod superius Syrus,Quòd vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ vera dicendo,vt eos ambos fallam. Inferius Chremes non credet Menedemo Bacchidem Clitiphonis esse amicam.

Imò sic satis.)Sic dixit,vt qui suspicaretur à Chremete dictum,nimium inquam, non serio,sed ioco.

Tuam vidisse filiam:) Neque hoc Menedemo crediturus est Chremes,dum dicet inferius,Et illum aiunt velle vxorem.

Peto. Posco. Postulo. Iubebit posci.) Id est peti. Petimus aliquid precario, Poscimus imperiose, Postulamus iure.

Prorsus. Prosa oratio. Prorsus nihil intellego.) Prorsus, pro eo quod est omnino. Sunt qui coniunctionem velint. Vel Prorsus, certe, recte, vere. & dicitur quasi porro versus. nam prorsum, est porro versum, id est ante versum. hinc & Prosa oratio, quam non inflexit cantilena.

Hui. Hui.) Interiectio mirantis. & hoc cum gestu seruili, & leuiori personæ congrue dictum.

Argentum dabitur) Scilicet à Menedemo: inferius Chremes nô immemor verborum Syri, Menedemo dicet, Et illum aiunt velle vxorem: vt quum desponderim, Des qui aurum, ac vestem, atque alia quæ opus sunt, comparet.

Qui. Qui,) Pro quo.

Spondeo. Despondeo. Nec despondeo.) Proprie dixit: Spondet pater puellæ, Despondet pater adolescentis. In Andria, Placuit, despondi.

Fugitiuus. Fugitiuo dabo!) A condicione personæ Cliniam vituperat. nam fugitiui proprie serui. vnde in edicto AEdiliū Curulium, titulus est seruorum fugitiuorum, Siquis fugitiuus, errôve sit, noxâve solutus non sit.

Non ego perpetuò) Virgilius, Connubio iungam stabili, propriámque dicabo. Illa datur perpetuò quæ omnes annos cum marito exigit.

Tua misceto) Verba probi viri, qui non vult adhærere consilio alterius in re non probabili.

Cui daturus non sim,) Argumentum ab æquo. Non æquum, nô leges ipsæ concedunt, vt quis pater filiam alicui spondeat, deinde deneget.

Istuc Chreme,) In re non probabili vult inire opinionem optimi serui, qui domino bona fide morem gerat, & pro viribus obsequatur.

Fiat: quæratur aliud.) Astute & callide in omnibus assentitur hero: quia iam lenibus verbis extorquebit argentum.

Eò nunc confugies,) Id est, ad rationes quas statim callide subiicit. magna vis est persuasionis: quoniam non prius amouemus ea quæ is responderet à quo aliquid petimus.

Me inuito potuit?) Hæc pro Chremete essent, & iure nô teneretur reddere id argentum.

In lauta,) Non decet eum qui lautæ vitæ sit & splendidæ, in omnibus iuris rigorem obseruare. nam qui ad vnguem ius seruant, asperi, difficiles, & tenaces multis videntur.

Egomet) Senex gloriæ cupidus adeò flectitur verbis Syri, vt ad meretricem cum argento festinare cupiat.

Conficere. Confectum. Simul conficiam) Hoc loco pro Efficiam ponitur: quo sæpius in hac significatione Cicero vtitur. ab hoc, CONFECTVM, proprie verbum conuenit gladiatoribus his, qui grauissimis vulneribus occubuerunt. Cicero in Catilinam, Gladiatori illi confecto & saucio.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

CLITIPHO. SYRVS.

Senarii.

NVLLA est tam facilis res, quin difficilis siet,
Quam inuitus facias: vel me hæc deambulatio
Quàm non laboriosa, ad languorem dedit!
Nec quicquam magis nunc metuo, quàm ne denuo

Miser aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Vt te omnes equidem di, deæque, quantum est Syre,
Cum istoc inuento, cúmque incœpto perdiunt:
Huiusmodi mihi res semper comminiscere,
Vbi me excarnifices. S.i tu hinc quò dignus es:
Quàm penè tua me perdidit proteruitas!
C.Vellem hercle factũ:ita meritus. S.meritus!quo modo?
Næ me istuc ex te prius audisse gaudeo,
Quàm argentum haberes,quod daturus iam fui.
C. Quid igitur tibi vis dicam? abiisti: mihi
Amicam adduxti,quam non licet tangere?
S. Iam non sum iratus:sed scin' vbi nunc sit tibi
Tua Bacchis? C.apud nos. S.non. C.vbi igitur? S.*apud Cliniam. *(Apud) redũdat in metro.
C. Perii. S.bono animo es:iam argentũ ad eam deferes,
Quod ei pollicitus. C.garris: vnde id? S.à tuo patre.
C. Ludis fortasse me. S.ipsa re experibere.
C. Næ ego fortunatus homo sum:deamo te Syre.
Qua causa id fiat,obsecundato in loco.
S. Sed pater egreditur. caue quicquam admiratus sies,
Quod imperabit,facito: loquitor paucula.

N VLLA est tam facilis res,) Hic exprimitur amantis inconstantia, qui ob nimium amorem Syro in re sua irascitur: dehinc paulo momento illum demulcet.

Quin) Pro Quod non. Quin.

Difficilis) Huic illud contrarium, Nihil difficile homini volenti.

Vel me hæc deambulatio) Vel, modò non est disiunctiua coniunctio, sed pro Etiam posita. vt apud Virgilium, Vel Priamo miseranda manus. Hæc deambulatio). Quæ facilis & non laboriosa. nam deambulatio, homini potius voluptatem quàm laborem affert. Vel. Deambulatio

Vt te omnes equidem di,) Improuidus adolescens non consyderat quid à Syro in rem suam peractum sit: sed omnia ad voluptatem suam refert.

Cum istoc inuento,) Cum contemptu atque odio hæc pronuntiantur. Cum istoc inuento, cúmque incœpto.) Quasi de magno facinore. nam incœptum, & incœptare, & incipere, magnorum est facinorum.

Perdiunt:) Et antiquum est, & Plautinum. Perdiunt.

Comminiscere,) Pro comminiscĕris, id est fingis. hinc commentum. alibi, Atque ipsis hoc commentum placet. Cóminisci.

Excarnifices.) Terribiliter Excarnifices dixit, hoc est excrucies. Excarnificare dedu- Excarnificare.

Carnifex. Caro.

ctum est à carnifice. Carnifex est qui carnes ex homine facit. nam caro dicta est, eò quòd careat anima. & caro proprie dicitur mortuorum. Virgilius, Et corpora luce carentum. vel caro sit dicta quasi cado. Virgilius, -bellóq; caduci Dardanidæ. quòd iam scilicet sine anima sit, & cadat.

I tu hinc) Et hic secure exclamat, quòd iam extorserit argentum.

Proteruitas. Procacitas.

Proteruitas!) Importunitas vel petulantia. Proteruitas, leuior est quædam contumelia: Procacitas, maior: Petulantia, maxima.

Petulantia. Mereri. Promereri.

Ita meritus.) Meretur quis & bonum & malum. Et Mereri & Promereri est præstare beneficium. Virgilius, Quíque sui memores alios fecere merendo. Et idem, -nunquam regina negabo Promeritam.

Ex te prius audisse gaudeo,) Sic fingimus quando sumus collaturi beneficium in aliquem, & quicquam audimus quod non placet, nec tamen nos infensos reddat.

Non licet tangere?) Nimius est ardor in adolescente quum videt amicam, nec tamen tangendi facultas datur.

Iratus. Iracundus.

Iam non sum iratus.) Non potest præ nimia lætitia diutius reticere quod fecerit. Iratus.) Iratus est ex causa, Iracundus ex moribus.

Scin' vbi nunc sit tibi tua Bacchis?) Hæc interrogatio gaudentis est, & cui omnia ex voto successerint.

Perii.) Hæc vox est amantis aliquid mali suspicantis.

Iam.

Iam argentum) Iam, nimiam velocitatem significat.

Deferre. Delator.

Deferes) In alia significatione accipitur illud Olympiadis ad Alexandrum, Amo, inquit, mi fili quiescas, neque deferas me. Hinc delator.

Garrire.

Garris:) Tanquam auis. vnde garrulus. Et garrire is dicitur, qui inaniter loquitur.

Experiri.

Experibere.) Antiquum est: nos dicimus Experiere. Iuuenalis,
Experiar quid concedatur in illis, &c.

Næ.

Næ ego) Næ, id est valde.

De.

Deamo te Syre.) Id est valde amo. DE, hoc loco auget: aliàs diminuit.

Qua causa id fiat,) Vt argentum habeamus quod ad Bacchidem deferas.

Obsecũdare.

Obsecundato in loco.) Obsecundare, est omnia ad alterius nutum facere.

Loquitor paucula.) Paucula dixit, non Pauca: & sic maiorem vim admonitio ista habitura est: nam paucula coram patre loquitur Clitipho.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

Senarii.

VBI Clitipho nunc est? S. eccũ me, inque. CLI. eccum hîc tibi.
C. Quid rei esset, dixti huic? S. dixi pleraque omnia.
C. Cape hoc argentum, ac defer. S. hei, quid stas lapis?
Quin accipis? CLI. cedò sané. S. sequere hac me ocyus.
Tu hîc nos dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil est illic quod moremur diutius.
C. Minas quidem iam decem habet à me filia,
Quas pro alimentis esse nunc duco datas:

Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa iniusta ac praua fiunt moribus!
Mihi nunc relictis omnibus, inueniendus est
Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

SI Clitipho nunc est?) Egreditur Chremes cum argento.

Eccum me, inque.) Syrus subiicit verba Clitiphoni, quæ patri respondeat.

Inque.) Raro alibi præter Inquam & Inquit reperies. Inque.) Id est dic. Inque.

Pleraque omnia.) Hic adiectio in primo posita est loco. Adiectiones verò, aut in prima parte orationis, aut in vltima adiiciuntur. Hic ergo PLERAQVE, ex abúdancia positum est. OMNIA necessariò additum in vltimo, sicut Interea loci, interibi. Pleraque omnia.

Quid stas lapis?) Hoc dictum in ignauũ. Illa verò, Caudex, stipes, asinus: in stultum. Lapis.

Quin) Pro cur non. Quin.

Opperibere:) Antiquum est, sicut Experibere. Opperiri.

Minas quidem) Inducitur tenax senex circa rẽ sollicitus, qui conqueritur de damno quod illi acciderat de inuenta filia.

Pro alimentis) Nam crediderat anum illam oppignerasse filiam Bacchidi.

Alteræ.) Id est totidem.

Porrò) Modo aduerbium ordinis, aliàs temporis. Porrò.

Hæc apposcent) Hæc pluraliter pro Hæ. In Eunucho, Continuò hæc adornant vt lauet. In Phormione, Hæc illæ erant itiones. Hæc.

Talenta duo.) In sequentibus dicet, Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis.

Relictis omnibus,) Positis omnibus aliis negotiis. Relictis omnibus.

Labore inuenta) Proprie parta. Inuenire.

ACTVS QVARTI SCENA VIII.
MENEDEMVS. CHREMES.

VLTÒ omnium nunc me fortunatissimum Senarii.
M Factum puto esse gnate, quum te intellego
Resipisse. C. vt errat! M. teipsum quærebam Chreme:
Serua quod in te est, filium, & me, & familiam.
C. Cedò, quid vis faciam? M. inuenisti hodie filiam.
C. Quid tum? M. hanc sibi vxorem dari volt Clinia.
C. Quæso quid tu hominis es? M. quid? C. iámne oblitus es
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Vt ea via abs te argentum auferretur? M. scio.

C.Ea res nunc agitur ipsa. M.quid dixti Chreme?
C.*Erraui:sic res acta est. M.quanta spe decidi!
C.Imò hæc,quæ apud te est,Clitiphonis est
Amica. M.ita aiunt. C. & tu credis? M.omnia.
C. Et illum aiunt velle vxorem, vt quum desponderim,
Des qui aurum,acvestē,atq; alia, quæ opus sunt,cōparet.
M. Id est profectò: id amicæ dabitur. C.scilicet
Daturum. M.vah, frustrà igitur gauisus miser.
Quiduis tamen iam malo,quàm hunc amittere.
Quid nunc renuntiem abs te responsum Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat?
C.AEgrè!nimium illi Menedeme indulges. M.sine:
Incœptum est : perfice hoc mihi perpetuò Chreme.
C.Dic conuenisse, egisse te de nuptiis.
M.Dicam:quid deinde? C.me facturum esse omnia:
Generum placere:postremò etiam si voles,
Desponsam quoque esse dicito. M.hem,istuc volueram.
C.Tanto ocyus te vt poscat,& tu id quod cupis,
Quàm ocyssime vt des. M.cupio. C.næ,tu propediem
(Vt istam rem video)istius obsaturabere.
Sed hæc ita vt sunt,cautim & paulatim dabis,
Si sapies. M.faciam. C.abi intrò,vide quid postulent.
Ego domi ero, siquid me voles. M.sane volo.
Nam te sciente faciam quicquid egero.

*Erraui, prima syllaba pertinet adversum præcedentem

M VLTÒ omnium me nunc) Hic est iucunda expositio erroris senis de verbis Syri,qui Menedemum credit decipi,dum ipse decipitur.

Vt. — Vt errat!) Virgilius, Vt vidi,vt perii.

Filium,) Filium prius nominauit, in quo omnis cura patris erat.

Quæso. — Quæso) Modò obiurgatorium est.

Interrogatio in nominatiuo & genitiuo casu. — Quid tu hominis es?) In Eunucho, Quid istuc inquam ornati est? Scire nos conuenit,quum recto casu profertur interrogatio,non esse contumeliosum:vt si dicas, Quis hic homo est?Si autem in obliquo,contemptum significari.vt,Quid hoc est hominis?quid mulieris?quid ornatus?

Ea res nunc agitur ipsa.) Et ex hoc credit eos inter se finxisse Cliniam amare Antiphilam.

Sic res acta est.) Vt decipiaris. Et hæc quidem,cum contemptu interrogat. nam & hoc fictum esse credit.

Ita aiunt.) Ita aiunt, de re dicimus, quam volumus esse falsam. Aiunt.
Id est profecto:) Fingit se credere amico quem fidum cognouerat.
Gauisus) Bene de filio Gauisus dixit. quia Gaudemus propriis, Gratulamur alienis. Gaudere. Gratulari.
Miser.) Miser est cui animæ miseria est. Miser.
Amittere.) Pro Dimittere more antiquo. Amittere.
AEgre!) Sic distingue, vt Chremes hanc vocē Menedemi subrideat: quippe quod filius non sit vlla in re timendus.
Indulges.) Nullum magis proprium verbum inuenire potuisset de patre qui omnia filio permittit. Indulgere.
Inceptum.) Nam quod semel inceptum est, non potest facile omitti. Inceptum.
Desponsam) Et hoc est quod Cliniæ magis placiturum est.
Hem.) Modo interiectio lætantis: aliàs irascentis. Hem.
Tanto ocyus) Quia si acceperit filius desponsatam Antiphilam, quamprimum exposcet argentum ad ornamenta coemenda.
Næ) Pro valde: & hoc proprie Terentianum est. Næ.
Propediem) Temporis aduerbium, & significat cito. Propediem.
Obsaturabere.) Id est, nimiam de filio capies satietatem. quod est corporis, ad animum transtulit. & sic plus hoc verbo intulit, quàm si inuenisset propriū verbum. Obsaturari.
Postulent.) Tanquam iure: quia iure aliquid postulamus. Postulare.
Te sciente) Rectè Sciente. nam Sciens est qui alicuius indicio rem cognoscit: Prudens qui intelligentia sua aliquid sentit. ergo sciens est per alios. Sciens. Prudens.

ACTVS QVINTI SCENA I.

Trochaici quadrati catalectici, & senarij Iambici.

MENEDEMVS. CHREMES.

EGO me non tam astutum, neque ita perspicacem esse, * id scio. Aliàs (certo scio) tūc esset iambicus.
Sed hic adiutor meus, & monitor, & permonstrator Chremes,
Hoc mihi præstat: in me quiduis harū rerum conuenit,
Quæ sunt dicta in stultū, caudex, stipes, asinus, plūbeus.
In illum nil potest: nā exuperat eius stultitia, hæc omnia.
C. Ohe, iam desine deos vxor gratulando obtundere,
Tuam esse inuentam gnatam: nisi illos ex tuo ingenio iudicas,
Vt nihil credas intelligere, nisi idem dictum est centies.
Sed quid interim illic iam dudum gnatus cessat cū Syro?
M. Quos ais homines Chreme cessare? C. ehem, Menedeme aduenis?
Dic mihi, Cliniæ quæ dixi, nūtiastine? M. omnia.
C. Quid ait? M. gaudere adeò occœpit, quasi qui cu-

piunt nuptias.

C. Ha,ha,he. M.quid risisti? C. serui venere in mentem Syri

Calliditates. M. itane? C. voltus quoque hominum fingit scelus.

M. Gnatus quòd se assimulat, lætum id dicis? C.id. M. idem istuc mihi

Venit in mentem. C. veterator. M. magis, si magis noris, putes

Ita rem esse. C. ain' tu? M. quin tu ausculta. C. mane, hoc prius scire expecto

Quid perdideris: nam vbi desponsam nuntiasti filio,

Continuò iniecisse verba tibi Dromonem, scilicet

Sponsæ vestem, aurum, ancillas, opus esse argentum vt dares.

M. Non. C. Quid non? M. non inquam. C. neque ipse gnatus? M. nihil prorsus Chreme.

Magis vnum etiã instare, vt hodie conficerentur nuptiæ.

C. Mira narras: quid Syrus meus? ne is quidem quicquã? M. nihil.

Iambici tetra. acatalect. C. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias:

Sed ille tuum quoque Syrus idem mire finxit filium,

Vt ne paululum quidem suboleat esse amicam hanc Cliniæ.

C. Quid ais? M. mitto iam osculari atque amplexari: id nihil puto.

C. Quid est, quod amplius simuletur? M.vah. C.quid est? M. audi modo:

Est mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro:

Huc est intrò latus lectus, vestimentis stratus est.

C. Quid postquam hoc est factum? M.dictum, factum: huc abiit Clitipho.

C. Solus? M. solus. C. timeo. M. Bacchis consecuta est ilico.
C. Sola? M. sola. C. perii. M. vbi abiere intrò, opperuere ostium. C. hem,
Clinia hæc fieri videbat? M. quidni? mecum vnà simul.
C. Filii est amica Bacchis Menedeme. occidi. Senarii iãbici.
M. Quamobrem? C. decem dierũ vix mihi est familia.
M. Quid? istuc times, quòd ille operam amico dat suo?
C. Imò quòd amicæ. M. si dat. C. an dubium id tibi est?
Quenquam animo tam communi esse aut leni putas,
Qui se vidente amicam patiatur suam? M. ha, ha, he.
Quidni, quò verba facilius dentur mihi?
C. Derides? meritò mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedere, vbi possem persentiscere,
Nisi essem lapis, quæ vidi! væ misero mihi.
At næ illud haud inultum (si viuo) ferent:
Nam iam M. non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli satis sum? C. præ iracundia
Menedeme, non sum apud me. M. téne istuc loqui?
Nónne id flagitium est, te aliis consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
C. Quid faciam? M. id quod me fecisse aiebas parum,
Fac te esse patrem sentiat: fac vt audeat
Tibi credere omnia, abs te petere & poscere,
Nequam aliam quærat copiam, ac te deserat.
C. Imò abeat potius multò quouis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem.
Nam si illi pergam suppeditare sumptibus
Menedeme, mihi illæc verè ad rastros res redit.
M. Quot incommoditates hac re *accipies, nisi caues! Aliàs, capies.
Difficilem ostendis te esse, & ignosces tamen
Pòst, & id ingratum. C. ah nescis quàm doleam. M. vt lubet,

piunt nuptias.
C. Ha,ha,he. M. quid risisti? C. serui venere in mentem Syri
Calliditates. M. itane? C. voltus quoque hominum fingit scelus.
M. Gnatus quòd se assimulat,lætum id dicis? C. id. M. idem istuc mihi
Venit in mentem. C. veterator. M. magis, si magis noris,putes
Ita rem esse. C. aín' tu? M. quin tu ausculta. C. mane,hoc prius scire expecto
Quid perdideris:nam vbi desponsam nuntiasti filio,
Continuò iniecisse verba tibi Dromonem,scilicet
Sponsæ vestem, aurum, ancillas, opus esse argentum vt dares.
M. Non. C. Quid non? M. non inquam. C. neque ipse gnatus? M. nihil prorsus Chreme.
Magis vnum etiã instare,vt hodie conficerentur nuptiæ.
C. Mira narras:quid Syrus meus?ne is quidem quicquã? M. nihil.
Iambici tetra. acatalect. C. Quamobrem? M. nescio equidem:sed te miror,qui alia tam plane scias:
Sed ille tuum quoque Syrus idem mire finxit filium,
Vt ne paululum quidem suboleat esse amicam hanc Cliniæ.
C. Quid ais? M. mitto iam osculari atque amplexari: id nihil puto.
C. Quid est,quod amplius simuletur? M. vah. C. quid est? M. audi modo:
Est mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro:
Huc est intrò latus lectus,vestimentis stratus est.
C. Quid postquam hoc est factum? M. dictum,factum: huc abiit Clitipho.

C. Solus? M. ſolus. C. timeo. M. Bacchis conſecuta eſt ilico.
C. Sola? M. ſola. C. perii. M. vbi abiere intrò, operuere oſtium. C. hem,
Clinia hæc fieri videbat? M. quidni? mecum vnà ſimul.
C. Filii eſt amica Bacchis Menedeme. occidi. Senarii iābici.
M. Quamobrem? C. decem dierũ vix mihi eſt familia.
M. Quid? iſtuc times, quòd ille operam amico dat ſuo?
C. Imò quòd amicæ. M. ſi dat. C. an dubium id tibi eſt?
Quenquam animo tam communi eſſe aut leni putas,
Qui ſe vidente amicam patiatur ſuam? M. ha, ha, he.
Quidni, quò verba facilius dentur mihi?
C. Derides? meritò mihi nunc ego ſuccenſeo.
Quot res dedere, vbi poſſem perſentiſcere,
Niſi eſſem lapis, quæ vidi! væ miſero mihi.
At næ illud haud inultum (ſi viuo) ferent:
Nam iam M. non tu te cohibes? non te reſpicis?
Non tibi ego exempli ſatis ſum? C. præ iracundia
Menedeme, non ſum apud me. M. téne iſtuc loqui?
Nónne id flagitium eſt, te aliis conſilium dare,
Foris ſapere, tibi non poſſe auxiliarier?
C. Quid faciam? M. id quod me feciſſe aiebas parum,
Fac te eſſe patrem ſentiat: fac vt audeat
Tibi credere omnia, abs te petere & poſcere,
Nequam aliam quærat copiam, ac te deſerat.
C. Imò abeat potius multò quouis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem.
Nam ſi illi pergam ſuppeditare ſumptibus
Menedeme, mihi illæc verè ad raſtros res redit.
M. Quot incommoditates hac re *accipies, niſi caues! Aliàs, capies.
Difficilem oſtendis te eſſe, & ignoſces tamen
Pòſt, & id ingratum. C. ah neſcis quàm doleam. M. vt lubet,

Vetus exemplar habet (vo lo)

Quid hoc,quod rogo,vt illa nubat nostro? nisi quid est
Quod mauis. C.imò & gener,& affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti? C. dotis! M. ita dico. C. ah. M. Chreme,
Nequid vereare,si minus est,nihil dos mouet.

Trochaici catalectici quadrati.

C. Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis,
Sed ita dictu opus est,si me vis saluum esse, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. M.quam rē agis?
C. Id mirari te simulato,& illum rogitato simul,
Quamobrem id faciam. M. quin ego verò quamobrem id facias, nescio.
C. Egóne?vt eius animum,qui nunc luxuria,& lasciuia
Diffluit,retundam,redigam,vt quò se vortat,nesciat.
M. Quid ais? C.mitte,ac sine me in hac re gerere mihi morem. M. sino,
Itáne vis? C. ita. M. fiat. C. age iam vt vxorem accersat,paret.
Hic,ita vt liberos est æquum,dictis confutabitur.
Sed Syrum. M. quid eum? C. egóne? si viuo,adeò exornatum dabo,
Adeò depexū,vsq; vt dum viuat,meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non(ita me di amēt) auderet hæc facere viduæ mulieri,

Versus perficitur sequēti scena.

Quæ in me fecit.-

EGO me non tam astutum,) Quia iam ad exitum properat fabula, fallacia detegitur per Menedemum,& Cliniæ Antiphila desponsabitur. Ego me) Vt insultat senex,dum alterius stultitiam & tarditatem ludibrio habet. Non tam astutū,) Hæc iactationis cuiusdam species est,fingere se non astutum,dum videt alterum stultiorem.

Adiutor. Impulsor.

Adiutor) Cum risu hæc pronuncianda:& Adiutor proprie in re bona,Impulsor in re mala.

Caudex. Stipes.

Caudex,stipes,) Ista iniuriose dicuntur in stultum & hebetioris ingenii hominē: quemadmodum ignauum, lapidem appellamus, quanuis tamen idem sit: sed hoc plus est.

Ohe,) Interiectio est, satietatem vsque ad fastidium designans. Ohe.

Obtundere,) Obtundit qui sæpe repetẽdo aliquid dicit. Obtundere,) Est translatio à fabris, qui sæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt & hebetant. Obtundere.

Cessat cum Syro?) Bene Cessat, tanquam desidiosus. nam Cessant desidiosi, Requiescunt defessi. Cessare. Requiescere.

Ehem Menedeme, aduenis?) Sic tanquam expectatus: & Aduentus proprie expectatorum, necessariorúmque dicitur.

Quasi qui cupiunt) In Andria, Ita tum discedo ab eo, vt qui se neget filiã daturũ.

Ha, ha, he.) Vox nimii cachinni, & accommodata Chremeti, qui credebat Menedemum decipi in filio, & assimulare illum petere vxorem.

Itane?) Sic lege, vt quasi eludat Chremetem, qui passus est se à seruo decipi.

Fingit) Format: si tristes sunt, lætos reddit. Fingere proprie est figuli, qui formas ducit ex luto. Fingere.

Se assimulat,) Refertur ad id, Vultus fingit hominum.

Venit in mentem.) Sic dicit, quia scit ab illo deceptum Chremetem.

Veterator.) Vetus est in astutia. Veterator.

Ita rem esse.) Vultuose pronuntiandum: quòd si Chremes sciret se à Syro deceptum, verè illum veteratorem appellaret.

Mane,) Deceptus Chremes aliter percipit verba Menedemi, quàm ipse loquatur, & ab illo imprudens eluditur.

Non.) Ridicula negatio. illa verò Virgiliana, amara, Non: verum AEgonis. Non.

Quid non?) Cum admiratione repetit NON.

Hodie conficerentur nuptiæ.) Incipiet paulatim detegi fallacia. nam hoc signũ est Cliniam non falso velle Antiphilam.

Ne is quidem quicquam?) ἀποσιώπησις admirantis. hoc magis mirũ videtur, quòd nec Syrus verba interiecerit ad extorquendum argentum. Aposiopesis.

Alia tam plane scias:) Pulchra ironia in eum qui deceptus sit.

Ille tuum quoque Syrus) Quem tantum veteratorem putas.

Finxit filium,) Refertur ad id quod Chremes suprà dixit, Vultus quoque hominum fingit scelus.

Subolcat) Tractum à sensu odorandi. Subolere.

Quid ais?) Nonnunquam perturbati intercessoris est dicere, Quid ais? sed hoc loco metuentis est, non interrogantis. Quid ais?

Mitto iam osculari,) Color rhetoricus. Osculari,) Hæc est quarta amoris linea. nam sunt quinque, Prima visus, Secunda loqui, Tertia tactus, Quarta osculi, Quinta coitus.

Id nihil puto.) Sic dicimus quando habemus aliud maius ad confirmandum. Id nihil puto.

Conclaue) In Eunucho, Virgo in conclaui sedet. Est autem Conclaue separatior locus in interioribus tectis: vel quòd intra eũ loca multa & cubicula clausa sint adhærentia triclinio. Conclaue.

Sola?) Hoc magnum argumentum quintæ lineæ, quòd sola cum solo fuerit.

Quid ni?) Quid nisi?

Familia.) Hoc loco pro re familiari ponitur. vnde in iudicium venit de lite familiæ herciscundæ, id est hæreditatis. Cicero in de Oratore, Idem herciscundæ familiæ causam agere non possit. Familiæ herciscundæ.

Operam amico dat) Facete dictum à sene.

Si dat.) Suspendendum. & est ἔλλειψις. quasi dicat nescio. Eclipsis.

An dubium id tibi est?) Iam credit Chremes se esse deceptum.

Amicam patiatur suam?) Subaudi, subagitari. & est honesta ἔλλειψις in re turpi. Virgilius, Nouimus & qui te.

Quid ni. Quid ni,) Pro cur non.& hæc verba proprie sunt deridentis.

Nisi essem lapis.) Superius, Nam exuperat eius stultitia hæc omnia. Et plus est quàm Caudex,stipes,asinus.

Aposiopesis. Nam iam.) ἀποσιώπησις. Virgilius, Quos ego.

Téne istuc loqui?) Virgilius,Méne incœpto desistere victam?

Aliis consilium dare,) Hinc illud Seruii Sulpitii ad Ciceronem,Deniq; noli te obliuisci Ciceronem esse,& eum,qui aliis consueueris præcipere,& dare consilium.

Imò abeat) Hoc terribiliter pronũtiandũ:& verba proprie rigidi & asperi patris.

Quouis gentium. Quouis gentium,) Gentium,in fine superflua adiunctio:sicut intereá loci.dat tamen quandam ἔμφασιν pronuntianti.

Pergo. Si pergam?) Perseuerem.aliàs pergere,est ire.

Flagitium. Flagitium) Facinus.Flagitium,more militari,dicitur res flagitatione, hoc est increpatione digna. nam flagitare, est personare. inde flamma & flagella:quòd hæc non fit sine sonitu & crepitu.

Vere ad rastros) Quasi dicat,Id quod tu Menedeme absentia filii exercebas,hoc est rem rusticam,id ego inopia facere cogar.

Quot incommoditates) Satis comice dixit. nam hoc nomen leue quoddam significat: vt in Eunucho,Imò enimuero infœliciter. nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.

Capere. Capies,) Ibi,Inimicitias caperẽ. Capere proprie dicimus,quum id quod in nobis est,assumimus.vnde capere pro eligere ponitur.

Nisi quid est) Honeste petit quod officium est probi & modesti viri.

Cognatus. Affinis. Et affines) Vxoris,cognati sunt: Affines,mariti.vnde multi gradus sunt,& veluti rami,propinquitatis,in affinitate & cognatione dispositi.

Tacere. Reticere. Obticere. Quid obticuisti?) Sic dixit quasi puderet Chremetem dicere,quòd parua dos videretur.nam Tacemus consilia:Reticemus dolores:Obticemus,quorum nos pudet.

Pro re nostra) Tacite rem suam extenuat.

Quam rem agis?) Hoc est quasi perturbati intercessoris.

Illum rogitato) Pulchra admonitio,vt perterrefaciat filium.

Diffluere. Diffluit,) Persius, Diffluis amens.

Ais. Quid ais?) Ais dicimus,de iis qui vana loquantur.

Fiat. Fiat.) Concessio irati aduersus pertinacem.

Dictis) Quia liberi verbis obiurgandi sunt:serui verò verberibus puniendi.

Sed Syrum) ἀποσιώπησις, scilicet puniam.

Adeò depexum,) Hoc verniliter more senũ iratorum lege,& intellige contrariũ.

Viduæ mulieri,) Bene personam abiectam delegit, quæ ludibrio habetur, & quia mulier,& quia viro orbata.

ACTVS QVINTI SCENA II.

Trochaici quadrati catalectici,& Iãbici quadrati acatalectici,& fragmentũ.

CLITIPHO. MENEDEMVS. CHREMES. SYRVS.

TANE tandem quæso Menedeme,vt pater
I Tam in breui spatio omnem de me eiecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?

Volgò id faciunt. M. ſcio tibi eſſe hoc grauius multò, ac durius
Cui fit: verùm ego haud minus ægre patior id, qui neſcio:
Nec rationem capio, niſi quòd tibi bene ex animo volo.
C L. Hîc patrem aſtare aiebas? M. eccum. C H. quid me incuſas Clitipho?
Quicquid ego huius feci, tibi proſpexi, & ſtultitiæ tuæ.
Vbi te vidi animo eſſe omiſſo, & ſuauia in præſentia
Quæ eſſent, prima habere, neque conſulere in longitudinem:
Cœpi rationem, vt neque egeres, neque vt hæc poſſes perdere.
Vbi, cui decuit primò, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proximos, tibi qui erant: eis commiſi, & credidi:
Ibi tuæ ſtultitiæ ſemper erit præſidium Clitipho:
Victus, veſtitus, quò in tectũ te receptes. C L. hei mihi.
C H. Satius eſt, quàm te ipſo hærede hæc poſſidere Bacchidem.
S. Diſperii, ſceleſtus quantas turbas conciui inſciens!
C L. Emori cupio. C H. prius quæſo diſce quid ſit viuere:
Vbi ſcies, ſi diſplicebit vita, tum iſtoc vtitor.
S. Here licétne? C H. loquere. S. at tutò. C H. loquere. S. quæ iſta eſt prauitas,
Quæve amentia, quod peccaui ego, id obeſſe huic? C H. ilicet,
Ne te admiſce. nemo accuſat Syre te, nec tu aram tibi
Neque precatorem pararis. S. quid agis? C H. nihil ſuccenſeo
Nec tibi, nec huic: nec vos eſt æquum quod facio, mihi. Aliàs, tibi.
S. Abiit, ac rogaſſe vellem. C L. quid? S. vnde mihi peterem cibum:

Iambici quadrati.

Ita nos abalienauit:tibi iam esse ad sororem intellego.
C L. Adeóne rem rediisse,vt periculum etiam fame mihi sit Syre?
S. Modo liceat viuere, est spes. C L. quæ? S. nos esurituros satis.
C L. Irrides in re tanta,neque me quicquam consilio adiuuas?
S. Imò & ibi nunc sum,& vsque dudum id egi, dum loquitur pater:
Et,quantum ego intellegere possum, C L.quid? S.non aberit longius.
C L. Quid id ergo? S.sic est,non esse horum te arbitror.
C L. quid istuc Syre?

Aliâs,in mente est:

Satín' sanus es? S. ego dicam quod mihi * in mentem: tu diiudica.
Dum istis fuisti solus,dum nulla alia delectatio,
Quæ propior esset te, indulgebant: tibi dabant. nunc filia
Postquam est inuenta vera, inuenta est causa, qua te expellerent.
C L. Est verisimile. S.an tu ob peccatum hoc,esse illum iratum putas?
C L. Non arbitror. S. nunc aliud specta: matres omnes filiis
In peccato adiutrices,auxilio in paterna iniuria
Solent esse:id non fit. C L. verum dicis.quid ergo nunc Syre
Faciam? S. suspicionem istam ex illis quære: rem profer palàm:
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito, aut
Scibis cuius sis. C L. rectè suades, faciam. S. sat rectè hoc mihi in

Mentem venit. nanque adoleſcens quàm minima in ſpe ſitus erit, Trochaici.
Tam facillime patris pacem in leges conficiet ſuas.
Et iã haud ſcio ánne vxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid autẽ hoc? ſenex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum eſt. Iambici tetra. catalect.
Mirór non iuſſiſſe ilico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. eum
Precatorem mihi paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

ITANE tandem) Reſtat ad tranquillitatem rerum omnium vt Clitipho verbit patris perterritus, in viam redeat, & vxorẽ ducat. Itane) Sic incipit, vt qui ſe à patre abdicatum putet. Tandem) Hic expletiua coniunctio. Cicero, Quouſque tandem abutẽre Catilina patientia noſtra? Aliàs ponitur pro tamen: vt, In qua ciuitate tandem arbitrare te viuere? Nonnunquam pro ſaltem. — Tandem.

Admiſi) αὔξησις eſt. plus eſt Admittere, quàm Facere. Alibi, Hæc admittere indigna. — Auxeſis.

Volgò id faciunt.) Ad purgationem peccati, ſi nihil aliud habemus, argumentum ab exemplo aliorum ſumimus, qui idem factitauerunt. ſed multo magis valet, ſi ab exemplo omnium ſumitur. — Admittere.

Quid me incuſas Clitipho?) Bene Incuſas: quia filio maior eſt pater. — Incuſare.

Quicquid ego huius feci,) Huius abſolute: vt per ἔλλειψιν deſit rei. In Hecyra, Nequid ſit huius oratio. Alibi, Nihil me iſtius facturum pater. Ego huius feci,) Semper grauis inceptio orationis, quæ exordium ſumit à pronomine. — Huius. Eclipſis.

Animo omiſſo,) Negligẽti. Alibi, At enim metuas ne ab re ſint omiſſiores paulo. — Animus omiſſus.

Et ſuauia in præſentia quæ eſſent, prima habere,) Salluſtius, Quæ prima mortales ducunt. Et PRIMVS modò ad laudem, non ad ordinem pertinet. In Eunucho, Nihil prius, neque fortius. — Primus.

Ad proximos) Bene Ad proximos, ad quos ſpectat poſt filium hæreditas.

Receptes.) Alibi, Meum receptes filium. Et frequentatiuo vſus eſt, quòd non raro, ſed frequenter poterit ſe recipere. — Receptare.

Viuere.) Cum virtute & ratione intelligas.

Vita,) Hoc loco actus & mores. In Phormione, Quem ego viderim in vita optumum. id eſt in actu & moribus. — Vita.

Quæ iſta eſt prauitas,) Deriuatio criminis in ſe eſt. Et bene optimi ſerui fungitur officio.

Ilicet,) Ilicet, ſemper finẽ rei ſignificat, vt actũ eſt. Ilicet per ſyncopen, quod ſignificat ire licet. Sic iudices de cõcilio dimittebantur, ſuprema dicta cũ præco pronuntiaſſet. Ilicet ergo increpatio eſt, quia interloquẽdo impedit Chremetem narrantẽ. — Ilicet.

Neque precatorem pararis.) Alibi, Ad precatorem abeam. Et precari aliquando idem quod deprecari, hoc eſt à ſe crimen depellere. Hinc deprecatio. — Precator. Precari.

Nihil ſucceníeo) Succenſere is dicitur, qui quum amare debeat, læſus iraſcitur. — Succenſere.

Vt periculum etiam fame mihi ſit Syre?) Quod eſt extremum miſeriarum. Etiã fame fames apud antiquiſſimos in quinta declinatione nominũ variabatur: ex quo poteſt eſſe genitiuus caſus: quia C. Cæſar in li. de analogia, huius die, & huius ſpecie dicẽdũ putat. Salluſt. in Iugurtha, Vix decima parte die reliqua. Vel ſit ſeptimus caſus. — Fame genitiuus.

Esurituros satis.) παρὰ προσδοκίαν quando aliter respondemus, quàm expectatur.

Non esse horum te arbitror.) Quasi cũ odio HORVM dixit: & eo magis quòd nec te filium dixit.

Dum istis fuisti solus,) Satis verisimilis ratio adolescenti imprudenti & parum prouido: ideo statim subiicit, Est verisimile.

Iratus. Iracundus. Iratum putas?) Bene Iratum, ob peccatum. Iratus est qui ex aliqua re lacessitus irascitur. Iracundus, ex parua vel nulla causa.

Id non fit.) Mater tibi non est adiutrix: & hoc propè verisimilius.

Ad misericordiam) Quia parentes veri, filiis cito ignoscunt.

Minima in spe situs erit,). Nam si non esse filium crediderit, eo miserabilior videbitur patri; & citius ad misericordiam commouebitur.

Quid autem hoc? Quid autem hoc?) Hæc vox est timentis.

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

SOSTRATA. CHREMES.

Iambici quadrati acatalectici. Trochaici varii numero septem.

PROFECTO nisi caues tu homo, aliquid
gnato conficies mali:
Idque adeò miror, quomodo tam ineptũ quidquam potuerit tibi
Venire in mentem, mi vir. C. oh, pergin' mulier esse? vllámne ego
Rem vnquã volui, quin tu in ea re mihi aduorsatrix fueris Sostrata?
At si rogitem iam, quid est quod peccem hîc, aut quamobrem hoc faciam, nescias:
In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. ego nescio.

Decenarius catalecticus. Diuide (Imò) Si collas (eadẽ) versus cõstat.

C. *Imò scis potius, quàm quidem redeat ad integrum hæc *eadem oratio.
S. Oh iniquus es, qui me tacere de re tanta postules:
C. Non postulo: iam loquere: nihilo minus ego hoc faciam tamen.

Trochaicus.

S. Facies! C. verum. S. non vides quantum mali ex ea re excites?

Octonarius hyperc.

Subditum se suspicatur. C. subditum, aín' tu! S. certè inquam mi vir.

Denari' catal.

C. Confitere tuum non esse. S. ah, obsecro te, istud inimicis fiet,

Egóne confitear meum non esse filium, qui sit meus? — Tetrametri iābici catalect.

C. Quid? metuis, ne non, quum velis, conuincas illum esse tuum?

S. Quòd filia est inuenta. C. non: sed quod magis credundum fiet,

Quòd est consimilis moribus, — Dimeter.

Conuinces facile ex te natum: nam tui similis est probè: — Trochaici.

Nam illi nihil vitii est relictum, quin id itidem sit tibi.

Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.

Sed ipse egreditur: quàm seuerus! rem cum videas, censeas.

PROFECTO nisi caues) In hac scena continetur imago quædam dissidii inter virum & vxorem, qui natura morosi atque difficiles sunt.

Tu homo,) Cum contemptu & stomacho pronuntiandum.

Ineptū quicquam) Bene Ineptū. nam ineptum est quod à quouis reprehēditur. — Ineptum.

Venire in mentem,) Venire in mentem veteres non recordationis causa tantū, sed etiam recogitationis considerationísque posuerunt. — Venire in mētem.

Quod peccem) Notat mulierum imprudentiam & imperitiam, quæ vt plurimū ignorant quæ praua aut recta sunt.

Tam confidenter) Recte Confidenter. nam Confidentia sæpius in malam: Fiducia verò in bonam partem accipitur. Alibi, O ingentem confidentiam. — Confidentia. Fiducia.

Nescio.) Sic lege vt intelligas contrarium.

De re tanta) Scilicet in periculo filii.

Subditum se) Id est suppositum. Iuuenalis, Transeo suppositos. — Subditus.

Ain' tu?) Pro aisne. & est percontatiuum verbum. — Ain'.

Inimicis fiet.) Hæc imprecatio sic vsurpatur ab Ouidio, vt illius propria sit.

Conuinces) Verbum iudicii est. — Conuincere.

Tui similis) Nam plerunque filii consimiles sunt parentum moribus.

Quàm seuerus!) Nam facie ipsa videtur quandam probitatem ostendere: re verò, alius est.

ACTVS QVINTI SCENA QVARTA.

Trochaici quadrati acatalectici, permistis Iambis aliquot.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

SI VNQVAM vllum fuit tempus mater, quum ego voluptati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro

Eius vt memineris, atque inopis nūc te misereścat mei,

Quod peto & volo, parentes meos vt cōmonstres mihi.

S. Obsecro mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te. CL. sum. S. miseram me, hocine quæsisti obsecro?
Ita mihi, atque huic sis superstes, vt ex me, atque hoc natus es.
Et caue posthac (si me amas) vnquam istuc verbum ex te audiam.
CH. At ego (si me metuis) mores caue in te esse istos sentiam.
CL. Quos? CH. si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnosus. crede: & nostrum te esse credito.
CL. Non sunt hæc iam parentis dicta. CH. non si ex capite sis meo
Natus, item vt aiunt Mineruam esse ex Ioue, ea causa magis
Patiar Clitipho flagitiis tuis me infamem fieri.
S. Di istæc prohibeant. CH. Deos nescio: ego quod potero, enitar seduló.
Quæris id quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri
Quomodo obsequare: & vt serues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præsente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. CL. eheu quàm ego nunc totus displiceo mihi:
Quàm pudet! neque quod principium inueniam ad placandum, scio.

I VNQVAM vllum fuit tempus) Adhuc filius matrem sollicitam reddit, dum petit vt parentes commonstret: & ex hoc facilius peruenitur ad tranquillitatem omnium rerum.

Tua voluntate,) Quasi innuit illam de industria illum voluisse appellari filium.

Quod peto & volo,) Peto inquit,quaſi precario: nam proprie aliquid precario petere dicimur. Petere.

Obſecro mi gnate,) Verba proprie matris deſperatæ.

Sum.) Hæc vox ſimplex terribiliter pronuntiat. Sum.

Huic ſis ſuperſtes,) Mos iurandi antiquus parentum.& bene inducitur mater mitior patre,& quæ adiutrix ſit in paterna iniuria filio. Superſtes huic ſis.

Si me amas.) Hæc verba,blandiĉtis matris ſunt,& quæ valde de filio ſollicita ſit.

Si me metuis.) Matri dat verba ſuauia, patri verò aſpera. illa inquit, ſi me amas: hic,ſi me metuis.

Gerro,iners,fraus,) Hæc dicuntur in abieĉtiſſimum quemque,& nullius pretii hominem. Gerro,) Hinc còngerro: quod à gerra dicitur. nam gerræ,nugæ ſunt. alii dicũt à corrigẽdo deduci.Plaut.in Perſa,Iã pol ille hîc aderit,credo cõgerro meus. Gerro. Congerro. Gerræ.

Heluo,) Vorax.Catul.in Cæſarem,An parum heluatus eſt? Heluo.

Ganeo,) Veteres ganeum,meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς,quòd ipſa ſit in terra.Hinc ganeo deducitur,qui meretrices ſequitur. Ganeum. Ganeo.

Damnoſus.) Reĉtè hoc poſtremum cum ſuperioribus conuenit.

Parentis) Scilicet qui filium amet.

Non,ſi ex capite ſis meo natus,) Hæc ingẽti clamore pronuntianda:& ſic oſtendit Chremes filium non debere abiicere ſpem patris,etſi ab eo verba aſpera audit.

Aiunt) Bene Aiunt,de re fabuloſa & fiĉta.

Deos neſcio:) Modus loquendi præſertim iratorum. Deos neſcio.

Enitar) Ne infamis fiam.

Inuenerit.) Id eſt acquiſiuerit. Alibi,Labore inuenta mea cui dem bona. Inuenire.

Adducere) ἀποσιώπησις honeſta.noluit dicere meretricem,præſente matre. Apoſiopeſis.

ACTVS QVINTI SCENA QVINTA.

Trochaici quadrati cataleĉtici, mixtis Iambicis quadratis.

MENEDEMVS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

ENIMVERO Chremes nimis grauiter cruciat adoleſcentulum,
Nimíſque inhumanè. exeo ergo,vt pacẽ conciliem.optumè
Ipſos video. CH. ehem,Menedeme cur nõ accerſi iubes
Filiam,& quod dixi dotis,firmas? S. mi vir,te obſecro
Ne facias. CL. pater obſecro vt mihi ignoſcas. M. da veniam Chreme:
Sine te exorem. CH. egóne mea bona vt dem Bacchidi dono? ſciens Iambici tetra.
Non faciam. M. at id nos non ſinemus. CL. ſi me viuum vis pater,
Ignoſce. S. age Chreme mi. M. age quæſo,ne tam obfirma te Chreme. Trochaici.
CH. Quid iſtuc? video non licere,vt cœperam,hoc per-

tendere.

M. Facis vt te decet. CH. ea lege hoc adeò faciã, si facit
Quod ego hunc æquum censeo. CL. pater omnia faciam: impera.
CH. Vxorem vt ducas. CL. pater. CH. nihil audio. M. ad me recipio,
Faciet. CH. nihil etiam audio ipsum. CL. perii. S. an dubitas Clitipho?
CH. Imò, vtrum vult. M. faciet omnia. S. hæc dum incipias, grauia sunt,
Dúmq; ignores: vbi cognoris, facilia. CL. faciam pater.

Gnate mi) est extra versum.

S. *Gnate mi, ego pol tibi dabo puellam lepidam, quam tu facilè ames,
Filiã Phanocratæ nostri. CL. rufámne illam virginem,
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater.
CH. Eia vt elegans est! credas animum ibi esse. S. aliam dabo.
CL. Quid istic? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum
Quam volo. S. nunc laudo gnate. CL. Archonidis filiam.
S. Perplacet. CL. pater hoc nunc restat. CH. quidẽ CL. Syro ignoscas volo,
Quæ mea causa fecit. CH. fiat. Vos valete & plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

Enimuero. NIMVERO Chremes) Interuenit persona, cuius gratia pax concilietur: ita vt omnia tranquilla sint & composita, prout comœdiæ finis postulat. Enimuero) Nonnunquã principium est aliquid per iram dicturi.

Accerso. Accersi) Bene Accersi quia proprie accersitur vxor, dum ad virum ducitur.

Ne facias.) Hæc timebat ne omnia bona illi traderet.

Orare. Obsecrare. Obsecro) Nil significantius. nam Orare, est placidos petere: Obsecrare verò, iratos rogare.

Sciens) Quod peius esset, quàm si nesciret.

Rufus. Rufam) Rufus color & ruber idem est.

Elegans. Elegans) Hic ad formam refertur: sed sæpius ad orationem, & ad verba.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Mitio	ſenex.	Soſtrata	matrona.
Demea	ſenex.	Canthara	nutrix.
Sannio	leno.	Geta	ſeruus.
AEſchinus	adoleſcens.	Hegio	ſenex.
Syrus	ſeruus.	Dromo	ſeruus.
Cteſipho	adoleſcens.	Pamphila	nurus.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA IN ADELPHOS.

DVOS cum haberet Demea aduleſcentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum AEſchinum:
Sed Cteſiphonem retinet. hunc cithariſtriæ
Lepôre captum, ſub duro ac triſti patre
Frater celabat AEſchinus famam rei,
Amorem in ſe transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
Idem AEſchinus ciuem Atticam pauperculam,
Fidémque dederat, hanc ſibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre. mox tamen
Vt veritas patefacta eſt, ducit AEſchinus
Vitiatam, potitur Cteſipho cithariſtriam,
Exorato ſuo patre duro Demea.

DONATI PROLEGOMENA IN ADELPHOS TERENTII.

HAEC fabula Adelphi Palliata, vt ipſum indicat nomen, ex plurali numero, quũ ſit vna: ex maſculino genere, quũ ſit comœdia: ex Græca lingua, quũ ſit Latina, cenſetur. Potuit eam Terentius Fratres dicere: ſed & Græci nominis ἀφορμὰς perderet, & præterea Togata videretur: ad ſummam, non ſtatim intelligeretur Menandri eſſe: quod Terentius in primis lectorem ſcire cupit: minus exiſtimans laudis proprias ſcribere, quàm Græcas transferre. Eſt igitur Menandri: & à fratrum facto, quibus argumentum nititur, nomen accipit. Huius tota actio quum ſit mixta ex vtroq; genere, vt ferè Terẽtianæ omnes, præter Heautontimorumenon, tamen maiori ex parte motoria eſt.

nam ſtatarios locos perpaucos habet. Prodeſt autem & delectat actu & ſtylo. In hac, primæ partes ſunt, vt quidam putant, Demeæ: vt quidam, Syri. Quod ſi eſt vt primas Syrus habeat: ſecundæ Demeæ erũt, tertiæ Mitionis, & ſic deinceps. Quanquam etiã ſunt qui putant primas Mitioni dandas, ſecundas Syro, tertias Demeæ. Nam quod ait Terentius, Senes qui primi venient: non ad partes quas dicimus, ſed ad ordinem pertinet exeuntium perſonarum. Hæc etiam, vt cætera huiuſmodi poemata, quinque actus habeat neceſſe eſt, choris diuiſos à Græcis poetis. quos etſi retinendi cauſa iam inconditi ſpectatoris minime diſtinguũt Latini Comici, metuentes ſcilicet nequis faſtidioſus finito actu, velut admonitus abeundi, reliquæ comœdiæ fiat contẽptor & ſurgat: tamẽ à doctis veteribus diſcreti atque diſiuncti ſunt, vt mox aperiemus poſt argumenti narrationem. In hac prologus aliquanto lenior inducitur: qui magis etiam in ſe purgando, quàm in aduerſariis lædendis eſt occupatus. Protaſis eſt turbulenta, Epitaſis clamoſa, Cataſtrophe lenis. quarum partium rationem diligẽtius in principio propoſuimus, quum de Comœdia quædam diceremus. Hæc ſanè acta eſt ludis ſcenicis funebribus L. AEmilii Pauli: agentibus, L. Ambiuio, & L. Turpione: qui cum ſuis gregibus etiam tum perſonati agebant. Modulata eſt autem tibiis dextris, id eſt Lydiis ob ſeriam grauitatem, qua ferè in omnibus comœdiis vtitur hic poeta. ſæpe tamẽ, mutatis per ſcenam modis, cantica mutauit: quod ſignificat titulus ſcenæ habẽs ſubiectas perſonis literas, M. M. C. Item Deuerbia ab hiſtrionibus crebrò pronuntiata ſunt, quæ ſignificantur D. & M. literis ſecundum perſonarum nomina præſcriptis in eo loco vbi incipit ſcena. Adnotandum ſanè quòd hæc fabula πρωτατικὸν πρόσωπον nõ habet, hoc eſt perſonam quæ ad argumentum nihil attineat, quǽque ſit aſſumpta extrinſecus, vt eſt in Andria Soſia. Hanc dicunt ex Terentianis ſecundo loco actam, etiam tum rudi nomine poetæ. itaque ſic pronuntiatam, Adelphœ Terenti, non Terenti Adelphœ: quòd adhuc magis de fabulæ nomine poeta, quàm de poetæ nomine fabula commendabatur. In hac quidem ſpectatur quid interſit inter ruſticam, & vrbanam vitam: mitem, & aſperam: cœlibis, & mariti: veri patris, & per adoptionem facti. Quibus propoſitis ad exemplum vitanda perinde, fugiendáque Terentius monſtrans, artificis poetæ per totam fabulam obtinet laudem.

Ex duobus Atticis fratribus, alter quidem Demea nomine, rus coluit, vxorem duxit, filios suscepit duos, AEschinum & Ctesiphonem. at alter, Mitio nomine, vxorē non duxit, & filios procreare noluit: sed sibi filiū fratris AEschinum adoptauit: atque ita indulgenter eduxit à paruulo, vt effuse luxuriatus adolescēs, ad postremum ciuem Atticam virginem vitiaret, captus amore eius. quo facto, & cū matre puellæ pepigit nuptias eiusdem quam vitiauit. Qŭumque rem gestam ad patris, à quo adoptatus fuerat, cōscientiam, iam iámque perlaturus esset, precibus Ctesiphonis fratris sui, qui apud durum patrem atque agrestem Demeā parcius atque arctius haberetur, impulsus est, & vt eidem à lenone raperet meretricem: quo facto, multiplici errore completur fabula. Nam & Demea cū hoc ipso, id est cum Mitione litigabat, tanquam cum eo qui corruperit adolescētem adoptatum, in mores perditos, nesciens suum sibi filiū Ctesiphonem esse corruptum. eluditúrque à Syro & Mitione per totam fabulam. Et mater puellæ iam decimo mense post raptum virginis, AEschinum credit sibiipsi rapuisse meretricem. quæ perturbatio, cito in tranquillum redacta est. Nam re comperta de vitio virginis, Mitio dat ciuem AEschino quam cōcupiuerat: eiúsque matrem ipse accipit. Deprehenso verò Ctesiphone in amore meretricis, primò irascitur Demea: pòst lenitur, atque habendæ eius meretricis licentiam præbet. Primus actus hæc continet, Mitionis solius primò verba: & pòst, eiusdē & Demeæ iurgium. Secundus actus hæc cōtinet, Lenonis alteram rixam aduersus AEschinum pro puella: eiusdem apud Syrum querelas: lætitiam Ctesiphonis: obsessionem amicæ: & eiusdem gratiarū actiones apud AEschinum. Tertius actus hæc cōtinet, Trepidationem matris Sostratæ & Cantharæ nutricis ob parturientem Pamphilam vitiatam ab AEschino: Getam nuntiantem dominæ suæ per errorem, quòd sibi rapuerit AEschinus meretricem, reditū in scenam Demeæ: eiusdémque cum Syro ludificante sermocinationem: interuentum Hegionis: cum querela apud eundem Demeam de facto AEschini, & consolatione Sostratæ. Quartus actus hæc continet, Ctesiphonis cum Syro colloquium: delusionē Demeæ: eiusdémque in scenam interuētum, atque secundam frustrationem per Syrum factam: Mitionis cū Hegione sermonem: querelam AEschini de rebus suis, eiusdémque cum Mitione patre facetissimam decertationem: Demeæ reditum in scenam ex errore

in quem eum coniecerat Syrus: & renouatum cum fratre eiuſdem iurgium: proceſſionem in ſcenam temulenti Syri. Quintus actus hæc continet, Deprehenſionem Cteſiphonis cum meretrice: tertium cum Mitione iurgium Demeæ, eiuſdémque vitæ priſtinæ correptionem: & per eum multa in comœdia noua, hoc eſt blandimentum circa AEſchinum, & affabilitatem circa Getam: conciliationem Syri & vxoris eius: & veniam circa Cteſiphonem: permiſſionémque habẽdæ meretricis. Seruatur autem per totam fabulã mitis Mitio, ſæuus Demea, Leno auarus, callidus Syrus, timidus Cteſipho, liberalis AEſchinus, pauidæ mulieres, grauis Hegio. In diuidendis actibus fabulæ identidem meminerimus, primò paginarum dinumerationem neque Græcos, neque Latinos ſeruaſſe: quum eius diſtributio huiuſmodi rationem habeat, vt vbi attentior ſpectator eſſe potuerit, longior actus ſit: vbi faſtidioſior, breuior atque contractior. Deinde etiam illud, in eundem actum poſſe cõiici, & tres & quatuor ſcenas introeuntium atque exeuntium perſonarum. Facta autem hæc vna eſt de duabus fabulis, Adelphis Menandri, & Commorientibus Diphili.

ACTA LVDIS FVNERALIB. Q. FAB. MAX. P. CORNELIO AFRICANO AEDIL. CVRVLIB. EGERE L. ATTILIVS PRAENESTINVS, MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI, TIBIIS SARRANIS. FACTA GRAECA MENANDRV L. ANICIO, M. CORNELIO, COSS.

PROLOGVS.

POSTQVAM Poeta ſenſit ſcripturam ſuam
Ab iniquis obſeruari, & aduerſarios
Rapere in peiorem partem, quam acturi ſumus:
Indicio de ſe ipſe erit, vos eritis iudices,
Laudíne an vitio duci factum oporteat.
Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.

In Græca adoleſcens eſt,qui lenoni eripuit
Meretricem. in prima fabula eum Plautus locum
Reliquit integrum.eum hic locum ſumpſit ſibi
In Adelphos,verbum de verbo expreſſum extulit.
Eam nos acturi ſumus nouam. pernoſcite,
Furtúmne factum exiſtimetis,an locum
Reprehenſum, qui præteritus negligentia eſt.
Nam quod iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum *adiuuare,aſſiduéque vnà ſcribere: Aliàs, adiutare,
Quod illi maledictum vehemens exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam, quum illis placet
Qui vobis vniuerſis & populo placent.
Quorum opera in bello, in otio,in negotio,
Suo quiſque tempore vſus eſt ſine ſuperbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient,hi partem aperient,
In agendo partem oſtendent. facite æquanimitas,
Poetæ ad ſcribendum augeat induſtriam.

POSTQVAM Poeta ſenſit ſcripturam) Poſtquam,pro Quoniam. cuius reciprocum, Quoniam pro Poſtquã. Plautus in Aulularia,Quoniam is moritur, ita auido ingenio fuit. Poſtquam Poeta ſenſit ſcripturam ſuam) Indifferenter omnis qui aliquid ſcripſiſſet, ſcriptor à veteribus dicebatur. — Poſtquam. Quoniam. Scriptor.

Ab iniquis) Inimicis:vt,Fatis Iunonis iniquæ. — Iniquus.

Obſeruari,) Obſeruatio,ad honorem refertur:vt,Præterea regem non ſic AEgyptus & ingens Lydia, nec populi Parthorũ,aut Medus Hydaſpes Obſeruant.Sed nunc Obſeruari,captari ſignificat & audire. Obſeruari ergo,& honorari,& captari, & audiri ſignificat.vt Plautus,Obſeruat orare,vt blande palpetur mulieri. — Obſeruatio. Obſeruare.

Rapere in peiorem partem,) Varietas per genera verborum, & vtrique ſententiæ apte iungimus SCRIPTVRAM SVAM. Rapere in peiorem partem,) Id eſt vitio dare , vituperare. — Rapere in peiorem partẽ.

Indicio de ſe ipſe erit:) Mire expreſſit ſimplicitatem,vera dicturi,quum indicaturum ſe dixit,non narraturum.Et Indicio erit,pro Index erit. Indicio de ſe)Indicat is qui de ſe volens aliquid,& de aliis etiam prodit:ſed confitetur qui de ſe tantum, & qui inuitus. — Indicio erit. Indicare. Confiteri.

Vos eritis iudices,) Bene:quia apud iudices indicium profitentur qui accuſatorem adiuuant.

Laudíne,an vitio) Medium non fecit:vt appareat,ſi crimen non ſit,laudi debere eſſe.

Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt.) Nec numeri, nec genera reſpicienda ſunt contra ſententiam rémque ipſam.

δρᾶμα.

Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.) Sicut apud Græcos δρᾶμα, sic apud Latinos generaliter fabula dicitur: cuius species sunt, Tragœdia, Comœdia, Togata, Tabernaria, Prætexta, Crepidata, Attellana, μικτὸς, Rhyntonica.

Fabula, & eius partes.

In Græca adolescens est,) Diphili scilicet. quasi diceret, Quidam adolescens est qui lenoni eripuit meretricem.

Prima fabula.

In prima fabula,) Hoc est, in prima parte: vt dicimus, In primis digitis. non enim aut secunda, aut tertia fabula est.

Reliquit integrum.) Quum aliam transferret.

Sumo.

Sumpsit sibi) Liberè tulit: hoc est, non furatus est: vt Sume pater.

In Adelphos,) Latinè declinauit.

Extollo.

Verbum de verbo expressum extulit.) Hæc approbatio est de Græco esse sublatum, non de Plauto, vt dicit aduersarius. Extulit.) Mire non dixit Transtulit, sed Extulit: vt ornasse Græca videatur Latino stylo.

Eam) Adelphos scilicet.

Nouam.) Veterem Græcam esse intelligimus.

Furtúmne factum) Hoc est vitio duci.

An locum reprehensum,) Hoc est laudi duci.

Reprehēdere.

Negligentia est.) Plauti scilicet. cuius æmulari nunc exoptat negligentiam.

Reprehensum,) Retentum, resumptum.

Nam.

Nam quod isti dicunt) Nam, incipiendi vim habet modò: vt, Nam ego hanc ma chæram meam dico.

Homines nobiles) Vt, Scipionem Africanum, & Lælium sapientem, & Furium Pium.

Adiutare.

Eum adiuuare,) Legitur & adiutare. Pacuuius in Chrise, Adiuta mihi.

Assiduéque vnà scribere:) Non sic dicit aduersarius: verum hìc oratoriè crimen non tangit.

Qui vobis vniuersis, & populo placent:) Vniuersis, qui in cauea sunt, dicit. Populo, qui etiam præter theatrum, id est vniuersam vrbem.

In bello,) Scipionis.

In otio,) Furii Pii.

In negotio,) Scilicet Lælii sapientis.

Motorius modus.

Statarius.

μικτός.

In agendo partem ostendent.) σχῆμα. Hi enim iam senes accipiendi essent: imo potius cæteræ personæ. sed ipsi senes in statario charactere, partē aperient. in motorio, partem ostendent. Nam duo agendi sunt principales modi, Motorius & Statarius: ex quibus ille tertius nascitur, qui dicitur μικτός.

AEquanimitas.

AEquanimitas,) Fauor, & propitius animus. Et deest, vestra.

ACTVS PRIMI SCENA I.

MITIO senex.

Senarii.

STORAX. non rediit hac nocte à cœna AEschinus,
Neque seruulorum quisquam qui aduorsum ierant.
Profectò hoc verè dicunt, si absis vspiam, aut
Vbi si cesses, euenire ea satius est
Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat

Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi:
Et tibi bene esse soli, quum sibi sit male.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito! &
Quibus nunc sollicitor rebus, ne aut ille alserit,
Aut vspiam ceciderit, aut perfregerit aliquid!
Vah, quemquámne hominem in animo instituere, aut
Parare quod sit carius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeò
Dissimili studio est iam inde ab adolescentia.
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atque otium
Secutus sum: & quod fortunatum isti putant,
Vxorem nunquam habui. ille contrà, hæc omnia:
Ruri agere vitam, semper parce ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filii
Duo: inde ego hunc maiorem adoptaui mihi.
Eduxi à paruulo: habui, amaui pro meo.
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
Ille vt item contrà me habeat, facio sedulò.
Do, prætermitto: non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere. postremò alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium.
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit: tantò magis audebit cæteros.
PVDORE & liberalitate liberos
Retinere satius esse credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt neque placent.
Venit ad me sæpe clamitans, Quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestitu nimio indulges: nimium ineptus es.

Nimium ipſe durus eſt præter æquúmque & bonum:
ET ERRAT longe, mea quidem ſententia,
Qui imperium credat grauius eſſe, aut ſtabilius
Vi quod fit, quàm illud, quod amicitia adiungitur.
Mea eſt ſic ratio, & ſic animum induco meum:
Mălo coactus qui ſuum officium facit:
Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet:
Si ſperat fore clàm, rurſum ad ingenium redit.
Ille quem beneficio adiungas, ex animo facit:
Studet par referre: præſens abſénſque idem erit.
Hoc patrium eſt, potius conſuefacere filium
Sua ſponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus intereſt. hoc qui nequit,
Fateatur neſcire imperare liberis.
Sed éſtne hic ipſus, de quo agebam? & certè is eſt.
Neſcio quid triſtem video. credo, iam (vt ſolet)
Iurgabit. ſaluum te aduenire Demea,
Gaudemus.-

Nominum, quæ perſonis comicis imponuntur, ratio.

STORAX.) Nomina perſonarum, in comœdiis duntaxat, habere debent rationem & etymologiam. etenim abſurdũ eſt comicum aperte argumenta confingere: vel nomen perſonæ incongruum dare, vel officium quod ſit à nomine diuerſum. Hinc ſeruus fidelis Parmeno: infidelis vel Syrus, vel Geta: miles Thraſo, vel Palæmon: iuuenis Pamphilus: matrona Myrrhina: & puer, & ab odore Storax: & à ludo, & à geſticulatione Circus: & item ſimilia, in quibus ſummum Poetæ vitium eſt, ſiquid è contrario repugnans contrarium diuerſúmque protulerit, niſi per ἀντίφρασιν nomen impoſuerit ioculariter: vt Miſargyrides in Plauto dicitur trapezita. & ferè hoc modo apud alios à poetis nomina componuntur deſcribenda per ἀντίφρασιν, quod deſignat Storax. Primæ partes, ſicut in prologo ipſe promiſit, à ſenibus aguntur: quorum contentione ad argumẽtum relata, vita aſpera cum leni, & pater comis cum ſeueriſſimo comparatur. Storax.) Storacem vocauit, non AEſchinum: quo tacente, puerum, id eſt AEſchinum abſentem credit: quia ſeruuli adoleſcentibus præſtolantur. vt in Andria, Obſeruabam mane illorum ſeruulos veniẽtes, aut abeuntes. Sed quia fieri poterat, vt domino abſente adeſſet Storax: commodiſſimè adiecit, Neque ſeruulorum quiſquam qui aduerſum ierant.

Storax. non rediit hac nocte) Hoc alii interrogatiuè, alii pronuntiatiuè proferũt: ſed magis pronuntiatiuè dicendum.

Neque ſeruulorum quiſquam) Propter Storacem, quem abeſſe non reſpondendo intelleximus.

Aduerſũ ire. Qui aduerſum) Propriè locutus eſt. nam aduerſitores dicuntur.

Aduerſitores. Ierant.) Productè i pronuntiando: quod nos addita v, Iuerant dicimus. Tale eſt illud Virgilii, Nos abiiſſe rati, & vento petiiſſe Mycenas.

Profectò hoc verè dicunt,) Absolute non addidit Qui.

Si absis vspiam,) Abundat Vspiam, aut deest Profectus, aut quid tale. aut tibi vspiam: significat enim scilicet vspiã & in loco, & ad locum. Si absis vspiam, aut vbi si cesses,) Si absis, ad parẽtes propitios: Si cesses, ad vxorẽ iratã refert in desertorem. Absumvspiã.

Vxor) Subaudiendum est, Dicit irata vxor.

Quæ in animo) Omne quod sentimus, aut cogitamus, aut dicimus: & vtrunque pro oratione est. Sed illa ἐνθυμηματικὸς, quæ in cogitatione est: hæc προφορικὸς λόγος dicitur, quæ in verbis est constituta. Virgilius, Et mihi iam multi crudele canebant Artificis scelus, & taciti ventura videbant. Et ipse alibi, Nunc si quis est qui hoc dicat, aut sic cogitet. Cogito. Dico. ἐνθυμηματικὸς καὶ προφορικὸς λόγος.

Quàm illa quæ parentes) Erudite, non addidit in quem dicat, quia scit nomina vxoris & parentum τῶν πρός τι esse.

Vxor, si cesses,) Quare non, si absis? an quia iustius cessanti quàm absenti succensemus? an quia irata vxor, si cesses?

Aut te amare cogitat,) ἐπεξήγησις cum ἐξεργασίᾳ, Aut te amare cogitat: aut minus peccati est amori proprio cedere, quàm alieno amori obsequi, nulla re impellente, sine vxore potare, aut velle delicias. Ergo αὔξησις est: nisi fortè τῷ ἰδιωτισμῷ hoc putamus dictum. Aut te amare cogitat, aut tete amari,) Quum duo proposuerit, alterum sumpsit. Nam quum dixisset, Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat: intulit, Aut te amare cogitat. Aut te amare cogitat, aut tete amari,) Quia Te amare ἀμφιβόλως dixerat, cito intulit quod certum est, Aut tete amari. Et quia illud TE dixerat: hoc geminauit, & Tete dixit, tanquam significantius. Epexegesis. Auxesis.

Aut animo obsequi:) παραφορά. Paraphora.

Ego, quia non rediit filius,) Plus est quòd dixit Ego, quàm si diceret Pater. Ego, quia non rediit filius.) ἀνακόλουθον. non enim Pater dixit. Anacoluthon

Quæ cogito! & quibus, &c.) Hoc sic pronuntiandum est, vt horrere videatur ipse cogitationem suam.

Quibus nunc sollicitor rebus,) Hoc est quàm malis: non vt vxor, bonis.

Ne aut ille alserit,) Vide quàm teneri sit amoris hic timor in iuuene præsertim.

Aut vspiam) Vspiam & in loco, & ad locum significat. Vspiam.

Ceciderit, ac perfregerit aliquid!) Iungendum, vt non solum Ceciderit, sed etiam Perfregerit: hæc sunt quæ sibi nemo euenire velit. Ne aut ille alserit, aut vspiam ceciderit.) Nimium tenerè amat qui hæc in iuuene pertimescit, quæ circa infantulos caueri solent.

Quéquámne hominẽ) Sic dicimus de ea re quã miramur ferè ab omnibus fieri. Quéquámne hominem.

Quàm ipse est sibi!) Tanquam duo sint. sed hoc poetæ comico licet.

Atqui ex me hic non natus est,) Quasi dicat, Ex me non est, & sic afficior: quid paterer si genuissem? Ex me hic non natus est,) Quasi dicat, Non est meus.

Sed ex fratre.) Hoc est, omnino non alienus est.

Is adeò) Transitus ad argumentum subtilissimus. Adeò aut abundat, aut NIMIVM significat. Vt in Eunucho, Adolescentem adeò nobilem. Adeò.

Ego hanc clementem vitam vrbanam,) Clementem vitam, figura ipsa. Vitam clementem dicimus quæ clementes facit. Clemens autem est, qui colit mentem. Vita clemens. Clemens.

Atque otium) Deest Vrbanum.

Secutus sum:) Bene Secutus, quasi magistram rectè beatéque viuendi. Sequor.

Et quod fortunatum isti putant,) Romani scilicet, qui cœlibẽ quasi cœlitẽ dicũt. & itẽ Græci, apud quos sunt huiusmodi sentẽtiæ. Fortunatũ isti putant,) Me vtique vxorẽ nõ ducere. Dicit autẽ Romanis id videri: quos spectatores habet. Menander, Cœlebs.

Quod fortunatũ isti putant,) Quidã putãt sic pronuntiandũ, Et quòd fortunatam isti putant vxorem: & hæc bona, & concinna locutio est. Et PVTANT bene dicit is cui displicet aliena sententia. Isti putant,) Id est, hi qui à me dissentiunt. Putare.

Vxorem nunquam habui.) Si Non habeo,dixiſſet,poterat videri habuiſſe.

Ruri agere vitam) Cõtra hæc omnia ſuffecerat breuitas: ſed ſubiunxit fratris deſcriptionem,vt verbis ipſis malam vitæ conditionem oſtendat.

Semper parcè ac duriter) Semper,licet incertam diſtinctionem habeat,tamen rectè additũ eſt: quia vel ruri agere,voluptatis eſt: vel parcè ac duriter ſe habere, virtutis.Sed Semper,ad vitium:Parcè autem,ad ſeruandum:Duriter verò,ad laborem referendum eſt. Ruri agere vitam,ſemper parcè ac duriter ſe habere:) Variauit, vt in Andria.

Infinitiui,quũ pro imperfecto præterito ponitur,vis.

Vxorem duxit:) Rectè Duxit,non Ducere. ſemel enim hoc fecit Demea. Vxorem duxit:)Variè per modos diſcurrit. Vxorem duxit:) Adiuuandum pronuntiatione eſt, ne ſingula vtrinque aſſecuti videantur. Nam ſic in fine fabulæ ait Demea, Vxorem duxi:quam ibi miſeriam vidi:nati filii:alia cura.

Inde.

Inde ego hunc,&c.) Mirè INDE ſubiungit,quum perſonam prætulerit.Sic alibi,E prædonibus vnde emerat,ſe audiuiſſe abreptam è Sunio. Inde ego,&c.)Inde, pro Ex quibus,& MIHI abundat.Et bene Hunc dixit: quia de ipſo loquebatur.

Educere.

Eduxi à paruulo:) Quos nos Educare dicimus,Educere veteres dicebant:vt, Educet ſyluis regem regúmque parentem.

Habere.

Habui,amaui pro meo.) Quæritur quid ſit HABVI,& quum multa dicantur,hoc ſolum verum eſt,Habui,credidi,duxi,exiſtimaui.vt alibi, Semper eius dicta eſt hæc, atque habita ſoror.&,Sic itaque habeantur,itáque dicantur. Ergo PRO MEO ſubaudiendum eſt bis,& Habui pro meo,& Amaui pro meo.

Oblecto.

In eo me oblecto:ſolum id eſt carum mihi:) Abſolutè vtrunque,& In eo,& Solum. In eo) Quaſi in ea re. In eo me oblecto:) Nouè dixit,pro,Eo me oblecto. Solum id eſt carum mihi:) Plus ſignificat,quàm ſi diceret,Solus is eſt carus mihi.

Sedulo.

Facio ſedulo.) Secus à dolo,id eſt ſine dolo,& impenſe.

Item. Contrà.

Ille vt item contrà me habeat,) Item,ſimiliter. Contrà,viciſſim. Plautus,Vt illa illum contrà: qui eſt amoris cultor optimus.

Do,prætermitto:) Do ſumptum: prætermitto delicta.

Ius. AEquitas.

Non neceſſe habeo omnia pro meo iure agere.)Etſi licet,non neceſſe eſt patrem ſæuire,quia pater eſt. Inter Ius & AEquitatem hoc intereſt: Ius eſt quod omnia recta & inflexibilia exigit.AEquitas eſt,quæ de iure multum remittit.Ergo hic ſenſus, Non neceſſe eſt,etiamſi liceat,ſæuum eſſe patrem.Et mirè oſtẽdit ius ſuum,niſi neceſſitate, non eſſe ſeruandum.

Poſtremò alii clanculum) Non,alii patres:ſed,alii adoleſcentes,clanculum patres ſuos.

Quæ fert adoleſcentia,) Veniam addidit ſtatim , peccata ab adoleſcentibus ad ætatẽ remouendo.Et vide quàm breuiter,quàm pudicè,quàm innocẽter locutus eſt.

Ea ne me celet,conſueſeci filium.) Tribus enim viuitur modis,natura,conſuetudine,& ratione.

Nam qui mentiri,aut fallere inſuerit patrem,) Separatim ſubaudiendum eſt,Inſuerit,πρὸς τὸ mentiri.

Cæteros.) Quia iam deceperit patrem.

Liberi. Liberalitas.

Pudore & liberalitate) Pudore,ad filios retulit:Liberalitate,ad parentes.Argumentum à coniugatis.Liberalitate inquit regendi ſunt:propter quod liberi dicuntur.Liberalitatem autem, bonitatem dicit.

Retinere. Tenere.

Retinere ſatius eſſe credo,) Bene Retinere:à vitiis ſcilicet. nam vitia filios tenent: quos retinent patres,à vitiis ſcilicet.Nam retinet,qui aduerſum aliquem tenet.

Conueniunt hæc mihi tecum.

Hæc fratri mecum non conueniunt,) Noua locutio.& Non cõueniunt,pro Non congruunt: ac per hoc, In his ego & frater diſſentimus,& diſſimiles ſumus.

Venit ad me ſæpe clamitans,)Et importunitatem odioſam oſtẽdit,Ad me dicendo:& inconditam aſſiduitatem,addendo Sæpe . Et congrue, poſtquam Sæpe dixit,

adiecit aptius verbum, non dicens Clamans, sed Clamitans.

Quid agis Mitio?) Reminiscere lectionem, & inuenies interrogationem huiusmodi vel inuectionis principio conuenire vel obiurgationis.

Cur perdis adolescentem nobis?) Recte Nobis additum est, & ἠθικῶς: vt alibi, Psaltriam nobis, si diis placet, parauit.

Cur amat? cur potat?) Vide quemadmodum vt durum obiurgatorem ostendat Demeam: quum ab eo ea dicantur in crimen vocari, quæ aut ætatis sunt: vt, Cur amat? aut naturæ: vt, Cur potat? aut pietatis: vt, Cur tu his rebus sumptum suggeris? & cætera. Cur amat? cur potat?) Cur amat? ad illud refertur quod ait suprà, Do, prætermitto. nam Prætermitto delicta, intelligimus ex amore. Cur potat? ad illud quod ait, Do sumptum.

Nimium ineptus es.) Vtrunque durè, & Nimium, & Ineptus es.

Præter æquúmque & bonum.) Potuit E T non addi, præter AEquum bonum. AEquũbonũ.

Et errat longe) Melius est Longe simpliciter accipiendum, vt locale sit, quàm valde. Longe.

Mea quidem sententia,) Modeste addidit, Mea quidem sententia: ne quis hoc pro præcepto dici existimet. Mea sentẽtia.

Qui imperium credat) Vtrum cuiuslibet, an Demeæ tantum?

Grauius esse aut stabilius) Grauius, ad vim: Stabilius, ad tempus refertur.

Vi quod fit,) Id est metu ac malo. Vis.

Quàm illud quod amicitia adiungitur.) Illud fit, quod vi: hoc adiungitur, quod amicitia.

Mea sic est ratio, & sic animum induco meum:) Mea sic est ratio, ad superiora pertinet confirmanda. Sic animum induco meum, ad ea pertinet quæ dicturus est. Mea sic est ratio,) Iterum modeste ἰδιωτικῶς. Et sic animum induco meum:) Senilis μακρολογία. Sic mea est ratio. Inducere animum. Macrologia.

Malo coactus) Duo dicit, Malo, & Coactus.

Qui officium suum) ὁ τὸ καθῆκον ποιῶν, id est qui recte facit. Officium autem dicitur quasi efficium: ab efficiendo quod vnicuique personæ congruit. Officium.

Dum id rescitum iri credit,) Quod facit scilicet.

Tantisper) Tantisper, quasi Tantumper: & Paulisper, quasi paulumper, vt parumper, dictum est. Tantisper cauet.) Peccare, subaudiendum est. nam totum ἐλλειπτικῶς, & obscure dictum est. Et bene Cauet: quasi malo. Tantisper. Paulisper.

Si sperat fore clàm,) Iterum, quod facit, subaudiendum.

Rursum ad ingenium redit,) Mire, non intulit, Cauet: sed, Ad ingenium redit. & R V R S V M est retrouersum: vt Prorsum, prius versum. Ad ingenium redire. Rursum.

Ille quem beneficio adiungas,) Non dicit, Beneficio adiunctus, vt suprà, Malo coactus. Ille quem beneficio adiungas,) Ille malo, hic beneficio. Ille coactus, hic adiunctus. Ille dum id rescitum iri credit, tantisper cauet: hic, præsens abséńsque idem erit. Et Præsens & Absens, non ad aliquẽ locum, sed ad custodem retulit & monitorem. Ille quem beneficio adiungas,) Contra illud ait, Malo coactus. Prorsum.

Ex animo facit:) Officium scilicet.

Studet par referre:) Id est benefacere. Præsens, abséńsque idem erit.) Contra illud, Si sperat fore clàm, rursus ad ingenium redit. Par referre.

Hoc patrium est,) Superius à re tractum est: hoc iam à persona ducitur argumentum.

Consuefacere) Non, Cogere: sed, Consuefacere.

Quàm alieno metu.) Vide quemadmodum suum ad indulgentiam affectum reuocet optimæ disciplinæ.

Hoc pater ac dominus) A differentia personarum & officiorum.

Interest.) Differentia est. Interest.

Hoc qui nequit,) Longe melius, Nequit: quàm si diceret, Non vult.

Fateatur nescire imperare liberis.) Hoc indicat, & se melius consulere, & volentem hoc exercere. Nescire imperare liberis.) Oratorie, quasi artis sit indulgentissime agere. Imperare, modo non ad superbiam, sed ad Regendum est referendum. Fateatur nescire.) Deest Se. — *Impero.*

Sed éstne hic ipsus, de quo agebam?) κατ' οἰκονομίαν superuenit de quo sermo est, vt factis dicta ostendantur. — *OEconomia.*

Et certe is est.) Bene nunc confirmat ipsum esse eum, quum propior est, vtpote senili, nec in longum prospiciente conspectu.

Nescio quid tristem video.) Orationis apparatus ex vultu ostenditur: vt, -stetit acri fixa dolore, Tum quassans caput hanc effundit pectore vocem. Nescio quid) Deest Propter: vt sit, Nescio propter quid.

Vt solet.) Causa cur illum æquo animo frater ferat, Vt solet, inquit.

Saluum te aduenire Demea, gaudemus.) Vt asperior ostendatur Demea, etiam salutatur ab eo quem obiurgaturus est.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DEMEA, MITIO senes.

Senarii.

HEM opportunè: teipsum quærito.
M. Quid tristis es? D. rogitas me, vbi nobis AEschinus *(Aliàs, rogas)*
Siet, quid tristis ego sim? M. dixíne hoc fore?
Quid is fecit? D. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam, neque metuit quenquam, neque legẽ putat
Tenere se vllam. nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modo quid designauit! M. quidnam id est?
D. Fores effregit, atque in ædeis irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Multauit vsque ad mortem: eripuit mulierem
Quam amabat: clamant omnes, indignissume
Factum esse: hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore est omni populo. denique
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum huius simile factum. hæc quum illi Mitio
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi sinis.
M. HOMINE IMPERITO nunquam quicquam iniustius,
Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

D.Quorsum istuc? M.quia tu Demea hæc male iudicas.
Non est flagitium (mihi crede) adolescentulum
Scortari, neque potare: non est: neque fores
Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus:
Non siuit egestas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.
Iniurium est. nam si esset vnde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius, quàm vbi te expectatum eiecisset foras:
Alieniore ætate pòst faceret tamen.
D.Prò Iuppiter tu homo adiges me ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum! M.ah,
Ausculta: ne me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandũ mihi.
Is meus est factus: si quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obsonat, potat, olet vnguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum, dum erit commodum: Amat, prior syllaba pertinet ad versũ præcedentem
Vbi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur. discidit
Vestem? resarcietur, est (dis gratia)
Et vnde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.
Postremò, aut desine, aut cedò quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. D.hei mihi,
Pater esse disce ab aliis, qui verè sciunt. Aliàs, illis,
M.Natura tu illi pater es, consiliis ego.
D.Túne consulis quidquam? M.ah, si pergis, abiero.
D. Sícine agis? M.an ego toties de eadem re audiam?
D.Curæ est mihi. M.& mihi curæ est. verum Demea
Curemus æquam vterque partem: tu alterum,
Ego item alterum. nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. D.ah Mitio.

M. Mihi sic videtur. D. quid istuc? tibi si istuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam si verbum vnum posthac. M. rursum Demea
Irascere? D. an non credis? repetóne quem dedi?
AEgre est: alienus non sum. si obsto. hem desino.
Vnum vis curem, curo: & est dis gratia,
Quum ita vt volo est: iste tuus, ipse sentiet
Posterius. nolo in illum grauius dicere.
M. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit, tamen.
Nonnihil molesta hæc sunt mihi. sed ostendere
Me ægre pati illi nolui. nam ita est homo:
Quum placo, aduersor sedulo & deterreo:
Tamen vix humane patitur: verùm si augeam,
Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ,
Insaniam profecto cum illo. Etsi AEschinus
Nonnullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremo nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit velle vxorem ducere.
Aliàs, deferuisse — Sperabam iam *deferuisse adolescentiam.
Gaudebam: ecce autem de integro. nisi quicquid est,
Volo scire, atque hominem côuenire, si apud forum est.

E M opportunè: teipsum quærito.) In hoc actu diuersi homines, diuersi patres, & diuersa studia proponuntur. hic lenis, hic amarus: hic facetus, hic impolitus: hic facilis, hic pertinax & difficilis in delictis. Hem opportunè: teipsum quærito.) Melius quàm Menâder, quum hic illum ad iurgium promptiorem, quàm ad resalutandum faciat.

Quid tristis es?) Bene interrogat. potuit enim non iratus frater quærere.

Vbi nobis AEschinus fiet,) Quasi quædam causa sit tristitiæ.

Dixine hoc fore?) Credo iam, vt solet, obiurgabit.

Quid ille fecerit?) Animaduertendú, vt interrogatus interroget more indignantium. quod ideo facit, quia videt Mitioné eo vultu interrogare, vt videatur minus reprehendere culpam AEschini.

Quem neque pudet quicquam, neque metuit quéquam,) Varie per casus discurrit, Quem neque pudet quicquam: contra illud quod alibi pater dicit, Erubuit, salua res est. Quem neque pudet quicquam,) Magno ordine accusauit. non (inquit) pudore mouetur patrum, non metu parentum, non timore legum. Ergo gradatim
Auxesis. — αὔξησις oratoria processit.

Tenere se ullam.) Bene Tenere:quia legem.& est ἀμφιβολία oratoria. Amphibolia.

Nam illa quæ antehac facta sunt,omitto:) Accusatio duo tempora recipit.præteritum,ab antè gestis:&'præsens,ab iis quæ obiiciuntur.Ergo utrunque mira breuitate perstrinxit.

Modo quid designauit?) Designare,est rem nouam facere, in utranque partem Designare. & bonam & malam.Nam & designatores dicti,qui ludis funebribus præsunt:credo Designatores. ob eam causam,quòd ipsis ludis multa fiant noua & spectáda:simul etiam turba retineatur.quæ fiunt aut in spectaculis,aut in litibus. Modo quid designauit?) Puto ego designationem, contractionem , aut conductionem populi in unum intelligi. hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio plurium in se oculos & ora conuertit, & spectaculo est vulgo:quemadmodum designatores, qui ludis funebribus multitudinem retinent. Designauit?)Hoc verbum apud veteres duas res significabat.etenim praue & rectè facta, designata dicebantur.

Quidnam id est?) Et hoc etiam contemnens interrogat Mitio.

Fores effregit,)Hæc singula magna cum vociferatione inferenda sunt.stomachatur enim aduersus malè interrogátem. Fores effregit,atque in ædes irruit alienas:) Totum quidem unum crimen est,Rapuit meretricem.Sed vide qua pompa,quavo ciferatione dilatatur accusatio Demeæ de moribus AEschini, nihil nisi inania referentis. Fores effregit,atque in ædes irruit alienas:) Hæc singula cōsyderanda sunt. Et bene dicit Alienas,quia si Lenonis diceret,parua res videretur.

Ipsum dominum,) Iterum suppressa est infamis persona.

Atque omnem familiam multauit)Aut Familiam pro seruis lenonis dicit,aut pro Multare. meretricibus.Multauit,lacerauit,mutilauit,molliuit, atque dissoluit. Vnde Mulciber Mulciber. à mulcando,quasi multiber.

Vsque ad mortem:) Magna inuidia cædis & mortis mentione, quæ tamen nulli accidit.

Eripuit mulierem quã amabat:) Omnia magno colore & accusatorio dicta sunt: & hoc maxime,quòd Lenonem & Meretricem non dixit,contentus facti atrocitate,personarúmque vilitatem reticés. Mulierem eripuit)Nō,Abduxit:sed,Eripuit.

Clamant) A præiudicato,& authoritate rumoris. Clamant.

Hoc aduenienti quot mihi Mitio dixere?) Quasi dicat,Displicet omnibus,& multi eum accusant.nec tamen lenonis querelæ mentio fit.vide oratorem.H O C autem, Hoc. vel articulus,vel aduerbium loci est.

In ore est omni populo.) Sallustius,In ore gentibus agens, populo,ciuitati.

Si conferendum exemplum est,) Tanquam non sit conferendum.

Non fratrem videt rei dare operam,) Satis comice hoc infertur legentibus argumentum:nam magis in culpa ille ipse est,quem laudat. Rei dare operam,)Non amori. Rei dare operam,)Quàm facete poeta hæc omnia falsa,& è contrario facit Demeam credere.

Ruri esse,) Non in vrbe.

Parcum) Non prodigum.

Sobrium?) Non insanum. Parcū ac sobriū?) Contra illud,Cur amat?Cur potat?

Nullum huius simile factum.) Hoc cum admiratione.Mitio tangitur,quasi ipsius culpa sit fratris natura. Nullum huius simile factum.) Hoc cum admiratione indignantis pronuntiandum est,& ardentibus in Mitionem oculis.Et subaudiēdum est, Esse,aut Inuenire.

Hæc quum illi Mitio dico,tibi dico:) Illi, pro In illum:& Tibi,pro In te.

Tu illum corrumpi sinis.) Deest,Nam.sed ferventius ἀσυνδέτως dicitur.& hoc T I- Asyndeton. B I & T V pronuntiãdum est intẽto digito,& infestis in Mitionem oculis. nam hoc agi stomacho aduersum dissimulatores solet. Tu illū corrūpi sinis.)Mitius modo dixit,Sinis corrūpi:mox vehemẽtius dicet,An laudi putat fore,si perdiderit gnatū?

Homine imperito nunquam quicquam iniustius,) Miro stomacho apud ipsum de ipso tanquam apud alterum loquitur.

Nisi quod ipse fecit.) αὐθάδεια. Hoc enim proprium rusticorum est atque imperitorum.

Putare.

Nihil rectum putat.) Proprie Putat. nam hoc verbum imperitorum est. Ordo est, Qui nihil rectum putat, nisi quod ipse fecit.

Quorsum istuc?

Quorsum istuc?) Deest Pertinet, aut Dicis.

Quia tu Demea) Id est, homo imperitus.

Hæc male iudicas.) Pari virtute hæc leniter dicta sunt, qua superiora vehemēter.

Non est flagitium) Non peccatum negat esse: sed flagitium non esse contendit. & ideo subindignanter pronuntiandum est: vt si dicat, Scortari quidem adolescentulum, delictum est: sed non est flagitium. & veniæ locus non tam in facto, quàm in persona est constitutus. Non est flagitium (mihi crede) adolescentulum scortari,) Mire respondit, & oratorie, ad hæc quæ inuidiose dicta sunt. Nam quod ait ille, Eripuit mulierem quam amabat: hic scortum dicit. quod irruit in ædes alienas quasi ex vino furens, potare. quod cum aliis graue propositum est, hoc solùm dicendo leue reddit: id est fores effringere.

Mihi crede.

Mihi crede.) Quasi imperito dicit, Mihi crede. non enim, Me intellige. Quod imitatus Cicero sic Cæliū exagitat, Magna sunt, mihi crede: noli hæc contemnere. Hic enim & authoritas dicentis, & contemptus ostenditur audientis.

Hæc si neque ego, neque tu, fecimus:) Quia dixit, Qui nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

Non siuit egestas) Non voluntas prohibuit, sed necessitas. & ideo nulla laus.

Quod tu fecisti inopia.) Nota FECISTI, in eo quod significat Non fecisti.

Iniurium est.) Quia nihil quicquam iniustius homine imperito.

Nā si esset vnde id fieret,) Nō est necessario consequens, sed probabiliter admittitur apud oratores. non enim omnes qui habent vnde faciant, continuò etiam faciunt. Vnde id fieret,) Fieret, producta prima syllaba. Ennius, Minime nomine fieri prauum.

Et tu illum tuum, si esses homo,) Multum progressus est accusans accusantem.

Expectatus pater.
Expectare.
Sperare.

Expectatum) Odiosum, & malæ vitæ. nam filiis parentes aut amabiles sunt, aut expectati. amabiles, boni: expectati, mali: quorum mors in dies singulos expectanda & optanda sit. nam Expectamus ànte diem, Speramus ad diem. vnde auidior intelligitur qui expectat, quàm ille qui sperat. Quàm vbi te expectatum) Eo rem produxit, vt ipse magis videatur consulere disciplinæ quàm Demea.

Eiecisset foras:) Non dixit Amisisset: sed, vt quiddam abiiciendum, Eiecisset.

Anacoluthon
Alienior.

Alieniore ætate, pòst faceret tamen.) ἀνακόλουθον. deest enim Quanuis. Et (faceret) vltimum, magnam vim habet. nihil enim prodesset, insuper obesset, retinere ab istis filium iuuenem. Alieniore, pro Aliena dicens, comparatiuum gradum pro positiuo posuit.

Prò Iuppiter.

Prò Iuppiter) Tragica exclamatio est. & bene, tanquam ipse se reprehenderet Demea, adiecit,

Tu homo adiges me ad insaniam.) Et Tu homo, dicens, negat illi familiaritatem.

Non est flagitium facere hæc) Moraliter indignatio expressa est, iisdem verbis, quæ frater dixerat, repetitis.

Obtundere.

Ne me obtundas) Ne me sæpe, & moleste interpelles. Nam Obtundere, est aliquid sæpe odiose repetere.

Epagoge.
Inductio.

Tuum filium dedisti adoptandum mihi.) Mira argumentatio per ἐπαγωγήν, quæ Inductio ab oratoribus dicitur, quum per interrogationem peruenimus ad id quod volumus concludendum.

Is meus est factus:) Sic progreditur, quasi cōfessionis genus sit aduersariū tacuisse.

Siquid peccat Demea,) Conclusio dubiæ rei à non dubiis sumpta. Siquid peccat Demea,) τῷ ἰδιωτισμῷ interposuit Demea:& repetitum est,Peccat.

Ego illi maxumam partem feram.) Errant qui putant ILLI esse pronomen, quum sit aduerbium loci.vt, -illi mea tristia fata, Degenerémque Neoptolemum narrare memento. Illi ergo,ibi vbi ille peccat. Quare quidam etiam LI syllabam discretionis causa,vt locum significet,corripiunt.Et Maxumam partem,optimè dicit. Non enim Vniuersam,quia non solus pater AEschini est:sed Maxumam,quia eius magis est,cuius filius cœpit esse per adoptionem.Feram,sustinebo,tolerabo.

Illi aduerbiũ.

Ferre.

Olet vnguẽta) A summo ad imum proposita soluuntur.& mira varietas est,Olet vnguenta:ne diceret,obsonat,potat,vnguitur: ne scilicet hæc exercitationis palæstricæ,non luxuriæ dicerentur.

Olet vnguẽta.

Amat?) πρὸς τὸ,Cur amat?

Dum erit commodum:) Dare scilicet.

Vbi non erit,) Argentum scilicet.Sed Commodum dare,subaudiendum est.

Fortasse excludetur foras.) Hoc ita protulit,quasi dicat, nihil sibi depetisse si gratis fortè fuerit ad amicam admissus.Et totum hoc τῷ ἐξουθενισμῷ legendum est.Et mire Fortasse dicit,vt pater indulgens,& credens adolescentem posse etiam amari ab amica.non enim affirmauit,vt diceret,Excludetur foras.

Fores effregit?restituẽtur.) Peruenit ad præsens crimẽ.illa enim antè acta fuerãt.

Resarcietur.) Re abundat.

Resarcietur.

Et vnde hæc fiant,) Iterum subaudiendum EST.

Et adhuc non molesta sunt.) Quia non est flagitium adolescentem scortari.

Ab aliis qui verè sciunt.) Superbum fuisset,A me dicere.melius ergo AB ALIIS dictum est.

Natura illi pater es,consiliis ego.) Vrbanè Mitio Consiliis subiunxit. plus enim valet ad laudem consilium,quàm natura. Et simul ostẽdit poeta verbis Mitionis,qui non natura,sed affectu sit pater,nullum patrem esse sapientem:eum verò posse sine perturbatione perfrui iis quos amat,quem patrem esse consilium fecerit,non natura,hoc est qui filium adoptauerit. Et mire quum Natura singulariter dixerit,pluraliter intulit,Consiliis ego.

Túne consulis quicquam?) Apertior contumelia : & ideo sequitur denuntiatio discedendi. Túne consulis quicquam?) Quia dixit,Consiliis ego pater sum:à coniugatis argumentatus,respondit, Túne consulis quicquam? quia à consulendo consilia dicuntur,& consultores.

Consilium.
Consultor.

Si pergis,abiero.) Vt, -donec me flumine viuo Abluero. Si pergis,abiero.) ἀρχαϊσμὸς,pro Abibo.& hoc gestu abeuntis,vel abituri pronuntiatur.

Archaismus.

Sicine agis?) Rectè,quia iam abibat:quasi reuocantis correptio est.

An ego totiens) Hoc conuersum intelligas dicere.

Audiam?) Deest TE:sed exprimere durum fuit.Et hoc est obtundere.

Curæ est mihi.) AEschinus scilicet.

Curemus æquam vterque partẽ:) Proprie Vterque & AEquã,quasi particeps fratris.

Propemodum) Nisi addidisset Propemodum,falsa videretur esse sententia.

Ah Mitio.) Religiose commotus est:ac veluti incusatio est perfidiæ. & ideo exclamat dolens,& transit in iracundiam,concessionémque, quæ ἐπιτροπὴ dicitur.

Epitrope.

Mihi sic videtur.) Rationabiliter,non Est sic,dixit:sed,Sic videtur.non vult enim verum esse.

Quid istuc?) Deest Loquor,aut Resisto. nam proprie significatio est de sententia sua decedentis.

Quid istuc?

Profundat,perdat,) ἐπιτροπὴ figura.Virgilius, Sequere Italiam ventis,pete regna per vndas. Profundat,perdat,pereat,) Hæc sic pronuntianda sunt,vt ostendatur gestu nolle quod loquitur.

Aposiopesis.

Si verbum vnum posthac.) ἀποσιώπησις. Deest, Tibi fecero, aut tale huiusmodi.

Rursum) Quasi curans irasceris?

An non credis?) Irasci scilicet.

Repetóne quem dedi?) Rusticani stomachi est repetere semper verba, quæ inuitus alius audierit. Repetóne quem dedi?) Minus erat si AEschinum diceret: sed plus est, Quem dedi.

AEgre est:) Quasi dictum sit, Quid ergo loqueris? quia ægre est. Cur ægre est? quia alienus non sum.

Alienus non sum.) Mire Alienus non sum: quasi timeat iam dicere, Pater sum. Alienus non sum.) Satis cum stomacho: quasi dicat, Si patrem me esse iam non licet, alienus non sum.

Sentire.

Iste tuus,) Memoriter ISTE TVVS, ad illud quod dixerat, Meus est factus. Iste tuus, ipse sentiet posterius.) Quantus sis, quantúmque eum ames: hoc est, vt decipiatur per indulgentiam tuam. Ipse sentiet) Sentire, multi pro malo posuere. vt ipse alibi, Sit rogas? sensi: nam vnam ei cœnam atque eius comitibus dedi. Posterius.) Etenim Demea satis hoc graue existimat dictum in eum qui non prouideat in futurum: & arctius, quia pater est.

Nolo in illum grauius.) Scilicet quàm hoc.

Nonnihil. Nec nihil.

Nihil, &, nonnihil.) Nota figura est, conueniens placidissimo seni, qui in reprehendendo adolescente moderatus est. Nec nihil,) Apparet Terentium fauere lenissimis patribus: vnde subiecit etiam rationem facti Mitioni.

Neque omnia hæc sunt quæ dicit,) Bene à Mitione hoc dicitur: quia indulgentioris est plura scire: & suprà dixit, Ea ne me celet consuefeci filium. Et hic sensus est, Nec contemnenda sunt quæ dicit, nec omnia dicit tamen. Hoc est, non sola sunt quæ dicit, sed multa alia. Et ordo est, Neque tamen hæc quæ dicit, sunt omnia.

Diplotes.

Nonihil molesta) Placidissime Nec nihil dixit: & Nonihil maluit repetere, quàm vehementer iracundiam demonstrare. est enim altera διπλότης. Nonnihil molesta hæc sunt mihi.) Optime poeta Mitionem fecit commotum: ne si omnino immobilis esset, non indulgere adoptiuo filio, sed omnino eum non curare videretur. Ergo sic in eum seruat placidum animum, vt tamen retineat patris affectum.

Illi) Demeæ scilicet. Aut Illic, id est ibi vbi Demea litigabat.

AEgre pati.

Sed ostendere me ægre) Constat ergo ægre pati. nam aliter non erat parens.

Vt homo est. Ita est homo.

Nam ita est homo,) Homo dixit moraliter: sic enim de iis dicimus, quos parce reprehendimus. vt alibi, Vt homo est, ita morem geras.

Quum placo.

Quum placo,) Id est, quum volo placare.

Verum si augeam,) Argumentum à contrario. nam Placare, contrarium est irritantibus augentibúsque iracundiam.

Syllepsis.

Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ,) σύλληψις. Nam à genitiuo casu accusatiuus assumptus est.

Etsi.

Etsi AEschinus nonnullam in hac re) Rursus διπλότης, vt sit mitis reprehensio: & hoc ipso grauis. nã ETSI, & NONNVLLAM NOBIS, tẽperamẽto sunt posita.

Quam hic nõ amauit meretricem? aut cui nõ dedit aliquid?) δὶς ὑπερβολή, Quam non, & Cui non. Ea tamen hæc sunt, vt non graui sono accusationis proferantur, sed solam reprehensionem contineant. Aliquid verò, admirantis est. Quod addidit Meretricem, ostendit Mitionem hoc solùm adhuc scire: nihil autem de vitiata virgine. Quam hic non amauit meretricem?) Et hoc cum venia & defensione. nam colere meretricem, non est flagitium. & simul etiam vitiatæ virginis ignarus ostenditur Mitio. Aut cui non dedit aliquid?) Aliquid dicendo, prætermisit vel meretricem vel numerum.

Credo.

Credo iam omnium tædebat.) Etenim addimus ad ea quæ apud nos parum certa sunt, aut Credo, aut Puto.

Dixit velle vxorem ducere.) Mirum est apud Terentium, quũ etiam per nesciás personas indicet argumẽta. nam quũ Mitio nesciat amari ab AEschino ciuẽ virginẽ: tamen dicit, Credo iam omniũ tædebat. &, Dixit se velle vxorem ducere. Sic ex parte magna ostendit nescius argumentum: ideo quia verisimile est amantissimum AEschini Mitionem omnes scire affectus adolescentis & consuetudines. Et apparet præterea, conatum ex parte fateri vitiatum amore AEschinum, & pudore impeditum: tantum hoc dixisse quod honeste potuit, velle se vxorem ducere. quam autẽ vellet, tacuisse confusum.

Sperabam iam deferuisse adolescentiam:) Recte Sperabam, pro Gaudebã: sic enim dicimus, quum errasse nos cernimus. Et mire: non dixit, Sperabam illum iam corruptum: sed mitis senex totum ætati attribuit, nihil filio. Deferuisse adolescentiam:) Seruat propositum circa ætatis veniam. Deferuisse) Quasi deorsum à feruore tenuisse. Legitur & desæuisse. Sperare. Deferuere.

Ecce autem de integro. nisi quicquid est,) ἀποσιώπησις prima: quia non vult credere. Nisi quicquid est,) Deest, quia: vt sit, nisi quia. Et est sensus, Nisi quia nõ temere credo, & volo scire quicquid est. Aposiopesis.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

SANNIO leno. AESCHINVS adolescens.

OBSECRO populares, ferte misero, atque innocenti auxilium: Iambici tetra. catalect.
* Subuenite inopi. AE. otiose, nunc iam ilico hic consiste. V eliditur in (Subuenite)
Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic te tanget.
S. Ego istam inuitis omnibus. Dimeter.
AE. Quanquam est scelestus, non committet hodie vnquam iterum vt vapulet.
S. AEschine audi, ne te ignarum fuisse dicas meorum morum, Trochaici tet. acatalect.
Leno ego sum. AE. scio. S. at ita, vt vsquam fuit fide quisquam optuma.
Tu quod te posterius purges, hanc iniuriam mihi nolle
Factam esse, huius non faciam. crede hoc, ego meum ius persequar. Trochaici cat.
Neque tu verbis solues vnquam, quod mihi re malefeceris.
Noui ego vestra hæc: nollem factum: iusiurandum dabitur, te esse Acatalecticus.

Catalectici. Indignum iniuria hac, indignis quum egomet sim acceptus modis.

AE. Abi præstrenuè, ac fores aperi. S. cæterum hoc nihil facis.

Iambicus aca. AE. I intrò nunc iam. S. at enim non sinam. AE. accede illuc Parmeno:

Trochaici catalectici. Nimium istoc abisti: hîc propter hunc assiste. hem, sic volo.

Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam demoueas tuos:

Iambici quadrati acatal. Ne mora sit, si innuero, quin pugnus continuò in mala hæreat.

S. Istuc volo ergo ipsum experiri. AE. hem serua: omitte mulierem.

Trochaici. S. O facinus indignum! AE. geminabit nisi caues. S. hei miseriam!

AE. Non innueram: verum in istam partem potius peccato tamen.

Iambici acat. I nunc iam. S. quid hoc rei est? regnúmne AEschine hîc tu possides?

AE. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

S. Quid tibi rei mecum est? AE. nihil. S. quid? nostíne qui sim? AE. non desydero.

S. Tetigíne tui quidquam? AE. si attigisses, ferres infortunium.

S. Quî tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?

Responde. AE. ante ædeis non fecisse erit melius hîc conuitium.

Aliàs, perges Nam si molestus pergis esse, iā intrò arripiere, atque ibi

Vsque ad necē operière loris. S. loris liber! AE. sic erit.

S. O hominem impurum, hicine libertatem aiunt æquā esse omnibus?

AE. Si satis iam bacchatus es leno, audi si vis nunc iam.
S. Egóne bacchatus sum in te, an tu in me? AE. omitte ista, atque ad rem redi.
S. Quam rem? quò redeam? AE. iámne me vis dicere, quod ad te attinet?
S. Cupio: modo æqui aliquid. AE. vah, leno iniqua me non volt loqui.
S. Leno sum, fateor, pernicies cōmunis adolescentium,
Periurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta iniuria.
AE. Nam hercle etiam id restat. S. illuc quæso redi quò cœpisti AEschine.
AE. Minis viginti tu illam emisti, quæ res tibi vertat male.
Argenti tantum tibi dabitur. S. quid si ego tibi illam nolo vendere?
Coges me? AE. minime. S. nanque id metui. AE. neque vendundam censeo,
Quæ libera est. nā ego illam liberali assero causa manu.
Nunc vide vtrū vis, argentum accipere, an causam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo leno. S. prò supreme Iuppiter,
Minime miror, qui insanire occipiunt ex iniuria:
Domo me eripuit: verberauit: me inuito abduxit meam.
Ob malefacta hæc * tantidem emptam postulat sibi tradier. Trochaici cat. permistis iāb. acatalect. Aliàs, totidē
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Verum * enim quando bene promeruit, fiat: suum ius postulat. In (enim) eliditur m.
Age iam cupio, si modo argentum reddat. sed ego hoc ariolor:
Vbi me dixero dare tanti, testeis faciet ilico
Vendidisse me. de argento somnium: mox Cras redi.

Id quoque possum ferre, si modò reddat, quanquam iniurium.
Verum cogito id, quod res est: quando eum quæstum occœperis,
Accipiunda & mussitanda iniuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes deputo.

Populares.
Quiritari.

O BSECRO populares,) Popularitas in omnis rei consortium sumitur. nunc autem populares ciues dicit. & hoc quod veteres quiritari dicebant, Quirites conclamare. Obsecro populares, ferte misero, atque innocenti auxilium:) Hic exemplum est cõtumeliosi per potentiam diuitis, & in perniciem suam pauperis contumacis.

Subuenite inopi.) Vide quàm posteriora vehementiora sunt ad incendendum populum. primò, miserum: pòst, innocentem: ad vltimum, inopem posuit. & primò, ferte auxilium: pòst, subuenite. Et totum hoc principium à beneuolentia sumitur: quæ comparatur ex inuidia potẽtiæ AEschini. nam contraria in AEschino esse vult intelligi. Misero atque innocenti auxilium: subuenite inopi.) Tria sunt, Miser, Innocens, Inops.

Otiose.
Ilico.
Iam.
Consistere.

Otiose, nũc iam) Otiose, secure significat. nã nisi qui securus est, otiosus non est. Otiose, nunc iam ilico hîc consiste.) Simul imperauit modum, tempus, locum, factum. Modum, otiose: Tempus, nunc: Locum, hîc: Factum, consiste. Nam IAM & ILICO, alterum tempori adiungitur, alterum loco. At Cõsistere, est audacter & cõstanter stare: vt, Constitit in digitos extemplo arrectus vterque. Ilico) Modò locum, non tempus significat.

Nunquam) Pro non. Virgilius, Nunquã omnes hodie moriemur inulti.

Eclipsis.

Istam inuitis omnibus.) Deest abducã. Ego istã inuitis omnibus.) Bona ἔλλειψις. nemo enim plene loquitur qui luctatur.

Anacoluthon

Quanquam est scelestus, non committet) ἀνακόλουθον primum: nam quũ præposuisset Quanquam, non subiecit Tamen.

Committere.

Cõmittet) Perficiet: sed hoc proprie de illicitis & puniẽdis facinoribus dicimus. Et simul hîc ostendit Comicus adolescens cedere se lenoni, inuitũ se noxã intulisse: & id quod fecerit, fecisse lenonis culpa, non sua.

Iterum vt vapulet.) Minaciter poeta priorem litem sustulit, dicendo Iterum: vt non eadem lis esset, de qua suprà Demea questus est: sed instaurata nascatur.

Leno.

Leno ego sum.) Leno, terribiliter pronuntiandum est: quasi dicat, cui supplex eris. Sed ex argumento est, quòd contemnit AEschinus minas lenonis: vtpote qui iam vxorem decreuerat ducere.

Scio.) Hic sic respondit, quasi in lenone imminutio capitis tantùm consisteret.

Fides.
Denũtiatio.

Fide quisquam optuma.) Fides in concipiendis comminationibus: denuntiatio, comminantis est.

Huius nõ facio.

Huius non faciam.) Figurate ergo, QVOD te purges, id est, purgationem tuam. HVIVS autem, δεικτικὸν est. Aut enim stipulam, aut floccum mouerat, aut summũ digitum. Huius non faciam.) Cicero, Ne tantulum quidem commotus est.

Ius.
Persequi.
Iniuria.

Ego meum ius persequar.) Hoc est lenonium. Meum ius) Meam libertatem. Meum ius) Meam vindictam. Nam vt illa iniuria est quæ fit innoxio: ita ius vindicta illa quæ redditur reo. Persequar.) Vlciscar. Cicero, Tu dum tuas iniurias per

te,id quod non poteſt,perſequi conaris.

Neque tu verbis ſolues vnquam, quod mihi re maleſeceris.) ὁμώνυμον. Et Solues, ſolues,perſolues,id eſt ſatiſfacies,ac te purgabis. Re maleſeceris.) Acuendum eſt re, & ſignificanter proferendum . ibi enim eſt ſententia. Et plus dixit,Re maleſeceris, quàm Iniuriam feceris. Soluere. Re maleſacere.

Noui ego veſtra hæc:) ἔλλειψις: deeſt enim Verba. Eclipſis.

Iuſiurandum dabitur,) Hoc eſt,iurabimus te eſſe indignum cui iniuria fiat huiuſmodi.Aut ſeparatim iuſiurandum dabitur:& ſeparatim,te eſſe indignũ iniuria hac. & ſic melius. verba enim ſatiſfaciunt,quum res colligitur in generalibus cauſis.nam ſæpe iræ ac lites iureiurando ſunt terminatæ. Iuſiurandum dabitur.

Indignum iniuria hac,) Comice Indignum & Indignis.

Abi præſtrenue,) Aut Abi præ, id eſt prior:aut Abi præ,id eſt præi:vt, I præ,ſequar. Aut præſtrenue: vt, Prædiuitis vrbe Latini. Abi præſtrenue,) Magna contemptio minarum lenonis,non reſpondiſſe AEſchinum ad ea quæ dixerat. Præſtrenue.

Cæterum hoc nihil facis.) Nihil pro non legitur,& nihili. Nihil.

At enim non ſinam.) Enim,incœptiua particula apud veteres fuit:ſed & conuenit perturbationi. Enim.

Nimiũ iſtoc abiſti.) Quaſi ex contumacia lenonis appareat,quòd multũ abierit.

Propter hunc) Iuxta hunc. vt Virgilius, -templum de marmore ponam Propter aquam. Propter.

Hem,ſic volo.) Mire comicus ex alterius verbis,quid faciat alter,oſtendit.

Quin pugnus continuo.) Pugnus,à pugna dictus:aut ab illo pugna. Pugnus cótinuo) Id eſt veſtigium litigantis. Pugnus.

Iſtuc volo ergo ipſum experiri.) Expreſſe oſtendit pauperioris loquacem contumaciam vſque ad pericula cædis. Iſtuc volo ergo ipſum experiri.) Hoc illo dicente, Seruus lenonem verberat.

Hem ſerua:) Neſcias cui dicat hæc AEſchinus,an lenoni,an ſeruo:ſed ſeruo magis eſt veriſimile.

Geminabit niſi caues.) Hoc comminantis eſt,non iubentis ferire.ſed quia longe ſtat Parmeno,gemina putauit dictũ.Et Geminabit, ſubaudiẽdum eſt plagam. Geminabit niſi caues.) Non ſingularem pugnum,& vnum dabit,ſed geminabit:quaſi dicat,geminato duplicatóque numero inferet. Geminare.

Hei miſeriam!) Leno pulſatur.

Non innueram:) Conuenienter poeta auidiorẽ Parmenonem maleſaciendi inducit,quum ſuprà,dominum inuitum oſtenderet cogi ad inferendam iniuriam.

In iſtam partem potius peccato) Vt verberes non iuſſus potius,quàm iuſſus non verberes.

Nunc iam.) Duæ partes ſunt.Et bene Iam,quia ſero,& poſt plagas. Et vtrum hoc lenoni,vt abeat, an puellæ vt introeat,dicitur: ſed facetius eſt ſi lenoni intelligas dici:quaſi hoc factum ſit quod voluerit:& quaſi venerit vt vapulet. Et IAM etiam tarditatis incuſatio eſt. vt Virgilius,Iam melior,iam diua precor. Iam.

Regnúmne AEſchine) Inuidioſa moraliter exclamatio , & ardentior ad plagas. Regnúmne AEſchine hîc tu poſſides?) Bene hîc,id eſt Athenis, vbi grauius crimen eſt dominari velle . Nam tyranni ibi ſemper oppreſſi ſunt , & maxime proximi.

Si poſſiderem,) κατ᾽ εἰρωνείαν contemnenter in inuidiam. Ironia.

Ornatus eſſes ex tuis virtutibus.) Cito oſtendit quantum à ſe longe ſit regnum, qui dixerit ornari potuiſſe lenonẽ. Ex tuis virtutibus.) Sic veteres per ἀντίφρασιν virtutes pro flagitiis dicebant.Lucilius,Animo ac virtutibus. Virtutes.

Quid tibi rei mecum eſt?) Hoc quia verberatus eſt,dicit. vt ſit, Quid tibi debeo? non quia nihil ſibi debeatur.

Nihil.) Facete:quia ipse abstulit,& Nihil vult à se repeti.

Nō me nouit. Quid? nostine qui sim?) Proprie:sic enim dicit qui nihil quicquam debet, Non me nouit:non quòd ignoretur,sed quòd in iure non cernatur.

Attingere. Tangere. Si attigisses,) Plus dixit,Attigisses,quàm Tetigisses.est enim multo minus attingere quàm tangere.

Quî tibi magis licet) Hîc non tam ratiocinatio est, quàm exclamatio per dolorem. Quî tibi magis) Si mihi,inquit,non licet attingere tuam: cur tibi licet meā,

Habere. non tangere,sed habere? Et habere,vtrum domi in consuetudine: an corrumpere, id est stuprare intelligimus?

Meam habere,pro qua ego argentum dedi?) Meam sufficerat: sed magna moralitate additum,Pro qua argentum dedi,ad vociferationem,simul esse ostendit leno quod repetat.

Ante ædes non fecisse erit melius hîc conuitium.) Non erat quod ad hæc iuste responderet.& ideo sic respondet,vt conuitium dicat:quod verum est.

Lora. Loris liber?) Lora apud veteres laura dicebantur, à lauro triumphorum: sub qua mos erat captiuos vinciri,ducique per pompam . ideo autem,vt conditionis remi-

Mancipia. niscātur,loris cæduntur mancipia.Nam mancipia dicuntur,quòd manu capta sunt:

Serui. Serui,qui seruati sunt,quum eos occidi oporteret iure belli.Vnde Virgilius sic inducit captiuum rogantem, Per patrios manes,per spes surgentis Iuli,

Te precor hanc animam serues natóque patríque.

Hicine libertatem) Scilicet Athenis.

Impurus. O hominem impurum,) Sic veteres Impurum generaliter pro improbo ponebant:vt in eadem hac fabula, Persuasit ille impurus,sat scio.

AEquam esse omnibus?) Quasi diceret,Vbi non est, quando AEschinus loquitur. Et bene Omnibus:vt ne lenones quidem videantur excepti.

Omitte ista,atque ad rem redi.) Superbe adolescens maleficium non putat lenonis esse purgandum.Ad rem autem,ad negotium de quo agitur,dicit.

Res. Quam rem?) Quam abduxisti.Res enim,pecunia intelligitur: vel id pro quo pecunia danda est.

Quo redeam?) Ad quam euertisti domum:quia,Fores effregit,atque in ædes irruit alienas.

Ad te attinet. Quod ad te attinet?) Quod tibi prodest,& commodum est,

Cupio.)Ille,Vis,dixit:hic,Cupio.

Modo æqui aliquid.) Subaudiatur,dicas.

Vah,leno iniqua me non vult loqui.) Nomen sacrilegum,& iniustum Leno,iniquitatem agitat,iustitiæ patrocinatur. hoc totum εἰρωνικῶς pronuntiandum est.

Leno sum,) Figura συγχώρησις.

Orta. Est orta iniuria.) Orta,cœpta.

Quo cœpisti. Illuc quæso redi quo cœpisti AEschine.)Figurate.rectum enim erat,Vnde cœpisti. nisi fortè QVO pronomen est modo accipiendum:vt sit,à quo.Et bene memor est dixisse AEschinum,Omitte ista,atque ad rem redi.

Quæ res tibi vertat male.) Adiicit contumeliam,quasi & hoc multum sit inimi-

Vertumnus. cum.Vertumnus dicitur deus qui rebus ad opinata reuertentibus præest.sæpe autē male cedit,quod bonum putatur:& hoc est male vertisse.vt ille gladius qui muneri datus, adminiculum fuit reginæ percunti . de quo Virgilius, -ensémque reclusit Dardanium,non hos quæsitum munus in vsus.

Quid si ego tibi illam nolo vendere?) Hæc maioris sunt stomachi: & ideo stultiora. nam quod iam amisit,venditurum se negat. Et,Quid si nolo,none dictum est,& τῷ ἰδιωτισμῷ. Quid si ego tibi illam nolo vendere ? coges me?) Potest autem dici,Qui si nolo,coges me?

Ironia. Minime.) εἰρωνεία.

Nanque id metui.) ἀφωνίᾳ contumax & ridicula in eo, quòd iam amisit id de quo dixit se cogi non posse.

Nam ego illá liberali assero causa manu.) Ordo est, Ego liberali causa manu assero. Et sunt iuris verba: à quibus etiam Assertores dicuntur vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa, liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis.

Asserere manu.
Assertores.
Liberalis.

Prò supreme Iuppiter,) Hæc locutio ad hoc inducta est vt ex verbis lenonis appareat quàm facile mitis fieri possit, & quiduis libéter accipere. Prò supreme Iuppiter,) Supremum nunc dicit summú, ab eo quod est superum & superius. Virgil. -rex ipse Iouis de gente suprema, Troius AEneas tua nos ad limina misit. Et non abhorret à persona & plebeii, & lenonis, & vim passi Iouem ipsum conuitio persequi, vt quotidie videmus ab hominibus eius loci & ordinis fieri.

Supremus.

Minime miror qui insanire occipiút ex iniuria:) Sensus hic est, Insanos fieri per iniuriam plerosque mirabar, sed iam non miror, postquam ego ipse per iniuriam quam sum passus, insanire cópellor: adeò vt exclamem Prò Iuppiter. Et simul aduerte vigilantem poetam, vt vbicunque in comœdia vocem tragicam extulerit, statim personam insanam dicere faciat: sic & suprà, Prò Iuppiter, tu homo nunc adiges me ad insaniam.

Me inuito abduxit meam.) Honestiori personæ hæc querela sufficeret, Abduxit meam. Sed leno bene addidit, Me inuito. nam abducuntur meretrices absque voluntate lenonum. Et décora locutio est per ἔλλειψιν, Me inuito abduxit. non enim addidit, puellam, aut quid tale.

Eclipsis.

Tantidem emptam postulat) Tantidem emptam legitur, & Totidem emptam.

Tantidem.
Totidem empta.

Homini misero) Secundum illud Menandri * HOMINI misero plus quingentos colaphos infregit mihi) Contumeliosa cædes, colaphus, & digna lenone.

Infregit) Vt illudens hoc fecisse AEschinus videatur, cum sonitu se colaphizatú significat. Infregit autem, illisit, inflixit. vt sit sensus, Inflixit homini misero plus quàm quingétos colaphos. Et flebiliter pronuntiandum est. hoc enim exprimitur, vt tamen incuset in alieno facto fortunam suam. Et vide quantum hoc distet ab illo quod suprà dicebat, Ipsum istuc volo experiri. hoc, quia solus est: illud, quia cum aduersario.

Infregit colaphum.

Bene promeruit,) Bene, multum. Promeruit, adiuuit, profuit: cui contrarium est commeruit. Nam mereri & promereri, est præstare beneficium. Virgilius, Quíque sui memores alios fecere merendo. Et -nunquam regina negabo Promeritam.

Bene.
Promereri.
Mereri.

Vbi me dixero dare tanti,) Recte dixit. vbi enim pactio intercesserit pretii, iam exceptionis actio sublata erit, & pretium debebitur.

Commereri.

Mox, Cras redi.) Transit ad μιμητικόν.

Id quoque possum ferre) Id, Mox cras redi, id est moram.

Quanquam iniurium.) Vendere quod nolis. est scilicet.

Id quod res est:) Pro, id quod verum est: bona locutio.

Id quod res est.

Quando eum quæstum occœperis,) Vt in Andria, Deinde quæstum occipit.

Mussitanda) Patienda, consideranda cum silentio, & vt in amatore putanda, atque per hoc perferéda. Mussitare enim proprie est dissimulandi causa tacere. dictum vel à muto, vel ab M: quæ litera est nimium pressæ vocis ac penè nullius: adeò vt sola omnium quum inter vocales inciderit, atteratur, atque subsidat. Hinc Virgilius, Mussat rex ipse Latinus.

Mussitare.
M.

Frustra egomet mecum) Præparationis genus, ad accipiendas viginti minas totius summæ desperatio.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

Iambici quadrati acatalectici & Senarii.

SYRVS seruus. SANNIO.

TACE, egomet conueniam iam ipsum: cupidè accipiat faxo, atque etiam
Bene dicat secum esse actum. quid istuc Sannio est quod te audio
Nescio quid concertasse cum hero? SA. nunquam vidi iniquius
Certationem * comparatam, quàm quæ hodie inter nos fuit.

Aliàs, constitutam,

Ego vapulando, ille verberãdo vsq; ambo defessi sumus.
SY. Tua culpa. SA. quid agerem? SY. adolescenti morem gestum oportuit.
SA. Quid potui melius, qui hodie vsque os præbui? SY. age, scis * quid loquar?

Aliàs, qui

PECVNIAM IN LOCO NEGLEGERE, maximum interdum est lucrum. SA. hui.
SY. Metuisti: si nunc de tuo iure concessisses paululum, atque

Elisio excipitur à versu sequenti.

Adolescẽti esses morigeratus, hominũ homo stultissime,
Ne non tibi istuc fœneraret. SA. EGO SPEM pretio non emo.
SY. Nunquam rem facies: abi, nescis inescare homines Sannio.
SA. Credo istuc melius esse: verum ego nunquam adeò astutus fui,
Quin quicquid possem, mallem auferre potius in præsentia.
SY. Age, noui tuum animum, quasi iam vsquam tibi sint viginti minæ,
Dum huic obsequare. præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. SA. hem.

SY. Coemisse hinc quæ illuc veheres multa: nauē conductam:hoc scio,
Animus tibi pendet: vbi illinc spero redieris,tamen hoc ages.
SA. Nusquam pedem: perii hercle, hac illi spe hoc incœperunt. SY. timet:
Inieci scrupulum homini. SA. ô scelera,illuc vide — Senarii Iābici.
Vt in ipso articulo oppressit:* emptæ mulieres — Aliàs,empta
Complures,& item hinc alia,quæ porto Cyprum.
Nisi eò ad mercatum veniam, damnum maxumum est.
Nunc si hoc omittam,actum agam:vbi illinc rediero,
Nihil est,refrixerit res. Nunc demum venis?
Cur passus?vbi eras?vt sit satius perdere,
Quàm aut hîc nunc manere tam diu, aut tum persequi.
SY. Iámne enumerasti,* quod ad te rediturum putes? — In(quod)eliditur d.
SA. Hocine illo dignum est? hocine incipere AEschinum?
* Per oppressionem vt hanc mihi eripere postulet? — In(Per)eliditur r.
SY. Labascit. vnum hoc habeo:vide,si satis placet,
Potius,quàm venias in periculum Sannio:
Seruésne,an perdas totum,diuiduum face:
Minas decem corradet alicunde. SA. hei mihi,
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi.
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. SY. vt lubet.
Nunquid vis quin abeam? SA. imò hercle hoc quæso Syre,
Vtvt hæc sunt facta,potius,quàm lites sequar,
Meum mihi reddat:saltem quanti empta est,Syre.
Scio non te vsum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse, & gratum. SY. sedulo
Faciam, sed Ctesiphonem video,lætus est

De amica. SA. quid quod te oro? SY. paulisper mane.

T ACE, egomet conueniam iam ipsum:) In hac scena actus, est exemplũ continens vitæ auarorum, qui sæpe in damnum ipsius auaritiæ rationibus ruunt: simul etiam duorum inter se nequam hominum spectanda
Tace. quædam vicissim, & dolosa captio est. Tace, egomet conueniam iam ipsum:) Tace, si pro aduerbio est, omnibus dicitur. si pro verbo ponitur, dicitur Ctesiphoni ma
Iam. xime solicito & supplicanti omnibus ob metum patris. IAM autem, non tarditatis est, sed properationis significatio.

Bene dicat secũ esse actum.) Actum, rectè additum est: nam multa etiam cupide accipimus, ita tamen vt male nobiscum esse dicamus actum.

Quid istuc Sannio est,) Illud suprà post scenã, hoc iam in proscenio dicitur. Et vide quàm ingeniose Terẽtius, qui suprà ab AEschino lenonis nomine facit Sanniomẽ vocari, vtpote ab homine arroganti & feroci ob ætatẽ & negotiũ: at hunc blande circunuenientem honorificentius inducit cum lenone loqui, & Sannionem eum vocare. Sane qui in sordidis professionibus agunt vitam, honorifice nomine proprio appellas. sed qui in splendidis artibus sunt cõstituti, gaudent artis nomine nuncupari, vt Imperator, Orator, Philosophus. Sic & in Eunucho, Audire vocem visá sum modò militis, apud se loquens meretrix. Et postquã illum cominus videt, Salue mi Thraso inquit: nõ, Salue miles: quod erat durissimum. Et mox irata personat, Miles nunc adeò edico tibi.

Nescio quid concertasse cum hero?) Argute positum Nescio quid. vult enim ex
OEconomia. illo audire, vt nãciscatur initiũ quod persuadendũ suscepit. Concertasse) οἰκονομία. honorifice nomen tractat, vt & placidum sibi reddat, & vt eum faciat ad contemnendam pecuniam liberalem. nam honestas adimit auaritiam.

Cõmparare. Concertationẽ comparatam,) [illegible], quia ille concertasse dixit, non cæsum esse. Comparatam,) Proprie aliàs constitutam. Et COMPARATAM ad dictum Syri refert, qui ait concertationem fuisse, pares faciens AEschinum & Lenonẽ. nam Sannio vult sibi deberi pro eò quod vapulauit: quod abstulit illi Syrus, dicendo eum nõ verberatum esse, sed potius concertasse. Et proprie dixit Cõcertationem, ipsum actum.
Certamen. nam certamen, est res ipsa de qua certatur, vter columbam sagitta feriat, vter prior decurrat ad metas. Vnde Virgilius, Velocis iaculi certamina ponit in vlmo. At verò
Certatio. certatio, ipse actus contentioque certantium est.

Ille verberando vsque, ambo defessi sumus.) Incerta est distinctio, vel verberan
Vsque. do vsque, vel vsque defessi. & est VSQVE aduerbium, significans aut diu, aut multũ.

Tua culpa.) Potest & nominatiuus & septimus casus esse. si nominatiuus est, deest EST: si septimus, deest FACTVM EST.

Adolescenti morem gestum oportuit.) Ab ætate adiuuatur sententia. ideo Ado
Morẽ gerere. lescenti dixit, non AEschino. Et morem gerere, proprie lenonis & meretricis est: vnde & ipse sic respondet, vt non fugiens κακέμφατον dicat, Vsque os præbui. Adolescenti morem gestum oportuit.) Cum ἐμφάσει ADOLESCENTI pronuntiandum est, scilicet qui facilius assentatione caperetur.

Quid potui melius, qui hodie vsque os præbui?) Subauditur, morem gerere. Et hoc subtiliter leno, quũ morem gerẽdum fuisse in meretricis pretio dixerit Syrus.
Hodie. HODIE autem, non tempus significat, sed iracundam eloquentiam ac stomachũ. Vt Virgilius, Nunquam omnes hodie moriemur inulti.

Age. Age,) Modo Age corripientis est aduerbium.

Scis quid loquar?) Argute: quia simulauerat leno nõ intellexisse quid dixerat seruus. Scis quid loquar?) Legitur &, Scis qui loquar.

In loco negligere,maximum interdum eſt lucrum.) Bene additum eſt In loco,& Interdum:non enim ſemper.

Si nunc de tuo iure conceſſiſſes) Bene Tuo iure:ne diceret,Non erat res mea quā vænalem habui.Aut De tuo iure,de lenonina duritia:vt alibi,Meo iure vtar,vt potior ſit qui prior ad dandum ſit.

Ne non tibi iſtuc fœneraret.) Fœneratum,eſt cum lucro redditum & multiplicatum.Fœneraret ergo,non AEſchinus,ſed ipſa res in qua fœneratio eſt. Fœneratum.

Ego ſpem pretio non emo.) ἀντωνομία:contrà,Pecuniam in loco negligere,maximum interdum eſt lucrum.

Nunquam rem facies:) Leno quicquid agit,ad lucrum refert:& ſic lucri genus dicit eſſe Syrus,à lenone quemadmodum perſuadet.Et nota REM, & litem, & negotium meretricis,& patrimonium,& omnem pecuniam nominari. Nunquam rem facies:) Secundum perſonam ſerui lenonem Syrus hortatur, hominem ad lucrum excitans,non ad honeſtatem. Facere rem. Res.

Neſcis ineſcare homines Sannio.) μεταφορὰ ab aucupibus,qui auibus capiēdis effundunt cibum. Ineſcare homines.

Credo iſtuc melius eſſe:) Vide comicum errorem vtriuſque perſonæ,& callidi lenonis,& captioſiſſimi Syri ſerui.

Age.) Age,nunc verbum eſt ſignificans dic. quia iam propè eſt vt conſentiat perſuadenti. Age.

Tuum animum,) Deeſt,liberalem.

Quaſi iam vſquam tibi ſint viginti minæ,) Senſus,Quaſi numero in aliquo ducas,& in aliqua æſtimatione conſtituas:& non ſi velis,penitus contemnas viginti minas,dummodo huic obſequi velis.

Præterea autem) ἀρχαϊσμὸς eſt figura. Nam veteres libenter coniunctiones multiplicabant. Archaiſmus.

Te aiunt proficiſci Cyprum.) Et eum non profecturum dixit,ſed iam Proficiſci: & non ab vno dicit ſe audiuiſſe,ne negaret:ſed Aiunt inquit.

Coemiſſe hinc quæ illuc veheres multa:) Nuſquam hoc oſtendit aliàs Terentius: ſed apparet ex confeſſione lenonis vera hæc omnia eſſe. Et mira varietas eſt, Proficiſci,Coemiſſe,Conductam nauem:ne diceret, Proficiſci, Emere,& Conducere nauem. Et Conductam nauim addidit,vt dilationem res habere non poſſit.

Hoc ſcio, animus tibi pendet.) HOC & correpte legi poteſt, vt articulus demonſtratiuus ſit: & producte,vt ſignificet aut hanc rem,aut hunc locum,id eſt Cyprum. Hoc.

Vbi illinc ſpero redieris,) Ex ſpe ſua vult Syrus oſtendere quid leno debeat ſperare,id eſt non ſe accepturum modo.

Tamen hoc ages.) Hoc eſt,exiges debitum. nam hoc agere dicimus eum,qui inſtat negotio ſuo. Hoc agere.

Nuſquam pedem:) Quia exclamatio eſt,per ἀποσιώπησιν non completur. Apoſiopeſis.

Inieci ſcrupulum homini.) Hoc leno non audit. ſimul enim dicitur,quum ille clamat. & ideo ſimul legi non poteſt. Et hîc oſtendit Syrus quo hæc conſilio locutus ſit.

Illuc vide.) Vide, τῷ ἰδιωτισμῷ dicit.

Vt in ipſo articulo oppreſſit:) μεταφορὰ perſeuerans à ſcrupulo, id eſt lapillo qui nos in calceo latens plerunque lædit. Et OPPRESSIT, vel AEſchinus, vel res ipſa quam ſubiicit,id eſt quod ait,Emptæ mulieres complures,&c. Scrupulus.

Emptæ mulieres complures,) σύλληψις. Emptæ,legitur & empta. Syllepſis.

Item hinc alia,) In lenonis mercibus ἐξοχῇ.

Quæ porto Cyprum.) Hanc inſulam poſuit poeta, vel quòd Veneri ſacrata ſit. vt Horatius,Sic te diua potens Cypri. Vel quòd mercatus in ea ſit. vt idem,Nunquā Cyprus.

dimoueas, vt trabe Cypria Myrtoum pauidus nauta secet mare.

Eo. Mercatus. Nisi eò ad mercatum veniam,) Eò, nunc aduerbium est loci, id est Cyprum. Mercatus autem, locum tempúsque significat.

Damnum maximum est.) Quia & hoc damnum in pretio mulieris est.

Nunc si hoc omittam,) Quod damnum est scilicet. Hoc autem dicit negotium cum AEschino.

Actum agere. Actum agam:) Prouerbium, id est nihil agam. quod enim in iure semel indicatum fuerit, rescindi, & iterum agi non potest. Sic in Phormione, Actum (aiunt) ne agas.

Nihil est. Nihil est,) Noue Nihil est: pro, nulla spes est.

Refrixerit. Refrixerit) Pro refrigescet.

Hyperbole. Vt sit satius perdere,) Per ὑπερβολὴν hoc accipe. nam non conuenit personæ lenonicæ damna contemnere.

Hìc nunc manere) Dum non nauigo.

Tum persequi.) Quum rediero.

Iámne enumerasti,) Finxit Syrus se non intellexisse quid apud se ipsum leno locutus sit. ideò illi aliud ait, quàm ille secum disputauerit.

Redit ad nos. Quod ad te rediturum putes?) Hoc dicto, tantum illum accepturum significat, quantum dederat in puella. Nam hoc ad nos redit, quod à nobis abierit. Et dicendo Rediturum, ostendit super viginti minas nihil illum sperare oportere: sic enim suprà, Minis viginti tu illam emisti, quæ res tibi vertat malé.

Hocine illo dignum est?) Huiusmodi comploratio summam desperationem lenonis ostendit.

Incipere. Hocine incipere AEschinum,) Quasi de magno facinore dixit. Vt in Heautontimorumeno, Vide quod incœptet facinus. AEschinũ autem cũ laudatione dixit: quasi quem non deceat malefacere. Et vide quàm omnia experiatur impotens & miser ob recuperandam rem suam.

Postulare. Vt hanc mihi eripere postulet?) Non dicit de qua: quia de illa sermo est. Postulet, velit, aut speret. Cicero, Vt temporibus reipub. cedat, non est postulandum. id est cupiendum, aut expectandum. Eripere postulet?) ἐν τῷ ἴσῳ dixit, non eripuerit: tanquam adhuc non fecerit. & sic loquuntur qui nolunt circa se perseuerare iniuriam.

Labascere. Labascit.) Hoc presse dicitur. & proprie dicit Labascit, vt & suam instantiam, & cunctationem tarde incipientis consentire monstraret. nam inchoatiuum verbum est. Et est metaphora ab arbore facta: quæ multis succisa ictibus, ferri tandem incipit in casum ponderis, ruinámque minitari.

Vnum hoc habeo:) Hoc clare: & subaudiendum est, Quod dicam, vel Dicere.

Vide, si satis placet,) Non Placet dixit: sed Satis placet, veluti magnum consilium præbiturus.

Potius, quàm venias in periculum) Oratorie: comparatione peiorum, dicit hoc esse quod suggerit eligendum.

Diuiduum facere. Dimidium. Diuiduum face) Hoc est diuide: figura μακρολογία. Diuiduum, à diuisione: Dimidium, à dimensione dicimus.

Minas decem) Scit illũ viginti posse accipere: sed idcirco agit, vt optet leno quod paulò antè nolebat.

Alicunde. Corradet alicunde.) Alicunde, dictũ est quasi non habentis: nã nec ipsa in promptu sunt.

Sors. Hei mihi, etiam de sorte nunc venio in dubium miser:) Sors est summa, cui extrinsecus acquiritur fœnus. Ergo sortem dicit de pretio quo empta est, id est viginti minis. Et vide illum damno potius exclamare quàm iniuria. Nunc venio in dubium) Id est in periculum.

Omnes dẽtes labefecit mihi:) Iniuria lenoni tunc dolet, quum adiũcta damno est: vt suprà, Venire in dubium.
-quando eum quæstum occœperis,
Accipiunda & mussitanda iniuria adolescentium est. Vel idcirco enumeratis contumeliis adiecit, Etiam insuper defrudet? Et vide vt eadem quæ dixit suprà, repetat: sed ardentius tamen, & cum αὐξήσει. Sic Virgilius in maius repetit, quod non semel dicit.

Colaphis tuber est totum caput:) Tuber, est genus cibi collectum ex tumentibus, & quasi prægnantibus arenis. Plus autem hic, quàm suprà, dixit. Suprà enim dixit, Plus quingentos colaphos infregit mihi. hic verò, Colaphis tuber est totum caput. Tuber.

Etiam insuper defrudet?) αὔξησις apta lenoni auaro. nam honestior persona non hunc ordinem faceret. Defrudet?) Fraude decipiat. Auxesis. Defraudare.

Nusquam abeo.) Hoc dictum vim habet comminantis: nisi illud cum contemptu susceperit Syrus. Nusquã abeo

Vt lubet.) Negligenter seruus respondet, vt rogetur à lenone.

Nunquid vis quin abeam?) Hæc est plena locutio. Nunquid vis, desyderat supplementum. & hoc vti dicto discedentes solent. Quin, nunc, quare non, significat. Nunquid vis. Quin.

Imò hercle hoc quæso Syre, vtvt hæc sunt facta,) Ipse sibi satisfacit. Vtvt enim, quoquo modo significat, diuerticulum ad preces faciens. Vtvt.

Potius, quàm lites sequar:) Quia dixerat AEschinus, Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam.

Meum mihi reddat:) Sortem, quam solam suprà recusabat. Et oratorie: nõ enim Quanti emi dixit: sed, inuidiose Meum mihi reddat.

Saltem) τὸ ἔσχατον. natum est autem à captiuis Saltem, qui nihil aliud præter salutem à victore petant. Saltem.

Scio non te vsum antehac amicitia mea.) Figura ἀποπιστίας per quam ostendit se fideliter promittere quod promittit. Virgilius, Apopistia.
-scio me Danais è classibus vnum:
Et bello Iliacos Fateor petiisse penates.

Memorem me dices) Figurate est inducta promissio præmiorum. Et bene vtrunque narrat. nam non continuò qui memor est, etiam gratus est. Memór enim est, qui apud se meminit. Gratus qui meruit hoc nomine vocari, dum vicẽ reddit. Nam multi sunt memores, ingrati tamen. Memor. Gratus.

Sedulo faciam.) Sic promittit, vt nihil sua interesse credatur. Sedulo) De industria, sine dolo. Sedulo facere.

Sed Ctesiphonem video:) Aduentus in proscenium personarum, quũ consulto consilio fingantur à poeta, tanquã superuenĩant aliis rebus in medio positis, quæ ipsarum interuentu finiantur. mire tamen, quòd quasi ex argumento fit, vt futuri actus sui, antè quàm loqui incipiant, describantur.

Lætus est de amica.) Hoc lentius, & summisse.

Quid quod te oro?) Deest agis, & deest ego. Quod te oro?) Aut siquid, aut propter quod, subintelligimus: vt sit, Quid mihi non respondes de eo propter quod te oro: aut siquid te oro? Et quàm bene fastidiosum lenonem facit Syrus, vt optans ille desperando viginti minas accipiat. nam & suprà non intendenti dicit totiens in vno sensu hoc idem Syrus de amica. Potest hoc & interrogatiue pronuntiari. Quid quod te oro?

ACTVS SECVNDI SCENA III.

Iambici quadrati acatalectici.

CTESIPHO adolescens. SYRVS.

A BS quiuis homine, quum est opus, beneficium accipere gaudeas:
Verum enimuero id demũ iuuat: si, quem æquũ est benefacere, is facit.
O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis certè scio,
Nunquam ita magnificè quidquã dicam, id virtus quin superet tua.
Itaque vnam hanc rem me habere præter alios præcipuã arbitror,
Fratrem homini neminem esse primarum artium magis principem.
S. O Ctesipho. C. ô Syre, AEschinus vbi est? S. ellum, te expectat domi. C. hem.
S. Quid est? C. quid sit? illius opera Syre nunc viuo: festiuum caput,
Qui omnia sibi pòst putarit esse præ meo commodo.
Aliàs, laborẽ, Maledicta, famam, meum * amorem, & peccatum in se transtulit.
Aliàs, quidnã? Nihil pote suprà. sed * quisnam? foris crepuit. S. mane, ipse exit foras.

A BS quiuis homine, quum est opus, beneficium accipere gaudeas:) In hac scena, gratiarumactio est ex persona eius qui præstitit, & eius cui præstitũ est, & ex ipsius pretii quantitate. Nam omne quod geritur, aut in rebus est, aut in personis, aut in attributis eorum. Abs quiuis homine,) Bene sic cœpit, dicturus, O frater frater. Et QVI secundum regulam dixit: quia dicimus QVIBVS. Quis. cæterum à QVO, QVIS facit, non QVIBVS. Et incerta distinctio est: quũ est opus accipere beneficium, vel quum beneficium est opus. Hoc vetus est, illud communiter.

Id demum iuuat,) Ostendit plus esse quod iuuat, quàm gaudium.

Is facit.) BENE, subaudiendum est bis numero.

O frater frater,) Virgilius, Et fratrem ne desere frater. Vnum, relatum est ad appellationem: alterum, ad laudem. & subdistinguendum, vt videatur quæsiuisse quid vltrà diceret, & plus inuenire se non potuisse quàm frater.

Quid ego nunc te laudem?) Quid, propter quid. &, NVNC TE τῷ ἰδιωτισμῷ additum est de superfluo. Vt, -tu nunc Carthaginis altæ Fundamenta locas? Quid ego nunc te laudem?) Quia laus, genus causæ est: quod non adhibetur nisi dubiæ rei. Quid ego nunc te laudē?) Distinguendum. QVID autem, pro vt quid? Quid.

Nunquā ita magnificè) Deest quòd: vt sit, quòd nunquam ita magnifice. Duplex causa est omittendæ laudis, si res aut nimium mala est, aut nimium bona.

Id virtus quin superet tua.) Bona περίφρασις, virtus tua potius, quàm tu.

Itaque vnam hanc rem me habere) Itaque, & subiunctiuū potest esse media syllaba correpta: & præpositiuum, producta eadem syllaba, vt sit, itáque. Itaque.

Fratrem) Noue dixit vnam rem Fratrem: sed ego puto FRATREM nō subdistinguendum, sed legendum contexte vsque ad PRINCIPEM. nam si distinxeris FRATREM, erit bis, vt arbitror, subaudiendum, & supra & infra. quòd si FRATREM inferioribus iunxeris, & cum admiratione pronuntiabitur, & subaudietur QVAM MIHI. Hanc sanè locutionem scire debemus, propter personam elaboratam. nam nimium gaudet, & rusticus adolescens est qui laudare conatur AEschinum, quasi titubans, & penè balbutiens.

Hominem neminem) Noue auribus nostris, sed veterum consuetudine locutus est. nam quum neminē, hominem significet: quid opus fuit dicere, hominem neminem? Sed vt diximus, figura est ἀρχαϊσμός. Nemo homo. Archaismus.

O Ctesipho.) Mire cœpit, gaudium significans, O Ctesipho.

O Syre,) Ille vt præuidens: hic, vt qui non præuiderit, ò dicit. O Syre, AEschinus vbi est?) Bene statim de illo, cui agebat gratias, loqui cœpit.

Ellum,) Ecce illum, vel pronomen est, vel aduerbium demonstrantis. Alii interrogatiue legunt: vt sit, ellum dicis? te expectat dŏmi. Vt sit ellum pronomen, id est illum. nam & illum, & ellum, & ollum veteres dixerunt. Ellum. Ollum.

Domi.) Aduerbium est in loco. Domi.

Hem.) Interiectio est lætantis. Hem.

Quid fit?) Deest, quæris? sed est admirantis magis, quàm interrogantis. Quid fit.

Illius opera.) Dicendo Opera, & corporeum laborem AEschini ostendit, & religionem. vt, -hunc mihi da proprium fata nocte laborem, Hane operam. Hanc religionem ait: vt -annua magnæ Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis. Opera.

Illius opera Syre nunc viuo:) O miram amplificationem beneficii. non dixit, Illius opera amicam habeo: sed quod satis graue, & satis amatorium, Illius opera viuo, inquit.

Festiuum caput,) Huic contrarius sensus est, Ridiculum caput. Alii putant, festiuū caput, non AEschini intelligendum, sed orationis, quam habet Ctesipho, agens gratias fratri. Ita in Eunucho, Quàm venuste, quod dedit principium adueniens. Quod si est, nihil potest supra hanc laudationem: nam supra factum erit accipiendum. sed male: nam caput AEschini intelligo, id est ipsum AEschinum, vt in toto pars fit per συνεκδοχὴν: in qua figura & pars pro toto ponenda est, quæ aut eminet ex toto, aut maioris pretii est ad id quod agitur. Quod ipsum sic esse obseruatum à bonis authoribus, si exempla συνεκδοχῆς penitus considerare studes, inuenies. Festiuū caput. Synecdoche.

Quin omnia) Admiratiue Quin: & sic pronuntiandum Quin, τὸ παρέλκον vsque ad maledicta, famam. Quin.

Præ meo commodo.) Id est, mei commodi comparatione: vt in Eunucho, Hic ego illum contempsi præ me, id est mei comparatione. Præ.

Maledicta, famam,) Maledicta, aut lenonis, aut Demeæ: Famā autem, populi. nam si aliter acceperis, idem maledictum videbitur & mala fama.

Meum amorē, & peccatum.) De rapienda meretrice, & amanda. Meum amorē, & peccatum.) Quū dixisset OMNIA: duo tantum intulit, Maledicta & Famam: vt,

Omnia Mercurio similis, vocémque colorémque. Et hoc, vt sit defectus quidam intelligendus ex affectu gratias agentis.

In se transtulit.) Pulchra παρέκβασιν, qua erratura est Sostrata circa AEschinum, quemadmodum iam errauit Demea, eò quòd ab illo credidit amari meretricem.

Pote. Eclipsis. Crepere. Decrepiti senes. Mane.

Nihil pote supra.) ἔκλειψις per admirationem est: subaudiendum est enim vel Esse vel Dici. Et POTE pro potis, vt mage pro magis, τῷ ἀρχαϊσμῷ.

Sed quisnam foris crepuit.) Resonuit: vt decrepiti dicti sunt clamosi senes. Foris, singularis numeri, nominatiui casus.

Mane,) Mane, gaudentis est hoc dictum, non opperiri iubentis.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

AESCHINVS. SANNIO. CTESIPHO. SYRVS.

Iambici quadrati acatalec.

VBI ille est sacrilegus? SA. méne quærit? num quidnam effert? occidi:
Nihil video. AE. ehem opportunè: te ipsum quærito: quid fit Ctesipho?
In tuto est omnis res: omitte verò tristitiam tuam.
C. Ego illam hercle verò omitto, qui quidem te habeam fratrem,
O mi AEschine, ô mi germane: ah vereor coràm in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis, quàm quòd habeam gratum, facere existimes.
AE. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos Ctesipho.
Sed hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum
Redisse, vt si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
C. Pudebat. AE. ah, stultitia est istæc, non pudor, tam ob paruolam
Rem, penè ex patria. turpe dictu: deos quæso vt istæc prohibeant.
C. Peccaui. AE. quid ait tandem nobis Sannio? SY. iam mitis est.
AE. Ego ad forum ibo, vt hunc absoluam: tu intrò ad

illam Cteſipho.

S A.Syre inſta. S Y.eamus : nanque hic properat in Cyprum. S A.ne tam quidem:

Quanuis etiam maneo otioſus hîc. S Y.reddetur, ne time.

S A. At vt omne reddat. S Y.omne reddet, tace modo, ac ſequere hác. S A.ſequor.

C. Heus heus Syre. S Y.hem,quid eſt? C.obſecro hercle hominem iſtum impuriſſimum

Quamprimum abſoluitote:ne ſi magis irritatus ſiet,

Aliquà ad patrem hoc permânet,atque ego tunc perpetuò perierim.

S Y.Non fiet:bono animo eſto: tu cum illa te intus oblecta interim,

Et lectulos iube ſterni nobis, & parari cætera:

Ego iam tranſacta re conuortam me domum cum obſonio.

C. Ita quæſo : quando hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſumamus diem.

V SI ille eſt ſacrilegus?) Mire AEſchinus ſeruat aduerſus lenonem ſuperbiam,qua oſtenditur tanto eſſe alienior ab amoribus meretricis, quanto audacior in lenonem.

Méne quærit? nunquidnam effert?) Sperat nunc leno ſe aliquid accepturum propter conuitiũ.vt alibi,Minis viginti tu illá emiſti,quæ res tibi vertat male. Argẽti tátũ tibi dabitur.Et vide quãti faciat leno præ lucro iniuriá,qui ſe ſacrilegi nomine ſignificari non ſolum non dolet,ſed etiam cupit.Oportet autem,Méne quærit,cum quadam geſticulatione & ſubſultatione ſperantis lenonis ad hoc ſe quæri vt accipiat,pronuntiare. Méne.

Occidi:nihil video.) Occidi, non quia ſacrilegus dictus eſt , ſed quia nihil accipit. & ſimul geſtum conſydera loquentis ex verbis. Occidi:nihil video.)Mire hoc verbo apparet in vultu lenonis & ſpem mortuam, & extinctum gaudiũ. nam & apta eſt ἔλλειψις hæc dicentis,Occidi:nihil video.neque addidit Proferri,aut quid tale. Eclipſis.

Ehem,) Interiectio repentinæ rei. Ehem.

Opportunè,teipſum quærito:) ἀσύνδετον, deeſt Veniſſe : non enim ſequenti nectitur. Aſyndeton.

Quid fit Cteſipho?) Quid fit, blandum initium eſt. non enim nunc interrogat, quum ipſe dicat,In tuto eſt omnis res.mox ipſe in ſubditis iam hæc addidit præter naturam quæſtionis. Quid fit?) Quid agitur? Quid fit?

In tuto eſt omnis res:) Quaſi amatori,omne dixit negotium de amica.An omnis res,& lenonis iurgium,& ſuſpicio patris Demeæ?

Verò.
Omitte verò) Verò, abundat: aut correptiuum est iandudum non omittentis.
Tristitiam tuam.) Sic dixit, quasi nimiam.
Ego illam hercle verò omitto,) Apparet non nunc primùm dici Ctesiphoni ab AEschino, Omitte verò tristitiam tuam: nec nunc primum responsum, Omitto: & ideo additum est, Hercle verò. quia nunc demum data est plena securitas.

Te.
Qui quidem te habeam fratrem,) Acuendum TE.

Mi.
O mi germane.) Mi, meus: sed vocatiuo dixit casu.

Coràm.
In os laudare
Coràm in os te laudare amplius,) Coràm, ad ipsum pertinet quem laudat, & ad eos qui audiunt: in os, ad ipsum qui laudatur. Nam coràm laudat, qui nō tacet apud alios, & hoc agit non per epistolam, sed ipse præsens. In os, qui apud ipsum loquitur quem collaudat. Laudare amplius,) Quia laudauit.

Eclipsis.
Assentari.
Ne id assentandi) Antiqua ἔλλειψις. deest enim Causa. Assentandi) Adulandi. Et vitium deest Causa, an Ad ipsam litem sic dicitur? Ne id assentandi) Specta si non rusticus adolescens est, & purissimæ simplicitatis, adeò vt etiam velle laudare fratrem nimio pudore non possit, hoc solo quia præsens est, quum illum nimium laudarit absentem.

Quòd.
Quàm quod habeā gratū,) Varie: nō enim intulit, quas gratias agēti. Quòd) Quia.
Age inepte,) Non est iniuria: quia & maior frater est, & blanda dicturus.

Mihi dolet.
Hoc mihi dolet,) τῷ ἰδιωτισμῷ. Mihi dolet, pro Doleo. & DOLET bis subaudiendum est.
Et pene in eum locum rediisse,) Insinuatio beneficii ex periculo & difficultate ob tempus.
Vt si omnes cuperent,) Non si ego tantummodo aliis aduersantibus.
Pudebat.) Deest Fateri.
Stultitia est istæc,) Hoc scilicet fateri ei qui ipse patri nūquā quicquam celauerit.

Tam paruola.
Tam ob paruolam rem) Ergo diminutiuis adiungitur TAM particula, & deest Perire: sed τῷ εὐφημισμῷ tacetur. Tam ob paruolam rem) Id est meretricem. Et bene hic dicit AEschinus, quasi qui maiora expertus sit, id est vitium virginis.
Pene ex patria:) Deest Fugere: quia amatores comici cito comminantur patriam se deserturos, vt amicæ sequātur. Pene ex patria:) ἀποσιώπησις εὐφημισμοῦ χάριν. Menander, mori illum voluisse fingit: Terentius, fugere.
Turpe dictu:) Te fugere scilicet: & deest EST.
Vt istæc prohibeant.) Id est, exilium, fugámque patriæ.
Peccaui.) Approbauit ex periculo magnitudinem beneficii.
Quid ait tandem nobis Sannio?) Nobis, τῷ ἰδιωτισμῷ additum est. nō enim Nobis intelligendum est.
Iam mitis est.) Quia debacchatus est suprà leno, Iam mitis est, dixit.
Ego ad forum ibo) Tunc enim, in foro & de mensæ scriptura magis, quàm ex arca domóque, vel cista pecunia numerabatur.

Absoluere.
Serui soluuntur.
Vt hunc absoluam:) Id est, vt hunc, reddito illi pretio dimittam. Nam velut ligati sunt, quibus debetur aliquid. Dicuntur etiam serui illi solui, qui quum debitores pretiorum fuerint, pecuniam reddunt debitam. Est ergo Absoluam, pro, à me soluam. An locatur in tristitia lenonis, qui illum cum barba lenonia, & mœsto vultu sequitur, tanquam reus?

Eclipsis.
Tu intrò ad illā Ctesipho.) Bona ἔλλειψις, significans lætitiā potiundæ meretricis
Syre insta.) Iam Syrus, non vt adiuuet, sed vt instanter adiuuet, rogatur.
Eamus, nanque hic properat) Hoc clamat Syrus, vt beneficium ostendat: sanè ita vt rursus lenonem de profectione absterreat.

Tam.
Etiam.
Ne tam quidem:) A lenone inconstanter dicitur, vt perturbatio metuentis, magnum damnum possit ostendere. Ne tam quidem:) Tam, pro Tantum. an Tam pro Tamen? & deest, Dicas me properare, aut propero: vt sit etiam aduerbium

hortantis, vel consentientis.

Quanuis etiam) Pro Inquantum vis. ETIAM particula, vtrum cōsentientis aduerbium, an coniunctio, quā significat & properare se, & non in tantum vt negligat quod sibi debetur? Quanuis.

Maneo otiosus hîc.) Hoc separatim inferendum est, quasi pertinaciter afferentem lenonem instaturum se exclamationem facere denotetur. Maneo otiosus hîc.) Dixit enim Propero: & rursum consenserat in Syri verba, Properasse dicentis.

Reddetur, ne time.) Quod desperauerat leno, Syri ostendit sermo.

Vt omne reddat.) Propter illud quod Syrus dixerat, Diuiduum face. Et probatum est, completúmque quod ait, Cupide accipiat faxo. Et hoc ipsum, cum trepida & vultuosa supplicatione pronuntiandum est.

Tace modo, ac sequere hác.) Sic ait Syrus, quasi nunc lenonem doceat, quæ sit ars non perdendi. Et totum cum supercilio præstantis magnum beneficium dicit.

Sequor.) Hoc verbo leno satis commitigatus ostenditur.

Heus heus Syre.) Ex argumento est ostendere quantum timeat Ctesipho sæuum patrem. Heus heus) Vox est de longinquo reuocantis. Heus heus.

Obsecro hercle hominem istum impurissimum) Satis mãsuete, quasi lenonem aut non possit rusticus, aut nō audeat dicere, Hominem dixit. Istum impurissimum) Impurus. Auarissimum. & totum cum execratione lenonis.

Ne si magis irritatus siet,) Velut clamet scilicet: & proprie de lenone, quem irritari dicit vt canem. Nam irritati, propriè canes dicuntur. Lucilius de litera R, Irritata canis quod homo quàm plurima dictat. Lenonem autē timet Ctesipho vt rusticus, vt sub patre duro, vt amator. Irritari.

Aliquà ad patrem hoc permânet,) Non dicit quid: sed nos intelligimus raptum puellæ significari. Aliquà ad patrem hoc permânet,) Proprie secretum latens, latici comparatur intra vas clausum existenti: quod, quū effunditur, manat. Sic & alibi de cōmittendis secretis loquens, Plenus, inquit, rimarum sum: hàc atq; illàc perfluo. Permanare.

Atq; ego tūc perpetuò perierim.) Quasi & nūc se periisse sētiat, sed nō perpetuó.

Non fiet, bono animo esto:) Vt illi liberalis timor est: ita Syro seruilis cōfidentia.

Tu cum illa te intus oblecta) Moraliter ILLA dictum est. vt, Datúrne illa hodie Pamphilo? &, Illa quidem mea erit. Tu cum illa te intus oblecta) Honeste explicauit turpe dictu.

Et lectulos iube sterni nobis,) Seruus nihil tam comicum. Et vide vt totum superbe ac magnifice loquatur Syrus.

Conuertam me domum.) Conuertam, magnifice dictum. verbum est enim magni moliminis & agminis ingentis. Nam Conuertere se, dicitur quem pompa præcedit: vt imperator proprie conuertit exercitum. Et hoc spectatur, vt moribus arrogantes serui sint quum lætantur. Cōuertere se.

Ita quæso, &c.) Volunt quidam & hunc versum, Syri personæ adiungēdum: sed Ctesiphonis verba esse, ex subditis planum est, quum dicit, Hūc diem misere nimis cupio, vt cœpi, perpetuum in lætitia degere.

ACTVS TERTII SCENA I.

SOSTRATA matrona. CANTHARA nutrix.

Iambici quadrati acatal.

OBSECRO mea tu nutrix, quid nunc fiet? C. quid fiet rogas? rectè
AEdepol spero. S. modo dolores mea tu occi-

piunt primulum.

C. Iam nunc times, quaſi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris?

S. Miſerã me, neminem habeo: ſolæ ſumus: Geta autem hîc non adeſt:

Nec quem ad obſtetricem mittam, nec qui accerſat AEſchinum.

C. Pol is quidem iam hîc aderit; nam nunquam vnum intermittit diem,

Quin ſemper veniat. S. ſolus mearum miſeriarum eſt remedium.

C. E re nata melius fieri haud potuit, quàm factum eſt hera:

Quando vitium oblatum eſt, quòd ad illum attinet potiſſimum,

Talem, tali genere, atque animo, natum ex tanta familia.

S. Ita pol eſt, vt dicis: ſaluus nobis, deos quæſo, vt ſiet.

Tragœdia in tria diuiſa.

OBSECRO mea tu nutrix,) Hæc ſcena, Tragœdiæ ordinem ſeruat. Nam Tragœdia in tria diuiditur, Expectationẽ, Geſta, & Exitũ. Hîc ergo expectatio eſt in Getæ nuntio: Geſta, in planctu Soſtratæ: Exitus, * Obſecro mea tu nutrix,) Hinc demõſtratur qui ſit maternus affectus, quàm grata in dominos ſeruorum fides ſit: eundémque laborem & dolorẽ eſſe ex falſis & veris malis. Obſecro mea tu nutrix,) Perſonæ aut ſuis verbis, aut aliorum inſinuantur. Ex ſuis: vt nunc perſona Soſtratæ. Ex alienis: vt Mitio, AEſchini perſona ex Mitionis oratione ac Demeæ. Obſecro mea tu nutrix,) MEA nunc pro blandimento ponitur.

Mea.

Quid nũc fiet

Quid nunc fiet?) Imploratio eſt magis trepidantis, quàm ignoratio & interrogatio. nanque illius nutrix eſt, quippe anicula eſt: ſed non ſapiẽtior nutrix eſt, quàm domina ſua. Ipſum etiam quod dicit, Nutrix, honorificum eſt. Vt,

Nomina ad aliquid.

Annam chara mihi nutrix huc ſiſte ſororem. Sunt enim nomina ad aliquid, quibus nos tamen velimus appellari, vt Magiſter, Medicus, Orator.

Modò. Mea. Primulum.

Modò dolores mea tu occipiunt primulum) Euidenter hic MODÒ temporis præſentis aduerbium eſt. Et rurſus MEA TV, blandimentum eſt: ſine quo nõ progreditur colloquium fœminarum, & maxime trepidãtium. Primulum.) Initium, & ipſa origo dolorum, diminutiue demõſtrata eſt. Non enim Primum, ſed Primulum, dicit.

Videre & adeſſe. Tute.

Iam nunc times, quaſi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris?) Doctè duo propoſuit, quibus experiẽtes ſcientéſque rerum ſumus, videre & pati. Virgilius ſic, -quæque ipſe miſerrima vidi: Et quorum pars magna fui. Tute autem pro tu: παρέλκον eſt quod * recitatu. & facit tute, & tutemet, & tutemetipſe. Nũquã

tute pepereris) Vide præparationem doloris: nihil mali adhuc secutum est, & iam sic turbatur Sostrata.

Miseram me.

Miseram me,) Proprium est mulierum quum loquuntur, aut aliis blandiri: vt, Annam chara mihi nutrix huc siste sororem. Aut se cómiserari. vt, -miseræ hoc tamen vnum Exequere Anna mihi. Nam hæc omnia muliebria sunt, quibus pro malis ingentibus quasi in aceruum rediguntur, & enumerantur nullius momenti querelæ.

Solæ.

Neminem habeo:) Quid enim opus est? aut cur núc quereris? Neminem habeo: solæ sumus:) Muliebriter queritur, & ex perturbatione sua æstimans, metu multa facit ea quæ pauca sunt. Solæ sumus.) Nunquá pluraliter Solæ. Solæ sumus:) Quú hoc nomen singularitatis sit, mire Solæ pluraliter dixit.

Geta autem hic non adest:) Hic apparatio est, vt ostendatur absens qui superuenturus est.

Nec quem ad obstetricem mittam,) Deest Habeo. Sed in consuetudine est sic loqui, quum vtrunque nobis, non alterutrum deesse cóquerimur. Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat AEschinum.) Habeo, subauditur, & magis à trepidante quàm rationabiliter dicitur: nam refellit hoc totum nutrix Canthara.

Nunquam.

Nunquam vnum intermittit diem quin semper veniat.) Nunquam, pro Non. Et SEMPER non ad omne tempus retulit: nam qui potest? sed ad omnes dies secundùm quod ait, Nam nunquam vnum intermittit diem.

Solus mearum miseriarum) Bona locutio.

E re nata.

E re nata) Sic proprie dicimus de iis quæ contra voluntatem nostram acciderunt: vt nunc vitium virginis. Ergo E re nata, ex vitio virginis. Sic Lucilius, p i i Et sic maluit dicere, quàm nunc AEschino culpam, sed potius casui attributam vellet. Est autem ordo, Nihil potuit melius è re nata fieri, quàm id quod factum est hera. vt quandoquidem vitianda erat virgo: ab eo vitiaretur, qui erat expetendus ad matrimonium. Sensus enim hic est, Malum vim fieri virgini: sed ex conditione eius quæ vitiata sit, nihil potuit melius euenire quàm contigit, vt ab eo vitiaretur cuius nos non pœniteret. Intelligere autem debemus, Fieri, & Factum esse: pro Euenit, & Contigit dici.

Fieri. Factum esse.

Melius fieri haud potuit,) Si Fieri pro Euenit acceperis: erit consequutio locutionis. sin minus: deerit, quantum intelligo. vt sit, E re nata, quantum intelligo.

Oblatum.

Quando vitiū oblatum est,) Hoc est è re nata. Oblatum est,) Oblatum dicitur quod offertur inuito.

Potissimum. Quòd.

Quòd ad illum attinet potissimum,) Quasi vitium oblatum sit potissimum, hoc est bonum. sed ex persona eius qui obtulit vitium, factum est bonum, quod per seipsum malum est. Et hoc est quod melius haud fieri potuit quàm factum est. Illum autem dicit, AEschinum scilicet. Potissimú autem superlatiuum est ab eo quod est Potis & Potius. Sic enim facit, Potis, potius, potissimum. Et QVÒD, modo exceptionem significat: vt sit, Quantum ad illum attinet, id est AEschinum.

Talem) Scilicet à corpore, à forma, à pulchritudine.

Genus. Familia. Paterfamiliâs.

Tali genere,) Laus, ante illum talem * & tali animo. In illo, & Genus, ad viuos pertinet, Familia etiam ad defunctos. Alii, Genus ad nobilitatem referunt: Familiam, ad copias. Vnde & paterfamiliâs dicitur: vt sit, Ex tanta familia, ex tam diuite domo. Hæc omnis περίστασις, tragica est gaudiorum introductio ante funestissimum nuntium. Tali genere,) Id est, ab his quæ extrinsecus sunt, id est honestate generis.

Animus.

Atque animo,) Id est sapientia, modestia. Hoc modo igitur nihil prætermisit in laude.

Saluus nobis, deos quæso, vt siet.) Quàm bonus est, quum nihil ad vota præter salutem, opus est.

ACTVS TERTII SCENA II.

Iambici quadrati acatalectici,& vnus dimeter,permiſtis trochaicis aliquot acatalecticis.

GETA ſeruus. SOSTRATA. CANTHARA.

NVNC illud eſt, quòd ſi omnes omnia ſua conſilia conferant,
Atque huic malo ſalutem quærant,auxilii nihil afferant,
Quod mihíque, heráque, filiáque herili eſt: væ miſero mihi,
Tot res repentè circunuallant, vnde emergi non poteſt:
Vis,egeſtas,iniuſtitia,ſolitudo,infamia.
Hocine ſeculum? ô ſcelera!ô genera ſacrilega! ô hominem *impium!

Aliàs,impurũ

S. Me miſeram,quidnam eſt,quòd ſic video timidum,& properantem Getam?
G. Quem neque fides, neque iuſiurandum, neque illum miſericordia
Repreſſit, neque reflexit: neque quòd partus inſtabat propè:
Cui miſeræ indignè per vim vitium obtulerat. S.non intellego
Satis quæ loquatur. C.propius obſecro accedamus Soſtrata. G.ah,
Me miſerum,vix ſum cõpos animi: ita ardeo iracundia:
Nihil eſt quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuiam,
Vt iram hanc in eos euomam omnem, dũ ægritudo hæc eſt recens.
Satis mihi id habeam ſupplicii, dũ illos vlciſcar modo:
Seni animã primùm extinguerem ipſi, qui illud produxit ſcelus:
Tum autem Syrum impulſorem, vah, quibus illum lacerarem modis!

Sublimem medium arriperem, & capite primùm in terram statuerem,
Vt cerebro dispergat viam:
Adolescenti ipsi eriperem oculos: post hæc præcipitem darem:
Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.
Sed cesso heram hoc malo impertire propere? S. reuocemus, Geta. Iābicus acat.
G. Hem, quisquis es, sine me. S. ego sum Sostrata. G. vbi ea est? teipsam quærito, Trochaici.
Te expecto: oppidò opportunè te obtulisti mihi obuiam
Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi. S. quid festinas mi Geta?
Animum recipe. G. prorsus. S. quid istuc prorsus ergo est? G. perimus,
Actum est. S. eloquere obsecro quid sit. G. iā. S. quid iam Geta?
G. AEschinus. S. quid ergo is? G. alienus est à nostra familia. S. hem,
Perii: quare? G. amare occœpit aliam. S. væ miseræ mihi.
G. Neque id occultè fert: à lenone ipsus eripuit palàm.
S. Satin' hoc certò? G. certè, hisce oculis egomet vidi Sostrata. S. ah,
Me miseram: quid credas iam? aut cui credas? nostrúmne AEschinum,
Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes, omnésque opes sitæ Iambici tetrametri acat.
Erant: qui sine hac iurabat se vnum nunquam victurum diem,
Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat: patrem
Ita obsecraturum, vt liceret sibi hanc vxorem ducere.

G. Hera, lacrumas mitte, ac potius quod ad hanc rem opus est, porrò consule,
Patiamúrne, an narremus cuipiam? S.hau hau mi homo, sanúsne es?
An hoc proferendum tibi vsquam esse videtur? G.mihi quidem non placet.
Iam primùm illum alieno animo à nobis esse res ipsa indicat:
Nunc si hoc palàm proferemus, ille inficias ibit, sat scio.
Tua fama, & gnatæ vita in dubiũ veniet. tum si maximè
Fateatur, quum amet aliam: non est vtile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto celato opus est. S.ah, minimè gentium:
Non faciam. G.quid agis? S.proferam. G. hem mea Sostrata, vide quam rem agas.
S.Peiore res loco nõ potest esse, quàm in quo nũc sita est.
Primùm indotata est: tũ præterea quæ secũda ei dos erat,
Periit: pro virgine dari nuptũ non potest. hoc reliquũ est,
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quẽ amiserat:
Postremò quando ego conscia mihi sum, à me culpam esse hanc procul:
Neque pretiũ, neque rem vllam intercessisse illa aut me indignam, experiar Geta.
G. Quid istuc? accedo vt melius dicas. S.tu quantum potes
Abi, atque Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine.
Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxumè.
C. Nam hercle alius nemo respicit nos. S.propera: tu mea Canthara
Curre: obstetricem arcesse, vt quum opus sit, ne in mora nobis siet.

NVNC illud est,) Hic locus, secundum artem comicam seruum currentem exprimit, & nuntiantem mala. Maxima itaque pars scenæ, motoria est. significat autem, nunc tale negotium est, nunc tale periculum est. aut verò consignificationē temporis habet, vt si diceret, quādo aut quo tempore. Nunc illud est,) Vtrum periculum, an tempus? Est enim ἔμφασις.

Quòd si omnes omnia sua consilia conferant,) ὑπερβολὴ cum παρονομασίᾳ omnes omnia. Hinc Cicero, Omnes in hoc iudicio conferant omnia. Hyperbole. Paronomasia

Salutem quærant,) Non, Remedium, vt ægro: sed vt pereūti Salutem. Et noue dixit Malo salutem, pro, contra malum. Quærere salutem malo.

Auxilii nihil afferant,) Mire de proximo repetitum est παρόμοιον, id est Conferāt & Afferant. Hoc conuenit præsertim stomacho minus verba curantis. Sic suprà, Omnes omnia.

Quod mihíque, heræque, filiæque) Mira in seruo fides, quum primum se ponat in herili malo: & post se, matrem: in vltimo, puellam. Quod mihíque, heræque, filiæque herili est:) πολυσύνδετον secundum. vt, -omnia secum Armentarius afer agit tectúmque, larémque, Armáque, Amyclæúmque canem, Cressámque pharetram. Polysynthetō

Circunuallant) Circunuallant se circa nos, & stipant se inuicem. nam circunuallamus nos & alios. tamen rara locutio est. Et Circūuallāt dixit, velut inimica acies contra nos: & ideo addidit, Circūuallare.

Vnde emergi non potest:) Quum impressio est hostium, sic dicitur. vt Sallustius, Pressi vndique multitudine. Cicero, Qui semper premūtur, & nunquā emergunt. Et Emergi, noue. nam emergo dicitur, non emergor. sed ideo est vsus, quia extra compositionem & mergo & mergor facit. Vnde emergi non potest:) Vnde, absolute. an deest Illud? an Vnde, pro Ex quibus? Emergi. Vnde.

Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.) Hæ res sunt quæ circunuallant: Vis illata: Egestas ipsius puellæ: Iniustitia iudicum illius temporis: Solitudo à defensoribus: Infamia ab iis qui credunt pretio vitiatam. Nam & in subditis sic habes, Quando ego conscia mihi sum, neque pretium, neque rem vllam intercessisse.

Hocine seculum?) ἐν ἤθει. Questurus de homine, seculum accusat prius: vt à tempore, mores increpet: & è contrario, Secula in omnibus rebus laudantur: vt, -quæ te tam læta tulerunt Secula.

O scelera! ô genera sacrilega! ô hominem impurum!) Moris est nimis dolentibus incusare alia ex aliis. Virgilius, Quum complexa sui corpus miserabile nati, Atque deos, atque astra vocat crudelia mater. Et, Quem non incusaui amens hominúmque deorúmque? O hominem impurum!) AEschinum scilicet. & hoc ἐπι-κῶς. nam semper vltimum ponimus eum, cui maxime irascimur. vt in Andria, post accusatum socerum, & vituperatam sponsam, Nam quid ego dicam de patre? Et in Phormione, Itáne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo? Et post multa, O facinus audax! O Geta monitor! Vnde ille, Vix tandem inquit.

Video timidum & properantem Getam?) Timidum, perturbatum. non enim timet, sed dolet. Sic Plautus in Bacchidibus, Nam vt ex naui vecta es, credo timida es. Timidus.

Quem neque fides, neque iusiurandum,) Ordo est, Hominem impurum, quem neque fides, neque iusiurādum. Exaggerat crimen admissum. Quem neque fides,) Quia promisit. Neque iusiurandum,) Quia iurauit.

Neque illum misericordia) Quia vim intulit. Neque illum) Secundum παρέλκον: nam abundat ILLVM: vt, Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra. Et eius videlicet misericordia quam amauit, neque REPRESSIT, ne auderet: NEQVE REFLEXIT, ne faceret. & sic hoc dictum est vt à Virgilio, Num fletu ingemuit nostro, num lumina flexit, Num lachrymas victus dedit, aut miseratus amātem est? & cætera. vt si non potuit reprimi ne faceret: saltem vt in peccādo esset mitior, debuit commoueri. sed melius quod suprá.

Neque quod partus instabat propé :) αὔξησιν addidit non tantum mariti, sed etiam patris scelus.

Cui miseræ) Deest,ei.

Indigne. Indigne)Impie,crudeliter.vt Virg. -quæ causa indigna serenos Fœdauit vultus?

Non intelligo satis quæ loquatur.) Ad hoc Sostrata ignorans inducitur,vt malo nuntio repentè feriatur. & quia oportuit ipsam priorem loqui, præsens loquitur. Quia autem non est perdenda tam suauis ἀκρίασις dolentis ad irascentem: idcirco non audit, ne ob illam Geta conseruus loqui desinat. Satis quæ loquatur.) Adhuc non audiente Geta loquitur.idcirco nec audit eum satis,nec videtur ab eo Sostrata.

Vix. Vix sum compos animi:) Aut Vix,Tandem:aut Vix,Non.vt Lucilius,Carcer vix carcere dignus. Compos animi:) Id est,competentis animi,vel sani animi.cui contrarium est, Impos animi. Sallustius,Neque animo,neque lingua satis compotem. quum de amẽte Septimio loqueretur. Alii,Compotem animi,compositum animo intelligunt.

Compos animi. Impos animi.

Quàm illam totam familiam) Hic nunc tam culpa familiæ,quàm scelus AEschini ostenditur, propter quem omnes cruciandi sunt.

Hanc. Iram hanc) Hanc interdum pro qualitate,interdum pro quantitate accipimus,interdum pro vtroque.vt, Tuáque animam hanc effundere dextra: Et,Hunc ego te Euryale aspicio?Sed nunc pro vtroque,Hanc dixit.vt Sallustius de scriptione Celtiberi ait,Hunc igitur redarguit Tarquinius.

Satis mihi id habeam supplicii,) Moraliter loquitur: nam ferè quando quisquam irascitur,sibi videtur fortis,tanquam qui plus audet.

Dum illos vlciscar modo.) Verum est hanc esse vindictam quæ ex recentissimis flagitiis properata sit.Sic Virgilius, -te Turne superbum Cæde noua quærens.

Extinguere animam. Primùm. Seni animã primùm extinguerẽ ipsi,) Bene Extinguerẽ: quia ignis est.Virgilius, Igneus est illis vigor, & cælestis origo Seminibus. Et PRIMVM addidit, quod ordinem significat.tunc enim adiicitur,quum multa subiicienda monstrantur:vt cui fracta prius crura brachiáque, & cætera vitia,in AEschinum totum promouens ostenditur,etiam per aliena supplicia.

Syrum impulsorem,) Causæ pœnæ.

Vah,quibus illum lacerarem modis!) Hic voluntas immodica ostenditur,pœnam pro merito reposcentis.Et nota,quum Syrum dixerit,addidisse nutus de supercilio.

Sublimem) Ista pœna.

Dispergere. Spargere. Statuerem,vt cerebro dispergat viam.) Et cerebrum & via dispergi potest: ideo videtur ambiguum.vt apud Virgilium, -ensémque cruore Spumantem,sparsásque manus.Aliter enim dicitur,Spargite humum foliis.Aliter,
Sparserat & latices simulatos fontis auerni.

Adolescenti ipsi eriperem oculos:) Bene Oculos, amoris indices, adiutorésque flagitii.

Post hæc præcipitem darem:) Grauior pœna cæcitatis, non prouidere quò cadas.

Ruere. Cæteros ruerem,) Ruere,actiuam vim habet.Sallustius in secundo,Ictu corũ qui in flumine ruebant,necabantur. Ruere enim,est toto corpore vti ad impellendum: quod faciunt qui ipsi præcipites alios prosternunt. Vnde proprie sues ruere dicuntur.Virgilius, Ipse ruit,dentésque Sabellicus exacuit sus.Et Horatius,
Hanc rabiosa fugit canis,ac lutulenta ruit sus.

Agere. Agerem,) Prosequerer,premerem.Virgilius, Illa fretus agit ventos.Id est,nimia celeritate persequitur,& penè occupat,præuenitque.

Tunderem,& prosternerẽ.) Vide quàm fortis sibi videatur qui dolet & irascitur.

Ego sum Sostrata.) Hæc ideo inducitur,vt verisimile sit suprà non visam Sostratam:quando etiam vix nunc agnoscitur ab irato.

Te ipsam quærito, te expecto : oppidò opportunè) Incerta distinctio, vtrum

Te expecto oppidò opportunè,sit dicendum:An Expectare,sit impatienter cupere, Expecto.
& sine præscriptione temporis sperare,iuxta certum tempus.Vnde apparet ad TE EXPECTO, quia per se nimium est,non esse iungendum OPPIDÓ.

Quid festinas mi Geta?) Probus assignat hoc Sostratæ. Asper non vult ad omnia seruum respondere:sed nutricem putat hoc loqui. Quid festinas) Perturbaris.Et Festinare.
commotus dicit PRORSVS actu commoto & anhelanti, ob perturbationem & contentum cursum.

Animum recipe.) Quod in lectione gestu ostendi minimè potuit, id ex verbis Animum recipe.
Sostratæ ostenditur in Geta.Nam ideo dicitur,Animum recipe:quia ille præ anhelitu crebriora verba continuare non possit.

Perimus.actum est.) Iam bina verba iungũtur. Perimus.actum est.) Verba sunt Perimus.
desperationis.Nam Actum est,dicitur in ea re de qua iam lata sit sententia. Actum est.

Eloquere obsecro quid sit.) Bene Eloquere. nam conatur tantum quod nec ex- Eloquor.
plicatur, nec intelligitur: cui vitio contraria virtus est eloquentia. Iam plus hic gestu,quàm dictu agitur: quia vt suprà diximus,& lassus est qui nuntiat: & integratur dolor nuntiũ,quum apud illam loquitur,ad quam maxime calamitas pertinet: quo dolore,vox plerũque subtrahitur atque singultit: & simul dat signũ perditarũ rerũ.

Amare occœpit aliam.) Peius est Amare occœpit,quàm Amat.Nam in eo quod dixit,Occœpit,augmenta mali metuenda significat: vt in principiis quæ actum respiciunt,non statim imminutionem inspectant.Et Occipit, magnum facinus dixit. Occipere.

Væ miseræ mihi.) Interponitur mulieris affectus nouo nuntio.

A lenone ipsus eripuit palám.) Sic nuntiat,vt vltima peiora sint.Et his argumentis vult probare, quòd immodicè amauit AEschinus : qui plus quàm virginem,ipsum quod pudor nec hortatur,nec cõsulit,amat. Quis autẽ magis potuit impudẽs esse, quàm qui post honestum amorẽ, ab lenone amet? Hoc etenim significat me- Ab lenone a-
retricem.Ergo non honestum,sed ab lenone:non per alium,sed ipsus:nec emit,aut mare.
abduxit,sed ob impatientiam valde amantis eripuit.neque id occultè,vt qui celaret factum,tanquam satisfacturus vxori videretur:sed palám.

Satin' hoc certo?) Magnis malis non statim creditur. Hoc ergo ex dolore dixit quod stupet audiens:non quia non habet fidem.

Hisce oculis.) ἰδιωτισμὸς asseuerantis. Hisce oculis.

Ah,) Interiectio est flentis. Ah.

Me miseram:) Mira affectio.nam lachrymæ non sinunt finire sensum.

Quid credas iam? aut cui credas?) Fides, aut personæ qualitate seruatur, si grauis Fides in per-
persona est cui creditur : aut ipsius rei qualitate, si ea res creditur, in qua fallere cui sona & in re.
creditur, aut non potest , aut non debet. Hic ergo mire in vtroque iam fidem dixit nullam esse,& in persona,& in re.quod Virgilius transtulit,breuiúsque dixit,
Nusquam tuta fides. hoc est,nec in re, nec in persona. Et hic ipse in Heautont.
Prò Iuppiter, vbinam est fides?

Nostrúmne AEschinum,nostram vitam omnium,) ἐλλειπτικῶς omnia: quia fletus impedit verba.deest autem,Hoc fecisse,vel quid tale.

Sitæ erant:)Sitæ,positæ.nã situm est quicquid in loco suo positum non euertitur. Situs.

Positurum puerum) Puerum dixit,si puer nasceretur : non quia diuinabat. Ad votum ergo cupientis retulit PVERVM:non quia necesse esset marẽ nasci.Et hæc omnia,magno stupore dicũtur ad exaggerãdam perfidiam illius cui creditur,& dolorem eorum qui crediderunt.

Hera,lachrymas mitte:ac potius quod ad hanc rem opus est,) Hinc Virgilius,
Non lachrymis hoc tempus,ait Saturnia Iuno. Sentit autem non lachrymis agendum, vbi consilio opus est.

Porrò consule,) Porrò,in reliquum,deinde,vel in futurum. Porrò enim,ordinis Porrò.
& temporis aduerbium est,non coniunctio.

Hau hau mi homo, sanúsne es?) Hoc ex persona nutricis legendum est. illa enim
Mi. dissimulandam rem putat. Mi.) Pro meus.

Vita. Tua fama, & gnatæ vita) Tibi enim crimini erit vitiatam esse filiam: illi etiã oberit. Et vtrum VITAM, salutem dicit?

In dubium. In dubium) In periculum.

Complexio. Fateatur,) Vitiasse filiam. Et complexio est δίλημμα oratoria, in qua vtrum senseris, contrarium tollis: cogitúrque quod ex altera parte sit, hoc est tacere.

Quapropter quoquo pacto) Congrue & pro persona, & pro muliere hoc dictum est: eámque in malis constantem esse demonstrantur.

Non faciam.) Non faciam, dixit, pro Non tacebo: quasi Tacere, aliquam actionem habeat. sed moralis significatio est, & communis omnibus: sicut aduocatum dicimus male fecisse, quum tacuerit.

Peiore res loco non potest esse) Satis argute inter Getam & Sostratam sententias ex perturbatione facit nutare.

Quàm in quo nunc sita est.) Causa nihil timendi.

Indotata. Primùm indotata est:) Ratio subiecta est causæ: & indotatam, pauperem modò dicit.

Tum præterea quæ secunda ei dos erat,) Videlicet, dari pro virgine nuptum. Et incerta distinctio est. etenim erat bis subaudiendum, Pro virgine dari nuptum.

Pro virgine. Non potest.) Iungendum, Dari nuptũ. Et pro virgine: id est virgo: vt, Nũnc planè est pro noua, id est noua. Aut nec virgo, nec pro virgine nubere potest. non virgo: quia vitiata est. nec pro virgine: quia res diffamata est.

Inficias ire. Si inficias ibit,) Si negabit.

Mecum testis. Testis mecum est annulus) Locutio hæc sic capienda est: hoc est, annulus pro me testis. Vel sic, Annulus & ego testes sumus. Sed melius quod suprá.

Quando. Postremò quando ego conscia mihi sum,) Quando, pro quoniam: vel Quando, pro quidem.

Neque rem vllam) Hoc est internuntium, pactum clàm, aut promissum. Et bene totum execratiue dixit: vt alii facinora abhorreant.

Illa) Filia scilicet.

Experiri. Experiar) Apud iudices agam.

Quid istuc? Quid istuc?) Verbum est ægrè consentientis: quasi qui dicat, Quid hîc resistam?

Accedo vt melius dicas.) Id est, vt consentiam, velut qui melius possim dicere.

Quantum Quantum potes abi,) Deest Cito: vt sit, Quantum potes, cito abi.

potes. Atque Hegioni) Apud Menandrum, Sostratæ frater inducitur.

Huius) Filiæ suæ scilicet.

Simulus. Simulo) Nomen patris puellæ: diminutiuũ à Simo, vel Simone. Et nota nomen
Summus. in Palliata fabula Latine diminutiuum. Simulo fuit summus.) Summus, an ad cognatum, an ad amicum refertur? an absolute ponitur? vt in Eunucho, Plurima salute summum suum impertit Gnato.

Et nos coluit maxime.) Et miserabilius COLVIT dictum est, quàm si diceret,
Colo, colis. Colit. Virgilius, Per caput hoc iuro, per quod pater antè solebat. Colere enim, & maioribus & minoribus conuenit. Vt, Posthabita coluisse Samo.

Nos. Nos.) Monosyllabo finit, vultuosam exprimens pronuntiationem.

Tu mea Canthara) Tristis ac seriæ fœminæ blandimentum est MEA potius, quàm pronomen possessiuum. Deest enim Chara, vel quid tale: quo addito, pronomen staret MEA.

Curre:) Mire dictum est ancillæ, Curre.

Vt quum opus sit,) Id est, quum adesse cœperit partus.

Ne in mora nobis siet.) Locutio qualis suprá.

ACTVS TERTII SCENA III.

DEMEA. SYRVS.

ISPERII: Ctesiphonem audiui filium vnà fuisse in raptione cum AEschino. Senarii iambici.

D Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò: persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum Syrum ire video: hinc scibo iam vbi siet:
Atque hercle hic de grege illo est. si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex:
Non ostendam me id velle. S. omnem rem modò seni,
Quo pacto se haberet, enarramus ordine:
Nihil quidquam vidi lætius. D. prò Iuppiter
Hominis stultitiam. S. collaudauit filium:
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
D. Disrumpor. S. argentum adnumerauit ilico:
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sanè est ex sententia. D. hem,
Huic mandes, siquid rectè curatum velis.
S. Ehem Demea, haud aspexeram te: quid agitur?
D. Quid agatur! vostram nequeo mirari satis
Rationem. S. est hercle inepta, ne dicam dolo, atque
Absurda. pisceis cæteros purga Dromo:
Congrum istum maximum in aqua sinito ludere
Paulisper: vbi ego venero, exossabitur.
Prius nolo. D. hæcine flagitia? S. mihi quidē nō placēt.
Et clamo sæpe, Salsamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchrè. D. di vostram fidem,
Vtrum studióne id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? væ misero mihi,
Videre videor iam diem illum, quum hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S. ô Demea

ISTVC est ſapere, non quod ante pedes modò est
Videre:ſed etiam illa,quæ futura ſunt,
Proſpicere. D.quid? iſtæc iam penes vos pſaltria eſt?
S. Eſt iam intus. D.eho,an domi eſt habiturus? S.credo, vt eſt
Quadratus. Dementia. D.hæcine fieri flagitia? S.inepta lenitas
Patris,& facilitas praua. D.fratris me quidem
Pudet pigétque. S.nimium inter vos Demea,
Ac non quia ades præſens dico hoc,pernimium intereſt:
Tu quantus quantus,nihil niſi ſapientia es:
Ille futilis,ſomnium:ſineres verò illum tuum
Facere hæc? D.ſinerem illum!an non ſex totis menſibus
Prius olfeciſſem,quàm ille quidquam cœperit?
S. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D.ſic ſiet
Modo, vt nunc eſt,quæſo. S.vt quiſque ſuum volt eſſe, ita eſt.
D. Quid eum,vidiſtíne hodie? S.tuúmne filium?
D. Abigam hunc rus. S.iam dudum aliquid ruri agere arbitror.
D. Satis ſcis ibi eum eſſe? S.oh, qui egomet produxi. D. optumè eſt.
Metui ne hæreret hîc. S. atque iratum admodum.
D. Quid autem? S.adortus iurgio fratrem apud forum
De pſaltria iſtac. D.aín' veró? S.vah,nihil reticuit:
Nam vt numerabatur fortè argentum,interuenit
Homo de improuiſo:cœpit clamare,AEſchine
Hæcine flagitia facere te?hæc te admittere
Indigna genere noſtro? D.oh,lachrumo gaudio.
S. Non tu hoc argentum perdis, ſed vitam tuam.
D. Saluos ſit:ſpero,eſt ſimilis maiorum ſuûm. S.hui.
D. Syre præceptorum plenus iſtorum ille.
S. Phy:domi habuit vnde diſceret. D.ſit ſeduló:
Nihil prætermitto, conſuefacio: denique

Inſpicere, tanquam in ſpeculum, vitas omnium
Iubeo, atque ex aliis ſumere exemplum ſibi:
Hoc facito. S. rectè ſané. D. hoc fugito. S. callidè.
D. Hoc laudi eſt. S. iſtæc res eſt. D. hoc vitio datur.
S. Probiſſimé. D. porrò autem. S. nō hercle otium eſt
Nunc mihi auſcultandi: piſceis ex ſententia
Nactus ſum: hi mihi nę corrumpantur, cautio eſt.
Nam id nobis tam flagitium eſt, quàm illa Demea non
Facere vobis, quæ modò dixti: & quòd queo,
Conſeruis ad eundem illis præcipio modum:
Hoc ſalſum eſt, hoc aduſtum eſt, hoc lautum eſt parum,
Illud rectè: iterum ſic memento: ſedulò
Moneo, quæ poſſum pro mea ſapientia.
Poſtremò tanquam in ſpeculum, in patinas Demea
Inſpicere iubeo: & moneo quid facto vſus ſiet.
Inepta hæc eſſe, nos quæ facimus, ſentio:
Verùm quid facias? vt homo eſt, ita morem geras:
Nunquid vis? D. mentem vobis meliorem dari.
S. Tu rus hinc abis? D. rectè. S. nam quid tu hîc agas,
Vbi ſiquid bene præcipias, nemo obtemperat?
D. Ego verò hinc abeo, quando is, quam ob rem huc
veneram,
Rus abiit: illum curo vnum: ille ad me attinet:
Quando ita volt frater, de iſtoc ipſe viderit.
Sed quis illic eſt, quem procul video? éſtne hic Hegio
Tribûlis noſter? ſi ſatis cerno, is hercle eſt. vah, homo
Amicus nobis iam inde à puero: di boni,
Næ illiuſmodi iam nobis magna ciuium
Penuria eſt, homo antiqua virtute ac fide:
Haud cito mali quid ortum ex hoc ſit publicé.
Quàm gaudeo, vbi etiam huius generis reliquias
Reſtare video! vah, viuere etiam nunc libet.
Opperiar hominem hîc, vt ſalutem & colloquar.

ISPERII: Ctesiphonem audiui filium) Hic ostenditur quòd seueri ho-
minet, ac recti & honesti tenaces, vel ridiculi sunt, vel odio habẽtur quo-
quò accesserint. Magno autem affectu, & quasi exclamãtis addidit Filium:
quasi causam redderet cur dixerat, Disperii.

OEconomia. Vnà fuisse in raptione cum AEschino.) οἰκονομία. in qua ostenditur quantum com-
Raptio. mouebitur Demea ipsa re comperta, quum ex parua rei suspicione tantum se affi-
Rapina. ciat. Raptio autem, ad personam refertur: Rapina ad rem: Raptus ad stuprum, si vo-
Raptus. lumus propriè loqui.

Restat. Id misero restat) Bene Restat: tanquam iam summum malũ sit, AEschinum esse corruptum. Et, Misero mihi: quasi qui nihil nesciat, nihil curante Mitione.

Si illum potest) Non dubitat velle: & ideo dicit Potest.

Alicui rei esse. Qui alicui rei est,) Rectè. de hoc enim suprà dixit, Non fratrem rei dare operam videt? ruri esse, parcum ac sobrium.

Abduco. Etiam eum ad nequitiam abducere.) Quasi inuitum dixit, non Vocare, sed Abdu-
Duco. cere. Ducimus enim volentes: sed abducimus inuitos. Nequitia autem proprie libi-
Nequitia. dinosa inertia dicta est: quòd nihil queat, nullique rei apta sit. Vnde & nugæ: quòd
Nugæ. nihil agant, vel à non agendo.

Credo abductum) Non iisse, sed abductum esse: quasi adhuc culpa non sit illius.

Ganeum. In ganeum aliquò:) Veteres ganeum, meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς,
Taberna. τουτ' ἐστι τῆς γῆς. quòd ipsa sit in terra, nõ vt cœnacula superius. Vnde & taberna, quasi trabena, à validioribus dicta trabibus, quibus superiora suspensa sunt.

Suadere. Persuasit ille impurus,) Suademus facilia: Persuademus difficilia. Et suadere facien-
Persuadere. tis est: Persuadere perficientis. Impurus, pro improbo ponitur apud Terentium. Et
Impurus. hic quoque excusata volũtas est Ctesiphonis, cui à maiore fratre & improbo ingesta sit persuasione nequitia.

Eo, is. Sed eccum Syrum ire video:) Ire, & abire & venire significat. Ire video:) Ire, pro venire: vt, Nec verò AEacidem me sum lætatus euntem Accepisse lacu.

Ordo. Atque hercle hic de grege illo est.) Figura * de grege illõ est. Ordo vel bo-
Grex. norum vel malorum dicitur, & grauium: vt Equester ordo, senatorius ordo. Grex vel bonorum, vel malorum est, & leuium. vt Cicero, In his bonis gregibus omnes aleatores, omnes impuri impudicique versantur.

Quæritare. Quæritare,) Instanter quærere.

Carnufex. Carnufex:) Pro ganeo positum est.

Non ostendam me id velle.) Scilicet scire vbi sit.

Quo pacto se haberet, enarramus ordine:) Hoc rectè: quia dixerat Mitioni, Si
Præsens pro quicquid est, volo scire, atque hominem conuenire, si apud forũ est. Et Enarramus,
præterito. pro enarrauimus. vt, Omnis humo fumat Neptunia Troia. Et Ordine bene: quia simpliciter fatetur. Fallax autem & captiosa narratio est, quod timemus fateri.

Nihil quicquam vidi lætius.) Quartum παρέλκον.

Hominis stultitiam!) Scilicet quia lætatur, ignorans vbi AEschinus sit.

Collaudauit filium:) Plus additum est. non enim solum nõ Accusauit, sed & Collaudauit.

Disrumpor.) Mire: his enim verbis cõmouetur, Collaudauit & Egit gratias. Et vide
Auxesis. αὔξησιν stomachi reseruatam.

Argentum adnumerauit ilico:) Contra illud est, Cur tu his rebus sumptum suggeris? Et non solum inquit, Adnumerauit: sed quod peius est, Ilico.

Distributum. Id distributum) Distributum, in diuersa tributum: id est dispartitum per pulmentaria.

Huic mandes, si quid recte curatum velis.) εἰρωνεία est maioris stomachi: quia ille dixit, Ex sentẽtia distributum: id est, vt indicat Demea dilapidatum. Sic alibi, Columen familiæ nostræ, bone custos salue.

Ehem Demea,) Ehem, interiectio est cõmoti, & quasi perculsi re subita & noua. Ehem.

Quid agitur?) Blandientis est, non interrogantis. vt alibi, O noster quid fit? quid agitur? Quid agitur?

Nequeo mirari satis rationem.) Mira sunt etiã illa quæ vehementer praua sunt. Et ideo Mirari, pro horrere & reprehẽdere positum est. Et Rationem ἰδιωτικῶς dixit malam: quum non sit ratio nisi bona. sed sic loquitur populus. Mirari.

Est hercle inepta,) Hoc ad senem. Ratio inepta.

Ne dicam dolo,) Ne mentiar, id est, ex contrario dicere videar: sed vt sedulo dicam. Dolo dicere.

Atque absurda.) Ineptum, est stultum tantum: Absurdum, quod & stultum est, & in ipsa stultitia diuersum, & quasi repugnãs sibi. Sic ergo locutus est, vt videatur ineptam rationem ad AEschinum referre: absurdum, ad Mitionem, quẽ iam fieri stultum, contrarium senectuti est. Ineptum. Absurdum.

Congrum istum maximum) διαστολὴ: quia erant alii, non maximi. vt è contrario, Argitisque minor. quia est & maior. Nam ISTVM quod ait, δεικτικὸν est. videtur enim ostendere digito quem dicat.

In aqua sinito ludere paulisper:) Sic ostenditur bene obsonasse, qui viuos attulit pisces. nam non ludit piscis, nisi viuus.

Prius nolo.) Superbè, & pro authoritate: non dixit Non oportet, sed Nolo. subauditur, purgari eum. Et nihil ex mora corruptelæ accessurũ pisci ex eo ostẽdit, quòd ait LVDERE, hoc est viuere, & non læsum viuere. non enim dixit, Natare: quod etiam possunt languidi pisces. Ipse insuper planum fecit quid sit PVRGA, dicendo EXOSSABITVR. Purga igitur, exossa significat: non, vt quidam putant, exossabitur, comedetur. Nolo. Ludit piscis. Purgare. Exossare piscem.

Mihi quidem non placent.) Plus hoc ad senem: & vide quàm totum superbè, & confidẽter dixerit ob amicitiam omnium dominorum, excepto vno Demea, quẽ tantum præ illis contemnit.

Salsamenta) Hoc ad discipulum. Salsamenta, aut salsi pisces sunt, aut laridum. Salsamenta.

Salsamenta hæc Stephanio) In tota comœdia opera danda est, vt stomachetur Demea: excepto quòd se ipse in fine commutat. Hæc ergo causa est, quare Syrus quoque illi obiicitur, magnificè inferens se vt luxuriosum, licentémque seruum: præsertim qui adolescentum pædagogus fuerit.

Verum studióne) Aut ordo est, vtrúmne. aut est παρέλκον tertium. aut verò per ἔλλειψιν accipitur: quasi dicat, vtrum est? aut, vtrum verum est? quod qui accipit, vtrum subdistinguat, & separet à sequentibus necesse est. Verum studióne) Aut VTRVM superuacuum est, aut NE: aut certè τμῆσις figura est, pro, Vtrúmne studióne id sibi habet, si sciens lædit filium? Vtrum. Parelcon. Eclipsis. Tmesis.

Laudi putat) Quia decipit.

Si perdiderit gnatum?) Et magno affectu, non dixit AEschinum: & mire, non addidit cuius gnatum.

Væ misero mihi,) Hoc est, quod suprà dixit, AEgre est, alienus non sum.

Videre videor iam illum diem,) Illum dixit, quasi quendam tristem ac funestum.

Quod ante pedes modò est videre,) Hoc sumpsit poeta de illo peruulgato ancillæ dicto, Quod ante pedes est, non videt: cæli scrutatur plagas.

Sed etiam illa quæ futura sunt) Magis ridicula est assentatio, si quis maximè laudetur, quibus maximè caret.

Istæc iam penes vos psaltria est?) Dicendo ISTAEC, ostendit iandudum se hac indignari.

Est iam intus.) Vt, Ellum confidens, catus.

An domi est habiturus?) Propriè: quia haberi vxor dicitur, & haberi mulier quum coit. Habetur vxor & mulier.

Credo, vt est dementia.) Sic & in Eunucho, Eam se intendit esse, vt est dementia. Et nominatiuus casus esse potest, & septimus. Si septimus, Perditus, aut quid tale subaudimus. Sed melius nominatiuum accipimus casum.

Lenitas. Facilitas. Prauum. Malum. Inepta lenitas patris, & facilitas praua.) Lenitas, ad permittendũ: Facilitas, ad ignoscendum. sic quidam. Sed ego lenitatem ad Mitionem refero, qui hæc leniter patitur: Facilitatem, ad AEschinum, cui hæc per licentiam facilitas datur. Prauum autẽ est, quod & ipsum lædit facientem: Malum, quod alios tantum.

Pudet. Piget. Fratris me quidem pudet, pigétque.) Pudet, in his quæ turpiter facit: Piget, in his quæ cum damno ac malo. Pudere, etiam ad dedecus: Pigere, ad dolorem refertur. Pudet, quod turpe est: Piget, quod dolet.

Nimium inter vos Demea,) * nunc enim redditum est, quod suprà dicebatur. & præterea repetendo NIMIVM, confirmauit superius dictum, non soluit.

Quãtus quãt. Tu quantus quantus,) Id est quantuscunque.

Nimium. Nihil. Nihil nisi sapientia es:) Ridiculè prius additum NIHIL, quàm quicquam, laudis nomine. Deinde si Sapiens dixisset, non tanta esset irrisio * sed stultus.

Hyperbole. Nihil nisi sapientia es: ille futilis, somnium:) Nec tu sapiens, sed sapientia: nec ille somniculosus, sed somnium, ὑπερβολή.

Sineres verò illum tuum) Ab argumento fabulæ repetit SINERES: & ἀμφοτέρως interrogat.

Totis sex mẽsibus. Totis sex mẽsibus) Totis, quasi longi sint: id est integris, vt ne vnum quidem diem minus à sex mensibus sciat quid cœpturus sit filius. Nimis comica & moralis assentatio.

Nares. Non olfecissem) Totum ridicule. Nam quid olfecisset, qui nondum quicquam scire cœpisset, cuiúsque naribus nihil obiectum fuisset? Nam ideo nares à naritate dictæ sunt, quòd nos odoratu doceant præsto & propè esse, quod adhuc oculi non vident.

Quàm ille quicquam cœperit?) Multum dixit, & Antè sex menses, & Olfecissem, & Prius quàm cœperit.

Vigilantiam tuam tu mihi narras?) Id est, quam maximè scio.

Sic fiet modo, vt nunc est) Non dicit Qui, sed respice ad argumentum, & ridebis hæc optantem Demeam.

Vt quisque suum volt esse, ita est.) Hæ sunt sententiæ & semper probabiles, & pro personis ridiculæ. Plautus in Milite glorioso, Nimia est miseria, nimis pulchrũ esse hominem.

Quid eum? Quid eum, vidistíne hodie?) Quid eum, initium interrogationis futuræ de persona alicuius. Sic in Heautontim. Sed Syrum. quid eum?

Tuúmne filium?) Hoc clare. Tuúmne filium?) Moris est vt qui cogitat quid respondeat, interrogatione remoretur.

Abigo. Mitto. Abactores. Abigam hunc rus.) Vt pecudem, dixit Abigam: non vt hominem, Mittam. Abigam) Hoc lentius. & Abigam quasi pecudem dixit: vnde & Abactores dicti sunt. Cicero in Verrinis, Equarum greges istum abigendos curasse.

Agere. Ager. Iam dudum aliquid ruri agere arbitror.) Hoc clare. Aliquid ruri agere arbitror.) Hoc plus est. quàm illic esse. vult enim cum laude eius loqui. vt suprà, Rei dare operam, ruri esse, parcum ac sobrium? Et Agere, proprie dixit. nam ab agendo, ager dictus est, quòd in eo multa agenda sunt.

Produxi. Qui egomet produxi.) Mutata præpositione, non Deduxi, sed Produxi dixit: id est porrò duxi.

Metui ne hæreret) Hæc translatio vt subleuat Ctesiphonem, ita AEschino inuidiosa est. nam Hæreret, non animo, nec voluntate: sed visco decipientis aucupis.

Quid autem?) Quid pro quare, vel ob quam causam. Virgilius, Quæ fortuna viris, classem quo littore linquant, Quid veniant. Cui contrarium in significatione id quod te oro. Quid.

Nihil reticuit:) Mirum enim, minorem fratrem non pepercisse maiori: nec reticuisse quicquid erat opus.

Adortus iurgio est.) Aggredimur, de longinquo: Adorimur, ex insidiis & ex proximo. nam adoriri, est aliquem oriri, id est exurgere. Aggredior. Adorior.

De psaltria istac.) Hic mire senē imitatus est: & memoriter, quia ille dixerat, Quid istæc iam penes vos psaltria est?

Interuenit homo de improuiso:) Interuenire, est in medio negotio, quasi ex insidiis superuenire, & opprimere in ipso actu eos, qui rem celatam vellent. Et vide quàm oratoriè narret gestionem rei, quæ nunquam facta sit: his enim fides fit. Interuenire.

Cœpit clamare,) ἀτεχνῶς totum, & Cœpit, & Clamare: & quod sequitur.

AEschine hæcine flagitia facere te?) Et accusatio à persona: & vide pondus in nomine AEschini.

Hæc te admittere) αὔξησις. nam plus est Admittere, quàm Facere. Hæc te admittere indigna) Pronum est hæc statim credere Demeam, de eo quem superius laudauerit, -non fratrem videt Rei dare operam, ruri esse, parcum ac sobrium? Vnde mira poetæ arte & initia, & media, & postrema sibi congruunt atque respondent. Auxesis.

Lachrumo gaudio.) Immoderata lætitia maxime parentum, lachrymas habet. Rectè ergo additum est, Gaudio: quia lachrymæ solum mœrorem significant. Lachrumo gaudio.

Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.) Hæc figura oratoria δεινότης dicitur. qua ostenditur non esse mediocre quod factum est. Dinotes.

Hui.) Quasi admiretur ipse quæ narrat. Hui.

Syre præceptorum plenus istorum ille.) Vide Demeam non desinere culpam AEschini in Mitionem conferre: quū è contrario præceptorum suorum vult esse quòd sapit Ctesipho. Istorum) Quæ dicis scilicet. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.

Phy:) Interiectio mirantis est. Phy.

Domi habuit vnde disceret.) Vnde, id est de quo. Vnde.

Fit sedulo.) ἀτεχνῶς dictum est Fit. Et sedulo, sine dolo, id est instanter: quia negligentes dolosi dicuntur. Sedulo. Negligentes.

Inspicere, tanquam in speculum, vitas omnium iubeo,) Videndum, an rectè speculum induxerit, quum alienas vitas dicit inspiciendas esse. nisi fortè ad causam admouendi speculi, non ad effectum referamus. nam causa inspiciendi speculi, emendatio est vultus: effectus, formæ per imaginem resultatio.

Callide.) Callidus dictus est etiam qui exercet dolos. Callidus dicitur, qui callum sibi vsu artis induxerit. Callidus.

Hoc laudi est, hoc vitio datur.) Non philosophicè, sed ciuiliter monet. non enim dixit, hoc bonum: sed, hoc laudi est. Nec, hoc malum: sed, vitio datur. Ergo vt idiota & comicus pater, non vt sapiens & præceptor.

Istæc res est.) Non quam rem gerit Mitio: non vt ille agit. Et significat, Hoe verum est, hoc vtile est. Istæc res est.

Porrò autem.) Propè delinitus erat Demea contra institutum argumenti. Artificiosè igitur poeta subiecit ex persona serui, vnde illum ad amaritudinem prouocet. Porro autem.) At verò, & huiusmodi principia narrationum sunt, quibus superiora sequentibus connectuntur.

Nam id nobis tam flagitium est.) Non dixit, Peccatum, irridens senem: sed, Flagitium. Et quidem flagitium, corrumpi pisces, vel talia.

Quòd queo,) Quod possum. sed sic maluit dicere, vt allusionem de sua arte

faceret Syrus:& hac re ostenderet nihil ab illo dici serio. Quòd queo,) A coquẽdo
sumpsit παρόμοιον. Sic & infrà, Sedulo moneo quæ possum pro mea sapientia. Et Ci-
Cocus. ceronis dictum refertur in eum, qui coqui filius secum causas agebat: Tu quoque ade
Coquus. ras huic causæ. Nam apud veteres coquus non per c literam, sed per q scribebatur.

Ad eundem illis præcipio modum:) Arguta imitatio ad deridendum Demeam, omnium quæ serio ille suprà dixerat.

Hoc salsum est, hoc adustum est,) Hæc contextè & coniunctè dicuntur: quia nõ vicissim Syro assentatur senex.

Pro mea sapientia.) διασυρτικῶς Sapientia dixit: quia condimentum gustu ac sapore temperant coci.

Speculum. Tanquam in speculum,) Et hîc SPECVLVM non ad imaginem vultus, sed ad contuitum contrapositæ rei retulit.

Nos quæ facimus,) Non coci, sed Mitio, AEschinus, & familia. An NOS pro DO-
Nos pro ego. MINI posuit? An NOS, pro EGO? & melius.

Sentio. Sentio:) Cum dilatione & vultuose dicendum Sentio.

Quid facias? Verum quid facias?) Quid facias, pro quid faciat, vnusquisque scilicet.

Vt homo est, ita morem geras.) Vtrum aptum prouerbium sit seruis, an etiam amicis? Vt est, Obsequium amicos, veritas odium parit. Et hæc sententia modo velut querela, demissa voce proferenda est.

Mentem vobis meliorem dari.) πρὸς τὸ VIS, respondit agresti feritate. nam respondendum erat, RECTE, aut VALEAS. sed hic, ne vel abiens blandus esset, pro salutationibus ipsis amaras supponit. Et memẽto etiam hunc eundem insalutatum
Melior mens. relinquere, qui adueniens paulò antè, nec salutauerat, nec resalutauerat fratrem. Meliorem autem, pro bona ac tolerabili posuit. non enim bonam credit, vt meliorem optet. sic Virgilius, Dii meliora piis, errorémque hostibus illum.

Tu rus hinc abis?) Vult Syrus nosse an eat. Tu rus hinc abis?) Qui consuetudinis memor est, animaduertit has interrogationes non inquirendi causa poni, sed admonitionis loco esse apud eos, quos velimus abscedere. Sic igitur interrogat vt hortetur: & sic pronuntiat, vt & sciat, & approbet quod rogat.

Nam quid tu hîc agas,) Addidit hortatum, vt quamprimum abeat.

Is quã ob rẽ. Quando is, quam ob rem.) Noua locutio, Is quam ob rem: pro, Is propter quem. sic & alibi, In eo me oblecto: solum id est charum mihi.

Illum curo vnum:) Vnum cum exceptione. & tamen sic loquitur, vt appareat illum non posse sibi imperare obliuionem AEschini. nam idcirco addidit, Quando ita vult frater, de istoc ipse viderit. Amare cœpit. & ideo tenet, Nam ambos curare, propemodum reposcere est illum quem dedisti.

Quis illic est quem procul video? éstne hic Hegio) Inuenta causa est cur nõ abeat Demea, propter reliquam fabulæ partem: & simul aliud additur quo indignetur. Be-
Næ. ne autem dubitat, & familiam * ciuem, & multum absens à conspectu ciuium.

Illiusmodi. Næ illiusmodi iam nobis magna ciuium penuria est,) Næ, valde. Illiusmodi)
OEconomia. Cuiusmodi est Hegio, id est qualis. Et magna οἰκονομίᾳ senex laudatur, vt postulationi eius statim adsit fides.

Haud citò mali quid ortum ex hoc sit publice.) Verum hoc optantis est ne moriatur? an est testimonium vitæ hominis nunquam obfuturi reipublicæ?

Reliquiæ. Vbi etiam huius generis reliquias restare video!) Paucos ac raros bonos. nam re-
Restare. liquias, pro relictis paucísque dixit. ideo Restare etiam dictum est.

Viuere etiam nunc lubet.) Ex hac delectatione ostenditur, Demea & quàm peccãtibus sit amarus ac sæuus: & quàm facilè huius incusatione tanquam graui testimonio crediturus sit: & quantum doliturus super AEschino, qui displiceat talibus viris.

ACTVS TERTII, SCENA IIII.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

RO di immortales, facinus indignum: Geta Senarii Iābici.
P Quid narras! G. sic est factum. H. ex illáne familia
Tam illiberale facinus esse ortum? ô AEschine,
Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet
De psaltria hac audiuit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit: hei mihi
Vtinam hîc propè adesset alicubi, atque audiret hæc.
H. Ni facient quæ illos æquum est, haud sic auferent.
G. In te spes omnis Hegio nobis sita est.
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendauit senex.
Si deseris tu, periimus. H. caue dixeris,
Neque faciam: neque me satis piè posse arbitror.
D. Adibo. saluere Hegionem plurimum
Iubeo. H. te quærebam ipsum, salue Demea.
D. Quid autem? H. maior filius tuus AEschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium est viri.
D. Quid istuc est? H. nostrum amicum noras Simulum,
* Atque æqualem? D. quidni? H. filiam eius virginem (Atque) prior
Vitiauit. D. hem. H. mane, nondum audisti Demea syllaba pertinet ad versū
Quod est grauissimum. D. an quidquam est etiam amplius? præcedentē.
H. Verò amplius. nam hoc quidem ferundum aliquo modo est:
Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia;
Humanum est. vbi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus vltrò lachrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est, virgo ex eo

Compressu grauida facta est, mensis hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam (si dis placet)
Parauit, quicum viuat: illam deserat.
D. Pro certóne tu istæc dicis? H. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, vt captus est seruulorum non malus,
Neque iners, alit illas: solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce: vinci, quære rem.
G. Imò hercle extorque, nisi ita factum est Demea:
Postremò non negabit: coram ipso cedó.
D. Pudet: nec quid agam, neque quid huic respondeam,
Scio. PAMPH. miseram me, differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem: serua me obsecro. H. hem,
Númnam illa quæso parturit? G. certè Hegio. H. hem,
Illæc fidem nunc vestram implorat Demea.
Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.
Hæc primùm vt fiant, deos quæso, vt vobis decet.
Sin aliter animus vester est, ego Demea
Summa vi hanc defendam, atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: vnà à pueris paruoli
Sumus educati: vnà semper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem vnà pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar: denique
Aliàs, illam Animam relinquam potius, quàm * illas deseram.
Quid mihi respondes? D. fratrem conueniam Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
H. Sed Demea hoc tu facito tecum animo cogites:
Quàm vos facillime agitis: quàm estis maxumè
Potentes, dites, fortunati, nobiles:
Tam maxume vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos vultis perhiberi probos.
D. Redito: fient, quæ fieri æquum est, omnia.

H. Decet te facere. Geta duc me intrò ad Sostratam.
D. Non me indicente hæc fiunt: vtinam hoc sit modo
Defunctum. verùm nimia illæc licentia
Profectò euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

P RO DI immortales,) Hæc scena fidem amici erga defunctum, maturitatem senilis orationis, & accusationem eius, quem lædere nolit ipse accusator, continet.

Facinus indignum:) Iam narrauit Geta: & rectè. non enim apud spectatores iterum fuerunt dicenda quæ dicta sunt. Illud sanè admirandum, eiusmodi Hegionis verba induci, qualia esse debuerunt tantopere laudati viri, & eiusdem Hegionis ac Demeæ.

Quid narras?) Mirantis est, non interrogantis.

Tam illiberale facinus) Id est, non odisse cui succenseas, laudare homines, factum reprehendere.

O AEschine, pol haud paternum) Mira maturitas: in qua nescias vtrũ magis iniuriam illatam orbæ virgini, an AEschinum peccasse plus doleat. seruatur enim in Hegione quòd vir bonus sit & amicus.

Haud paternum istuc dedisti.) Deest, facinus. & Dedisti, pro fecisti. Sed sic dicitur in re magna: vt, -dabit ille ruinas Arboribus, stragémque satis. Dare.

Videlicet de psaltria hac audiuit,) Videlicet, confirmatiuum est. vt videlicet, videre licet: sic scilicet, scire licet: ilicet, ire licet. De psaltria hac audiuit,) Sic errat Demea, vt intelligatur quantum debeat irasci in iis quæ inopinata audiet. Videlicet. Scilicet. Ilicet.

Is nihili pendit:) Is, abundat. vt in Heauton. Perii: is mihi, vbi adbibit plus paulò, sua quæ narrat facinora! Aut is, pro ipse: subiunctiuum pronomen minus quàm finitum. Is.

Vtinam hic propè adesset) Quasi non crediderit dicenti, In ore est omni populo.

Ni) Si non, significat.

Quæ illos æquum est,) Subauditur, Facere, à superiori per σύλληψιν intellectum. Syllepsis.

Haud sic) δεικτικόν est. Haud sic auferent.) Quomodo accipimus, Haud sic auferent? an factum suum auferent sic? An, si correxerint culpam, non silentio transituros ipsos, vel ipsum quod factum est? Haud sic auferent.) Id est leniter abibũt, vel subtrahent culpam. Haud sic auferent.) Senilis & matura comminatio, & est SIC demonstratio, gestum continens leuissimæ ac paruæ significationis.

In te spes omnis Hegio) Vt narratio non fuerit necessaria: ita preces interponendæ sunt.

Tu es patronus, tu parens:) Patronus aut temporale nomen est defensoris: aut certe appellatio est, per quam ostenditur quid illi cultus & obsequii debeatur. est enim nomen ad aliquid. Parens autem, veri amoris nomen est: & æquali loco continet interpretationem. Et vide quàm vigilanter poeta, quum simpliciter matronam de absente Hegione loquentem induceret, COLVIT NOS, dixit: quum seruus & supplex ad præsentem loquitur, TV ES PATRONVS, inquit. Patronus. Parens.

Ille tibi moriens nos commendauit senex.) Seruus magnum veritatis indicium addidit, dicendo Moriens. nemo enim moriens non vera loquitur & vrgentia. vnde in iure vltima iudicia, certiora sunt. Sic alibi, Hanc mihi in manum dat: mors continuò ipsam occupat. Vltima iudicia.

Deficere. Prodere. Deserere. Desertores milites.

Si deseris tu,periimus,) Proprie:quasi patrono,nam Socius deficit,Parens prodit, Patronus deserit.Sic Sallustius, Post defectionem sociorum & Latii. Et, -vnius ob iram Prodimur.Et,Prodidisti & te,& illam miserá,& gnatum:quod quidem in te fuit.Plautus,Qui libertos habent,eos deserût.Hinc & milites,qui defensores patriæ deberent esse,desertores esse dicuntur. Hæc autem omnia magnam vim habent, si per singulas partes orationis considerentur, ad commouendum precibus Hegioné. Et,Tu es patronus,ab honesto:Tu es parés,à iusto. Si deseris tu,periimus.) Et huic rei maxime respondet oratorie,quæ illum maxime commouit.Vt,En ego victa situ.Et,Pulsus ego? Alii πρὸς τὸ periimus,τῷ ἐνφραμένῳ responsum putant.

Satis piè posse) Deest,facere. Neque me satis piè posse arbitror.) Honesta locutio,qua significat quicquid fecerit pro pietatis debito illis merito parum esse.Sensus autem hic est,Neque faciam quod nefas est,vt vos deserá: nec hoc ipsum quod facio,satis pium est pro tára necessitudine. Et bene addidit Satis.vt,Et sapiens,non tamen satis.

Iubeo.

Saluere Hegionem plurimum iubeo:) Ideo prouidit Demea, non prouisus est, quia oportuit illum audire quæ loqueretur Hegio:& ex illius iam verbis in indignationem moueri. Iubeo autem,volo significat:ab eo quod sequitur,id quod præcedit.Non iubemus enim,nisi quod voluerimus.& est Homericum.

Maior filius tuus AEschinus,) Artificiosa postulatio:in qua,ne statim Demea diceret,nihil ad se hanc querelam pertinere,quippe qui Ctesiphonem curare debeat, infertur causa cur non dissimulet pater,quia filius:quia maior est:quia AEschinus,siquid est in ipso nomine charitatis:quia fratris adoptiuus:quia bonus & liberalis:& cótra hæc,quibus laudatus est,fecit.

Neque boni,) Quasi id quod est,velit quod esse debet.

Bonus. Liberalis.

Neque liberalis functus est officium viri.) Quærendum inter bonū & liberalem quid intersit. An bonus est,qui non nocet? Liberalis,qui etiam prodest? An bonus, qui non peccat in facto? liberalis,qui nec verbo quidem?

AEqualem?) ὁμήλικα.

Quidni.

Quidni?) Plus est QVIDNI, quàm NOVERAM. nam quasi corripit dubitantem,dicendo,Quidni:vt subaudiatur,Nouerim.

Filiam eius virginem vitiauit.) Vides quantum valeat iniuria,vel dignitas personarum. Non contentus facinore,personas credidit antè proponendas.

Hem.

Hem.) Interiectio est irati vehementer: quippe qui aliud vitium audiebat, præter crimina quæ sciebat.

Quod est grauissimum) Quia illud graue.

Amplius.

An quicquam est etiam amplius?) Amplius,quantitatis est.nam ideo, Nondum etiam audis quod est grauissimum. Amplius?) Id est maius.

Persuasio. Impulsio.

Persuasit nox,amor,vinum,adolescentia:) Plautus in Bacchidibus, Quia istoc illecebrosius fieri nihil potest. Nox,mulier,vinú,homini adolescentulo.Et hæc omnia ab impulsionis parte dicuntur, non à ratiocinationis.Ideo & PERSVASIT dixit.nam instans persuasio,impulsio dicitur:vt ipse,Dum in dubio est animus,paulo momento huc illuc impellitur. Persuasit nox,amor,vinum,adolescentia:) Hæc inferuntur ἀσυνδέτως,vt multa videantur. Vinum,) Plus dixit,quàm si vinolentiá diceret. vt,Tu nihil nisi sapientia es, ille somnium. Proximum huic, & simile est in Hecyra, -cú virgine vnà adolescens cubuerit Plus potus,sese illa abstinere vt potuerit. Non verisimile dicis, nec verum arbitror. Virgilius, Bacchus & ad culpam causas dedit.

Humanum est.) Nihil tandem ex ea sumptum consuetudine est, quod non humanum. & hoc dicere solemus vbi peccatum quidem non negamus, sed tolerabile esse dicimus.

Vbi scit factum,) Id est intelligit & sentit:quia suprà futuræ peccauerit

& quia qui impulsione peccat, non peccat ratiocinatione. Hic locus illi rei occurrit, Cur ergo tacuisti?

Venit ipsus vltrò lachrymans,) Mire: & ad matrem venit vltrò lachrymans, ne quòd leniter, aut mollius mulier tulisset, propè pactionem iniisse videretur.

Orans, obsecrans,) Orare, est placidos petere: Obsecrare, iratos rogare. Vnde plus facit obsecrans, quàm orans: plus verò orans, quàm rogans. Cicero, Orare & rogare. Orare. Obsecrare. Rogare.

Ignotum est, tacitum est, creditum est:) ἀσυνδέτως per εὐτροπίαν vt solet, hîc loquitur: vt, Imus, venimus, videmus. Ignotum est autem, quòd vltrò venerat & lachrymans: tacitum est, quòd orabat & obsecrabat: creditum est, quòd fidem dabat & iurabat. Et honestius impersonaliter, quàm ignouimus, tacuimus, credidimus.

Virgo ex eo compressu grauida facta est,) Hæc addidit, ne ex viliore vsu, inhonesta patientia virginis ad conceptum libido peruenerit. & præterea quia & hoc potuit dici, Ille quidem vitiauit virginem: sed quid si ex alio concepit postea, quæ nunc grauida facta est? Idcirco & à vitio virginis tempus ostendit: vt cum facto ratio conueniret.

Ille bonus vir, nobis psaltriam (si dis placet) parauit,) Conclusio accusationis. &, Bonus vir, εἰρωνεία quidem est, sed ab eo posita, qui indignetur virum bonum esse debuisse qui non sit: vt suprà, Neque boni, neque liberalis est functus officium viri. Et simul considera quo nomine AEschinum vocet, virum appellans scilicet, qui vult eius certa esse promissa, & qui illum iampridem videri maritũ velit: NOBIS autem, ex abundanti τῷ ἰδιωτισμῷ ad indignationem relatum est. Si dis placet.) Bene interpositum ad inuidiam, Si dis placet: scilicet per quos iuratum est. Ille bonus vir) εἰρωνεία indignantis in loco addita est verbis ardentibus. Psaltriam nobis) τῷ ἰδιωτισμῷ. sic enim dicimus: & est consuetudinis peruulgatæ. Ironia.

Illam deserat.) Id est, cui econtrario, dum viuat, obstrictus est. Et DESERAT, virginem scilicet.

Pro certone tu istæc dicis?) Hoc ideo non dicit, quia fidem non habeat narranti: sed quia mira sunt scelera.

Mater virginis in medio est,) Terribiliter satis, In medio est: quasi retineri non possit, nec cohiberi quin rem probet. Et præterea, quum argumentorum genera duo sint, ἔντεχνον καὶ ἄτεχνον: sicut in rebus manifestis ἀτέχνῳ vtitur. Hoc ergo, sublatis superciliis dicendum est, In medio est. nam lentius erat, si diceret, Præsto est. In medio est.

Ipsa virgo,) Scilicet quæ in AEschinum reum & testis & crimen est. Et ideo addit, RES IPSA: Id est pondus vteri, exactis ad pariendum mensibus.

Præterea, vt captus est seruulorum non malus,) Ad hæc, intelligamus aliter dici non inertem Socratem: aliter non inertem seruum: aliter non malum Scipionem esse: aliter non malum seruum esse. Præterea, vt captus) An, quantum capit animus seruilis, tantum non malus neque iners Geta? An vt captus est seruulorum, quemadmodum sæpe aucupium in seruis habendis bonum euenit? Vt in captu auium, vel piscium, vel ferarum plurimum fortuna dominatur. Et hoc ideo, quia seruum euenire bonum, non ratio est aut natura, sed casus est, vtpote in re rarissima: vt sit, vt captus est seruorum, id est euentus est in seruis. Vt captus est seruulorum.) Id est vt se habet conditio seruorum. Afranius in Simulante, Is vt seruorum captus est, facillime domo atque nostra familia prouenditur. Ergo CAPTVS sortem intelligo. Captus seruulorum.

Non malus,) Id est fidelis. Non malus.

Neque iners,) Id est artem habens. Oratoriè futurum testem & iudicem laudat: sed ne improbe facere videatur, parcius id facit. non enim dixit, bonus & solers: sed, quod in seruo sufficit, non malus, neque iners. Et proferendi Getæ hæc maxi- Non iners.

me causa est: nequod permittere videatur in seruo pauperis, atrocius fiat. & simul vt hæc παρέπλασις non contristet Getam: quem prius laudat dicturus, Hunc abduce: vinci, quære rem.

Alit illas: solus omnem familiam sustentat:) Duas hic res docet: & vnde hæ viuát: quod testimonium pudicitiæ est. & grauem testem posse esse Getam. Solus.) Incerta distinctio est, solus. sed melius, Solus omnem familiam sustentat. Hoc verbo tenuis victus ostenditur, quod bene frugi esse monstratur in fœminis.

Abduce. Hunc abduce: vinci, quære rem.) Non multum permittit, vtpote de alieno seruo. ideò Geta plus de se largietur. ipse tamen ἀσυνδέτως tria posuit, vt multa videretur dicere. Hunc abduce:) vt, Tu Voluse armari Volscorum edice maniplis. Nam postea, e litera, huiusmodi verbis aucta est. Hunc abduce: vinci,) Bono ordine. & Abduce: ab hoc illuc vbi nemo possit intercedere. & Vinci: ne solutus, vt sciat si

Quære rem. verum seruus accuset. Quære rem.) Latenter præter vincula, etiam tormenta significauit: nam hoc, Quære rem: pete rei veritatem, significat.

Imò hercle extorque,) ἐπίχυσις πίστις. Et bene ipse de se plus & apertius, quàm Hegio, largitur. Extorque,) Multum dixit: non Torque, sed Extorque. Torquemus

Torquere. Extorquere. enim hominem: Extorquemus veritatem.

Pudet:) Aduersus hoc dicit, & perturbatus Demea. Maioris erit ponderis PVDET dictum, si ME nec addas, nec subaudias.

Differor doloribus. Differor doloribus,) Diuellor, discrucior, dilaceror. Et proprie hoc genus querelæ conuenit parturienti, & cui viscera distenduntur: & ei quæ inexpertum dolorem nunc primùm sentiat.

Iuno Lucina fer opem,) Bona procuratio poetæ: vt & vox parturientis, pro testimonio succedat ad inflammandum Demeam. Et nota, puellarũ, quæ in comœdiis honestæ sunt, & ex amore dicuntur, aut nullam in scena esse, aut rarissimam vocem. Fer opem,) Partui.

Serua me obsecro.) Parturientem. Duas enim res poscit hæc precatio: & nascentis & parturientis salutem.

Numnam illa quæso parturit?) Illa scilicet de qua sermo est. quid enim opus fuerat nomine?

Implorare. Illæc fidem nunc vestram implorat) Hæc oratoria πλάσις est. non enim verè rogat: sed videtur hoc facere. Et implorare, est in malis positos cum ploratu aliquem rogare.

Ius. Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.) Artificiose: ne totum simpliciter agendo, diffidere causæ videatur. Ius igitur legum intelligitur.

Deos quæso vt vobis decet.) Hoc est non voluntate aduersarium fore. Vt vobis

Decet vobis. decet.) παρωνυμιῶς dixit, non vt puellæ vtile est, sed vt vobis decet. Vobis decet.) Græce dixit, ὑμῖν πρέπει. & deest, facere.

Sin aliter animus vester est,) Officium amici exequitur in reddenda causa cur aduersarius futurus sit.

Ego Demea summa vi hanc defendam.) Non dixit id quod est, Vos vlciscar: sed, Hanc defendam.

Atque illum mortuum.) Idonea causa est, aduersus viuos querimoniam faciendo pro mortuo scilicet: qua in re, & de officio suo locutus est, & exaggerauit culpam in AEschinum, qui videbatur in vno & eodem facinore viuos mortuósque læsisse.

Cognatus mihi erat:) Causa exposita, iam agit Hegio de persona sua, vtrum rectè faciat: vt quàm personam inducit * ostendat habiturus. Quum

Amicitiarũ duo genera. amicitiarum duo genera sint, vnum necessarium, id est propinquitas sanguinis: alterum voluntarium, quo nobis etiam alienissimi coniunguntur: Mitionem dicit ac Demeam, & viuos, & voluntarios tantùm sibi amicos esse. Simulum verò, & mor-

tuum, & non solùm voluntate, sed necessitate amicum fuisse coniunctum. In qua re & illi non deerit, & his purgatur. Sed &, Cognatus mihi erat, vultu adiuuat: quia non à coniunctione inceptiua sumpsit exordium. Cognatus mihi erat:) Officia multa contra officium vnum Demeæ amicitiæ ac Mitionis.

Paupertatem vnà pertulimus grauem.) ἐπαναφορὰ est. quia magis coniungit malorum consortium, quàm bonorum. Epanaphora.

Nitar, faciam, experiar:) Sic dicit, ne dicat VINDICABO: quod vult magis significatum esse, quàm dictum. Et ne ei diceretur, nihil poteris: quod ad incipiendũ sufficit, dixit, Experiar.

Animam relinquam potius,) Modesta comminatio: prius quid sibi possit euenire dixit, quàm quid passurus sit AEschinus.

Fratrem conueniam Hegio:) Vultuose pronuntiandum, hoc quod addidit, Hegio. quasi dicat, In manu fratris est constitutum, non mea.

Quid mihi respondes?) Respondere proprie dicitur quum lis intenditur. Respondere enim, est priorem alloqui, quasi respondere, verba fundere. vt, Funditque has ore querelas. Respondere, Posteriore loco dicere. Respõdere.

Sed Demea hoc tu facito) ἐπιθεράπευσις suprà habitæ comminationis.

Quam vos facillime agitis,) Vt & suprà, facilem victum paret. Et vide quàm oratoriè laudes sumpserit argumenta suadendi.

AEquo animo æqua noscere oportet,) bene dixit, æquo animo: quia potentiori & fortiori contra naturam est æquitas.

Redito:) Prosequebatur eum, quemadmodum apparet ex verbis.

Decet te facere.) Solicita obsequela Hegionis, vltima in loquendo, ostendit impotentiorem personam contra AEschinum, quo magis gaudium crescit comœdiæ: quando tali ac tanto, pauperior puella, sed tamen cupita, iungetur.

Non me indicente) Quia dixerat, Ipse sentiet posterius. Et nimis dura compositio est: sed apta irascenti.

Vtinam hoc sit modo defunctum:) Vtinam, desperandi vim habet. Hoc, id est negotium, id est raptus virginis. Defunctum, finitum, id est vt non peiora committat. Defunctum, finitum, id est ne vlterius peccet AEschinus. Vtinam. Defunctum.

Nimia illæc licentia) Quam illi dat Mitio.

Profecto euadet) Per ardua & prærupta veniet. Euadere.

Hæc euomam.) Non Effundam, sed Euomam: vtpote quæ me ægrum faciunt, quibus me releuabo, cum languor ille egestus sit. nam Euomam, hoc translatione significat. Euomere.

ACTVS TERTII SCENA V.

HEGIO.

BONO ANIMO fac sis Sostrata, & istam, quòd potes, Senarii.
Fac consolere. ego Mitionem, si apud forum est,
Conueniam: atque vt res gesta est, narrabo ordine.
Si est, facturus vt sit officium suum,
Faciat: sin aliter de hac re est eius sententia,
Respondeat mihi, vt quid agam quamprimum sciam.

ONO ANIMO fac sis Sostrata,) Hi sex versus in quibusdam non feruntur. In hac scena videtur iam locutæ Sostratæ Hegio respondere. Potest tamen & ipse incipere, tanquam qui & rem nouerit, & mœrore eius moueatur. Bono animo fac sis Sostrata,) Meminisse debemus, quòd dixit, Due me intro ad Sostratam. & quia hoc INTRO, in proscenio est

Intro. non post scenam. nam aliud significat, Eamus intro, vbi dicitur, Intus despondebitur, intus transigetur, si quid est quod restet. illud enim interius agitur extra omne proscenium.

Sis. Fac sis Sostrata,) Sis honorifice additur verbo, ne quod imperatiuo modo pronuntiatur, superbum sit. Deductum est autem à senatusconsulti formula: vbi enim aliquid senatus consulibus iniungit, addit, si eis videatur.

Quod potes. Et istam quod potes) Quia vox ipsa tristis, & circa tristem filiam, QVOD POTES dixit.

Fac consolere:) Duas res dixit, quas & ordine locutus est, Et tu bonum habe animum, inquit: & filiam fac habere.

Ego Mitionem,) Quia Demeam iam vidit.

Si est facturus officium) Hoc dicendo, promittit eum esse facturum, nam facile est vnumquenque suo officio fungi.

Vt quid agam quamprimum sciam.) Maturè: neque comminatur, neque segnem ostendit se fore.

ACTVS QVARTI SCENA I.

Iambici quadrati acatalectici, vno aut altero trochaico catalect. misto. Dimeter vnus Iambicus.

CTESIPHO. SYRVS.

IN' patrem hinc abisse rus? S. iam dudum.
A C. dic sodes. S. apud villam est.
Nunc eum maxume operis aliquid facere credo. C. vtinam quidem,
Quod cum salute eius fiat, ita se defatigarit velim,
Vt triduo hoc perpetuo prorsus è lecto nequeat surgere.
S. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. C. ita. nam hunc diem
Miserè nimis cupio, vt cœpi, perpetuũ in lætitia degere.
Et illud rus nulla alia causa tam malè odi, nisi quia
Propè est: quòd si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quàm huc reuerti posset iterum.
Nunc vbi me illic non videbit, iam huc recurret sat scio;

Rogabit me, vbi fuerim, quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? S. nihílne in mente est? C. nunquã quidquam. S. tantò nequior.
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? C. sunt: quid postea?
S. Hisce opera vt data sit. C. quæ non data sit? non potest fieri. S. potest.
C. Interdiu: sed si hîc pernocto, causæ quid dicam Syre?
S. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari!
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchrè calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quàm ouem reddo. C. quo modo?
S. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum:
Virtutes narro. C. meas? S. tuas: homini ilico lachrumæ cadunt
Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. C. quidnam est?
S. LVPVS IN FABVLA.
C. Pater est? S. ipsus est. C. Syre quid agimus? S. fuge modò intrò: ego videro.
C. Siquid rogabit, nusquã tu me: audistín'? S. potín' vt desinas?

A IN' patrem hine abisse rus?) Hic ostenditur timiditas boni adolescẽtuli, & verti * se ad peccandum ex delicti conscientia, & reuerẽtia parentis apparet. Item mos verorum patrum circa filios, Syro Demeã describente. Ain' patrem hinc abisse rus?) Compendio ostenditur quid sit iam locuturus Syrus.

Nunc cum maximè operis aliquid facere credo.) Vide quasi ἰδίωμα verborum Syri esse, de opere loqui. sic enim dicit & Demeæ: sed illud, falsò: hoc, serio.

Vtinam quidem,) Apud villam sit, subaudiendum: & distinguendum antè quàm inferatur quod sequitur.

Quod cum salute eius fiat,) Hoc non est odisse patrem: sed tantum timere ex proprio delicto. seruatur enim in eo & amor filii, & amoris effectus.

Vt triduo hoc perpetuo) Quantum sufficiat amatori. etenim non opus erat Perpetuo dicere, si Triduum dixisset. Triduo perpetuo vel triduum.

Et istoc siquid potis est rectius.) Deest, addi. nam si mortẽ significaret, non conueniret adolescentem ita dicere. videtur enim plus temporis optasse languori.

Nam hunc diem misere nimis cupio,) Moriatur scilicet. & hoc aduersus seruum debet dicere, ne indecorum adolescentis personæ sit hæc ita dixisse : quamuis eiusmodi adolescentes inducant comici, vt Neuius in Tribaselo, Deos quæso vt adimant & patrem & matrem meos. Misere nimis cupio,) NIMIS abundat, more comicorum, qui hoc dicto asseuerationem inculcabant.

Cupio, vt cœpi, perpetuum in lætitia degere.) Qui & suprà dixit, Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

Et illud rus nulla alia causa tã malè odi,) Mire ostendit omnia ex delictis in prauum verti: adeò vt miseram putet adolescens suburbanã villam: qua re cæteri delectantur. Illud ergo tanquam cum detestatione dixit: & MALE & NIMIS & MISERE. nam nimium, & malum miserúmque est secundum illam sententiam, Ne quid nimis.

Quòd si abesset longius,) Amori magis, quàm rei, consulit adolescens.

Iam huc recurret sat scio.) Mire de sene, Recurret dixit, vt eius instantiam demonstraret.

Nihílne in mente est?) Sic hoc accipiendum est, vt adolescenti libero malitiam putemus, non sapientiam deesse: adeò in hac re magister est seruus.

Nũq̃ quicquã — Nunquam quicquam.) παρέλκον, pro nunquam: id est non.

Parelcon. — Tanto nequior.) Sic hoc dictum est, vt è contrario dicimus, Tanto melior.

Tãto nequior — Cliens, amicus, hospes nemo est vobis?) Vide magistrum ad nequitiam, vt simplici adolescenti mẽtiendi viam demonstret, & honestum tentet afferre argumentum ad mendacium, propter clientem, amicũ, aut hospitem in vrbe cessare visum. quod tamen nec sic intelligit rudis ac rusticus adolescens. Cliens, amicus, hospes nemo est vobis?) Mire sic interrogauit, vt qui agrestes inhumanósque reprehendat, & insociabiles aliis, propter asperitatem rustici senis.

Hisce opera vt data sit.) A superiore subauditur, Veniat in mentem: id est cogita dari potuisse: & datam dicito.

Quæ non data sit?) Hìc de facto quæstio est, in qua quidem disputant quædam tunc possibilia intelligi, quando facta sint. quum autem non fiunt, non modo non fieri, sed ne possibilia quidem esse dicenda. qui locus περὶ δυνατῶν dicitur.

Potest.) Iterum subauditur, Fieri, Vt data sit: vel Vt credatur data.

Interdiu.) Bene: quia amatori maxime nocte opus est.

Quàm vellẽ. — Vah, quàm vellem etiam noctu) Hoc vtriusque personæ conuenit, sed melius & Syro, & facetius dicitur. & quidam totum Ctesiphoni assignant abusque Interdiu. Et Quàm vellem, proprie dicimus in his quæ non videmus fieri. Bene igitur deficiẽte argumento, cum aliud non inueniret, in vota conuersus est. vnde videntur magis hæc verba Ctesiphonis esse.

Callere. — Calleo.) Callide scio.

Feruere. — Cum feruit maxume,) Tertia coniugatione dixit, vnde feruĕre dicitur, correpta media syllaba.

Quo modo?) Miratur, quia timet eum quem iste contemnit.

Laudarier te audit libenter:) Quod à Demea dicitur, in omnes parentes dici puta. nam nemo tam asper est pater, vt non statim mitescat laudato filio.

Virtutes. — Virtutes narro.) Non dicit elegantem indolem: sed virtutes. Virtutes autem sunt

Meas. — perfecti sapientis, vel diui alicuius. Et bene cum stupore respondet MEAS? ostendens quod nullæ essent.

Meas? Tuas?) Cum gestu pronuntiare debemus, vt intelligatur irrisio.

Quasi puero, gaudio.) Deest, præ: vt sit, Præ gaudio.

Lupus in fabula. — Lupus in fabula.) Silentii indictio est in hoc prouerbio: atque eiusmodi silentio vel in ipso verbo, vt ipsa fabula conticescat. Quia lupum vidisse homines dicimus, qui repente obmutuerint: quod ferè iis euenit, quos prior viderit lupus: vt cum co-

gitatione in qua fuerint, etiam voce & verbis careant. Sic Theocritus, ὀν φύξη, λύκον εἶδες. Et Virgilius, -vox quoque Mœrin Iam fugit ipsa, lupi Mœrin videre priores. Alii putant ex nutricum fabulis natum, pueros ludificantium terrore lupi paulatim Capua venientis vsque ad limen cubiculi. Nam falsum est quod dicitur interuenisse lupum Neuianæ fabulæ alimoniæ Remi & Romuli, dum in theatro ageretur.

Fuge modo intro:) Non dixit I, vel abi, vel vade: sed fuge, tanta celeritate opus est. Fugio.

Siquid rogabit, nusquam tu me:) Magna virtute Terentius rudem, simplicem, timidúmque inducit Ctesiphonem ab initio: vt is sit qui mox opprimeretur cũ meretrice accumbens, interuẽtu patris, ob imprudentiam ac rusticitatem suam. Nusquam tu me:) Familiaris ἔλλειψις, & apta properanti. quare hæc omnia pressa voce cum celeritate pronuncianda sunt.

ACTVS QVARTI SCENA II.

Trochaici quadrati catalectici, vnus Denarius, paucis Iambicis immistis.

DEMEA. CTESIPHO. SYRVS.

NAE EGO homo sum infœlix! primum fratrem nusquam inuenio gentium:
Præterea autẽ dum illum quæro, à villa mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri: nec quid agam scio.
C. Syre. S. quid ais? C. me quærit? S. verùm. C. perii. S. quin tu animo bono es.
D. Quid hoc (malùm) infœlicitatis? nequeo satis decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:
Primus porrò obnuntio: ægrè solus, siquid fit, fero.
S. Rideo hunc: primùm ait se scire, is solus nescit omnia.
D. Nunc redeo: si fortè frater redierit, viso. C. Syre
Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. S. etiam taces?
Ego cauebo. C. nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi:
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutissimum est.

S. Age, tamen ego hunc amouebo. D. sed eccum sceleratum Syrum.
S. Non hercle hîc quidem durare quisquam, si sic fit, potest.
Scire equidem volo, quot mihi sint domini: quæ hæc est miseria?
D. Quid ille gannit? quid volt? quid ais bone vir? hem, est frater domi?
S. Quid (malùm) bone vir mihi narras? equidem perii. D. quid tibi est?
S. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum, & istam psaltriam
Vsque occîdit. D. hem, quid narras? S. hem, vide vt discîdit labrum.
D. Quamobrem? S. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum rus hinc modò
Produxe aiebas? S. factum: verùm venit pòst insaniens.
Nihil pepercit: non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modò puerum tantillum in manibus gestaui meis?
D. Laudo Ctesipho, patrissas: abi, virum te iudico.
S. Laudas? næ ille continebit posthac, si sapiet, manus.
D. Fortiter. S. perquàm: quia miseram mulierem & me seruolum,
Qui referire non audebam, vicit, hui perfortiter.
D. Non potuit melius: idem sensit quod ego, te esse huic rei caput.
Sed éstne frater intus? S. non est. D. vbi illum quæram, cogito.
S. Scio vbi sit, verùm hodie nunquam monstrabo. D. hem, quid ais?
S. Ita. D. diminuetur tibi quidem iam cerebrum. S. at nomen nescio

Illius hominis,ſed locum noui vbi ſit. D.dic ergo locũ.
S. Noſtín' porticum apud macellum hanc deorſum? D. quidni nouerim?
S.Præterito hac recta platea ſurſum; vbi eò veneris,
Cliuos deorſum vorſum eſt: hac te præcipitato:poſtea
Eſt ad hanc manum ſacellum:ibi angiportũ propter eſt.
D. Quonam? S.illic vbi etiam caprificus magna eſt.noſtín'? D.noui. S.hac pergito. Videntur cretici.
D. Id quidem angiportum non eſt peruium. S.verum hercle,vah,
Cenſén' hominẽ me eſſe? erraui. in porticũ rurſum redi:
Sanè hac multo propius ibis,& minor eſt erratio.
Scín' Cratini huius ditis ædes? D.ſcio. S. vbi eas præterieris,
Ad ſiniſtram hac recta platea:vbi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram prius, quàm ad portam venias: apud ipſum lacum
Eſt piſtrilla,& ex aduorſum eſt fabrica: ibi eſt. D.quid ibi facit?
S. Lectulos in ſole iligneis pedibus faciundos dedit,
Vbi poteris vos. D.recte ſané. ſed ceſſo ad eũ pergere?
S. I ſanè,ego te exercebo hodie,vt dignus es ſilicernium.
AEſchinus odioſe ceſſat: prandium corrumpitur.
Cteſipho autem in amore eſt totus. ego iam proſpiciam mihi.
Nam iam adibo,atque vnum quicque,quod quidem erit belliſſimum,
Carpam:& cyathos ſorbillans paulatim hunc producam diem.

AB ego homo ſum infœlix!) In hoc actu exemplum eſt,neminem facilius,quàm optimum quenque falli atque deludi,vt Virgilius ait.Et Næ, N valde ſignificat. vt,Næ illi vehementer errãt, Cicero in Catilinam. Næ ego homo ſum infœlix!) Vide initium conueniens perpetuo mœrori Demeæ: per totam fabulã,aut Diſperii dicit,aut Defeſſus ſum, aut aliquid tale ſemper,quod quæ- Næ.

ratur:ita tamen,vt cum augmento sit miseria, quotiescunque processerit. nam plus est quod nunc dixit,Næ ego infœlix homo sum: quàm Disperii.

Nusquá gentium. Nusquam inuenio gentium:) Abundat Gentium.

A villa mercenarium vidi:) Sapientissime Terentius,etsi proxima villa est,necessariò senem ad reliquos actus fabulæ noluit ab vrbe discedere, personæ senilis memor.nam & arduum fuerat,dum redit,& cruciabile, ne fatigatio eius in tragœdiam transiret.Rectè igitur inuenit à mercenario illi in vrbe narratum,ruri non esse Ctesiphonem. aut vbi persona est adolescentis,& proficiscitur ad villam: & continuò redit.vt in Eunucho Phædria.Et A villa:vtrum A pro DE positum est:vt sit,De villa? (A villa.) an deest Venisse:vt sit,A villa vidi venisse mercenarium?

Nec quid agam,scio.) Vtrum fratrem an filium magis quæràm.nam senex querulus tria dicit esse incommoda sibi:quòd fratrem non inueniat:quòd Ctesipho ruri non sit:quòd vtrum in vrbe maneat,an ad villam abeat,ipse nesciat.

Verùm. Verùm.)Modò Verùm,nomen non est:sed aduerbium confirmantis,id est veré.

Perii.) Hæc Ctesiphonis perturbatio huc tendit poetæ arte,vt dephrehédatur cum amica filius,repentè ingresso sene.

Quin. Quin tu animo bono es.) Nunc Quin,pro Quinimo positum est.

Quid hoc(malùm)infœlicitatis?) Abundat Malùm. Quid hoc(malùm)infœlicitatis?) Deest,Deos testor. Quid hoc(malùm)infœlicitatis?) Hìc autem MALVM, (Malùm.) pro interiectione positum: quasi dicat, O malùm: & est dictum anxii hominis,& perturbati nimis.

Nisi me credo. Nisi me credo) Pro,Nisi quia iam superest,vt me credam.hic enim sensus est in huiusmodi locutione,Nisi me credo huic esse natum rei. Nisi me credo huic esse natum rei,) Noua locutio,pro Nisi quia credo. Et Huic rei,potest subtrahi,incolumi sensu:vt,Nisi me credo natú esse ferundis miseriis.Ergo Huic rei,subdistinguendum:& sic inferendum,Ferundis miseriis.Ergo,Huic rei,pro,Ad hanc rem. (Huic rei.)

Primus. Epanaphora. Primus sentio mala nostra : primus rescisco omnia:) ἐπαναφορὰ. Primus sentio mala) Ridiculus error Demeæ.Et PRIMVS,ad ordiné:SOLVS,ad numerú dicitur.

Solus. Obnuntio. Annuntiare. Primus porrò obnuntio:) Qui malam rem nuntiat, obnuntiat: qui bonam,annuntiat.nam proprie obnútiare dicuntur augures,qui aliquid mali ominis sæuúmque viderint.Ergo,Obnuntio malum imminens,quasi omen nuntio.inde enim ἐτυμολογία huiusce verbi est.

AEgrè solus,siquid fit,fero.) Prauè scilicet.

Is solus nescit omnia.) Et bene Solus, vtpote de multis: quia quum sciat Mitio, Syrus,AEschinus,Ctesipho,populus,hic solus fallitur.

Si redierit. Siforté frater redierit,viso.) Pro,Si rediit.

Irruat se. Huc prorsus se irruat.) Neutrum verbum,quasi actiuum,Se irruat,posuit.

Vide ne ille huc) Iam metuitur quod futurum est. Et quum neutrum sit Irruat, noue intulit Se.Præterea sic dixit Irruat,tanquam de eo qui pugnaturus sit.vt in Eunucho,Quàm mox irruimus? Aut tanquam de sue.vt Horatius, Hac lutulenta ruit sus.Et Virgilius, Ipse ruit,dentésque Sabellicus exacuit sus.

Taces,pro tace. Etiam taces?) Antiquè pro Tace.Sic in Andria,Etiam tu hoc respondes?pro Responde.Est ergo correptionis significatio.

Hodie ego istuc committam tibi:) Quod ago iam, id est complexum mulieris.

Concludam. Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam:) Id egit stulte adolescens, vt ibi deprehédatur,vbi cóclusus est.sed sic ipse egit,vt possit subterfugere non deprehensus,conspectum patris. In cellam aliquam cum illa) Legitur figuratiue: vt dicimus In locum,pro In loco. In cellá concludam:non In cella ait. Et mire,vt reclusum totúmque locum subiret,cellam scilicet,quam ob ea quæ in ipsa celantur, clausam esse conueniat.nam & Cella,& Cellarium, à reponendis celandísque rebus esculentis & poculentis dicitur. (Cella. Cellarium.)

Age,tamen ego hunc amouebo.) Mire Amouebo dixit: non Deterrebo. nam proprie amouetur saxum de loco.in quo verbo,significat imminere sibi magnum laborem in hoc opere. Et vide αὔξησιν. Suprà,Vt pecudem abigam hunc rus, dixit: modò,Vt saxum amouebo,inquit. Amouere.

Non hercle hîc quidem durare quisquam,si sic fit, potest.) Nimis moraliter expressa verba sunt serui verberatum se indicantis.quis non ex verbis,seruum verberatum intelligat? & seruum recens verberatum? & seruum fugam comminantem? Mire autem Non ego,sed Quisquam dixit.nec Permanere,sed durare:nã hoc verbum,perferendis malis conuenit.vt Virgilius, Durate,& vosmet rebus seruate secundis. Hæc autem omnia sic dixit, quasi non videat Demeam. Durare.

Quot mihi sint domini:) Et hîc apparet non à legitimo domino verberatũ esse.

Quæ hæc est miseria?) Deest Quam patior.& quasi comploratio quædam est flebilis post querelas.

Quid ille gannit?) Gannitus est proprie veluti ploratus vapulantium. Gannitus.

Quid,malùm.) Et hîc Malùm,pro interiectione abundat. Malùm.

Ctesipho me pugnis miserum, & istam psaltriam vsque occîdit.) Mire interiecit Miserum:& necessariò Vsque addidit:vt ostenderet OCCIDIT nimiæ cædis verbum,non occisionis intelligi oportere. Vsque occîdit.) Propè Occîdit:autVsque, pro Valde est: Occîdit,pro Vehemẽter cecîdit. Nã Occidere & Perocciděre,ad cædẽ referebantur apud veteres. Vsque occîdit.) ἐλεεινῶς. non enim occisus loquitur. Occido. Vsque. Peroccido.

Hem,vide vt discîdit labrum.) Non ostendit, sed videtur ostendere seni parum iam videnti,& intra os. Hem, vide vt discîdit labrum,) Asper mediam longam à cædendo accipit: ego mediam breuem à scindendo.

Non tu eum rus hinc modò produxe aiebas?) Mire Terentius eosipsos, qui falluntur,ex aliqua parte cautos facit:vt eo delectabilius spectatoribus procedant doli. nanque gratia est aut delectatio non stultissimum falli. Non tu eum rus hinc modo produxe aiebas?) Memoriter senex non solum quid dixerit Syrus paulo ante, sed quibus verbis dixerit,refert. nam sic dixerat,Quem egomet produxi.

Verùm venit pòst insaniens:) Suprà, Produxi iratum admodum. nunc αὔξητικῶς non iratum prædicat,sed insanum.

Nihil pepercit:) Vt suprà, Nihil reticuit. sic dicimus in his quæ præter expectationem gesta sunt. Parco.

Verberare hominem senem,) Miserum fit de ætate id,quod de conditione non poterat.

Quem ego modo puerum tantillum,in manibus gestaui meis?) Addidit ætati inuidiam & meritum recens.hoc est enim quod dicit Modò.Et Tantillum, δεικτικὸν est. videtur enim manu fingere, quàm paruulum. Tantillus.

Laudo Ctesipho:patrissas:) Facile inductus est senex varietate fraudis & doli.nam Syrus & suprà,vt laudans,non vt vituperans Ctesiphonẽ:& nunc,vt accusans,idem perficit atque persuadet. Patrissas:) αὔξησις.nam vt suprà dixerat,Spero est similis maiorum suorum:hîc cõfirmat quod sperare se dixerat. Patrissas:) Attẽde quàm bene inuentum sit inanem se dicere.nonne videtur ibi stultissimus, cum huiusmodi laude non modo se non laudare velle,quod odiosum est:sed etiam filium apud intelligentes vituperare videatur? siquidem non solum hic stultus,sed etiam ille,quia Patrissas inquit. Patrissas:) Tam securus est,vt se laudet.Et ABI addidit:quasi dicat, Non est quod iam demorer,perfectus es. Laudo Ctesipho.) Hic totus versus mire dolosum ostendit senem. Patrissare. Auxesis. Abi.

Abi,virum te iudico) inquit,non,adolescentulum.hoc enim ad ætatem & probitatem,non ad sexum,refertur. Virum te iudico.

Næ ille continebit posthac,si sapiet,manus.) Comminatio est subtilis:& parcior, velut serui.

Perquàm. Perquàm:) Nimis, ἱκανῶς.

Seruulus. Et me seruulum,) Oratorie, non Seruum, sed Seruulum, quum sit senex.

Audere. Non audebam,) Non poteram.

Hui, perfortiter.) Hoc, gestu seruili, & nimis leuiori personæ congrue dictum est.

Non potuit melius:) Id est, laudo te Ctesipho: & deest Fieri.

Idem sensit quod ego,) Id est patrissas, virum te indico.

Sed éstne frater intus?) Deest Responde: vt sit, responde.

Verùm hodie nunquam monstrabo.) Volens senem auidius quærere, quòd hic
Hodie. ardor semper paratissimus credentes etiam fallit, ei fingit se nolle dicere. Hodie au-
Nunquam ho tem aut abundat: vt, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. aut, Nunquam ho
die. die, pro, nullo tempore huius diei. quia Nunquam, per se generale est.

Diminuetur tibi quidem iam cerebrum.) Comminationis genus verba ipsa indicant: vt appareat senem baculum sustulisse.

At nomen nescio illius hominis, sed locū noui vbi sit.) Rectè: quia si Hominem diceret, non erat errandum agnita persona hominis: & vbi habitet cogito. si notus esset, nulla causa quærendi superesset.

Ergo. Dic ergo locum,) Dic ergo, quasi inuitum coegerit. ERGO semper addimus, vt hortemur tarde quid facientes. vt Virgilius,

Ergo age, chare pater, ceruici imponere nostræ.

Nostin' porticum apud macellum) Conuenit rustico & parcissimo seni macellum in vrbe nescire. & ideo sic interrogatur à seruo.

Hanc deorsum?) Bene Hanc deorsum: quia non est vna.

Quidni? Quidni norim?) Correptiue, Quidni? pro Quid nisi? Etenim quamuis rusticus, tamen est ciuis Demea.

Hac recta. Hac recta) Proprie, hac parte: vt manu viam ostendere videatur.

Vbi eò veneris, cliuos deorsum vorsum est: hac te præcipitato:) Hoc lentius. qui-
Præcipitare. dam clarius legunt: vt sit Præcipitato, cito descende.

Ad hanc manum) * dicitur, in quo non permanet certum dextrum, nec certum sinistrum: & ideo proficit in errorem. vult enim seruus hæc signa esse perplexa.

Est sacellum:) vt Varro ait, Sacra cella est.

Propter. Propter) Prope. vt Virgilius, -templum de marmore ponā Propter aquam. Et Lucretius, Propter aquæ riuum sub ramis arboris altæ.

Caprificus. Vbi etiam caprificus magna est.) In hoc Homerum imitatus est, qui dicit caprificum prope Troiana mœnia constitutam.

Pergere. Hàc pergito.) Non Ito: sed quia longum est, Pergito.

Eo, is. Id quidem angiportum) Id est angusta & curua via: quasi anguiportus: vt angitia,
Angiportū. aut anguitia. Alii, quòd inter portus sit locus angustus, hoc est inter domos. Nā do-
Insula. mos, vel portus, vel insulas veteres dixerunt. Et obserua Terentianam consuetudinem, in qua inducit nihil sapere eos qui falluntur.

Censén' hominem me esse? erraui:) Calliditas est maxima, deprehensum mendacium non defendere, sed fateri: vt opinionem simplicitatis acquirat. Vides igitur vt ipse sibi succenseat, tanquam imprudens errauerit, non dolosus impulerit interrogantem. Et mire se negat hominem: tanquam homo corde sit, non corpore.

Sanè. Sanè hac multo propius ibis,) Quasi errasse profuerit illa via. & Sanè, pro Satis ac Valde: quia qui sanus est, idem & validus.

Erratio. Minor est erratio.) Erratio, est pecudum: Error, animi est, & loci in quo erratur.

Error. Cratini huius ditis ædes?) Congrue nomen inuenit diuiti Cratinus, ἀπὸ τοῦ κράτους,
Cratinus. id est à potentia.

Ad sinistram hac) Deest Ito: figura ἔλλειψις.

Ad Dianæ Vbi ad Dianæ veneris,) Sic absolute dicebant, non addito Templo. Sallustius, Ad

Ionis mandem nostra.

Prius, quàm ad portam venias:) Portam dicendo, ostendit vsque ad muros finémque ciuitatis erraturum Demeam. Porta autem, ab aratro portando dicta est, quòd in eo loco coloniæ deductor & conditor, subiunctis vacca & tauro, aratrum, quo vrbem designat, suspendit manu: ne imprimat sulcos, vbi ciuitatis aditus relinquendi sunt.

Porta.

Apud ipsum lacum) Credibiliter addidit Lacum. nam Varro docet, semper lacum portis additum: scilicet ob vsum iumentorum exeuntium & introeuntium: prætereà vt aduersum hostilem ignem portis de proximo subueniretur.

Lacus.

Est pistrilla,) Veteres absolute dicebant pistrinam, vt sutrinam, & medicinam, ad tabernam referentes. nam pistrino pistrina non cõuenit. Et simulata diminutiua diuersa sunt à genere nominum primæ positionis: vt Rana, ranunculus, veterana: vt est in his scutum, scutella: canis, canicula.

Pistrilla. Sutrina. Medicina. De diminutiuis.

Lectulos in sole iligneis pedibus faciundos dedit,) In vrbe conuiuium, aut in sole, aut in vmbra, pro conditione temporis instruebatur. Repente igitur interrogatus, quòd minime opinabatur quæsiturum senem, arripuit statim lectulos. Et quia potuit senex dicere, Mentiris: nam habet lectulos: addidit ex tempore, In sole. Et ne eos quoque habere diceret, addidit, Iligneis pedibus faciundos. sed hoc, gestu actoris adiutum est: quasi eodem tempore seruus & quærat quid dicat, & respondeat.

Iligneus.

Vbi potetis vos.) Incerta persona est: nam Syro vel Demeæ hoc dictum iungi potest.

Recte sané:) Hîc εἰρωνεία est, non approbatio.

Recte sané.

I sanè,) Aut abundat Sanè: aut inferioribus iungitur.

Sanè.

Silicernium.) Cœna quæ infertur diis manibus, quòd eam silentes cernant, id est vmbræ possideant: vel quòd qui hæc inferant, cernant, neque degustent. Nam de his quæ libantur inferis quisquis comederit, aut biberit, funestatur. Aut erit silicernium senex, qui iam iámque silentibus vmbrísque cernendus sit: & sic est melius, quàm vt quidam Xenophanta interpretatur. putat is Xenophanta sic nos Silicernium intelligere, hoc est Silicem cernentem senem, dum incuruus est, vel stratæ saxo viæ, vel sarcophagi iamiam appropinquantis sibi.

Silicernium.

AEschinus odiose cessat: prãdium corrumpitur.) ἀσύνδετον. deest ε τ. Prandium corrumpitur.) Vt coquus dixit: qui sciat conditionem quandam magis feruentem placere.

Ego iam prospiciam mihi.) Iam, interdum significat festinationem, vt nunc. Interdum ad describendum ponitur, & increpandam moram: vt, Iam melior, iam diua precor. Et, Vos quoque Pergameæ iam fas est parcere genti, Diíque deǽque omnes. Et Prospiciam mihi, dixit, tanquam hoc sentiat, Illi sua agunt negotia: & ego illorum exemplo consulam mihi. Et bene Prospiciam: quasi non pransurus, nisi prouidero mihi.

Iam. Prospiciam mihi.

Ctesipho autem in amore est totus:) Non potuit plus dici de incondita ac nimia voluptate.

Bellissimum,) Propriè Bellissimum dixit. vnde & huiusmodi ad irritandam gulam cibi, bellaria dicuntur.

Bellissimum. Bellaria.

Carpam:) Modo eligam. Aliàs Lædam significat: vt, Carpit enim vires paulatim, vrítque videndo Fœmina. Aliàs Fruar: vt, Carpamus dum mane nouũ, dum flumina crescunt. Et Persius, Genio carpamus dulcia. id est fruamur rebus dulcibus.

Carpo.

Paulatim hunc producam diem.) Bono verbo vsus est ad metaphoram, tanquam vel morientis diei. Vt est,

-nec te tua funera mater Produxi, pressíve oculos.

ACTVS QVARTI SCENA III.

Quadrati iambici & trochaici.

MITIO. HEGIO.

E GO in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere Hegio:
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum est, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant,
Sibi fieri iniuriam, vltrò si, quam fecêre, ipsi expostulant,
Et vltrò accusant: id quia nõ est à me factũ, agis gratias.
H. Ah minimè: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæso, vt vnà mecum ad matrẽ virginis eas Mitio:
Atque istæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri:
Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & illam psaltriam.
M. Si ita æquum censes, aut si ita opus est facto, eamus. H. bene facis:
Nam & illi animũ iam releuabis, quæ dolore ac miseria
Tabescit, & tuo officio fueris functus: sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. imò ego ibo. H. bene facis:
Trochaici cat. OMNES quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quo modo
Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis
Aliàs, claudicare. Propter suam impotentiam: se semper credunt neglegi:
Iambici tet. Quapropter te ipsum purgare ipsis coràm placabilius est.
M. Et rectè, & verum dicis. H. sequere me ergo hac intrò. M. maxumé.

Tantopere. EGO in hac re nihil reperio quamobrẽ lauder tantopere Hegio:) Hæc scena est plena sententiarum senilium ad officia demonstranda. Et Tantopere, vim aduerbialem in se continet. nam significat nimis.

Quod peccatum à nobis ortum est, corrigo:) Si diceret, Peccatum est à nobis,

participium fuisset.nunc quia ORTVM addidit,nomen est. Nunquam enim eadem pars orationis iungi,nisi per ἀσύνδετον,potest.

Si,quam fecêre,ipsi expostulant,) Hic distingue: & separatim infer,Ipsi expostulant. Si,quam fecêre ipsi,expostulant.) Sẽsus est manifestus:sed obscura sunt verba,& eorum collocatio & distinctio. nam incertum, vtrum,Si expostulant, intelligendum sit:an,Siquam,pro vna parte orationis accipi oporteat. Siqua.

Vltrò accusant:) Vltrò,nunc prauè & peruersè. Vltrò.

Id quia non est à me factũ,) Hæc interrogatio,quasi subtristi vultu est proferẽda.

Ah,minimè:) Non Minime ago:sed,Minime te credo esse illorum in numero.

Quæso,vt vnà mecum) Seruauit τὸ πρέπον, adiiciendo Vnà mecum eas : quippe ad incognitam matremfamiliâs. Vnà mecum eas.

Tute dicas mulieri:) In nomine ostendit cur hæc ipse dicat.Mulieri enim,inquit, nimis pauidæ ac diffidenti.

Suspicionem hanc propter fratrem eius esse,) Nimis breuiter ac succinctè, & vt oportuit inter scientes.

Et illam psaltriam.) Propter fratrem eius esse, subaudiendum est.

Si ita æquum censes,) A iusto & vtili est tota sententia.Et sanè hi versus desunt, quos multa exemplaria non habent.

Nam & illi animum iam releuabis,) Et deinceps ILLI maluit dicere,quàm nurui,adhuc diuitem reueritus.

Dolore ac miseria) Dolore,parturientis: Miseria,iniuria ab AEschino accepta.

Sed si aliter putas,) Artificiose,remittendo quod petebat,extorsit magis.

Imò ego ibo.) Hoc aduerbio quod ait Imò,ostendit se prompte agere,& instanter quod promisit. Imò.

Minus secundæ,) Dicere sic maluit,ne MISERAE diceret. Minus secundæ.

Nescio quo modo) Hoc est,vehementia,nulla palàm ratione.

Accipiunt magis) Mire additum Magis:quũ possit sensus & sine hoc esse integer. Magis.

Propter suam impotentiam:) Infirmitatem . Et rursus noluit humilitatem aut miseriam dicere. Impotentia.

Neglegi.) Legitur & claudicare.

Quapropter te ipsum purgare) Vtrum Te ipsum,vna pars orationis sit:an diuise accipiendum: vt sit,Te Mitionem,ipsum AEschinum purgare.

Coràm placabilius est.) Coràm,id est præsentem,& præsentibus.& CORAM indiget adiectione, PALAM non indiget. Et CORAM, ad cæteras personas refertur: PALAM,generaliter dicitur. Coràm. Palàm.

Et rectè,& verũ dicis.) RECTE,ad verba retulit: VERVM,ad rẽ atque sentẽtiam. Potest enim rectè & falsum dici , dummodo nullo vitio verborum nominúmque dicatur.quanquam & ipsum fallere in tempore quidam de officiis scribentes rectum putent.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

Iambici quadrati acat. Senarius vnus. Scazon.Trochaici quad.catal.

AESCHINVS.

DISCRVCIOR animi: hocine de improuiso mali mihi obiici

Tantum,vt neque quid me faciam, neque quid agam,certum siet?

Trochaici. Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit:
Pectore consistere nihil consilii quit.vah,quo modo
Me ex hac expediam turba tanta? nunc suspicio de me incidit,
Neque ea immeritò.Sostrata credit mihi me psaltriā hāc
Trochaicus dimeter hyper. Iambici tet. Emisse:id anus mihi indicium fecit.
Nam vt hinc fortè ea ad obstetricem erat missa:vbi eam vidi,ilico
Accedo,rogito Pamphila quid agat: iam partus adsiet:
Eóne obstetricem accersat. illa exclamat, Abi abi iam AEschine:
Satis diu verba dedisti nobis: satis adhuc tua frustrata est fides:
Hem quid istuc obsecro inquam est? valeas:habeas illam, quæ placet.
Sensi ilico id illas suspicari, sed me reprehendi tamen,
Nequid de fratre garrulæ illi dicerem,ac fieret palám.
Trochaici catal.quad. Nunc quid faciam? dicam fratris esse hanc? quod minime est opus
Vsquam efferri.age,mitto:fieri potis est,vt ne quà exeat.
Ipsum id metuo vt credant: tot concurrunt verisimilia.
Egomet rapui:ipse egomet solui argentum:ad me abducta est domum:
Hæc adeò mea culpa fateor fieri,non me hanc rem patri,
Vtvt erat gesta, indicasse: exorassem vt eam ducerem.
Aliàs,etiam Cessatum vsque adhuc est. nunc iam porrò AEschine expergiscere.
Nunc hoc primum est:ad illas ibo,vt purgem me: accedam ad fores.
Perii,horresco semper, vbi pultare hasce occipio fores.
Heus,heus,AEschinus ego sum,aperite aliquis actûtum ostium.
Versus perficitur proxima scena. Prodit nescio quis:concedam huc.

ISCRVCIOR animi:) Hoc loco χαρακτὴρ amantis modice iuuenis,& senis facit indulgentis,ac lepidissimi patris. Discrucior animi:) ἀντιπτωσις figura:vt, O præstans animi.

Hocine de improuiso mali) Hæc verba repentino nuntio perculsum indicant AEschinum propter diuortium ftare: & iram circa se Sostratæ, & eius filiæ ob raptum meretricis.

Obiici) Proprie,quia inopinanti. nam Obiici dicitur in vtranque partē: vt siquos antē quis videt quàm expectauerit.quo verbo magnitudo doloris ostēditur ex improuiso incommodo. Obiicio.

Vt neque quid me faciam,) Plus est,Quid me faciam : quàm, Quid faciam. illud enim de rebus:hoc,de ipso homine intelligitur. Quid me faciam.

Neque quid agam,certum est:) Certum est ,pro Certum sit.nisi fortè VT,Quàm significet. Vt.

Mēbra metu debilia sunt:anim⁹ timore obstupuit.) Metu patris:Timore diuortii.

Nunc suspicio) Modò ostenditur causa trepidationis AEschini.

Id anus mihi indicium fecit.) Illa anus cui Sostrata dixerat, Curre, obstetricem accerse.

Nam vt hinc forte ea ad obstetricem erat missa,) Apparet inter cætera anum dixisse ad obstetricem se missam:an vltro hæc suspicatus est AEschinus? HINC autem addendo,ostendit se ante fores Sostratæ stare. vt alibi, Ex Andro commigrauit huc viciniæ. Hinc.

Vbi eam vidi,) Sunt qui addant superuacuè HANC:& legunt, Hanc vbi vidi.

Pamphila quid agat:iā partus adsiet:) Amatoria interrogatio,qua monstrat AEschinus curæ sibi esse res omnes.

Illa exclamat,) Non Respondet,sed,Exclamat.Et bene vim addidit ad exclamationem fuisse.Ergo à vocis sono exclamat,non à verbis.

Abi,abi iam AEschine:satis diu verba dedisti nobis:) Vsque dum intelligeremus.

Satis adhuc tua frustrata est fides:) Vsque dum deciperetur.

Hem,quid istuc obsecro inquam est:) Hem, interiectio est nouas res & inopinatas audientis. Hem.

Valeas:habeas illam) Quasi recedat & longe absit.vt in Andria,Valeant qui inter nos dissidium volunt. Valeas.

Garrulæ) Vtpote anus.

Ae fieret palàm.) Demeæ scilicet,cui minime opus fuit.

Nunc quid faciam:) Figura διαπόρησις. Diaporesis.

Vt ne quà exeat.) Erumpat:vt, -quum spumeus amnis Exit,oppositásque euicit gurgite moles. Exire.

Ipsum id metuo vt credant:)Ipsū,quòd fratri rapui.& VT, pro NE NON posuit. Vt.

Tot concurrunt verisimilia.) Vt mea esse credatur.

Ad me abducta est domum:) Proprie,non dixit Adducta, sed Abducta: Abducitur enim alienum. vt in Heautontimorumeno,Abducimus tuā Bacchidem. Ad mē autem domum,moraliter dixit, pro Ad domum meam. an ideo Ad me,quia & illic luctatus leno est in retinenda contra AEschinum puella? Abduco. Ad me.

Vtvt erat gesta,indicasse.) Id est,siue male,siue bene gesta erat : VT enim,certam qualitatem significat : VTVT incertam.quasi dicat,Quoquo modo,male bene. Vtvt.

Exorassem vt eam ducerem.) Sic enim promiserat se Sostratæ facturum.

Nunc porrò AEschine expergiscere.) Sic & alibi, Enimuero Daue, nihil loci est segnitiæ neque socordiæ.Legitur & ETIAM : quod est correptiuum interdum. Etiam.

Nunc hoc primum) Primum, ab eo quod rogandus est pater.

Accedam ad fores.) Sostratæ scilicet.

Horresco semper,) Satis amatoriè:nam nimium semper est calor, & frigus recc- Horresco.

dit à corpore.vt, Totus Parmeno tremo horreóque, postquam aspexi hanc.

Aliquis. Aperite aliquis. Quis. Quisquam. Archaismus.

Aperite aliquis actûtum ostium.) Vim pluralem habet ALIQVIS, quamuis singulariter dicatur: nō est enim Aliquis, nisi de multis. rectè ergo, Aperite aliquis, & non ue: nam non placet illud, vbi duæ distinctiones sunt: vnde APERITE est vna, altera ALIQVIS. Actûtum ostium.) Vt assumatur rursus, Aperiat. propriè enim veteres & Quis, & Aliquis, & Quisquam, non obseruabant quo genere aut quo numero declinarent. est ergo figura ἀρχαϊσμός.

ACTVS QVARTI SCENA V.

Iambici quadrati acatal. & catalect. Dimeter vnus. Cæteri trochaici quad. catalect. Iamb. Senarii.

MITIO. AESCHINVS.

Trochaici tet.

-TA vt dixi Sostrata,
I Facite: ego AEschinum conueniam, vt quomodo acta hæc sint, sciat.
Sed quis ostium hoc pultauit? AE. pater hercle est: perii. M. AEschine.
AE. Quid huic hîc negoti est? M. túne has pepulisti fores? tacet:

Si addas (nūc) versus cōstat.

Cur non ludo hunc aliquantisper? melius est.
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nihil mihi respondes? AE. non equidem istas, quod sciam.

(Ita) prima pertinet ad versum præcedentem.

M. *Itáne? nam mirabar quid hîc negoti esset tibi.
Erubuit: salua res est. AE. dic sodes pater,
Tibi verò quid istic est rei? M. nihil mihi quidem:
Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc aduocatum sibi. AE. quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ,
Vt opinor, has non nosse te, & certò scio:
Neque enim diu huc commigrarunt. AE. quid tum postea?
M. Virgo est cum matre. AE. perge. M. hæc virgo orba est patre.
Hic meus amicus illi genere est proxumus:
Huic leges cogunt nubere hanc. AE. perii. M. quid est?

AE. Nihil recte: perge. M. is venit, vt secum auehat:
Nam habitat Mileti. AE. hem, virginem vt secũ auehat?
M. Sic est. AE. Miletum vsque obsecro? M. ita. AE. animo malè est:
Quid ipsæ? quid aiunt? M. quid istas censes? nihil enim: Aliàs, Quid ipsæ aiunt?
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
AE. Eho, nónne hæc iusta tibi videntur postea?
M. Non. AE. obsecro non? an illam hinc abducet pater?
M. Quidni illam abducat? AE. factum à vobis duriter,
Immisericorditérque: atque etiam, si est pater
Dicendum magis apertè, illiberaliter.
M. Quamobrem? AE. rogas me? quid illi tandẽ creditis
Fore animi misero qui illi consueuit prius, Aliàs, illam
(Qui infœlix haud scio an illam nunc miserè amat)
Quum hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui quando nupsit? author his rebus quis est?
Cur duxit alienam? AE. an sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc Aliàs, hinc
Illinc veniret, expectantem? hæc mi pater
Te dicere æquum fuit, & id defendere.
M. Ridiculè, aduorsúmne illum causam dicerem,
Cui veneram aduocatus? sed quid ista AEschine
Nostra, aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lachrumas? AE. pater obsecro, ausculta. M. AEschine, audiui omnia, Trochaici cat. quad.
Et scio: nam te amo: quò magis quæ agis curæ sunt mihi.
AE. Ita velim me promerẽtem ames, dũ viuas mi pater,
Vt me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehementer dolet,

Et me tui pudet. M.credo hercle: nam ingenium noui tuum
Liberale: ſed vereor ne indiligens nimium ſies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiaſti, quam te ius non fuerat tangere:
Iam id peccatum primùm magnum, at humanũ tamen:
Fecere alii ſæpe, item boni. at poſtquam id euênit, cedò,
Nunquid circunſpexti? aut nunquid tute proſpexti tibi
Quid fieret? quà fieret? ſi te ipſum mihi puduit dicere,
Quà reſciſcerem? hæc dũ dubitas, menſes abierunt decẽ:
Prodidiſti & te, & illam miſeram, & gnatum, quòd quidem in te fuit.
Quid credebas? dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et illam ſine tua opera in cubiculum iri deductũ domũ?
Nolim cæterarum rerum te ſocordem eodem modo.
Bono animo es, duces vxorem hanc. AE.hem. M.bono animo es, inquam. AE.pater
Obſecro, non ludis tu nunc me? M.ego te? quamobrem? AE. neſcio,
Niſi quia tam miſere hoc cupio eſſe verum, eò vereor magis.
M. Abi domum, ac deos comprecare, vt vxorem accerſas: abi.
AE. Quid? iam vxorem? M.iam. AE.iam! M.iam quantum potes. AE.di me pater
Omnes oderint, ni magis te, quàm oculos nunc amo meos.
M.Quid? quàm illam? AE.æqué. M.perbenigné. AE. quid, ille vbi eſt Mileſius?
M.Abiit: periit: nauẽ aſcẽdit: ſed cur ceſſas? AE.abi pater.
Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certè ſcio,
Quò vir melior multò es, quàm ego ſum, obtemperaturos magis.

M. Ego eo intrò, vt quæ opus ſunt, parentur: tu fac vt di-
xi, ſi ſapis. Iābicus quad. acatal.

AE. Quid hoc eſt negoti? hoc eſt patrem eſſe? aut hoc eſt
filium eſſe? Iambici catal. ſcazontes.

Si frater, aut ſodalis eſſet, quî magis morem gereret?
Hic non amādus? hicine non geſtandus in ſinu eſt? hem.
Itaque adeò magnā mihi iniecit ſua cōmoditate curam,
Ne fortè imprudens faciam, quod nolit: ſciens cauebo.
Sed ceſſo ire intrò, ne mora meis nuptiis egomet ſiem? Trochaic' cat.

TA vti dixi Soſtrata, facite:) Hîc apparet Mitionem iam multa dixiſſe.

Facite:) Iubet vt vel ſecuræ ſint, vel adornent nuptias.

Ego AEſchinū conueniā,) Mire occurſurus AEſchino, AEſchinū quærit.

Pater hercle eſt:) Quid eſt hoc quod Mitio timetur? an quia illi non eſt confeſſus? Oſtendit autem poeta tātundem pudorem poſſe, aut amplius, quàm timorem.

Quid huic hîc negoti eſt?) Alius timor, quòd hinc egreditur pater.

Túne has pepuliſti fores?) Sic cœpit interrogare, vt negationi locum præbeat. Et nota Pepuliſti, elatum verbum: & tragico cothurno magis quàm loquelæ comicæ accommodatur. Pepuli.

Tacet.) Hoc apud ſe loquitur Mitio.

Melius eſt.) Et non, Ludere bonum eſt: ſed melius. & hoc meliore affectu dixit, quàm ſi diceret, Dignus eſt.

Hoc nunquā mihi ipſe voluit credere.) Cōtra illud quod ait, -poſtremo alii clanculū Patres quæ faciunt, quæ fert adoleſcētia, Ea ne me celet, conſueſeci filium. Credere autem magno affectu dixit. non enim confiteretur vt patri: ſed crederet, vt parenti, aut ſodali ſuo.

Non equidem iſtas,) Deeſt, Pulſaui.

Quod ſciam.) Quantum ſcio. Quod ſciam.

Itáne? nam mirabar quid hîc negoti eſſet tibi.) Accepit negationem Mitio, vt ludere AEſchinum poſſit.

Erubuit: ſalua res eſt.) Nimis paterna ſententia. & è contrario Simo in Andria, Vide num eius color, pudoris ſignum vſquam indicat. Et quanti affectus eſt, non dixiſſe, Erubuit, ſaluus eſt: ſed, Salua res eſt. Nónne videtur tibi res eius omnis in AEſchino conſtituta? eodē animo & ſuprà dixit, In eo me oblecto, ſolū id eſt charum mihi. Non enim ſolum intulit quod expectabatur: ſed abſolute, quaſi ex omnibus ſolum id eſt, inquit.

Nihil mihi quidem:) Mihi, id eſt nec propriæ rei. & callida negatione cœpit: vt & illi adimat confitendi locum ac fiduciam: ſimúlque fiat ei deſperatio ducendæ eius, cuius mentio tam contemptim ab ipſo tractetur.

Amicus quidam me à foro abduxit modo huc aduocatum ſibi.) Hinc incipit mendacium miſtum vero. nam Amicus quidam me à foro huc, verum eſt: Aduocatum, falſum. Sed Huc & Quidam, modo ἔμφασιν habent leuis negotii, & in quo nec magnæ perſonæ, nec res difficilis operæ aut longæ occupationis habētur. Et Aduocatum dicendo, alienum negotium demonſtrauit: nam & SIBI non vacat. ſi enim mulieribus addidiſſet, potuit aliud ſperari.

Quid?) Deeſt Ait: vt ſit, Quid ait?

Egò dicam tibi.) Senile eſt. nam id iam dicendum fuit. & hoc ἔμφασιν habet vilis

rei, quæ vel facile dici possit, vel non celanda sit.

Mulieres pauperculæ,) Non potuit magis celare dignitatem formæ & ætatis puellæ, quæ amatur ab AEschino, quàm vt eam primo eodem nomine cum matre nominaret: deinde cõmuniter diceret de ambabus vniuersa quibus contemni debeant.

Quædam mulieres pauperculæ,) Pauperculæ addidit, vt magis desperet AEschinus impetrare posse has nuptias à patre. Et item QVAEDAM: vt ignobiles demonstrarentur. Et totum hoc cum abiectione pronuntiandum est. Et Quædam, & Pauperculæ dicendo, adimit omnem spem nuptiarum: nam Quædam, ignobilem indicat: Pauper, indotatam. quid ergo remanet quod speret AEschinus? Pauperculæ,) Nec pauperes saltem. Et certo scio.) ἰσχνόφωνος. parum dixit inquit.

Opinor) Vel adeò obscuræ sunt, & nullius pretii, vt opiner has non nosse te. Potuit rectè dicere & hoc, Vt opinor, has non nosti: sed illud vetustius. Vt opinor has non nosse te,) Aut abundat VT: aut deest Scilicet. Magnum autem crimen est in forma vicinæ puellæ, incognitam esse adolescenti de proximo. Et quia scit hunc esse de quo dixerit, Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit aliquid? subdidit causam ne dignitatis pudorisque esset, quòd eam incognitam AEschino esse dixisset, Neque enim diu huc, inquit, commigrauerunt. Et VT OPINOR, mire ipse sibi sumit atque confirmat, quod nondum ille confessus est.

Quid tũ postea?) Gratissime proditur AEschinus amator, quũ sedulò dissimulet.

Virgo est cum matre.) Vult Mitio sic audire AEschinum tanquam alienissimum, & ideo velut inscius facti, diligentius narrat. Virginem autem ἀρχαϊσμῷ, pro muliere dixit.

Hic meus amicus) Qui me aduocatum abduxit de foro.

Huic leges cogunt nubere) Non Permittunt, dixit: nec Iubent: sed Cogunt, ad perturbandum AEschinum, & rectè. alia enim sinunt leges, alia cogunt fieri. Et ne esset quo resisteretur illi, vult vt mulieres à lege cogantur.

Perii.) Hoc audit Mitio, sed dissimulat.

Nihil rectè:) Id est rectè quòd perii. & nihil magis comicum. Et vide trisyllabum artificiose esse subiectum: vt qui PERII dixit, vix hoc locutus fuisse videatur.

Perge.) Vide instantius interrogantem quàm extraneum decuit.

Is venit vt secum auehat:) Aliud peius in amatam, vt nec Athenis saltem alteri nuberet.

Mileti. Nam habitat Mileti.) μίλητος Mileti. & est aduerbium locale.

Hem, vt virginem secum auehat!) Hic acrius commoueri proditur adolescens, vt affectu fateatur quod verbis negat.

Sic est. Miletum vsque obsecro? ita. animo male est.) Ille oblitus sui, sic indignatur, vt in re propria. hic rursus callide vultu vtitur tanquam aliena narrantis. Miletum vsque obsecro?) Bene VSQVE. nam Miletos, colonia est Atheniensium in Ponto. Animo malè est.) Animo malè fieri dicitur, quum ictu alicuius mœroris perculsus animus, non sustinet corpus: sequiturque ruina membrorum.

Vsque. Miletos. Animo malè est.

Quid ipsæ, quid aiunt?) Non statim credit AEschinus pudicam matremfamiliàs statim consentire in nuptias nouas viri ignoti.

Quid istas censes?) Posse dicere, subaudiendum.

Nihil. Nihil enim:) Dicunt, subaudiendum. & sic intelligendum NIHIL, non quòd taceant, sed quòd nihil confirmationis habeat id quod dicunt.

Commentor. Cõminiscor. Commenta mater est) Nunc dicit quid dicat. etiam Commenta dixit, id est fallaciam confinxisse, verisimile comminisci.

Ex alio viro) Iam de proximo tangit AEschinum.

Priorem esse illum,) Mire tractat etiam partes AEschini.

Nónne hæc iusta tibi videntur postea?) Scilicet illa quæ amicus tuus dixerat priusquàm hæc audires. Iusta tibi) Iusta quæ postea audisti, quàm illa quæ pro Lemnio

dicebat prius. Aut si hoc non est: quære quid sit POSTEA. Postea.) sic abundaret, quomodo interdum HODIE de stomacho adiicitur loquentis. vt Virgilius dicit, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. Postea. Hodie.

Non.) Vultuose pronuntiandum est Non. Non.

An illam hinc abducet pater?) Hinc, tanquam singultus ploraturi est. nam sic est pronuntidum. Hinc.

Pater?) Quasi hoc ad supplicandum dicatur.

Factum à vobis duriter,) Non Dure & Crudeliter: sed quasi dura mente, id est inflexibili, & quod Greci dicunt ἀτεγκτώς. Duriter. ἀτεγκτώς.

Immisericorditérque:) Nota octo syllabarum aduerbium, atque insuper compositum, & cum coniunctione prolatum. Immisericorditérque.

Illiberaliter.) ἀνέλεως. nam multa duriter, etiam, si opus sit, immisericorditer quoque, & facienda sunt, & patienda, si ita ratio & causa cogat: & non sit illiberale, id est non malum atque inhonestum. Illiberaliter.) Iniuste, inclemẽter, non bene. quia liberalis, bonus dicitur.

Si est pater dicendũ magis aperte.) Id est apertius: quia iam apertũ fuerat, duriter, & immisericorditer. Et bene præfatus est, ne cõtumax aduersus matrem videretur. Illiberaliter.

Quamobrem?) Delectari magis cupiens Mitio, AEschinum vult protrahere ad defensionem sui. Liberalis.

Fore animi misero,) Quid de se plus diceret, si factum fateretur?

Qui illi consueuit) Legitur & Illã: & dicebant veteres, Hanc rẽ consueui. & ἀγχιμόνως. vt Plautus, Vt clandestine, vt celetur cõsuetudo. Et maiore affectu non amorem allegauit, sed quod est commune cum bonis, & multo iustius, consuetudinem. Consueui hãc rem.

Qui infœlix) Non Qui: sed, Qui infœlix: & non Amat, sed Misere dixit. & ita affectu proditur qui vt alienus vult loqui.

Præsens præsenti eripi,) Adiuuant significationem hæc ex abundanti addita: vt Illam absens absentem auditque videtque. Et, Fratrem ne desere frater. Sic, Cæcilius in Eratosthene, Hæc caterua plena gladiatoria, quum suum sibi alius sauciat: socius sociũ. Et totus hic locus est translatus ex Virgilio, in 4. AEneid. Quis tibi nunc Dido cernẽti talia sẽsus, Quósve dabas gemitꝰ, quũ littora feruere late Prospiceres arce ex summa, totúmque videres Misceri ante oculos tantis clamoribus æquor?

Istuc?) Deest, Dicis.

Quis despondit?) Latenter obiurgat AEschinum, rem sine patre gessisse. & dicitur figura. Quis despondit?) Quia non interfuit pater.

Quis dedit?) Quia rapuit antè quàm peteret.

Quando nupsit?) Quia nuptiæ non factæ sunt. Et NVPSIT moleste additum, quasi aliena sit, quæ non legibus ducta sit.

Author his rebꝰ quis est?) Datiuo casu, nõ Harũ rerũ. Et Sallustius, Qui tũc Romanis imperator erat. Author his rebus quis est?) Iterũ obiurgat, quia nõ interfuit pater. & agit sic dolens, velut sibi minus amoris præbitum fuerit, Mitio: vt se his, quantum amor patitur, videatur vlcisci, quódq; sibi negotium nõ cõfiteatur AEschinus. Author his rebus.

An sedere oportuit) Sedere proprie ignauæ cessationis est. vt, Sedeant, specténtque Latini. Et, Quid sedes Verres? quid spectas? Sedeo.

Cur duxit alienã?) Vtrũ filiã? an quæ, possit aliena esse? nã omnes alienas filias ducũt.

Tam grandem,) Grandem, ad ætatem veteres retulerunt, nõ ad corpus. & in parte ætatis dicitur grandis, non in tota vita, nisi si addatur Natu. vt, Grandis natu parens adductus ad supplicium. Et Grandis infans, & grandis puer, & grandis ephebus, & grandis virgo recte dicitur. Et vnde scit AEschinus? an grandem hic fingit ignotam? an quia dixit Pater, Commenta mater est esse ex alio viro nescio quo puerum natum. Ergo & illa grãdis: & senus Milesius, qui tunc virginem petit, quum iam alteri data sit, vel rapta sit alteri. Grandis. Grandis natu.

Hinc illinc. Dum cognatus hinc illinc veniret,) Prouerbialiter Hinc illinc.

Et id defendere.) Non potuit magis amatorie,& magis pueriliter loqui, quàm vt non contentus quod ait,Hæc dicere te æquum fuit: etiam adderet, Et id defendere. Patet autem qualis affectus est, quum etiam patri ob alienam causam blanditur, vt ipse nunc simulat.

Ridicule,) Vocatiuus est casus,ab eo quod est ridiculus.

Quid ista AEschine nostra.) Hic iam vltima desperatio,& AEschinum in confessionem protrahet,& in finem fallaciæ senem deducet. Et bene quidem Nostra dixit. memor est enim se respondisse AEschino interroganti, Tibi verò quid isti ce rei est? Nihil mihi quidem.Totum autem hoc senex ad id redegit,non tam vt torqueret AEschinum,quàm vt maius faceret beneficium suum,exponendo id quod penè periculum amor eius incideret.

Quid est? quid lachrymas?) Quasi repentè animaduerterit flentem,& quasi causam omnem nesciat,sic inquirit.

AEschine,) Non exhibuisset personam patris,nisi pietate victus,pati filium nollet confessione torqueri.Virgilius, -nec plura querentem Passa Venus,medio sic interfata dolore est.Bene ergo intelligunt qui sic accipiunt,perrecturum adhuc fuisse Mitionem,nisi victus affectu fallaciam proiecisset.

Nam te amo:) Bene addidit,Nam te amo,& cætera.nam & inuidis,& inimicis moris est scire quid agamus.

Ita velim me promerentem ames) Quàm pie additum est Promerentem: tanquam illic sit votum AEschini,quum possit pater etiam immeritũ amare. Et animaduertendum est, VT semper sequi,vel statim,vel ex interuallo,maxime in huiusmodi confirmationibus. sic Cicero,Ita velim mihi deos propitios,vt quũ illius temporis mihi venit in mentem,& cætera. Velim autem,pro Volo antiquè dicitur.

Vt. Velim.

Vt me hoc delictum admisisse in me,)Me in me, ἀνξητικῶς adiectum est.

Et me tui pudet.) Ambiguum quidam hoc dictum putant: sed apparet adolescentem propter suum peccatum dicere, non quòd quicquam turpe fecerit patri.

Indiligens. Ne indiligens nimium sies.) Non ergo ingratus,sed negligẽs AEschinus.nec negligens,sed indiligens.nec in alterum,sed in se deliquit. Miræ elementiæ genus est, aut omnino ignoscere,aut crimen in leuius commutare.nam tota obiurgatio ita amica est,vt non multum à blandimento discrepet:magisque proficiat apud audientem,vt vult Terentius:quàm illa aspera atque præfracta.

In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?) Communem locum inducit,à persona,à facto,à tempore. In qua ciuitate) Aliter pronuntiandum est, id est presse ac leniter:ne faciat illud Tullianum,Prò dii immortales,vbinam gentium sumus? quam rempublicam habemus? in qua vrbe viuimus? Et TANDEM pro Tamen. In qua ciuitate) Hoc est,oblitus es Athenis te esse,vbi viuitur legibus? Vide omnes sententias poni accusatorias,& nihil amoris.isti sunt orationum colores difficillimi:sed elaborauit Terentius Mitionem facere leniter accusantem, & inducere Demeam durissimè blandientem. In qua ciuitate) Quod obiurgat Mitio,magni amoris est,& necessaria pro persona assentatio. non enim conuenit patrem nimium diligentem filium, eius præterire peccata.

Tandem.

Virginem vitiasti) Vide & rem dici,& abesse tragicam inclamationem,& ostendi delictum: & ad veniam festinari. nam statim dicet, IAM ID peccatum primùm est magnum,at humanum tamen. Et tota pronuntiatio huiusmodi verbis summissa debetur.

Fecêre alii sæpe,item boni.) Moris est exemplo lenire,quod purgare non possis. Fecere alii sæpe,item boni) Consolatio ab exemplo. Et Boni,non quum hoc facerent,sed aliàs boni.

At postquã id euênit,) Euênit,inquit,nõ Cõmissum est.nihil innocẽti⁹ dici potuit.

Nunquid circumſpextiι) συγκοπὴ,pro circúſpexiſti.Circunſpicimus præſentia.Pro- Syncope.
ſpicimus futura. Circúſpicio.
Quà fieret?) Id eſt qua ratione, quo modo fieret?& qua ratione,id eſt quibus ad- Proſpicio.
miniculis,vel per quas perſonas?

Si te ipſum mihi puduit dicere,) Optime hoc additum eſt : quaſi non debuerit
AEſchinum apud Mitionem pudere.

Quà reſciſcerem?) Quà,id eſt per quos.& ad omnia ſubauditur:nunquid circun- Quà.
ſpexti? Quà reſciſcerem?) Deeſt RE, vel RATIONE.

Menſes abierunt decem.) Mire abierunt, Quaſi dicat,Te ceſſante,menſes ceſſere:
& locus eſt incuſationis à tempore. Et abire dicitur quod paulatim nos deſerit:hoc Abeo.
autem ex partu intelligit.

Prodidiſti & te,& illam miſeram,) Vide feſtiuum ſenem, quantum ſe adoleſcen-
ti accommodet:non enim illum,quem cauſa depoſcit,ſed amatorium ordinem fe
cit,prius dicendo Prodidiſti te,quàm illam,tum etiam gnatum.vt ex animo amare
videatur id quod natum eſt. Prodidiſti) Decepiſti vel deſeruiſti. vt Virgilius, Prodo.
-vnius ob iram Prodimur.

Quod quidem in te fuit.) Salluſtius,Quod in familia noſtra fuit, præſtitit, vt in
omnibus bellis adeſſet vobis. Et Cicero, Senator P. R. quod in omnibus fuit, iacuit
& pernoctauit in publico. Quod quidem in te fuit.) Pro,id quod in te erat:id eſt Quod in te
quátum in officio tuo ſpei & auxilii partiúmque tuarum: vel, quantum ad te ſpe- fuit.
ctabat. Et hîc eſt illud quod obſequentiſſimus pater vult omnia per ſe eſſe correcta.

Dormienti hæc tibi confecturos deos?) Quàm mitis,quàm faceta obiurgatio. Vi
detur ſatis Mitio ille eſſe qui antè eſt deſcriptus? Quid credebas? dormienti hæc,
&c.) Incerta diſtinctio:nam & per ſe quid:&,quid credebas,legi poteſt:& velut per
hoc ſubaccuſetur AEſchinus,Dormienti hæc tibi confecturos deos? infertur. Et quæ
ſint quæ à diis,ceſſantibus præſtari non poſſint, ſequenti verſu docet, ne videatur
de diis male ſenſiſſe. Dormienti) Multo melius quàm ſi diceret ceſſanti,& non,
Facturos:ſed quod plenú eſt,Confecturos. Et mire Deos ponit in eo negotio quod
ipſe præſtat:tanquam hîc & ſe & deos excuſet, quòd non fecerint AEſchino, quæ
volebat, etiam dormienti.

Et illam ſine tua opera in cubiculum iri deductum domum?) Ordo, deductum
iri domum.

Nolim ceteratú rerum te ſocordem.) Quàm nihil imperioſe ac pro authoritate
patria fit. nolim,inquit, te ſocordem cæterarú rerú eſſe. non dixit, ne ſis ſocors.

Bono animo es,) Apparet flenti hæc dicta omnia eſſe.& hoc decuit verecundum
adoleſcentem & ex vi tantæ orationis, & metu amittendæ puellæ. Et ES, modo Es,eſto.
imperatiui modi eſt,temporis præſentis. nam eſto,futuri eſt.

Duces vxorem) Datur in vltima obiurgatione, & breuiter & plena ſecuritas.

Hem.) Singultientis fletu & gaudio dixit Hem. Hem.

Obſecro non ludis tu nunc me?) Mœſtus amatoris animus ludentem ſerio loqui
credidit: vera dicentem,quia optata ſunt,putat ludere nunc. Poteſt & ob hanc cau-
ſam dicere,Ludis tu me nunc:quòd nunquam eum antea luſerit.

Ego te! quamobrem?) Magna vis pronominum cur non ludat. quibus & acceſſit
conſideratio rei.nam primo ego:deinde te:deinde cauſæ propoſitio.Et recte LV- Ludo.
DIS. Eſt enim amantis in falſum metum coniicere imminente lætitia, qualibet ſen
tentia. inimici verò in falſum gaudium quenquam impellere ſub alicuius mœro-
ris aduentum.& ideo negat ſe Mitio in hac parte luſurum AEſchinum, qui in a-
liis luſerit.

Neſcio.)Religioſe dixit Neſcio:quaſi non ſit ratio quare non credat patri,quan-
uis ſubiecerit cauſam.

Quia tam miſere hoc cupio eſſe verum,) Pro nimis: quia nimia,miſeria: vt, Ne Miſere.

quid nimis. hoc enim putant qui virtutes mediocritates esse dixerunt.

Abi domum, ac deos comprecare) Magnus institor sui beneficii est, qui à diis petendum esse dixit, quod ipse præstabit. an ideò quia ordinis fuerat, prius rem diuinã facere, & sic vxorem accersere? Et bene repetitum est ABI: quasi hærenti moranti-que: vt, Vos istæc intrò auferte: abite.

Abi, abi.

Quid? iam vxorem?) Accessit ad beneficium tempus. & ideò IAM quasi gestiẽs repetit adolescens.

Quantum potes.) Aut deest citò: aut quantum potest esse.

Quid? quàm illam?) Commendat se Mitio, & familiariorem amatori facit, mentionem faciendo sæpius de amica in vxorem ducenda.

Ni magis te, quàm oculos nunc amo meos.) Mire NVNC addidit. & eleganter inuentum est quod in se amator multum diligat, id est oculos, vt è contrario in Eunucho, Adolescenti ipsi eriperem oculos. id est ipsos de quibus amat.

Oculi.

AEque.) Sic infert hoc quasi dubitando inuenerit.

Perbenignè.) Multum putat, quia amator hoc dixit: ergo benignè, largè, abundéque.

Benignè.

Quid, ille vbi est Milesius?) Non amat, si statim timere desinit. vnde Virgilius, Omnia tuta timens, eadem impia fama furenti Detulit, armari classem, cursúmque parari.

Abiit:periit:nauem ascendit:) Facete, Abiit: ne diceret, mentitus sum. atque ita dixit, vt infantibus nutrices de terriculis dicere solent: quas quum ipsæ confinxerint, abolitas volunt, postquam illos vident nimium pauere. Et mihi videtur ridens hæc dixisse: vt intelligat AEschinus Mitionem ioco fuisse mentitum.

Abiit.

Tibi obtemperaturos magis.) Mira sententia, deos obsequi bonis, quasi bonis hominibus multum debeant. & in excusationem precandi deos vide quæ facultas nata sit patrem sine assentatione laudandi. non est autem iniuriosum, ad patrem referre deprecationem deorum: sed magis honorabile. nam tale est apud Virgilium, Tu genitor cape sacra manu, patriósque penates. vt ipse patrem portet, hic deos.

Ego eo intrò, vt quæ opus sunt, parẽtur: tu fac, vt dixi, si sapis.) Hic versus in quibusdam non inuenitur.

Quid hoc ẽst negoti?) Et mirantis hæc, & laudantis oratio est. & penè videtur huiusmodi patrem Terentius probare.

Quî magis morem gereret?) Quî, quo modo, qua re, qua ratione.

Quî.

Hic nõ amandus?) Omnia perfecit hic pater, vt & ametur, & laudetur, & foueatur.

Magnam mihi iniecit sua commoditate curam) Mira sententia, mala etiã de bonis nobis nasci. an bonus parens magnæ curæ est filio?

Sciens cauebo.) Facere quod nolit scilicet.

Sed cesso ire intrò, ne mora meis nuptiis egomet siem?) Bene hoc, vtpote obiurgatus.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

DEMEA.

Senarii.

DEFESSVS sum ambulando: vt Syre te cũ tua
Monstratione magnus perdat Iuppiter.
Perreptaui vsque omne oppidum, ad portam, ad lacum.

Quò non? neque illic fabrica vlla erat, neque fratrem
  homo
Vidisse se aiebat quisquam: nunc verò domi
Certum obsidere est vsque, donec redierit.

DEFESSVS sum ambulando:) Hîc exemplum inducitur sæui patris ex affectu vero, & ob hoc inuisi omnibus. non autem tantum amare vultu, quàm ipsa re inducitur. nam neque sibi, neque cuiquam alii, sed filio tantum consultum cupit. DE autem, valde significat. De.

Vt Syre te cum tua monstratione) Vt, pro vtinam. & hæc omnia anhelans dixit. Te cum tua.) Adhuc non credit in errorem se missum fuisse. Te cum tua monstratione.) ἰδιωτικῶς, Te cum tua monstratione. Vt.

Perreptaui vsque omne oppidum,) Tardus incessus, non perambulatio, sed perreptatio dicitur. Perreptatio.

Ad portam, ad lacum. Quò non?) Mire propinquiora omisit, vtpote porticum, macellum, Cratini ædes, templum Dianæ: & vltima posuit, vt quantum peragrauerit, demonstraret. Ad lacum.) Facete poeta memorem inducit senē, quorum minime opus fuit meminisse. Quò non?) Duobus dictis, QVO NON addidit: quasi & ad dicendum lassus appareat.

Certū obsidere est vsque, donec redierit.) Proprie obsidere dixit. conuenit enim & irato, & repente aggressuro. & ab eo quod est obsideo, obsidêre facit, producta media syllaba. ab eo quod est obsido, obsidĕre facit, eadem syllaba correpta. Obsidêre. Obsidere.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

MITIO. DEMEA.

IBO, illis dicam nullam esse in nobis moram. Senarii.
D. Sed eccū ipsum. te iandudū quæro Mitio.
M. Quidnā? D. fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis. M. ecce autem. D. noua,
Capitalia. M. ohè, iam. D. nescis qui vir sit. M. scio.
D. Ah, stulte tu de psaltria me somnias agere:
Hoc peccatum est in virginem ciuem. M. scio.
D. Eho, scis, & patere? M. quidni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non insanis? M. non. D. malim quidem.
Puer natus est. M. di bene vortāt. D. virgo nihil habet.
M. Audiui. D. & ducenda indotata est? M. scilicet.
D. Quid nunc futurū est? M. id enim quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo. D. ô Iuppiter,
Istocine pacto oportet? M. quid faciam amplius?

D. Quid facias, rogitas? si non re ipsa tibi istuc dolet,
Simulare certè est hominis. M. quin iam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem, hæc magis sunt hominis. D. cæterum
Placet tibi factum Mitio? M. non, si queam
Mutare: nunc, quum non queo, æquo animo fero.
ITA VITA EST HOMINVM, quasi quum ludas tesseris:
Si illud, quod est maximè opus, iactu non cadit:
Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas.
D. Corrector: nempe tua arte viginti minæ
Pro psaltria periere, quæ, quantum potest,
Aliquò abiicienda est, si non pretio, vel gratis.
M. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. pro diuûm fidem,
Meretrix, materfamiliâs erit vnà in domo?
M. Cur non? D. sanúmne te credis esse? M. equidem arbitror.
D. Ita me di ament, vt video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, vt habeas quicum cantites.
M. Cur non? D. & noua-nupta eadem hæc discet? M. scilicet.
D. Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probé:
Et tu nobiscum vnà si opus sit. D. hei mihi,
Non te hæc pudent? M. iam verò omitte Demea
Tuam istanc iracundiam: atque ita vti decet,
Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptiis.
Ego hos conueniam: pòst huc redeo. D. ô Iuppiter,
Hancine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?
Vxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus:

Senex delirans:ipsa si cupiat Salus,
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

IBO, ILLIS dicam) In hac scena est exemplum intempestiuæ obiurgationis,ac per hoc ridiculæ. Ibo,illis dicam)Moris est secum loqui vel senes, vel maxime aliquid ex animo agentes. Illis dicam) Sostratæ & filiæ.

Fero alia flagitia ad te ingentia boni illius adolescentis.) Magno sonitu,ac ingenti ostentatione futuræ accusationis exorsus est.magna sunt enim omnia,& Fero, &,Alia flagitia,&,Ingentia,& quòd εἰρωνικῶς,Boni illius adolescentis,dicit. Boni illius adolescentis.) εἰρωνεία, quæ semper amarius ponitur,quàm criminatio manifesta.

Ecce autem.) Ecce dicitur, quũ repente triste aliquid rebus interuenit lætis, aut certe quũ aliud agitur, aliud emergit nouum.vt Virgilius,Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta,Horresco referens, immensis orbibus angues. Et,Ecce trahebatur passis Priameia virgo Crinibus. Et Cicero, Ecce autem repente ebrio Cleomene,esurientibus cæteris,&c. Ecce.

Noua,) Recentia. an mira & magna? vt,Pollio & ipse facit noua carmina. Nouum.

Nescis qui vir sit.) εἰρωνεία. nam vir,ad laudem sumi solet.vt alibi,Virũ te iudico. Vir.

Scio.) Satis ridicule: nec quod ille cupit,abnegat Mitio:vt consentiendo,iracundiam Demeæ acriorem fieri possibilem sibi,mitigare queat. nam SCIO ad negotii totius gestionem retulit:non ad illud quod ait,Nescis qui vir sit.

Eho,scis,& patere?) Iam & illi irascitur, non AEschino.

Non. malim quidem.) Alii volunt Mitionem dicere, MALIM QVIDEM: alii Demeam.

Puer natus est. di bene vortant.) Hic bono exemplo inducitur Mitio irascentem iuste Demeam leniter ferre:quia exanimato ob mœrorem non conuenit indemen ter ire obuiam,quũ possit in tempore obiurgari,postquam destomachatus fuerit.Et vide quàm facete,quũ ille,Puer natus est,ad argumentũ mali attulerit:hic ita respondit,quemadmodum solent illi, quibus puellam nasci metuentibus, nuntiatur puerum natum esse. nam in omnibus quæ cupitè venerint, Dii bene vertant, dici solet: quia sæpe homines ea optauerunt quæ aliis aliter atque expectauerunt, contigissent. quam potestatem rerum vertentium semet in vtranque partem,Vertumno deo superesse veteres existimauerunt. Dii bene vertant. Vertumnus.

Virgo nihil habet.) Vult rem sine remedio videri:quia scit posse nuptiis finiri sollicitudinem, Et vide amaritudinẽ Demeæ contra omnes, vt nec virgini ipsi parcat.

Audiui.) εἰρωνικῶς,& cum ἐπιτιμήσει respõdendum,quasi leue sit quod admissum sit.

Et ducenda indotata est.) Ducenda scilicet,nisi damnandus sit AEschinus. & hoc verbum,necessitatis vim habet:vt,Pacem Troiano ab rege petendum. Ducenda.

Quid nunc futurũ est?)More irascentium, quũ ipse sciuerit quid futurum sit,Mitionem interrogat.& huiusmodi interrogatio,secundum figuram suam non habet responsionem:sed Mitio sic respondit,quasi simpliciter inquirenti. Quid nũc futurum est?

Illinc huc transferetur virgo.) Virginem quæ etiam cum viro fuit,vocat. Virgil. Ah virgo infœlix. Virgo.

O Iuppiter,istocine pacto oportet?) O Iuppiter,tragice adiecit à Mitione versus, Istocine pacto,ad ipsum Mitionem respiciens dixit.

Si non re ipsa tibi istuc dolet,) Nunc Rem pro Veritate posuit. Res.

Simulare certe est hominis.) Non hoc dixit, quia hominis est mentiri : sed quia sæpe iracundiæ simulatio,custodia disciplinæ est.

Iam virginem despondi:res composita est: fiunt nuptiæ:) Ne diceret,despondi, Despõdere.

Spondere. compoſui, facio. Et deſpondet puellam qui petit: Spondet à quo petitur. Rectè ergo ſocer futurus, Deſpondi, dixit.

Hæc magis ſunt hominis.) Bene repetit Hominis: ille enim dixerat, Simulare certe eſt hominis.

Cæterum, placet tibi factū Mitio?) Nihil aliud volebat Demea niſi vt ſæuiret Mitio, quod impetrare non potuit, etiam ab eadem ſentiente, de prauitate & peccato AEſchini.

Quaſi quū ludas teſſeris. Quaſi quū ludas teſſeris:) Rectū erat ſi diceret, Ita vita eſt hominū, quemadmodū teſſeris ludere, aut quemadmodum ludus eſt teſſerarū. Nota ergo genus locutionis.

Si illud, quod eſt maxime opus, iactu non cadit:) Verum, quod opus eſt, iactu non cadit: incerta diſtinctio.

Illud quod cecidit forte, id arte vt corrigas.) Ars adhibenda pro fortuna. non enim ſi male iactus ceciderit, deſerendus eſt ludus. Et Forte nunc pro Fortuna intelligendum.

Corrector.) Quia dixit, Arte vt corrigas. ſed moris eſt iratis ab vltimo verbo contradicentis incipere.

Neque eſt, neque illam ſane ſtudeo vendere.) In ſcopulo verſatur Mitio, in quo eligit ineptus potius videri, quàm prodat Cteſiphonem patri.

Cur non?) Poſſet dicere, nō eſt AEſchini amica: ſed celanda eſt culpa Cteſiphonis.

Ita me di ament, vt video ego tuam ineptiam,) Ordo eſt, Ita me di ament, te facturum credo vt habeas quicum cantites. Ipſe ſe fallit, non inquirendo vlteriorem cauſam retentæ in domo meretricis. Mire autem Cantites: quaſi turpius ſit cantare ſenem cum pſaltria, quàm coire.

Et noua nupta eadem hæc diſcet?) Alius ſubaudiet Dicere. ſed ô magna in verbis elegantia. vide enim quam vim ſignificet DISCET. & ideo non Vxor, ſed Noua nupta, quam ad omnia docilem eſſe, ipſum indicat nomen.

Reſtim ductare. Tu inter eas reſtim ductans, ſaltabis.) Luſus eſt natus ab eo fune quo introductus equus Durius in Troiam eſt. Connexis manibus fune, chorum ducunt ſaltantes. Hoc à quibuſdam dicitur. ſed ego puto manu conſertos choros puellorum puellarúmque cantantes, reſtim ducere exiſtimari: & id maxime conuenire ad exagitandam importunitatem ſenis, veluti pueros imitantis. Simul etiam quia iſte connexus manuum laſciuus ac petulans adimit diſcretionem conditionis, dignitatis, ætatis inter meretricem, nouam nuptam, & ſenem. Et hoc, quemadmodum dictum eſt? & quanto ſtomacho iam ab AEſchino receſſum eſt, & tranſitum ad Mitionis luxuriam deſcribendam?

Iam verò omitte Demea) Mire vrbanitatem expreſſit vltro obiurgantis qui obiurgatus eſt.

Ira. Iracundia. Tuam iſtanc iracundiam,) Nam Ira, de cauſa eſt: Iracundia, de vitio multum iraſcentis.

Lubens. Atque vti decet, hilarum ac lubentem) Bene addidit Lubentem. multi enim hilares ſe ſimulantes, non lubentes ſunt. Hilarum) Vetuſte: non, Hilarem.

Facte. Fac te) Non dicit Eſto: ſed, elabora vt eſſe poſſis.

Hancine vitam? hoſcine mores? hanc dementiam?) ὑπωπτικῶς omnia, vt pote ſtomachoſe ſecum loquens. deeſt enim Eſſe, aut quid tale.

Domus ſumptuoſa. Domus ſumptuoſa:) Domus, id eſt homines.

Ipſa ſi cupiat Salus, ſeruare prorſus nō poteſt hanc familiam.) σωματοποιία. Plautus, Lubentiorem te faciam, quàm ipſa Lubentia eſt. Etenim ὑπερβολὴ eſt, Ipſa Salus ſi cupiat ſeruare, prorſus non poteſt hanc familiam. Hinc licet æſtimare quantū & caloris & grauitatis apud Terentium ſit ad imitationem Cecilianam. Vide quantum creuerit à ſuperioribus, vt ſic finiat.

ACTVS QVINTI SCENA I.
SYRVS. DEMEA.

DEPOL Syriſce te curaſti molliter; Senarii.
AE Lautéque munus adminiſtraſti tuum.
Abi: ſed poſtquam intus ſum omnium rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt. D. illud ſis vide
Exemplum diſciplinæ. S. ecce autem hic adeſt ſenex
Noſter: quid fit? quid tu es triſtis? D. ohè ſcelus.
S. Ehò iam tu verba fundis hîc, ſapientia?
D. Túne ſi meus eſſes? S. dis quidem eſſes Demea;
Ac tuam rem conſtabiliſſes. D. exemplum omnibus
Curarem vt eſſes. S. quamobrem? quid feci? D. rogas?
In ipſa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix ſedatum ſatis eſt, potaſtis ſcelus, quaſi
Re bene geſta. S. ſane nollem huc exitum.

DEPOL Syriſce) Hîc exemplum inducitur licentiæ ſeruorum ſub miti domino. AEdepol Syriſce te curaſti molliter,) Quia detexit Creſiphonem, iam oportet vt ebrius inducatur Syrus: per cuius fallacias tegatur adeò. Et Syriſcum ſe dicit, non Syrum, τῷ ὑποκορίσματι. Molliter,) Delicate. ὑποκόρισμα. Molliter.

Lautéque munus adminiſtraſti tuum.) Vt quicquid eſſet belliſſimũ, carperes: cyathóſque ſorbillares. Aut munus ſeruile, eſſe & bibere.

Abi:) Verbum vel ſibi vel alteri cum laudatione blandientis. nam ſic dicunt, qui iam compotes ſunt votorum omnium, perfectíque in rebus vniuerſis. Abi.

Prodeambulare) Nota duas præpoſitiones vni dictioni adiunctas. Vt, Pede proſubigit terram. & ἀμφιπεριστρωφᾶν. Et optime ad delicias exprimendas hoc verbum conuenit. nam producere ſignum * deambulare ſignificat. nam deambulare etiam intus potuit. Prodeãbulare

Exemplum diſciplinæ.) Quia vnus ex multis reliquit. An quia ſenior, & nuper etiam pædagogus, vt ipſe ait, Quem ego puerũ tantillum in manibus geſtaui meis.

Quid fit? quid tu es triſtis?) Mire ſecuritatem ebrii hic expreſſit. nunquid enim pertimeſcit interuentum ſenis, vt ſolebat, Syrus? aut quicquam præcauet? Subblanditur tãtum, & ita rerum oblitus eſt, vt quum eum ſæuum ſciat, cauſam triſtitiæ eius inquirat.

Tu verba fundis hîc, ſapientia?) Vtrum ſapientia verba? an tu ſapientia? quia dixit ſuprà, Tu quãtus quãtus es, nihil niſi ſapientia es. Fundis) Vtrum ſine vlla ceſſatione profers? An Perdis? ſecundum illud, Nam quid tu hîc agas, vbi ſiquid boni præcipias, nemo obtemperat? Sapientia. Fundo.

Dis quidem eſſes Demea,) Ab eo quod eſt Dis ditis, dites facit: ab eo quod eſt Diues diuitis, diuites. Dis, ditis. Diues, diuitis.

Quamobrem? quid feci?) Nihil nunc in Syro nisi simplex & purum ob ebrietatem. Et vide, Quamobrem, quid feci, dicere, non esse sobrii Syri.

In ipsa turba,) Non minus ridicula importunitas Demeæ est, quàm ebrietas Syri: qui aduersum temulentū tantæ grauitatis oratione personat, vt ex dicentis vultu & verbis, & ex audientis habitu & stupore magnā voluptatem percipiant spectatores. vides enim quanto pondere verborum cum ebrio litiget,

Potastis scelus,) Non quòd plus videt senex quàm obiicitur oculis: sed oratoriè POTASTIS, dixit, quum vnum ebrium cernat: propter illud quod ait, Exemplum disciplinæ. quasi in omnibus sit quod in vno nunc aspicitur. Virgilius,
—& crimine ab vno Disce omnes.

Sane nollem huc exitum.) Et hoc dictum argumento est, Syrum oblitum omnium rerum nihil respondisse Demeæ per fallaciam: sed tantummodo pœnitere quòd exierit.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DROMO. SYRVS. DEMEA.

Senarii.

HEVS Syre, rogat te Ctesipho vt redeas. S. abi.
D. Quid Ctesiphonem hic narrat? S. nihil.
D. ehò carnufex,
Est Ctesipho intus? S. non est. D. cur hic nominat?
S. Est alius quidam parasitaster paruolus:
Nostíne? D. iam scibo. S. quid agis? quò abis? D. mitte me.
S. Noli inquam. D. non manum abstines mastigia?
An tibi mauis cerebrum dispergi hîc? S. abiit.
AEdepol comessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni: quid ego nunc agam?
Nisi dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi. sic agam.

HEVS SYRE,) Quàm clarè dicat, ostēditur ex eo quod præmisit HEVS antè quàm loqueretur.

Ctesipho) Mire additū nomen est: quum aut sine hoc, aut per pronomen intelligi possit Ctesipho.

Vt redeas.) Redeas dicendo, ostendit & illum inter pocula, à quo egressus est ebrius.

Alius. Est alius quidā parasitaster paruolus:) Non alius parasitaster, sed alius Ctesipho, qui est parasitaster. & vide non alter, sed alius: quasi non duo, sed multi sint Ctesiphones. Et hoc sic pronuntiandum est, vt simul & quærat & dicat NOSTÍN'. Quasi sycophanta, nunc addidit, nostin'. nam veteratoris est, etiam mentientem confidere.

Quid agis? quò abis?) Hoc iam ebrio conuenit, non illi quem cognouimus Syrū.

nam quòd retinet ſenem, confeſſionis genus eſt.

Non manum abſtines maſtigia?) Etiam inieciſſe manum, vt teneret Demeam, ex ipſius verbis cernitur.

An tibi mauis cerebrum diſpergi hîc?) Vt apparet, baculo minatur.

Abiit.) Quia prohibere non potuit. demiſſo & deſperanti vultu quid factum ſit, dicit, & abiiſſe pronuntiat.

AEdepol comeſſatorem haud ſane commodum,) τῷ ἐν ῥεμισμῷ. tantum inopinatus ſuperuenit, vt omnia ſic offendat, quemadmodum qui comeſſatum ingreditur: quia comeſſatoris eſt ſuperuenire ad ſcortum, & vociferari aliquid in iocularem ſtrepitum. quare totum ſalſè, totum ad Demeam contulit.

Præſertim Cteſiphoni:) Bona exceptio, vt appareat omnibus incommodum, & in his AEſchino, ſed præcipue Cteſiphoni.

Niſi dum hæ ſileſcunt turbæ,) Non quæ iam ſunt, ſed quæ erunt. Villum.

Hoc villi.) ὑποκόρισμα eſt vini: vt vnus vllus, aſinus aſellus, vannus vallus, vinum villum. Vllus. Aſellus. Vallus.

ACTVS QVINTI SCENA III.

MITIO. DEMEA.

ARATA à nobis ſunt, ita vt dixi, Soſtrata? Senarii.
Vbi vis: quiſnam à me pepulit tam grauiter fores?
D. Hei mihi, quid faciam?* quid clamem, aut querar? Donat* legit, quid agam,
O cælum, ô terra, ô maria Neptuni. M. hem tibi,
Reſciuit omnem rem: id nunc clamat ſcilicet.
Paratæ lites: ſuccurrendum eſt. D. eccum adeſt
Communis corruptela noſtrûm liberûm.
M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
D. Repreſſi, redii: mitto maledicta omnia:
Rem ipſam putemus: dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeò eſt ortum, ne tu curares meum,
Néve ego tuum: reſponde. M. factum eſt, non nego.
D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam Mitio?* nunquid minus Aliàs, num qui
Mihi idem ius æquum eſt eſſe,* quàm mecum eſt tibi? Aliàs, quod
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M. Non æquum dicis, non. nam vetus verbum hoc quidem eſt,
COMMVNIA eſſe amicorum inter ſe omnia.
D. Facetè. nunc demum iſtæc nata oratio eſt.

M. Ausculta paucis, nisi molestum est Demea:
Principiò si id te mordet, sumptum filii
Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites:
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quòd satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum vxorem credidisti scilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserua, quære, parce: fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine.
Mea, quæ præter spem euenêre, vtantur sine:
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse. omnia hæc si voles
In animo verè cogitare Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. M. mane.
Scio: istuc ibam. multa in homine Demea
Signa insunt, ex quibus coniectura facile fit,
Duo quum idem faciunt sæpe, vt possis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd is qui facit.
Quæ ego esse in illis video, vt confidam fore, ita
Vt volumus: video eos sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium, atque animum: quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
Omissiores paulò. ô noster Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
SOLVM VNVM hoc vitium affert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est:
Quod illos sat ætas acuet. D. næ nimium modò
Bonæ tuæ istæ nos rationes Mitio,
Et tuus iste animus æquus subuortit. M. tace.

Non fiet:mitte iam iſtæc:da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. ſcilicet,ita tempus fert,
Faciundum eſt: cæterum rus cum filio
Cum * prima luce ibo hinc. M. imò de nocte cenſeo. Aliàs,primo
Hodie modò hilarum facæ. D. & iſtam pſaltriam lucu.
Vnà illuc mecum hinc abſtraham. M. pugnaueris.
Eo pacto prorſus illic alligaris filium.
Modò facito, vt illam ſerues. D. ego iſtuc videro:
Atque ibi fauillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo ſit faxo & molendo:præter hæc
Meridie ipſo faciam vt ſtipulam colligat:
Tam excoctam reddam, atque atram, quàm carbo eſt.
M. placet.
Nunc mihi videre ſapere.atque equidem filium
Tum etiam ſi nolit,cogas vt cum illa vnà cubet.
D. Derides? fortunatus qui iſtoc animo ſies:
Ego ſentio. M.ah pergiſne? D. iam iam deſino.
M. I ergo intrò: & cui opus eſt rei, hilarem hunc ſumamus diem.

PARATA à nobis ſunt,ita vt dixi,Soſtrata vbi vis:) In hac ſcena collatio eſt perſonarum mitis parentis ac ſæui. Parata à nobis ſunt,) De verbis abeuntis vult oſtẽdere poeta quam orationem cum Soſtrata habuerit ingreſſus Mitio.& vides quas ἐλλείψεις interpoſuerit. primo,Parata à nobis ſunt: quæ,non dixit: ſed, ITA VT DIXI dicendo,ſignificat ſe dixiſſe omnia.Deinde, VBI VIS,Fiant nuptiæ,vel quid tale,aut omiſit,aut dicturus hoc ipſum,audit vehementius fores eſſe pulſatas:& quod agebat, abiecit.

Quiſnam à me pepulit) A me,modo id eſt Meas. A me.

Tam grauiter) Quia irati omnia concitè faciunt, quũ pulſandæ fores eſſent exituro foras Demeæ,ſic eas pulſauit,vt & his ipſis iraſci videretur.

Hei mihi,quid faciam?quid agam?quid clamẽ,aut querar? ô cælum,ô terra,ô maria Neptuni.) Multum laborauit Terentius vt ἀναλογίαν ſeruaret in dolore Demeæ: quo maior debet in Cteſiphone reprehenſio eſſe,quàm in delictis AEſchini.Et nota quòd vbi non inuenit quod dignum loqueretur, ab interiectione cœpit,Hei mihi.Et adhuc quũ pro rei magnitudine oratio parua eſſet,Quid faciã? inquit.In alieno indignatus eſt:in ſuo,Quid faciam? inquit.In alieno litigauit:hîc ait,Quid agã? In alieno clamauit,& queſtus eſt:hîc in ſuo relinquitur. & præter διαπόρησιν in AEſchini peccato Mitionem accuſauit: in Cteſiphonis,elementa cum diis omnibus ac toto mundo.mira αὔξησις,& quam imitatur Virgilius in Orpheo poſt amiſſam rurſus Eurydicen, QVID FACERET? inquit. omnia enim conſumpſerat primus dolor. QVÒ SE rapta bis coniuge ferret? Nam quid præter omnes terras Hei mihi.

atque Infetos loci remanebat: QVO fletu manes. Per quē fletum manes, quasi omnes primis luctibus impleuerat lachrymis. QVA nomina voce moueret: Cui nec ira quidem inexperta remanserat. Et vide hîc gradus doloris & Iracundiæ: intantum autem vt iam crescere nō possint. quippe in initio fabulæ tantum tristis est Demea. nā sic audit à Mitione, Quid tristis es: & ipse, Rogas me (vbi nobis AEschinus siet) quid tristis ego sim: Inde mox procedit in peius: adeò vt sic incipiat, Disperii: Ctesiphonem audiui filium vnà fuisse in raptione cum AEschino. Inde postea dicit, Næ ego homo sum infœlix. Ad postremum, Hei mihi quid faciā: quid agam: Et naturali quodammodo, postquam summus furor ad extrema peruenit, repente senex mutatur, & mitis est.

O cælum, ô terra, ô maria Neptuni.) Neptunus, quia medius sit inter cælum & infetos, dum vtriusque regni particeps habetur, elemētorum omnium potior. nam idrò tridentem habet pro numero trium elementorum: vt apud Virgilium iccirco dicit, Iam cælū terrámq; meo sine numine vēti Miscere. Et apud Homerū sic idē, ὣς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον, Χερσὶ τρίαιναν ἑλὼν, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας παντοίων ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε γαῖαν ὁμῦ καὶ πόντον. Et hoc est quod ait Horatius in arte poetica, Interdum tamen & vocem comœdia tollit. In hæc enim tria rerum natura diuiditur. Vt Virgilius, Principio maria ac terras, cælúmq; profundum. Et per hoc totum mundum accusauit. O cælum, ô terra, ô maria Neptuni.) Vtrum deos elementa vocauit, quòd diis quoque irascitur, qui in iis commorantur, vt dolentes solent: An quia deos esse non putat, ideo hæc omnia Neptuni dicit: quasi dicturus esset, Neptunia fiant, nisi intercederet persona Mitionis: quē videns, ad aliud conuersus, desiit diluuiū & interitū rebus optare obiecto fratre, cui maximè irascitur, & propter quem detestabatur omnia. Tale est apud Virgilium, Omnia vel medium fiant mare. An omnia accusat vt indignantes solent: Vt, Quem non incusaui amens hominúmque, deorúmque: Et vt, Atque deos atque astra vocat crudelia mater.

Neptunus tridens.

Odyss. i.

Hem tibi,) τῷ ἰδιωτισμῷ TIBI. Nulli enim Mitio loquitur.

Id nunc clamat) Id, ob id.

Scilicet. paratæ lites:) Videtur & ipse pertimuisse, dicendo Scilicet, & Paratæ lites. Sed vtrursus confirmet seipsum, quia Succurrendum est, ait.

Succurrendum est.) Ctesiphoni scilicet.

Cōmunis corruptela.

Communis corruptela nostrûm) Qui communiter ambos corruperit. Communis corruptela nostrûm liberûm.) Maior accusatio est ista, quàm prior: quippe quum iam modo de ambobus accusetur Mitio, non de vno.

Iracundia.

Tandem reprime iracundiam,) Mire. Quia reprehendere nequit irascentem, nimietatem reprehendit irati. Et Ira, de causa est: Iracundia, de moribus.

Ira.

Redire ad se.

Atque ad te redi.) Quia ira, ab eo quod est IRE dicitur, quòd à se eat, qui irascitur & furit. Et, Ad te redi, proprie dixit: Virgil. Verum vbi nulla fugam reperit fallacia, victus In sese redit. Et Cicero, Redit ad se atque ad mores suos.

Repressi, redii,) Non quid dicatur, sed quod gestu dicatur, specta: & videbis neque adhuc repressisse iracundiā, neque ad se rediisse Demeam. sed quàm mira est atque perspicua moralitas, in huiusmodi rebus apparet.

Rem ipsam putemus:) Videtur paulo citius destomachatus, quàm res etiam incertæ poscebant. Sed & hoc morale: nam iustè irati, omissa sæuitia, ad ratiocinationes sæpe festinant. & præterea illud accedit, quòd non inuenit iam quod condigne dicat. simul etiam quia increpitus est à fratre, quòd apud se iam non sit per iracundiam vehementem. Rem ipsam putemus:) Tractemus, purgemus. nam & hinc putamina, purgamenta dicta sunt, vt Plautus in Captiuis ait, Nucleum amisi, retinui pignoris putamina. Et Virgilius, Multa putans inquit. Putare proprie, est falsa & cassa, à veris & vtilibus resecare. vnde arborum purgatores, putatores dicuntur.

Putare.

Putamina.

Putatores.

Et REM, causam ipsam litis ostendit:vt,Mitte ista,atque ad rem redi. Res.

Ne tu curares meum,) Nam ambos curare, propemodum reposcere illum est quem dedisti.

Factum est,)Apparet Mitionē inuitum quidē fateri,sed facetè contēnere obiecta.

Cur emis amicam Mitio?) Inclamatio ista nominis magnam inuidiam significat: vt,Regnúmne AEschine hic possides:Et, -Pacem te poscimus omnes Turne.

Num quî minus mihi idem ius æquum est esse,) Aut num,aut quî abundat.& est ordo,Quî minus æquū est esse idē ius mihi,&c. Quî ergo,Quare,vel cur significat. Quî.

Non.) Confidenter Non repetiuit,non habens rationem quam subiiceret:nisi illi prouerbium venisset in mentem.Nam quia se videt in malam causam incidisse,totum vernaliter & facetè agit:& subiicit æquitatē,vbi iusto se tueri nō potest.Quod tamen à Demea statim conuincitur, dicendo, NVNC demum istæc oratio nata.vt ostendat illum perturbatum contraria protulisse dictis suis superioribus. Non.

Communia esse amicorum inter se omnia.) Inter Pythagoreos ortum dicitur.

Facete nunc demum istæc nata oratio est.) Alii totum iungunt: alii separant.Et bene NATA EST: nam sic dicimus de rebus repentinis: vt suprà,E re nata melius fieri haud potuit,quàm factum est,hera. Nata oratio.

Ausculta paucis,nisi molestum est Demea:) In duas partes diuiditur tota persuasio:nihil passurum Demeam damni,nihil corruptelæ.

Et me tum vxorem credidisti scilicet ducturum:) εἰρωνεία.

Principio si id te mordet, sumptum filii quem faciunt,) Figuratiua locutio est: vt,Eunuchum quem dedisti nobis,quas turbas dedit!

Quæso) Modo obiurgatorium est Quæso. Quæso.

Pro re tollebas tua,) Pro patrimonii tui qualitate. Res.

Conserua,quære,parce,fac quamplurimum illis relinquas:) Hoc sic pronuntiandum,vt appareat hanc ipsam voluptatem displicere Mitioni. Conserua,) Parta. Quære,) Noua. Parce,) Omnibus. Conseruo. Quæro. Parco.

Vtantur fine:) Aut deest HIS: vt sit,his vtantur. Aut mea vtantur, antique locutus est. Vtor.

De summa nihil decedet:) Rei tuæ scilicet. Summa.

Dempseris) Pro demes. Dempseris.

Mitto rem,) Pecuniam.& hæc exclamatio est moralis nimis aduersum tardos, ac non intelligentes homines. Res.

Consuetudinem ipsorum,) Loquor,aut quid tale subaudiendum. Mitto rem, consuetudinem ipsorum.) Vel ab vtilitate ad honestatem transit:vel à rebus ad illos ipsos de quibus agitur.Cauetur enim ne aut rem perdant,aut ipsi pereant.

Mane. scio:istuc ibam.) Moralis & faceta correptio,continens in se latenter blandimentum quo deliniatur auditor.

Multa in homine,Demea,signa insunt,) Obscurissimus sensus & re & verbis.

Duo quum idem faciunt) Obscure locutus est, quum hic sit sensus,Duo idem faciunt:quorum vni licet facere,alteri non licet. Duo quum idem faciunt) Nam ambo & sapiunt & intelligunt,& loco verentur. non ingenii vitium,sed ætatis est.

Sæpe,vt possis dicere,) Melius est SAEPE ad superiora coniungere: nam possunt duo idem facere,& casu, non vt similitudinem facere videantur.tunc ergo erit signum,Sæpe idem faciunt.Dicere autem posuit pro intelligere & scire:ab eo quod præcedit,id quod sequitur.vt,Fœneratum istuc beneficium pulchre tibi dices.&,Memorem me dices esse & gratum. Dico.

Non quòd dissimilis res sit,) An quia huic licet?

Quæ ego esse in illis video)Ordo & sensus hic est,Multa in homine,Demea,signa insunt, ex quibus coniectura facile fit: quæ ego illis inesse video, vt confidam fore ita vt volumus.

Intelligere,in loco vereri,) Non,In loco intelligere:sed,In loco vereri.

Inter se amare. Inter se amare:) Cito dixit Inter se: quod est,quum alter alterum inuicem amat.

At enim metuas,) ἀντίθεσις ad priorē tractatum pertinens,qui est habitus de consuetudine rei familiaris.

Ne ab re sint tamen omissiores paulò.) Quia amant,potant,olent vnguenta.

Res. Omissior. At enim metuas, ne ab re sint tamen omissiores paulò.) Oratorie paulo:nam nō paulò omissiores fore Demea,sed plurimum fore credit & metuit.& Ab re, à patrimonio. Omissiores) Negligentiores. Sic in Heautontim. Vbi te vidi animo esse omisso.

O noster. O noster Demea,) Blanda & cū quodam complexu eius,qui reprehenditur,increpatio,& de more sublata.Et sic hoc dixit,tanquā dicturus esset,Multa te latent,simplex homo es. nam huiusmodi sententia latenter quandam dicentis authoritatem fiduciámque designat.

Ad alia omnia ætate sapimus rectius.) Præterquā ad auaritiam.& per hoc,quod optas liberis,vitium senectutis est.

Attentior. Attentiores sumus ad rem omnes,) Proprie attentiores reddit omissioribus.suprà enim dixerat,Ne ab re tamen sint omissiores paulò.

Quàm sat est:) Quasi dicat,attentos nos esse non statim crimen est.

Quod illos sat ætas acuet.) μεταφορικῶς acuet.

Næ. Næ nimium modò bonæ tuæ istæ nos rationes Mitio , & tuus iste animus æquus subuortit.) Næ,valde.Subuertit,infra legendum est.Si NE, pro NON coniunctio est, Subuertat legendum erit,ita vt subaudiamus Timeo,vel aliquid tale. Et TVAE & ISTAE quòd ait,significationem habent nulliusmodi rationem & ineptam.nam apparet non eas probari ab eo qui sic loquitur. vt suprà,Iam verò omitte Demea tuam istanc iracundiam.

Tace. Tace,non fiet.) Tace nunc pro εὐφημισμῷ positum est: quasi diceret,Non subuertet. ne dixeris:quod mali ominis verbum est.

Da te mihi. Da te hodie mihi:) Accommoda te ipsum voluntati meæ.nam in animū translatum quod est corporis.vt in Eunucho,Mihi sese dare,sermonē quærere.Cicero,Ceruiculam iactare,& populo se accommodare. Da te hodie mihi.) Si nō vis,inquit, propter te:vel propter me mitis esto.

Exporrigere, Contrahere frontem. Exporge frontē.) Quia contrahi in verbo dicitur.Et verbo isto ostenditur quanto conatu opus sit ad explicandam tantam contractionem senectutis & seueritatis.

Scilicet, ita tēpus fert,faciundum est.) Vide si non hoc sit,quod Græci * dicūt: nam sic &,ITA TEMPVS FERT,& FACIVNDVM, dicendo,ostendit se magis cogi necessitatibus,vt paulo sit tranquillior.& cum tanta difficultate promittit,tanquam mala subiturus sit: atque adeò maiorem partem secum disputat, necessario hoc velit nolit faciendum esse,vt sit lætior:& hoc quia tempus fert. Faciundū est.) Satis mire:tanquam necessitate cogatur ad gaudendum agrestis senex.

Primo lucu. Lucus. Cæterum rus cum filio cum prima luce ibo hinc.) Hoc ideo facit quasi gaudere interim non possit , nisi se vicinæ sæuitiæ proximitate soletur. Cum primo lucu) ἀρχαϊσμός.nam cum primo lucu veteres dicebant,lucum pro luce,pro sole ponentes.Ergo cum primo lucu, quum primùm sol cœperit illucescere. Cum primo lucu)Veteres masculino genere dicebant lucem. Ibo hinc.) Tanquā de malo loco.

De nocte. De nocte) Abundat DE.

Fac te. Fac te) Eodem verbo vtitur,quo iamdudum:vt laborem ad lætitiam se conuenientis ostendat:id est,elabora vt sis hilaris.

Et istam psaltriam vnà illuc mecum hinc abstraham.) Vide singulas syllabas imbutas amaritudine rustica atque agresti:nam ISTAM odium significat.Psaltriam, sæuitia in nomine est,quam deliciosam esse oportet.&,Vnà mecum:quam cū adolescentibus esse cōuenerat.& Illuc:ad quem locum psaltriam secum ire compellit.

Deinde ne vel in itinere pœna esset, Cum filio ibo hinc inquit: Illā verò abstraham. nam ILLVC eo animo dixit, quo suprà, Ibo hinc. Et apparet illum quasi mancipium ducturum puellam, non vt fidicinam. Mecum hinc abstraham.) Non abducam: sed quod est sæuientis, abstraham. Abstraho.

Pugnaueris.) Magnam rem feceris. Sic Lucilius, Vicimus ocyus, & magnam pugnauimus pugnam. Pugnaueris.

Eo pacto prorsum illic alligaris filium.) Hæc cum risu dicit Mitio. Et ligare, est iniicere alicui vincula. Quis verò dicetur alligari ad aliquid, sine quo esse non possit? Ergo proprie ad amicam alligari adolescētem dixit amatorem. Prorsus autem, certe, recte, ac vere significat. Ligare. Alligari ad aliquid. Prorsus.

Vt illam serues.) Acuendum ILLAM: Hoc est, non iam filium, sed illam serua, in qua vtrunque retinueris.

Ego istuc videro,) Hoc est, vt illam seruem.

Atque ibi fauillæ plena, fumi, ac pollinis coquendo sit faxo, & molendo:) Atqui molere prius est, quàm coquere: sed illud prius posuit, quo pulchritudo magis fœdatur. an quia prius torreatur triticum, vt tundi possit? Vt Virgil. Et torrere parant flammis, & frangere saxo. Coquendo sit faxo, & molendo:) Ne ametur scilicet. Coquendo sit faxo, & molendo: Præter hæc.) ἀναλογία octaua.

Meridie ipso) Quum sol vehementior est. & nomen fecit de aduerbio. Meridiem dixerunt veteres quasi medidiem, r pro d posito, propter cognationem harum inter se literarum. Meridie ipso.

Vt stipulam colligat:) Quod sub sole fieri necesse esse.

Tam excoctā reddam, atque atram,) ἰδιωτικῶς dixit Reddam, pro Faciam. Et excoctam, ad tenuitatem siccati coloris. Atram, ad colorem retulit. Et vide quàm aspera, quàmque ingrata clausula sit, qua sæuidici senis finitur oratio. Reddere. Excocta. Atra.

Placet, nunc mihi videre sapere:) Non contradicit, ne rursus prouocet ad iurgiū.

Atq; equidem filium,) Non solum suadet lætitiā, sed etiam ridere cogit inuitū.

Derides? fortunatus qui istoc animo sies.) Hoc verbū vultu Demeæ sic profertur, vt subrisisse videatur inuitus. Sed rursus EGO SENTIO amarè seuereq; dixit. Et ridet, qui simpliciter ridet: Deridet, qui cum alterius irrisione & contemptu ridet. Ridere. Deridere.

Fortunatus qui istoc animo sies.) Non laudantis est quod ait, fortunatus: sed moraliter reprehendentis. vt si dicas, quum te aliquid cura offenderit, fortunatos stultos qui nihil sentiant. At hoc quoque dixit in Eunucho, At ego infœlix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum.

Iam iam desino.) Et hic velut necessitatem queritur imponi sibi.

Et cui opus est rei,) Cui rei credis, nisi nuptiis? hoc est ludo, atque lætitiæ: voto, & gaudio nuptiali.

Hunc sumamus diem.) Non, accipiamus, sed impendamus, & consumamus. Vnde & sumptum dicimus pecuniam quæ insumenda est. Sumere diē. Sumptus.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

Trochaici quadrati catalectici.

DEMEA.

NVNQVAM ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,

QVIN RES, AETAS, VSVS semper aliquid adportet noui,

Aliquid moneat, vt illa, quæ te scire credas, nescias:
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies:
Iambicus tet. catalect. Quod mihi nunc euenit. nam ego vitam duram, quam vixi vsque adhuc,
Trochaici. Propè iam excurso spatio mitto: id quamobrem re ipsa repperi,
FACILITATE NIHIL homini esse melius, neque clementia.
Id esse verum, ex me, atque ex fratre, cuiuis facile est noscere:
Ille suam semper egit vitam in otio, in conuiuiis:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus.
Sibi vixit: sibi sumptum fecit: omnes benedicũt, amant.
Ego ille agrestis, sæuus, tristis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi vxorem: quam ibi miseriam vidi! nati filii,
Alia cura. porrò autem dum studeo illis vt quamplurimum
Facerem, contriui in quærendo vitam atque ætatem meam.
Nunc exacta ætate, hoc fructi pro labore ab his fero,
Odium: ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illum amant: me fugitant, illi credunt consilia omnia:
Illum diligunt: apud illum sunt ambo: ego desertus sum:
Illum vt viuat optant: meam autem mortem expectant: scilicet
Ita eos meo labore eductos maximo, hic fecit suos
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nunc experiamur contra hæc quid ego possiem
Blande dicere, aut benigne facere, quando eò prouocat.
Ego quoque à meis me amari, & magnipendi postulo.
Si id fit dando, atq; obsequendo, non posterioreis feram.
Deerit: id mea minime refert, qui sum natu maximus.

NUNQUAM ita quisquam bene subducta ratione) In hac scena exemplum inducitur hominum qui virtutem tædio deserunt ob cötemptum eius: quòd apud omnes sæuum esse, vitiosum sit. Et adeò fauet Terẽtius dementioribus ac mitissimis patribus, vt hunc quoque adducat ad sententiam Mitionis, non tantùm hoc sentientem quòd ita fieri oportet: sed quòd ita res cogat. vult enim naturalem inesse veris patribus acrimoniam: sed eã semper inuidiosam esse adolescentibus. Bene subducta ratione) Bene disposita, bene computata. Ducere enim, est digitis computare: sed Ducere, est apud alium & palàm: Subducere, apud seipsum & secretò. quò magis in verbo isto maioris attentionis & diligentiæ signum est. Subducta ratione. Ducere.

Quin res,) Quin, modò cur non significat. Quin res, ætas, vsus,) Tria posuit. ex quibus RES pro experientia ponitur: & hac dicit se esse mutatum. nam mox dicet, Re ipsa repperi, Facilitate nihil esse homini melius, neque clementia. Quin. Res.

Aliquid moneat:) σύλληψις est per casus. subauditur enim Quem. Syllepsis.

Quæ tibi putaris prima,) Ante alia eligenda: quæ & primo loco ponenda, ac per hoc optima. Prima.

Vitam duram quam vixi) ἀρχαϊσμὸς. vt Lucilius, Magnam pugnauimus pugnam. Nam ego vitam duram, quam vixi vsque adhuc,) Prius dixit quid faciat, quàm cur faciat. Vitam vixi. Archaismus.

Propè iam excurso spatio,) Id est, ad calcem propter ipsos decursus metásque viuendi. & est μεταφορὰ sumpta à cursoribus. Excurso spatio,) Id est in summa senectute. Excurso spatio.

Id quamobrem, re ipsa repperi,) Quia secũ loquitur, ideo multa reticet. & deest, Faciam: &, Siquis quærat: &, Dicam.

Facilitate) Iam facilem se infert. Inter Facilitatem & Clementiam hoc interest: Facilis enim, cuius ira cito soluitur. Clemens, qui non irascitur. Facilis.

Ille suam semper egit vitam) Hic iam quasi comparatiua qualitas inducitur de vtroque: & vt ille in initio fabulæ locutus est, sic in fine hic loquitur. Clemens.

Clemens, placidus, nulli lædere os,) Mira varietas & in locis, & in partibus orationis. Et clemens est qui colit mentem suam, nec eã vexat irascendo. Clemens, placidus,) Clemens est circa rectè agentes: Placidus etiam circa delinquentes. Et Clemens is est nulli lædere os: Placidi, arridere omnibus. Et Clemens animo, Placidus vultu. Nulli lædere os,) Id est, nullum præsentem lædere. Et vide quàm gratè à nominibus verba transeant. Nulli lædere os, arridere omnibus.) Voluptatis affectus est duplex: Aut enim ex quiete voluptas est, aut ex aliquo actu. ergo hic vtrunque complexus est. Et nulli lædere os,) Adeò vt nulli se contristem faciat. & hæc est figura ἀναδρομὴ, quum recurrimus per ea quæ diximus: & ἐξεταστικῶν omnia repetita sunt. Clement. Placidus. Lædere os alicui. ἀναδρομή.

Ego ille agrestis,) Bene addidit ILLE, quasi iam notus, hoc ipso quòd ferus atque agrestis. Et Sæuus, factis: Tristis, animo: Truculentus, vultu. Et aliter dici potest, vt Tristis sit qui dolet, Truculẽtus & sæuus qui terret. & ideo αὔξησις mira per ista decurrit. Ille. Sæuus. Tristis. Truculentus.

Duxi vxorem:) Pendet, Duxi vxorẽ: sed ETIAM cum magno significatu addendum est: maiore enim pondere subtrahitur coniunctio. nam, Duxi etiam vxorem, dicendum fuit.

Quam ibi miseriam vidi!) Ibi inquit, quasi vxor locus sit. & hoc sine coniunctione, vt mala quæ enumerat, multa videantur. Ibi.

Alia cura:) Non Altera.

Patria potitur commoda:) Accusatiuo casu extulit, quod nos ablatiuo dicimus. id est patrio potitur commodo. Actius in Clytemnestra, Feras potiuntur plagas. Potior cum accusatiuo.

Illum diligunt: apud illum sunt ambo: ego desertus sum.) Hic ostendit Terentius verum patrem & molestiorem & odiosum esse magis adolescentibus.

Illum vt viuat optant:) σύλληψις. Nam sic veteres loquebantur. nos verò dicimus, Illum vt viuat optant.

Illi optant: non Illum. Illum) Mitionem.

Nunc experiamur) Magis comicè pluraliter Experiamur dixit, quàm si diceret, Experiar.

Quando eò prouocat.) Non addit quis:sed intelligimus Mitionem significari.

Si id fit dando,atque obsequendo,) Bene naturam secutus est,qui artem ignorat, putans agi veris omnia debere,non dando & obsequendo. Si id fit) Id est, Iam à liberis si magnipendor.

Posteriores feram. Non posteriores feram.) Subauditur Partes aut,Non paruifaciam,id est non vincar à Mitione.Et translatio est à partibus histrionum in fabula. Nō posteriores feram.) Primus in his ero,inquit,in dando atque obsequendo.

Deerit : id mea minime refert,) Vide remanere in Demea non penitus eiectam securitatem.

ACTVS QVINTI SCENA V.

SYRVS. DEMEA.

Senarii.

EVS Demea, rogat frater ne abeas longius.

H D. Quis homo? ô Syre noster,salue : quid fit? quid agitur?

S. Rectè. D. optime est. iam nunc hæc tria primùm addidi

Præter naturam, O noster,quid fit?quid agitur?

Seruum haud illiberalem præbes te, & tibi

Lubens bene faxim. S.gratiam habeo. D.atqui Syre

Hoc verum est,& ipsa re experiere prope diem.

H EVS Demea,rogat frater ne abeas longius.) Hic ostēdit poeta, quàm absurde blandus conetur esse,qui non soleat:& quàm immodica sit repentina largitas,vbi animus à parcitate nimia in contrarium vitium profusionis excurrerit. Heus Demea,rogat frater ne abeas longius.) Vt apparet,iam edormiuit crapulam Syrus. & satis moraliter dixit Frater : nec addidit TVVS. Frater.) Moraliter.nam deest Tuus.

O Syre noster,salue:quid fit?) Iam non hæc blanda,sed dura sunt.nam Salue dixit ei,non solum quem sæpe viderit,sed cum quo toties litigauerit.

Quid fit?quid agitur?) Interrogat & quum sciat, & quum damnet actus eius.

Recte. Rectè.) Bene respondit: hæ enim interrogationes de salute atque incolumitate eius sunt qui interrogatur.

Hæc tria),Deest Verba.

Præter naturam. Præter naturam,) Plus dicit, quàm si diceret, Præter consuetudinem. Iā nunc hæc tria primùm addidi præter naturam,O noster,quid fit?quid agitur?) Hoc pressius dictum est.

Seruum haud illiberalem) Dura & importuna repente commutatio ex tanta vituperatione in laudem Syri, ostendit contra naturam suam niti Demeam.

Præbere se. Præbes te,) Id est,re ostendis, factis probas.

Et tibi lubens bene faxim.) Et Bene ad quā rē adiectū est?an & bene * ho

addidit. Quis enim credat tam subitis post sæuitiam blandimentis, nisi factis quoque vera esse ostendantur? Et tibi lubens bene faxim.) ET additum est, vt ostendat hâc esse sententiam, Non solum te laudo, sed etiam iuuo: illud dicendo, hoc faciendo. Et tibi lubens bene faxim.) Potest hoc & sic intelligi, Bene tibi faxim, & lubens. multi enim bene, sed non ex animo faciunt. Omnia ergo addidit, quæ placidum ostendant ipsum, atque clementem. Et.

Atqui Syre) ATQVI abundat per πεϱιττόν. Syre) Asseueratio est non credentis. Atqui.

Hoc verum est,) Quasi falsum fuerit illud quod iurgabat: & hoc sit verum quod nunc dicit.

Prope diem.) ὑφέν. Nam PROPE DIEM aduerbium est temporis: vt si diceret, Cito. Prope diem. Hyphen.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

GETA. DEMEA.

Senarii.

ERA ego hinc ad hos prouisam quàm mox virginem
Accersant. sed eccum Demeam. saluos fies.
D. Oh, quî vocare? G. Geta. D. Geta, hominem maximi
Pretii esse hodie te iudicaui animo meo.
Nam is mihi est profectò seruus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ita vt tibi sensi Geta.
Et tibi ob eam rem, siquid vsus venerit,
Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, quum hæc existimas.
D. Paulatim plebem primulùm facio meam.

ERA ego hinc ad hos prouisam) Ad hos, ad Mitionem & AEschinum scilicet. Prouiso duas res significat: Procedo & Video. Prouiso.

Sed eccum) Hoc apud se.

Oh, quî vocare?) Hac interiectione vtimur, vbi ex interuallo notos videmus. Oh.

Oh, quî vocare?) Post OH, nomine vocaturus, non habuit quod diceret: & ideo subiecit, Quî vocare? Virgilius, Proprii nominis appellatione blandimur.

O quam te memorem virgo? nanque haud tibi vultus
Mortalis: nec vox hominem sonat. ô dea certe,
An Phœbi soror: an Nympharum sanguinis vna?

Moris est autem inferiores proprio nomine vocari, si blandiri velis. sed hic nominis oblitus, dum dubitat & inquirit, inhæsit pronomini.

Animo meo. Animo meo.)Hoc est,secundum animi mei sententiam,& quantum ad animum meum pertinet.

Nam is mihi est profectò seruus)In hoc laudando quia non laborat,subiecit specialiter merita eius:aut,vt existimo,nihil habuit quod diceret nisi laudem,sine vllius

Mihi. facti mentione.Et MIHI,id est quantum ad iudicium meum pertinet.

Masculinum fœminino præualet. Cui dominus curæ est) Quum hic dominas habeat,Dominum dixit:quia præualet masculinum.Virgilius, Descendo,ac ducente deo flammam inter & hostes Expedior.Et præterea sentētia generalis inducitur, quum nullum specialiter dominum significat.

Ita vt tibi sensi Geta.)Maximum delinimentum infert,eum nomine vocās.quod tantùm superioribus est. & vide quàm gratè, postquam ipse dixit, Nomine appellauit Getam.

Rustica repetitio. Et tibi ob eam rem) Quid Et tibi? vtrum quemadmodum aliis? an quemadmodum Syro? Et tibi ob eam rem si quid vsus venerit,) Defectus quidam rustici præter naturam blandientis, cogit dicta repetere sine gratia. Hæ autem promissiones ad hoc præmittuntur, vt quum in subiectis agi à Demea huiusmodi res cœperint, non sit absurdum spectatoribus Demeam tam cito esse mutatum.

Meditor esse affabilis,) Sic hoc lentius, vt illud suprà, Iam nunc tria hæc addidi præter naturam, O noster,quid fit?quid agitur?

Plebs. Paulatim plebem) Moraliter inferiorum turbam,Plebem dixit:hoc est,vt in vrbe vulgus, ita in familia seruos. Et fit trāslatio ab iis qui honores dolose,ac non pro

Facio meam. merito petunt,ambitiosique sunt. Plebem primulum facio meam.)Hoc est mihi fauentem. Et econtrario Virgilius, Vadimus immisti Danais haud numine nostro.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

AESCHINVS. DEMEA. SYRVS. GETA.

Senarii. Inquidē) aliquid eliditur.

OCCIDVNT me quidem,dum nimis sanctas nuptias
Student facere: in apparādo consumunt diem.
D. Quid agitur AEschine? AE.hē pater mi,tu hîc eras?
D.Tuus hercle verò & animo, & natura pater,
Qui te amat plus quàm hosce oculos. sed cur non domum
Vxorem accersis? AE.cupio: verùm hoc mihi mora est
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D.ehò
Vín' tu huic seni auscultare? AE.quid? D.missa hæc face,
Hymenæum,turbas,lampades, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum potest:hac transfer,vnam fac domum.
Traduce & matrem, & familiam omnem ad nos. AE. placet

Pater lepidissime. D.euge, iam lepidus vocor.
Fratri ædes fient peruiæ:turbam domum
Adducet,& sumptum admittet:multa,quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam : iube nunc iam
Dinumeret Babylo illi viginti minas.
Syre cessas ire ac facere? S.quid ago? D.dirue:
Tu illas abi & traduce. G.di tibi Demea
Benefaciant,quum te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D.dignos arbitror.
Quid tu ais? AE.sic opinor, D.multò rectius est
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
AEgrotam. AE.nihil enim vidi melius mi pater.
D.Sic soleo:sed eccum Mitio egreditur foras.

OCCIDVNT me quidem,) Adolescens & Demea inter se affabiles, imaginem præbent,& quàm dulcis sit iunioribus assentatio, & quàm ingrata censura. ἐπιτατικῶς autem dixit Occidunt me,pro,Nimis lædunt & cruciãt me. Occidunt me quidem,) Quidem, pro expectatione * est : tanquam in hac mora nullus alius occidatur,nisi qui amat, id est ego. Occidũt me. Quidem.

Dum nimis sanctas nuptias) Et NIMIS SANCTAS ridiculè additum est in ea ducenda,quæ iam peperit.nã Sanctum est,quod omni obseruatione inuiolatum est.Et bene additum est Nimis:quia Nimium pro vitio ponitur: iuxta illam sententiam, Vt nequid nimis. Sanctum. Nimis.

Quid agitur AEschine?) Iam ipse docui, Quid fit,& Quid agitur,blandimentum esse. Iam nunc hæc tria primum addidit præter naturam , O noster, quid fit ? quid agitur? Quid fit? Quid agitur?

Hem pater) Non sine consternatione respondet AEschinus: etsi hìc blãde interrogat,& miti vultu nam ex improuiso obiectus est Demea,& insperanti.

Tuus hercle verò & animo,& natura pater,) Totum eripuit Mitioni,cui ne animum quidem reliquit.

Qui te amat plus quàm hosce oculos.) Magis comicum,quàm amo.

Sed cur non domum vxorem accersis?) Bene subiecit quæ volenti esse credebat.

Verùm hoc mihi mora est,tibicina,& hymenæum) Hoc est quod ait,Dum nimis sanctas nuptias student facere.Hymenæum quidam Liberi & Veneris filium dicunt esse,qui primus certas nuptias instituerit.ideo per laudem cantatur virginalibus nuptiis ob huiusmodi meritum. Alii virum fortem Atticũ dicunt fuisse,qui raptas prædonibus virgines,oppressis latronibus,intactas patriæ restituerit. Alii, quòd ὑμὴν dicatur membrana quædam,qua est munita virginitas,quæ primo disrumpitur coitu, hymenæum putant,veluti hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergo sic accipe hymenæum in nuptiis, quemadmodum θρῆνον in funere, vel in sacris hymnum. Hymenæus. Hymen. Threnos.

Vin' tu huic seni auscultare?) Contempsit seipsum dicendo Huic seni,hoc solum afferens causæ cur audiendus non sit,quòd sit senex.Et totum hoc apparet lætissimo vultu dici. Hymnus.

Turbas,lampadas,tibicinas:) Bene totum pluraliter. vt qui reprehendit sic multa. Plautus, Quos tu mihi parasitos,luscos, quos Súmanos somnias? Hæc igitur vultu pronuntianda sunt,vt appareat ea displicere dicenti.

Maceria.

Atque hanc in horto maceriam iube dirui) Maceria dicitur paries nunc alicuius demacerata.

Euge,iam lepidus vocor.) Apparet Demeã experiendi caussa assentari,non quòd animo faciat.

Fratri ædes.

Fratri ædes fient peruiæ:) Elegantius quàm Fratris.

Inire gratiã.

Ineo gratiam.) In gratiam eo,hoc est, Amicos comparo.

Ego lepidus) Irridens adolescentis animum sic inquit.

Iube.

Iube nunc iam) Insultantis est verbum Iube,tanquam præstet Mitioni, hoc dicit Demea.Aut apud se dicit hoc. Iube nunc) Quasi insultantes dicere solemus,nunc minari,hunc assistere,quem afflictũ tenemus:ita & Mitioni Demea dicit,Iube nunc. Iube nunc iã dinumeret Babylo illi viginti minas.) Nimis morale est, quum de absente tanquam de præsente agimus.Est autem,Iube nunc iam,figura etiã apud Plautum frequentissima. Iube nunc iam) Iube sic dicit , quemadmodum suprà ille qui quum alius nemo adesset, alicui diceret. Dinumeret) Dinumeret dixit, quasi multum numeret.

Dinumero.

Babylo.

Illi) Cui Illi:Ctesiphoni,Lenoni,an AEschino?an Syro? Babylo) Fratrem,Babylonem ob nimiam liberalitatem vocat: an AEschinum nimis prodigum?

Syre cessas ire ac facere?) ἰδιωτισμὸς dicitur.

Dirue.) Hoc vultu dicitur adhortante.

Ex animo aliquid facere.

Quum te video nostræ familiæ tam ex animo factum velle.) Ex animo aliquid facere , est id facere quod ille in animo suo velit . aut certè ex tota mente præstare non perfunctorie.sed ex animo factum,bene factum intelligere debemus: vt sit,Ex animo,quasi ex sententia.

Dignos arbitror:) Multa desunt,& Vos,& Esse,& Qui fiant.

Quid tu ais?

Quid tu ais?)Eo vultu dicitur Quid tu ais,quo videmus loqui eos,qui interrogant gesticulante vultu quid sentiant de consilio suo,quos sciunt approbaturos esse.

Sic soleo.)Potest εἰρωνεία videri.quippe quãdo tale consilium probat Demea,quod probaret adolescens.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

MITIO. DEMEA. AESCHINVS.

Senarii.

VBET frater?vbi is est?túne iubes hoc Demea?
I D.Ego verò iubeo,& in hac re,& aliis omnibus
Quammaximè vnam facere nos hãc familiam:
Colere,adiuuare,adiungere. AE.ita quæso pater:
Haud aliter censeo. D.imò hercle ita nobis decet.
Primùm huius vxoris est mater. M.est: quid postea?
D.Proba & modesta. M.ita aiunt. D.natu grandior.
M.Scio. D.párere iam diu per annos hæc non potest:
Nec qui eam respiciat,quisquam est: sola est. M.quam

hic rem agit?
D. Hanc te æquum est ducere:& te operam,vt fiat,dare.
M.Me ducere autem! D.te. M.me? D. te inquam. M.ineptis. D.si tu sis homo, Iambici tet. acat.
Hic faciat. AE.mi pater. M.quid:tu huic asine auscultas? D.nihil agis:
Fieri aliter non potest. M.deliras. AE. sine te exorem mi pater.
M.Insanis?aufer. D.age, da veniam filio. M.satín' sanus es?ego
Nouus maritus anno demum quinto & sexagesimo
Fiam: atque anum decrepitam ducam? ídne estis authores mihi?
AE.Fac:promisi ego illis. M.promisti autem? de te largítor puer.
D.Age, quid siquid te maius oret? M.quasi hoc non sit maxumum. Trochaici.
D.Age, da veniam. AE.ne grauare. D.fac, promitte. M.non omittis?
AE.Non, nisi exorem. M.vis est hæc quidem. D.age, prolixè Mitio.
M. Et si hoc mihi prauum, ineptum, absurdum, atque alienum à vita mea Iambici tet.
Videatur: si vos tantopere istuc vultis, fiat. AE.bene facis.
D.Meritò te amo. verùm, quid ego dicam? hoc confit quod volo:
Quid nũc quod restat?Hegio his est cognatus proxumus,
Affinis nobis,pauper:bene nos aliquid facere illi decet.
M.Quid facere? D.agelli hîc sub vrbe est paululũ quod locitas foras:
Huic demus qui fruatur. M.paululum id autem? D.si multum,tamen

Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, rectè datur.

Postremò non meum illud verbum facio, quod tu Mitio

Bene & sapienter dixti dudum : vitium commune omnium est,

QVOD nimium ad rem in senecta attenti sumus: hanc maculam nos decet

Effugere: dictum est verè, & re ipsa fieri

Oportet. M. quid istuc: dabitur quidē, quando hic volt. AE. mi pater.

D. Nunc mihi es germanus pariter corpore & animo: M. gaudeo.

D. SVO sibi hunc gladio iugulo.-

IVBET frater?) Apparet Mitionem dixisse, Cur diruis? Syrum respondisse, Quia hoc iubet frater tuus. Iubet frater?) Dirui maceriam scilicet.

Túne iubes hoc Demea?) Interrogatiue pronuntiandum totum. ita erit vna persona. Et ostenditur breuiter ex huius verbis, quid prior dixerit Syrus. Et mirum initium : ne prooemio opus esset Demeæ ad profitendā mutationē voluntatis.

Hac re,) Maceriæ disiectione.

Et aliis omnibus) Vt nuptiis senilibus.

Colere, adiuuare, adiungere.) Colere, ad nurum pertinet: Adiuuare, ad Hegionem:
Colere. Adiungere, ad Sostratam. Et notādum Coli à superiore. vt, Posthabita coluisse Sa-
Zeugma. mo, hic illius arma. Colere) Subauditur Iubeo, per ζεῦγμα.

Imò hercle ita nobis decet.) Antiqui si addebant statim verbum, Nos decet fa-
Nobis decet. cere, Nos decet dicere: si non addebant, Nobis decet, dicebant.

Primùm huius vxoris est mater.) Incipit à persuasione, sed latēter, ita vt ea quæ proposito consilio dicenda erant, antè demonstrarit, quàm dicat quid fieri velit. Et hoc semper fit ab oratoribus in his rebus à quibus incipere non oportet propter turpitudinem, aut incommoditatem rei quæ persuadenda est. Consydera adeò apud Virgilium, vbi persuadet Iris matribus vt naues suas incendant: & inuenies hoc ipsum consilium vltimum poni post argumenta quamplurima, Quin agite, & mecum infaustas exurite puppes. Et initium à possibili factum est. nā dicit, Huius vxoris est mater.

Proba.
Modesta. Proba & modesta.) Proba sibi : & Modesta apud alios. Et vide laudes consiliatoribus inuentas & vsitatas.

Ita aiunt.) Hoc ita respondet, quasi dicat, Sed quid mea?

Scio.) Adhuc Mitio non intelligit quò res tendat : sed tamen vultu quodam admirantis, cur hoc dicatur, respondet.

Párere iam diu per annos hæc non potest.) Rectè, ne contra filios suadere vi-
Per annos. deatur. Párere iam diu per annos hæc non potest.) Hoc autem addidit, ne contra filios pater suadere videatur nuptias, si illis cohæredes esse procreandos suadeat. Per annos hæc non potest.) Bene Per annos: quia non est sterilis.

Hanc te æquum est ducere:) Te Mitio scilicet.

Et te operam,) Te AEschine. nā ad illum conuersus à Mitione est. Et quare AEschinum operam dare æquum est, scilicet vt prosit socrui.

Me ducere autem?) Magna vis in pronominibus posita est. nam ME ille sic dicit, quasi quem minime deceat.

Te.) Ille sic respondet, quasi quem maxime oporteat.

Ineptis.) Verbum est, quod facit Ineptio, Ineptis, ineptit. Ineptio.

Si tu sis homo,) Non Si es, sed Sis dixit: quasi in eo se hominem sit AEschinus probaturus. Si tu sis homo,) AEschine, Si sis, pro Si esse volueris, & Si credi homo volueris. Si tu sis homo,) Hic facete & mire coegit AEschinum ad persuadendum. non enim dixit, Si tu sis homo, persuade: sed sic, faciat: vt ab illo non factum, sed effectum exigeret. Si sis.

Quid? tu huic asine auscultas?) Aptum conuitium grandi & fatuo. Asinus.

Mi pater.) Mi, vocatiuus casus est, ab eo quod est Meus. Mi.

Fieri aliter non potest.) A necessario.

Deliras.) Proprio vocabulo vsus est, tanquam loquaci. Deliro.

Insanis: aufer.) Cōgrue seni Deliras: iuueni Insanis Et Aufer, vel te, vel manum. nam rogans, manum admouet scilicet, dicens, Mi pater. Aufer.) Aut TE deest, aut MANUM. aut pro eo quod est ABI. aut sic, Aufer rem. Insanio. Aufer.

Ego nouus maritus) Apud Menandrum senex de nuptiis nō grauatur. Ego nouus maritus anno demum quinto & sexagesimo fiam, atque anum decrepitam ducam?) Hic deest & Quis, & Quid, & Quando, & Quomodo. vt sit, Quis? ego. Quid? nouus maritus. Quando? anno demum quinto & sexagesimo. Quomodo? anum decrepitam ducam. Anno demum quinto & sexagesimo.) Hæc ætas est, vt Varro ait, etiam comicorum senum. Et Demum, aduerbium tarditatis est. Atque anum decrepitam ducam.) Hoc facete addit, tanquam faciendum hoc esset, si puella duceretur seni. Demum.

Idne estis authores mihi?) Hoc est persuasores. vt Virg. Author ego audendi. Author.

Decrepitam) Decrepitam, aut stomacho anili & iracundo: aut decrepitam obtusi animi & læsæ senectutis. aut Decrepitam, cui sæpe moribundæ crepuerit planctu familia, id est clamauerit. Decrepita.

Largitor) Verbū est imperatiui modi, futuri temporis. De te largitor puer.) Acutius DE TE dictum est, quàm DE TVO. Et bene in eum, qui promiserat puellæ conjunctionem suam. Largitor. De te.

Da veniam.) Præsta beneficium, concede quod petitur. Da veniam.

Ne grauere.) Ne te difficilem præbeas. quia grauem se dicitur præstare, qui id facilè non præstat in beneficio quod potest. Da veniam. ne grauere. fac, promitte.) Altrinsecus agentium, fatigantiumque verba sunt. Grauem se præstare.

Age, prolixe Mitio.) Aut Age prolixe, id est age benigne: vt sit Prolixe benigne, secūdum veteres. aut per ἀσύνδετον, & ἐκλειπτικῶς, AGE, correptiuum: vt ad PROLIXE subaudiatur, Noster esto, aut quid tale: & MITIO velut insuaui dictum sit. Prolixe. Age.

Etsi hoc mihi prauum, ineptum, absurdum,) Prauum, si anum ducit nullo commodo suo. Ineptum, qui non voto filiorum ducat vxorem. Absurdum, homini qui nunquam duxerit, & nunquam ducere voluerit, seni duci vxorem, quæ adolescenti docta non fit. Prauum. Ineptum. Absurdum.

Si vos tantopere istuc vultis, fiat.) Cur hic non vertitur de voluntate Sostratæ? An quia illam consentire necesse est, vel propter pauperiem, vel ob amorem filiæ suæ? Si vos tantopere istuc vultis, fiat.) Ridicule dixit & comice, vxorem se ducere, non quia velit, aut debeat: sed vt obsequatur lubentibus.

Hoc confit quod volo:) Perficitur inquit quod volo: vt sumptum & turbam domum recipiat Mitio, & ego ineam gratiam.

Quid nunc quod restat?) Quod restat, pro Quod sequitur. An Quod restat, tan- Restat.

quam reliquiarum priorum, ac per hoc minimum.

Proxumus. Hegio his est cognatus proxumus,) Commendatio personæ quasi notæ, etiam Mitioni ob merita sua. Et bene addidit Proxumus: nam multi gradus & veluti rami sunt propinquitatis in affinitate & cognatione dispositi.

Affinis. Affinis nobis,) Recte. nam vxoris cognati, marito affines sunt.

Pauper:) Iam hoc nomine apparet aliquid flagitari.

Foras. Quod loeitas foras:) Foras dixit, locum pro persona ponés: quasi diceret, Nescio cui alieno. sic & nos dicimus, Audi quid dicit * Ecce hac, pro Ecce hic. Cicero, Hic tum alius ex alia parte. Deest ergo aliquid, vt sit, Quid loeitas foras versum. Aut si foris: foris posito, id est alieno.

Sub vrbe est paululum agelli hic.) Totum cum contemptione pronuntiandum.

Frui. **Frumen.** Huic demus qui fruatur.) Id est qui fructum capiat, nó proprietate potiatur. Proprie ergo, & quasi de iure dixit Fruatur. est autem Fruatur, Alatur: quia Frumen dicitur summa gula, per quam cibum lingua demittit in ventrem.

Noster. Bonus est, noster est, recte datur.) ἐπιτροχασμὸς hortantis, & ἀσύνδετον multa congerentis. Bonus est,) Potuit responderi, Quid mea? Bonus est, noster est,) Hæc omnia vultuose, tanquam inuidiá parsimoniæ faciat Mitioni. Et plus significat Noster, quàm si addatur, Quid noster. Noster est,)Bene addidit. náque dixit, Pro patre huic est.

Recte datur.) Quasi non quæratur, an dandum sit: sed illud solum, an recté.

Verbum. Non meum illud verbum facio,) Nunc Verbum pro ἀξιώματι posuit, quod vno stringitur verbo. Ergo Verbum, breuis sententia. Non meum illud verbum facio,) Nota Verbum pro Sententia. vt, Vno verbo dic, siquid est quod me velis. Et, Miseram me, quod verbum audio? Verbum dixit, veram sententiam. ná verba esse à veritate dicta testatur Varro.

Verba.

Macula. Hanc maculam nos decet effugere:) Maculam τῷ χλευασμῷ dixit, irridens opinionem Mitionis: quia parsimoniam, maculam putet. & simul auxit: ptimò Vitium, deinde Maculam dicendo.

Suo sibi hunc iugulo gladio. Suo sibi hunc gladio iugulo.) ἀλληγορία. & non Suo, sed Suo sibi, moraliter, & vt veteres solent loqui.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

Fragmentum. Trochaici catalect. quad. vltimus scazon.

SYRVS. DEMEA. MITIO. AESCHINVS.

ACTVM est, quod iussi Demea.
F D. Frugi homo es: ædepol hodie mea quidem sententia
Iudico Syrum fieri esse æquũ liberũ. M. istunc liberum?
Quodnam ob factum? D. multa. S. ô noster Demea, ædepol vir bonus es.
Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulò:
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. Res apparet: & quidem porrò hæc, obsonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die conuiuium:
Nõ mediocris hominis hæc sũt officia. S. ô lepidũ caput!

D. Postremò, hodie ĩ psaltria ista emũda, hic adiutor fuit,
Hic curauit: prodesse æquum est: alii meliores erunt.
Denique hic vult fieri. M. vin' tu hoc fieri? AE. cupio. M. si quidem
Tu vis, Syre ehò accede huc ad me, liber esto. S. bene facis:
Omnibus gratiã habeo, & seorsum tibi præterea Demea.
D. Gaudeo. AE. & ego. S. credo. vtinã hoc perpetuum fiat gaudium,
Phrygiam vt vxorem meam vnà mecũ videam liberam.
D. Optumam quidem mulierem. S. & *quidem tuo nepoti huius filio — In quidem) fit elisio.
Hodie primã mammã dedit hæc. D. hercle verò seriò,
Si quidẽ prima dedit, haud dubiũ quin emitti æquũ fiet.
M. Ob eam rem? D. ob eam: postremò à me argentum, quanti est, sumito.
S. Di tibi Demea oro omnes semper omnia optata offerant.
M. Syre processisti hodie pulchrè. D. si quidem porrò Mitio
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum præ manu
Dederis, vnde vtatur: reddet tibi citò. M. istoc vilius.
AE. Frugi homo est. S. reddam hercle, da modo. AE. age pater. M. pòst consulam.
D. Faciet. S. ô vir optime. AE. ô mi pater festiuissime.
M. Quid istuc? quæ res tam repentè mores mutauit tuos?
Quod proluuium? quæ istæc subita est largitas? D. dicam tibi:
Vt id ostenderem, quod te isti facilem, & festiuũ putant,
Id non fieri ex vera vita, neque adeò ex æquo & bono:
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nũc adeò si ob eã rẽ vobis vita mea inuisa est AEschine,

Quia nō iusta iniusta, prorsus omnia omnino obsequor:
Missa facio,effundite,emite,facite quod vobis lubet.
Sed si id vultis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minus videtis, magis impensè cupitis, consulitis parum,
Hæc reprehēdere & corrigere me,& obsecūdare in loco:
Ecce me,qui id faciā vobis. AE.tibi pater permittimus:
Plus scis quid facto opus est:sed de fratre quid fiet? D.sino
Habeat,in istac finem faciat. AE.istuc rectè.

PLAVDITE.

CALLIOPIVS RECENSVI.

ACTVM est quod iusti Demea.) Id est, diruta est maceria.

Frugi homo. Frugi homo es:) Vtilis, vt fruges.

AEdepol hodie mea quidem sententia iudico Syrum fieri esse æquum liberum.) Hoc est quod iandudum promiserat Syro: sed nunc opportune. videtur enim modo meritum præcessisse.&,Sententia iudico, κυριολογία.

Quodnam ob factū?) Iure ascribi enim causas manumissionis in iure formula est.

Multa.) Oratorie maluit generaliter dicere,quàm quærere specialiter quod inuenire non posset. Et Mitio singulariter vnum quærit,hic pluraliter multa respondet.

AEdepol vir bonus) Iurat bonum:quia præter opinionem est.

Ego istos vobis vsque à pueris) Intelligit Syrus laborantem pro se Demeam non habere quod dicat: & ideo ipse prosequitur ordinem meritorum: secundum quem apparet pædagogum fuisse.

Docui,monui, bene præcepi) Ridicule adduntur, & tantum consuetudine: quia imputantur etiam facta praue pro bonis.

Quæ potui omnia.) Bene Quæ potui:quasi plura vellet.

Res apparet:) Mire irridet Demea,sic tamen vt serio agere videatur.

De die apparare cōuiuiū. Apparare de die conuiuium:) Id est repentè, neque antè prædictum, nec pridie constitutum.

Postremò,hodie in psaltria istac emunda,) Et hoc totum serio dicitur, vt magis ridiculum videatur.

Adiutor. Impulsor. Hic adiutor fuit,) In re bona Adiutores,in re mala Impulsores dicūtur. Ergo hic adiutor dicitur à non irascente: à criminante autem & irato, impulsor. Hic adiutor fuit,hic curauit:) De more repetitum est HTE: quum dicitur, Hic adiutor fuit, hic curauit. Sic enim solemus onerare audientem meritis eius quem laudamus. Deinde quid nō præstitit,qui & officium corporis, vt adiutor: & curam animi præbuit, vt consultor?

Denique hic vult fieri.) Abutitur Demea,sciens prodigā voluntatē adolescētuli.

Syre eho,accede huc ad me,) Vtrum vt eundem manu emittat,an vt palàm fiat, iubet propius accedere, iuris publici consuetudine ludens? Et vide quàm comicam manumissionem, quàm facetè induxerit atque condignè.

Et seorsum tibi præterea Demea.) Effecit Demea plus quàm volebat.nam qui conabatur amari,præfertur etiam his qui amantur.

Gaudeo.& ego.) Gratulantium Syro hæc verba sunt:quibus de more ille CREDO respondet.

Vtinam hoc perpetuum fiat gaudium,) Integrũ,ſolidũ,& nuſquam interruptum. Perpetuum gaudium.
Phrygiam vt vxorem meã) Vt ipſe,Syrus: ita vxor, Phrygia,ſecundum veteres, qui ſeruis nomina à nationibus imponebant. Seruorum nomina à natione.
Vnà mecum videam liberam.) Hoc ſic pronuntiandũ eſt, quaſi gaudeat ſe recordatum Demeæ:quod quum vltro cogitat habuiſſe plene oblitus fuit.
Hodie primam mammam dedit hæc.) Ridiculum meritum : ſiquidem oportuerit primam eſſe quancunque:an quia cauſa eſt,quòd ingenui dicuntur ſerio à nutricibus liberis educandi?
Hercle verò ſerio,) Aduerbia ſunt confirmatiua. Hercle verò ſeriò.
Ob eam rem?) Hoc eo vultu dicit,quo rem veluti excutimus, & oſtendimus momenti eſſe nullius. Ob eam rem?
Argentum,quanti eſt,ſumito.) Quanto pretio valet. Argentum,quanti eſt,ſumito.) Hoc verbo vtimur, vt faciunt qui perſuadere aliquid cupiunt. Quanti eſt.
Dii tibi Demea oro omnes ſemper omnia optata offerant.) Omnes omnia:antiqua elegantia,& figurata. Omnes omnia.
Proceſſiſti hodie pulchrè.) Nunc verè pulchrè proceſſit Syrus.
Siquidem porrò Mitio tu tuum officium facies,) Hoc eſt patroni,vt libertum nõ deſeras,ſed vt alas manumiſſum. Plautus,Facis melius quàm pars lenonũ,qui libertos habent, & eos deſerunt.
Vnde vtatur,) Vtatur,viuat:vnde vſura,vita dicitur. vt,Vnius vſuram horæ gladiatori iſti non dediſſet:an vnde alatur,de quo vſumfructũ capiat,& cuius tibi ſortem reddat?Et hoc melius:nam ideo addidit, Reddet tibi cito. Vti. Vſura.
Iſtoc vilius.) Hoc egit Terentius,vt conuerſis officiis vſqueadeò prodigum faceret Demeam,donec parcum redderet Mitionem. Iſtoc vilius.) Quaſi nihil minus. negatio enim eſt floccum oſtendentis,aut quid tale,cũ ὑλλήψει.qua ſubauditur Quicquam: &,Non dabo. Iſtoc vilius.
Faciet.) Ne quid negatũ in fine fabulæ videatur,addidit Demea,Faciet. & Faciet, quod petis ſcilicet:quod irridẽs dixit,quaſi de prodigo dicere videatur. Et mire Faciet:quia nec credibile erat ſtatim cõſenſurum qui negauerat : & perpetuò negatio eſſe in fine non debuit.
Quid iſtuc? quæ res tam repentè mores mutauit tuos?) Animaduertendum eſt, qua calliditate Terentius quærens finem fabulæ, complere lætitiam per ipſum Demeã nititur in vniuerſos,qui in tota comœdia triſtis ac ſæuus interturbauit & vociferatus eſt.
Quod proluuium?) Proluuium, quod Græci προθυμίαν: id eſt promptus animus ad largiendum. Proluuium.
Subita eſt largitas?) Repentina:ac per hoc ipſa eſt ingrata & immoderata:vt euenit quum ex nimis parcis non largi & liberales,ſed effuſi prodigique redduntur. Subita largitas
Vt id oſtenderem,) Abundat ı D. Aut ἔλλειψις eſt, pro,Per id. Ellipſis.
Quod te iſti facilem,& feſtiuum putant,) Multũ detraxit Mitioni,dicendo, Te iſti putant:per quod ſignificatur errare adoleſcẽtes,& hunc non eſſe feſtiuum. Quod te iſti facilem,& feſtiuum putant,)Bene in poſtremo dignitas perſonæ huius ſeruata eſt,vt non perpetuò commutata videretur:vt Truculenti apud Plautum.
Indulgendo,) Attende indulgentiam à Demea culpæ aſcribi denuo.
Et largiendo Mitio.) Seuere additum eſt nomen verbis ex animo plorantis.
Quia non iuſta iniuſta, prorſus omnia omnino obſequor:) Prouerbiales ſunt huiuſmodi elocutiones,fanda nefanda,digna indigna,velis nolis. Iuſta iniuſta. Fãda nefãda.
Effundite,emite, facite) Effundite, ad AEſchinum pertinet : Emite ad Cteſiphonem:Facite ad omnes. Facite quod vobis lubet.)Proprie rediit rurſus ad amaritudinem priſtinam. Hæc ἐπιτροπὴ eſt figura,qua inuitos nos permittere oſtendimus, quod nolumus fieri. Digna indigna. Velis nolis. Epitrope.

Quæ vos potius propter adolescentiam minus videtis,) Hic ostendit Terentius magis Demeam simulasse mutatos mores, quàm mutauisse.

Minus,magis, parum. Minus videtis,magis impensè cupitis,consulitis parū,) ἐμφάσις,minus,magis,parū. Hæc reprehendere,&corrigere me,& secundare in loco:) Tribus tria redduntur: & vtraque ἀυξητικῶς.Illa in malam partem superiora: hæc in bonam,quæ inferiora sunt.non tantum enim culpæ est,minus prouidere,quàm impensè cupere:nec tantum mali est impensè cupere,quantum parum consulere. Item Reprehendere bonum est:melius Corrigere:optimum Secundare. nam qui reprehēdit,non continuò corrigit.qui corrigit,non ilico secundat: id est lætissimū reddit & fidelissimum. Alii Secundare,obsequi dictum putant.& ideo additum esse in loco:quasi non semper faciendum sit.Ergo Secundare, vel in melius conuertere,vel obsequi intelligimus.

Secundare. In loco.

Tibi pater permittimus:) Noluit Terentius ab amoribus filiorum perpetuò repulsum patrem.

Sino habeat,in istac finem faciat.) Hæc quidem permissio est:sed & exceptionem in se continet:& cum quodam stomacho,& velut minaci denuntiatione profertur. In istac finem faciat.) Hoc est, aut ne aliam amet, aut ne alteram comparet: ne post istam luxurietur vlterius.

Istuc rectè. Istuc rectè.)Bene & Mitio nō discessit de proposito suo,qui vt peccasse aliàs ostenderet fratrem ob nimiam asperitatem,cum exceptione quadam laudans verba eius, ISTVC RECTE dixit:quasi diceret,Non vt cætera:& simul reposuit ei,qui suprà dixerat,Vt id ostenderem,quod te isti facilem,& festiuum putant,id non fieri ex vera vita, neque adeò ex æquo & bono,&c.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Philotis	meretrix.	Sostrata	mulier.
Syra	anus.	Phidippus	senex.
Parmeno	seruus.	Myrrhina	mulier.
Laches	senex.	Sosia	seruus.
Pamphilus	adolescens.	Bacchis	meretrix.
		Philumena	meretrix.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA IN HECYRAM.

VXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Eiúsque per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ.
Dein profectus in Imbrum est:nuptam haud attigit:
Hanc mater vtero grauidam,ne id sciat socrus,
Vt ægram ad se transfert:reuertit Pamphilus:
Deprehendit:partum celat:vxorem tamen
Recipere non volt.pater incusat Bacchidis

Amorem: dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina:
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

DONATI PROLEGOMENA IN HECYRAM TERENTII.

HAEC fabula Apollodori esse dicitur Græca. nam & ipsa & Phormio ab eodem dicuntur esse translatæ: quum reliquæ quatuor sint Menandri comici. Hecyra autem dicitur ideo, quia per socrus & soceros in ea aguntur multa. Nam & ἑκυρὸς & ἑκυρὰ, soceri nomen, socrúsque significant. Est autem mixta motoriis actibus ac statariis: multúmque sententiarum & figurarum continet in toto stylo. Vnde quũ delectet plurimum, non minus vtilitatis affert spectatoribus. Atque in hac, primæ partes sunt Lachetis, secundæ Pamphili, tertiæ Phidippi, quartæ Parmenonis: ac deinceps aliarum personarum, quæ his adiunctæ sunt. Diuisa est autem, vt cæteræ, quinque actibus legitimis, quos in subditis distinguemus. In hac prologus est & multiplex, & rhetoricus nimis, propterea quòd sæpe exclusa hæc comœdia, diligẽtissima defensione indigebat. Atque in hac Protasis turbulenta est, Epitasis mollior, lenis Catastrophe. Acta sanè est ludis Megalensibus, Sexto Iulio, C. Rabirio AEdilibus curulibus. Egítque L. Ambiuius. Modulatus est eam Flaccus Claudius tibiis paribus. Tota Græca est, factáque & edita quinto loco, Cn. Octauio, T. Mãlio coss. Cantica & deuerbia summo in hac fauore suscepta sunt. προτατικὰ πρόσωπα, Id est personæ extra argumentum duæ sunt, Philotidis & Syræ. In tota comœdia hoc agitur, vt res nouæ fiant, nec tamen abhorreant à consuetudine. Inducuntur enim beneuolæ socrus, verecunda nurus, lenissimus in vxorem maritus, & item deditus matri suæ, meretrix bona.

ARGVMENTVM.

VITIATAM in tenebris ante nuptias, cui annulum extorserat, meretricem amans dum ignorat Pamphilus, duxit vxorem grauidam ex cõpressu suo. Quam peregrè profectus, quum reliquisset domi, rediens parientem offendit furtim & apud matrem suam. Qua re commotus, dum repudium inuitis parentibus, & causam repudii nescientibus parat, per meretricem, apud quam annulus inuentus est, cognoscit tãdem ita à se vitiatam vxorem, & ex se natum filium. Primus actus colloquium continet meretricis Philotidis ac lenæ Syræ cum Parmenone: vt per harum personas, quæ προτατικαὶ dicũtur, argumen-

tum ſpectator diſcat. Secundi actus tenor in hoc eſt, Immeritã vxorem veluti malam ſocrum, accuſat Laches: & conuenit Phidippum de eadem cauſa. Statim poſt quorum colloquium conqueſtio inducitur Soſtratæ, quòd falſum crimen inuidioſumque ſuſtineat. Tertio actui hæc aſcribuntur, Conqueſtio Pamphili peregrè redeũtis,de amore ſuo circa vxorem.Paritudo Philumenæ.Soſtratæverba ſuper ægritudinem nurus,quam morbo credit afflictam. Fletus Pamphili errantis, quum putat non ex ſe filium natum eſſe. Colloquium Parmenonis cum pueris à naui venientibus, vt mox loquatur cum ipſo Pamphilo, à quo in arcem mittitur. Item Lachetis, Phidippíque, & Pamphili verba de reconcilianda illi coniuge: & eorum ab inuicem litigioſa diſſenſio. Quartum actum hæc complẽt, Perturbatio Myrrhinæ ex interuentu mariti:& eiuſdem cum eo nimis callida ac muliebris aſtutiæ diſceptatio.Soſtratæ,Pamphili,Lachetiſque colloquium. Inclamatio patris & ſoceri aduerſum Pamphilumvxorem recuſantem. conuentio meretricis promittentis ſe iuſiurandum matronis exhibituram de non admiſſo ad ſe Pamphilo. In quinto actu Bacchidis narratio de intus geſtis, & colloquium cum Parmenone inducitur:quem nuntium mittit ad Pamphilum:Pamphilíque ad vltimum actio gratiarum apud ipſam Bacchidem. Docet autẽ Varro,neque in hac fabula,neque in aliis eſſe mirandũ,quòd actus impares ſcenarũ paginarumq; ſint numero: quũ hæc diſtributio in rerũ deſcriptione,non in numero verſuũ conſtituta ſit:nõ apud Latinos modò, verum etiã apud Grecos ipſos.

ACTA LVDIS MEGALENS. SEX. IVLIO, CN. CORNELIO DOLABELLA AEDIL. CVRVLIB. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI, TIBIIS PARIBVS. TOTA GRAECA APOLLODORV FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO. DATA SECVNDO, CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST LVCIO AEMILIO PAVLO LVDIS FVNERALIB. NON EST PLACITA. TERTIO RELATA, Q. FVLVIO, L. MARCIO AEDIL. CVRVLIB. EGIT L. AMBIVIVS, L. SERGIVS TVRPIO. PLACVIT.

PROLOGVS.

HECYRA eſt huic nomẽ fabulæ:hæc cũ data eſt
Noua, nouum interuenit vitium & calamitas,
Vt neque ſpectari, neque cognoſci potuerit:
Ita populus ſtudio ſtupidus, in funambulo

Animum occuparat. nunc hæc planè est pro noua:
Et is qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum possit vendere.
Alias cognostis eius, quæso hanc noscite.
Orator ad vos venio ornatu prologi:
Sinite exorator vt fiem, eodem vt iure vti senem
Liceat, quo iure sum vsus adolescentior.
Nouas qui exactas feci vt inueterascerent,
Ne cum poeta scriptura euanesceret:
In his, quas primum Cæcili didici nouas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia sciebam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta certum mihi laborem sustuli:
Easdem agere cœpi, vt ab eodem alias discerem
Nouas studiosè, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci vt spectarentur: vbi sunt cognitæ,
Placitæ sunt: ita poetam restitui in locum
Propè iam remmotum iniuria aduersariûm
Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musicâ.
Quòd si scripturam spreuissem in præsentia,
Et in deterrendo voluissem operam sumere,
Vt in otio esset potius, quàm in negotio:
Deterruissem facilè, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea causa, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intelligentia
Sedabit, si erit adiutrix nostræ industriæ.
Quum primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio,
Comitum conuentus, *strepitus, clamor mulierum — Aliàs, studium
Fecere, vt ante tempus exirem foras.
Vetere in noua cœpi vti consuetudine,

In experiundo vt essem:refero denuo.
Primo actu placeo: quum interea rumor venit
Datum iri gladiatores,populus conuolat:
Tumultuantur,clamant,pugnant de loco.
Ego interea meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est:otium,& silentium est.
Agendi tempus mihi datum est:vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos:facite vt vestra authoritas
Meæ authoritati fautrix,adiutríxque sit:
Si nunquam auarè statui pretium arti meæ:
Et eum esse quæstum,in animum induxi,maximum,
Quammaximè seruire vostris commodis:
Sinite impetrare me,qui in tutelam meam
Studium suum,& se in vestram commisit fidem:
Ne eum circunuentum iniquè iniqui irrideant.
Mea causa causam hanc accipite,& date silentium,
Vt libeat scribere aliis,mihíque vt discere
Nouas expediat posthac, pretio emptas meo.

Hecyra est huic nomen.

HECYRA est huic nomen fabulæ:) A nomine cœpit,vt incognitam probaret,& ideo spectandam. Hecyra est huic nomen fabulæ:) Nominatiuo casu figurauit:quū in vsu sit vt datiuo dicamus. quāuis præsto sint exēpla quibus veteres per omnes ferè casus hoc genus locutionis enuntiabant. Hecyra est huic nomen fabulæ:) Hæc primo data est sine prologo ludis Megalensibus: quos Sex. Iulius,& Cornelius Dolabella ediderunt. sed occupato populo studio funambuli,displicuit.Postea data est ludis Funebribus L. AEmilii Pauli.quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & Cornelius Africanus.Tunc quoque non peracta est per studium populi circa gladiatores.Tertio ad postremum introducta,Q. Fuluio,L. Martio ædilibus:virtute actorum L.Ambiuii,& L. Turpionis est commendata. Hecyra est huic nomen fabulæ:) Totus hic prologus subtilem conquestionem continet, ob hoc, ne aperte populum neglectæ fabulæ reum faciat, & facile reuocet in fauorem.

Data fabula. Edidit. Stat fabula. Syllepsis. Paronomasia Vitium. Calamitas.

Hæc quum data est noua,) Ita dicitur, data est fabula,vt data est cœna,datum est prandium.Et edidit,à dato descendit. Hæc quum data est noua, nouum interuenit vitium) Sic & Homerus . Et dari dicitur fabula,quum agitur: Stare,quum placet. Hæc quum data est noua, nouum interuenit vitium) σύλληψις prima:deest enim,Huic:& est figura παρωνομασία Noua nouum. Vitium & calamitas,) Benè secundum augures. vitium enim est,si tonet tantum: Vitium & calamitas, si tonet &

grandinet simul,& etiam fulminet. Vitium & calamitas,) Translatio est ab augurio: & vitio creari dicuntur consules. Calamitas παρὰ τὴν καλάμην dicitur:clades,quia clamatur: vt aliud sit grandinis culmum frangentis, aliud furti, aut doli mali. sic Probus. Clades.

Vt neque spectari,) Vitium,quòd non spectata est: Calamitas,quòd non cognita. Vt neque spectari,neque cognosci) Mira defensio. siquidem non iudicio comœdia exacta est,si spectari cognoscique non potuerit: cognituris scilicet,si audiretur. Vt neque spectari,neque cognosci) Ideo theatrum, ideo spectatores, ideo actores: quia maior pars in gestu est quàm in verbis. Cognosci) Vel probari, vel sciri:an Hecyra sciri dicatur,quæ scita sit nomine? Cognosci.

Ita populus studio stupidus,) A deriuatione causæ. non quia mala,inquit,exclusa est:sed quia populus funambuli admiratione obstupuit:quod infra de gladiatoribus dicet, ad commutationem causæ inducendam. Ita populus studio stupidus,) Hic excusatur & populus, qui neque iudicauit de fabula, neque tamen stulte errauit. Stupidus,pro stupens.vt,Timidisque superuenit Aegle. Stupidus.

Pro noua:) Recte:iam enim non est noua.

Et is qui scripsit hanc, ob eam rem) Id est,ob eam causam. quasi dicat,non iterum acta est sinecausa.Cur ergo non post funambulum relata est,vbi ille cessarat?in quo maluit auarum Poetam populo inducere, quàm suo operi diffidentem. Ob eam rem.

Iterum referre,) Superuacuum est ITERVM.

Vt iterum possit vendere.) Aliis scilicet ludis. hoc, vt diximus,ad laudem fabulæ referatur:postquam tantum fiduciæ poetæ dedit.

Alias cognostis eius,quæso nūc hanc noscite.) Mire illi fauorē petit ex aliis,quæ spectatori notæ sunt. Eius) Poetæ.Quasi hæc omnino nota sit.At in Andria,quæ omniū prima est,aliter ait,Vt pernoscatis & quid spei sit reliquūm: Posthac quas faciet de integro comœdias,Spectandæ,an exigendæ sint vobis prius.

Orator ad vos venio ornatu prologi:) Magna arte hic prologus scriptus est, & nimis oratorie. nam totiens expulsa fabula quomodo honeste reuocari potuit in proscenium:nisi primo ipsa impudentia pro fiducia proferretur? deinde actor peritissimus ipse habitus, probaret & poetam & comœdiam, cuius authoritas elucet ex verbis? tum deinde subtiliter nouo poetæ,à vetusto,& magnæ authoritatis Cæcilio peteretur exemplum,& peteretur ingeniosissimè: nā quod rudi Terentio contigit,accidisse memoratur veteri Cæcilio:quod huic semel,illi sæpe:quod huic in aliis nunquam,hoc illi ferè in omnibus, quod huic præter Hecyram & actæ, & probatæ sunt cæteræ:illi partim exactæ,partim vix probatæ.Itaque his omnibus argumentis id actum est, vt neque desperandum sit de Terentio, quod expulsus est: vt nihilominus illi tantum attribuēdum sit,vt aut par Cæcilio magno tunc poetæ, aut vltro melior etiam esse possit.Hic tamen L.Ambiuius histrio fuit actor comœdiarū. Orator ad vos venio) Oratorem audire oportere,ius gentium est:oratorem nō licet iniuriam pati.Ideo ergo ne expellatur,non se prologum,sed oratorem nominat.Plautus,Impia secrete oratorem verberas.

Eodem vt iure vti senem liceat,) Vt,Me liceat casus miserari insontis amici.

Sinite exorator vt siem,) Orator,est dum agit:Exorator,quum impetrauerit.Ita illud, dicentis:hoc,iam effecti significationem habet.Et orator est,cui causa defendenda mandatur. Orator. Exorator.

Quo iure sum vsus adolescentior.) Tanquam aliud agens affert exempla,quibus ostendat, turpe non esse Terentio exclusam esse vnam illius fabulam, quum multorum poetarum multæ exactæ sint:& in his Cæcilii,cuius illo tempore magna authoritas fuit. Adolescentior.) Hæc comparatio minus à positiuo sonat, & vim diminutiuam exprimit:vt,Iam senior,sed cruda deo,viridisque senectus. Cōparatiuus minus positiuo significās.

Nouas qui exactas feci vt inueterascerent,) ῥήματα. Inueterascerent, denuo Noua fabula.

Exacta. Inueterascit fabula.

agerentur. quia nondum acta, noua dicitur fabula. Exactas) Expulsas. Inueterascerent,) In consuetudinem venirent, spectarentur, amarentur.

Ne cum poeta scriptura euanesceret:) Causa facti honestior est, non se poetæ vnius, sed ipsius poematis causa laborare.

In his, quas primum Cæcili didici nouas,) A simili argumentum quod fit per cóparationem artificiosam & oratoriam rerum ac personarum.

Earum. Partim. Fabula aut agitur, aut stat.

Partim sum earum exactus, partim vix steti.) Vide, plus esse in exemplo: siquidem partim exactæ sunt Cæcilii fabulæ, partim vix admissæ: quum vna Hecyra exclusa sit. Et est sensus, Aut displicui inquit, aut in aliquibus vix placui. Partim sum earum exactus,) Pro in aliis. Et simul splendida locutio est. Partim aduerbium est. Et proprie locutus est. Nam fabulæ aut agi dicuntur, aut stare.

Fortuna.

Quia sciebam dubiam fortunam) Non igitur poetæ culpa, sed casus est. nã ideo fortunam euentum extulit.

Spe incerta. Incerta certũ.

Spe incerta certum mihi laborem sustuli:) Sententiose, & verum. nam vbi certa spes est, nihil opus est laborare certo ac vehementi. Spe incerta) Pro spei incertæ. An deest IN? Incerta certum) Honesta figura, quæ dicitur ἀντίθεσις.

Easdem) Exactas.

Cœpi.

Cœpi,) Difficultatem facti & molimen ostendit.

Ab eodem) Cæcilio scilicet.

Nouas studiosè, ne illum ab studio abducerem.) Iterum causa honestatis.

Perfeci.

Perfeci vt spectarentur.) Attende quantum pondus habeat, quòd non Feci dixit, sed potius PERFECI: vt molem difficultatis ostenderet.

Placitæ.

Placitæ sunt:) Nota participium sine origine verbi. Vbi sunt cognitæ, placitæ sunt:) Elegans promissio & hanc placituram si cognoscatur. & est coniectura à futuro tempore.

Ita poetam restitui in locum) Mire non Cæcilium, sed poetam: vt hoc generaliter populo præstitisse, non vni homini, videatur.

Restitui in locum) Quia remotum & exclusum dixit.

Remmotus. Liquidæ in verbis geminatæ.

Propè iam remmotum) Geminauit M secundum antiquos, qui omnes in verbis liquidas duplicabant.

Ab.

Ab studio, atq; ab labore,) Bene ostendit se populo profuisse, Cæciliũ poetam ad laborem reuocando atque artem. AB autem in tertio commotè audiendum est: vt, Hîc portus alii effodiunt, hîc alta theatri Fundamẽta locant alii, immanésque columnas Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris.

In præsentia.

In præsentia,) Statim vt à populo eiiciebatur.

Vt in otio esset potius, quàm in negotio:) Ex ipsis rerum nominibus ostendit facilitatem deterrendi.

Nunc quid petam, Mea causa,) Bene Petã, &, mea causa, quasi orator. Mea causa, æquo animo attendite.) Commendatio personæ leuis per aliam personam grauem, secundum præcepta in Rhetoricis.

Hecyram ad vos refero,) A causa. Principium à principali quæstione, an cognita sit, & an spectanda sit.

Quam mihi) A persona dicentis.

Ita eam oppressit calamitas.) Hoc succedit pro illo, quod est à persona aduersariorum. simul ad fortunam retulit culpam populi. nó enim dixit quod præsto erat, Ita eam oppressit calamitas. Eam calamitatem) Calamitatem repetit, ne nos fabulam illum dicere putaremus.

Vestra intelligentia) Ab auditorum persona.

Nostræ industriæ) Rursus à sua. & bene περιφράσει vsus est: ne diceret, Vos nobis.

Quum primùm eam agere cœpi,) Iam hinc narratio subtilis inducitur, & vt non lædat populum, & vt defendat poetam.

Pugilum gloria,) περίφρασις ἀντὶ τοῦ Pugiles etiam gloriosi: vt minus turpe sit, antelatos eos esse. sicut Virgilius,

-vastis cum viribus effert
Ora Dares, magnóque virûm se murmure tollit,
Solus qui Paridem solitus contendere contra.

Hæc est gloria pugilum gratia funambuli. Pugilũ gloria.) Pugil dictus est à pugna: & Pugna à pugno. Veteres nanque ante vsum ferri & armorum, pugnis, & calcibus, & morsibus, corporúmque luctatione certabant. Pugilum gloria, funambuli eodem accessit expectatio,) πολυωνυμία. Funambuli eodem accessit expectatio.) Duplex causa ad vnam exclusionẽ adhibetur. Accessit expectatio,) Narratio cur exclusa sit. hoc est, nõn poetæ culpa deiecta est, nec iudicio populi: & ideo nunc admittenda est. Expectatio,) Desyderium. vt Virgilius, Expectate venis. Pugil. Pugna. Expectatio.

Comitum conuentus,) Vtrum eos comites dicit, qui sunt pugilum assectatores: an seruos qui dominos sequuntur? Comites.

Studium,) Certamen diuersis fauentium. Studium.

Clamor mulierum) Bene mulierum: non enim timet eas, quibus suffragari, vel refragari non licet in theatro.

Vt ante tempus exirem foras.) τῷ ἐξηγητικῷ, ne grauem passus videatur iniuriam.

Vetere in noua) ἀντίθετον primum. Vetere in noua cœpi vti cõsuetudine,) Nisi nouam comœdiam intellexeris: non erit aperta sententia. nã & suprà dixit, Nunc hæc planè est pro noua. An à Terentio noua ideo dictum est, quia nunquam aliàs exclusus est? Et bene VETERE: vt ostendat turpe non esse, quod & aliis poetis sæpe contigerit.

Refero denuo.) Aut RE abundat, aut DENVO. Refero denuo

Primo actu placeo:) Rationabiliter dixit primo: quia quinque sunt actus partes fabulæ. Placeo:) Placeo dixit pro eo quod est, fabula placet, aut Terentius, & mire Non diu, inquit, pependit iudicium, sed statim placuit: vt quod sequitur, non iudicio, sed perturbatione factum sit. Quinq; actus. Placeo.

Cum interea rumor venit datum iri gladiatores,) Hoc abhorret à nostra cõsuetudine: veruntamen apud antiquos gladiatores in theatro spectabantur. Datũ iri) Datum iri dixit, vt fabulam commendet: vt & omnia spectatori & populo dicátur.

Non potui tutari locum.) Facete repetit LOCVM.

Nunc turba nulla est.) ἀνταπόδοσις ἀντὶ τοῦ tumultuantur. Turba, id est θόρυβος. Nunc turba nulla est, otium & silentium est.) Turbam retulit ad id quod suprà dixit, Populus conuolat, tumultuantur. Otium, ad illud, Pugnant de loco. Silentium, ad illud quod dixit, Clamor mulierum. Otium, πρὸς τὸ Pugnant. Silentium, πρὸς τὸ Clamant. Nunc turba nulla est: otium & silentium est.) Quæ adhortatio per enumerationem. Turba.

Agendi tempus mihi datum est:) Ab AEdilibus scilicet.

Vobis datur potestas condecorandi ludos scenicos.) Quasi aliquid agat populus quum spectet.

Nolite sinere per vos) σχῆμα διανοίας.

Artem musicam) Oratorie: quasi non Terentii causa agatur, sed artis musicæ.

Meæ authoritati) Quia iam senex est.

Meæ authoritati fautrix, adiutrixque sit:) Qua Terentium probo. & est figura ἀναλογία. Vult autem se esse eius authoritatis, vt & populo placere iam debeat qui ipsi placet.

Si nunquam auare) Commendatio ab antè dictis, id est à personæ attributis. Si nunquam auare) A meritis defensoris argumentum ad laudem fabulæ. Si nunquã auare) Per hæc verba Terentius vult demonstrare, quàm grauis author sit, qui suas comœdias probet. Sic Horatius, Neequid respondere coneris Quæ grauis AEsopus,

quæ doctus Roscius egit.

Et eum esse quæstum, in animum induxi) Modo non NVNQVAM subauditur sed SI. vt sit, Et si eum esse, & cætera. Maximú, q maxime) Inique iniqui. παρόμοιον.

Quammaxime seruire vestris commodis:) Plus dixit Commodis, quàm si diceret Voluptatibus.

Sinite impetrare me, qui in tutelam meam) Ordo est, Sinite impetrare me, ne eû circunuentum inique iniqui irrideant, qui in tutelam meam studium suum & se in vestram commisit fidem.

Causa.

Mea causa) Quasi orator, causam dixit. Mea causa, causam hanc accipite,) Hoc oratorie. sic enim fit quum persona pro persona ad commendationem affertur. Mea causa, causam) παρονομασία.

Et date silentium,) Quasi fabulæ ac poetæ.

Vt libeat scribere aliis,) Oratorie

Doceo. Disco.

Mihíque vt discere nouas expediat) Proprie Discere. docet enim poeta, discit scenicus. Nouas expediat posthac,) Ab vtili argumentatio est. & bene, Vt expediat: tanquá facturus sit, & si non expedierit, dum quæstú maximú seruire populo putat.

Meo pretio emptæ.

Pretio emptas meo.) AEstimatione à me facta, quantú AEdiles darent: & proinde me periclitante, si abiecta fabula, à me pretium, quod poetæ numerauerint, repetant. Ergo MEO, à me facto, à me statuto. nam quomodo alibi dixit, Postquá AEdiles emerunt: Et bene, vt sequatur populus iudicium eius, qui æstimare verè fabulas potuerit.

Pretium.

Pretio emptas meo.) Vt quidam volunt, periculo.

ACTVS PRIMI SCENA I.

PHILOTIS meretrix. SYRA anus.

Senarii.

PH. ER pol quàm paucos reperias meretricibus
Fideleis euenire amatores, Syra:
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, vt quiuis facile posset credere,
Nunquam illa viua ducturum vxorem domum:
En duxit. S. ergo propterea te sedulò
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quenquem nacta sis.
P. Vtín' eximium neminem habeam? S. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret sese, abs te vt blanditiis suis,
Quamminimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu, amâbo, non contrà insidiabere?
P. Tamen eandem pol esse omnibus iniurium est.
S. Iniurium est autem vlcisci aduersarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram, cur non aut istæc mihi
AEtas & forma est, aut tibi hæc sententia?

EXPOL quàm paucos reperias meretricibus fideles) Nouo genere hîc vtraq; πρωτατικὰ πρόσωπα inducũtur. Nã & Philotis & Syra non pertinent ad argumentum fabulæ. Hoc autem maluit Terẽtius, quàm aut per prologum narraret argumentum, aut ἀπὸ μηχανῆς induceret loqui. Per pol quàm paucos reperias) Hæ personæ Terentii more extrinsecus assumuntur, vt sic argumenti obscuritatem spectator effugiat. Per pol quàm paucos) Animaduertendum est in hac fabula, Terentium bonam meretricem inducturum, ne id contra morem videatur facere, etiam aliam meretricem non malam inducere: vt id exemplis fiat tritius, & vsu verisimile. Per pol quàm paucos) Ordo est, Pol perquam paucos reperias. nam per pol, non est Latinum, sed κατὰ τμῆσιν perquam, id est nimio. Quam paucos) Quidam non paucos: sed paucis legunt. sic enim Apollodorus. Reperias) Aptum verbum ad raritatem, & ideo non dixit Pauci sunt, sed, Paucos reperias: quasi quærens. non autem reperitur nisi quod quæritur: non quæritur, nisi quod præsto non sit. Fideles) Huiusmodi sententias rhetores διανοίας vocãt. Et mire, non Esse, sed Euenire dixit: vt nõ rationis, sed casus sit id, quod rarissimum est. Fideles) Fidi, in maximis: Fideles, in minoribus negotiis. Perquam. Reperio. Quæro. Dianœa. Euenire. Fidus. Fidelis.

Vel hic Pamphilus) Transitus à generali sententia ad specialem. Vel) Nunc velut: aliàs coniunctio disiunctiua est, aliàs correptionẽ significat. vt apud Ciceronem, Vel optimam Messanæ vitam. Virgilius, Carmina vel cælo possunt deducere lunam. Aut vel, VT modo. Vel.

Iurabat quoties Bacchidi quàm sanctè,) Tria sunt: quòd iurabat, & quoties, & quàm sanctè. Quod totum de more amatorum & meretricum dixit, quæ iureiurando teneant quos lege non possunt.

Vt quiuis) Non modo Bacchis, quæ amica erat.

Nunquam illa viua ducturum vxorem) Ita * id est iurans, primo iurabat. Nunquam illa viua vxorem ducturum.

En duxit.) Pronuntia vt mirantem ostendas. En duxit) En aduerbium demonstratiuũ est: vt, En alter. En.

Ergo propterea) Modo ergo affectum exprimit reprehendentis tarde sibi consentientem. sic Virgilius, Ergò agè chare pater, ceruici imponere nostræ. Propterea te sedulò) Sedulo instanter, & ex animo: vel sine dolo. Ergo. Sedulò.

Et moneo, & hortor,) Monemus consilio, Hortamur impulsu. Moneo. Hortor.

Ne cuiusquã misereat,) Deest TE.

Quin spolies, mutiles, laceres,) Quin pro quominus. Et magna persuasio est ad malefaciendũ. Spolies,) Spoliare est non minimã partẽ auferre. Mutilare, aliquid detrahere, sine quo res esse nõ possit. Lacerare autẽ, quum omnino non habeas quod imminuas. Vnde mutili dicti sunt boues, aut capri, sine cornibus. nã male qui à multa putant dici: & inde Mulciber Vulcanus, quòd sit mutilatus ac debilis: nam proprie Mulciber dictus est, quòd omnia mulceat, id est molliat ac vincat. Quin. Spoliare. Mutilare. Lacerare. Mutili boues. Mulciber.

Vtin' eximiũ neminem habeam?) Vtin' pro vt ne. ἀπόστροφος. Et perseuerat in ἀλληγορίᾳ. nam eximia pecora dicuntur, quæ à grege excepta sunt ad vsus dominorum suorũ, vt vberius pascãtur. Sed proprie eximii sunt porci maiores, qui ad sacrificandum excepti liberius pascũtur. Etenim boues qui ad hoc electi sunt, egregii dicũtur: & oues lectæ. vt Virgilius, Mactant lectas de more bidentes. Ita & porci eximii. Vtin' eximiũ) Deest, Cẽses: vt sit, Censesne vt eximiũ neminẽ habeã? vel certe Mones. Vtin' eximium) Separatũ ex omnibus. Propriè eximius porcus est, exemptus à grege, atq; signatus macula aut nota. Habeam?) Deest Censes, aut Vis, aut Mones. Vtin'. Eximia pecora. Egregii boues Lectæ oues. Eximi⁹ porcus

Nam nemo quisquam,) παρέλκον tertium. nam abundat QVISQVAM. Nemo quisq̃.

Scito, ad te venit.) Bene additum est Scito: & moraliter, & acutius pronuntiandum. est enim verbum illorum qui familiares corrigunt. Parelcon. Scito.

Quin ita paret sese,) Hoc verbum Paret, aduersum munificos & segnes su-

Parasti te. mitur. Vt alibi, Itáne te parasti, vt spes nulla reliqua in te siet tibi?

Abs te. Abs te) Pro ex te.

Suam voluptatem expleat:) Bene expleat, quòd contrarium meretrici est amatorem voluptate satiari.

Hiscine. Hiscine) ἐρώτησις. Id est talibus. & vide si pulchra meretrix puella est.

Insidiari. Insidiabere?) Insidiari malum est: sed contrà insidiari, iustum est.

Tamen eandem pol esse omnibus iniurium est.) Idem aliter, & vehementius intulit. nam peius est eandem esse omnibus, quàm nullum excipere. Iniurium) Iniquum. Iniurium. Iniurium autem indignantis modò significatio est: & vim aduerbii habet.

Aduersarios. Vlcisci aduersarios?) De more Aduersarios mutato nomine posuit. durum enim fuerat, si amatores diceret.

Capto. Qua via captent te illi,) Qui te captent sæpe, tu eos vel semel cape.

Eheu me miseram,) Bene, quia non suasit: sed affectum doloris expressit. intelligitur enim ex vultu eius, non eam persuasisse quod voluit. Eheu me miseram, cur non aut istæc mihi ætas, & forma est,) ἐμφατικῶς ait, quod reliquum est: quia quod volebat, persuadere non potuit. Et bene isthæc ætas & forma: quia vtrunque non habet. & mire è contrario descripta est deformitas lenæ, & formam & voluntatem malam gerentis.

Aut tibi hæc sententia?) ἀστεϊσμῶς: simúlque ostendit secundum φυσιογνωμικῶς difficile deformem reperiri bonum.

ACTVS PRIMI SCENA II.

PARMENO seruus. PHILOTIS. SYRA.

Senarii. ENEX si quæret me modò, iste dicito
Aliàs, percũctatum. S Ad portum * percontatũ aduentum Pamphili.
Audín' quid dicam Scirte? si quæret me, vti
Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris:
Aliàs vt vti possim causa hac integra.
Sed videóne ego Philotion? vnde hæc aduẽnit?
Philotis salue multum. PH. ô salue Parmeno.
S. Salue mecastor Parmeno. PA. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philotis vbi te oblectasti tam diu?
Proceleusmaticus. PH. Minime equidem me oblectaui, quæ cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. AEdepol te desyderium Athenarum arbitror
Philotion cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contempsisse. PH. non dici potest
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vósque hîc videndi, antiqua vt consuetudine

Agitarem inter vos liberè conuiuium:
Nam * illic haud licebat, nisi præfinito, loqui Aliàs, illi
Quæ illi placerent. PA. haud opinor commodè
Finem statuisse orationi militem.
PH. Sed quid hoc negoti est? modo quæ hæc narrauit mihi
Hîc intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt hac ille viua posset animum inducere
Vxorem habere. PA. habere autem! PH. eho tu, an non habet?
PA. Habet, sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.
PH. Ita di deæque faxint, si in rem est Bacchidis:
Sed quî istuc credam ita esse? dic mihi Parmeno.
PA. Non est opus prolato: hoc percontarier
Desiste. PH. nempe ea causa, vt ne id fiat palàm:
Ita me di bene amabunt, haud propterea te rogo
Vt hoc proferam: sed vt tacita mecum gaudeam.
PA. Nunquam dices tam commodè, vt tergum meum
Tuam in fidem committam. PH. ah noli Parmeno:
Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi,
Quàm ego quæ percunter, scire. PA. vera hæc prædicat,
Et illud mihi maximum vitium est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. ad ingenium redis:
Fidem do, loquere. PA. ausculta. PH. istic sum. PA. hanc Bacchidem
Amabat, vt cummaximè. tum Pamphilus,
Cum pater vxorem, vt ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Se senem esse, dicere: illum autem esse vnicum
Præsidium velle se senectuti suæ:
Ille primò se negare. sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi vt incertus foret,

Pudorine, anne amori obsequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit senex:
Despondit ei gnatam huius vicini proxumi.
Vsque illud visum est Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipsis nuptiis, postquam videt
Paratas, nec moram vllam, quin ducat, dari:
Ibi demùm ita ægrè tulit, vt ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi eius commisereſceret.
Vbicunque datum erat spatium solitudinis,
Vt colloqui mecum vnà posset, Parmeno
Perii, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perii miser.
PH. At te di, deæque perduint cum istoc odio Laches.
PA. Vt ad pauca redeam, vxorem deducit domum.
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
PH. Quid ais? cum virgine vnà adolescens cubuerit
Plus potus, sese illa abstinere vt potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
PA. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? PA. diebus sanè pauculis
Pòst, Pamphilus me solum seducit foras:
Narratque vt virgo à se integra etiam tum siet:
Séque antè, quàm eam vxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias:
Sed quam decrêrim me non posse diutius
Habere, eam ludibrio haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque vtile ipsi virgini est.
PH. Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.
PA. Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitii,

Superbum est:sed illam spero,vbi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse,abituram denique.
PH. Quid interea? ibátne ad Bacchidem? PA. quotidie:
Sed,vt fit,postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multò,& magis procax facta ilico est.
PH. Non ædepol mirum. PA. * atqui ea res multo maximè Aliàs,atque
Disiunxit illum ab illa:postquam & ipse sese,
Et illam, & hanc,quæ domi erat, cognouit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum existimans.
Hæc,ita vti liberali esse ingenio decet,
Pudens,modesta: incommoda atque iniurias
Viri omneis ferre,& tegere contumelias.
Hîc animus partim vxoris misericordia
Deuictus, partim victus huiusce iniuriis,
Paulatim elapsus Bacchidi:atque huic transtulit
Amorem,postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horum:ea ad hos redibat lege hæreditas.
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater:
* Relinquit cum matre hic vxorem:nam senex Aliàs,reliquit
Rus abdidit se:huc rarò in vrbem commeat.
PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
PA. Nunc audies: primùm,dies complusculos
Bene conueniebat sanè inter eas:interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam:
Neque lites vllæ inter eas,postulatio
Nunquam. PH. quid igitur? PA. siquando ad eam accesserat
Confabulatum,fugere è conspectu ilicò:
Videre nolle.denique vbi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem diuinam:abiit:

Vbi illic dies est complureis,accersi iubet:
Dixere causam tunc nescio quam.iterum iubet,
Nemo remisit. postquam accersunt sæpius,
AEgram esse simulant mulierem:nostra ilicò
It visere ad eam: admisit nemo. hoc vbi senex
Resciuit,heri ea causa rure huc aduenit:
Patrem continuo conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sanè curæ est,quorsum euenturum hoc siet.
Habes omnem rem:pergam quò cœpi hoc iter.
PH. Et quidem ego:nam constitui cum quodā hospite,
Me esse illum conuenturam. PA. di vortant bene
Quod agas. PH.vale. PA.& tu bene vale Philotion.

SENEX si quæret me modò, isse dicito ad portum) Hoc seruus dixit, in scenam de proscenio respiciens. Senex si quæret me) Duæ coniecturæ sunt in hac scena: an veræ sint nuptiæ: & an verisimile sit abstinere potuisse adolescentem à virgine sibi nuptum tradita. Senex si quæret me) Magis expressit consuetudinem, dicendo,Senex: quàm si diceret, Dominus maior. Senex si quæret me). Vt ex verbis suis tam meretrix quàm lena descripta est : ita & Parmeno ipse, qualis sit, ostenditur ex sua locutione. Exeundi autem causa de argumento sumitur:quia Pamphilus absens est,& expectatur in dies eius aduentus. Senex si quæret me modò, isse dicito ad portum) Hæc omnia, submissa & veloci pronuntiatione efferenda sunt . hoc enim desyderant huiusmodi verba, vtpote & serui & festinantis.

Percunctor. Percontor. Contus.

Percontatum aduentum Pamphili.) Honestam causam dixit,id est Pamphili aduentum. Et percunctatum,& percontatum scribitur. sed percontatum à conto dicitur,quo nautæ vtuntur ad exploranda loca nauibus opportuna. si verò percūctatum: ab eo quòd à cunctis perquiratur, dicitur.

Audio.

Scirtus.

Audín' quid dicam Scirte?) Audis modò, sentis, intelligis. vt Virgilius,Progeniē sed enim Troiano à sanguine duci Audierat. Item alibi,Neq; audit currus habenas. Audín' quid dicam Scirte?) Audis modo,pro aduertis. Audín' quid dicam Scirte?) Conuenit nomen seruo puero, παρὰ τὸ σκιρτᾶν:quod est gestire & ludere. Scirte?) κωφὸν πρόσωπον inducitur.

Nullus.

Nullus) Pro non.

Aliàs. Alià.

Alias vt vti possim) Inter aliàs & alià,hoc interest: quòd aliàs alio tempore significat. alià aliter,aut per alia.

Integra.) Non dicta.

Sed videóne ego.

Sed videóne ego Philotion?) Mire inuenta est causa narrandi ideo,quia peregrè venit meretrix alia , quasi Athenis omnia esse sciret. Sed videóne ego Philotion?) Sic solet dubitari, aduenientibus ipsis, quos post multum temporis internallum vident.

Vnde hæc áduenit?) Cum quodam contemptu eius HAEC dicit Parmeno.

Salue mecastor

Salue mecastor Parmeno.) Olim salutátes addebant iusiurandum, vt hoc sedulo

facere viderentur. Me) Aut adiectio est,& abundat: aut positum est pro μὰ sylla-ba:vt Græci μὰ τὸν ἀπόλλωνα dicunt.

Et tu ædepol Syra.) Irrisit ad castor addendo ædepol. & quod illa Parmeno, ille hic addidit Syra.Syra Sura veteres legerunt,v pro y ponentes: vt Musia,Suria. v pro y positum. Suria.

Dic mihi Philotis,) Vide licentiam:suprà Philotion,hic Philotis dixit. Philotion. Philotis.

Vbi te oblectasti tam diu?)Facetè dictū meretrici:non,Vbi fuisti:sed,Vbi te oblectasti.

Minime equidem me oblectaui,) Me acutius proferendum est : & respondet πρὸς τὸ τε.

Corinthum hinc sum profecta) Hinc magnum ostendit dolorem habere Philotion.quòd relictis Athenis Corinthi habitauerit. Cum milite Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:) Multa dixit:& MILITE,& HINC,& INHVMANISSIMO. Inhumanissimo:) Quid potuit de milite dici nisi in superlatiuo? nanque omnis miles inhumanus:hic verò inhumanissimus. Corinthū hinc sum profecta) Hæc argumenta sunt,an se oblectare potuerit. à persona,quia miles inhumanissimus:à loco,quòd hinc profecta:à tempore, quòd biennium:à re,id est ab iniuria quam intulit. Miles inhumanus.

Biennium ibi perpetuum.) Vt continuationem sui casus ostenderet, perpetuum dixit. Perpetuum.

Misera) Muliebris interpositio,τὸ Misera.

Illum tuli.) Non,cum illo Fui,sed Tuli: adeò non me oblectaui.

Desyderium Athenarum) Quòd Corinthum profecta et.

Athenarum arbitror) Quod dixit HINC antè * Athenarum. ἀμφιβολία, te desyderium cepisse. AEdepol te desyderium Athenarum arbitror cepisse sæpe,) Quòd cum milite inhumanissimo.

Consilium contempsisse.) Pœnitudine esse possessam.

Huc redeundi,) Iterum à loco.

Abeundi à milite,) A persona.

Vósque hic videndi,) A re. Redeundi,Abeundi,Vósque hic videndi,) Oratorie vnam rem in tria diuisit,Huc redeūdi,Abeundi à milite,Vósque hic videndi:vt diceret,Huc veniendi.

Agitarem inter vos libere conuiuium.) Inter agere & agitare hoc interest : quòd Agere, est aliquid vel necessarium facere : Agitare, voluptarium . Ergo Agitarem, exercerem. Agere. Agitare.

Nam illic haud licebat nisi præfinito,loqui.) Legitur & illī:vt sit circunflexus accentus,& significet illic:vt,Illī mea tristia facta. & absolutū est. Præfinito,) Deest tempore,aut quid tale. Nisi præfinito, loqui) A tempore . Hic ostendit quid dixit suprà, TVLI: & quid sit Agitare conuiuium libere. Nisi præfinito,loqui quæ illi placerent.) Duo dixit:& Præfinito,& Quæ illi placerent:vt neque quantum velles,neque quod velles,diceres. Illī. Præfinito.

Haud opinor commode) Commode, pro blande, & bene: vt, Nunquam tam dices commode. Commode.

Finem statuisse orationi militem.) Argute militem: quia quasi inimicus sit orationi,quæ in pace plurimum potest.

Sed quid hoc negoti est?) Hic ad argumentum nunc descendit. In Phormione, Sed quid tu es tristis? prælatis scilicet allocutionibus, & separatarū & permistarum personarum:ne ieiune ad argumentum veniens,non agere fabulam,sed narrare videretur. Quid hoc negoti est?) Bene addidit negoti: vt augeret inuidiam facti. nam potuit dicere,Quid hoc est? Sed, vt diximus,ad inuidiam & magnitudinē rei, NEGOTI dixit. Quid hoc est negoti? Quæ.

Quæ hæc narrauit mihi) Quæ: qualia scilicet, & quanta. Modo quod narrauit

mihi) Quæ,legendum est:vt sit,qualia & quanta.& hoc ἐν ὑποκρίσει.

Quod ego nunquam credidi) Hoc totum cum inuidia pronuntiandum ex animo meretricis,quæ facinus indignum nuptias putat.

Vt hac ille viua posset) Mire ostendit ex eisdem verbis eandem hanc esse, quam suprà dixit,Nunquam illa viua vxorem ducturum.

Animum inducere.

Posset animum inducere) Quasi in rem duram & immanem.

Habere autem!) Ostendit pronuntiatione quod propè est vt non habeat.

Sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.) Bene pro persona serui, qui vult dominũ vxorium esse magis,quàm amatorem Bacchidis. Sed firmæ hæ vereor) Animaduerte Terentium in nuptiis hoc dictum seruare, vtrum Firmas an Infirmas dicat nuptias. Vt) Ne non.

Vt.

In rem. **Ab re.**

Si in rem est Bacchidis:) Bene additum, Si in rem est Bacchidis: vt ostenderet se non malignitatis, sed beneuolentiæ causa,talia vota suscipere. In rem) Pro,vtilitatem:Ab re,contra vtilitatem.

Sed qui istuc credam) Id est,nuptias esse infirmas. Sed qui istuc credam ita esse: dic mihi Parmeno.) Superiore voto excusauit crimẽ curiositatis:iam videtur post Bacchidem audire velle.

Non est opus prolato:hoc percontarier desiste.) Vide quàm cõuenienter poeta, quũ id agat vt narrantem Parmenonem inducat,tamen multis diuerticulis morales facetias internectat. Non est opus prolato: hoc percontarier desiste.) Incerta distinctio,vtrum prolato hoc,an hoc percontarier.

Ita me di bene amabunt.

Ita me di bene amabunt:) Pro ament:vt, -donec regina sacerdos
Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem.

Proferre.

Vt hoc proferam,) Prodam,Bacchidi scilicet,vel cuilibet.

Mecum.

Mecum gaudeam.) Mecum,intra me. Virgilius,Hæc secum.

Nunquam dices tam commodè) Hæc pronuntiatio eiusmodi esse debet,vt ex ea appareat prope deletum Parmenonẽ,vix se posse cõtinere quin narret. Nunquam dices tam commode) Quasi ex parte labefactus est: sic enim loquitur.

Ah noli Parmeno:) Artificiose se fingit audire nolle,vt tacitura credatur si audierit:quia curiositas,signum est loquacitatis.Sic Horat. Percontatorem fugito,nam garrulus idem est.

Quasi non tu multo malis) Deest,Ita dicis: vt sit,Ita dicis quasi. Et nunc Philotis non est instantior hac calliditate,vt magis seruum ad dicendum prouocet. Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi,) ἔλλειψις. deest enim,Ita grauaris dicere· aut, Ita negas te esse locuturum.

Et illud mihi maximum vitium est.) Seruile vitium est, tacere non posse. Vera hæc prædicat , & illud mihi maximum vitium est.) Hæc lentius apud sese: illud clare,Si mihi fidem das.Etiam alia se habere vitia exceptione significat in hoc quod dicit,Illud mihi vitium maximum est.

Si mihi fidem das.

Si mihi fidem das) Animaduerte his dilationibus etiam spectatorem suspendi: quo libentius audiat. Si mihi fidem das) Fideliter, pro des.

Ad ingenium redire.

Ad ingenium redis:) Quia à se discesserat,si taceret.Cicero,Redit ad se.

Hanc Bacchidẽ amabat,vt cummaxime) Eiusmodi est hæc tota narratio,vt defensionẽ adolescẽtis cõtinere videatur:quòd meretricẽ amicã necessitate coactus deseruerit.Mire igitur vnde quæstio est,inde cœpit:Amabat inquit Bacchidem.Sic & in secundo Virgilius,an fortiores Græci Troianis, -fracti bello,inquit,fatisque repulsi Ductores Danaûm. Bacchidem amabat,) Ordo & sensus hic est, Hanc Bacchidem tum amabat Pamphilus,vt cummaxime amabat,quum pater vxorem vt ducat orare occipit.Et VT positum pro quemadmodum. Et MAXIME bis numero subauditur.Et cummaxime,vna pars orationis est:aut cummaxime pro nimis.

Vt. **Cummaxime**

Quum.

Quum pater) Quum,modò aduerbium est,pro quando.

Orare occipit:) Maxima necessitas est, vt oret pater.

Et hæc, communia omnium) Quid si iniustum est quod orabatur: ostendit iustū, & frequentatum quod dicebat pater.

Se senem esse dicere:) Omnem causam adolescentis senex amputauit, pro suo senili commodo rogans: potuisset enim adolescens dicere, Quam pro me curam geris, hanc precor pro me deponas. Senem esse dicere:) Illud posset agere amator contra vtilitatem suam: sed non poterat filius contra vtilitatem patris. Ergo vt cogeret pater, suam causam interponebat.

Præsidiū velle se senectuti suæ.) Præsidiū senectutis, sobolem & successorē dicit. Præsidiū senectutis

Sed postquam acrius pater instat,) Tria dicit & Acrius, & Pater, & Instat. Sed postquam acrius pater instat,) Postquam, inquit, pater acrius instat, non compulsus est Pamphilus, sed tantum deliberauit. Pater instat,) Maior vis est quum pater instat, quàm quum rogat.

Pudorine, ánne amori obsequeretur magis.) Sic ostēdit in vtrāq; partē, vt tātū in animo honesti adolescētis pudor amorē vincere debuisset. Pudorine, ánne amori) ἀναδιπλωσις. non enim præposito VTRVM, intulit ANNE. Pudorine, ánne amori) Latēt excusationis ratio explicata est. Pudori: Patris scilicet. Amori. Meretricis. Pudor

Tundendo, atque odio) Tundere, est sæpius idem repetere. translatio à fabrorū malleo. Odio) Assiduitate. Attendenda est difficultas vniuscuiusq; verbi. Tundendo, atque odio denique effecit:) Deniq; temporis longitudinem significat. Efficimus, quod cum magno conatu & molimine facimus, vixque per nos finem accipit. Tundendo, atque odio denique effecit senex:) Mire interposuit moras, ad postremum confessurus vxorem ductam. Primò, inquit, negauit: pòst, deliberauit: ad postremum, duxit. Non, inquit, ipse: sed effecit hoc senex. Ita mutatione personæ totam voluntatem adolescenti absoluit. Denique effecit) Oratorie tempus apposuit: nam hoc significat Denique. Odio) Hoc est instantia. Amor Tundere Odium Denique Efficimus Odium

Despondit ei gnatam) Vide, non hic dici, Duxit vxorem Pamphilus: sed totum ad patrem referri.

Neutiquam) Non nimis. Neutiquam

Donec iam in ipsis nuptiis,) Nota locutionem sensu magis, quàm verbis manifestam. Donec iam in ipsis nuptiis,) Deest, Positus constitutúsve ita doluit, & ægrè tulit. Aut repetere debemus sic, In ipsis inquam nuptiis. Donec iam in ipsis nuptiis,) In mentione nuptiarum efferuescit animus amatoris. Donec iam in ipsis nuptiis

Nec moram vllam, quin ducat, dari:) Vbi nec aliquam dieculam, vel dilationē videt ad nuptias. Quin) Quominus. Quin

Ibi demum) Denique, postremo. Et mire additum est IBI: quia male pendebat In ipsis nuptiis. & sic est quasi dixisset, In ipsis inquam nuptiis. Demum ita ægrè tulit, vt ipsam Bacchidem, si adesset, credo ibi eius commisereseeret.) Hoc ὑπερβολικῶς. vt Virgilius, Vel Priamo miseranda manus. Vt ipsam Bacchidem.) Quæ nunc accusatrix est. Et est argumentum ab animo. AEgrè tulit,) Idem Virgilius, -quis talia fando, Myrmidonum Dolopúmve, aut duri miles Vlyssei, Temperet à lachrymis? Demum Ibi

Credo ibi) Ibi, pro Tum. Ibi

Vt colloqui mecū vnà posset,) τεκμήριον tertium. Et argumentū à persona quod ait, mecum.

Parmeno perii.) Argumentum à dictis: quod ait, Parmeno perii. Parmeno) Moraliter, & antonomasiace nomen repetit. Et significanter fecit, nō addendo DICEBAT, & in μιμητικὸν à διηγηματικῷ transeūdo. Et mire interposuit nomē, vt affectum doloris ostenderet. Sic Virgilius, Anna, fatebor enim.

Parmeno: perii miser.) ἐν ἤθει repetit nomen.

At te di, deǽque perdiunt) Obtinuit, & persuasit seruus. nam iam meretrix seni

irascitur, non Pamphilo.

Odium. Cum istoc odio) Cum instantia ac molestia.

Vt ad pauca redeam,) Tanquam multa sint, quæ de Pamphili amore dici possint. Vt ad pauca redeam,) Præceptum oratorium in longa narratione pro veritatis inquisitione. reddit enim auditorem acriorem, quem spes finis recipit fatigatum.

Vxor. Vxorem deducit domum.) Vxor dicitur vel ab vngendis postibus, & figenda lana: id est quòd qui puellæ nuberent, maritorum postes vngebant, ibique lanam figebant. vel quòd lotos maritos ipsæ vngebant. cuius rei testis Ennius, Exin Tarquinium bona fœmina lauit & vnxit.

Nocte illa prima) Pronũtiandum acutius ILLA PRIMA: quasi dicat, plena desyderii, plena cupiditatis. Similiter addidit VIRGINEM. Et expresse, NON ATTIGIT. Nocte illa prima) Quasi dicat, plena amoris & plena dulcedinis: vt mirum sit quod infertur, Non tactam virginem. Et hic argumentum est quanta fecerit Pamphilus erga amicam suam.

Virginem non attigit.) Virginem, ἔμφασις est: quamuis non amatam, virginem tamen. & non dixit, non amplexus est: sed, Ne attigit quidem.

Quæ consecuta est nox,) Eam primam noctem scilicet.

Nihilo magis Nihilo magis.) Quasi in nihilo possit esse magis aut minus. Et nihilo magis, asseuerationis est.

Vnà. Quid ais: cum virgine vnà) Inuenitur quasi interiectio vnà, id est simul, vno loco. Cum virgine) A persona. Vnà) A loco. Adolescens.) A persona. Cubuerit) Ab habitu & occasione. Cum virgine vnà adolescens cubuerit) Argumenta in coniecturam necessario posita: quibus Terentius ex vtraque parte disputans, τὸ ἀπίθανον purgat, nequis illum stultè hæc posuisse iudicaret. Hæc enim meretrix tarde credit argumentis, ne à Parmenone vincatur. Hinc est quòd ait Horatius, Vincere Cæcilius grauitate, Terentius arte.

Plus potus,) Ab impulsione, & ex accidentibus.

Auxesis. Non verisimile dicis:) αὔξησις peruersa: prius est enim verum, deinde verisimile. Sed ideo sic dixit, quia est sæpe non verisimile, verum tamen: vt, Decios pro alieno commodo mori voluisse. Non verisimile dicis:) Hoc iam plus est, tantum eum amasse Bacchidem, quantum non possit credi.

Credo ita videri tibi : nam nemo ad te venit.) Magno compendio vsus est, non ostẽdens cur hoc falsum sit quod putet meretrix: sed cur hoc putet. ita ex eius persona refellitur quod obiicit.

Inuitus. Ille inuitus) Inuitus dicendo, quasi admonet iterum iterúmque. vt Virgilius, Italiam non sponte sequor.

Quid deinde fiet?) Interponitur persona ad exitum festinãs: vt alibi, Quàm metui quorsum euaderes.

Diebus sane pauculis) Hic exitus est.

Post, Pamphilus me solum seducit foras:) Ne testis quisquam & arbiter secretorum interueniat. Me solum seducit foras:) Familiaris in seruo iactantia, de dominorum familiaritate. simul quia decens est, vt per eum, quid gestum sit, spectatores sciant.

Integra ab adolescẽte virgo. Narrátque, vt virgo à se integra etiam tum siet.) Hoc est illud quod suprà dixerat, Nocte illa prima virginem non attigit.

Séque antè, quàm eam vxorem duxisset domum,) Bonus color purgationis. diceretur enim, Quare si illam odio habebat, ducebat vxorem?

Tolerare. Tolerare posse,) Tolerare, verbum est mala patientis.

Quam decrerim me non posse diutius habere,) ἀποστροφὴ, καὶ ἀπὸ κοινοῦ ὑπομνημονεύοντος.

Decerno. Decrerim) Statuerim, & defixerim.

Eam ludibrio haberi) Honesto verbo & pudoris pleno vsus est: & nouè pro vitiari. Ludibrio haberi.

Quin) Quominus. Quin.

Integram) Id est honestam: non enim dixit, Spoliatam virginem aut mulierem. Integra.

Vt accepi à suis:) Vigilanter quidem integram specificat: id est talem qualem acceperit à suis. potuit enim vitiatā accepisse, vt sæpe euenit. Ergo non abundat, Vt accepi à suis, sed habet significationem.

Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.) Erga meretricem, Pium: Pudicum erga virginem. Cogitur pium dicere Pamphilum, quem periurum putabat. Pium & pudicum ingenium narras Pamphili.) An simul erga virginem & Pium & Pudicum: an Pium erga meretricem: Pudicum erga virginem? Pium. Pudicum ingenium.

Hoc ego proferre,) Verba Pamphili sunt: non vt quidam putant, ad personam Parmenonis referentes. Hoc ego proferre,) Amorem scilicet meretricis.

Cui tu nihil dicas vitii,) Nunc Vitii, culpæ vxoriæ.

Abituram denique.) Denique, moram significat, & postremam tarditatem. itaque postremò, vel serò abituram indicat. Denique.

Quid intereat) Exultantis est, & gestientis audire. Intereat) Inter eos dies. Quid intereat

Postquam hunc alienum ab sese videt,) Pro Alienatum dixit. vt in Phormione, Quid ego vobis Geta alienus sum? Nam quomodo Alienum, si amabat, dixisset? Postquam hunc alienum) Oratorie, non iam Bacchidem excusat, quam à verisimili causa vult inducere, quòd ipsa sit in Pamphilum durior. Alienum ab sese videt,) Id est maritum: nam hoc nomen à meretricibus alienum est. Interea. Alienus.

Maligna multo,) Maligna, difficilis. Malignus est qui difficultatem sui ostendit. Malignus.

Procax) Dispoliatrix & petax. Procare enim, est petere. Virgilius, -procacibus austris: id est impudentibus. nam qui multum petit, impudens est & procax. Vnde & Proci dicti sunt, qui filias alienas in matrimonium petierunt. Procax. Procare. Proci.

Non ædepol mirum.) Obtinuit quod volebat Parmeno. nam credidit Philotis iniuriam factam Pamphilo.

Atqui ea res multo maxime) Opportune concitatius Pamphilum defendit Parmeno, postquam Philotis inducta est, vt fateretur iniuriam factam. Atqui ea res) Atqui, imò. Legitur & Atque. Atqui.

Et illam.) Meretricem malam.

Et hanc, quæ domi erat,) Vxorem modestam. Et illam, & hanc quæ domi erat,) Illam quæ meretrix esset: Hanc, id est vxorem.

Cognouit) Diligentius & attentius consyderauit. nam Cognoscere, est diligenter & attẽte consyderare. Cognouit satis.) Bene Satis, ex ipsius moribus, & ex meretricis. Cognoscere.

Ad exemplum) Quasi ad imaginem, & collationem, & speciem comparationis. Ad exemplū.

Existimans.) Intelligens. Existimare.

Hæc, ita vti liberali esse ingenio decet,) Qualitas comparatiua.

Pudens, modesta,) Hæc contra vitia meretricia posuit. pudens hæc, illa procax: modesta hæc, illa maligna. reliqua verò superadduntur, ornamenta vxoria, matronæque laudes. Pudens. Modesta.

Incommoda atque iniurias) Callide, laudata vxore non repetit vitia meretricis apud meretricem: & simul contentus de vxoris laudibus, vitia meretricis intelligit. Incommoda atque iniurias viri omnes ferre.) Figura ἔλλειψις.

Tegere.) Hoc plus est quàm ferre. & Tegere, quod meretricem amaret. Et plus dixit Tegere, quàm celare. Tegere enim ad hoc dixit: vt non solum cuiquam non ediceret, sed & ne quis sciret. Tegere. Celare.

Hic, animus) Oratorie dixit. non enim Pāphilum dixit: sed Animum Pamphili. Hic, animus) Hic, pro Tum. Virgilius, Hic annis grauis, atque animi maturus Alethes.

Vxoris misericordia) ἀμφιβολία. Vxoris misericordia) Rectè, quia ex misericordia amor nascitur. Sic & in Phormione, Misertum est, virgo ipsa facie egregia. Virg. -heu quibus ille Iactatus fatis.

Deuictus. Deuictus, partim victus) De proximo repetiuit παρόμοιον, Deuictus, victus. Partim victus huiusce iniuriis,) Qualitas relatiua.

Paulatim elapsus) Adeò est tardus amor Pamphili & magnus, vt etiam post iniurias difficilè discedat. Elapsus) Animus, non Pamphilus.

Elapsus animus. Postquam par ingenium nactus est.) An sibi par, an absolute bonum: vt dicimus, Sic par est facere te. Ergo aut sibi par, aut vxori: id est liberali fœminæ. Par ingenium nactus est.) Par ingenium, eandem voluntatem. Sallustius, Quos eadem odisse, & eadem metuere in vnum coegit. Idem alibi, Nam idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est.

Par ingeniũ.

Interea in Imbro moritur cognatus senex) Bene causa abitionis Pamphili narratur. Cognatus senex) Bene quòd ait Senex: nam acerbum funus non conueniebat fabulæ. In comœdia itaque apud Terentium, aut meretrix molesta, aut ex duabus vna vxor moritur, aut senex. Ita ex huiusmodi mortibus, vel incommodum vitatur, vel lucrum insuper nascitur, vt non sit causa lugendi.

Horum.) Maluit Horum, quàm Dominorum, dicere.

Legitima hæreditas. Ad hos redibat lege hæreditas.) Verbo iuris vsus est. ea enim legitima est hæreditas, quæ familiæ debebatur.

Eò amantem) Modo iam vxorem. non enim amicam.

Inuitum Pamphilum extrudit pater:) Inuitum recessisse vis verbi demonstrat.

Extrudere. Nam proprie Extrudere dicitur, qui manibus expellit. sed hic translatione vsus est, vt ostenderet tantum importunitatis verbis senis fuisse, quantũ impulsio manuum efficere potuisset. Extrudit) Verbum necessitatis.

Relinquit. Relinquit.) Inertia præsentis temporis. Legitur & Reliquit. Relinquit cum matre hic vxorem.) Præparatio ad futurum errorem.

Nam. Nam senex rus abdidit se:) Nam, incœptiua particula: vt, Nam meus conseruus est homo vt magni pretii. Plautus in Milite glorioso. Rus abdidit se:) Verbum reprehendentis senem: quòd Se abdidit, dixit.

Huc. Huc raro in vrbem commeat.) Huc bene dixit, vt ostendat Parmenonem in vr-

Commeare. be esse. Mira οἰκονομία. fac enim præsentẽ, & nullus error in fabula est. Commeat:) Commeare est abesse inde vbi te esse oporteat. Ergo hoc dicto ostendit, quàm raro ad vrbem veniat senex. quippe Commeatus est ex aliqua commoratione temporalis abscessus.

Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?) Bene vsque adhuc suspensa narratio est. & in hac interrogatione quasi substomachatur Philotis decepta, quòd nihil videat infirmitatis in nuptiis, quod optauerat. Quid adhuc habent) Hoc tristior meretrix dixit.

Nunc audies.) Sic ait, quasi iandudum audire cupienti, vel quasi ad molestam percontatricem.

Bene. Sané. Bene conueniebat sané) Bene, pro Multum. & Sanè, Validé: quia qui sanus, idem & validus.

Interim miris modis odisse) Huc vsque Parmenonem poeta verba passus est dicere: cætera actibus seruaturus. Interim miris modis.) Mire, ad finem comœdiæ rerum explanatio reseruatur. nanque si quæras, fallitur Parmeno, quum nõ odio so-

Interim. crus, sed pudore simultatem aduersus socrum Philumena simulauerit. Interim)

Miris modis. Modo repenté: & est aduerbium temporis. Miris modis) Miris exemplis.

Expostulatio. Postulatio) Expostulatio, querela. sed proprie expostulatio est apud illum ipsum

Postulatio. qui peccauerit: Postulatio, de illo apud alterum.

Quid igitur?) Rectè dixit, si hoc non fuit, Quid ergo? Postulatio, querela, & quasi

iusta interpositio querelarum.

Fugere è conspectu ilico:) Bene E conspecta: vtpote, quæ caueret grauida intelligi. Sed tamen subiungit, Videre nolle: vt ignorantia Parmenonis appareat, qui argumentum odiorum credidit, quòd Philumena neque videri vellet, neque videre.

Fugere è conspectu.) Ne videretur.

Videre nolle.) Ne videret.

Denique vbi non quit pati,) Pati & Sustinere, & Sustineri intelligi potest hoc loco. vtrum postquam non potuit sustinere socrum: an postquam socrus ferre nō potuit sic se celantem nurum: Potest etiam sic intelligi, Vbi nō potuit argumenta odii sui ipsa nurus pati & continere, migrauit ad socrum. Non quit pati,) Tolerare aut tolerari: quia Patior commune est. nam Patior te, & à te, dicimus. Pati.

Abiit.) Proprie Abiit: quia non expectauit vt mitteretur. Abiit.

Vbi illic dies est complures.) ἀρχαίως Dies, non Diebus dixit. Dies complures esse.

Accersi iubet:) Non addidit Quæ: quia intelligitur.

Dixere causam tunc nescio quam.) Ideo Nescio quam, quia nullius momenti, ac falsam. Nescio quam

Nemo remisit.) Hic iam apertius odium videtur, vbi nec iam fingitur causa.

Postquam accersunt) Subauditur Nostri, id est missi à socru. Postquam accersunt) Id est missi à nobis scilicet. Et mira varietas.

It visere) Vt -populare penates Venimus. It visere ad eam.) Visere, officii est: Videre, quærentis aliquem. It visere. Visere. Videre.

Admisit nemo.) Iniuriosa etiam ipsa pronuntiatio est.

Hoc vbi senex rescinit,) Scimus quæ ad nos deferuntur: Rescimus celata. Scimus. Rescimus.

Heri ea causa) Bene Ea causa: quippe qui se ruri abdidisset.

Nondum etiam scio:) παρέλκον tertiū. & deest Scire. Et est σύλληψις Scio scire, cum ἀναλύσει. Nondum etiam) Recte seruauit reliquis partibus fabulæ pendulum & attentum spectatorem. Parelcon. Syllepsis.

Nisi sanè curæ est, quorsum euenturum hoc siet.) Bene: quia curiosus est Parmeno, & idem garrulus. nam per totam fabulam talis inducitur. Quorsum euenturum) ἔλλειψις. deest Scire. Eclipsis.

Habes omnem rem:) Quasi dicat, Quam audire expetisti.

Pergam quò cœpi hoc iter.) Pergam hoc iter: vt, Tendere iter pennis. Quo cœpi hoc iter.) Ad portum scilicet. Pergam hoc iter.

Nam constitui cum quodam hospite,) Dicit causam cur in reliqua fabula non appareat persona huius meretricis. Constitui) Constitui proprie. nam de huiusmodi rebus dicitur conuenire & constituere, de cuiusmodi rebus apud extraneos meretrices agunt. Constitui.

Di vertant bene quod agas.) Sæpe enim res eueniunt aliter quàm volumus: & ideo Vertumnus colitur, qui præest rebus vertentibus. Vertumnus.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

Iambici quad. catalectici. Trochaicus quad. catalecticus.

LACHES senex. SOSTRATA mulier.

PRO deûm atque hominum fidem, quod hoc genus est, quæ hæc coniuratio,

Vt omnes mulieres eadem æquè studeant, no-

líntque omnia,
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio vllam reperias?
Itaque adeò vno animo omnes socrus oderunt nurus:
Viris esse aduorsas æquè studiũ est, similis pertinacia est:
In eodem omnes mihi videtur ludo doctæ ad malitiam:
Et ei ludo, si vllus est, magistrã hanc esse satis certò scio.

Senarii. S. Me miseram, quæ nunc quamobrem accuser, nescio. L. hem,
Tu nescis! S. non, ita me di bene ament, mi Laches:

Iambici tet. Itáque vnà inter nos agere ætatem liceat. L. di mala prohibeant.
S. Méque abs te immeritò esse accusatam postmodum rescisces. L. scio:
Te immeritò? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest?
Quæ me, & te, & familiam dedecoras: filio luctum paras:
Tum autem, ex amicis inimici vt sint nobis affines, facis:
Qui illum decrérunt dignum, suos cui liberos committerent.
Tu sola exorere, quæ perturbas hæc tua impudentia. S. egóne?
L. Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem putas.
An quia ruri esse crebrò soleo, nescire arbitramini

Senarius. Quo quisque pacto hîc vitam vestrorum exigat?

Trochaicus quad. cat. Multò melius hîc quæ fiunt, quàm illic vbi sum assiduè, scio:
Ideo quia vt vos mihi domi eritis, proinde ego ero fama foris.
Iam pridem equidem audiui cœpisse odium tui Philumenam:
Miniméque adeò mirũ: & ni id fecisset, magis mirũ foret.

Sed non credidi adeò, vt etiam totã hanc odisset domũ:
Quod si scissẽ,illa hic maneret potius, tu hinc isses foras.
At vide quàm immeritò ægritudo hæc oritur mihi abs te Sostrata:
Rus habitatum abii, concedens vobis,& rei seruiens,
Sumptus vestros,otiúmque vt nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens præter æquum, atque ætatem meam:
Non te pro his curasse rebus,nequid ægrè esset mihi?
S. Non mea opera,neque pol culpa euênit. L. imò maxime.
Sola hic fuisti: in te omnis hæret culpa sola, Sostrata.
Quæ hic erant, curares: cum ego vos solui curis cæteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet?
Illius dices culpa factum. S.haud equidem dico mi Laches.
L.Gaudeo(ita me di ament)gnati causa:nam de te quidẽ,
Satis scio,peccando detrimenti nihil fieri potest.
S.Quî scis an ea causa,mi vir,me odisse assimulauerit,
Vt cũ matre vnà plus esset? L.quid ais? non signi sat est,
Quòd heri nemo voluit visentem te ad eã intromittere?
S. Enim lassam oppidò tum aiebant : eò ad eam non admissa sum. Iambici tet.
L.Tuos esse illi mores morbum magis, quàm vllã aliam rem arbitror:
Et meritò adeò : nam vestrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere vxorem:& quæ vobis placita conditio est,datur:
Vbi duxere impulsuvestro,vestro impulsu easdẽ exigunt.

a ò deûm atque hominum fidem,) In hac scena accusatio socrus est:quæ
p se coniecturaliter defendit, dicens nihil à se factum in perniciem nurus.
Prò deûm atque hominum fidem,) [illegible] ab exclamatione cœpta scena est.Senex enim est difficilis & iratus.
Quod hoc genus est,quæ hæc est cõiuratio,) Conatur Terẽtius aduersus famam

focrum bonam reperire. & incipit à generali exclamatione, quo vehementior fit eius accusatio: paulatimque ad speciale crimen descendit. Quod hoc genus) Accusatio à persona: cui accidit ex sexu quòd socrus est. Coniuratio,) Confessio, bonæ rei est: Coniuratio, malæ. & inde coniuratio Catilinæ dicta est. Quæ hæc coniuratio,) Accusatio à re.

Confessio.
Coniuratio.

Vt omnes mulieres eadem æquè studeant,) Bono argumento vtitur, Læsisti nurum, quia socrus es: & nulla socrus diligit nurum. Vt omnes mulieres) Accusatio à causa eadem. Studeant,) Maioris operis est Studere, quàm Velle.

Studere.
Declinare.

Neque declinatam quidquam) Id est flexam vel inflexam, ab eo quod declinauerit: ne parum sit, diuersam vel dissimilem dixisse. vt est illud, Illũ tumulum inflexit.

Itaque adeò vno animo) Nescias an ex sententia hac, vel adeò ex hac scena nomen fabulæ sit inuentum. Itaque adeò) Necessaria sententiæ ἀμφιβολία ad describendam vtranque personam.

Viris esse aduersas) Aliud argumentum, Læsisti nurum, vt mihi aduersareris. nam mulieres omnes aduersantur viris.

Studium,

AEque studium est,) Studium, est dedita opera voluntatis hominis attentior atque impensior.

Pertinacia.

Similis pertinacia est:) ἄνξησις. nam studium & bonum est: Pertinacia verò nunquam non mala.

In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiã:) Tria in accusatione posuit, ex quibus duo sunt communia, vnum ipsius: quòd mulier est, & quòd socrus, communia: quòd ipsa specialiter magistra est ad malitiã Sostrata. Ex his colligit iniuriam passam nurum per coniecturam.

Magistra.

Et ei ludo si vllus est, magistram) Magna amplificatio criminis. dubitat an sit ludus malitiæ: & magistram non dubitat Sostratam, sed Certo scio, inquit.

Me miseram,) Et hæc quæ ἰατρείας cœpit, ad misericordiam spectat defendentis oratio.

Quæ nunc quamobrem accuser, nescio.) Oratorie pro se loquitur mulier. siquidem maioris innocentiæ est nescire crimen, quàm defendere. & his verbis ostenditur sine noxa esse etiam Philumenam: non solum hanc quæ loquitur, Sostratam.

Mi Laches.

Non, ita me di bene ament, mi Laches:) Modo Mi Laches nõ est blandientis, sed eius qui periclitetur innoxius. Non, ita me di bene ament,) ὅρκος per iusiurãdum. Non, ita me di bene ament,) Animaduertendum veteres non minus εὐφημισμὸν in verbis, quàm κακέμφατον neglexisse: velut hic, Ita me di bene ament.

Itaque.

Itaque) Modo duæ partes sunt orationis.

Di mala prohibeant.) Seniliter odit vxorem, cuius amor optabilis fuit in adolescentia. Di mala prohibeant.) Vt vnà inter nos agamus ætatem.

ἐπάγγελμα

Postmodum rescisces.) Hæc figura ab oratoribus ἐπάγγελμα nominatur: in qua aliquid promittimus iudicibus nos probaturos, quum metuimus, ne quid illis temere persuasum sit. Postmodum rescisces.) Fiducia innocentiæ. Rescíscere est, quum quod de industria celatur, vix argumentorum vi agnoscitur.

Rescisco.

An quidquam pro istis factis) Amarè, παρὰ προσδοκίαν.

δεινότης

Quæ me, & te, & familiam) Iam sic accusat, quasi probauerit crimen. & est amplificatio. Quæ me, & te, & familiam) Hæc exaggeratio est, quæ δεινότης appellatur: quum ex vno maleficio multa fiunt ab oratoribus crimina.

Dedecorari.
Turpari.

Dedecoras.) Dedecoratur, quod honestum est: Turpatur, quod honestum est corporale.

Liberi.
Dignum.

Dignum, suos cui liberos committerent.) Multum sonanter, & accusatorio strepitu nec masculinum genus, nec fœmininum posuit: nec vnam, sed liberos. Sic Cicero, En cui tuos liberos committas. quum de vno ageret. &, Habemus enim liberos omnes. de puella. Dignum,) Sic dixit Dignum, vt honoris genus sit, accipere

Vxorem meruisse. Suos cui liberos committerent.) Nota liberos in significatione etiam vnius filiæ.

Tu sola exorere,) Emergis, reperiris. Verbum hoc impudentiam notat. Cicero, Exortus est seruus, qui quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus. Exorere,) Existis. Exoriri dicitur qui non expectatus inuadit in aliquem. Exoriri

Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem putas.) Tu mulier, ὑμφασιν malitiæ habet. & omnino expressio consuetudinis est ad indignationem. Et lapis nunquam vtilis, nisi ad telum, quem magis ad iniuriam delegit. nam saxum melius, quàm lapis. vt Virgilius, Tu mulier Lapis

Saxáque subuectare humeris. Tu inquam mulier,) Sic Euripides * & Virgilius, -varium & mutabile semper Fœmina. Lapidem, haud hominem) Sufficeret, Lapidem putas: sed de stomacho, Haud hominem, additum est. Plautus, Heus meus elephanti corio circumtectus est, non suo. Haud hominem putas.) ὡς ἐν.Sic Apollodorus. *

An quia ruri esse crebrò soleo,) Memor sui est, qui dixerat, Rus abis.

Quo quisque pacto hic vitam vestrorum.) Vestrorum, pro Vestrum. sic veteres. Vestrorum

Multo melius hic quæ fiunt,) ὑπερβολὴ vsus est. vt in Adelphis, An non prius totis sex mensibus olfecissem?

Ideo quia vt vos mihi domi eritis,) Mire confirmat vnde sciat: ne suspiciose crimen obiicere videretur. Et bene MIHI: quia commoditas familiæ ad hunc redundatura est.

Pridem equidem audiui cœpisse odium tui Philumenam:) Primò obiurgatio est Sostratæ, cur non amet nurum. secundò, cur non ametur à nuru. Tertiò, cur vsque adeò puella nupta deserat domum.

Miniméque adeò mirum:) Satis amarè, pro merito dicit odium contra meritum amorémque: simul excusat nurum, quæ oderit talem socrum: & simul præuenit, Quid si non læsa est, sed odio me habet?

Sed non credidi adeò,) Deest, Osuram fuisse.

At vide quàm immeritò ægritudo hæc mihi oritur abs te Sostrata.) οἶκτος post acrem inuectionem, seipsum miseratur, vt inuidiam duræ inclamationis in ipsam conuertat. Sic in Andria,

Age nunc: iam ego pol hodie, si viuo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere. Et continuo, -Chreme,
Pietatem gnati. nónne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?

Quàm immeritò ægritudo hæc oritur mihi abs te Sostrata.) Postquam de iniuria dixit, de persona eius cuius fama * est, id est cum. AEgritudo hæc oritur) Oritur, & magnitudinem rei significat, & repentinum impetum. vt suprà, Tu sola exorere. Oriri

Rus habitatum abii.) Quia dixit, Senex rus sese abdidit.

Concedens vobis,) Ne diceretur quòd sit voluptatis causa. Vobis, melius pluraliter, quàm si diceret Qui. Concedens vobis, & rei seruient,) Concedens vobis, id est vt vos in vrbe essetis. Rei seruiens,) Res seruit diuitibus: quia abundant. rei seruiunt pauperes: quia se coartant ad angustias rei. Ita ergo res pro qualitate sua & seruit, & ei rei seruitur. Horatius, Res seruit diuitibus Rei seruire

Imperat aut seruit collecta pecunia cuique.

Vestros sumptus, otiúmque) Sumptus vestros, idem quod alibi, Otium, vitam vrbanam. Vel quòd nihil acquiritis. vt in Adelphis, Hanc ego clementem vitam, vrbanam atque otium sequutus sum. Sumptus & otium.

Otiúmque) Hoc est, amorem: quasi nihil agentibus.

Vt nostra res posset pati.) Mediocris scilicet: vt comici patresfamiliâs.

Præter æquum, atque ætatem meam.) Præter æquum, quia vos estis domini: vel quia vos fruimini, quum ego doluerim. AEtatem, quia senex. Virgilius, -vires vltra, fortémque senectæ.

Non te pro his curasse rebus) Mirus sensus, Pro his, inquit, tot rebus vnã, & facilẽ redderes: curares ne quid ægrè esset mihi. Et TE sic pronuntiandum, quasi dicat, Etsi alii non curarent, curare debuisti.

Non mea opera, neque pol culpa) Vellet dicere Nurus euênit: sed melius dixit, Non mea: ne accusando confirmaret quod dixit senex, Omnes socrus oderunt nurus. Neque pol culpa euênit.) Bene additum, Neque pol culpa. Potuit enim fieri vt non fecerit ipsa iniuriam: sed tamen permiserit fieri. mire tamen nec ipsa accusat nurum. Non mea opera, neque pol culpa) Videtur vnũ dixisse Opera & Culpa: & tamen non est idem. Opera enim est, si scientes læserimus: Culpa, si nesciẽtes. quorum alterum, sceleris: alterum, stultitiæ est.

Opera. Culpa.

Sola hîc fuisti.) Ratio. & deest ENIM: vt sit Sola enim hîc fuisti, quod ad filium & maritum pertinet. nam non sola, cum qua nurus. Sola hîc fuisti.) Sola, quantum pertinet ad regendã domum: cæterũ & filius, & nurus erant. sed Sola, id est sine me.

In te omnis hæret culpa) Etsi in nuru culpa aliqua, in te omnis est tamẽ Sostrata.

Sola Sostrata.) Optime geminauit Sola, more irascentium: nondum nomen posuit. & Sostrata, additum ad amaritudinem inclamantis.

Vos pro Te. Solui vos.

Quum ego vos solui curis cæteris.) Vos pro Te: vt, Desiste manum committere Teucris. Quum ego vos solui) Noua figura, Solui vos.

Cum puella anum suscepisse inimicitias.) Hoc dicit tanquã concesserit etiam nurum iniquam esse. Cum puella) Puellam blande dixit: ita hanc cum amaritudine, anum.

Illius dices culpa factum.) Præuenit defensionem: & eam sic pronuntiauit vt crimen.

Haud equidem dico, mi Laches.) Mi Laches modò dixit, quasi grauissimum accusatorem arguẽs, & quasi defatigata & delassata eius inclamationibus. Non ergo blandientis est modò MI: sed inuidiose rogitantis.

Mi.

Gaudeo (ita me di ament) gnati causa:) Quòd similis filius non sit, an quòd talem vxorem habeat, quam nec inimica accusare possit? Et Gnati causa, dixit: quia talem vxorem habens, sua causa quid gaudeat non habet.

Nam de te quidem satis scio.) Id est nihil detrimenti fit, si tu pecces: id est nunquam, inquit, peccando peior fieri potes: sed es eadem quæ semper es. Sensus est, Iam talis es, vt peior fieri non possis. Sic Cicero, Est idem Verres qui fuit semper.

Peccando detrimenti) Seruas, inquit, numerum peccatorum, nec fit vllum copiæ detrimentum. sed quum plurimum delinquas, tãtundem semper admittitur. Peccando detrimenti) Hic sensus obscurus est: attamen hic dum quantuncunque inquit sceleris admiseris, id est quantuncũque peccaueris, nihil de tua existimatione minuitur, nihil de pudore derogatur: eadẽ es quæ fuisti, quia peior fieri non potes. Peccando detrimenti) Quidam hanc putãt εἰρωνείαν: quasi dicat, Certus sum quòd ex nullo peccato tuo damnum pati possumus. sed male.

Quî scis, an ea causa, mi vir.) Defensio à deriuatione causæ: in qua ostẽditur nõ hanc esse, quam obiicit causam senex, cur abierit nurus ad matrem suam.

Plus. Vt cum matre) Deest SVA. Vt cum matre vna plus esset) ἰδιωτικῶς dixit. id est diu ac maiorem partem.

Quòd heri nemo voluit) Bene infirmauit defensionem senex, dicendo, Si propter matrem abiit, cur tu exclusa es, quum venires?

Enim lassam oppidò) Infirmius defenditur socrus, vt error senis vsque ad καταστροφὴν perseueret. Enim lassam oppidò) Pro, Oppidò enim dixit. Superuacua ponitur interdũ hæc coniunctio, aut pro altera coniunctione. Oppidò) Valde. trans-

Enim. Oppidò.

latio à rusticis, qui interrogati, quemadmodum fruges prouenissent, respondebant, Oppidó Oppidò, id est, quæ sibi & oppido sufficere potuissent. Oppidó

Eó) Propterea, ideo. Eó

Tuos esse illi mores) Acerbissime institit senex & accusationi vxoris, & defensioni nurus: siquidem hoc sensu dicat, nurum nec mendacii culpam incurrere, quæ verè ægrotet ex moribus malæ socrus.

Nam vestrarum nulla est) Pro Vestrum. hoc enim ab eo quod est Vestræ. Vestrarum

Quin gnatum velit) Quin, quæ non. Quin

Et quæ vobis placita conditio est, datur.) Imago hîc quædam argumentationis, quæ dicitur ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους. quod Latinè dicitur, Ab initio ad finem. & vt generaliter cœpit inuectionem, ita generaliter côclusit in socrus. & est sensus, Eò improbius facitis, quòd illas, quas elegeritis, odistis.

Vbi duxere impulsu vestro,) Bene verba eadem stomachose & significanter repetiuit, vt improbitas ex proximo appareat impulsu. Vbi duxere impulsu) Videtur, vt suprà diximus, hæc tota scena ad hoc interposita, vt fabulæ nomen hînc intelligeremus inuẽtum. Et impudentiam socruum, impulsus repetitio demõstrauit. Impulsu vestro,) Sic in Heauton. Scortari crebrò nolunt, nolunt crebro côiuarier.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

Iambici quadrati acatalectici.

PHIDIPPVS senex. LACHES. SOSTRATA.

ETSI scio Philumena meũ ius esse, vt te cogam
Quæ ego imperem facere: ego tamen patrio animo victus, faciam
Vt tibi concedam: neque tuæ libidini aduersabor.
L. Atque eccum Phidippum optumè video: ex hoc iam scibo quid fiet.
Phidippe, etsi ego meis omnibus scio me esse apprime obsequentem,
Sed non adeò, vt facilitas mea illorum corrũpat animos.
Quòd si tu idem faceres, magis in rem & nostrám, & vostram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. P. eia veró.
L. Adii te heri de filia: vt veni, itidem incertum amîsti.
Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. siquid est peccatum à nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrigemus,
Te iudice ipso. sin ea est causa retinendi apud vos,
Quia ægra est: te mihi iniuriam facere arbitror Phidippe,

Si metuis, ſatis vt meæ domi curetur diligenter.
At (ita me dii ament) haud tibi hoc concedo: etſi illi pater es,
Vt tu illam ſaluam magis velis, quàm ego: id adeò gnati cauſa,
Quem ego intellexi illam haud minus, quàm ſeipſum magnifacere.
Neque adeò me clàm eſt, quàm eſſe eum grauiter laturum credam,
Hoc ſi reſcierit: eò domum ſtudeo hæc prius, quàm ille huc redeat.
P. Laches, & diligentiam veſtram, & benignitatem
Noui: & quæ dicis omnia, eſſe vt dicis, animum induco.
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire ſtudeo,
Si facere poſſim vllo modo. L. quæ res te facere id prohibet?
Eho nũquidnam accuſat virum? P. minimè: nam poſtquam attendi
Magis, & vi cœpi cogere vt rediret, ſanctè adiurat
Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe aliis vitii eſt: ego ſum animo leni natus:
Non poſſum aduorſari meis. L. hem Soſtrata. S. heu me miſeram.
L. Certúmne eſt iſtuc? P. nunc quidem vt videtur: ſed nunquid vis?
Nam eſt quod me tranſire ad forum iam oportet. L. eo tecum vná.

T S I ſcio Philumena meum ius eſſe,) In hac ſcena moralis allocutio Phidippi eſt ad filiam, mitiſſimi patris colorem oſtẽdens. Etſi ſcio) Apparet & hîc multa prius patri ſuo Philumenam locutam fuiſſe. ergo hæc reſponſio eſt, non principium. Scio meum ius eſſe vt te cogam.) Hoc idem in Adelphis, Non neceſſe habeo omnia pro meo iure agere. Vt te cogam.) Etiam inuitam ſcilicet.

Cogo

Victus

Patrio animo victus,) Bene Victus: quia non ratione facio. Victus eſt vndecunque, qui recedit à iure.

Neque tuæ libidini) Libido eſt quælibet voluntas temere ſuſcepta. Et bene Libi-

dini.est enim non æquum, domo mariti abesse nuptam. Etsi enim pro voluntate po Libido
fuit Libidinem: tamen subaccusauit hoc nomine.

Optumè) Opportunè. Optume

Ex hoc iam scibo) Legitur & HINC e, locale aduerbium. & quasi cōminatur vxo- Hinc
ri modo se inuenturum ipsam peccasse, non nurum.

Quid fiet.) Verum, quid sit rei: an quid fiet nurus? vtrum innocens, an iniqua? Et Quid fiet
videtur hoc Sostratæ dicere: nam vicini sunt inter se proximi Laches & Phidippus.

Philippe, etsi ego meis) Expostulatio Lachetis apud Phidippum, accusationem continens, tanquam causam iniuriarum intendat.

Scio me esse apprime obsequentem.) Principium à persona eius cum quo agitur, & sua: & an vtile sit nimis obsequi hominem suis. Apprime) Vehementissime. Apprime

Sed non adeò, vt facilitas mea) Facilitas, indulgentia. Sed non adeò, vt facilitas Facilitas
mea) Deest TAMEN. & est ἀναπόδοτον tertium.

Nunc video) Iucunde temperat eius culpam, quem accusat, quum dicat illū coactum à suis facere sibi iniurias.

Eia veró.) Modo aduerbium corripientis. Eia veró.) παρέλκον. Eia veró

Adii te heri de filia.) Narratio. & memoriter poeta: quia dixit Heri, ea causa rure huc aduenit: patrem continuò Philumenæ conuenit.

Itidem incertum amisti.) Pro amisisti, συγκοπή. Et Itidem quid est? an id, Incer- Amisti
tum amisisti, vt ad te incertus veni? Iungendum ergo Vt veni, Itidem. vt sit, Vt veni, Itidem
amisisti itidem incertum. Incertus inquit veni: incertus à te recessi.

Haud ita decet,) Non vsque adeò decet. & est confirmatio. Haud ita decet,) Bene additum est ITA. etsi enim celandæ iræ: non vsque adeò tamen, vt discordiam pariant.

Aut ea refellendo, aut purgando.) Refellit qui negat: Purgat qui fatetur, & sic Refello
defendit. Ergo refellimus per coniecturam: Purgamus per cæteros status. Purgo

Vobis corrigemus,) Plus dixit Vobis, quàm Tibi.

Te iudice ipso.) Virgilius, Pan deus Arcadia mecum si iudice certet. Quid
enim est TE IPSO, nisi scilicet reo culpæ, & tibiipsi ac tuis faventi? vel qui me Teipso iudice
speres vincere.

Sin ea est causa retinendi apud vos.) Reprehensio.

Arbitror Philippe.) Bene addidit nomen, excitans audientem.

Satis vt meæ domi curetur diligenter.) Vt, ne non. & iungendum est Satis diligen Vt
ter. non enim, Metuis satis.

At, ita me dii ament, haud) Addidit iusiurandum: vix enim credibile est tantundem amare socerum, quantum patrem.

Etsi illi pater es,) Sallustius in primo libro, Et liberis eius auunculus erat. Etsi illi Est illi pater
pater es,) Compendium attulit. Virgilius, Heu fuge nate dea. Hoc enim sentit, Quanquam natus dea sis, fuge tamen.

Id adeò gnati causa,) Honeste amori nurus rationem subiecit piam. Nam non continuo rectum est nimis amari à socero nurum, nisi propter filium diligatur. Bene ergo Gnati causa. incredibile est enim patrem non patris pietate superari.

Quem ego intellexi) Et causam sui amoris ostendit, & mariti nullam erga coniugem culpam: quippe qui amet. & à Parmenone dictum, Eo amantem inuitum Pamphilum extrudit pater. Quem ego intellexi illā haud minus, quàm seipsum magnifacere.) Hic subtiliter oneratur culpa nurus: si quidem indigne iniuriam faciat socero & marito.

Neque adeò me clàm est, quàm esse) Ingeniosissime poeta iam præparat causam simulaturo ob hanc rem iracundiam Pamphilo.

Hæc prius, quàm ille huc redeat) Hic subtiliter etiam terrorem iniecit iracundiæ mariti.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

Trochaici quadrati catalectici.

SOSTRATA.

DEPOL næ nos mulieres ſumus iniquè æquè omnes inuiſæ viris — AEdepol,eſt extra carmen
AE
Propter paucas: quæ, omnes faciunt dignæ vt videamur malo.
Nam (ita me ament di) quod me accuſat nunc vir, ſum extra noxiam.
Sed non facile eſt expurgatu: ita animum induxerunt, ſocrus
Omneis eſſe iniquas. haud pol me quidem: nam nunquam ſecus
Habui illam, ac ſi ex me eſſet nata: nec quî hoc mihi eueniat, ſcio;
Niſi pol filium multis modis iã expecto, vt redeat domũ.

DEPOL næ nos mulieres ſumus iniquè æquè omnes inuiſæ viris) In hac AE ſcena eſt allocutio, qua inducitur ſecum loquens anus: per quam orationem, mores eius, & animus mitis intelligi poſſit. AEdepol næ nos mulieres.) Laches generaliter incuſauit ſocrus: hæc plurimas defendit. Cauſa accuſationis iniquæ, Non enim omnes ſumus malæ. Iniquè æquè) Comicum παρόμοιον. Et vide ſententiam defenſionem accuſatarum ſocruum continẽtem: contra illud quod ait, Itaque vno animo omnes ſocrus oderunt nurus. Officium enim boni poetæ eſt nullum genus hominum ſpecialiter lædere. Sic Virgilius, Quod ſæpe malæ legêre nouercæ. Id eſt, non omnes nouercæ, ſed tantum malæ. — Iniquè æquè

Nam (ita me ament di) Bene iurat. nam ſine iureiurando incredibile eſt, ſit bona ſocrus.

Quod me accuſat) Deeſt IN EO. vt ſit, In eo quod me accuſat nunc vir, ſum extra noxiam. An Quod, propter Quod? — Quod

Socrus omnes eſſe iniquas.) Intelligitur Quibus iniquas: id eſt nuribus: quia Socrus nomen eſt ad aliquid dictum. — Socrus

Ita animum induxerunt,) Inducere animum eſt ita tenere vt non amittant: id eſt perſuadere animo ſuo. — Inducere animum

Haud pol me quidem:) Eſſe iniquam, ſubaudiendum eſt à ſuperiore, vt ſit POL pro pleno iureiurando. Haud pol me quidem:) Subaudiendum Scio eſſe, aut Noui eſſe, aut tale quid, ſecundum ἔλλειψιν, quæ familiaris eſt his qui ſecum loquuntur. — Pol.

Nec quî hoc mihi eueniat,) Quî, vnde. — Quî

Multis modis) Vehementer. — Multis modis

Iam expecto vt redeat domum.) Quia nihil mirum in matre eſt expectare vt filius redeat: idcirco additum, Multis modis.

ACTVS TERTII SCENA I.

Trochaici quad.catalectici.Iambici quad.catalect. & acatal.Senarii.

PAMPHILVS adolescens. PARMENO. MYRRHINA mulier.

Trochaici N EMINI ego plura acerba esse credo ex amore homini vnquam oblata,
Quàm mihi.heu me infœlicem, hăcine ego vitam parsi perdere?
Hacine causa ego eram tantopere cupidus redeundi domum?
Iambicus cat. Cui quantò fuerat præstabilius, vbi vis gentium agere ætatem,
Acatalectici Quàm huc redire? atque hæc ita esse miserum me rescíscere?
Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis obiectus labos,
Omne quod est interea tempus, prius quàm id rescitum est,lucro est.
Trochaicus PAR.At sic,citius quî te expedias his ærumnis,reperias;
Iambici cat. Si non redisses,hæ iræ factæ essent multo ampliores:
Sed nunc aduentum tuum ambas Pamphile scio reuerituras:
(Rursum)abundat Rem cognosces: iram expedies: rursum in gratiam restitues.
Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse in animum induxti tuum.
PAM. Quid consolare me? an quisquam vsquam gentium est æquè miser?
Prius quàm hanc vxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re vt taceam, cuius facile scitu quàm fuerim miser.
Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mihi

obtrudit pater.

Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum.

Víxque huc contuleram, hem noua res orta est, porrò ab hac quæ me abstrahat:

Tum matrem ex ea re, me aut vxorem in culpa inuenturum arbitror:

Quod quum ita esse inuenero, quid restat, nisi porrò vt fiam miser?

Nam matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:

Tū vxori obnoxius sū: ita olim suo me ingenio pertulit:

Tot meas iniurias: quæ nunquam vllo patefecit loco.

Sed magnum nescio quid necesse est euenisse Parmeno,

Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.

PAR. Haud quidem hercle parum est: si vis verò veram rationem exequi,

Nō maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, iniurias

Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,

Quum de eadē causa est iracundus factus inimicissimus:

PVERI inter sese quàm pro leuibus noxis iras gerunt!

Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

Itidem illæ mulieres sunt fermè vt pueri, leui sententia:

Fortasse vnum aliquod verbum inter eas irā hanc *conciuerit. Aliàs, conscisse

PAM. Abi Parmeno intrò, ac me venisse nuntia. PAR. hem, quid hoc est? PAM. tace:

Trepidari sentio, cursari *rursum prorsum: agedū, ad fores Aliàs, sursum

Accede propius. PAR. hem, sensistín? PAM. noli fabularier:

Prò Iuppiter, clamorem audio. PAR. tute loqueris: me vetas?

M.Tace obſecro mea gnata. PAM.matris vox viſa eſt Philumenæ.

Nullus ſum. PAR.quid dū? PAM.quia perii. PAR. quamobrem? PAM.neſcio quod magnum malum

Aliàs,celant Profectò Parmeno me *celas. PAR. vxorem Philumenam

Pauitare, neſcio quid dixerunt: id ſi fortè eſt,neſcio.

PAM. Interii: cur mihi id non dixti? PAR.quia non poteram vnà omnia.

PAM. Quid morbi eſt? PAR.neſcio. PAM.quid?nemóne medicum adduxit? PAR.neſcio.

PAM. Ceſſo hinc ire intrò, vt hoc quamprimum, quidquid eſt,certum ſciam?

Iābici quad. catalectici Quonā modo Philumena mea nūc te offendam affectā?

Nam ſi periculum vllum in te eſt, periiſſe me vnà haud dubium eſt.

PAR. Non vſus facto eſt mihi nunc hunc intrò ſequi:

Nam inuiſos omneis nos eſſe illis ſentio.

Heri nemo voluit Soſtratam intrò admittere.

Si fortè morbus amplior factus fiet,

Quod ſanè nolim,maximè heri cauſa mei:

Seruom ilico introiſſe dicent Soſtratæ:

Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali

Capiti,atque ætati illorum,morbus qui auctus fiet.

Hera in crimen veniet, ego verò in magnum malum.

NEMINI ego plura acerba) Hic allocutio eſt per conqueſtionem. Et bene non ſe amatoribus modo,ſed infœlicibus amatorib⁹ cōparauit.& principium eſt à ſumma totius mali. Nemini ego plura acerba) Ab eo loco conqueſtionis,in quo dicitur,quòd nulli ferè talia aduerſa contigerint. Nemini ego plura acerba) Nimis conturbati & tragici in hac ſcena dolores eſſent, non comici,niſi adderet,Ex amore. Nemini ego plura acerba eſſe credo) Acerba dupliciter euenerunt Pamphilo. Ex præterito de meretrice:ex præſenti de vxore.

Heu me infœlicem,) Ab ipſa ſimplici exclamatione. Heu me infœlicem,) Lachrymans hoc dicit,

Hancine ego vitam) Ab eo quod ab aduerſis ad aduerſa delatus ſit.

Parſi Peperci Parſi perdere?) Parco,conſeruo,parſi facit: Parco,Veniā do,peperci. Modò ergo Continui, Abſtinui ſignificat.

Cupidus redeundi domum?) Ab eo quòd contra ſpem contigit malum.

Vbiuis gentium agere ætatem,) A malorũ ſuorum comparatione. Vbiuis gentium agere ætatẽ,) Magna deteſtatio præſentis loci, eligere quaſuis terras, vel quanuis gentem, potius quàm eam in qua eſt. Virgilius, Tollite me Teucri, quaſcunq; abducite terras. Et GENTIVM hic abundat. Et bene, Vbiuis gentium agere ætatem: quia ſuprà dixerat, Hancine ego vitam parſi perdere? Nimis enim tragicum fieret, Satius erat in mari petire. Gentium

Atque hæc ita eſſe miſerum me reſciſcere?) Quod ait, lachrymantis eſt. Reſciſcere, eſt vix reperire, quod de induſtria fuerat celatum. Reſciſco,

Nam nos omnes, quibus eſt alicunde) Aut deeſt APVD, vt ſit, Apud nos omnes. Aut nos omnes, pro nobis omnibus. Nam nos omnes) Ratio ſuperioris ſenſus. & deeſt APVD, aut PENES, aut quid tale. Nam nos omnes, quibus eſt) Conſtat hanc ϭύλληψιν eſſe. retulit enim, Lucro eſt, non ad, nos omnes: ſed ad, quibus eſt alicũde: vt ſit ordo, Nam quibus eſt alicunde aliquis obiectus labos, lucro eſt tempus. hoc eſt, nos omnes. Nam omnes, quibus eſt) Hac figura vſus eſt etiam Tullius pro Murena, Prætor quoque ne ſe pulchrum ac beatum putaret, ei quoque carmen compoſitum eſt. Nam ille datiuum caſum ſubiecit, cum præpoſuiſſet nominatiuum. Et totum Apollodori eſt: qui ſic ait, * Quibus eſt alicunde) Hoc genus locutionis abſolutum dicitur. Tale eſt apud Virgilium, Craſtina lux, mea ſi non irrita dicta putaris, Ingentes Rutulæ ſpectabis cædis aceruos. Abſolutũ gen° locutionis

At ſic) Sed ſic. At ſic, citius qui te expedias ærũnis, reperias.) Ad hoc modo, quòd veniſti, & diſcordias eſſe celerius reperire poteris: & quo modo his ærũnis te abſoluas. Et bene Expedias ærũnis. aut enim ſoluũt nos curæ abeuntes, aut impediũt, & ligãt adueniętes. Vt, Soluite corde metũ Teucri, ſecludite curas. At ſic, citius qui) Sententia contraria. nã ſuprà ſic collegit, Si ignorare mala ſua vnicuiq; bonũ eſt: ſequitur vt malum ſit, ea cito cognouiſſe. hic per contrariũ, Si in aduerſis ſuis ſuccurrere vnicuique quamprimùm bonũ eſt: ſequitur vt cito ea cognouiſſe ſit quàoptimum. At ſic

Sed nunc aduentum tuum ambas) Ne accuſare alteram altera audeat.

Rem cognoſces:) Melius eſt rem, quàm litem. Rem cognoſces:) Iram expedies: rurſum in gratiam reſtitues. τρίκωλος ſententia. & bono ordine vſus eſt. Prius enim ſit quetela. deinde ponitur iracundia. poſtremo reditur in conſilium.

Leuia ſunt hæc quæ tu pergrauia eſſe) Genus conſolationis, non à ſubſtantia, ſed à quantitate. non dicit non eſſe cauſam ſolicitudinis, ſed leuem dicit. Quæ tu pergrauia eſſe) Bene additum contra LEVIA, non grauia, ſed pergrauia. Leuia ſunt) A quantitate.

Quæ tu in animum induxti tuum.) Id eſt perſuaſiſti tibi. Inducere in animum

Quid conſolare me? an quiſquam vſquam) Vt ſolet in vero amore, ipſa conſolatione ægreſcit dolor. Et ingenioſe: nõ inquit Dicis, ſed Conſolaris me: & hoc ipſo oſtendis ſcire te quòd miſer ſum.

Prius quàm hanc vxorem duxi,) Hoc refert ad illud caput in quo ait, Nemini ego plura acerba eſſe credo ex amore homini vnquam oblata. Prius quàm hanc vxorem duxi,) Ante rem.

Habeam alibi animum amori deditum:) An miſer ſit in amore, ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους. Ante rem, in re, & poſt rem. Habebam alibi) Grauius dixit ALIBI, quàm ſi in meretrice diceret. & maluit Alibi dicere, quàm ad meretricem.

Quam mihi obtrudit) Recte enim dici potuit, Quomodo ergo vxorem duxit, ſi amabat? Et bene Obtrudit, quia inuito. Sic alibi, Aliquid monſtri alunt: ea quoniam nemini obtrudi poteſt, Itur ad me. Et obtrudit, pro obtrudebat, ἐνάλλαγμα temporis. Obtrudo

Vix me illinc abſtraxi,) Vix, vel multis modis, vel ſtatim ſignificat. Vix

Atque expediui animũ meum,) Curæ, vt diximus, aut ligant, aut ſoluunt. vt Virgilius, Quæ mihi reddat eum, vel eo me ſoluat amãtem. Amatorie enim, curæ vin- Expedire animum

cula dicuntur.

Víxque huc) Maluit HVC, quàm Ad vxorem, dicere.

Porro — Hem, nouæ res orta est, porro) Porro, deinde. & vim habet deinde modò implicationem continuarum miseriarum referentis.

Quod cũ ita esse inuenero, quid restat nisi porro vt fiã miser?) Ordinẽ seruauit allocutionis, in quo à præteritis, à præsentibus, à futuris inducitur personæ loquentis oratio. Nisi porro vt fiã) Porro, postea, vel in postremũ. alii coniunctionẽ putant.

Pietas iubet:) Apte, quia Ferre dixit, addit IVBET.

Tũ vxori obnoxius sum,) Matris cũ dixisset, nõ intulit Vxoris, sed mutauit casus.

Olim — Ita olim suo me ingenio pertulit:) Olim, ad diuturnitatem retulit, non ad spatium præteriti temporis.

Tot meas iniurias,) Hæ sunt iniuriæ quas suprà dixit, Nocte illa prima virginẽ nõ attigit: quæ consecuta est nox, eã nihilũ magis. Et deinde, Quid intereà? ibátne ad Bacchidem? Quotidie. Tot meas iniurias,) Aliam vim habet quod dixit, Me pertulit: aliam, quod adiecit Iniurias meas: aliam, quod reticuit.

Quæ nunquam vllũ patefecit loco.) Non dixit QVAS, sed QVAE, vt ad omnia, non ad INIVRIAS, referatur extrema conclusio.

Sed magnum nescio quid necesse est) Bene de ambabus sentiens, putat magnam causam esse, quæ iram fecerit, & iram diuturnam.

Quæ tam permansit diu.) Et à re, & à tempore.

Haud quidem hercle parum est.) Seruilis ratio & sordida: & non his respondens omnibus quæ dixit Pamphilus, sed tantum nouissimæ parti.

Verò — Si vis verò veram rationem exequi,) Verò, vel nomen est, vel coniunctio, vel aduerbium.

Facere iniurias — Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, iniurias faciunt.) Iniuriæ faciũt iras, non iræ iniurias. sed hîc facete ὑπαλλακτικῶς dixit, secundũ superiorem rationem increpans errorem Pamphili, qui de iræ magnitudine æstimet iniuriæ quantitatem. Alii FACIVNT, probant, ostendunt, intelligunt. Caute dixit INTERDVM: plerunque enim sic.

Parum.) Subaudiendum, Necesse est euenisse vel euenit. nam consequens sententia tollit quod ille dixit, Necesse est. Non maxumas, quæ maxumæ sunt.) Sensus est, In quo primum, Non iræ iniurias faciunt: accipiendum est. secundum, Non maxumas maxumæ. Faciunt, pro ostendunt.

Cum de eadem causa) Obscurauit elocutionẽ suam: sed conuenit seruo hæc humilitas orationis. nam plenum erat, si diceret, Nam sæpe est, quibus in rebus alius ne

Est — iratus quidem est, cum de eisdem rebus est iracundus factus inimicissimus. EST autẽ pro éuenit dixit. & est ordo, Sæpe est, cum quibus in rebus alius ne iratus quidẽ est: de eadem causa iracundus, factus est inimicissimus.

Iratus — Iracundus factus inimicissimus.) Iratus quidem est qui ex aliqua re lacessitus irascitur.

Iracundus — Iracundus, qui ex parua nulláve causa præcedente irascitur.

Pueri inter sese) Argumentum à simili.

Noxa — Quàm pro leuibus noxis) Interrogatiue. Noxis, iniuriis, culpis.

Quapropter?) δεικτικῶς interrogat.

Quia enim qui eos gubernat animus,) ἀντιλογικὴ ἀπόκρισις.

Infirmum gerunt.) ἐσχηματισμένως, ἀντὶ τοῦ. Infirmus est.) Sed ἐναλλαγὴ ista conuenit seruo.

Itidem illæ mulieres sunt ferme vt pueri,) Artificiose Mulieres, à persona. à similitudine, Pueri. à facto, Iras gerunt. ab accidẽtibus similitudinis, Animus infirmus. à collatione personæ mulieris accidentium, Leui sententia. à facto, fortasse vnum aliquod verbum inter eas iram hanc cõciuerit. qua sententia totũ hic sublatũ est quod ait, Sed magnũ nescio quid necesse est euenisse Parmeno, vnde ira inter eas interces-

sit. Itidem illæ mulieres) Sexus alius, ad ingenium & sensus, idem est. Et mire similitudinem contulit ad id quod agitur.

Fortasse vnū aliquod verbū inter eas iram hanc conciuerit) Sic Plautus, Fortasse te amare suspicauere. Nā veteres infinitiuo modo adiūgebant Fortasse. Conciuerit) Commouerit Iram hanc conciuerit.) Legitur & conseiuisse. & rem consciuisse, est rem nouam fecisse. Consciuerit.) Decreuerit, fecerit. Fortasse Conciuerit.

Cursari rursum, prorsum:) Rursum proprie retro, Prorsum antè significat. & est prouerbiale, vt dicimus, Sursum deorsum, intro foras, hac illac, & similia: Græci ἄνω κάτω. Trepidari sentio, cursari rursum prorsum:) Trepidatio, ad vocem referetur loquentium: Cursatio, ad sonum pedum. Et trepidatur ab his qui morbum putant: Cursatur ab his qui raptum sciunt. Rursum Prorsum Trepidatio Cursatio

Tute loqueris: me vetas?) Mire expressus est mos auscultantium. Auscultātium mos expressus

Tace obsecro mea gnata.) Non solum hic Iuno Lucina non inducitur, sed etiam silentium parturienti insuper imponitur: quia furtiua conceptio est. & tamē eiusmodi verba sunt matris, vt duntaxat argumentum scientibus manifesta sint: Pamphilo verò & Parmenoni, tanquam ægram continentis filiam videantur. Tace obsecro mea gnata.) Conceptum furtiuum furtim conuenit nasci.

Matris vox visa est) Omnia hæc quæ sensu percipi possunt, visa dicimus. Virgil. Visæque canes vlulare per vmbram. Visa vox

Nullus sum.) Rursus se infœlicē & miserū appellauit hic. Nullus sum.) ἐμφατικῶς. Nullus sum

Quia perii.) Satis amatorie. Perii

Vxorem Philumenam pauitare) Pauitare τῷ ἐμφατικῷ. Pauitare nescio quid) Pauere & timere, & ad corporis, & ad animi perturbationē veteres referebant. Plautus in Bacchidibus, Nam & ex mari timida ecce ego pauitare, ægrotare, quia sic hor ruisse, ac palpitare venis. Pauere Timere

Quia non poteram vnà omnia.) Deest, Dicere Quia nō poteram vnà omnia.) Cum stomacho pronuntiauit: & deest Dicere.

Nemóne medicum adduxit?) Scilicet ex quo scire posses.

Nescio.) Perturbat° Parmeno idē repetit verbū. & verbū aptū est personæ seruili. Nescio

Cesso hinc ire intro,) In vultu proloquiū. Sic autē agit poeta, vt grauē morbū in vxore suspectans maritus, protinus ingrediatur, & partum improuisus offendat.

Quonam modo Philumena) Amatoria ἀποστροφή. Sic in Phormione, Quod si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te vt distrahar, nulla est mihi vita expetenda.

Nā si periculū vllū in te inest,) Multū dixit, Si in te periculū inest, me periisse non dubito. tantus autem affectus non est mariti tantùm, sed amatoris quoque. Nam si periculum vllum) Non permisit amor dicere Perituram: sed Si periculum.

Offendam affectam?) Lassam, possessámq; morbo. ab eo quod est affici: vnde affectus dicuntur, propter quos afficimur. Affecta Affectus

Non vsus facto est mihi) Vide artificē Terentium, quemadmodum aliàs per Pamphilum, aliàs per ipsum Parmenonem inueniti quemadmodum nesciatur à cæteris, virginem ante nuptias ab ipso Pamphilo vitiatam esse. Non vsus facto) Non vtile. FACTO abundat. Non vsus facto Facto

Nam inuisos omnes nos esse illis sentio.) Acutè eiusmodi causam repperit, quæ vel hominem curiosum contineret: quæque non Parmenonem modo, sed mox etiam Sostratam arceat ab ingressu.

Heri nemo voluit Sostratā) Quasi alius dixerit, Vnde intelligis? Heri nemo voluit Sostratam) Argumentum odii.

Maxime heri causa mei.) Bene Maxime: qui & propter ipsam, vel propter inuidiam socrus non velit fieri grauiorem morbum.

Seruum ilico introisse) Mire vt criminosius, suspiciosúmque sit: non Lachetis, aut Pamphili seruum, sed Sostratæ: nec Parmenonem saltem.

Comminiſci. Comminiſcentur) Dicent, cum confinxerint.

Capiti atq; ætati illorum,) Bene τῷ ἐνφημισμῷ maluit ILLORVM, quàm PVELLAE dicere: quod vtique intelligitur.

Quſ. Quſ) Qui, vnde.

Hera) Softrata in litem.

Ego verò in magnum malum.) In quæſtionis tormenta.

ACTVS TERTII SCENA II.

Iambici quadrati catalectici.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILVS.

NESCIO quid iam dudum hîc audio tumultuari miſera:

Male metuo, ne Philumenæ magis morbus aggraueſcat:

Quod te AEſculapi, & te Salus, nequid ſit huius, oro.

Nunc ad eam viſam. PAR. heus Softrata. S. hem. PAR. iterum iſtinc excludêre.

S. Ehem Parmeno túne hîc eras? perii: quid faciã miſera?

Non viſam vxorem Pamphili, cum in proximo hîc ſit ægra?

PAR. Non viſas, nec mittas quidẽ viſendi cauſa quenquam:

NAM QVI AMAT, cui odio ipſus eſt, bis facere ſtulte dico:

Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.

Tum autem filius introiit videre, vt venit, quid agat.

Trochaicus catalecticus S. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. S. dis habeo gratias.

Iambicus cat. Hem iſtoc verbo animus mihi rediit: & cura ex corde exceſſit.

PAR. Iam ea te cauſa maximè huc nunc introire nolo.

Nam ſi remittent quidpiam Philumenæ dolores,

Omnem rem narrabit, ſcio, continuò ſola ſoli,

Quæ inter vos interuenit: vnde ortum eſt initium iræ.

Atque eccum video ipſum egredi: quàm triſtis eſt!

S. ô mi gnate.

PAM. Mea mater salue. S. gaudeo venisse saluum. saluáne
Philumena est? PAM. meliuscula est. S. vtinam istuc ita di faxint.
Quid tu igitur lachrumas? aut quid es tā tristis? PAM. rectè mater.
S. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente inuasit?
PAM. Ita factum est. S. quid morbi est? PAM. febris. S. quotidiana? PAM. ita aiunt.
I sodes intrò, consequar iam te mea mater. S. fiat.
PAM. Tu pueris curre Parmeno obuiam, atque his onera adiuta.
PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum quâ redeant?
PAM. cessas?

N ESCIO quid iam dudum hîc audio tumultuari) In hac scena quasi quædam deliberatio est continens suasionis dissuasionisque partes, quas in subditis considerabimus. Hîc) Quia nimis vicini sunt. Hîc

Magis morbus aggrauescat.) Grauior fiat. Proprie, quia morbi graues sunt dicti. Virgilius, -vbi aut morbo grauis, aut iam segnior annis Deficit. Sallust. Morbi graues ob inediam insolitam vescentibus. Aggrauescat Morbi graues

Male metuo, ne Philumenæ magis) Instat Terentius bonam socrum facere, vt bonam meretricem faciat.

Quod te AEsculapi, & te Salus,) Deest PROPTER: vt sit, Propter quod. Quod te

Nunc ad eam visam.) Sic Virgilius, Respice ad hæc.

Hem) Interiectio est nouas res audientis. Hem

Heus Sostrata.) Vide quemadmodum per seipsum Parmeno, per Parmenonem arceatur Sostrata: quæ neque deesse propter officium: neque ingredi propter socerū inducitur.

Iterum istinc excludêre.) Bene iterum: vt illi pudorē incuteret repetitione iniuriæ. Et memoriter iam enim dixit, Nostra ilico it visere ad eam. admisit nemo. Et simul vide quàm vehementius ad iniuriam sonet EXCLVDI, quàm Non admitti. Excludi

Ehem Parmeno,) Ehem, interiectio est eius quæ commota sit noua re. Ehem

Non visam vxorem Pamphili,) Vt dixit suprà, Seruum Sostratæ, non Parmenonem: sic hîc, Vxorem Pamphili dixit magis, quàm Philumenam: vt animum & officium eiusdem socrus, & matris breuiter demonstraret.

Non visas,) Vnam rem Sostrata consuluit: hîc de duabus respondet: nanque & illam non vult ingredi, & cauet ne ipse mittatur. & bene, QVENQVAM: ne aperte pro se loqui videatur.

Nam qui amat cui odio ipsus est,) Aliam causam subiunxit: quia durum fuerat ipsi Sostratæ dici quod suprà dictum est. Nam qui amat) Causa à sententia morali. Cui odio ipsus est,) Deest EAM, vel EVM.

Laborē inanē ipsus capit, & illi molestiā affert.) Hoc validissimū ad dissuadēdū fuit.

Et illi molestiã affert.) Bene hoc adiecit:ne qui amat, hoc dicat,Laborem, dum promerear,quem amo.

Tum autem filius) Alia causa ab euentu.

Visere — Videre, vt venit,quid agat.) Quod suprà,Visere.an Visere,officii est apud ægros:

Videre — Videre,cognitionis:& ideo additum,Quid agat.

An venit Pamphilus?) Bene imitatur affectum.

Hem — Hem,) Interiectio fœminina ac matronalis.

Præpositio geminata — Ex corde excessit.) Geminauit præpositionem.

Remittere aliquid — Huc nunc introire nolo:) Cur si venit Pamphilus, non sit introeundum, causa narratur.

Nam si remittent quippiam) Verbum actiuum quasi neutrum posuit.

Philumenæ dolores.) δραματικῶς errat. non enim verè dolor morbi est, cum sit partus.

Sola soli — Scio,cõtinuo sola soli) Vt,Haud(credo)inuisus cælestibus,auras Vitales carpis.Et sic,Sola soli dicitur,quomodo Præsens præsenti.sic Virgilius, Illum absens absentem auditque,videtque.

Vnde ortum est) ἀναφώνησιν tertium.

Quæ inter vos interuenit:) Melius sic,quàm si diceret,Quæ illi feceris.

Quàm tristis est!) χαρακτηρισμὸς locuturi Pamphili.

O mi gnate.) Ordo est, ô mi gnate,gaudeo te saluũ venisse:sed intercedit Pamphilus tristis.

Saluáne Philumena est?) Cito probat Pamphilo se amare nurum,cum post salutationẽ nihil prius,quàm de salute vxoris eius inquirat. Saluáne Philumena est?) Mire obuiam sibi exeuntem filium nihil aliud,nisi de Philumena interrogauit:vt ostenderet eius morbum curæ sibi esse.

Meliuscula est — Meliuscula est) Verum est, quantum ad morbum pertinet. Meliuscula est.) Hoc & ad morbum, & ad euentum parituđinis verum est. ita non mentitur Pamphilus matri.

Vtinam istuc ita di faxint:) Diligentiore officio loquitur,vt rea apud filiũ socrus.

Quid tu igitur lachrumas?) Locus ab eo quod agitur: quo significat, Si ita est, quare ergo tu tristis es?

Recte — Rectè mater.) Sic dicimus,cũ sine iniuria interrogantis aliquid reticemus. Et bene additum MATER: vt duritia reticentiæ blando nomine molliretur. Alii RECTE sic accipiunt,vt intelligant,Nihil est mali.

Tumulti genitiuus — Quid fuit tumulti?) Antiqui sic declinauerunt, tumulti, senati. vt Sallustius, Decretum senati sit.

Dic — Dic mihi:) Dic,verbum est instantis audire,& curiosius interrogantis. Virgilius, Dic mihi Damœta,cuium pecus?

Inuasit repẽte — Dolor repente inuasit,)Proprie Inuasit,quia repente.

Ita factum est.) Moris est assentiri ad dicta interrogantium,qui quæ vera sunt, celant.

Ita aiunt.) Bene aliis ascripsit: si falsum sit, vt ipsis ascribatur mendacium. Ita aiunt.) In hac tota interrogatione & responsione,colorẽ induxit secretum, ægre

Aiunt — obiurgantis. Ita aiunt.) Religiose mendacium ad rumorem retulit.Aiunt,inquit, ne ipse falsum dicere videretur.

I sodes intro,) Metuit, ne ingrediatur mater ad soceros: & ideo dicit, I sodes

Intro — intro. Et apparet INTRO dicentem, manu annuere, vt domum redeat: & simul quo magis faciat,addit causam,

Iam — Consequar iam te mea mater.) Adiecit & tempus IAM. MEA necessario addi-

Sodes — tum:Mea mater.Et SODES,quia I INTRO durum est.

Fiat — Fiat.) Abiens dixit hoc mater,Fiat:ne omnino iussis alienis parẽre videatur: quasi

imperemus & nos, quæ nos ipsi facturi sumus.

Tu pueris curre Parmeno obuiam,) Probabilis causa, qua ablegat etiam Parmenonem, dum iubet eum pueris occurrere. Et simul notandum, quod in hac fabula ridicule vexatur vsq; ad vltimum seruus & ablegatur, cum sit & piger & curiosus.

Atque eis onera adiuta.) Locutio antiqua figurata. Et est μετωνυμία, pro Ipsos onera portantes, eis onera adiuta. Adiuta eis onera

Quid? non sciunt ipsi viam, domum quà redeant?) Iam vide quemadmodũ seruetur Parmenoni persona loquacis, curiosi, pigri. Domum, aduerbiale est. Domũ quà redeant?) QVA si locum significet, videbitur reliquum præceptum seruus nõ audiuisse. Sin audiuit, QVA, quomodo intelligemus. id est quemadmodum onus portent de naui. vt, Quid fieret, & quâ fieret. Domus Qua

Cessas?) De industria omnes ablegauit suos, vt non audirent quæ intus post scenam sunt acta: quæ tamen populo est narraturus.

ACTVS TERTII SCENA III.

Trochaici octonarii catalectici & Senarii sex.

PAMPHILVS.

NEQVEO mearum rerum initium vllum inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi his auribus,
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intrò vt corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visurum affectam, ac sensi esse vxorem: hei mihi
Postquam me aspexere ancillæ aduenisse, ilico omnes simul
Lætæ exclamant, Venit: id quod me repente aspexerant.
Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis fors obtulerat aduentum meum.
Vna illarum fortè interea properè præcurrit nuntians
Me venisse: ego eius videndi cupidus, rectà consequor:
Postquam introii, extemplo eius morbũ cognoui miser.
Nam neque vt celari posset, tẽpus spatium vllum dabat:
Neque voce alia, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.

Postquam aspexi: ô facinus indignum inquam: & correpui ilico
Me inde lachrumans, incredibili re atq; atroci percitus.
Mater consequitur. iam vt limē exirem, ad genua accidit
Lachrumans misera; miseritum est. profectò hoc sic est, vt puto,
OMNIBVS NOBIS vt res dant sese, ita magni, atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum à principio institit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, caussam vides.
Nam vitium est oblatū virgini olim ab nescio quò improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum vt celaret suū.
Sed cū orata eius reminiscor, nequeo quin lachrumem miser:
Quǽque fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Aliàs, obtestamur Per eam te * obsecramus ambæ, si ius, si fas est, vti
Aduorsa eius per te tecta, tacitáque apud omnes sient:
Si vnquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi Pamphile:
Sine labore hanc gratiā te, vti sibi des pro illa nūc, rogat:
Cæterum de reducenda id facias, quod in rem sit tuam:
Parturire eam, neq; grauidam esse ex te solus conscius.
Nam aiunt tecū pòst duobus concubuisse eam mēsibus:
Tum postquā ad te venit, mēsis hic agitur iam septimus
Quod te scire ipsa indicat res. nunc si potis est Pāphile,
Maximè volo, dóq; operā, vt clam partus eueniat patrē,
Atq; adeò omneis. sed si fieri id non potest quin sentiant,
Dicam abortum esse: scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te rectè eum natum putent.
Cōtinuo exponetur: hic tibi nihil est quicquā incōmodi.

Et illi miseræ indignè factam iniuriam contexeris.
Pollicitus sum,& seruare in eo certũ est,quod dixi,fidem.
Nã de reducẽda, id verò neutiquã honestũ esse arbitror:
Nec faciam:etsi amor me grauiter, cõsuetudóque tenet.
Lachrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem venit,
Solitudóque.O fortuna,vt nunquã perpetuò es * bona! Aliàs,data! Vetus exẽplar legit ꝛ est) in tertia pers.
Sed iam prior amor me ad hãc rem excitatum reddidit.
Quem ego cõsilio missum feci,*idem nunc operam huic dabo. Aliàs,eidem
Adest Parmeno cum pueris:hunc minime est opus Senarii.
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse in principio,cum data est:
Vereor si clamorem eius hic crebrò exaudiat,
Ne parturire eam intellegat:aliquò mihi est
Hinc ablegandus,dum parit Philumena.

NEQVEO mearum rerum initium vllum inuenire idoneum,) In hac scena conquestio est ad deliberationem descendens,an habeat Pamphilus,an excludat vxorẽ:in qua tota oratio Pamphili ad argumentum spectans,amatoria magis,quàm maritalis est. nam aliter non perueniretur ad vltimam cognitionem omnium rerum: nisi adolescens furtiuum conceptum vxoris,& partum,aliquanto lenius,quàm coniugalis dolor expetit, tolerauisset. Nequeo mearum rerum) Hæc est Homerica illa * Nequeo mearum rerum initium) Hoc principium magna διατορίαν oneratur:vt ostẽdantur ærumnæ & multæ & graues.

Idoneum,) Aptum,conueniens. Idoneum

Vnde.) A quo. Vnde

Partim quæ perspexi his oculis,) His,quasi miseris, vult intelligi,quibus perspexi, vel audiui mala. An sic dictum est, vt apud Virgilium, Vocémque his auribus hausi? Perspexi his oculis

Qua me propter exanimatum) Inter exanimatũ & exanimum hoc interest:Exanimatus,est conterritus,conturbatus.Vt,Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? Et Virgilius, Exanimata sequens impingeret agmina muris. Exanimus verò, est occisus.vt Virg. Corpus vbi exanimi positũ Pallantis Acetes Seruabat senior. Exanimatus Exanimus

Me intrò vt corripui) Raptim ingressus sum. Corripui me intro

Timidus,) Pro timens,nomen loco participii. Timidus

Morbo me visurum affectam,) Quia & hic morbus est.

Hei mihi,) Interiectio dolentis est. Virgilius,Eloquar,an sileam? Et dicitur hæc figura ἐπιμονή. Hei mihi,) Mire interposuit σχετλιασμόν. Hei mihi Epimone

Id quod me repente) Deest PROPTER.vt sit,Propter id:ac per hoc,ideo. Id quod me repente aspexerant.) Causa cur lætæ exclamauerint.Id ergo,ob id. Id

Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium.) Mire Pamphilus etiam

ancillarũ metu impellitur, vt alienum nasci puerum suspicetur: nec vllo modo in memoriam redeat, hanc se puellam, vel huiusmodi vitiasse. Vultum earum) Quæ viderint.

Offerri
Oblatum

Fors obtulerat) Offerri dicuntur tam bona quàm mala, si insperata obiiciantur aspectibus. Obtulerat) Oblatum dicitur in vtranque partem, quicquid expectationem præuenit.

Ego eius videndi cupidus,) Non erit plena vis repentini doloris, si aliquid præsentiens suspicatur. & ideo addidit, Ego eius videndæ cupidus.

Recta consequi

Recta consequor:) Absolute, & sine adiectione. non enim addidit VIA.

Extemplò eius morbum) Morbum mitiore animo, quàm vitium dixit, aut probrum. Et rectè: quia dixit, Alio me suspicans morbo visurum affectam, ac sensi, esse vxorem.

Spatium

Spatium) Moram.

Ac res monebat,) Partus.

O facinus indignum) Facinus indignum, non ad illam, hoc est Philumenam, sed ad authorem vitii refertur.

Et corripui ilico) Ardens scilicet dolore. & est causa cur cito exierit.

Lachrumans,) Non furens, sed lachrumans. non iratus, sed misertus.

Atrox

Atque atroci) Id est vehementi.

Mater consequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit lachrumans misera:)

Accidere ad genua
Ad
Misera

Ostendit affectum misericordiæ suæ, matrem potius dicendo, quàm Myrrhinã, & addendo Miseram. Ad genua accidit) Accidere, est gestu corporis ostendere humilitatem cadentis: propter AD quod est iuxta, & cadere. Sallustius autem sine præpositione dixit, Quà accidam, aut quò? Lachrumãs misera:) Miserabiliter se habẽs.

Miseritũ est

Miseritum est.) Vt rectè suprà dictum sit de illo, Pium & pudicum ingenium narras Pamphili. Miseritum est.) Hoc ipse sibi.

Omnibus nobis vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus.) Mire dixit, Dant sese. Homerus * Sed hic SESE illo & validius dixit, & est hæc καθολικὴ sententia. Apollodorus *

O mi Pamphile, abs te quamobrẽ hæc abierit,) A nomine & blandimento, mire: quia secreta confitetur. vt Virgilius, Anna (fatebor enim) miseri post fata Sichæi. A principio idem elaborauit, vt aduersus pudorem cõscientia & voce & confessione duraret. O mi Pamphile, abs te quamobrẽ hæc abierit,) Venialis status, in quo confessio est & precatio. Abs te quamobrem) Morale blandimentum ante confessionem.

Nam vitium) Est confessio. Nam vitium est oblatum) Cœpit à causa. Oblatum) Ad repentina pertinere superius annotauimus. Oblatum) Quasi non expectanti & nolenti.

Virgini) Quasi quæ falli posset.

Olim

Olim) Rectè Olim: quia facilis venia circa vetera iam delicta. vnde tentat temporis longinquitate extenuare peccatum. Olim ergo, ante menses nouem.

Nescio quo

Ab nescio quo improbo:) Mire contempsit personam, dicendo, Nescio quo: id est nescio quem dixit: vt ostendat ignobilem, ita abiectum. nam si nomen illi est, habet & dignitatem: vt, -& nos aliquod nomẽnque decúsq; Gessimus. Et ne placere videatur is qui fecit, Improbum dixit.

Sed quum orata eius) Bona ταπείνωσις.

Nequeo quin lachrumem

Nequeo quin lachrumẽ miser:) Videtur quasi distillantes fletus detergere. Nequeo) Deest continere.

Fortuna
Fors fortuna

Quæque fors fortuna) Precatio. Fors fortuna) ἤθος. Id est subita fortuna. Et fortuna, in incerto: Fors fortuna, in bono ponitur. Virgilius, Siqua in te fortuna fuisset. Et ipse, O fors fortuna.

Per eam te obtestamor) Oratorie inducuntur & pro tacentibus preces. Per eã te obtestamur ambæ,) Obtestatio, est precatio cõ mentione earum rerum per quas petimos: vt, -per euersæ genitor fumantia Troiæ Excidia obtestor. Obtestari

Si ius, si fas est,) Verum hoc inuidiose: an quasi fœmina quæ leges nesciat?

Vti aduersa eius) Mire non Crimen: sed Aduersa.

Per te tecta, tacitáque) Tecta, si redocis: Tacita, si repodias sub alia excusatione. An idem significãt? an potius, neque re, neque verbo indicestan Tecta, ne videátor: Tacita, ne dicantor? Tecta, tacitáque) Tecta sint, ne hæc alii sciant: Tacita, ne ipse indicet. Tecta Tacita

Si vnquam erga te) Virgilius, Si concessa peto, si dant ea mœnia Parcæ. Terẽtius in And. Si te in germani fratris dilexi loco, Siue hæc te solũ semper fecit maximi. Si vnquam erga te) Ab anteacta vita.

Vti sibi des pro illa) Subauditor, gratia.

Cæterum de reducenda) Tentat etiam hoc persuadere, sed oratorie & verecunde. Et mire, De reducenda dixit, non, De respoenda.

Quod in rem sit tuam:) Nam nisi reducatur, reddenda dos erit.

Solus conscius.) A possibili. nã hoc nomine ostendit tacere eum posse, quòd conscius sit ipse solos.

Nam aiunt) Honestius Aiunt, pro Ait, dixit. nã quis aot scire, aut dicere potuit, nisi Philumena? ergo recte. Aiunt enim potios honestum est, quàm Ait. Aiunt Ait

Post duobus concubuisse eam mensibus:) Post duobus, simpliciter accipiendum, non post duos. est enim ἀντιστροφὴ, pro doobus post. id est, non statim vt nupta sit, sed postquam nopta est, post duos menses noptiarum: vt sint reliqui quinqoe menses. Et hinc apparet, ante duos menses, prius quàm cum Pamphilo concumberet, vitiatam, quatuor mẽsibus cum Pamphilo fuisse: ex quibus, duobus posterioribus amatam esse: reliqois tribus peregrinatom fuisse Pamphilum. An post doobus, pro post duos? vt Plautus, Post principio deniqoe. &, Post paulo. Post duobus Post paulo

Quod te scire ipsa indicat res.) Quia contristatus corripuisti te foras.

Partus eueniat) Philumenæ scilicet.

Abortum esse:) Non est Latinum Aborsa est: sed, Abortum fecit. Abortum esse:) Deest NATVM, vel FACTVM: vel absoluté. quomodo dicimus, é re nata: vel quéadmodum dicimus, ex te mihi orta est iniuria. Dicam abortum esse:) Rationabiliter dixit. fit enim abortos mense septimo sine pernicie fœminæ. Aborsa est Abortũ fecit E re nata

Suspectum fore,) Suspicabilem, suspiciosum. Suspectus

Ex te recte eum natum putent.) Noue dixit Natum abortum: quasi abortus nascator. Natum ergo pro facto, conceptóque dixit. Nat' abortus.

Exponetur:) Ad mortem scilicet. Exponere

Hic tibi nihil est qoicquam incommodi:) Qoõ alienus exponitur, & non tollitur pro tuo. Et mire necandi pueri non fit mentio: quia Pamphili filius inuenietur, quó ei etiam per patrem puellæ poeta succurrit. Hic tibi nihil est qoicquam incommodi:) Ab vtili. & est παρόλκον quartum: vt, Nihil vidi quicquam lætius. Nihil est quicquam incommodi

Et illi miseræ indignè) Vt non sit ἀνανάπτιον, superiori versoi, τὸ ET addendum est. vt sit, Et tibi nihil est quicquam incommodi. Et illi miseræ) Conclusio per enumerationem. Et non lædẽris, inquit, & prodẽris miseræ.

Factam iniuriam) Mire Iniuriam dixit: vt non contemnenda sit, sed tollenda.

Pollicitus sum,) Plus quàm promisi. Pollicitus sum

Qood dixi,) Quod promisi. Quod dixi

Id verò neutiqoam honestum esse arbitror:) Neutiquam non est omnino negatiuum, sed aliqoid assensionis habet. est enim Neutiquam, non nimis, non valde. Neutiqoam

Nec faciam:) Bene addidit, Nec faciam. multa enim etiam inhonesta amore suscipimus.

Etsi — Etsi amor me grauiter, consuetudóque tenet.) Hoc cum gemitu. ETSI non est complexiuum, neque præpositiuum, sed subiunctiuum, id est pro tametsi. Amor me grauiter, consuetudóque) Quæ duæ res contra honestum & vtile validissimæ. Et bene TENET, non tenuit.

Lachrumo, quæ posthac futura est vita,) Bene propensior in affectum est, vt verisimile fiat potuisse reticere. Et LACHRVMO non pendet à superiori: sed interpositis diu fletibus dixit. Lachrumo, quæ posthac) QVAE, modo vim pronominis non tenet: sed querelæ. Et Lachrumo, sic dixit vt Virgilius Sic affata, sinú lachrumis impleuit obortis. Et est ordo, Lachrumo, cum in mentem venit. — Quæ, Lachrumo

Fortuna — O fortuna) Hic fortunam pro bona posuit.

Vt nunquam perpetuò es bona!) Legitur & DATA. nam & sic pro bona intelligitur necessario.

Operam dare — Idem nunc operam huic dabo.) Si idem, ego. si eidem: hoc est amori. Operam dabo.) Difficultatem rei ostendit, dicendo, Operam dabo.

Adest Parmeno cum pueris:) Quia idem Parmeno est secretorum conscius, addidit, Cum pueris.

Minime — Minime est opus) Id est, omnino non est opus.

Aliquò mihi est hinc ablegandus, dum parit Philumena.) In tota comœdia non cessabit, cum sit piger: nec resciscet aliquid, cum sit curiosus Parmeno. Dum parit Philumena.) DVM aliàs dummodo, aliàs donec: nunc, quandiu. — Dum

ACTVS TERTII SCENA IIII.

Senarii & vnus quadratus.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILVS.

IN' tu tibi hoc incommodum euenisse iter?
A S. non hercle Parmeno verbis dici potest
Tantũ, quàm re ipsa nauigare incõmodum est.
PAR. Itáne est? S. ô fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam alias vt omittam miserias, vnam hanc vide: — Aliàs, mittam
Dies triginta, aut plus eo in naui fui,
Cum interea semper mortem expectabam miser:
Ita vsquè aduorsa tempestate vsi sumus.
PAR. Odiosum. S. haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potius, quàm redeam, si eò mihi redeundum fiet.
PAR. Olim quidem te causæ impellebant leues,
Quod nunc minitare facere, vt faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intrò: ego hunc adibo, siquid me velit.

Here etiam tu hic stas? PAM. equidem te expecto.
PAR. quid est?
PAM. In arcem transcurso opus est. PAR. cui homini? PAM. tibi.
PAR. In arcē? quid eó? PAM. Callidemidem hospitē
Myconium, qui mecum vnà aduectus est, cónueni.
PAR. Perii: vouisse hunc dicam, si saluos domum
Redisset vnquam, vt me ambulando rumperet?
PAM. Quid cessas? PAR. quid vis dicam? an conueniam modó?
PAM. Imò, quòd constitui me hodie conuenturū eum,
Non posse: ne me frustra illic expectet. vola.
PAR. At non noui hominis faciem. PAM. at faciam vt noueris:
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius.
PAR. Cadauerosa facies: dii illum perdiunt.
Quid si non veniet? maneámne vsque ad vesperum?
PAM. Maneto: curre. PAR. non queo: ita defessus sum.
PAM. Ille abiit: quid agam infœlix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum. nam me miseret mulieris.
Quod potero, faciam: tamen vt pietatem colam:
Nam me parenti potius, quàm amori obsequi
Oportet. at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horsum pergunt: quid dicam hisce, incertus sum.

A IN' TV tibi hoc incommodum euenisse iter?) Alia ratio est, currentis ad argumenta: alia actuum Comicorum. sed perfecti poetæ est ita seruire argumento, vt tamen spectator nouis delectationibus teneatur. Nam in hac scena, donec perueniat ad Pamphilum Parmeno, hoc ἰνσμα inducitur, cum hoc ostenditur quid mali sit nauigatio. Ain' tu) Pro aisne tu? Et sic iam aliquid dixisse magni in præcedenti oratione ex respondentis sermone demonstratur. Ain' tu) In scena nascitur oratio, aut in scenam defertur. Ain' tu?

Tantum, quàm re ipsa nauigare incommodum est.) ἀνανταπόδοτον quartum. nō enim intulit quantum. Vt Virgilius, Sed quanto ille magis formas se vertet in omnes: Tanto nate magis contende tenacia vincla.

O fortunate, nescis quid mali præterieris,) Bene maiori affectu, dicens ô fortu-

nate, quàm si responderet, Ita.

Ingressus mare

Qui nunquam es ingressus mare.) Proprie dixit, Ingressus. nam qui iam nauigauit, egressus dicitur. sic Virgilius, Egressi optata potiuntur Troes arena.

Egressus

Paralepsis

Nam alias vt omittam miserias,) παράλειψις oratoria. Et Miserias: nauigationes scilicet.

Temporis accusatiuus

Aut plus eo

Dies triginta,) Accusatiuus casus plenum numerum & cõtinuationẽ rei significat. Dies triginta, aut plus eo in naui fui,) Hoc exitiosum vel sine periculo videri potest. Sed vide quid addat, Aut plus eo in naui. Absolute eo. vt alibi, Annos sexaginta natus es, aut plus eo, vt coniicio.

Expectatio mali

Semper

Semper mortem expectabam miser:) Dura est expectatio mali. Virgilius, Inclusi pœnam expectant. Semper mortem expectabam) Id est horis omnibus, cum continuatione triginta dierum.

Vsque

Ita vsque.) Vsque, vel diu, vel valde.

Odiosum

Odiosum.) Esse scilicet in mari triginta dies. Et nomẽ pro aduerbio posuit: Odiosum, prò odiose.

Litotes

Haud clam me est.) λιτότης, pro Ego maxime intelligo quàm odiosum sit. Nam qui iungunt, & sic legunt: errant, & non intelligunt.

Coniunctiuũ pro indicat.

Promissiuus modus.

Aufugerim) Coniunctiuum modum posuit pro indicatiuo futuro: vel, vt alii dicunt, promissiuo. Aufugerim) Sic veteres, quod nos Fugerim.

Aufugerim

Olim quidem te causæ impellebant leues,) Mire in seruum fugitiuum, qui ob vitium huiusmodi, non ob causam fugiat. Et bene LEVES dixit. hæc enim non est leuis.

Facere

Quod nunc minitare facere,) Vt sit ordo, Olim quidem te causæ impellebant leues Sosia, vt faceres quod nunc minitaris facere hac occasione. Artificiose. & in Andria sic ait recusanti periurium seruo Mysis, Noua nunc relligio in te incessit? Facere,) Vt faceres. Comicum est & Terentianum.

Ipse

Sed Pamphilum ipsum video) Ipsum à quo missus sum. vel dominum, vt Græci dicunt αὐτόν.

Ego hunc adibo,) Vel noua curiositate ait Parmeno.

Equidem te expecto.) Bene excepit Pamphilus Parmenonem, vt videatur vera dicturus. Equidem te expecto.) Apparet Pamphilum Parmenonis absentiam desyderare: eo quòd nunc prior Parmenonem alloquitur.

Transcurso opus est

In arcem transcurso opus est.) Ostendit quàm longe sit, cum In arcẽ dicat. Et bene In arcem, quam Minerua condidit. In arcem) Pronuntia, vt ostendat quàm longe sit in arcem transcurrere. Transcurso.) Pro transcurrere.

Cui homini

Cui homini?) Hæc verba cum sua pronuntiatione vim recusationis in se continent. Cui homini?) Cum recusatione pronuntiandum. & est pigri responsio, laborem ad alium transferentis.

Qui mecum vnà aduectus est,) Apparet eum cum eo aliquid negotii habere, cum dicit, Qui mecum vnà est aduectus.

Vouisse dicã

Vouisse hunc dicam, si saluos domum redisset vnquam,) Facete dixit. More enim hoc fit eorum qui longis itineribus maris periclitati, vouent aliquid si peruenerint. Et conuenit hoc Pamphilo: quem suprà male nauigasse audierat.

Quid vis dicam? an conueniam modo?) Non enim mandauerat quicquam, qui sine causa mittebat, oblitus bene dissimulare: vt qui mentiuntur. Et sic pronuntiandum, An conueniã modo: vt reprehẽdere dominũ Parmeno videatur. An conueniam modo?) εἰρωνικῶς dixit. Nam non hoc interrogantis simpliciter.

Imò, quòd constitui me hodie) Deest, Dic. & sumitur à superiori sententia, qua dixit, Quid vis dicam? Imò, quòd constitui me hodie) Apparet eum hanc conquisitam, & vix corrasam inuenisse causam.

Volare

Vola.) ἀστείᾳ ὑπερβολῇ vsus est. ita curras vt volare magis, quàm currere videaris.

Et antea transcurrere iusserat:nunc adiecit imperio. Nam non Curre, sed Vola.

At non noui hominis faciem.) Moralis expressio pigritiæ in tot excusationibus posita est.

At faciam vt noueris:) Stomachose pronunciandum AT. quod & Pamphilus re- At
petit dicens, At faciam vt noueris.

Magnus, rubicundus, crispus, cæsius, crassus.) Properatio, συναθροισμός. Et aceruo Crispus
sine coniunctiuo est vsus. Magnus, rubicundus,) Imperite Terentium de Myco- Synathrismos
nio crispum dixisse aiunt: cum Apollodorus caluum dixerit: quod proprium Myco-
nis est. vt Lucilius, Myconi calua omnis iuuentus. Vnde etiam prouerbium Græcum, Myconii calui
μυκώνιος φαλακρός. Sed ego Terentium puto scientem facetius Myconium crispum
dixisse. Cæsius,) Glaucis oculis, quasi felis oculos habens & glaucos. Cæsius

Cadauerosa facies:) Subliuida, ac personata rubore & liuore. Rubicundi enim & Cadauerosa
crassam faciem sæpe habent: quod est proprium cadaueris. Potest & pulposa intelli- facies
gi & crassa, quasi cadauerosa. Caro enim dicta est, eo quòd careat anima. Et caro pro- Caro
priè dicitur mortuorum. Virgilius, Et corpora luce carentum. Vnde carnifices dicti, Carnifices
quòd carnes ex homine faciant. Pulpa verò, propriè ea quæ manducatur, eo quòd Pulpa
pulsetur & conscindatur. Potest & r pro d poni: vt caro sit dicta quasi cado. vt Vir-
gilius, -bellóque caduci Dardanidæ. quòd iam scilicet sine anima sit & cadat.

Dii illum perduint.) More pigrorum male optat ei propter quem mittitur.

Quid si non veniet?) Omnia dicit, ne eat.

Maneto: curre.) Etiam Pamphilus tanquam de industria perseuerat.

Non queo: ita defessus sum.) Hoc in gestu, & spectaculo plus est: nam in sensu & author exprimit lassitudinem.

Ille abiit.) Quasi dicat, licet iam loqui. Ille abiit.) Quasi cum difficultate completam rem ostendit hoc dicto.

Suæ gnatæ partum:) ἐπεξήγησις.

Quod potero, faciam:) Id est celabo quantum potero. an quasi proiiciens curas, Quod potero
& fessus angore dixit, Quod potero, faciam: id est si potero, cedam amori: & rursus
tanquam pietatis admonitus, adiecit exceptionem, Tamen vt pietatem colam. Ser-
uat enim in illo amorem poeta: cuius non pœnitebit, re cognita, & errore sublato.
Quod potero, faciam:) Id est amori obsequar. nam misericordia mulieris de amo-
re descendit. Quod potero, faciam:) Apparet hoc dictum, defectus esse, non vir-
tutis.

Tamen vt pietatem colam:) Recordatus est læsam matrem esse ab vxore: hoc
enim credit: & ideo se ad exceptionem reuocauit, Ita se amori cedere oportere, vt
non obliuiscatur omnino pietatis. Et bene in eam causam contulit necessitatem
non reducendæ vxoris, quæ inuenietur nulla esse. Sunt tamen qui manente eadem
sententia, totum hoc iungunt, Quod potero, faciam: tamen vt pietatem colam:
hoc est, inquantum potero, dabo operam aduersus amorem, vt omisso eo, pieta- Tamẽ vt pie-
tem colam. Et subiungitur causa. Tamen vt pietatem colam:) Deest ITA: vt sit tatem colam
TAMEN pro duntaxat. vt sit, Ita vt pietatem colam. Dixerat enim, Quod potero:
& ideo addidit exceptionem, Tamen vt pietatem colam: id est non sum oblitus &
matris. Tamen) Pro ita tamen. Tamen

Nam me parenti potius, quàm amori) Amori, scilicet vxoris. quia dixit, Quod potero, faciam. & hoc est quod dixerat, Quod potero, faciam.

At at,) Interiectio est conterriti & conturbati. At at

Horsum pergunt:) Modò pergunt, pro eunt: aliàs perseuerant. Pergunt

ACTVS TERTII SCENA V.

Trochaici octonarii catalectici & Senarii Iambici.

LACHES. PHIDIPPVS. PAMPHILVS.

DIXTINE dudum dixisse illam se expectare filium?

PH. Factū. L. venisse aiunt:redeat. PAM. quam causam dicam patri,
Quamobrem non reducam, nescio. L. quem ego hîc audiui loqui?
PAM. Certum obfirmare est viam me, quam decreui persequi.
L. Ipsus est, de quo hoc agebam tecum. PAM. salue mi pater.
L. Gnate mi salue. PH. bene factum te aduenisse Pamphile:
Atque adeò, quod *maximū est, saluum atque validum. PAM. creditur.

Aliàs, maxime

L. Aduenis modo? PAM. admodum. L. cedò, quid reliquit Phania
Consobrinus noster? PAM. sanè hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum hæredem adiuuant.
Sibi verò hanc laudem reliquit: vixit, dum vixit, bene.
L. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vna sententia?
PAM. Quidquid est id, quod reliquit, profuit. L. imò obfuit:
Nam illum viuum, & saluum vellem. PH. impune optare istuc licet:
Ille reuiuiscet iam nunquā: & tamen vtrum malis, scio.
L. Heri Philumenā ad se accersi hic iussit: dic iussisse te.
PH. Noli fodere: iussi. L. sed iam eam remittet. PH. scilicet.

PAM.Omnē rē ſcio,vt ſit geſta:aduenīēs audiui omnia.
L.At iſtos inuidos di perdant,qui hæc libenter nuntiant.
PAM.Ego ſcio me cauiſſe, ne vlla meritò contumelia
Fieri à vobis poſſet:ídque ſi nunc memorare hîc velim,
Quàm fideli animo,& benigno in illam, & clementi fui,
Verè poſſim:ni te ex ipſa id magis velim reſciſcere.
Nāque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,
Cum illa,quæ nūc in me iniqua eſt, æqua de me dixerit:
Neque culpa hoc eueniſſe diſſidium mea, id teſtor deos.
Sed quando ſeſe indignam deputat matri meæ,
Cui concedat,cuiúſque mores toleret ſua modeſtia:
Neque alio pacto componi poteſt inter eas gratia:
Segregāda aut mater eſt à me Phidippe, aut Philumena.
Nunc me pietas matris potius commodū ſuadet ſequi.
L.Pāphile ad aures haud inuito ſermo mihi acceſſit tuus,
Quum te poſtputaſſe omnes res præ parente intellego.
Verum vide,ne impulſus ira prauè inſiſtas Pamphile.
PAM. Quibus iris impulſus nunc in illam iniquus ſim? Senarii
Quæ nunquam quidquam erga me commerita eſt pater,
Quod nollem:& ſæpe,quod vellem, meritam ſcio.
Amóque & laudo,& vehementer deſydero.
Nam fuiſſe erga me miro ingenio, expertus ſum:
Illíque exopto,vt reliquam vitam exigat
Cum eo viro,me qui ſit fortunatior:
Quandoquidem illam à me diſtrahit neceſſitas.
PH.Tibi id in manu eſt,ne fiat. L. ſi ſanus ſies,
Iube illam redire. PAM.non eſt conſilium pater:
Matris ſeruībo commodis. L.quò abis? mane,
Mane inquam:quò abis? PH.quæ hæc eſt pertinacia?
L.Dixíne Phidippe hanc rem ægrè laturum eſſe eum?
Quamobrem te orabam,vt filiam remitteres.
PH. Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:
Ita nunc is ſibi me ſupplicaturum putat?

Si est, vt velit reducere vxorem, licet:
Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.
L. Ecce autem tu quoque proteruè iracundus es.
PH. Percontumax redisti huc nobis Pamphile.
L. Decedet iam ira hæc, etsi meritò iratus est.
PH. Quia paululum vobis accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt. L. etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renuntiétque hodie mihi,
Velítne, an non: vt alii, si huic non sit, fiet.
L. Phidippe ades, audi paucis. abiit: quid mea?
Postremò inter se transigant ipsi, vt lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:
Quæ dico, paruipendunt. porto hoc iurgium
Ad vxorem: cuius fiunt hæc consilio omnia:
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, euomam.

DIXTÍNE dudum dixisse illam se expectare filium?) Facetè. principium est interrogantis ita, vt sciat quid sibi responsurus sit quem interrogat. Illaturus est enim argumentum per [illegible]. Dixtíne dudum) Quia dixerat, Sanctè adiurat non posse Pamphilo se absente perdurare. Dixtíne dudum) Captiosa interrogatione cœpit, dicturus, Venisse aiunt, redeat.

Factum.) Id est Dixisse illam, aut me. Et deest EST: vt sit, Factum est.

Quamobrem non reducam, nescio.) Habet causam: sed non vult veram dicere, & præterea non vult cum inuidia matris suæ loqui: si in illam conferat, vt vxorem non reducat domum.

Quem ego hîc audiui loqui?) Vt solet, primo personas inducit secum loquẽtes. deinde ipsas conuenire inuicem: vt alibi, Quis hîc loquitur? Mysis salue.

Obfirmare viam — Certum obfirmare est viam me) Aduersus omnia obstinate agere, id est contra omnes. Obfirmare est viam me quam decreui persequi.) Id est vt matri potius, quàm amori, morem gerat.

Atque adeò, quod maximum est, saluum atque validum.) Ordo est, primùm Aduenisse, deinde Saluum, postremo Validum. Saluum atque validum.) [illegible] ad salutem.

Validus — Validus nanque, robustus & habitior corpore. Quod maximum est,) Legitur & Quod maxime est.

Creditur.) Minus blande respondet, de repudio vocaturus.

Modo — Aduenis modo?) Difficile inuenitur præsentis temporis MODO. Atque vt ostendat esse momentum etiam præsentis temporis dixit: ADMODVM: quod est minus.

Admodum — Aduenis modo?) Virgilius, -vigilásne deûm gens AEnea? vigila.

Admodum.) Excusatio cur adhuc non viderit patrem.

Cedò, quid reliquit Phania consobrinus noster?) Verum iactanter Laches de hæreditate loquitur præsente socero, vt illum cupidiorem faciat ad reuocãdam filiam? & fit sæpe hoc, vt ex alio principio peruenire quæramus ad ea quæ volumus dice-

re. An ideo, vt sciat rem, & diuitias suas: cupidiorē socerum redditurus? Consobrinus noster?) Quasi sororinus. Sobrini, sunt ex duabus sororibus. Consobrini, ex fratre & sorore. Et propinquitate Terentius frequentata mouetur, vt hæredum. Consobrinus noster?) Quum de fratre natus est alter, & alter ex sorore, Cōsobrini: quum ex fratribus, Patrueles dicuntur. Sobrini Consobrinus Patrueles

Sanè hercle homo voluptati obsequens fuit,) Sanè, satis, validè. nam qui sanus, & validus est. Voluptati obsequens fuit,) Contrà facit Pamphilus: disiungi enim volens, nihil dicit, vel parum relictum. Sanè

Haud multum hæredem adiuuant.) Parum consulunt hæredi. Adiuuare hæredem

Sibi verò hanc laudem reliquit: vixit, dum vixit, bene.) Bene & facete, nihil hæredi relinquunt, sibi verò relinquunt. Vixit, dum vixit, bene.) Planc vnum VIXIT aliud significat: & alterum Vixit, aliud. Vixit, dum vixit, bene.) Sententia est hortantis ad delicate viuendum. Vixit, dum vixit, bene.) Hoc enim scilicet reliquit. Vixit

Vna sententia?) Expressit animum auari senis.

Quidquid est idquod reliquit, profuit.) Quidquid, & ad paruitatem refertur. vt, At enim id mihi satis est, quod est de me opinionis: quidquid est. Quidquid est id quod reliquit.) Nullum in hoc sene fuit doloris officium antè, quàm sciret aliquid relictum. Quidquid

Profuit.) Id est pro nobis fuit: ac per hoc nostram est. potest enim ipse profuisse: potest res eius. Profuit

Imò obfuit:) Morem eorum expressit, quibus relinquitur: qui quum audierint sibi aliquid esse relictum, tunc tristes se fingunt.

Nam illum viuum, & saluum vellem.) Non idem Viuum, quod Saluum. Viuus

Impune optare istuc licet.) Bene Impune: quia hæredi pœna est, mortuos reuiuiscere. An sine detrimento optas? vt quum medicus dicit de iam mortuo, Ego si illum curarem, viueret. Impune optare) Si optata euenirent, nunquam, inquit, optares vt ille reuiuisceret. Saluus Impune

Ille reuiuiscet iam nunquam:) Mire poeta his verbis Phidippum quoque subinnidere indicat. Plus est Nunquam, quàm Non. Nunquam

Et tamen vtrum malis, scio.) Mortuum illum magis, quàm vt reuiuiscat denuo. Et tamen vtrum malis, scio.) Quid malis de duobus, scio: vtrum illum mortuum permanere, an reuiuiscere.

Heri Philumenam) Hoc erat quò omnis tendebat oratio.

Ad se accersi hic iussit.) Bene & Accersi & Iussit: vt nihil vxor sua sponte fecerit. Heri Philumenam ad se accersi hic iussit.) Et HERI & IVSSIT, bene: vt breue tempus sit: & coacta videatur exisse. Et non ADDVCI, sed ACCERSI: nec A nobis, sed Ad se.

Omnem rem scio vt sit gesta:) Virgilius,
Troianas vt opes & lamentabile regnum, &c.

At istos inuidos di perdant) Bene Inuidos, qui matrimonio inuideant. ergo reuocanda vxor est: & adeò non puduit mendacii honeste deprehensum senem, vt inuidos faceret qui vera prodiderant.

Ego scio me cauisse,) Principium à tempore, à dictis, factísque, tam suis quàm aduersariorum: & ab anteacta vita & præsenti. Ego scio me cauisse, ne vlla merito contumelia) Mire addidit Merito. non enim Cauere inquit, ne fieret ea potui. Igitur ne merito fieret, quod in me fuit. Merito

Idque si nunc) Ab anteacta vita.

Et clementi fui.) Pro Fuerim. indicatiuum pro coniunctiuo posuit. Indicatiuum procōiūctiuo

Ni te ex ipsa id magis velim rescisceere:) ταράμψιν.

Nanque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides.) Bene, non Dictis, sed Ingenio.

Iniqua æqua

Quum illa quæ nunc in me iniqua est, æqua) Iniqua æqua, παρωνομασίαι sunt Terentianæ. Et bonum argumentum. Nam & Virgilius, Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat: inquit. & Cicero, Te ipso teste iniquo, atque improbo: verum ad hanc rem satis idoneo: te inquá teste, dicam. In me iniqua est, æqua de me dixerit:) Quia aduersarii testimonium, si contra se dicat, tam graue est, quàm vel boni viri.

Neque culpa hoc euenisse dissidium mea,) Non ergo quid fiat, verum per quos fiat, quærendum est. Et nimis abrupte dixit Euenisse, non Euenire. Hoc euenisse

Euenisse

dissidium) Ad confirmationem, non Euenire, sed Euenisse dixit.

Sed quando sese indignam) Hoc sic profert, vt eam ostẽdat causam esse dissidii: & hoc ipso tentat vtrum dotem relinquere possit. Et ideo suprà, Neque mea culpa hoc dissidium euenisse, Id testor deos, inquit.

Deputat matri meæ, cui concedat,) Fortasse ergo indigna est. & recte Deputat: mihi tamen mater colẽda est. hoc sentit. Deputat matri meæ, cui concedat,) ἐν ὑ-πονοίᾳ matri meæ, vt idonea sit causa repudii.

Morosi senes

Tolerare mores

Cuiúsque mores toleret) Hoc melius, quàm obsequatur, vt inseruiat. Mores toleret) Bene Mores, vt aniculæ: non enim prauitatem. vnde senes, morosi appellantur. Horatius, Donec virenti canities abest Morosa. Mores toleret sua modestia:) O temperamentum: Mores potius quàm Iniurias dixit.

Segregare

Excludere

Neque alio pacto componi potest) Nisi vt concedat matri, tolerétq; mores eius.

Segreganda aut mater est à me Phidippe) Bene tanquam ex deliberatione colligit quod facturus est. Et mollius Segreganda, quàm Excludenda.

Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.) Quàm mollibus verbis repudium nuntiatum est à Pamphilo.

Haud inuito

A nomine incœpta oratio

Ad aures haud inuito) Optime dictum, Haud inuito. non enim in totum volenti: quippe de dissidio. sed tamen quia pie locutus est, mediocriter approbauit. Pamphile, ad aures haud inuito) Grauis oratio est à nomine incœpta. Virg. O præstãs animi iuuenis. Et est figura λιτότης. Sic Virgilius, Post habui tamen illorum mea seria ludo. Haud inuito sermo mihi accessit tuus,) Senili loquacitate: pro, Recte locutus es.

Omnes res) Plus dixit, quàm si Vxorem diceret.

Parens

Præ parente intellego.) Bene Parente: quod nomen commune & cum patre est, & cũ omnibus quos hæc necessitudo coniungit. Melius ergo, quàm si diceret Matrẽ.

Insisto

Verũ vide ne impulsus ira praue insistas Pamphile.) Leniter & suadenter. Ira.) Non ergo iudicio. Insistas Pamphile.) Non enim Incipere, sed Insistere hîc malum est.

Quibus iris impulsus) Non dixit Qua ira, ne superbè loqueretur: sed Quibus iris: vt hoc ipsum per εἰρωνείαν derideret, quod pater dixit, Impulsus ira. An iris matris, aut meæ vxoris, & mea? an omnium trium? Quibus iris impulsus) Recte non vult iram esse, ne peccasse videatur vxor. Sic enim quasi nec ipsa peccauerit. Quibus

Iræ

iris) Ille Iram singulariter dixit: hîc, Iras pluraliter: ne videatur vnius iræ causa mittere vxorem.

Quæ nunquam quidquam erga me commerita est pater,) Aduerte, proprietatem expressit commerendi & merendi.

Mereri

Commereri

Et sæpe, quod vellem, meritam scio.) Mereri bona dicimus: Commereri mala. id est delinquere, peccare. Ergo hîc Meritam, pro Præstitisse dixit. Virgilius, -ego te quæ plurima fando Enumerare vales, nũquã regina negabo Promeritã.

Amóque, & laudo,) Non statim qui amantur, & laudantur: nec qui laudantur, etiam continuò desyderantur. Multa ergo dixit, Amóque, & laudo, & vehemẽter desydero. Et vide, amoris impulsus nimius hic est circa vxorem: & quasi oblitus suæ matris & vitiatæ, loquitur: sed tali opus est Pamphilo ad eiusmodi argumẽtum, donèc perueniat ad καταστροφὴν, in qua vxorem reduci necesse est.

Nam fuisse erga me) Quantum valet quod Fuisse dixit, & nó Esse: quasi re transacta. Erga me) Hoc totum repudiaturus inaniter diceret, nisi ad exitum fabulæ poeta respiciens, reducturi animum in Pamphilo reseruaret. Et nota repudiantem eam, quam laudat, pietate sola compulsum.

Vt reliquam vitam exigas) Satis flebiliter dixit, Reliquam exigat. Virgilius, Omnes vt tecum, meritis pro talibus, annos Exigat.

Cum eo viro,) Non inuidere iam non est mariti.

Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.) Omnis conclusio verborū Pamphili, repudii confirmationē continet: plus tamen sententia significante, quàm verbis. Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.) Excusatio in necessitate, quæ est inexorabilis. Et necessitas, partus scilicet, quam necessitasem domi offendit: quòd ex alio scilicet peperit. Sed modo vult necessitatem, matris videri iracundiam, quæ à nuru ita offensa sit.

Tibi id in manu est, ne fiat.) Hoc opposuit quod minime vult Pamphilus videri, & quod prodest socero.

Si sanus fies, iube illam redire.) Pro, Si sanus es. nā aliter Iubeas dicere debuit. Si sanus fies,) Bene pater suprà Iram dixit: nunc insaniam significat inesse Pamphilo. Si sanus fies,) Non ergo culpa est, cui vt redeat iubere potest.

Modorum diuersorum cōiunctio

Non est consilium) Durius erat, Nolo reducere. ergo hoc lenius dixit.

Non est consilium

Matris seruibo commodis.) Hoc verbo necessitasem, qua cogasur, ostendit.

Quò abis?) Factum Pamphili ex pasris verbis ostenditur, quòd discessit. & bene: nam vlterius præsente patre resistere durum fuit.

Quò abis

Mane inquam, quò abis?) Bene Quò abis: quia patrem deseris & vxorem.

Quæ hæc est pertinacia?) Sicut decuit socerum. & subindignatur, quia coràm sibi fit contumelia.

Dixíne Phidippe.) Artificiose Laches, vt minus miretur, & minus indignetur socer, irasci Pamphilum dicit: quando & prædictum est, & sic oportuit. Dixíne Phidippe háe rem ægrè laturum esse eum?) Renouauit verba sua eidem personæ. nam ita dixerat, Neque adeò me clàm est, quàm esse eum grauiter laturum credam. Hoc si resciuerit.

Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres.) Inuidiose aduersum Phidippum, tanquam in illo sit, vnde se purget, & non accuset Pamphilum.

Adeò inhumanum fore:) Bene, quasi iratus, Inhumanum esse inquit. Non credidi ædepol adeó.) Potuit enim dicere, Non credidi inhumanum fore: sed acerbe addidit Adeó.

Adeó

Ita nunc is sibi me) Sibi & Me, magno pondere legēdum est vtrunq; pronomen: vt, Cantando tu illum: Id est, genero socerum, vel Pamphilo Phidippum, vel siquid tale inueneris.

Supplicaturum.) Parum est Satisfacturum, Supplicaturum addidit.

Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.) Hoc recte socer, non tā vt dotem recipiat, quàm vt terreat, hoc dicit. Et Renumeret, propriè: quia dos, pecunia est. Et hîc ἰδιωτισμὸν irascentis est, & exigentis debitum. EAT verò mire dictum, quasi ipse proiiciatur, qui iubetur ire. & simul in hoc verbo quasi renuntiatio charitatis est. Renumeres dotem huc, eat.) Terrorem repetendæ dotis ostendit, quum dicit, Renumeret dotem: simul cum iniuria, Huc: & iracunde, Eat.

Renumerare
Eat
Dos

Ecce autem tu quoque proterue iracundus es.) Addendo Quoque, nonnihil assensus est: quasi dicat, Quo modo Pāphilus. Proterue iracundus es.) Proterue, immoderate, & superbe, dictum est ideo, quòd proterat alium qui proteruus est. Nam Proteruus est, qui dū alius obuius est, proterit: quod faciūt & tauri in appetitu coitus fœminarum, in quas calent.

Quoque
Proterue
Proteruus

Percontumax redisti) Proprie Cōtumax dicitur contēptor potiorum. Percon-

Contumax

tumax redisti huc nobis Pamphile.) Magnæ indignationis est, absentes alloqui: vt alibi, O AEschine, pol haud paternum istuc dedisti. Nobis Pamphile.) Nobis, τῷ ἀττικισμῷ. nam aut abundat, aut significatu adiuuat pronuntiationem.

Nobis

Decedet ira

Decedet iam ira) Quasi in ira sit culpa: non, Deponetur ira, inquit: sed Decedet.

Quia paululum vobis accessit pecuniæ,) Facete: quasi dicat, Quia habetis vnde dotem reddatis. aut, Quasi nullam causam habeatis repudii, sed ditiorem quæratis coniunctionem. Quia paululum vobis accessit pecuniæ, sublati animi sunt.) Et non, Maior est factus Pamphilus. simul maiore stomacho, quod cum labore celabat, aperte ostendit. Sublati animi) Pro Elati, Sublati dixit. Et hoc proprie ferarum est. vt, Attollitque animos: Pœnorum qualis in aruis Saucius ille graui venantũ vulnere pectus, Tum demum mouet arma leo, &c. Nam bestiæ pro animi qualitate vel erigunt corpora, vel deponunt, ait Cicero.

Sublati animi

Etiam mecum litigas?) Belle: & illum ex inuidia iracundiorem, & hoc ad se dicentem, quod propter Pamphilum dicebat, effecit. Etiam mecum litigas?) Inuidiose, quasi iam cum Pamphilo litigauerit.

Deliberet, renuntietque hodie) Ferocius quàm socerum deceret: attamen mature, quòd Deliberet dixit.

Vt alii, si huic non sit, fiet.) Magna fiducia conditionem filiæ asserit: quoniam iam si Pamphilus nolit, paratum alterum dicit esse. Si huic nõ sit,) Subauditur VXOR. Sed dura dictu reticuit vt debebat.

Nomine quãdo aliquem appellamus

Phidippe ades,) Nomine appellat: quod facere solemus, iratos mitigare conantes.

Postremo inter se transigant) Non enim hæc votiua sunt, quibus interesse delectet.

Quando nec gnatus, neque hic) Inuidiose Gnatus: &, Non obtemperant. & Hic non familiariter dictum, quasi ab irato.

Quæ dico, paruipendunt.) Quia obtemperamus etiam tacitæ voluntati.

Porto

Porto hoc iurgium ad vxorem: cuius, &c.) Bene rursus in errorẽ reditur: ne quæ vera sunt, contra fabulæ propositum cognoscantur. Porto hoc iurgium) Porto, quasi aliquid magnum.

Consilium

Cuius fiunt hæc consilio omnia:) Non transacta obiiciuntur vxori, sed quæ nunc aguntur. Consilio) Vtrum dispositione, an ἀρχῆς est in male consulentem?

Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est,) Non Quod irascor, sed Quod mihi ægrè est, dixit.

Euomere

Euomam.) Bene: quia ægritudinem solet vomitus releuare. sic Cicero in Catilinam, quum dicit, Quæ quidem lætari mihi videtur, quòd tantam pestem euomuerit, forásque proiecerit.

ACTVS QVARTI SCENA I.

Trochaici & Iambici octonarii catalectici & acatalectici misti.

MYRRHINA. PHIDIPPVS.

PERII, quid agam? quò me vortam? quid meõ viro respondebo

Misera? nã audisse vocẽ pueri visus est vagientis:

Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam:

Quòd si resciuerit peperisse eam, id qua causa clàm me habuisse

Dicam, non ædepol scio. Iambic' dim.

Sed ostiũ cõcrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum. Trochaici cat.

P. Vxor vbi me ad filiam ire sensit, seduxit foras:

Atque eccam video. quid agis Myrrhina? heus, tibi dico. Iãbici catalec.
M. mihín' mi vir?

P. Vir ego tuus sum! tu virum me, aut hominem deputas
adeò esse?

Nam si vtrumuis horum, mulier, vnquã tibi visus forẽ, Trochaic' cat.

Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus? P. Iambici cat.
at rogitas?

Peperit filia. hem, taces? ex quo? M. istuc patrem roga-
re est æquum?

Perii: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum Acatalecticus
obsecro?

P. Credo, neq; adeò arbitrari patris est aliter: sed demiror Acatalecticus trochaicus

Quid sit quamobrem tantopere hunc omnes nos cela- Iambici cat.
re volueris

Partum: præsertim quum & rectè, & tẽpore suo pepererit.

Adeón' peruicaci esse animo, vt puerũ præoptares perire, Trochaici ca.

Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiã posthac scires:

Potius, quàm aduersus animi tui libidinem esset cum
illo nupta?

Ego etiã illorũ esse hanc culpã credidi, quæ te est penes.

M. Misera sum. P. vtinam sciam ita esse istuc. sed nunc
mihi in mentem venit,

Ex hac re quod locuta es olim, quũ illũ generũ cepimus.

Nam negabas nuptam filiam tuam posse te pati

Cum eo, qui meretricem amaret: qui pernoctaret foris.

M. Quamuis causam hunc suspicari, quàm ipsam ve-
ram, malo. Alias (mauo-lo.)

P. Multò prius sciui, quàm tu, illum amicã habere Myr-
rhina:

Verum id vitium nunquã decreui esse ego adolescentiæ:

Nam id omnibus innatum est: at pol iam aderit, se quoque quum oderit.
Sed vt olim te ostendisti eandem esse, nihil cessauisti vsque adhuc,
Vt filiã ab eo abduceres: neu quod ego egissẽ, esset ratum:
Id, nunc res indiciũ hæc facit, quo pacto factũ volueris.
M. Adeóne me esse peruicacem censes, cui mater siem,
Trochaicus octon. cat. Vt eo essẽ animo, si ex vsu esset nostro hoc matrimoniũ?
P. Túne prospicere, aut iudicare nostram in rem quod sit, potes?
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeũtem ad amicam: quid tum postea,
Si modestè ac rarò hoc fecit? nónne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quàm dare operam id scire, quî nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese de repente auellere,
Quicum tot consuesset annos: non eum hominẽ ducerẽ,
Nec virum satis firmum gnatæ. M. mitte adolescentem obsecro,
Et quæ me peccasse ais: abi, solum solus conuẽni:
Roga velítne, an non, vxorem: si est, vt dicat velle se,
Redde: sin est autem vt nolit, rectè consului meæ.
P. Si quidẽ ille ipse non volt, & tu sensisti in eo Myrrhina
Peccatum: aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici.
Quam ob rem incendor ira, esse ausam facere hæc iniussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædeis puerum vsquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parẽre hanc qui postulem:
Ibo intrò, atque edicam seruis, ne quoquam efferri sinãt.
Iambici acat. M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere:
Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rẽ vt siet, resciuerit,
Non ædepol clàm me est: quum hoc, quod leuius est, tam animo iracundo tulit.

Nec quà via ſententia eius mutari poſſit,ſcio.
Hoc mihi vnum ex plurimis miſeriis reliquum fuerat malum:
Si puerũ vt tollã cogit, cuius nos qui ſit neſcimus pater:
Nam quum compreſſa eſt gnata,forma in tenebris noſci non quita eſt:
Neque detractum ei tum quidquam eſt, quî pòſt poſſit noſci qui ſiet.
Ipſe eripuit vi,in digito quem habuit, virgini abiens annulum:
Simul vereor Pamphilũ, ne orata noſtra nequeat diutius
Celare,quum ſciet alienum puerum tolli pro ſuo.

PERII, quid agam?) Mire in hac ſcena iterum rixa eſt ſenis atque anus: & tamen varie & alio modo, vt mores inter ſe diuerſos, & tamen notos poſſimus agnoſcere. Perii,quid agam?) Hæc proloqui oportet Myrrhinam:vt ex eius perſona reminiſcatur ſpectator geſtæ rei:ſimúlque ex huius perſonæ verbis, quid agat altera perſona,monſtretur. Nam perſcrutari Phidippum vniuerſa conclauia:& ire per totam domum cognito partu filiæ ſuæ,apparet ex præſentibus dictis. Perii, quid agam?) Singula ita pronuntia, vt perturbatum oſtendas. Quid agam?quò me vortam?) Figura διαπόρησις,apta turbatis. Quid agam

Nam audiſſe vocem pueri viſus eſt vagientis:) Virgilius, Continuò auditæ voces,vagitus & ingens Infantúmque, animæ flentes in limine primo.Et eſt ὀνοματοποιία.nam vox ipſa ſic eſt,vt quaſi vagitus ſæpius ſonet. Pueri viſus eſt vagientis:) Proprie dixit Vagientis.& infantium eſt. Viſus eſt) Quo modo,Audire vocem viſa ſum modo militis. Diapoteſis Onomatop. Vagitus Viſus eſt

Ita corripuit de repente) Raptim intulit.Et De repente,vna pars orationis eſt,vt deſeſſus.aduerbiis enim præpoſitiones ſeparatim non adduntur. De repẽte)ὑφ' ἕν. Nam ſi ſeparaueris,non eſt Latinum,De repente. De repente Aduerbiis præpoſit.nõ addi

Quòd ſi) Quòd,pro Nam,aut Itaque.ſed & nos in huiuſmodi ſignificatione ſic dicimus. Quòd ſi reſciuerit) Scimus manifeſta : Reſcimus occulta. Quòd Reſcire

Id qua cauſa)Id,hoc ipſum,peperiſſe eam. Scire

Non ædepol ſcio.) Ideo quia vera cauſa dici non poteſt.

Sed oſtium concrepuit:) Plus eſt quàm Crepuit:nam CON modo auctiuum eſt. Concrepuit

Ad me) Bene Ad me, quaſi litigaturum. Con

Vbi me ad filiam ire ſenſit,) Hoc ante rem & ſimul argumẽtum delicti eſt, quòd exiit à filia marito ingreſſo mulier. Vxor vbi me ad filiam) Mirantis eſt geſtus & dictum.

Seduxit foras.) Ordo,Duxit ſe.Et verbis vſus eſt, intra domeſticos parietes,artis. τῷ ἰδιωτισμῷ Seduxit, pro Abiit. Seduxit foras Idiotiſmus

Atque eccam video.) Apparet mulierẽ fugere,&viri auerſari præſentiam.&ideo hoc ſeparatim pronuntiandum.

Heus tibi dico.) Oſtendit Myrrhinam auertentem ſe : quaſi nihil inueniat quod dicat de filia.

Mihin' mi vir?) Sic & in Andria, Nihil respondes? quũ turbatũ se ostendit Dauus. Vir?) Ad maritalem conditionem retulit, non ad sexum. vt Virgilius in Bucolicis, Vir gregis ipse caper.

Tu virum me,) Accusatio ab increpatione incipiens.

Adeò — Aut hominem deputas adeò esse?) ἄνξησις peruersa. ADEÒ autem abundat. Virg. Túque adeò, quem mox quæ sint habitura deorum Concilia, incertum est.

Nam si vtrumuis horum,) Vir aut homo.

Mulier, vnquam tibi visus forem,) Acerbe Mulier: vt suprà, Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem, putas.

Quibus?) Callide mulier, & quasi nullius culpæ conscia, Quibus dixit. Et Quibus, factis scilicet.

At rogitas?) Bene irascitur interrogãti. nam interrogare quæ sciat, impudẽtiæ est.

Peperit filia.) Propositio criminis.

Taces — Hem, taces?) Non Taces nunc: sed Taces, celas.

Ex quo?) Bene Ex quo, quia argumẽtum impudicitiæ est, puerperiũ taciturnum.

Istuc patrẽ) Mira calliditas, Rea mulier hoc solo defenditur quòd accusat. Istuc patrem rogare est æquum?) Ex sua interrogatione accusauit accusatorem.

Perii — Perii: ex quo censes,) Mire additum ad affectum, Perii.

Nisi ex illo, cui data) A verisimili argumentum. Nisi ex illo, cui data est nuptum) Solutio criminis per fiduciam respondentis. Sallustius, Ita fiducia, quàm argumentis purgatior es.

Credo, neque adeò arbitrari) Ab accusatione maritus ad defensionem sui conuersus, omisit quod cœperat.

Demiror — Sed demiror quid sit) Mollior factus, iam non irascitur, sed miratur. Adeò vides Phidippum nulla re alia, quàm mulieris correptione lenitum. Demiror) Valde miror: quod minus est quàm irascor.

Quamobrem tantopere) Alia intentio criminis.

Celo te hanc rem — Omnes nos celare volueris) Rectè: quia putat & Pamphilũ esse celatum. Omnes nos celare volueris) Antiqua locutio, Illam rem celo te.

Rectè parere. Tẽpore suo parere — Præsertim quũ & rectè, & tempore suo pepererit.) Vide, duæ causæ sunt celandi partus. si non tempore suo venerit, quod indicium stupri est: & si non rectè euenerit: hoc est, monstri aliquid natum fuerit. Hic autem & Tempore suo, & rectè Natum prædicat. Præsertim quum & rectè,) Attulit mulieri compendium credulitas senis semel correpti, ne aliter suspicetur. Præsertim quum & rectè, & tempore suo) Rectè, ad illud pertinet, Quòd non monstrum peperit. Tempore suo, ad spatium quo prægnantes esse consueuerunt, id est ad mensium dinumerationem: quia & septimo mense nasci solent.

Peruicax — Adeon' peruicaci esse animo,) Inuectio. Adeon' peruicaci esse) Peruicax est perseuerans cum quadam vi.

Vt puerum præoptares perire,) Ab ætate infantis, inuidia.

Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac scires:) Ab accidentibus, Inuidia. Et bene additur SCIRES: quia imprudentia in delicto veniam frequenter extorsit.

Potius, quàm aduersum animi tui libidinem) A voluntate peccantis, inuidia. Animi tui libidinem, dixit, vt minima causa magnis sceleribus subiecta esset.

Nupta cũ illo — Esset cum illo nupta:) Antiqui non Illi nupta: sed, Cum illo nupta. Ergo ambo sibi inuicem nubunt.

Ego etiam illorum esse hanc culpam) Bene, Etiam illorum. non enim hoc se errasse ait, quòd illorum putauerit culpam, quæ minor est: sed, Etiam illorum: vt comEtiam — munc peccatum fuerit. sed nunc quidem totum credit esse Myrrhinæ. An Etiam, pro Adhuc, vt maior sit dolor, qui nec opinanti acciderit?

Vtinam sciam ita esse istuc.) Te miseram esse. Alibi, Miserum quem minus credere est. Et erit sensus, Vtinam vere sis misera. Vtinam sciam ita esse istuc.) Hoc quidam sic accipiũt, quasi Phidippus dicat, Penes te culpa est, quam illorum esse credebam: & vtinam quod credo, penes te esse culpam, ita non esse certo sciam. quia dixit, se miseram: & miseros non nisi innocentes dicimus. Ille enim hoc respondet, Vtinam in hoc negotio miseram te, non sceleſtam reperiam. Sic Salluſtius, Atque ea cogentes, non coactos & sceleſtos magis, quàm miseros diſtringi. Et ideò sequitur, Miser

Sed nunc mihi in mentem venit,) Argumentum ex antecedentibus dictis & factis. Nunc mihi in mentem venit,) Rectè Nunc: quasi aliàs nihil suſpicanti. Nunc

Quod locuta es olim,) Pro Antè. Olim

Quum illum generum cepimus.) Vt arbitrum capere dicimus, id est eligere. & cum laude locutus est Pamphili. Cepimus) Elegimus. Virgilius, Capere generum

Ante locum capies oculis. Capere arbitrum

Cum eo) Viro.

Qui meretricem amaret: qui pernoctaret foris.) Non in hoc est accuſatio, quòd hæc locuta sit: sed argumentum est, quòd celare voluerit partum, quæ hoc OLIM dixerit. Qui pernoctaret) Propter illud quod dixerat, Quid interea? ibàtne ad Bacchidem? Quotidie. Et nota familiariter hoc verbum poni à Terentio. Sic in Adelphis, Sed si hîc pernocto, causæ quid dicam Syre? Pernoctare

Quamuis causam) Hoc propter ſpectatorem dicitur, vt gestorum meminerit.

Quàm ipsam veram,) Quia sola ex omnibus defendi non poteſt.

Multo prius sciui, quàm tu,) Bene pergit: quia taciturnitas pro confeſſione accepta est.

Verum id vitium) Hoc intelligi non potest, nisi VITIVM bis numero subaudieris.

Adoleſcentiæ:) Melius dixit Adoleſcentiæ, quàm Pamphili: vt quod in ætate fuerat, non timeret in ingenio.

Nam id omnibus innatum est.) Amare in adoleſcentia.

At pol iam aderit, se quoque quum oderit.) Mire senectutem accuſat senex, quum & velocem ostendit his verbis IAM ADERIT: & addit SE QVOQVE ODERIT: quasi dicat, Non solum non amabit, sed & odio habebit: & non alienas mulieres modo, nec vxorem quoque, sed etiam seipsum. Plus ergo illatum, quàm ratio deposcebat: sed mire ad affectum senis exprimendum. Se quoque quum oderit.) Id est vt pœniteat eum sui facti. Sed plus dixit quàm si diceret, Facta sua.

Sed vt olim te oſtendisti) Quum superiora dicta sunt.

Vt filiam ab eo abduceres:) Vehementius dixit, quàm si diceret, Vt filiam ei non redderes.

Neu quod ego egiſſem, eſſet ratum:) Quòd ab eo abducis, non bona socrus: quòd filiam, non bona mater: quòd irrita facis quæ geſſi, non bona vxor es, inquit.

Nunc res indicium facit,) Hoc est, quòd celauiſti partum. Id, nunc res) Quasi dixerit, Vnde scio. Id

Quo pacto factum volueris.) Non solum quod fecit, sed etiam quod voluit, obiicit. Quo pacto factum volueris.) Deest, Fieri.

Peruicacem) Per vim agentem, perniciosam me esse censes. Peruicax

Cui) Deest Ei, vel Circa eam.

Cui mater siem,) Rursus à verisimili: an mater contra filiam faciat.

Si ex vsu esset nostro hoc matrimonium) Callide mulier, ex his quæ dixit senex defensionem arripit. Nam ille sic ait, Negabas posse filiam tuam te pati cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris. Ex vsu nostro) Modò, vtile:

si pro nostra esset vtilitate.

Túne prospicere,) A persona.

Prospicere Iudicare — Aut iudicare) Prospicere futura: Iudicare præsentia.

Audisti ex aliquo fortasse) ἠθικῶς satis,& oratorie. Aliquo) Non à certa persona. Bene Aliquo: ademit indicibus authoritatem.

Qui vidisse eum diceret) Non Qui vidisset.

Exeuntem, aut introeuntem) Sic Cicero, Tibi autem Balbe respondebo: primùm precario, si licet, si fas est defendi à me eum, qui in hortis fuerit, qui vnguenta sumpserit, qui Baias viderit. Non enim dixit, Amplectentē amicam. Aūt introeūtem) σύλληψις prima. In ludum ducere & reducere. Exeuntem, aut introeuntem) mollis est: quia luditur de sequentibus ad amicam ὑφαιρέσει criminis, de consuetudine.

Quid tum postea — Quid tum postea,) ἰδιωτισμὸς, quo contemnimus crimina leuiora.

Modeste — Si modeste) Adhibito modo: vel certe cum pudore ac modestia: vt celatum voluerit.

Dissimulare — Nónne ea dissimulare nos) Duobus modis feruntur peccata: vel ignoscendo, vel cohibendo. Modò Dissimulare, est ignorantiam fingere.

Magis humanum — Magis humanum est,) Bene, quia & illud humanum dissimulare. an magis humanum dissimulare: quia & Irasci, & Arguere humanū est? Magis humanum) Nota, pro Humanius, Terentiano more.

Quî — Quî nos oderit?) Quî, vnde vel quamobrem. Et recte. nemo enim dolens quòd non ametur, id facit quo magis odio sit.

De repente — Nam si is posset ab ea sese de repente auellere,) Oratorie, non contentus defendisse Pamphilum, hoc ipso illum, quo accusatus est, laudat. De repente) Vna pars orationis est.

Quicum Consuesco — Qui quum tot consuesset annos:) Laudat vbique eos Terentius, qui consuetudine vincuntur. vt alibi, Hic paruæ consuetudinis causa, huius mortem tam fert familiariter. Et mox, Vt neque me consuetudo, neque amor, neque pudor commoueat, neque commoneat vt seruem fidē? Ergo ferus quem lunga consuetudo non commouet. Quicum tot consuesset annos:) Non Quacum, sed Quicum: vt A quibus, & non A quis. Et Consuesse proprie dicitur in stupro.

Vir — Non eum hominem ducerem,) Non solum, inquit, homo non esset, id quod forsitan nihil nostra interesset: sed quod nobis maximum est, vir stabilis filiæ esse non posset. Non eum hominem ducerem, nec virum satis firmum gnatæ.) Potest & sic intelligi, Non eum hominem ducerem, qui consuetudinem longi temporis temere abrumperet.

Firmus — Nec virum) Vir modo, maritus. Nec virum satis firmum gnatæ.) Quem res venereæ non mouerent. nam firmum etiam hoc possumus intelligere, validum in officio coitus. Sic Horatius,

-fortíque marito Destinet vxorem.

Mitte adolescentem obsecro — Mitte adolescētem obsecro,) His verbis solemus commētitia argumēta contemnere. vt, Misericordia, animus maternus: sino. Et alibi, Mitto omnia. Adde istuc, Imprudens timuit adolescēs: sino. tu seruus. Mitte adolescētē) Etenim ille dixerat,

Verum id vitium, nunquam decreui esse ego adolescentiæ.

Adeon' peruicaci esse animo, vt puerum præoptares perire

Potius, quàm aduersus animi tui libidinem esset cum illo nupta?

Et quæ me peccasse ais. abi: solus solum conueni.) Recte hæc dicit mulier, vtpote memor quòd cum Pamphilo sit locuta. Et Solus solum ideo, quia metuit ne orata sua non ferret Pamphilus: & ideo multi sciant.

Roga velítne, an non, vxorem:) Verba quibus cum Pamphilo loquatur socer: ne si aliter agat, respondeatur à genero.

Recte consului meæ.) Illum inquit nolle, signum erit me prouidisse filiæ.

Si quidem ille ipse non vult, & tu sensisti) Animaduertendum, quemadmodum omnia quibus se defenderit Myrrhina, in malam partem accipit Philippus: & hinc magis accusat, vnde illa se purgat.

Cuius consilio ea par fuerat prospici.) Non dixit cuius consilio repudium daretur Pamphilo. ita ad vnum omnia exitum spectant.

Esse ausam facere hæc iniussu meo.) Abducere filiam, celare partum, exponere puerum.

Interdico,) Inter Edico & Interdico hoc interest: Edicimus, quod iubemus fieri: Interdicimus, quod vetamus fieri. Edicimus etiam vni generi hominum: Interdicimus diuersis. Itaque Prætoris edicta & interdicta dicuntur. Interdico, separatim dicendum legendúmque: quia Interdico ne velis, non est integrum. Interdico ne extulisse extra ædes) Id agitur, ne sub incerto intercipiatur puer: & tragœdia fiat ex comœdia. Edico Interdico

Meis dictis parêre hanc qui postulem:) Demonstratiue & accusatorie dixit Hanc, quasi tam contumacem. Hanc qui postulem:) Quid est Hanc? vtrum mulierem? an vxorem? an contumacem fœminam?

Ibo intro,) Sibi ipse hoc dicit τῷ ἰδιωτισμῷ.

Edicam seruis, ne quoquam efferri sinant.) Et hoc recte poeta: quia ita opus est ne compleat Myrrhina quod promisit de exponendo puero. Ait enim, Dein continuò exponetur.

Nam vt hic laturus hoc sit,) Sic ostenditur causa, cur perpetuò celandum sit seni vitium virginis. Nam vt hic) Quantum iracundiæ habiturus sit, quantum furoris: hoc enim significat VT. & simul poeta, quod alibi obscure facit, hic aperte demonstrat, quod periculum sit in fabula, nisi καταστροφὴ succurrat. Vt

Non ædepol clam me est:) Id est scio. Nõ clam me est

Nec qua via sententia eius mutari possit, scio.) Nescio quo modo ex iracundo placidus fiat. Sententia eius) De puero non exponendo.

Hoc mihi vnum) Hoc adhuc, inquit, malum non mihi euenerat, quum euenerint multa. Et vide, an Si puerum vt tollat cogit, quasi cum gemitu & percontatiue pronunciandum sit. etenim SI, obscuram locutionem facit: nisi forte CVM vel QVOD significat. Hoc mihi vnum ex plurimis miseriis reliquum fuerat malum:) Ex omnibus malis Reliquum quum dicat, maximum malum significat. Nam non mediocre est, quod omnium miseriarum est vltimũ, & inter mala multa reliquum. quod sic accipimus. Possumus & nos interrogatiue pronunciare. Puerum vt tollam cogit,) Recte Tollam. quæstio, vnde sit. Si Reliquum

Forma in tenebris nosci non quita est:) Ab actiuo Queo, passiuum fecit Queor, retinendo participium, Quita est. sed antiquè dixit. Quita est

Neque detractum) Solet enim fieri.

Ipse eripuit.) Hic ad exitum spectat τεχνικῶς: quia per annulum fiet cognitio. Ipse eripuit) Econtrario, inquit, factum est, ipsa vt non eriperet, sed ipsi eriperetur.

Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra) Scilicet si sustulerimus cogente sene, cum puerum, quem expositum iri Pamphilo paulo antè promisi.

Quum sciet alienum puerum tolli pro suo.) Non solum, inquit, tolli ægrè feret alienum, verum etiam pro suo.

ACTVS QVARTI SCENA I.

Iambici quadrati acatalectici.

SOSTRATA. PAMPHILVS.

NON clam me eſt mi gnate, tibi me eſſe ſuſpectam, vxorem tuam
Propter meos mores hinc abiſſe, etſi ea diſſimulas ſeduló:
Verum ita me di ament, itáque obtingant ex te quæ exopto mihi,
Vt nunquam ſciens commerui; meritò vt caperet illa odium mei:
Téque antè quàm me amare rebar, ei rei firmaſti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narrauit modò, quo pacto me habueris
Præpoſitam amori tuo: nunc tibi me certum eſt contrà gratiam
Referre, vt apud me præmium eſſe poſitum pietatis ſcias.
Mi Pamphile hoc & vobis, & meæ commodum famæ eſſe arbitror:
Ego rus abiturã hinc cũ tuo me eſſe certò decreui patre,
Ne mea præſentia obſtet, neu cauſa vlla reſtet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. PAM. quæſo, quid iſtuc conſilii eſt?
Illius ſtultitia victa, ex vrbe tũ rus habitatum migres?
Non facies: neque ſinam, vt qui nobis mater maledictum velit,
Mea pertinacia dicat eſſe factum, haud tua modeſtia.
Tum tuas amicas te, & cognatas deſerere, & feſtos dies
Mea cauſa nolo. S. nihil iam mihi iſtæc res voluptatis ferunt:
Dum ætas, tempus tulit, perfuncta ſatis ſum: ſatiâs me iam tenet

Studiorum istorum. hæc mihi nunc cura est maxima, vt ne cui mea
Longinquitas ætatis obstet, mortémve exoptet meam.
Hîc video me esse inuisam immeritó: tēpus est cōcedere:
Sic optimè, vt ego opinor, omneis causas præcidam omnibus:
Et me hac suspicione exoluam: & illis morem gessero.
Sine me obsecro hoc effugere, volgus quod malè audit mulierum.
PAM. Quàm fortunatus cæteris sum rebus: absque vna hæc foret,
Hanc matrem habens talem, illam autē vxorem. S. obsecro mi Pamphile,
Non tute rem incommodam, vt quæque est, in animum inducas pati.
Si cætera sunt ita vt tu vis, itáq; vt esse ego illā existimo, Aliàs, illa
Mi gnate da veniam hanc mihi: reduce illam. PAM. væ misero mihi.
S. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me male habet, quàm te gnate mi.

NON clam me est mi gnate,) In hac scena, velut qualitas negotialis in disputationem venit: iustúmne sit repudiari coniugem causa matris: & omnino quid fieri debeat. Non clam) Vero ordine à purgatione sui incipit mater abitura: ne quòd discedit, iracundiæ videatur.

Tibi me esse suspectam,) Id est in suspicionem venisse. Suspectus

Vxorem tuam propter meos mores hinc abisse,) Blandius Vxorem significauit, quàm si diceret Philumenam. Et Mores, proprie senum dicūtur: vnde senectus morosa: & Morosi homines, qui sui cuiusdam moris sunt. Mores; Morosi homines

Etsi ea dissimulas sedulo:) Ea, id est quæ scio. & Ea, pro Eam rē: sed absolute occurrit suprà latæ sententiæ, & genere neutro. & est ordo, Etsi ea dissimulas sedulò, non clam me est, &c. Ea, neutrum

Verum ita me di ament,) Coniectura quæ soluitur iureiurando.

Itáque obtingant ex te) Pro se iurat, & ita rem Pamphilo probat, vt blanda sit. Itáque) Duæ partes orationis. Itáque

Nunquam sciens commerui,) Bona exceptio: quia possumus aliquem inscienter lædere. quæ res ad veniam pertinet. Vt nunquam sciens) Hic ordo est Iurisiurandi: vt quum præposuerit ITA, sequatur VT. Cicero, Ita velim mihi deos propitios, vt quum illius temporis mihi venit in mentem, &c. Ita, vt

Meritò vt caperet illa odium mei:) Bene dixit Meritò. nam vt nos immeritò quis

non oderit,non est in nostra manu. hæc est exceptio. Plautus in Trinummo,Quin dicant,non est:meritò ne dicát,id est. Meritò vt caperet illa odium mei:) Id enim est culpa sine merito.

Téque antè quàm me) Deest Tam:vt sit ordo, Et quàm te amare me rebar,tantum firmasti fidē ei rei. Téque antè quàm me amare rebar, ei rei firmasti fidem.) Ordo & sensus hic est,Et quod antè rebar,ei rei firmasti fidem meam: neque me fefellit, quod antè rebar, te me amare. nam ei rei firmasti fidem, id est probationem attulisti.

Nam mihi intus tuus pater)Dixit enim suprà,Atque in eam hoc omne quod mihi ægrè est,euomam. potuit enim euomendo narrasse quòd matrem filius præposuisset vxori. Tuus pater) Familiarius quàm si diceret,Laches.

Præpositam amori tuo.) Plus dixit,Amori tuo,quàm si Vxori tuæ,diceret.

Vt apud me præmium esse positum pietatis scias.) Laborat mulier,ne quod dictura est,odio aut dolore, aut certe ira facere videatur. Præmium esse positum pietatis) Sic Virgilius, Hic pietatis honos, sunt hic sua præmia laudi.

Mi Pamphile,hoc & vobis,& meæ commodum) Rem duram dictura:vide quantis præblanditur verbis, rémque præmolliat, Nunc tibi me certum est contrà gratiam.

Contrá

Contrà nunc,vicissim. Et meæ commodum famæ) Ab honesto. Mi Pamphile,hoc & vobis & meæ) Principium hoc aliquid est precantis fœminæ.A blandimento ergo incipit,vt libenter audiat.

Certó

Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decreui patre,) Certò dixit, ne sit dissuadendi locus. Cum tuo me esse certò decreui) Ad hoc addidit,Certò decreui: vt non audeat dissuadere filius.

Ne mea præsentia) Non dixit iam Culpa,sed Præsentia.

Quid istuc consilii est?) Bene: quia illa Decreui dixerat.

Illius) A persona.

Stultitia) A causa.

Victa,) Non enim volens.

Vrbe) A loco.

Tu) A persona.

Artificium Rhetoricum

Habitatum) A facto. Illius stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?) Vide quàm oratorie omnia congesserit,à personis, à causis, à locis,à factis. Illius stultitia) Ab vtili.Mire autem,& RVS,& EX VRBE,& HABITATVM, dixit.

Vt qui nobis mater maledictum velit,) Ab honesto.

Non facies

Non facies:neque sinam,)Primò,Non facies:deinde,Si facere perseueraueris, non sinam.Et,Non facies,non est interdicētis,sed quasi dicat,Scio te non facturam rem tam prauam.Sunt autem qui neque Sinam iungát interioribus.sunt qui totum contexte legant,NON facies,vsque,MODESTIA.

Mea pertinacia dicat esse factum,) Bene retinet,quum vult sua interesse ne fiat.

Tum tuas amicas te,) In dissuadendo commiscuit & honestatem & vtilitatēm.

Nolo

Mea causa nolo.) Non est superbum Nolo: sed consuetudine dicitur.

Nihil iam mihi istæc res) Contra omnia.Et ab vltimis incipit. Istæc res)Amicæ, cognatæ,dies festi.

Dum tempus tulit

Perfuncta satis sum

Dum ætas,tempus tulit.) Tulit, pro Passum est, Permisit.& in bonis enim, & in malis dicitur. Dum ætas,tempus tulit,perfuncta satis sum:) Si,inquit,me voluptatis causa exercenda sunt,iam non delectant:si officii ac religionis,iam non possum, quæ sim anus.Necessaria diuisio:quia ille & religionem incusserat festorum dierum. Dum ætas,tempus tulit,) Non,inquit,reprehendat:quæ quum potuerim,perfuncta satis sum. Sic Virgilius, Sat patriæ, Priamóque datum.

Satiàs me iam tenet) Nimis materne atque aniliter.

Hæc mihi nunc cura est maxima,) Hoc nimis serio pronuntiandum. Et NE CVI

odiose, ne TIBI diceret.

Vt ne cui meæ longinquitas ætatis obstet,) Hoc ad nurum, expectationem ad filiũ refert. hinc enim odio digni parentes, expectati appellantur. Longinquitas ætatis obstet, mortémve exoptet meã) Quum sedulo agat socrus, nequid per iracundiam statuisse videatur: vide tamen vt intermisceatur indignatio, & multa dolore deprompta sint: quod poeta non inuitus facit, ad mores exprimendos, personásque reddendas. Expectati parentes

Hic video me esse inuisam immeritò:) Quia rus decreuí pergere: non quasi nurum vitatura, sed locum. Et mire Inuisam, & non addidit cui: sed dixit,

Tempus est concedere:) Quia anus sum? an quia nurus in domo?

Omnes causas præcidam omnibus:) Bene Omnibus: ne specialiter læsisset nurũ. & generaliter dixit.

Et illis morem gessero.) Mire Illis, non Nurui. Et Morem gessero, acriter dictum: vt ostendat hoc illos olim voluisse vt expelleretur. vt si dicas, inimicum tibi morẽ gessisse, quòd se suspenderit. Morẽ gerere

Sine me obsecro hoc effugere.) Quia dixerat maritus eius, Omnes socrus oderũt nurus. Sine me obsecro hoc effugere,) Potentissimum est ad extorquendum aliquod argumẽtũ, quum illis quib⁹ chari esse debemus, nostra causa potius, quàm illorum, dicimus velle nos, aut nolle quod facimus. Nam & Pamphilus suprà sic dixit, Non facies, neque sinam.

Quod malè audit) Suprà dixit, Ab honesto.

Absque vna hæc foret,) Absque, extra: vt sit aduerbium magis, quàm præpositio. & vna, RES subaudienda. Et totum ἐν ὑπτιασμῷ, statimque iungendum, Hanc matrẽ habens talem, illam autẽ vxorem. Vel certe, ABSQVE FORET, pro abesset. Alii HAC de vxore dici putant, vt ABSQVE sit præpositio. Absque Absque foret

Non tute rem incommodam, vt quæque est, in animum inducas pati.) Horatius, Durum, sed leuius fit patientia, Quicquid corrigere est nefas.

Si cætera sunt) Bene Cætera, absque vno dicenti.

Itáque vt esse ego illam existimo,) Quia potuit dici ei, O socrus, ergo dubitas de integritate nurus: addidit, Itáque vt esse ego illam existimo.

Da veniam hanc mihi:) Mihi, propterquam putas non reducendam.

Væ misero mihi.) Nec negat, nec promittit: sed intumescit, vtpote qui penitus dolore commotus, æstum animi dissimulare non potest. Væ misero mihi.) Nihil potuit pro rerum qualitate respondere, nisi vt ingemisceret.

Et mihi quidem:) ἄχθος. quid enim, Et mihi? an eit multa sic in vsu nostro sunt.

ACTVS QVARTI SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILVS.

QVEM cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi vxor:

Istuc est sapere, qui vbicunq; opus sit, animum possis flectere,

Quod faciundũ fortasse sit pòst, idem hoc nũc si feceris.

S. Fors fuat pol. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.

non oderit, non est in nostra manu. hæc est exceptio. Plautus in Trinummo, Quin dicant, non est: meritò ne dicāt, id est. Meritò vt caperet illa odium mei:) Id enim est culpa sine merito.

Téque antè quàm me) Deest Tam: vt sit ordo, Et quàm te amare me rebar, tantum firmasti fidē ei rei. Téque antè quàm me amare rebar, ei rei firmasti fidem.) Ordo & sensus hic est, Et quod antè rebar, ei rei firmasti fidem meam: neque me fefellit, quod antè rebar, te me amare. nam ei rei firmasti fidem, id est probationem attulisti.

Nam mihi intus tuus pater) Dixit enim suprà, Atque in eam hoc omne quod mihi ægrè est, euomam. potuit enim euomendo narrasse quòd matrem filius præposuisset vxori. Tuus pater) Familiarius quàm si diceret, Laches.

Præpositam amori tuo.) Plus dixit, Amori tuo, quàm si Vxori tuæ, diceret.

Vt apud me præmium esse positum pietatis scias.) Laborat mulier, ne quod dictura est, odio aut dolore, aut certe ira facere videatur. Præmium esse positum pietatis) Sic Virgilius, Hic pietatis honos, sunt hic sua præmia laudi.

Contrá — Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum) Rem duram dictura: vide quantis præblanditur verbis, rémque præmolliat, Nune tibi me certum est contrà gratiam. Contrà nunc, vicissim. Et meæ commodum famæ) Ab honesto. Mi Pamphile, hoc & vobis & meæ) Principium hoc aliquid est precantis fœminæ. A blandimento ergo incipit, vt libenter audiat.

Certó — Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decreui patre,) Certò dixit, ne sit dissuadendi locus. Cum tuo me esse certò decreui:) Ad hoc addidit, Certò decreui: vt non audeat dissuadere filius.

Ne mea præsentia) Non dixit iam Culpa, sed Præsentia.

Quid istuc consilii est:) Bene: quia illa Decreui dixerat.

Illius) A persona.

Stultitia) A causa.

Victa,) Non enim volens.

Vrbe) A loco.

Tu) A persona.

Artificium Rhetoricum — Habitatum) A facto. Illius stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres:) Vide quàm oratorie omnia congesserit, à personis, à causis, à locis, à factis. Illius stultitia) Ab vtili. Mire autem, & RVS, & EX VRBE, & HABITATVM, dixit.

Vt qui nobis mater maledictum velit,) Ab honesto.

Non facies — Non facies: neque sinam,) Primò, Non facies: deinde, Si facere perseueraueris, non sinam. Et, Non facies, non est interdicētis, sed quasi dicat, Scio te non facturam rem tam prauam. Sunt autem qui neque Sinam iungāt interioribus. sunt qui totum contexte legant, NON facies, vsque, MODESTIA.

Mea pertinacia dicat esse factum,) Bene retinet, quum vult sua interesse ne fiat.

Tum tuas amicas te,) In dissuadendo commiscuit & honestatem & vtilitatem.

Nolo — Mea causa nolo.) Non est superbum Nolo: sed consuetudine dicitur.

Nihil iam mihi istæ res) Contra omnia. Et ab vltimis incipit. Istæ res) Amicæ, cognatæ, dies festi.

Dum tempus tulit — Perfuncta satis sum — Dum ætas, tempus tulit.) Tulit, pro Passum est, Permisit. & in bonis enim, & in malis dicitur. Dum ætas, tempus tulit, perfuncta satis sum:) Si, inquit, me voluptatis causa exercenda sunt, iam non delectant: si officii ac religionis, iam non possum, quæ sim anus. Necessaria diuisio: quia ille & religionem incusserat festorum dierum. Dum ætas, tempus tulit,) Non, inquit, reprehendat: quæ quum potuerim, perfuncta satis sum. Sic Virgilius, Sat patriæ, Priamóque datum.

Satiàs me iam tenet) Nimis materne atque aniliter.

Hæc mihi nunc cura est maxima,) Hoc nimis serio pronuntiandum. Et NE CVI

odiose,ne TIBI diceret.

Vt ne cui meæ longinquitas ætatis obstet,)Hoc ad nurum,expectationem ad filiũ refert.hinc enim odio digni parentes,expectati appellantur. Longinquitas ætatis obstet,mortémve exoptet meã)Quum sedulo agat socrus,nequid per iracundiam statuisse videatur: vide tamen vt intermisceatur indignatio, & multa dolore deprompta sint:quod poeta non inuitus facit, ad mores exprimendos, personásque reddendas. Expectati parentes

Hic video me esse inuisam immeritò:) Quia rus decreui pergere: non quasi nurum vitatura,sed locum.Et mire Inuisam,& non addidit cui:sed dixit,

Tempus est concedere:) Quia anus sum? an quia nurus in domo?

Omnes causas præcidam omnibus:) Bene Omnibus:ne specialiter læsisset nurũ. & generaliter dixit.

Et illis morem gessero.) Mire Illis,non Nurui.Et Morem gessero,acriter dictum: vt ostendat hoc illos olim voluisse vt expelleretur. vt si dicas, inimicum tibi morẽ gessisse,quod se suspenderit. Morẽ gerere

Sine me obsecro hoc effugere.) Quia dixerat maritus eius,Omnes socrus oderũt nurus. Sine me obsecro hoc effugere,) Potentissimum est ad extorquendum aliquod argumẽtũ,quum illis quib⁹ chari esse debemus,nostra causa potius,quàm illorum,dicimus velle nos,aut nolle quod facimus. Nam & Pamphilus suprà sic dixit, Non facies,neque sinam.

Quod malè audit) Suprà dixit,Ab honesto.

Absque vna hæc foret,) Absque,extra:vt sit aduerbium magis,quàm præpositio. & vna, RES subaudienda.Et totum ἐν ὑπερβάτῳ,statimque iungendum,Hanc matrẽ habens talem,illam autẽ vxorem. Vel certe, ABSQVE FORET,pro abesset.Alii HAC de vxore dici putant,vt ABSQVE sit præpositio. Absque Absque foret

Non tute rem incommodam,vt quæque est,in animum inducas pati.) Horatius, Durum,sed leuius fit patientia, Quicquid corrigere est nefas.

Si cætera sunt) Bene Cætera,absque vno dicenti.

Itáque vt esse ego illam existimo,) Quia potuit dici ei,O socrus,ergo dubitas de integritate nurus:addidit,Itáque vt esse ego illam existimo.

Da veniam hanc mihi:) Mihi,propter quam putas non reducendam.

Væ misero mihi.) Nec negat, nec promittit: sed intumescit,vtpote qui penitus dolore commotus,æstum animi dissimulare non potest. Væ misero mihi.) Nihil potuit pro rerum qualitate respondere,nisi vt ingemisceret.

Et mihi quidem:) ἔχθος.quid enim,Et mihi? an est multa sic in vsu nostro sunt.

ACTVS QVARTI SCENA III.
LACHES. SOSTRATA. PAMPHILVS.

QVEM cum istoc sermonem habueris,procul hinc stans accepi vxor:

Istuc est sapere,qui vbicunq; opus sit,animum possis flectere,

Quod faciundũ fortasse sit pòst, idem hoc nũc si feceris.

S. Fors fuat pol. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres,

S. Spero ecaſtor. L. i ergo intrò, & compone quæ ſimul tecum

Senarius — Ferantur: dixi. S. ita vt iubes, faciam. P. pater.

Iambicus cat. — L. Quid vis Pamphile? P. hinc abire matrem? minime. L. quid ita iſtuc vis?

Trochaici ca. — P. Quia de vxore incertus ſum etiam quid ſim facturus. L. quid eſt?

Quid vis facere, niſi reducere? P. equidem cupio, & vix contineo:

Mixt' trochaicus cum Iambico catal. — Sed non minuam meum conſilium: ex vſu quod eſt, id perſequar.

Credo ea gratia concordes magis, ſi non reducam, fore.

Trochaic' cat. — L. Neſcias: verum id tua refert nihil, vtrum illæ fecerint,

Iābici acatal. — Quando hæc abierit: odioſa hæc eſt ætas adoleſcentulis:

E medio æquum eſt excedere: poſtremo iam nos fabulæ

Dimeter iāb. — Sumus Pamphile, ſenex atque anus.

Iambicus cat. — Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

QVEM cum iſtoc ſermonem habueris,) In hoc colloquio reconciliatio ſenum eſt poſt iurgium, miſta diſputatione Pamphili de non reducenda vxore.

Procul — Procul) Procul, nunc prope.

Accipere — Hinc ſtans accepi vxor:) Accepi, audiui. Et modo, Vxor: antè, Mulier. & de vxore, Di mala prohibeant.

Iſtuc — Iſtuc eſt ſapere.) τὸ ISTVC, exceptiue dictum: quaſi cætera ſtulte fecerit. & ſimul ſtomachum retinet quo reprehendat cætera.

Qui pro quæ — Qui vbicunque opus ſit,) Qui pro quæ, interdum abundat.

Flectere animum — Animum poſſis flectere,) Modo nō alienum animum, ſed ſuum flectere. & vnde flectere? à iurgio ad modeſtiam, ex conceſſione, ex domo. Animum flectere,) Ad hoc Flectere animum dixit, vt oſtēderet ne nunc quidem purgatam apud ſe Soſtratam de præterita culpa.

Quod faciundum fortaſſe ſit pòſt,) Hæc etiam ſententia videri poteſt generalis: & deeſt AD ID: vt ſit, flectere ad id quod faciundum. Poteſt & abſolute accipi

Faciundum — QVOD, pro quæ res facienda ſit. Quod faciundum fortaſſe ſit pòſt,) Id eſt concedendum. & vim neceſſitatis hoc verbum exprimit.

Fors fuat — Fors fuat pol.) Fortuna faueat: quaſi τῷ εὐφημισμῷ aduerſus triſte dictum vſa eſt.

Fuat — nam fors fortuna bona eſt. Et Fuat, ſit ſignificat. dixerat enim ille, Quod faciundum ſit pòſt fortaſſe. Fors fuat pol.) Id eſt bona eueniat. quaſi τῷ εὐφημισμῷ dicat, Bona dicito potius. An bona fortuna ſit per Pollucem?

Abire — Abi rus) Hortantis eſt ad celeritatem. Virgilius, Ergo age chare pater, ceruici imponere noſtræ.

Ibi ego te, & tu me feres.) Non dixit, Ibi nos inuicem delectabimur. ſed quia ſe-

nex atque anus est, Ego te, & tu me feres, dixit. Et simul quia nuper incusauerat mores senum, reuocare vult causam abscessionis suæ, & ad filii culpam aut nurus. Ibi ego te, & tu me feres.) Aut quia noti inter nos sunt mores nostri: aut quia vtrique vna ætas est. & sic pronuntia, quasi hoc ipsum necessitate decernat senex, cum dicit, Abi rus. Ergo hinc, Ibi ego te, & tu me feres, ipsa pronuntiatio querelam continet de filiis & senectute.

Spero ecastor.) Mire non confirmauit mulier: sed sperare se dixit, memor iurgii pristini, & senilis amaritudinis: maxime quod & ille non dixit, Ibi nobis iucunde erit: sed, Ibi ego te, & tu me feres.

I ergo intro, & compone quæ simul tecum ferantur:) κυμικῶ χαρακτῆρι, & vsu quotidiano, satísque moraliter: quia Mulieres dum moliuntur, & dum comuntur, annus est.

Dixi.) Denuntiatio est confirmandæ sententiæ, nec mutandæ: & translata est de foro & causidicis. Cicero, Præco dixisse pronuntiat. Dixi.) Hoc verbũ in fine additum superiora confirmat & est proprium his qui perorauerint causam. Dixi

Pater.) Ipsum nomen dehortationẽ significat, adiecta pronuntiatione. Pater.) Sic pronuntia, vt hoc vultuose dictum sit, Hinc abite matrem?

Quid vis Pamphile?) Facete præsto QVID VIS, respondit.

Quid ita istuc vis?) Rem suprà audiuit & personam: nunc causam quærit. quasi dicat, Esto vt nolis: quid tantopere non vis?

Incertus sum etiam quid sim facturus.) Non, Quid faciam, dixit: sed, Quid sim facturus: vt incerta molimina etiam verbis posset ostendere.

Quid est?) Et Quid ita istuc vis? & Quod est: eo vultu pronuntiantur, vt consilium eius & verba videatur contemnere pater.

Quid vis facere, nisi reducere?) Sic loquitur Laches, vt aliud Pamphilus respondere non audeat. & ideo dicit,

Equidem cupio, & vix contineo:) Vt reducam scilicet. Adeò magna causa est non reducendi, vt cum velim, non possim.

Sed non minuam meum consilium:) Caute satis, Reducendi, inquit, cupiditas est: non, reducendi consilium.

Id persequar.) Non Sequar, sed Persequat, vt constantiam demonstraret. Persequi

Credo ea gratia concordes magis,) Sententiose dixit, tunc posse inter se congruere & concordare mulieres, quũ & illa esse desierit socrus, & illa nurus. hæc enim inter illas est diffidiosa coniunctio: & satis ingeniose dictum. Tolle enim inter mulieres proximitatem: & nulla causa discordiæ est. Concordes magis,) Non magis concordes, verum pro minus discordibus dixit. an vt seruiret sententiæ? Concordes magis

Nescias:) Vtrum concordes futuræ sint, an discordes.

Verùm id tua refert nihil,) Hoc verbũ ex aliqua parte confirmãtis est & cõsẽtiẽtis.

Vtrum illæ fecerint,) Vtrũ consentientes sint, aut dissentientes. Vtrum) Vnum de duobus significat. Vtrum

Odiosa hæc est ætas adolescentulis:) Suprà in personã socrus culpam iratus contulerat discordiæ: nunc & vxori placatus, & nurui parcens, odiorum causam à persona transtulit ad ætates: sedita tamen, vt magis iuniores accusaret, ei de adolescentibus questus, quũ miseratur senes. Odiosa hæc est ætas) Hæc, cum gemitu pronuntiandum est.

E medio æquum est excedere.) Vtrum ex vrbe rus: an ex vita in mortem? Et satis moraliter. nam in medio stare dicitur supervacuus vel molestus. Et cum stomacho dixit senili. In medio stare

Senex atque anus.) Hæc duo nominauit * caput indicat & inceptionem huiusmodi fabularum.

Iam nos fabulæ sumus, senex atq; anus) Pronũtia Senex atq; anus, quasi initium

fabulæ τῷ ἰδιωτισμῷ additum, Pamphile.

Per tempus

Per tempus) Opportune.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHIDIPPVS. LACHES. PAMPHILVS.

Senarii.

TIBI quoque ædepol ſum iratus Philumena
Grauiter quidem: nam hercle abs te factum eſt turpiter,
Etſi tibi cauſa eſt de hac re: mater te impulit:
Huic verò nulla eſt. L. opportunè te mihi
Phidippe in ipſo tempore oſtendis. PH. quid eſt?
PAM. Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc aperiã?
L. Dic filiæ rus conceſſuram hinc Soſtratam:
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domũ. PH. ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc ſunt mea vxore exorta omnia.
Mutatio fit: ea nos perturbat Laches.
PAM. Dum ne reducam, turbent porrò quàm velint.
PH. Ego Pamphile eſſe inter nos, ſi fieri poteſt,
Affinitatem hanc ſanè perpetuam volo:
Sin eſt, vt aliter tua ſiet ſententia,
Accipias puerum. PAM. ſenſit peperiſſe. óccidi.
L. Puerum! quem puerum? PH. natus eſt nobis nepos.
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuiſſe prægnantem vnquam ante hunc ſciui diẽ.
L. Bene (ita me di ament) nuntias, & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſaluam: ſed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nóſne hoc celatos tam diu? nequeo ſatis,
Quàm hoc mihi videtur factum prauè, proloqui.
PH. Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi, Laches.
PAM. Etſi iandudum fuerat ambiguum hoc mihi;
Nunc non eſt, quum eam iam conſequitur alienus puer.

L. Nulla tibi Pamphile hîc iam consultatio est.
PAM. Perii. L. hunc videre sæpe optabamus diem,
Quum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.
Euenit: habeo gratiam dis. PAM. nullus sum.
L. Reduc vxorem, ac noli aduersari mihi.
PAM. Pater si illa ex me liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam: satis certò scio,
Non me clam haberet, quæ celasse intellego.
Nunc, quum eius alienum esse à me animum sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac esse arbitror:
Quamobrem reducam? L. mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandúmne id est?
Censén' te posse reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte iam Laches, & tu Pamphile,
Remissán' opus sit vobis, an reducta domum:
Vxor quid faciat, in manu non est mea:
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas:
Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet:
Vt alamus nostrum. PAM. quem *ipse neglexit, pater, Aliàs, ipsa
Ego alam? L. quid dixti? eho an non alemus Pamphile?
Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
Enimuero prorsus iam tacere non queo:
Nam cogis ea, quæ nolo, vt præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lachrumarum esse me?
Aut quid sit id, quod sollicitêre ad hunc modum?
Primùm, vbi hanc dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc vxorem domi:
Pollicita est ea se concessuram ex ædibus.
Nunc postquã ademptã quoque hanc tibi causam vides:
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas:

Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum:
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos fecisti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi, atque oraui, tecum vxorem vt duceres:
Tempus dixi esse, impulsu duxisti meo:
Quæ tum obsecutus mihi, fecisti vt decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricem induxti tuum,
Cui tu obsecutus, facis huic adeò iniuriam:
Nam in eandem vitam te reuolutum denuo
Video esse. PAM. méne? L. te ipsum. & facis iniuriã,
Quum fingis falsas causas ad discordiam:
Vt cum illa viuas, testem hanc quum abs te amoueris.
Sensitque adeò vxor. nam ei causa alia quæ fuit,
Quãobrẽ abs te abiret? PH. planè hic diuinat: nã id est.
PAM. Dabo iusiurandum, nihil esse istorum, tibi. L. ah,
Reduc vxorem: aut quamobrem non opus sit, cedó.
PAM. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam is quidem
In culpa non est: pòst de matre videro.
PAM. Omnibus modis miser sum, nec quid agam, scio:
Tot nunc me rebus miserum concludit pater:
Abibo hinc, præsens quando promoueo parum.
Nam puerum, credo, iniussu non tollent meo,
Præsertim in ea re quum sit mihi adiutrix socrus.
L. Fugis? hem. nec quicquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum Phidippe mihi cedò, ego alam. PH. maximè:
Non mirum fecit vxor, si hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres sunt: non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque illi credebam primo: nunc verò palàm est.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptiis.

L. Quid ergo agam Phidippe? quid das consili?
PH. Quid agas?meretricē hanc primùm adeundā cēseo.
Oremus:accusemus grauius:denique
Minitemur,si cum illo habuerit rem postea.
L. Faciam vt mones:ehò puer,curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram:huc euoca verbis meis.
Et te oro porrò in hac re adiutor sis mihi. PH. ah,
Iam dudum dixi, idémque nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo est,vt possit,quod spero,fore.
Sed vísne adesse me vnà,dum istam conuēnis?
L. Imò verò abi:aliquam puero nutricem para.

IBI quoque ædepol) In hac scenà vltimus error est,vicinus καταστροφῇ.
Tibi quoque ædepol sum iratus) Quasi dicat, Non solum matri tuæ,aut etiam socrui tuæ. Tibi quoque ædepol) Recte:nam & amicos incusamus leniter incipientes,& grauiora inferentes.Hanc ergo partus causa leniter incusat. deinde confirmat inferendo,Grauiter quidem. & statim causam subiungit,cur quidem ei irascatur.

Factum est turpiter:) Quod abscesserit domo mariti.

Etsi tibi causa est de hac re:) Causam more suo pro defensione posuit . Sic in Phormione,Quid mihi dicent,aut quam causam reperient, demiror. Et quæ causa fuerit,ipse dicit.

Causa

Mater te impulit:) Mater te impulit, absolute:deest enim NAM. vt sit,Nam mater te impulit. Mater te impulit:) Qualitas remotiua.

Huic verò) Ipsi matri scilicet.

Opportune te mihi Phidippe in ipso tempore) Vtrum ταυτολογία est?an,Opportune,quia volebam:& in tempore,quo modo volebam?an,Opportune,mihi:In ipso tempore, tibi :id est, & mihi , & tibi commode euenisti? In ipso tempore ostendis.) Ostenditur nobis id quod quærebamus. Opportune, & In ipso tempore,non est idem.etenim Opportune dicimus,quū(verbi gratia)inuitati,ad ipsum tempus incipientis prandii venimus. In ipso tēpore,)Cum iam prandio apposito.

Opportune
In ipso tempore
Ostendere

Aut quo pacto hoc aperiam?) Hoc modo ostendit necesse quod simulet : nec id quod verum est, dicendum sibi esse.

Dic filiæ rus concessuram hinc Sostratam:) Blande non addidit Tuæ: quasi dicat communi filiæ. Et bene,non socrum,sed Sostratam.

Ne reuereatur,) Bene Reuereatur:ne odisse Sostratā,sed metuere videatur:& quasi ipsa socrus non odium meruerit,sed reuerentiam.

Minus iam quò redeat domū.) τμῆσις cū ἀναστροφῇ.vt sit ordo,Quo minus redeat. Minus iā quo

Nullam de his rebus culpam) Relatio criminis potest videri. Quo minus

Tua:) Deest vxor:quod nomen inferius posuit. Tua:) Cum percussione audiendum est,vt subaudiatur vxor,ab eo quod dicturus est,vxore.

Mutatio fit:) Mutationem,suspicionem dicit, errorémque iurgantium. Mutatio) Deest Quarum rerum mutatio . ergo mutatio criminum, aut culparum. Mutatio fit

Mutatio fit:) Criminis scilicet & peccati. id est vel mea vxor crimen tuæ sustinet: vel tua ad meam translata est culpa.

Ea nos perturbat Laches.) Ea: non ea mutatio, sed vxor, hoc est Myrrhina.

Quàm

Turbent porro quàm velint.) Quantum velint: aut eam, quam velint, mulierem. sed melius est quod suprà diximus.

Turbare

Dum ne reducam, turbent porro) Quomodo est pius erga matrem Pamphilus, si paruifacit vtrum socrus sua perturbetur? an mater à senibus? Soluitur sic. quia QVAM, non est generis fœminini, sed est Quantum. Turbent, errent & tumultuentur, significat: vel turbentur.

Ego

Ego Pamphile) Hoc pronomen initium continet orationis grauiter incœptæ: vt, Ego postquam emi te à paruulo.

Si fieri potest,) Interposuit, vt supercilium soceri demõstraret. Si fieri potest,) Rectè additum, Si fieri potest: quia non conuenir rogari à socero generum, vt suprà dixit.

Perpetua

Hanc sanè perperuam volo:) Iam enim est confirmata: sed perpetuam cupit.

Euphemism*

Sin est, vt aliter tua siet sententia,) τῷ εὐφημισμῷ vitauit illud quod est ominosum, ne dissidium diceret. vt Virgilius, -grauior ne nuntius aures Verberet.

Accipias

Quiescas

Accipias puerum.) Iure: quia liberi patrem sequuntur. Et mire hoc maxime adiecit, quod maxime recusat Pamphilus: & propter quod vxor quoque non reducitur. Et Accipias, pro accipe: vt Quiescas, pro quiesce.

Sensit peperisse. occidi.) Hoc maxime inopinatũ est Pamphilo: quia socrus promiserat omnes ignoraturos. Sensit) Proprie sic.

Puerum? quem puerum?) Moraliter primo dubitat quid audierit: deinde quasi certus quid audierit, admiratur, dicendo Quem puerum? Puerum? quem puerum?) Bene cum consternatione animi: quod nunquam fando acceperat.

Natus est nobis) Bene, quia ambo aui.

Nam abducta à vobis) Bene, nõ abierat, sed abducta fuerat: vt magis sit culpa matris. A vobis) Pro, à Pamphilo. Nam abducta à vobis prægnans fuerat) Hoc totum cum indignatione in vxorem pronuntiandum est.

Prægnans

Præ

Neque fuisse prægnantem) Prægnans est ante gnatum, vel ante genitricem. est enim Præ, ante.

Bene, ita me di ament,) Ait gratias nuntianti: gratulatur ob susceptum nepotem: gaudet liberatam nurum.

Natum illum, & tibi illam saluam.) Proprium affectum refert, sibi nepotem, illi filiam esse seruatam. Et tibi illam saluam.) Rectè Tibi, quia pater puerperæ est cui dicit.

Quid mulieris vxorem habes?

Quem hominem habes?

Moratus

Sed quid mulieris vxorem habes?) Quid mulieris, dixit: ne diceret, qualem mulierem, aut aliquid grauius. & totum percunctatiue potius, quàm pronuntiaret, & diceret, Pessimam mulierem, & male moratam vxorem habes. Et reprehensio est cum cõtẽptu: sic &, Quid hominis? vt Virgilius, Tu mihi quodcunque hoc regni. At contrà cum honore sic dicimus, Quem hominem habes?

. Moratam) Id est institutam. & est participium sine verbo.

Nósne hoc celatos) Non partum celatos dicit: sed, prægnantem filiam fuisse.

Neque o satis, &c. proloqui.) Magna exaggeratio.

Quàm hoc mihi videtur factum praue,) Totũ modeste, quanuis indignetur: quia apud maritum vxor non est vehementius accusanda. Quàm hoc mihi) Quòd prægnans fuerit filia: non quòd natus est puer.

Placet

Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi, Laches.) Verum quia minus * & magis quoniam sequitur: an ὑπερβατὸν est? vt sit ordo, Non minus mihi placet, quàm tibi. Et placet, pro displicet intelligamus: vt alibi, Nunc me hospitẽ lites sequi, quàm hic mihi sit facile atque vtile, aliorum exempla commonenr. Non tibi illud fa-

ctum) Sub ἀφελῶς eſt dictum. hoc enim ait, Tantúdem tibi placet hoc factum, quàm mihi. Alibi, Nunc me hoſpitem lites ſequi, &c.

Quum eam iam conſequitur alienus puer.) Alienus: quòd ſenes gratulantur, id maxime lædit Pamphilum. Conſequitur alienus puer.) μεταφορὰ à pecoribus, quæ vt mox nata fuerint, matres ſequuntur. Virgilius, Atque ipſæ memores redeunt in tecta, ſuóſque Deducunt. Conſequitur alienus puer

Nulla tibi Pamphile hîc iam conſultatio eſt.) De reducenda ſcilicet vxore.

Perii.) Hoc ſibi ipſe Pamphilus dicit.

Cum ex te eſſet aliquis qui te appellaret patrem.) Bene hoc putauit, quod Pamphilo non videtur: hoc eſt, ex illo eſſe quod natum eſt.

Euenit:) Proprie Euenit. ideo & bonorum euentus dicitur. Euenire

Nullus ſum.) Ipſe ſibi iterum. hoc vlterius eſt, quàm Perii: quia quum aliquis perit, reliquum vel cadauer eſt. Euentus Nullus ſum

Ac noli aduerſari mihi.) Cauſam interpoſuit ſenex, quo magis facere filius non recuſet. Perii

Si illa ex me liberos vellet ſibi,) Vt apparet, tantum commentus eſt cauſam.

Si illa ex me liberos vellet ſibi,) Nactus eſt Pamphilus ex verbis ſenis cauſam aliam diſſidii.

Aut ſe eſſe mecum nuptam:) Vetuſte Mecum nuptam, dixit. Et recte: quia partus confirmat nuptias. Et melius, Nuptam mecum: quaſi tectam & opertam vno cubiculo mecum. Nubere enim, eſt operiri tegique. vnde & nubes, quòd tegere ſolent cælum, dicuntur. Virgilius, Arſuráſque comas obnubit amictu. Nupta mecũ Nubere Nubes

Non me clam haberet) Id eſt, non tacuiſſet, partúmque celaſſet. Clã me habet

Quæ celaſſe intellego.) Nõ dixit natũ filiũ: ne interpoſito affectu mollire tur ira*.

Nunc quum eius alienum eſſe à me animum ſentiam,) A præſenti tempore.

Nec conuenturum) A futuro.

Quamobrem reducam?) Firmior concluſio facta eſt per interrogationem, quàm ſi eſſet pronuntiatiua.

Mater quod ſuaſit ſua,) A deriuatione cauſæ defenſio: & præterea ſtatus eſt venialis, ab imprudentia deſcendens. Sua,) Pro eius: vt, Nanque ſuam patria antiqua cinis ater habebat. Sua mater

Adoleſcens mulier fecit:) Multa dixit & Mater ſua, & Adoleſcens mulier, & quaſi docet hoc exemplo parendum patri eſſe.

Mirandúmne id eſt?) Bene Mirandũ, non Iraſcendum, dixit. Miramur enim magis ſi amici peccauerint, quàm iraſcimur.

Reperire vllam mulierem,) Quaſi dicat, ſi hanc repudiaueris.

An quia non delinquunt viri?) ἀφελῶς dictum. non enim non delinquunt.

Voſmet videte iam, Laches, & tu Pamphile,) Nec rogare ſocerũ, nec intereſſe conuenis, vbi certior ſit ad repudiandum gener. Voſmet videte iam, Laches,) Virgilius, Vos ô Calliope precor, aſpirate canenti.

Remiſſán' opus ſit vobis, an reductam domum:) In veris codicibus ſic eſt, Remiſſán', an reducta. vt ſit, Remiſſáne, an reducta.

Vxor quid faciat, in manu non eſt mea:) Ordo, Vxor mea quid faciat, in manu non eſt. deeſt E I V S. vt ſit, in manu eius non eſt: ſed in mea poteſtate poſitum eſt. In manu non eſt) Vxoris ſcilicet. Et eſt ordo, Vxor mea quid faciat, in manu eius non eſt. In manu mea eſt.

Neutra in re vobis difficultas) Promittit facilitatem ſuam: vt tamen vxor roganda ſit. An aliter, & vt ſuprà annotauimus?

Sed quid faciemus puero?) Vt, Quid me fiet, dicitur. Sed quid faciemus puero?) Qui vtique quicquid erit, patri reddendus eſt.

Ridicule rogas:) Ridicule, vel aduerbium eſſe poteſt, vel nomen: ſi nomen eſt, Ridicule

ſubdiſtingue ridicule:& ſic interroga,cum vi pronunciationis.

Huic reddas,)Pamphilo ſcilicet. Huic reddas,ſuum ſcilicet:)Sic dixit,Huic ſuum, & Reddas:quaſi repoſcat Pamphilus.Et non ſubiunxit, VT ALAT,ſed,VT ALAMVS:vt ſua quoque intereſſe monſtraret.

Vt alamus noſtrum.)Scilicet Pamphili filium,nepotem meum,vtrunq; noſtrum.

Quē ipſe neglexit,) Si IPSE legeris:clare dictum eſt.ſi IPSA, lenius eſt:& videbitur ſenex ob murmurationē eius intellexiſſe quòd nolit puerum tolli:&ideo appoſitum,Quid dixti? ehò,an non alemus Pamphile? Quem ipſe neglexit,) Legitur & Ipſa:& hoc eſt melius:vt ſit Pater vocatiuus caſus. Quē ipſa neglexit,pater ego alam?) Hic ſibi obmurmurans, vultu & verbis oſtendit nolle ſuſcipere filium.

An non alemus Pamphile?) Quod faciendum ſit,à contrario vult ſenex pronuntiatione demonſtrare,quòd ſcelus ſit non feciſſe.

Prodere

Prodemus quæſo potius?) Deſeremus,proiiciemus,porro dabimus? Virgilius, -vnius ob iram Prodimur.

Nam à quo defendendi ſumus,ſi nos deſerit pater?

Enimuero prorſus iam tacere) Multa reticentia de filiorum vitiis,& defenſionē quoque apud ſoceros vti parentes,ſæpe Terentius demonſtrauit:& præcipue in Andria,quum dicit,Ego illud ſedulo negare factum,ille inſtat factum. Iam tacere nō queo:) Quanuis tacendum ſit.

Ignarum cenſes tuarum lachrumarum eſſe me?) Coniectura quòd amet meretricem Pamphilus. Tuarum lachrumarum eſſe me?) Apparet illum à Soſtrata hoc audiuiſſe. nam ipſe filium deprehenderat flentem.

Sollicitari

Sollicitêre) Perturberis,commoueare.

Ad hunc modum?) Id eſt immoderate.

Primùm,vbi hanc dixti cauſam,) A ſummo ad imum.

Nanciſci

Nactus alterā es.) Nanciſci proprie dicitur,qui paratus ad tenendum antè,quàm poſſit reperire quod teneat,ſtatim,quod occurrerit,prehendit.

Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum.) Mire eſt temporis inuectio, Et aliquando tandem vt adiungas,deeſt FAC: ſed plenum pronunciatione eſt.

Quàm longum ſpatium) Ab antè actis.

Sumptus,quos feciſti in eam,) Recte hoc dixit:quia imperabilior eſſe debet indulgētiſſimus pater.vt alibi,Tum patris pudor,qui me tam leni paſſus eſt animo vſque adhuc, Quæ meo cunque animo libitum eſt facere: eíne ego vt aduerſer?

Agere
Orare

Egi atque oraui,) Agit qui iuſtam rem dicit:) Orat,qui animo demiſſo precatur,vt quaſi beneficium præſtetur ſibi.

Tempus

Tempus dixi eſſe:) Tempus:quia diu multúmque ſuſtinuit.

Impulſu duxiſti meo:) Multum valet ad ſuadendum laudatio eius apud quē agimus:& ex ea parte laudatio qua illum volumus inflecti.

Quæ tum obſecutus mihi, feciſti vt decuerat.) Ordo,Quæ feciſti tum obſecutus mihi,vt decuerat. Quæ tum obſecutus mihi,feciſti) Iuueniliter ſatis: quia non dixit,Multum amans.

Nunc animum rurſum ad meretricem) Hoc vultuoſe & demiſſo labro:vt appareat inuitum adduci ad reprehendendum,qui laudauerit modo.

Cui tu obſecutus,) O meretricis ſuperbiam non ferendam.

Facit huic) Scilicet vxori.

Nam in eandem vitam) Parcius VITAM dixit,quàm flagitium atque libidinē.

Reuolutū eſſe

Te reuolutum denuo) Non Rediſſe,ſed Reuolutum eſſe:tanquam inuitū aut neſcium.relinquit enim quandam veniam,vt velit eſſe correctior.

Méne?

Méne?) Hoc genus interrogationis negatiuam habet ſignificationem.

Facere iniuriā

Et facis iniuriam,) Pro,facis iniuſte.

Vt cum illa viuas,) Grauius eſt cum meretrice viuere,quàm meretricem amare.

Testem hâc quum abs te amoueris.) Laudata est hic vxor modesta, quum illam testem, non impeditricem appellet socer.

Sensitque adeò vxor.) Aliud argumentum quo vult in Pamphilum referre non solum illius, sed etiam vxoris culpam. Et hic vide non accusari socrum.

Plane hic diuinat.) Diuinat dixit, pro verû dixit. & nota Diuinat, de praeterito dictum. Vnde prouerbium, Aiunt diuinare sapientem. quia qui dicit verû, diuinus est. Diuinare Aiût diuinare sapientem

Dabo iusiurandum,) Vbi argumenta & testimonia deficiunt, ibi iureiurando opus est: & id est ἄτεχνοι πίστεις.

Nihil esse istorû,) Satis concinne dixit ISTORVM, ne in singulis commoraretur.

Reduc vxorem: aut quamobrem non opus sit, cedò.) Quia Pamphilus hoc solum defendit, non id esse, quod pater putat: nec causam, quae vera sit, protulit: ideo senex relicta tota quaestione, rediit ad id quod agitur, & ait, Reduc vxorê: aut dic, quae res vetat.

Non opus sit,) Reducta scilicet.

Non est nunc tempus.) Quia socer adest. Et oratorie confugit ad deditionem, defensione titubante.

Accipias:) Pro accipe. Causa cur accipiat. Accipias

Nam is quidem in culpa non est:) In hoc dicto est quaedam faceta irrisio eius, qui nimis iracundus sit.

Post de matre videro.) Bene de matre concedit, vt de puero extorqueat: quia scit parentum concordiam firmam esse per filios.

Omnibus modis miser sum:) Quid est, Omnibus modis? vtrum & circa parentê, & circa vxorem? an & in reducenda, & in non reducenda? Miser sum:) An miser sum, cui maxime obtruditur, quod maxime fugio, id est puer?

Concludit pater:) Translatio de fera indagata. Sic Cicero, circundatos Verri cancellos ait. Conclusio

Nam puerum, credo,) Omnia facit poeta, ne aut rem palàm faciat, aut intercedat diuortium.

Adiutrix socrus.) Quae dixit, Continuo exponetur.

Fugis? hem.) Ex verbis patris ostendere voluit quid agat Pamphilus. & ille ABIBO dixit, hic FVGIS.

Num tibi videtur esse apud sese?) Quasi ob amorem meretricis insanus. Apud se non esse

Sine.) Sine, separatim accipe: quia vim habet comminantis. Sine

Amarae mulieres?) Quasi vir, dixit amaras mulieres. non enim laudat: sed causam dicit, vnde vxor offenderit Pamphilum.

Non facile haec ferunt.) Non facilè ferunt pellicatum, neque amorem aliarum in viris.

Nam ipsa narrauit mihi:) Vtrum finxit haec dixisse filiam sibi? an vero κατὰ τὸ σιωπώμενον factum est? Ego neutrum puto: & sic intelligo, quòd de vxore sua dicat, Ipsa narrauit mihi: secundum illud quod suprà dixit, Nunc mihi in mentem venit, de hac re quod locuta es olim quum illum generum cepimus. nam negabas nuptam filiam tuam posse te pati cum eo, qui meretricem amaret: qui pernoctaret foris.

Neque illi credebam primò:) Quare non credebas? nanque amarae ad hanc rem mulieres sunt: & saepe de nihilo suspiciosae. Et bene hoc addidit, ne timuisse generum videretur.

A nuptiis.) Non dixit A filia mea: sed quod pater Pâphili magis doleat, A nuptiis inquit. nam Philumenam nolle, irati est: odisse nuptias, amatoris.

Quid ergo agam Phidippe?) Mire conturbatur pater, quasi res sua tantum agatur. Et vide quemadmodum poeta latenter festinet ad rerum cognitionem.

Meretricem hanc) Bene Hanc, quasi eam quae interturbat. sic enim sumitur hoc pronomen: vt, Hancine ego vitam parsi perdere? Et, Tuàque animam hanc effun-

Hanc dete dextra. id est malam. Hanc) Quasi dicat, quæ nos perturbat.

Primum Primum) Bene Primum: vt intelligamus, deinde Pamphilum.

Orare Oremus:) Vtrum rogemus? an, quod est verius, omni genere eloquii commoneamus? vnde oratores, orare & perorare dicuntur: & orator nomen accepit. Virgilius, Talibus orabat dictis. Nam qui orat, accusaturus, aut commoniturus orat. Oremus:) Id est eloquamur. Potest intelligi & Rogemus: sed non conuenit personæ potiori, & causæ, & ipsi verborum ordini. (Orator)

Si cum illo habuerit rem postea.) Vt in Eunucho, Quocum vno tum rem habebam hospite.

Bacchidem hanc vicinam nostram:) Sic maluit, quàm meretricem dicere: ne graue sit cum eâ seni loqui, nisi quia vicina est.

Huc euoca verbis meis.) Bene seruata sunt personis congruentia. Nam socerum monere hanc rem tantum decuit, non etiam facere: vt cum pellice filiæ suæ mitius sermocinaretur. Et Huc euoca verbis meis, deest EAM.

Si vllo modo est vt possit,) Manere scilicet, vel fieri vt maneat.

Sed vísne adesse me vnà dum istam conuenis?) Melius pronuntiaueris, si renitente & improbante hoc vultu dicere acceperis Philippum: quasi nō oporteat interesse socerum. Ideò mutat sententiam Laches, & relegat eum in procurationem alterius rei.

Parare Nutricem para.) Pro, quære.

ACTVS QVINTI SCENA I.

Iambici quadrati catalectici & acatalectici. Trochaici catalectici misti.

BACCHIS meretrix. LACHES.

NON hoc de nihilo est, quòd Laches nunc me conuentam esse expetit:
Nec pol me multum fallit, quin quod suspicor, sit quod velit.
L. Videndum est ne minus propter iram hāc impetrem quàm possiem:
Aut nequid faciam plus, quod pòst me minus fecisse satius sit.
Aggrediar. Bacchis salue. B. salue Laches. L. credo ædepol te
Nonnihil mirari Bacchis, quid sit quapropter te huc foras puerum euocare iussi.
B. Ego pol quoque etiam timida sum: quum venit mihi in mentem quæ sim: (Iambici quadrati catalect.)
Ne nomen * mihi quæstus obstet apud te: nam mores facilè tutor. (Aliàs, meo quæstui.)

L. Si vera dicis, nihil tibi pericli est à me mulier: nam
Iam ea ætate sum, vt non sit peccato mihi ignosci æquũ:
Quo magis omnes res cautius, ne temerè faciã, accuro.
Nam si id nunc facis, facturáve es, bonas quod par est fa
cere: inscitum
Offerre iniuriam tibi me immerenti, iniquum est.
B. Est magna ecastor gratia, de istac re, quam tibi habeã:
Nam qui post factam iniuriam se expurget, parum mihi
prosit:
Sed quid istuc est? L. meum receptas filium ad te Pam-
philum. B. ah. Trochaici cat.
L. Sine dicam: vxorem hanc prius quàm duxit, vostrum
amorem pertuli:
Mane, nondum etiam dixi id quod volui: hic nunc vxo-
rem habet:
Quære alium tibi amicum firmiorem, dum tempus con-
sulendi est.
Nam neque ille hoc animo erit ætatem: neque pol tu ea-
dem istac ætate.
B. Quis id ait? L. socrus. B. méne? L. teipsam: & fi-
liam abduxit suam: Iãbicus acata.
Puerúmque ob eam rem clàm voluit, qui natus est, ex-
tinguere. Trochaici catalectici
B. Aliud si scirẽ, quî firmare meã apud vos possem fidem
Sanctius quàm iusiurandum, id pollicerer tibi Laches,
Me segregatum habuisse, vxorẽ vt duxit, à me Pamphilũ.
L. Lepida es: sed scin' quid volo potius sodes facias? Iãbicus acata.
B. quid vis, cedó.
L. Eas ad mulieres huc intrò, atq; istuc iusiurãdum idem Trochaici
Polliceare illis: exple animum his: téque hoc crimine catalectici
expedi.
B. Faciam: quòd pol si esset alia ex hoc quæstu, haud fa-
ceret, scio:

Vt de tali caūsa nuptæ mulieri se ostenderet.
Sed esse falsa fama nolo gnatum suspectum tuum:
Nec leuiorem vobis,quibus est minimè æquum, videriet
Immeritò: nam meritus de me est, quòd queam, illi vt commodem.
L. Facilem,beneuolúmq; lingua tua iam tibi me reddidit:
Nam non sunt solæ arbitratæ hæ:ego quoque hoc etiam credidi.
Nunc quū ego te esse præter nostram opinionē comperi,
Fac eadem vt sis porrò:nostra vtere amicitia,vt voles.
Iambici tetra. acatalectici — Aliter si facias: sed reprimam me, ne ægrè quicquam ex me audias.
Verùm te hoc moneo vnum:qualis sim amicus,aut quid possiem,
Potius quàm inimicus, periculum facias. B. faciam sedulò.

NON HOC de nihilo est,) Rarus vitæ color in hac locutione miscetur à poeta. Nā meretrix loquitur & senex: & quod est mirabilius,bona meretrix,mitis senex:vt intelligas laborasse Terentiū,vt & à lege comicorum recederet,& in actu tantùm consuetudinē retineret. Non hoc de nihilo est,) Debet mirari meretrix,quū ad senem ducitur: debet timere,quum ad patrem:debet suspicari aliquid cuius amator iam maritus est. Non hoc de nihilo) Coniecturalis causa est, Recipis Pamphilum:non Recipio.

Nec pol me multū fallit,quin quod suspicor) Ordo & sensus hic est,Nec pol me multum fallit, quin quod velit, hoc sit quod suspicor. vel, quin quod suspicor,sit hoc quod velit. Ordo,Quin quod velit,sit quod suspicor. Nec pol me multum fallit,) Non me fallit,quo minus id sit,quòd me vocat,quod suspicor.

Ne minus propter iram) Quia non erat verisimile bonum esse patrem meretrici interturbanti : reddit rationem senex cur agat mitius: ne videatur personæ modus non esse seruatus.

Videndū est — Videndum est) Prouidendum,cauendum.

Impetrare / Patrare — Impetrem) Perficiam. dictum à patrando:cuius rei difficultas ob tarditatem complendarum nuptiarum, etiam ad alia negotia quæ sunt ardua,verbum hoc commodauit, ac dedit.

Sit — Quod pòst me minus fecisse satius sit.) Satisfaciendo minuisse. Quod pòst me minus fecisse satius sit.) Si SIT pro videatur acceperis, erit sensus, Ne quid faciam plus, quod pòst,dum pœniteat me,videatur satius minus fecisse. Si SIT pro erit acceperis, erit sensus, Vidēdum est ne quid plus faciam:quod quum fecero,postea satius sit me non fecisse & satisfacere. Aut certe duas res significat , quibus inter vtrunque temperandum esse demōstrat: vt per illud suprà,lenitatem tenendam:per
Minus fecisse — hoc infrà,authoritatem defendendam esse commoneat. An Minus fecisse,pro pœ-

nitere:sic enim veteres dicebant, Nolo factum,& nolo factum: quum alicuius rei eos pœnitebat. Sit.) Modo SIT pro Videatur posuit. Nolo factum Nolo factum

Aggrediar. Bacchis salue.) Bene Aggrediar, quasi rem arduam,& incongruam seni. vel aggrediar, vt meretricem circumueniam. Virgilius, Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis. Bacchis salue.) Non ita meretrici obsequitur senex: quanquam vult adimere timorem personæ suæ. Aggredi

Credo ædepol te nonnihil mirari) Ipsum prooemium mollius & lenius est: vt ostendat se non iurgaturum senex.

Quid sit) Deest REI: vt sit, Quid sie rei.

Ego pol quoque etiam timida sum,) παρέλκον tertium. Vt, Multa quoque & bello passus. Et obsequenter posuit non solum se mirari, sed etiam pauere. Ego pol quoque etiam timida sum,) Bene Etiam: vt hoc dicat, non solum miror, sed etiam timeo. Et noue, Timida sum, pro timeo. Etiam Timida sum

Ne nomen mihi quæstus) Id est nomē quod inest meo quæstui. Nomen quæstui obstet) Quem exerceo scilicet. Et deest, QVOD EST. Ne nomen mihi quæstus) Id est quòd meretrix sum. Legitur &, Nomen meo quæstui obstet.

Si vera dicis,) Interrogabo scilicet.

Non sit) Non videatur. Non sit

Iam ea ætate sum, vt non sit peccato mihi ignosci æquum:) Quia ipse non do veniam. an quia iam mihi peccanti non danda est? Et est ordo, Vt non sit mihi æquum peccato ignosci. Necessaria igitur ambiguitas. aut enim SIT pro videatur. aut Peccato, pro peccatorū. aut Peccato mihi, pro peccanti mihi. aut Peccato meo. aut deest IN: vt sit, in peccato.

Cautius, ne temerè faciam.) Seniliter additum pòst, Cautius, ne temere faciam.

Facturáve es.) Etiam, si non facies.

Inscitum) Me scilicet, si iniuriā faciam. Inscitum) Inelegans, non bonum. Et bene non dixit Durum, aut quid tale, sed Inscitum: quo verbo maxime mulieres, & meretrices vtuntur. Scitum enim dicunt quod placet: Inscitum quod displicet. vt, Per ecastor scitus puer natus est è Pamphilo. Hoc tale est quod dixit INSCITVM ex abundanti: quale est apud Virgilium, -nec pòst arma vlla rebelles AEneadæ referent. Reddere iniuriam Scitum Inscitum

Offerre iniuriam) Offerimus iniuriam non merenti: Reddimus ei qui meretur. Offerre iniuriam

Est magna ecastor gratia, de istac re, quam tibi habeam:) Imitatur hic & senile, & fœmineum tardiloquium. Suffecerat enim, Ago gratias.

Nam qui post factam iniuriam se expurget,) Sic in Adelphis ait, Indignum te esse iniuria hac, indignis quum egomet sim acceptus modis.

Parum mihi prosit.) Si sic accipiatur, vt scriptum est, λιτότης est, aut ταπείνωσις. & ita intelligendum, quasi dixerit, Multum mihi nocuerit, imò me euerterit.

Sed quid istuc est?) Nunc demum ad rem redit.

Meum receptas filium) Intēsio criminis. Et non Recipis, sed Receptas. Et ne diceret, Quid tua? MEVM FILIVM. Meum receptas filium) Propositio accusatoria est. & breuiter proposuit crimen, quod postea dilatatur. Et frequētatiuo vsus est verbo, quòd non raro, sed frequenter receptet. Meum receptas filium ad te) Status coniecturalis, quæ coniectura diluitur per ἀτέχνον πίστιν, id est iusiurandum, ac tormenta seruorum. Receptare

Ah.) Quòd falsum est reclamauit meretrix statim: & voluit contradicere, si permitteret senex. Ah

Sine dicam:) Virgilius, -sine me hæc haud mollia fatu, Sublatis aperire dolis.

Vxorem hanc prius quàm duxit,) Hanc quasi molestam, & quæ hæc nolit pati.

Vxorem hanc prius quàm) A persona sua, Prius quàm hanc duxit, vestrum amo-

rem pertuli.Et quia multum diúque amauerit,Pertuli dixit,quæ est longi temporis significatio. Hanc prius quàm duxit,) Ante rem:à præteritis & antè actis.

Vestrum amorem pertuli.) ἀποσιώπησις vt in Heautontim. At næ illud haud inultum,si viuo,ferent. Nō iam,nō tute cohibes? Vestrū)Non,ipsius Pamphili. Ergo blande & honorifice.non enim illius amorem,& tuum quæstum: sed,amorem vestrum.nihil potuit dici familiarius. PERTVLI autem, quantam vim patientiæ habet,quantúmque ponderis,ne lædi mereatur vlterius?

Pertuli

Nondum etiam dixi id quod volui:) Apparet senem tarde, & longe loquentem interpellari vultu responsuræ meretricis: quum ille sibi silentium præberi velit. Sic Virgilius Latinum inducit dicentem, -fine me hæc haud mollia fatu, Sublatis aperire dolis:simul hæc animo hauri. Et ad postremum de Turno,Vt primùm fari potuit,sic incipit ore.

Mane,nodum etiam) ἀποσιώπησις tertia.

Hic nunc vxorem habet.) Cum denuntiatione pronuntiandum est : quasi dicat, Alia res est.

Quære alium tibi amicum firmiorē,) Magna moralitas in denuntiatione,magna proprietas. sic enim dicimus,Quære tibi. Virgilius, Quærat sibi fœdera Turnus.

Quære tibi

Firmior

Quære alium tibi amicum firmiorem,) Firmiorem pro firmo. non enim firmum concedit esse Pamphilum: quem vult intelligi deceptorem esse Bacchidis, non iam amatorem stabilem. Quære alium tibi amicum firmiorem,) Oratorie senex quasi consulit meretrici,quam vocauerat incusandam. Quære alium) A præsentibus & à futuris. Amicum firmiorem,) Callide senex,quasi iam non Pamphilo consulat,sed Bacchidi,Quære alium,dixit.

Dum tēpus consulendi est.) Sensus,Dum ætas in flore posita est, facies vendibilis etiam nunc est.Et est ordo,Dum tempus est consulendi tibi.& bis subaudiendum est TIBI.

AEtatem

Nam neq; ille hoc animo erit ætatem:) AEtatē,pro,tā diu quàm longa est ætas.

Neque pol tu eadem istac ætate.) χῦμα λόγω πολλά.prius Ætatem aduerbium, & posterius nomen.

Quis id ait?)Non interrogatio,sed firma negatio est. Quis id ait?)Quū dicat senex,Meū receptas filiū:mirū est illam dicere,Quis id ait? Sed ab accusatore testimonium quærit.Et bene AIT,quasi vanū.sic enim dicimus,ait,aio, de rebus nugatoriis. Quis id ait?) Moraliter meretrix missa fecit omnia quæ in mediū senex contulit:& soli intentioni, Meum receptas filium ad te Pamphilum:quis id ait? respondit.

Ait

Socrus.) Terribiliter,quasi quæ maxime sciat,& quæ maxime doleat.Ergo & oculis & labris pronuntiandum est.

Et filiam abduxit suam:) Addidit ad personam testis,& facta:quia minus idoneū videbatur, socrum dixisse de pellice. & simul ostendit quantopere hoc animaduertendum sit,ex quo tantæ turbæ sint cōcitatæ. Abduxit suam:) Abduxit, propric. Accersi enim dicitur ad maritum:Abduci à marito ad diuortiū.Sic Virgilius,Et gremiis abducere pactas.

Accersitur vxor

Abducitur

Pucrúmque ob eam rem) Hoc sic pronuntiat senex,quasi qui dicat, Ecce quarū rerum tu causa.Et hæc oratio de iis est,quibus ostendimus nos posse grauiter accusare,sed nolle.

Apud vos possem fidem) Bene VOS: quia & Hic dicit,& Socrus.

Aliud si scirem,qui firmare) Mire,dum quærit quo firmet fidem,fidem sibi acquisiuit atque ascripsit.

Sanctius quàm iusiurandum) Bene dum aliud agit,etiā personā commēdat. nam non est lenis,quæ iureiurando nihil sanctius sciat. Sanctius) Firmius.

Sanctius

Me segregatum habuisse,) Bono significato vsa est:quasi ipsa hæc fecerit.Et bene Segregatum:non enim disiunctum aut repudiatum proprie diceret.

Vxorem vt duxit,) Vt,aduerbium est temporis,pro Ex quo. Vt

Lepida es.) Senex cum meretrice loquens, eo potius nomine laudauit eam quo meretrices solent laudari,quàm quo matresfamilias.sic & suprà,quum inscitum se diceret,rationem habuit, quæ esset cum qua loqueretur.

Sed scin' quid volo potius) Hinc deliberatiua incipit.

Sodes) Si audes, si vis. Sodes

Eas ad mulieres huc intro,) Non dixit ad socrum & ad vxorem,terribilia nomina & inimica meretrici:sed quod facile est,Ad mulieres.Sic alibi,Mulier mulieri congruit.Et ne longe videretur,addidit,Huc intro.

Atque istuc iusiurandum) Id est quod tu mihi pollicebaris.

Exple animum his,téque hoc crimine expedi.) Explere,pro Exinanire,Terétianum est.Expedire dicitur, qui pedem retentum liberat. Exple animum) Quòd illis prosis. Explere animum his Expedire se

Quòd pol si esset alia ex hoc quæstu,) Vigilanter poeta, ne non verisimile videretur,id vllam fecisse meretricem,ipse lectorem præuenit.& sic ferè in omnibus Terentius,quæ minus peruulgata sunt,quǽque abhorrent à consuetudine,agit.

Vt de tali causa) Id est amore mariti eius & pellicatu.

Nuptæ mulieri se ostenderet.) Plus dixit,quàm, Nuptam alloqueretur. Ostendere se nuptæ

Sed esse falsa fama nolo gnatum) Bene,quo sit gratiosior, non propter se dicit, quod facit, facere.

Nec leuiorem vobis,) Quid Leuiorem an minus charum: vt contrà grauis intelligitur.Virgilius, Ferit ense grauem Tymbreus Osirim.Grauis etiam molestus intelligitur.vt Sallustius,Grauiore bello qui prohibituri venerant socii,frigere. Grauis etiam languidus.Virgilius, -vbi aut morbo grauis, aut iam segnior annis Deficit,abde domo. Nec leuiorem) Vt contrà,grauis,honore dignus & charus. Leuis Grauis

Quibus est minime æquum,) Parentibus scilicet.

Immerito:) bona exceptio.hoe enim & cauere nobis,& præstare aliis possumus. Immerito:) nam Meritus est de me.παρόμοιον.

Nam meritus de me est quòd queam, illi vt commodem.) Et hoc artificiose Terentius,ne vel meretricem dure à Pamphilo segregaret. Quòd queam,illi vt commodé.) Sic in Andria,Magis id adeò mihi vt incommodet,q̃ vt obsequatur gnató.

Facilem,beneuolúmque lingua tua) Facilem ad peccatum,Beneuolum ad iracundiam retulit. Lingua tua) Consuetudine magis,quàm ratione dicit,Tua lingua.ergo pro homine ipso. Lingua tua iam) Subdistingue Iam:vt appareat,Si lingua tua iam,quanto magis facta? Facilis Beneuolus Lingua

Nam non sunt solæ arbitratæ hæ:) Nunc fatetur se quoque accusatorem fuisse: nunc verò beneuolum factum. Hæ:) Cum ἀποστροφῆ.

Ego quoque hoc etiam credidi.) Quoque & Etiam superuacue posita sunt: sed hic confirmationem ostendunt.

Præter nostram opinionem) Pro Contra. Præter nostram opinionem) Hoc est innoxiam. Præter

Fac eadem vt sis porró:) Hoe est perseuera purgata esse.vult enim & de futuro cautum esse:vt suprà, Nam si id facis,facturáve es.

Nostra vtere amicitia,) Non iam Amore, sed Amicitia.

Aliter si facias.) ἀποσιώπησις.

Ne ægrè quicquam ex me audias.) Vtrū AEgrè pro Male: an AEgrè pro Inuita?

Verum hoc te moneo vnum:) Hæc figura oratoria, παραίνεσις dicitur.

Qualis sim amicus,aut quid possiē,) In secūda ratione Sallust.ad Iugurthā, Nam vim magis,quàm beneuolentiam eius,experiri mallē. Qualis sim amicus,aut quid possiem,) Hoc genus comminationis minus habet amaritudinis, sed plurimum grauitatis.

ACTVS QVINTI SCENA II.
Iambici quadrati catalectici.
PHIDIPPVS. LACHES. BACCHIS.

NIHIL apud me tibi defieri patiar, quin quod opus sit,
Dimeter cat. Benignè præbeatur.
Octonarii cat. Sed quũ tu satura, atq; ebria eris, puer vt satur sit, facito.
L. Noster socer video venit: puero nutricem adduxit.
Phidippe, Bacchis deierat persanctè. P. hæcine ea est? L. hæc est.
P. Nec pol istæ metuunt deos: neque has respicere deos opinor.
B. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,
Licet. hæc res hîc agitur, Pãphilo me facere vt redeat vxor,
Oportet: quod si perficio, non pœnitet me famæ:
Solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
L. Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falsò
Nobis, in re ipsa inuenimus. porrò hãc nunc experiamur.
Nam si compererit crimini tua se falsò vxor credidisse,
Missam iram faciet. sin autẽ est ob eam rẽ iratus gnatus,
Quòd peperit vxor clàm, id leue est: citò ab eo hæc ira abscedet.
Profectò in hac rẽ nihil mali est, quod sit dissidio dignũ.
P. Velim quidem hercle. L. exquire: adest, quod satis sit faciet. B. faciam.
P. Quid istæc mihi narras? an quia non tute ipse audisti dudum,
De hac re animus meus vt sit Laches? illis modò exple animum.
L. Quæso ædepol Bacchis, quod mihi es pollicita, tutẽ vt serues.
B. Ob eam rem vín' vt ego introeam? L. i, atque exple animum his, vt credant.
B. Eo: etsi scio pol his fore meũ cõspectũ inuisum hodie:

Nam nuptā meretrici hoſtis eſt, à viro vbi ſegregatā eſt.
L. At hæ amicæ erunt, vbi quamobrē adueneris, reſciſcēt.
P. At eaſdē amicas fore tibi promitto, rem vbi cognorint:
Nam illas errore, & te ſimul ſuſpicione exolues.
B. Perii, pudet Philumenæ: ſequimini me intrò huc ābæ.
L. Quid eſt quod mihi malim, quàm quod huic intelligo
euenire:
Vt gratiam ineat ſine ſuo diſpendio, & mihi vnà proſit?
Nam ſi eſt, vt hæc nunc Pamphilū verè ab ſe ſegregarit:
Scit ſibi nobilitatem ex eo, & rē natam, & gloriam eſſe:
Referétq; gratiam ei: vnáq; nos ſibi opera amicos iunget.

NIHIL apud me tibi defieri patiar,) Verba nutricis fuiſſe poeta demonſtrat, petentis ordine longo quæ ſibi præbēda ſint. vnde quaſi tædio ſingulorum, generaliter hæc reſpondit. Nihil apud me tibi defieri patiar,) Apud me dixit, pro Apud eum, vbi futura es. Defieri patiar,) Noluit dicere Deeſſe: ſed Defieri dixit. vt id quod minus vſitatum eſt, magis delectet auditum. Defieri

Benignè præbeatur.) Benignè, largé. hoc enim eſt gratius, non ſolum præbere, ſed benigne præbere. Benigne præbere

Sed quum tu ſatura, atque ebria eris,) Hoc eſt in nutricibus non ſolum non turpe, ſed etiam neceſſarium. Et, Hic ſatur, & hæc ſatura fecit. Satur

Noſter ſocer video venit:) Noſter, blandictis dictum eſt. Virgilius, Noſter eris. Et magis hoc conſuetudine dictum eſt, quàm integritate. Aut certe ordo eſt, Noſter ſocer venit: & deinde, video. Aut deeſt VT: vt ſit, Vt video. Noſter

Deierat) Deos iurat. vt, Maria omnia iuro. Aut valde iurat. Bacchis deierat) Si correpte, Deierat, deos iurat. ſi producte, valde iurat. Et bene ſenem iratum præoccupauit, dicēdo, Deierat ſancté: ne confligeret cum meretrice, & fieret fabula longior. Deiero

Hæcine ea eſt?) Imitanda irati contēplatio: quaſi dicat, Hæc eſt, quam vxori Pamphilus anteponit?

Nec pol iſtæ metuunt deos:) Hoc argumentum eſt non illam vera iurare. Sanctum, ait, iuſiurādum eſt, aut metu religioſo, aut ſuppliciis ſacrilegorum. At verò nec religioſæ ſunt meretrices, inquit, nec dant pœnas: quippe quæ à diis contemnantur. Tale eſt apud Virgiliū de violato Luco, qui vindicatus non eſt, Nouimus & qui te, tranſuerſa tuentibus hirquis: Et quo, ſed faciles nymphæ riſere, ſacello.

Neque has reſpicere deos opinor.) Et inferiores ſunt, inquit, quàm in quas dii vindicent. Neque has reſpicere deos. Nec merentur vt diis pœnas referant, quia nec curæ diis eſſe dignæ ſunt. Et eſt ἀμφιβολία quæ ſenſu manifeſta eſt. Reſpiciunt illas dii

Ancillas dedo:) Repudiato iureiurando ad aliud tranſit firmius documentum.

Quolibet cruciatu per me exquire, licet.) Per me, hoc eſt, me permittēte: vt quod per legem tibi non licet, per me liceat. Per me ergo, me authore & permittente. Per me

Hæc res hîc agitur,) Aut ſic intelligendum eſt, quaſi dicat, Hoc agebamus quum tu aduenires. aut cum aſſeueratione pronuntiandum eſt: vt ſit RES veritas: quaſi dicat, Hîc non verba ſunt, ſed res agitur. Hæc res hîc agitur,) Propoſitio eorum quæ dictura eſt, hoc modo, Hæc res hîc agitur. quæ res? Pamphilo me facere, vt redeat vxor, oportet: quod ſi perficio, non pœnitet me famæ, ſolā feciſſe id, quod aliæ Res

meretrices facere fugitant. Multa Terentius fœliciter ausus est, arte fretus. nam & socrus bonas, & meretrices honesti cupidas, præterquam peruulgatum est, facit: sed tanta vigilantia causarum & rationum momēta subiungit, vt ei soli meritò videantur omnia licere. Nam hoc contra illud est, quod alibi ait commune esse iam omnibus comicis bonas matronas facere, meretrices verò malas.

Non pœnitet me famæ,) Hæc figura λιτότης dicitur. minus enim dicit quàm significat. nam, Non pœnitet me famæ: pro eo quod est, Magnam famam cupidè acquisiuerim, significat. Non pœnitet me famæ,) Ne quæreremus, qui hoc meretrici prodesse posset.

Non pœnitet me famæ

Solam fecisse) Bene Solam: ne nescisse officium meretricis poeta videretur. Solam fecisse id quod aliæ meretrices facere fugitant.) Id est reconciliasse vxorem marito.

Suspectus

Nostras mulieres suspectas fuisse) Id est in suspicione positas. Nam esse suspectas, ambiguum est. & nunc eius partem manifestam videmus.

Nobis

Nobis, in re ipsa) Nobis, aut abundat, aut cum molestia nostra significat.

Porrò

Porrò hanc nunc experiamur:) Porrò nunc, futurum tempus ostēdit. nam si iam inuenisti quid, experiaris & ea, quæ restant in reliquum tempus: quia iam de præteritis purgata est. Hanc experiamur:) Id est vtamur opera eius.

Experiamur hane

Crimen

Crimini tua se falsò vxor credidisse.) Crimen proprie dicitur id quod factum est. Cicero, Veruntamen fac. tametsi criminosum id est. Id est, falsa insimulatio est.

Crimini) Crimen nunc, pro falsa suspicione. Virgilius, Formidine crimen acerbat. Et, -sempérque odiis, sed crimine Drances Infensus iuueni Turno. Id est, & quòd eum odisse, & quòd se illi odio esse suspicaretur.

Citò ab eo hæc ira abscedet.) Bene. in duabus enim personis causa videtur esse turbarum, socrus & Pamphili.

Profectò in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum.) Moraliter, quasi quærendo & discutiendo hoc intulit. Dissidio) Diuortio.

Dissidium

Velim quidem hercle.) Vt nihil sit dignum: hoc est non peccauerit Pamphilus.

Quod satis sit, faciet.) Id est, quicquid ad plenam ducit purgationem, faciet.

Quid istæc mihi narras

Quid istæc mihi narras?) Reprehensio est quasi longorum verborum Lachetis.

An quia non tute ipse) Correptio est. nam audiuit, Manere affinitatem hanc inter nos volo. An quia nō tute ipse audisti dudum, de hac re animus meus vt sit Laches?) Vtrum quia dixit, Manere affinitatē hanc inter nos perpetuam volo: an quia apud vxorem defendit adolescentem in amore meretricis?

Illis modò exple animum.) Quasi dicat, quæ amaræ sunt & molestæ.

Quod mihi es pollicita, tute vt serues.) Id est iusiurandum apud mulieres.

Ob eam rem vin' vt ego introeam?) Vis dicit: vt ostendat in hac re cunctationem suam.

Nam nupta, meretrici hostis est,) Caute etiam hoc præstruit poeta, ne non verisimile videatur potuisse meretricē concorditer cum pellice agere. Nam nupta meretrici hostis alia, scilicet inimica.

Hostis Inimicus

At easdem amicas fore tibi) Hæ quidem senes: verum aliæ causæ sunt quæ mulieres faciunt molestas: & hæ autem spectatoribus notæ sunt ex argumento.

Et simul suspicione exolues.) Hoc est quod suprà dixit, Crimen: nos quoque suspicionem interpretati sumus. Exolues.) Expedies.

Exolues te suspicione

Pudet

Pudet Philumenæ:) Pudet duo significat: siue ille peccarit quem pudet, siue ille cuius pudet. Et familiariter Philumenæ, tanquam notæ ex Pamphilo. Pudet Philumenæ:) Conscientia communis viri & pellicatus.

Sequimini me intro huc ambæ.) Ancillis dicit, quæ sunt ἀυρὰ πρόσωπα.

Quid est quod mihi malim, quàm quod huic) Sensus hic est, Quid est quod magis optem mihi euenire, quàm quod simul proderit etiam meretrici? Quid est quod

mihi,&c.) Sic hoc ergo intulit pro nouo. Mirandum est enim euenire potuisse, vt idem & seni & patri prosit, quod meretrici. Quid est quod mihi malim,) Vt amicitia mihi & sibi prosit. Et ostendit commune sibi bonum esse.

Euenire,) Euenire, bis subaudiendum.

Vt gratiam ineat sine suo dispendio,) Recte. Difficile est enim gratiam inire sine damno.

Et mihi vnà prosit?) Mire: quia difficile est amicum sine damno acquirere. Et quia cum lucro non potuit dicere: & hoc ipsum bonum fecit, quia sine damno. Ergo velut tria sunt: vt gratiam ineat, vt sine damno, & vt mihi prosit.

Pamphilum verè ab se segregarit:) Proprie ab meretrice, segregari dicitur: ab vxore, disiungi. Segregari Disiungi

Scit sibi nobilitatem ex eo, & rē natam,) Quasi dicatur, Ecce quam amauit Pamphilus. Sed hoc sentire & dicere, patris est stulta pietate magnificantis filium. Vt, Meum gnatum rumor est amare. Et proprie Nobilitatem dixit. nam & meretrix & gladiator nobiles dici solent. Nobilis meretrix & gladiator Scit sibi) Quod nimis amat, ait Nobilitatem. Ex eo,) Vtrum ex Pamphilo? an Ex eo, ex ea re: id est, quòd segregauerit verè ab se Pamphilum? & hoc est melius. Ex eo Nam nobilis meretricis est non timere, ne alterum non inueniat. aut nobilis est, cognitam fieri etiam senibus. Rem natam,) Ex patrocinio & amicitia senis. Et rem natam,) Quia multa in eam contulit.

Gloriam) Ex facto raro in meretricibus. Et gloriam esse:) Quia defendit eum apud soceros & vxorem: & quòd marito meretrix coniugem reddit.

ACTVS QVINTI SCENA III.

Trochaici octon. catalect. Iambici quadrati catalectici.

PARMENO. BACCHIS.

DEPOL næ meam herus esse operam deputat parui pretii,
Qui ob rem nullam misit, frustra vbi totum desedi diem,
Myconium hospitē dum expecto in arcē Callidemidem:
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, vt quisq; venerat,
Accedebam: Adolescēs dic dum quæso, es tu Myconius?
Non sum. at Callidemides? non. hospitem ecquem Pamphilum
Hîc habes? omnes negabant: neque enim quenquam esse arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abii. sed quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hîc est rei?
B. Parmeno opportunè te offers: properè curre ad Pamphilum.

P. Quid eô? B. dic me orare vt veniat. P. ad te? B. imò ad Philumenam.
P. Quid rei est? B. tua quod nihil refert, percontari desinas.
P. Nihil aliud dicam? B. etiam, cognosse annulum illum Myrrhinam
Gnatæ suæ fuisse, quem ipsus mihi olim dederat. P. scio.
Tantúmne est? B. tantum: aderit continuò hæc vbi ex te audierit.
Sed cessas? P. minime equidem: nam hodie mihi potestas haud data est:
Ita cursando, atque ambulando totũ hunc contriui diẽ.
Iambici quadrati catalect. B. Quantam obtuli aduẽtu meo lætitiã Pamphilo hodie!
Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
Gnatum ei restituo, qui penè harum ipsiúsq; opera periit:
Vxorẽ, quam nũquã est ratus posthac se habiturũ, reddo:
Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exolui:
Hic adeò his rebus annulus fuit initium inueniundis.
Nam memini abhinc mẽses decẽ ferè ad me nocte prima
Confugere anhelantẽ domum, sine comite, vini plenum
Cũ hoc annulo: extimui ilico. Mi Pãphile, inquã, amâbo,
Quid exanimat' es obsecro? aut vnde annulũ istũ nactus?
Dic mihi. ille alias res agere se simulare. postquã id video,
Nescio quid suspicarier, magis cœpi instare vt dicat.
(virginem) supercst Homo se fatetur vi in via *virginem nescio quam compressisse:
(annulum) dissyllabum est Dicítque sese illi *annulum, dum luctatur, detraxisse:
Eũ hæc cognouit Myrrhina in digito modo me habẽtẽ.
Rogat vnde sit: narro omnia hæc. inde est cognitio facta
Philumenã esse cõpressam ab eo, & filiũ inde hũc natũ.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:
Etsi hoc meretrices aliæ nolũt: neq; enim est in rẽ nostrã
Vt quisquam amator nuptiis lætetur. verùm ecastor

Nunquam animū quæsti gratia ad malas adducā partes.
Ego,dū illo licitū est,vsa sum benigno,& lepido,& comi:
Incommodè mihi nuptiis euênit factum,fateor:
At pol me fecisse arbitror, ne id meritò mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda æquum est ferre.

AEDEPOL næ meam herus esse operam deputat parui pretii,) In tota hac fabula seruus piger & curiosus inducitur: neque quidquā illi euenit ex sententia sua. AEdepol næ meam) Totum à stomachante dicitur: quasi qui nunc maxime iniuriam persenserit. AEdepol næ meam) In hac scena καταστροφὴ populo exponitur. Deputat parui pretii,) Quia sic scilicet abutitur. Deputat parui eam, qui deputat eam in re nullius pretii consumendam. *Deputat operam meam parui pretii*

Frustra vbi totum desedi diem,) Deest ILLVC, vt sit, Illuc, vbi frustra totum desedi diem. Totum desedi diem,) Nota accusatiuo casu vsum esse. *Desedi totum diem*

Myconium hospitem dum expecto) Memoriter & vigilanter seruus Myconium hospitem & Callidemidem dixit: ne videretur negligentia, vel obliuione sua non inuenisse ad quem missus est. Myconium hospitem) Bene ostendit se memorem & signorum & nominum, vt videatur verè illusus quum operam dederit.

Itaque ineptus) Moraliter additum Ineptus. Et Ineptus, quasi inaptus. *Ineptus*

Adolescens dic dum quæso,) Vernaliter & comicè seipsum seruus imitatur. & est μίμησις. *Mimesis*

Es tu Myconius?) Nam vt tria mādata sunt inquirēda: tria inquisita sunt ordine.

Omnes negabant:) Bene transit à μιμητικῷ ad δογματικὸν, & συντόμως.

Neque enim quenquam esse arbitror.) Id est, non puto eum esse in mundo. *Arbitror*

Iam pudebat:) Sedere, an interrogare?

Ab nostro affine exeuntē video?) Satis moraliter inducitur seruus dicere Ab nostro affine: quū domini eius sit, nō ipsius. Sic & prius, Noster socer video venit. pro, Pamphili socer. Exeuntem video?) Doctè poeta præmonstrat locuturā personā.

Quid huic hîc est rei?) Rursus curiosus nihil sciturus est: & excursurus piger.

Parmeno opportunè te offers:) Attendendum quòd ab initio comœdiæ vsque ad finem Parmeno mittitur vt currat: & celatur, vt nesciat quod curiose desyderat.

Properè curre ad Pamphilum.) Facetè poeta inde incipientem facit, quod ille minime vult, dicendo, Curre.

Quid eò?) Id est ad Pamphilum.

Ad te?) Vide curiosum non recusare laborem, quo causam sciat. Ad te?) Non ad te conueniendam: sed domum, AD TE significat. *Ad te*

Imò ad Philumenam.) Mire tota fabula inuenit quamobrem currat Parmeno.

Quid rei est?) Totum pro persona.

Tua quod nihil refert, percontari desinas.) οἰκονομικῇ διανοίᾳ & eximiè dixit, quasi minus sit iniurium prohibere interrogare, quàm interroganti nō respondere. Et memento hanc esse cui in principio nihil celauerit Parmeno.

Nihil aliud dicam?) Vult rem per mandata colligere.

Etiam, cognosse annulum illum Myrrhinam) Etiam, aduerbiū est, vel consentientis, vel reminiscentis: sed magis reminiscentis modó. Sic Cicero, Etiam, quod penè præterii, capella quædam est mire facta. *Etiam*

Scio.) Non Audio, inquit: sed Scio.

Sed cessas?) Hoc est tardas & quiescis. vrget autem cum cursu. *Cessare*

Minime equidem:) Cesso subauditur.
Potestas haud data est:) Cessandi scilicet.
Ita cursando atque ambulando) Est enim cursus & nauigantis & equitantis.
Quantam obtuli aduentu meo) Reliqua pars argumenti per μετουσίαν narratur.

Quot attuli res — Quot commodas res attuli!) Quot, tam multas. Et more suo Attuli dixit.

Adimere curas — Quot autem ademi curas!) Sic antè, Vt metum, in quo nunc est, adimam: atque expleam animum gaudio. Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!) Hæc omnia admirantis sunt. vt Virgilius,

Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes?

Gnatum ei restituo, &c.) ἐξαρίθμησις.

Reddere, Restituere — Reddo:) Redditur nobis quod nostri cupidum est: Restituitur nobis, cuius cupidi sumus. Bene ergo Gnatum restituo, vxorem reddo.

Qua re suspect⁹ suo patri & Phidippo fuit,) Ergo nõ vnũ beneficiũ, sed tria sũt.

Exolui:) Variauit tempora, restituo, reddo, exolui.

Nam memini abhinc menses decem) Menses decem dixit, & rectè, vt de hoc peperisse demonstret.

Nocte prima — Nocte prima.) Primis partibus noctis, vel primore: vt,

Vidimus obscuris primam sub vallibus vrbem.

Confugere anhelantem) Ex his argumentis potest colligi, hunc esse qui virginem vitiauerit. Confugere anhelantem) Vide signa coniecturalia: quòd Confugere vidit, timebat: quòd Anhelantē, colluctatus fuerat: quòd Domũ, celari volebat: quòd Sine comite, pudēdum fuerat facinus: quòd Vini plenũ, temerarium: quòd Annulum habebat, partum indicat. Vides igitur his indiciis vt virginem apparet vitiatam.

Mi Pamphl. inquã amãbo — Mi Pamphile, inquam amãbo,) Hæc blandimenta sunt muliebria.

Quid exanimatus es obsecro? aut vnde annulum istum nactus?) Principalia signa vitii illati, perturbatio & annulus. Quid exanimatus es obsecro? aut vnde annulũ istum nactus?) Breuitati consulit Terentius, nã in Græca hæc aguntur, non narrantur.

Simulare — Simulare.) Fingere, ac pro vero falsum tradere. Ille alias res agere se simulare.) Id est alias res agentem se fingere. pudebat enim amicæ de alterius stupro fateri: & ei amicæ, quam tum deperibat.

Nescio quid — Nescio quid suspicarier:) Pro aliquid.

Homo se fatetur vi in via virginem nescio quam compressisse:) Bene additum Homo. Et oratorie Nescio quam. ex quo dicto omnis error est natus: nam appone nomen, & nulla fabula est. Nescio quam) Vel quia verè nesciebat: vel quia sic dicendum fuit, ne amare illam videretur.

Hæc tot propter me gaudia) Inclusit narrationem fabulæ more suo: ne hæc in futuro actu expectaremus.

Etsi hoc meretrices aliæ nolunt:) Color necessarius à verisimili. Se enim alibi dixisse, Bonas matronas facere, meretrices malas: meminit.

Ego, dum illo licitum est,) An meruerit Pamphilus.

In rem — Neque enim est in rem nostram) In rem, in vtilitatem, id est pro commodo.

Incommode mihi euẽnit — Incommodè mihi nuptiis euẽnit.) Sic dixit, quemadmodum dicimus, Ei male euẽnit, aut bene ei contigit. Incommodè mihi nuptiis euẽnit.) ἀντιστροφή. Et est ordo, Incommode mihi euẽnit ex nuptiis. & Incommode, pro incommodo. Nuptiis) Deest e x. vt sit, Ex nuptiis.

Factum, fateor:) ἀντιστροφή.

Doleo — Ne id meritò mihi eueniret.) Ergo hæc dolemus quæ meritò contingunt.

Multa ex quo fuerint cõmoda, eius) Ratio cur noua omnia fiant, & contra officiũ meretricis. Multa ex quo fuerint commoda, eius incõmoda æquum est ferre.) Hoc eo tractu vocis, & ea æquanimitate dicēdum, quale in Adelphis, -quando eum quæstum occœperis, Accipiunda & mussitanda iniuria adolescentium est.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

Iambici quadrati acatal. mistis senariis & trochaicis quadratis catalecticis.

PAMPHILVS. PARMENO. BACCHIS.

IDE mi Parmeno etiam sodes, vt mihi hæc cer
V ta, & clara attuleris:
Ne me in breue hoc coniicias tempus gaudio hoc falso frui.
PAR. Visum est. PAM. certóne? PAR. certé. PAM. deus sum, si hoc ita est. PAR. verum reperies.
PAM. Mane dum sodes: timeo ne aliud credam, atque aliud nunties.
PAR. Maneo. PAM. sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinam
Bacchidẽ annulum suum habere. PAR. factũ. PAM. eum, quem olim ei dedi,
Eáque hoc te mihi nuntiare iussit: itáne est factum? PAR. ita inquam.
PAM. Quis me est fortunatior? venustatísque adeò plenior? egóne te
Pro hoc nuntio quid donem? quid? quid? nescio. PAR. at ego scio.
PAM. Quid? PAR. nihil enim: nam neque in nuntio, nec in me ipso boni quid sit, scio. Aliàs, neq; in memetipso
PAM. Egóne qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris, Iâbi. tet. acat.
Sinã sine munere abire à me? ah nimiũ me ingratũ putas.
Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium: Senarii
Me expectat credo: adibo. B. salue Pamphile.
PAM. O Bacchis, ô mea Bacchis, seruatrix mea.
B. Bene factũ, & volupe est. PAM. factis vt credã facis:
Antiquámque adeò tuam venustatem obtines,
Vt voluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunque adueneris, Aliàs, voluntate
Iâb. quad. aca.

Semper fiet. B. at tu ecastor morem antiquum, atque ingenium obtines,
Vt vnus hominum homo te viuat nunquam quisquam blandior.
P A M. Ha ha he, túne mihi istuc? B. rectè amasti Pamphile vxorem tuam:
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, videram:
Perliberalis visa est. P A M. dic verum. B. ita me di ament Pamphile.
P A M. Dic mihi, harum rerum nunquid dixti iam patri? B. nihil. P A M. neque opus est,
Adeò mutito: placet non fieri hoc itidē, vt in comœdiis,
Aliàs, hic, Omnia omnes vbi resciscūt: hi, quos par fuerat resciscere,
Sciunt: quos non autem scire æquum est, neque resciscēt, neque scient.
B. Imò etiā hoc quî occultari posse facilius credas, dabo.
Trochaici tet. Myrrhina ita Phidippo dixit, iuriiurando meo
Se fidē habuisse, & propterea te sibi purgatum. P A M. optume est:
Speróque hanc rem esse euenturam nobis ex sententia.
P A R. Here, licétne me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?
Aut quid istuc est, quod vos agitis? P A M. non licet. P A R. tamen suspicor:
Egóne hunc ab Orco mortuum? quo pacto? P A M. nescis Parmeno
Iambic. acat. Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna me extraxeris.
P A R. Imò verò scio, neque hoc imprudens feci. P A M. ego istuc satis scio.
P A R. An temerè quicquam Parmenonem prætereat, quod facto vsus sit?

PAM. Sequere me intrò Parmeno. PAR. sequor: equidem plus hodie boni Trochaic' cat
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam. Senarius trochaicus acat.

PLAVDITE.

CALLIOPIVS RECENSVI.

IDE mi Parmeno etiam sodes, vt mihi hæc certa) Bene Hæc repetit. verum est enim, vt quod misere cupimus, id etiã tardius credamus effectum. Sic & in Heauton. Ego vereor magis.

Mane dum.) Dum, abundat. Dum

Sic te dixisse opinor,) Miro affectu inducitur vix adduci ad credendum quod gaudet Pamphilus.

Ita inquam.) Quasi, iam ante fassus, dico.

Quis me est fortunatior, venustatísque adeò plenior?) Ob beneficia Veneris. cui contrarium Inuenustus, cui contrà reciderit quod amat. Venustus Inuenustus

Quid donem? quid? quid? nescio.) μελλισμὸς. vt, Mellesmos

-pelagine venis erroribus actus, An monitu diuûm? an, quæ te fortuna fatigat, Vt tristes sine sole domos, loca turbida adires?

Nam neque in nuntio,) Magis scire vult, quàm munus accipere. Nam neque in nuntio, neque in me ipso boni quid sit, scio.) Facete agit Terentius. quanto magis Parmeno curiosus est, tanto magis nescit illa quæ cupit.

O Bacchis, ô mea Bacchis, seruatrix mea) Bene additum est, Seruatrix mea. Et Mea quod suprà dixit, amatoris est. Mea

Factis vt credã facis:) Difficile enim erat credere his rebus gaudere meretricem.

Vt voluptati obitus,) Obitus, occursus. OB enim, significat contrà. Ergo Obitus, aditus. Legitur &, Voluntate obitus. Obitus, sermo, aduentus tuus.) Inter Obitum & Aduentum hoc interest: quòd Obitus est, quem casus affert: Aduentus, quem voluntas, & destinatus locus. Obitus Ob Aduentus

Tune mihi istuc?) Quia blandimentum magis meretricium est.

Nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, viderã:) Hoc est, nunquam sic videram, vt eam nossem. Quod nossem,) Id est quod meminissem, quod scirem: ac per hoc nunquam videram. vt alibi, Non equidem istuc, quod sciam. Quod nosse

Dic verum.) Bene instãter ex meretrice quærit, quid de forma vxoris sentiat. scit enim hanc iudicem esse pulchritudinis posse: vel quòd fœmina, vel quòd æmula.

Num quid) Num aliquid. acuendum ergo Quid. Quid

Neque opus est, adeò mutito.) Vel tenui dicto.

Non fieri hoc itidem, vt in comœdiis,) Mire: quasi hæc comœdia nõ sit, sed veritas. Aut deest ALIIS. Vt in comœdiis,) Deest FIT.

Omnia omnes vbi resciscũt:) In fine enim comœdiæ nihil cuiquam celari solet.

Hic, quos par fuerat) Hic, in hac comœdia, aut in hac re.

Neque resciscẽt, neque scient.) Resciscunt ad quos pertinet: & resciscunt, qui nesciunt: Sciunt, qui negligunt. Et resciscimus ex alio: Scimus etiã per nostram opinationem. Rescire, est recognoscere, & vix inuenire quod quis nescierit. Scire Rescire

Here, licét ne me scire ex te,) Ridicule instat scire, ignoraturus Parmeno.

Egóne hunc ab Orco mortuũ?) Verba sunt cogitantis. ideo & ὑπερβατικῶς loquitur.

Nescis Parmeno) Addidit stimulos curiositati eius.

Imò verò scio, neque hoc imprudens feci.) Rectè. paruum enim beneficii meritum, si ab imprudente præstitum videatur.

Temere

Temerè quicquam Parmenonem prætereat) Quòd interdum non temerè prætereat quod habet faciendi necessitatem. Temerè quicquam Parmenonem prætereat) Sibiipsi hoc dicit,& se nominat:vt, Degenerémque Neoptolemum narrare memento. Et, Age nũc:Phormioné,qui volet,lacéssito. Temerè quicquam) Verum hoc dicit, Non temerè, neque per imprudentiam geritur quicquid vtile est. an hoc dicit, Nihil potest transire temerè, quod vtile factu est, quin gratiam sui habeat? An hoc dicit, An quicquam Pamphilus prætereat temerè: ita vt non remuneret bonum factum Parmenonij, quod sibi vtile fuerit? Et conuenit hoc dictum meretrici abeunti.

Imprudens
Antitheton

Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam.) Quia non conuenit seruo scienti rectè facere, bene addidit imprudenti sibi euenisse, vt benefaceret: quod prudens nunquam fecerit. Imprudens quàm sciens) ἀντίθετον secundum. nam imprudentem scienti reddit, non prudentem.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Phormio	parasitus.	Geta	seruus.
Chremes	senex.	Sophrona	nutrix.
Demipho	senex.	Dorio	leno
Phædria	adolescens.	Hegio	aduocatus.
Antipho	adolescens.	Cratinus	aduocatus.
Dauus	seruus.	Crito	aduocatus.
		Nausistrata	matrona.

C. SVLPITII APOLLINARIS IN PHORMIONEM PERIOCHA.

CHREMETIS frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clàm habebat Lemni vxorem & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem vnicè
Gnatum fidicinam. mater è Lemno aduenit
Athenas: moritur. virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Quum amaret, opera parasiti vxorem accipit.
Pater & Chremes reuersi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, vt illam coniugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

DONATI PROLEGOMENA IN PHORMIONEM TERENTII.

HANC Comœdiam, manifestum est prius ab Apollodoro sub alio nomine, hoc est ἐπιδικαζόμενον Græcè scriptam esse, quàm Latinè à Terentio Phormioné. Quamobrem nulla dubitatio est, hanc solam esse cui nomen poeta mutauerit: & errare eos qui in hac Phormioné parasitum putant à formula

litis, quam intenderit, nominatū: quū Græca lingua fiscus sparteus & stramen nauticū sic dicatur: à cuius rei vel capacitate, vel vilitate etiam ab Apollodoro parasitus Phormionis nomine nuncupatur. Hæc igitur proprie tota motoria est, & in affectibus constituta penè maioribus, quàm comicus stylus posceret: nisi quòd arte poetæ omnia moderata sunt. Primas in ea partes, vt ipse poeta professus est, tenet Phormio: secundas Geta: tertias Demipho: subinde cæteri, prout cuiusque actus ostendit. Prologus Phormionis nimis concitatus est, adeò vt ipse semetveluti reprehendat ob hanc ipsam peruicaciam, & simul argumentum suæ purgationis inducat. Atque in ea quū & Protasis, & Epitasis, & Catastrophe magni moliminis & negotii sint: ita variis leporibus asperguntur, vt etiam rerum tristium grauitatem poeta lepidus comica serenitate tranquillet. Hæc acta est ludis Megalēsibus, Lucio Cornelio Merula AEdili Curuli, & L. Posthumio Albino: agentibus L. Cassio Attilio, & L. Ambiuio: modos faciēte Flacco Claudii filio tibiis serranis, totáq; deuerbiis facetissimis, & gestū desyderantibus scenicum, & suauissimis ornata canticis fuit. Editáque est quarto loco, M. Valerio, & C. Fānio coss. Persona etiam in huius protasi non vna est, sed duæ: quarū altera extra argumentum posita est, cui narratur fabula: altera in argumento quæ narrat fabulam. Argumentū quoque non simplicis negotii habet: nec vnius adolescentis, vt in Hecyra: sed duorum, vt in cæteris fabulis. Scire autē conuenit vno die transigi Phormionem: non vt Heautontimorumenon duobus. Prologus correpte ἀπὸ τῦ πρόλογοι dicitur, non producte ἀπὸ τῦ πρωτολογεῖν. nam officium prologi ante actionem quidem rei semper est: verūtamen & post principium fabulæ inducitur, vt apud Plautum in Milite glorioso: & apud cæteros magnæ authoritatis veteres poetas.

ARGVMENTVM.

Q VVM Chremes Demiphonis frater adscito sibi ad fallaciam nomine, quo Stilphonem se dici fecerat, duas eodem tempore habuisset vxores, Athenis diuitem, pauperem Lemni: ex diuite sustulit filiū, qui dictus est Phædria: ex paupere furtim suscepit atque educauit filiā, Phaniū nomine, eámque consilio cū fratre habito destinauit filio eius Antiphoni vxorem dare. Quibus complacitis, vno tempore profecti Athenis senes, Demipho in Ciliciam, Chremes Lemnum ad accersendam filiam, quæ iam illinc cum matre nauigauerat, occasionē dederunt amandi adolescentibus. Nam statim Phædria Citharistriam sub lenone cœpit ardere: Antipho illam filiampatrui Phanium

desponsatam sibi, nesciens nescientem, mox vt Athenas venit, nec patrem reperit falsa duplici eius nomine, matrem mortuam dum lamentatur, adamauit: consilióque & opera parasiti, secundum leges Atheniensium, quasi sibi cognata esset, tãquam in iure victus & velut coactus, eam accepit vxorem per absentiam patris. Qui quum aduenisset, & vellet eam expellere: primò confutatur per impudentiam parasiti. pòst cum suo fratre sic decipitur, vt dum eam credit ab Antiphone posse disiungi, eam parasitus ipse ducat vxorem: & det ducturo x x x minas præsenteis dotis puellæ nomine, quas Phormio acceptas Phædriæ dedit: ille lenoni ad Citharistriam redimendam. Quibus gestis tandẽ Chremes agnoscit filiam suam coniunctam esse fratris filio. Quare dum mutato consilio x x x minas à Phormione per rixam conatur exigere: per eundem proditus vxori suæ Nausistratæ est: & factus libidinis reus, non antè veniam meruit à matrefamiliâs, quàm & x x x minarum, & amoris Citharistriæ veniam dedisset filio. Primus actus est in colloquio Daui & Getæ: per quos discit populus argumentum. Secundi actus tenor continet aduentum senis turbulẽtum, & eiusdem iurgium aduersus Getam & Phædriam. Tertio actui attribuitur litigium senis & Phormionis: tum consultatio cum aduocatis. tum Antiphonis in scenam reditus: colloquiúmque cum Geta. tum lenonis & Phædriæ colluctatio. tum adhortatio Getæ de inueniẽdo argento ad redimendam Phædriæ Citharistriam. Quartum actum ista concelebrant: aduentus Chremetis, eiusdémque cum fratre deliberatio per errorem de eiicienda Phanio. Getæ verba de fallendis senibus. Antiphonis oratio apud semetipsum de amore tractantis. Getæ rursus cum senibus callida, & mox cum Antiphone de eadem causa simplex disputatio: senum inter se colloquium de expulsione mulieris. & ad extremum verba Chremetis agnoscentis nutricem, ac per eam filiam suam cum Antiphone coniunctam. In quinto actu per Demiphonis errorem Phormio accipit argentum dotis nomine: & conuenitur Nausistrata vt exire domo compellat Phanium. nuntiatur Antiphoni & Phormioni per Getam, Phanium à patre agnitam, permissámque vt vxor habeatur. quæ quum ita nupta sit, exposcitur argẽtum à Phormione per rixam senum: à quibus ille oppressus, rem omnem aperit Nausistratæ. ad quod primum irata, vt in tali re vxor, mox lenitur in fine fabulæ: & tutissimum à patris iracundia præstat Phædriam.

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTHVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDIL. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI, TIBIIS IMPARIBVS. TOTA GRAECA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS, FACTA QVARTO, C. FANNIO, M. VALERIO COSS.

PROLOGVS.

POSTQVAM poeta vetus poetam non poteſt
Retrahere à ſtudio, & trãſdere hominẽ in otiũ:
Maledictis deterrere ne ſcribat, parat.
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & ſcriptura leui:
Quia nuſquam ſcripſit inſanum adoleſcentulum, Aliàs, fecit
Ceruam videre, fugere, & ſectari canes.
Et eam plorare, orare vt ſubueniat ſibi.
Quòd ſi intelligeret, quum ſtetit olim noua,
Actoris opera magis ſtetiſſe, quàm ſua:
Minus multò audacter, quàm nunc lædit, læderet:
Et magis placerent, quas feciſſet fabulas.
Nunc ſiquis eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet:
Vetus ſi poeta non laceſſiſſet prior,
Nullum inuenire prologum potuiſſet nouus
Quem diceret, niſi haberet cui malediceret:
Is ſibi reſponſum hoc habeat: in medio omnibus
Palmam eſſe poſitam, qui artem tractant muſicam.
Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtuduit reiicere:
Hic reſpondere voluit, non laceſſere.
Benedictis ſi certaſſet, audiſſet bene:
Quod ad ipſo allatum eſt, ſibi eſſe id rellatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,

Peccandi quum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attēdite. Adporto nouam,
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant:
Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
Aliàs, geretur Parasitus, per quem res *agetur maximé.
Voluntas vestra si ad poetam accesserit,
Date operam: adeste æquo animo per silentium:
Ne simili vtamur fortuna, atque vsi sumus,
Quum per tumultum noster grex motus loco est.
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitásque vestra adiutans, atque æquanimitas.

POSTQVAM poeta vetus poetá non potest) Hoc initium à destructione personæ aduersarii sumitur, coniunctum cum insinuatione personæ
Postquam Terentianæ. Postquam poeta vetus poetá non potest) Nota Postquam apud veteres non præterito modò, sed etiá præsenti tēpori adiungi. Vt, Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit. Quanquam sunt qui Postquam simpliciter
Vetus poeta pro Quoniam accipi velint. Postquá poeta vetus) Qui iam diu est, non qui iam diu fuit. Ergo vt vinum, vetus: non vetus, vt Ennius. Postquam poeta vetus poetam) Iocunda repetitio: vt, Diua deam. &, Notos pueri puer indue vultus. Postquam poeta vetus poetam non potest) ἀντίθετον primum per σύλληψιν primam, ita vt extrinsecus nouum audiri poetam oporteat.

Retrahere à studio,) Sic loquitur, quasi rē scenicam magis lædere voluerit Luscius, quàm Terentium.

Transdere Translatum Transdere) Transdere veteres sonátius, quod nos lenius dicimus Tradere: vt Tralatum, nos Translatum è contrario. Et transdere hominem) Comice & venuste inseruit Hominem: vt,

Leuibus huic hamis consertam, auróque trilicem
Loricam: quam Demoleo detraxerat ipse
Victor, apud rapidum Simoenta sub Ilio altos
Donat habere viro, decus, & tutamen in armis.

Maledictis deterrere) Sensus hic est, Ipse se, inquit, aduersarius fatetur victū, qui à rebus exclusus, ad verba delapsus est. Maledictis deterrere) Deest Eum. vt,
Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam Connubio iungam stabili.

Frequētatinū verbum Qui ita dictitat,) Impudentiam ostendit per frequentatiuum verbum.

Dictito Quas antehac fecit fabulas,) Et hic lentum accusatorem facit, qui præterita ingerat, & de quibus iam sit indicatum in melius.

Tenui esse oratione, & scriptura leui:) Imperitum inducit criminatorē, qui hoc obiiciat, quod proprium debet esse comici styli. Reuera autem hoc deterior Menandro Terētius iudicabatur, quòd minus sublimi oratione vteretur. quod ipsum nunc purgat, dicens in tragœdia altiora transire posse.

Quia nusquam insanum scripsit adolescētulum,) Ideo videmur leues, tenuésque inquit: quia non in comœdia prodigia facta sunt, & tragœdias concitanimus. Et callide hic non solú errorē reprehendētis, sed etiá imperitè scripsisse ipsum ostendit

Luſcium Lauinium. Scripſit) Legitur & fecit. Adoleſcentulum,) Vt comicam perſonam oſtenderet, artificioſe imminuit adoleſcentulum, quò magis perſona à ſublimitate diſcederet.

Ceruam videre,fugere,& ſectaricanes.) Hic affectus à comœdiis remouendus eſt. Ceruam videre,fugere,& ſectari canes.) Ambiguitas per accuſatiuum caſum, perſeuerans vſque ad vltimum de induſtria, vt etiam ipſa perplexitas odioſa ſit.

Et eam plorare,orare, vt ſubueniat ſibi.) Hæc omnis τερίστασις tragica eſt: & ideo in comœdia vitioſe inducitur.

Quum ſtetit olim noua,)Bene hoc poſitum eſt.potuit enim reſponderi,Cur igitur ſtetit,& non exacta eſt à populo? Quum ſtetit olim noua,) Recte Olim:quaſi dicat, Quũ adhuc Terẽtius nõ ſcriberet,penuria meliorũ eſt probata. Deinde quòd ait Noua,hoc ſignificat, omnia carmina nouitate ipſa commendari, etiamſi nullius momenti ſint. Stetit olim noua

Actoris opera magis ſtetiſſe,) Vna opera & ſuffragium ſcenicorum comparat, & lædit aduerſarium.

Minus multo audacter,)Noue dictũ,Minus multo audacter:vt cum dicamus not, minus audacter. Minus multo audacter

Nunc ſiquis eſt qui hoc dicat, aut ſic cogitet:) Omne quod in mentem venit,aut cogitamus,aut dicimus.vt Virgilius, -& mihi iam multi crudele canebant Artificis ſcelus,& taciti ventura videbant.Hic ſenſus eſt,Nunc ſiquis eſt,qui hoc dicat,aut cenſeat, Improbus eſt Terentius qui omnes prologus de maledictis facit: habeat is hoc reſponſum ſibi,aduerſarium coegiſſe qui prouocauerit. Nam quid faceret Terentius,quum de palma artis muſicæ certandum videat eſſe ſibi?

Laceſſiſſet prior,) Aut Laceſſiſſet abundat,aut Prior. Laceſſit prior

Nullum inuenire prologum) Prologũ modò,non hominẽ,ſed verba ſignificat. Prologus

Nouus) Hic quod ſuprà prætermiſit,veteri ſuppoſuit nouum.

Niſi haberet cui malediceret:) Mire haberet:quaſi dubium non ſit maledicendum eſſe Luſcio.

Is ſibi reſponſum hoc habeat,) Huic rei per qualitatem reſpondet, aduerſarium cogere, vt ſic agar.

In medio omnibus palmam eſſe poſitam) Senſus hic eſt, Inueniret,inquit: ſed maluit,quum de palma certãdũ ſit,aduerſario reſpondere lædenti.Verum oratorie manifeſta ſoluere non curauit,hoc eſt,nullum inuenire prologum potuiſſe Terentium. & hoc enim obiiciendum fuit omnibus & nouis,& veteribus poetis. Palmam pro cauſa certaminis poſuit,Et ideo non eſt mirandum,ſi pugnant quibus cauſa certaminis præſto eſt. Palma

Qui artem tractant muſicam.)Virgilius, -nec quicquid vbique eſt Gentis Dardaniæ magnum quæ ſparſa per orbem.Et τεριφρασικῶς pro qui comœdiat ſcribunt. Muſicam artẽ tractare

Ille ad famem hunc ab ſtudio) Hic maxime incipit ſoluere quod ſibi ſuperius ipſe propoſuit. Ille ad famem hunc ab ſtudio) Nunc quid eſt,inquit,poetam vituperare,niſi ad famem reiicere? nam poetæ probi ſuas vendebant fabulas & harũ prætiis alebantur. Ille ad famem hunc ab ſtudio) Cur laceſſitus reſpondes? certamen eſt,inquit. Ab ſtudio ſtuduit) Vetuſte:vt,Luſerat ludum,& pugnam pugnauit. Studio ſtuduit

Benedictis ſi certaſſet,) Quia ſuprà dixit In medio omnibus palmam eſſe poſitã. quaſi dicat,quicquid in certamen venerit, in eo vincendos æmulos eſſe. Si certaſſet,) Certaſſet ἀντὶ τοῦ prouocaſſet: ab eo quod præcedit,id quod ſequitur.Virgilius, -necte certaſſe priorem Pœniteat. Certare

Audiſſet bene:) Bene audire,eſt bene dici,laudari. Bene audire

Quod ab ipſo allatum eſt,) Id eſt maledictum. Quod ab ipſo allatum eſt,ſibi eſſe id rellatũ putet.) Prouerbiale eſt, Quod dedit,recepit.Et geminauit L: vt Relliquias Danãum. Allatum

De illo iam finem faciam dicundi mihi,) ἀπὸ τῆς ἐπιτάσεως τοῦ λέγοντος. Dicandi mihi, peccādi quum ipse de se finē non facit.) Et Mihi, & De se proprie positum est: & præterea ἀμφιβολία.

Peccare

Peccandi) Maledicendi. Peccandi quum ipse de se finem) Prius inquit, Ego de illo finem faciam, quàm ipse de se. An prius dicendi ego faciā, quàm ille peccandi finem?

Non facit

NON FACIT, pro non faciat: vt, Mirum ni ego me turpiter hodie dabo.

Nunc quid velim, animū attendite.) Deest, QVAERITIS. vt sit, Nunc quid velim, quæritis? animum attendite.

Noua fabula

Apporto nouam,) Nouam, latinam dicit.

Terentius reprehenditur

Epidicazomenon quam vocant comœdiam) Hic manifeste errat Terentius. nam hæc fabula quam trāstulit, Epidicazomene dicta est à puella de qua iudicium est: quū sit alia Epidicazomenos eiusdem Apollodori. Debuit ergo dicere Epidicazomenen Græci.

Phormion

Latini Phormionem nominant:) φόρμιον tegiculum dicunt Græci quo insternitur pauimentum: vnde Phormio correpta prima syllaba apud Apollodorum est. Non ergo à formula, vt quidam putant, dictum est. Ergo inde parasitus vilissimæ conditionis homo, nomen accepit.

Primæ partes

Quia primas partes qui aget,) Primas nunc, maximas. ad actorem enim retulit. Cicero, Sæpe illum qui est secundarum aut tertiarum partium.

Phormio parasitus,) Si à formula esset nomē comœdiæ, primam produceremus syllabam: si à Phormione, corripere debemus.

Maxime

Per quem res agetur maxime.) Quia primæ partes etiam aliud significant. non ergo nunc primum actum dicit, sed summas partes. Et bene MAXIME: quia & per alios.

Voluntas vestra accessit ad poetam

Voluntas vestra si ad poetam accesserit, date operam.) Si voluntas accesserit: pro, si faueritis. Noue sic Voluntatem, pro fauore posuit.

Fauor in comœdia

Adeste æquo animo) Fauor in comœdia silentium spectatoris est. Recte ergo addidit PER SILENTIVM. AEquo animo) Nunc propositio est.

Ne simili vtamur fortuna atque vsi sumus,) Ne populum læderet, fortunā maluit accusare.

Quum per tumultum noster) Apparet Hecyram ante Phormionem actam esse: cui contigit id quod queritur, populum subaccusans.

Loco motus

Noster grex motus loco est:) Locus, est distributio temporum, quæ cuique in spectaculum venturo attribuuntur ab AEdilibus. Vnde loco motus dicitur, qui suas horas non obtinuerit inter præcedentes & consecuturos. Ergo proprie. Sic & Cicero, Loco ille motus est, quum est ex vrbe pulsus.

Virtus

Quem actoris virtus) Vbique laudat actorem. est enim poetæ vtile. Quem actoris virtus) Qui exclusus toties, animum non abiecerit, sed perseuerauerit agere. ideo virtus.

Restituit locum,) Bene repetiuit locum, vt ἀμφιβολίαν vitaret: ne QVEM TVMVLTVM dicere videretur.

Bonitas

Æquanimitas

Bonitásque vestra adiutans, atque æquanimitas.) Bonitas in omnibus generaliter rebus est: AEquanimitas in spectādo. An bonitas in probādis his quæ bona sunt, AEquanimitas in ignoscendis vitiis atque delictis? An ταυτολογία est? An bonitas circa omnes: AEquanimitas circa Terentium? Bonitásque vestra) Ne totum actori tribuēs, nihil populo præter culpam reliquisse videretur, honoris causa hoc addidit.

Adiutare

Adiutans,) Sic veteres dicere maluerunt quàm Adiuuans.

ACTVS PRIMI SCENA I.

DAVVS seruus.

A MICVS summus meus,& popularis Geta
Heri ad me venit:erat ei de ratiuncula
Iam pridem apud me relliquum pauxillulum
Nummorum:id vt conficerem.confeci:adfero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem:ei credo munus hoc corraditur.
QVAM INIQVE comparatum est,hi qui minus habent,
Vt semper aliquid addant diuitioribus!
Quod ille vnciatim vix de demenso suo
Suum defrudans genium comparsit miser,
Id illa vniuersum abripiet:haud existimans
Quanto labore partum.porrò autem Geta
Ferietur alio munere,vbi hera pepererit:
Porrò alio autem,vbi erit puero natalis dies:
Vbi initiabunt,omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittundi: sed videón' Getam?

A MICVS summus meus,& popularis) Quod in omnibus ferè comœdiis,in quibus perplexa argumenta sunt,fieri solet:id in hac quoque Terentius seruat: vt προτατικὸν πρόσωπον, id est personam extra argumentum,inducat:cui dum ob hoc ipsum,quod veluti aliena tota fabula est, gesta res narratur: discat populus textum ex continentia rerum,sitque instructus ad cætera. Amicus summus meus,& popularis Geta) In hac scena,quæ docendi atque instruendi spectatoris causa inducitur,mire extrinsecus lepóres facetiæque cernuntur,& sales comici.Id enim est artis poeticæ, vt quú narrationi argumenti detur opera:iam tamen res agi, & comœdia spectari videatur. Amicus summus meus,& popularis Geta) Insinuatio personæ eius quæ inducitur ad audiendum.Et vide seruum ostendi Dauum: & non ostendi cuius seruus sit. Amicus summus meus,) Causa cur in scenam procedat Dauus. Amicus) A voluntate. Popularis) A fortuna. Popularis,eiusdem conditionis gentísque. Sallustius,Popularis sui sceleris. Et popularis,populo amatus.& popularis ciuis. & popularis humilis.& popularis vilis, è populóque factus: vt siquis dicat sordidum,popularem ciuem. Amicus summus meus,) Dauus extra duas familias inducitur,quæ in hac sunt fabula,alienus,ac per hoc ignarus, cui narret Geta argumentum. Popularis

Heri ad me venit:) Propter cognationem E & I literarum, non dubitauerunt antiqui & here & heri dicere,& mane & mani,& vespere & vesperi. E& I cognat. Hera,heri Mane,mani Vespere

Ná,ſubtractú

Erat ei de ratiuncula) Deeſt NAM: ſed mire ſubtractum eſt. Erat ei de ratiuncula) Opportuna diminutio in Re ſeruili, Ratiuncula, & Pauxillulú. Erat ei de ratiuncula) Moraliter intulit, ERAT EI. magis enim facetum & comicum eſt, quum ἀσυνδέτως infertur, quàm ſi diceret, Nam erat ei.

Iam pridem apud me relliquum) De argumento ſumitur cauſa colloquii. Nam debui, inquit, Getæ: & ille me exigit, vt numeretur domino ob nuptias factas.

Pauxillulum
Eclipſis.
Facta pecunia
Conficere pecuniam

Pauxillulú) Quartus gradus diminutionis, paulú, paululum, pauxillú, pauxillulum.

Id vt conficerem.) ἔλλειψις prima. Et Conficerem proprie. nam fieri pecunia dicebatur. Salluſtius. Quæ pecunia ad Hiſpanienſe bellum Metello facta erat. Conficerem.) Quia in promptu non erat.

Confeci: affero.) Bene: quaſi reddendi moræ non habere cauſa fuerit.

Alumnus

Nam herilem filium) τρόφιμον Græci dicunt. atque haud ſcio, an Latini quoque alumnum dicere poterant, niſi hoc mallent. Nam herilem filium eius duxiſſe audio vxorem:) Mire ſe applicat argumento.

Funera
Epexegeſis
Credo
Corrado

Ei credo munus hoc corraditur.) Mire: Heri quidé fuerunt nuptiæ, ſed adhuc munus corraditur: quia in nuptiis etiam ſeptimus dies inſtaurationem voti habet, vt in funere nonus dies, quo parentalia concluduntur. Ei credo) Vxori ſcilicet. Munus hoc corraditur.) HOC, pecuniæ ſcilicet, munus erit. & eſt figura ἐπεξήγησις. Credo) Pro vere ſcio. Et ei, an vxori, an abſolute: vt ſit, ei rei? Corraditur) Apta in verbo difficultas. vt in Adelphis, Minas decem corradet alicunde. &, Corraſi omnia.

Comparatum
Diuitior

Quam iniquè comparatum eſt,) Miro ἰδιωτισμῷ morem pro lege conqueritur. Comparatum) Conſtitutum eſt lege. Et HI QVI MINVS HABENT, & DIVITIORIBVS dixit: ne diceret, ſerui dominis: vult enim latius patêre quod dicit: & generalem eſſe ſententiam. Quàm iniquè comparatum eſt, hi qui minus habent,) Garrulos ſeruos & ſententioſos amat Comœdia: triſtes & parce loquentes Tragœdia. Vt ſemper aliquid addant) Mire non Dent, ſed Addant. & non, Aliquando: ſed, Semper. Diuitioribus!) Pro, minus pauperibus.

Quod ille) Docte ad ſingularem numerum tranſit à plurali. Quod ille) Redit ad Getam.

Vnciatim
Aſſis
Vncia
Libella
Vix

Vnciatim) Sic veteres, Multa vnciatim. Cú expéſa pecunia ferretur more veterú, non vt nunc, annumeraretur: Aſſis, libra erat: eiúſque partes, vnciæ. Rurſus vnciæ vni9 duodecima pars, libella dicebatur. Merito ergo, nó per ſingulos ſeſtertios, neq; per ſingulos denarios, neq; per ſingulos aſſes: ſed id quod ὑπερβολικῶς minimú fuit, per ſingulas vncias, vnciatim dixit. Et Cicero, Ecquis Volcatio, ſi ſua ſponte veniſſet, libellam vnam dediſſet? Vnciatim) Vix potuit & vnciatim, & cito conflari peculium. vt multa pauxillatim, & cito fiunt maxima. Merito ergo additum eſt VIX. Sed quid ſi & Vnciatim, & Vix, & tamen de lucro dedit? DE DEMENSO ſuo, inquit. Quid ſi ex abundanti? SVVM DEFRVDANS GENIVM. Deinde, non Acquiſiuit, ſed, COMPARSIT. Et ad poſtremum, MISER: vt iniquitas conſuetudinis, complorationе finiretur.

Demenſum

De demenſo ſuo,) Serui quaternos modios accipiebant frumenti in menſem: & id demenſum dicebatur. & verum à menſe, an à metiendo, incertum eſt.

Genialia curare

Suum defrudans genium,) Vt contrà, Genialia curare dicitur, qui viuit lautius.

Id illa) Nupta ſcilicet.

Vniuerſum abripiet,) Contra illud quod Vnciatim dixerat. Vniuerſum abripiet,) Magna virtus penè in ſingulis ſyllabis: contra illud quod ait ille, ILLA retulit. contra Vnciatim, Vix & De demenſo ſuo, VNIVERSVM. Contra id quod ait, Munus corraditur, ABRIPIET. Contra, Suum defrudans genium, & Comparſit miſer, Haud exiſtimans quanto labore partum.

Exiſtimo

Haud exſtimans) Haud exiſtimans, vel intelligens, vel recogitans, ac reputans. Haud exiſtimans) Pro, æſtimans. Salluſtius, Si Quirites pacem exiſtimaretis.

Quanto labore partum.) Hoc sic pronuntiandum est, quasi nunc ei venerit in mentem sæpius passurum Getam, quod semel tolerare grauissimum iudicauerit. Quanto labore) Vt, Relliquias Troia ex ardente receptas. Partum.) Proprie dicitur Partum, de eo quod labore quæsitum est: quia nullus partus sine dolore est ac labore. Partum

Porrò autem Geta ferietur) Ad paupertatem retulit Ferietur. nam & damnum, plaga: & res, sanguis noster dicitur. Ferietur alio munere,) Significanter, non Fungetur munere, sed Ferietur, dixit. Ferietur alio munere,) Ex consuetudine, Ferietur. Nam & plagam, damnum: & sumptum, sanguinem nostrum dicimus. Ferietur Plaga Sanguis

Vbi hera pepererit:) Quæ suprà ILLA dicta est.

Porrò alio autem) Et ALIO quod dicit, pro multis pronuntiandum est. Alius pro multis

Vbi erit puero natalis dies:) Cum adiectione temporis, cuiuslibet natalis dies melius dicitur: vt natalis locus, & natale astrum. sed Virgilius seruiens personæ rusticæ, Meus est natalis Iola, inquit: nec addidit, Dies. Natalis locus, vel dies

Vbi initiabunt,) Hoc vultuose pronuntiandum. Vbi initiabunt,) Vt quidam, cibo & potu: vt quidam, sacris. Vbi initiabunt,) Legitur apud Varronẽ, initiari pueros Eduliæ, & Poticæ, & Cubæ, diuis edendi & potandi & cubandi: vbi primùm à lacte & à cunis transierunt. quod Virgilius, Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est. hoc adnotauit Probus. Sed Terentius Apollodorum sequitur: apud quem legitur in insula Samothracum à certo tempore pueros initiari more Atheniensiũ: quod, vt in Palliata, probandum est magis. Vbi initiabunt,) Hoc sic inferendum est: non quasi hoc solum sit, sed quasi defatigatus sit enumerando occasiones dandorum munerum. Initiari Edulia dea Potica dea Cuba dea

Omne hoc mater auferet:) Hoc retulit ad offerentis irrisionem, qui putat se puero dare. Mater auferet:) An nutrix? an vera mater?

Puer causa erit mittundi.) Proprie dixit Mittundi, de muneribus. Mittere munera

Sed videón' Getam?) Locuturum ostendit Getam. Sed videón' Getam?) Apparet poetam nihil putasse amplius addendum ad insinuandam populo personã Daui: & ideo iam induxit exeuntem Getam, vt sit causa commutandæ orationis.

ACTVS PRIMI SCENA II.

GETA seruus. DAVVS.

SI QVIS me quæret rufus. D. præstò est, desine. G. oh, Senarii.
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe, hem,
Lectum est, conueniet numerus quantum debui.
G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim vt nunc sunt mores, adeò res redit,
Siquis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. egóne! nescis quo in metu, &
Quanto in periculo sim. D. quid istuc est? G. scies: Aliàs, simus
Modò vt tacere possis. D. abi sis insciens:

Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris,
Verere verba ei credere, vbi quid mihi lucri eſt
Te fallere? G. ergo auſculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis noſtri Daue fratrem maiorem Chremem
Noſtin'? D. quidni? G. quid eius gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. euenit ſenibus ambobus ſimul,
Iter illi in Lemnum vt eſſet, noſtro in Ciliciam
Ad hoſpitem antiquum: is ſenem per epiſtolas
Pellexit, modo non MONTEIS AVRI POLLICENS.
D. Cui tanta erat res, & ſupererat? G. deſinas:
Sic eſt ingenium. D. oh, regem me eſſe oportuit.
Aliàs, hic G. Abeuntes ambo * hinc tum ſenes, me filiis
Relinquunt quaſi magiſtrum. D. ô Geta, prouinciam
Cepiſti duram. G. mihi vſu venit hoc, ſcio:
Memini relinqui me, deo irato meo.
Cœpi aduerſari primò. quid verbis opus eſt?
Seni fidelis dum ſum, ſcapulas perdidi.
D. Venere in mentem iſtæc mihi: nam quæ inſcitia eſt
ADVORSVM ſtimulum calces? G. cœpi his omnia
Facere, obſequi quæ vellent. D. ſciſti VTI FORO.
G. Noſter mali nihil quicquam primò. hic Phædria
Continuò quandam nactus eſt puellulam
Aliàs, perditus Cithariſtriam: hanc amare cœpit * perditè.
Ea ſeruiebat lenoni impuriſſimo:
Neque quod daretur quicquam, id curarant patres.
Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere & reducere:
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
Aliàs, ilico In quo hæc diſcebat ludo, ex aduorſum ei * loco
Tonſtrina erat quædam: hic ſolebamus ferè
Plerunque eam opperiri, dum inde iret domum,
Aliàs, illi Interea dum ſedemus * illic, interuenit

Adolescens quidam lachrumans: nos mirarier.
Rogamus quid sit: Nunquam æquè, inquit, ac modò,
Paupertas mihi onus visum est, & miserum, & graue.
Modò quandam vidi virginem hîc viciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex aduorso: neque illi beneuolens,
Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,
Quisquam aderat, qui adiutaret funus. miseritum est.
Virgo ipsa facie egregia: quid verbis opus est?
Commôrat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Voltisne eamus visere? alius, Censeo:
Eamus, duc nos sodes. Imus. venimus.
Videmus: virgo pulchra, & quò magis diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lachrumæ, vestitus turpis: vt ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodò
Satis, inquit, scita est: noster verò. D. iam scio:
Amare cœpit. G. scín' quàm? quò euadat, vide.
Postridie ad anum rectà pergit: obsecrat
Vt sibi eius faciat copiam. illa enim se negat:
Neque eum æquum ait facere. illam ciuem esse Atticam
Bonam, bonis prognatam. si vxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
D. Non si redisset pater, ei veniam daret?
G. Illéne indotatam virginem, atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?
G. Quid fiat! est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui (illum di omnes perduint)
D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, dedit:

Lex est,vt orbæ,qui sint genere proximi,
Eis nubant:& illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam,& tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimulabo virginis:
Ad iudices veniemus:qui fuerit pater,
Quæ mater,quî cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam:quod erit mihi bonum,atque commodum.
Quum tu horum nihil refelles : vincam scilicet.
Pater aderit:mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem nostra erit. D. iocularem audaciam.
G. Persuasit homini,factum est:ventum est:vincimur:
Duxit. D.quid narras? G.hoc quod audis. D.ô Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle.vnum hoc scio:
Quod fors feret,feremus æquo animo. D. placet:
Hem istuc viri est officiũ. G. in me omnis spes est mihi.
D. Laudo. G.ad precatorem abeam credo,qui mihi
Aliàs,amitte Sic oret: Nunc * omitte quæso hunc:cæterum
Post hac si quicquam, nihil precor:tantum modo
Non addas. vbi ego hinc abiero,vel occidito.
D. Quid ille pædagogus,qui Citharistriam?
Quid rei gerit? G. sic tenuiter. D.non multum habet
Aliàs,præter Quod det fortasse. G. imò nihil, * nisi spem meram.
D. Pater eius rediit,an non? G.nõdum. D.quid? senem
Quoad expectatis vestrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modo,
Et ad portitores esse delatam:hanc petam.
D. Nunquid Geta aliud me vis? G. vt bene sit tibi.
Puer heus:nemon' huc prodit? cape,da hoc Dorcio.

QVIS ME quæret rufus.) Mire Poeta desyderatum Getæ ostendit Dauum. Si quis me quærer rufus.) De ipso loquitur,à quo reddi sibi debitum sperat. Si quis me quæret rufus.) ἀποσιώπησις secundâ. nam appa ret plura dicturum fuisse.

Præsto est,desine.) Tertia persona de se loquens vsus est:quia ille nominatiuum prætulit.

Conabar At ego obuiã conabar tibi Daue.) Conabar,absolute.an ἔλλειψις est,vt desit, I R RI

Et est aduerbium loci OBVIAM. Obuiam

Accipe:) Præuenit petitionem, dicendo Accipe: & hoc cum gestu offerentis dicitur. Et hoc est quod ait, Confeci, affero.

Lectum est,) Absolute. nam non dicit quid: vtrum debitum, an argentum lectū. Lectum est Lucilius, Lecti omnes. Atticon hoc est. Lectum est, conueniet numerus) Ordinem seruauit. prius enim qualitas, deinde numerus pecuniæ spectari solet. Lectum est, conueniet numerus quantum debui.) Quippe tribus modis debitum pecuniarium soluitur: pensione, Accipe. spectatione, Lectum est. numero, Conueniet numerus quantum debui. Lectum est,) Lectum, bonum, vel splendidum. Vt, -arma Serestus Lecta refert humeris. Quanuis quidam putant Lecta, ab eo quod est lego, dictū. Quantum debui.) Pro, debitum tibi à me est.

Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.) Amat quòd reddiderit pecuniam: Agit gratias, quòd diligenter. Et quare? vtrum quia condictum non fefellerit? an quia lectum attulerit, & numero congruenti? Et rectè dixit: nam redditio debiti hoc agit, vt etiam gratias agamus. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.) Hoc pro gratiarum actione ponitur: & ostenditur verè necessariam fuisse pecuniam. Non neglexisse) In Andria, Et id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam. Nō neglexisse habeo gratiā

Præsertim vt nūc sunt mores:) Sic & illud dictū est, -nanq; hoc tempore Obsequium amicos, veritas odium parit. Quia consuetudinis imago est, vituperare præsentia.

Adeò res redit,) Figurate, pro Ita loqueris, Adeò res redit, dixit. Et propriè redisse res dicitur, quū aliquid peius expectatione contigit. Adeò res redit

Siquis quid reddit, magna habenda est gratia.) Id est, etsi rem non magnam, tamen magna habēda est gratia: hoc enim significat QVID REDDIT. Siquis quid reddit,) Qui hoc interrogatiue pronuntiauerit, parum belle explicat conceptā sententiam. Habenda est gratia,) Deest, ET.

Sed quid tu es tristis?) Hic admonemur omnem ab initio sermonem Getæ, quasi satagentis & anxii pronuntiare, accommodatis præsertim ad vultum verbis. nam &, Siquis me quærit: &, At ego obuiam tibi conabar Daue? &, Amo te, & nō neglexisse habeo gratiam: in se quoddam cōtractioris animi occupatíque signum habent. Sed quid tu es tristis?) SED particula, transitum significat ad mentionem alterius rei. Sed

Sed quid tu es tristis? EGÓNE? NESCIS QVO IN METV,) Descensus ad argumentum ab eo sermone qui extrinsecus à poeta informatus est, iam manifestè apparet. Egóne? nescis quo in metu,) *ὑπόθεσις* comœdiæ. Nescis quo in metu, & quā to in periculo sim.) Pronuntiantis & interrogantis esse potest. Nescis quo in metu,) Duæ perturbationum bigæ sunt: à malo, vna: ex cupitis, altera. Ergo à mali bigis, præsentis temporis periculum esse dicimus, & futuri metum. Nescis quo in metu,) Pronuntiatiuè magis quàm percontatiuè efferendum est. sic enim solemus de magnis rebus dicere. Nescis quo in metu, & quanto in periculo sim.) Vix alterum sustineri potest eorum, quæ vtraque posuit nunc, & Metum & Periculum. Periculum Metus

Quid istuc est?) Fac hunc scire: & narrandi non erit locus. necessario igitur ignarus inducitur Dauus.

Modò vt tacere possis.) Vt, pro ne non. quod si est, subaudiendum est, Vide, aut quid tale. Modò vt tacere possis.) Vere argumentum est celari id, quòd Antipho non coactus, sed volens duxit vxorem. Modò vt tacere possis.) Modò, pro Tantummodo: vt, Modò Iuppiter adsit. Vt Modó

Abi sis insciens:) Nunc pro inscito posuit. vel inscientem modò stultum dicit: aliàs ignarum. Insciens

Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,) Sententiosè dixit: quasi in omnibus cre-

dendum sit seruaturum fidem esse eum, qui in pecunia seruauerit. Et hoc ideo interposuit, ne longus esset, dum suadet vt dicat: quemadmodum in aliis fabulis. Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,) Proprie locutus est de pecunia & FIDEM dicendo, & CREDERE. Nam fides, est eorum, quibus datur. Creditores dicuntur ipsi qui dant. In pecunia) A maiore ad minus. Perspexeris,) Non Inspexeris: sed Perspexeris, quod plus est, dixit.

Fides
Creditores
Inspicere
Perspicere

Verere verba ei crederet) Verba cum pronuntiatione dicit, vt ostendat multum distare inter pecuniam & verba.

Vbi quid mihi lucri est te fallere?) Ab vtili coniectura. & bene: quia seruus nihil de honesto dicit. Vbi quid) Significantius dixit, quàm si diceret, nihil.

Ergo

Ergo ausculta.) Ergo nunc velut increpatio tarde facientis est. Quia hic igitur obloquendo impediuerat narraturum, ERGO dixit. Sic Virgilius, Ergo age chare pater, ceruici imponere nostræ.

Operam tibi dico

Hanc operam tibi dico.) Auscultandi scilicet & audiendi. Hanc operam tibi dico.) Plus est dico, quàm do. Dicatur perpetuo: Datur ad tempus.

Dare alicui operam

Senis nostri Daue fratrem maiorem) Dicendo Senis, ostendit & adolescentem se dominum habere. Dicendo Nostri, ostendit esse & alienum. Dicendo Fratrem, non vnum esse monstrauit. Dicendo Maiorem, etiam minoris fecit indicium. Sic argumēti partem maximam nondum narrans, iam in ipsa interrogatione transegit. Hæc autem omnia propter populum sic aguntur. Ideo ille, Quidni dixit, ne sit opus pluribus verbis. Senis nostri Daue fratrem) Mirum compendium narrationis, quasi per interrogationem fecit, ne ex alto repeteret. Sic Virgilius, Fando aliquid, si forte tuas peruenit ad aures, Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama. Et, Nostin' hanc quam amat frater? In Eunucho.

Quidni

Quid eius gnatum Phædriam?) Non dixit, quid Phædriam: sed addidit, Eius gnatum: vt magis docere, quàm interrogare videretur. Quid eius gnatū Phædriam?) Deest, nosti.

Tanquam te

Tanquam te.) O varietas. quidni? tanquam te.

Euenit iter vt esset

Euenit senibus ambobus simul, iter) Non euenit iter: sed, euenit vt iter esset. Simul,) Vno tempore.

Simul

Illi in Lemnum vt esset,) Recte tacetur cur Chremes ierit: & dicitur cur Demipho. vtrunque pro argumento est.

Ad hospitem antiquum:) Sic Virgilius, Veteremque Anchisem agnouit amicum. Hoc autem addidit, vt esset idonea causa nauigandi seni.

Epistola
Pellexit

Senem per epistolas pellexit,) Epistolas dicēdo, ostendit eum non semel scripsisse. Pellexit,) Induxit. sic Virgilius, Pellacis Vlyssi.

Modo non montes auri pollicens.) Prouerbialis ὑπερβολὴ facta per exceptionē, aut per superlationem, aut æquam collationem. Eiusmodi est illud Demosthenis, * Modo non montes auri) Sallustius, Maria montésque polliceri cœpit. Modo non montes auri pollicēs.) More veterum: quia hospites hospitibus multa donabant.

Montes auri pollicens

Cui tanta erat res,) Cui, datiuus casus est: Domino ne tuo, inquit, pollicebatur hæc, cui tanta res erat? Cui tanta erat res,) Deest EVM. vt sit, Eum pellexit, cui tanta res erat?

Superesse

Et supererat?) Plus est Superesse, quàm Esse.

Desinas: sic est ingenium.) Necessaria est ad fabulæ ὑπόθεσιν auaritia Demiphonis: vt maiore periculo illo absente duxerit filius indotatam. nam mox dicturus est, Illéne indotatam virginem, atque ignobilem daret illi? Sic est ingenium. Præparatio bona, qua & diues, & auarus describitur Demipho, vt indotatas nuptias filii ferre nō possit. Sic est ingenium.) Recte. non enim, inquit, fortuna auarus est, sed natura. Sic est ingenium.) Omnium, an Domini? sed magis Domini.

Sic est ingenium

Oh,regem me esse oportuit.) Ostendit pauperum affectiones,qui se solos vti diuitiis scire aiunt,si eas habeant. Oh,regem me esse oportuit.) Acue ME.

Abeuntes ambo hinc tum) Hinc & hîc legitur.& est ordo,Hîc relinquunt filiis.

Filiis) Propter filios.

Relinquunt) Id est,non secum abducunt. Relinquere

Quasi magistrum.) Bene Quasi: qui non compleuit hoc ipsum,nec vult esse. Ma Quasi
gistrum.) Sic Latini:quem Græci παιδαγωγὸν appellant. Magister

O Geta, prouinciã cepisti duram.) Acquisitæ bello longe ab Italia regiones,pro- Pædagogus
uinciæ dictæ sunt,à porro vel procul & vincendo.ad quas quia Prætores cum offi Prouinciam
cio mittebantur,officia quoque prouinciæ nominantur. O Geta,prouinciã)Splen. capere
dide PROVINCIAM dixit.

Memini relinqui me, deo irato meo:) Sic Virgilius, -nec di texêre Cupentum
AEnea veniente sui.Hoc Asper. sed mihi videtur ad hoc addidisse MEO, ne esset
ἀμφίβολον, cui diceret,Irato deo. Neuius in Stalagmo,Deo meo propitio,meus ho-
mo est. Memini relinqui me,deo irato meo.) Domino dixit:an verè deo? Et be- Memini relin
ne MEO, ne esset ἀμφίβολον. Et sic dixit,Memini relinqui.vt in Andria,Memini me qui me
videre.Et,Memini me fieri paruum. Ennius.

Quid verbis opus est?) Repente infertur, Quid opus est verbis? & satis moraliter.

Seni fidelis dum sum,) Opportune Seni dixit, vt ostendat quàm stultum est,se- Fidus
ni aduersus iuuenes fidelem esse. Seni fidelis dum sum,) Fidus est amicus: Fide- Fidelis
lis est seruus.

Scapulas perdidi.) Plus est Perdidi,quàm si diceret,Dolui.Et bene retulit PERDI- Perdidi sca-
DI πρὸς τὸ FIDELIS. Fidelis enim officium est,seruare aliquid. pulas

Venere in mentem istæc mihi:) Venire in mentem,non ad recordationem tan- Venire in mẽ
tum dicitur:sed ad reputationem & intelligentiam. tem

Nam quæ inscitia est aduersum stimulum calces?) Hoc dictum & superiori perso Aduersus sti-
næ esse potest, & alteri. Aduersus stimulum calces?) παροιμία cum ἐλλείψει. deest mulũ calces
enim, iactare. Stimulum pro domino adolescente posuit. Calces?) Modo Calces: Calces
non partes plantæ,sed percussiones pedum plagásque significat. Aliter Virgilius,
Calcémque terit iam calce Diores.

Scisti vti foro.) Secundum illos negotiatores qui ante locum commercii,nõ præ- Vti foro
scribunt quanti vendant quæ aduehunt:sed secundum annonam fori quam deprehenderint ,consilium de vendendis aut non vendendis mercibus sumunt. Scisti
vti foro.) Forum pro tribus intelligitur : loco, tempore,& persona. Scisti,inquit, Forum
his vti. & est vulgare prouerbium .Sensus hic est, Scisti, inquit, quid facere te oporteret.

Primo hic Phædria.) Bene additum PRIMO: quia non perpetuo. Primo

Noster mali nihil quidquam) Quartum παρέλκον. Vt in Hecyra, Nam nemo illorum quisquam,scito,ad te venit. Noster mali nihil quidquam) Noster πρὸς ἀντι-
διαστολὴν Phædriæ:qui non noster est. Noster

Continuo quandam) Bene Continuo:quasi vix expectauerit profectionem patris. Continuo

Puellulam Citharistriam:) Istis nominibus hoc agit,vt causa amoris & ex ætate,& ex arte puellæ videretur:nam ideo puellam dixit.

Amare cœpit perditus.) Legitur & Perdite. Et Amare perdite,vtputa puellulam & Citharistriam.

Ea seruiebat lenoni) Et honeste, & cito dixit Seruiebat. Lenoni impurissimo:) Et quare non fuisset libera: & cuius fuisset ancilla: & qualis hominis fuerit,demonstrauit. Ea seruiebat lenoni impurissimo:) Magna præparatio ad rerum difficultatem imminentium : Puellula Citharistria , Auarus leno , Amator perditus, Inopia.

Id curarant patres.) Expedite dixit Patres. si enim Patrem eius tantum dixisset: id restabat, vt ei per patrui filium succurreretur. ideo dixit ambos non habuisse.

Nisi oculos pascere,) Hoc enim solum erat quod leno non venderet.

Sectari, in ludū ducere & reducere:) Bene cauillatus est & iocularitet in adolescentem, cui ætas ad sectandos philosophos apta erat. Hinc etiam philosophorum secta. Sed Sectari proprie est, vt taurus buculam, vt aries ouem. Virgilius, Trahit sua quenque voluptas. Reducere:) ... à ludo enim subauditur.

Secta
Sectari

Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.) Cum ... dixit NOS: velut magistrū excusans obsequentem ei, cui custos sit datus. & ideo addidit Otiosi. Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.) Relatio ad illud quod mox, Otiosi non erunt. Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.) Aut ad pudorem sumitur hoc pronomen in singulari numero: aut ad dignitatem. sed non potest NOS & propter Antiphonem dixisse. Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.) Apollodorus, * Operam dabamus Phædriæ.) Ille amicæ, nos illi.

In quo hæc discebat ludo,) Figurate, In quo hæc discebat ludo, est additum.

Ex aduorsum ei loco) Ei loco. legitur & ilico. Et adnotatur ex abundanti additum, vt apud veteres multa sunt. Ex aduorsum ei loco.) παρέλκον quartum.

Parelcon
Tonstrina

Tonstrina erat) Apta sedes otiosis. Tonstrina erat quædam: παρέλκον tertium, quædam.

Ferè plerūq;
Ire domum

Hic solebamus ferè plerunque) παρέλκον tertium, Ferè plerunque.

Dum inde iret domum.) Ad se scilicet. Iret domum, pro rediret, vel certe iret. παρέλκον figura.

Sedemus
Illi, pro ibi

Dum sedemus) Proprie, Sedemus: vt in tonstrina.

Illi, interuenit) Illi, pro ibi. vt Illi mea tristia facta. Et nota Illi, pro illic.

Interuenit adolescens quidam lachrumans.) Apollodorus tonsorem ipsum nuntium facit, qui dicat se nuper puellæ comam ob luctum abstulisse: quod scio mutasse Terentium, ne externis moribus spectatorem Romanum offenderet.

Nos mirarier.) Recte: mirum enim in adolescentibus lachrumæ: vt contrà, Tristisque senectus. Nos mirarier.) vt, -solam nam perfidus ille Te colere.

Rogamus quid sit:) Quid lachrumet: non, Quid sit ipse, vt stulti putant.

Nunquam æque, inquit, ac modo) Mire ostēdit semper sibi hoc visum quod dicit: sed nunquam æque.

Paupertas mihi onus visum est) Statim fit mentio paupertatis, vt sit causa fallaciæ Phormionis.

Quandam

Modo quandam vidi virginem) Bene Quandā: ne ob familiaritatē laudari videretur. Modo quandā vidi virginē) Vide sic agi, vt non tam morte mulieris, quàm solitudine pulchræ virginis moueatur affectus. Simul & ea describi, quæ matronæ futuræ magis conueniant, quàm quæ temere amanda sit. Nam hic obitus fœminæ ad comicum exitū spectat: quandoquidem plus ex eius morte securitatis, quàm molestiæ, sentiat argumentum.

Hic viciniæ
Huc viciniæ

Hic viciniæ) Aduerbium in loco est, Hic viciniæ: cuius adlocum, Huc viciniæ. Et statim proximitas insinuatur, vt sit spes & causa videndi.

Miseram,) Ab affectu: & subdistinguendum est, vt ad virginem referatur.

Lamentari mortuam.) A probitate, quæ piis attribuitur. Et Lamentari mortuam, ambiguitas, sed sensu manifesta.

Sita

Ea sita erat) Sita, pro posita. Sallustius cum adiectione m n cum prædixero positum insulæ. Et hoc ei reciprocum est. Ea sita erat ex aduerso:) Expositio paupertatis, & quàm facilè virgo videri possit.

Auxesis.

Neque notus, neque cognatus) αὔξησις fit: quia res minuitur, crescit sententia. Sallustius, Non repugnantibus modo: sed ne deditis quidem a b c m.

Neque cognatus,) ἀναφορά. Neque notus,neque cognatus,extra vnam aniculam,) Anaphora
Hæc præstruuntur:vt sis spes potiundæ virginis. Neque nosus, neque cognatus,)
Hæc descriptio paupertasis adiuuat argumentum, vt & visere audeant adolescentes
virginem,& amet Antipho.

Qui adiutaret funus.) Ipsum officium Funus dixit. Funus

Miseritum est.) Hoc est misertus sum eius . Et hic videtur ostendisse cur lachru- Miseritum est
mauerit.

Virgo ipsa facie egregia:) A forma indignatio. Virgo ipsa) Bene Ipsa:quia quæ
suprà dixit,non ad ipsam,sed ad euentum eius pertinebant.

Quid verbis opus est:) Sic dicit Terentius vbi ad effectum properat. Quid verbis opus est:

Commôrat omnes nos.) Figura συγκοπὴ,pro commouerat.Et bene Omnes:quia Syncope
res ad Antiphonem tantum spectat.

Ibi continuò Antipho,) Hic redditur nomen adolescensis. & est παρανομασία.

Volúisne eamus visere:) Vt, -populare penates Venimus. Volsísne eamus vi-
sere:) Ipse hortari inducitur,qui amaturus est.

Alius,Censeo. eamus.duc nos sodes.) Hæc omnia diuersi.Et apparet tot esse ho- Eamus visere
mines,quot per μίμησιν sunt ἀσύνδετα. Alius,Censeo.) Phædria,vel quilibet.

Imus:venimus:videmus.) ἀσύνδετον primum per βραχυλογίαν. Asyndeton

Virgo pulchra,) συντομία mirantis. Duo ingentia, & Virgo & Pulchra. Virgo
pulchra,) Bene non dixit, Videmus virginem pulchram: sed ὑπὸ τῆς καταπλήξεως,
Virgo pulchra.Illud enim frigidius:hoc concitatius.& hoc magis demonstratur δρά-
ματι,quàm relatione.

Et quò magis diceres,) Diceres,pro crederes. vt,Audacter dicito.Sæpe Plautus. Diceres

Nihil aderat adiumenti) Proprie Aderat. Adest enim id,quod adiuuat. Aderat

Capillus passus,) Singularem numerum,pro plurali posuit.Sic & alibi,Capillus pe- Passus capillus
xus,prolixus,circum caput reiectus negligenter. Passus,) Temere dispersus.Vt ma
gna pars,à Græca oratione profluxit hæc dictio. Capillus passus,nudus pes,) Face-
tius,quàm si pluraliter dixisset. Virgilius, -quibus acer Erix in prælia suetus,
Ferre manum.

Ipsa horrida:) Quasi extra ipsam sit id quod dixit,Capillus passus,nudus pes.Ta-
le est apud Virgilium,Illum autem quàuis aries sit candidus ipse, Nigra subest vdo,
cui tansũ lingua palato, Reiice.Et alibi de arbore,Tum fortes lase ramos,& brachia
tendens Huc illuc,media ipsa ingentem sustinet vmbram.Et, -domus sanie, dapi-
búsque eruentis Intus opaca,ingens:ipse arduus,altáque pulsat Sydera.

Lachrumæ,vestitus turpis:) ἀσύνδετον tertium.

Vs ni vis boni) Plus est vis boni,quàm bonum. Vt ni vis boni in ipsa inesset for Vis boni
ma,) Veteres ignem & calorem quẽdam,quasi feruorem,dixerunt Formam:& ideo Forma
fornaces,forcipes,formam & formosos:ex quibus ignis amoris exoritur.Laudãdus Fornax
est ergo Terensius proprietase seruata:qui quum formam prætulisset,subiecei EX- Forcipes
TINGVERENT. Ideo & Virgilius sic ait , At mihi sese offert vlsro meus ignis Formosus
Amyntas. In ipsa inesset forma, hæc formam exsinguerens.) Figura [illegible].aliud Ignis
enim suprà,aliud infra Forma repetita significat. In ipsa inesset forma,) Gemina- Ploce
uit præpositionem.vt alibi,In amore hæc omnia Insunt vitia. Extinguerens.)Be In ipsa inesset
ne Extinguerens:quia ab igne & calore forma dicta est.

Ille,qui illam amabat) Bene Illam: quia iam suprà insinuauit personam Cithari-
striæ. Ille,qui illam amabat) Ratio cur amauesit virginem. Citharistria

Fidicinam,) Suprà,Cisharistriam,ergo indifferenser. Fidicina

Tantummodo,sasis, inquit,scita est:) Sensus est,Laudauit tantummodo,non etiã Aposiopesis
captus est in amorem. Satis, inquit, scita) Magna laus formæ: amanti aliam, pla- tertia
cuisse. Satis, inquit, scita) Scita,bella. vt in Andria, Scitus puer est natus è Pam- Seita
philo.

Aposiopesis tertia

Noster verò.) ἀποσιώπησις tertia: quæ succurrit quotiẽs verba rebus minora sunt.

Amare cœpit.) Ille, inquit, laudauit tantum: Hic amare cœpit. Et bene Cœpit, non Amauit: vt ostendat vim amoris non parum esse: & rem quæ semel suscipi possit.

Scin' quàm?) ἀποσιώπησις, qua in narrationibus in compendium Terentius vti solet. Scin' quàm?) Amare cœpit, subauditur.

Euadat

Quò euadat, vide.) Euadat, perueniat. Nam euadere, est per obstantia peruenire.

Postridie ad anum rectà pergit:) Hoc præstruens, aniculæ suprà mentionem fecerat. Et bene memor & virginis & honestæ, non ipsam adiri facit, sed anum: neque ab ipsa peti fructum voluptatis, ex cuius persona maior desperatio nascebatur: sed à nutrice potius, per quam suaderi puellæ posse creditur quicquid libet. Postridie ad anum rectà) ἐμφατικῶς, ad anum statim: vt qui post habuerit omnia alia.

Recta

Rectà) Quia non per nuntium.

Vt sibi eius faciat copiam.) Vide vt nihil de virgine speret, qui omnia ab anicula petat.

Illa enim se negat:) Copiam facturam, subauditur.

Neque eum æquum ait facere:) Non quòd amet, sed quòd hoc petat. Neque eum) Quod peteret scilicet.

Ciuis
Bonus
Optimates

Illam ciuem esse Atticam,) Illam cum ἐμφάσει dixit: quasi dicat, quam sic contemnat. Ciuem bonam esse,) Ciuem, quòd ad iura pertinet: bonam, quòd ad ipsam. Bonam,) Non vilem: quia boni non viles sunt. vnde superlatiuus gradus Optimates facit: quia bonus melior optimus dicitur.

Bonis prognatam.) Quòd ad maiores eius.

Si vxorem velit,) Recte subiunxit, SI vxorem velit: postquam ea in virgine prætulit, quæ solent ornare nuptias.

Lege id licere facere:) Incerta distinctio est: vtrum vxorem velit lege: an lege id licere facere.

Syllepsis

Sin aliter, negat.) Et pudice Anus, & tamen illecebrose, Licere facere dixit, quod ille impudentius petit, vt sibi eius faciat copiam. Sin aliter, negat.) σύλληψις facta ex eo quod sequitur, facere.

Nescire, pro nesciebat

Noster quid ageret, nescire:) Proposita deliberatio: cuius tamen altera pars vincet. nam ductus est per absentiam patris. Quid ageret, nescire:) Pro Nesciebat. sed recte sic ait: quia subiuncturus est,

Metuere
Timere
Si, pro cum

Cupiebat & metuebat) Metuebat proprie dixit. Metuimus enim eos qui nos amant: Timemus etiam inimicos. Illam ducere cupiebat, & metuebat) Vide ambiguitatem, quam tamen sequentia tollunt.

Non si redisset pater, ei veniam daret?) Bene interrogat Dauus. hoc enim sperari si posset, nõ opus erat fraudibus Phormionis. Non si redisset.) SI pro Cũ redisset. Virgilius, Præterea si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit.

In sponsis quæri solita

Illéne indotatam virginem,) ἐμφατικῶς ILLE, de quo dixerat, Desinas, sic est ingenium: & qui propter spem lucri nauigauerat senex. Insinuandum igitur fuit: hic enim erit omne periculum fabulæ. Ex ordine Terentius prius insinuauit personam senis, vt grauiora fierent quæ dirimebant nuptias. Illéne indotatam virginem, atque ignobilem) Duo dixit: & Indotatam, & Ignobilem. Hæc enim duo principaliter petuntur, cum sint quatuor, quæ in sponsis quæruntur: forma, probitas, dos, nobilitas. Et manifestum est, cur de forma & probitate nihil dicat: quippe cum suprà magnopere ea laudauerit in puella. Virginem,) Simpliciter accipimus, Virginem: an subaudimus, QVANVIS: vt sit, Quanuis virginem?

Accipit vxorẽ filius familiæ
Aposiopesis secunda

Daret illi?) Bono affectu dixit, Daret illi? Filius enim familiæ non tam ducit vxorem, quàm à patre accipit: quippe cum patri committatur puella potius in huiusmodi conditionibus, quàm marito. Daret illi? nunquam faceret.) ἀποσιώπησις secunda. hic enim non transit ad aliud: sed instat incœpto: vt & per interrogationẽ diceret,

Daret illi? & per responsionem inferret, Nunquam faceret. Et nota NVNQVAM Nunquam
pro non, in maiorem negationis significationem poni semper. Daret illi?) Mire Dare vxorem
Daret: vt ostenderet nihil esse potestatis in filio.

Quid fit denique?) More suo Terentius, DENIQVE posuit in fine sensus & est Denique
aduerbium ordinis. Sic in Heautontimorumeno, Fodere, aut arare, aut aliquid facere denique. vt sit denique, vel deinde, vel ad postremum.

Quid fiat?) Deest, Rogitas? & est ἀποσιώπησις quarta.

Est parasitus quidam Phormio,) Phormio, non à formula: sed Phormione dici- Phormio
tur sparteo, quem nos eronem dicimus triuialiter, & pro consuetudine. Ero, eronis

Quid is fecit?) Seruatur affectus tristis, vt suprà ait, Sed quid tu es tristis?

Homo confidens:) Homo comice dictum: nam quis ignoret parasitum hominē Homo
esse? Confidens:) Hic cōfidens, pro improbo, audaci ac temerario posuit. vt, O in- Confidens
gentem confidentiam!

Qui, illum) Qui, vtinam est. vt Lucilius in secundo, Qui te Momentane malum Qui
iam cætera, perdat. Aut, Qui hoc consilium, quod dicam, dedit? Qui, illum di omnes perdiunt.) QVI aut expletiuum, aut pronomen: quo incipiens Phormionem describere, cohorruit consideratione eius: & in hanc vocem, quasi confusus erupit. hoc autem certum genus est παρενθέσεως. Quid is fecit?) Correxit interrogatione errantē: vt rediret ad nominatiuū casū QVI, vnde aberrauerat, & ILLVM dixerat.

Hoc consilium, quod dicam dedit:) Secundum quosdam ordo est, Qui hoc consilium, quod dicam, dedit.

Lex est,) Lex, vt in Palliata, recte ponitur: nam Græcorum fuit. ideo & in An- Lex
dria sic ait, Inopia, & cognatorum negligentia coacta. Lex est,) Alia narratio interponitur. & dicitur παραδιήγησις. Lex est.) A causa litis. potuit enim dici, non habes causam.

Vt orbæ, qui sint genere proximi, eis nubant:) Orba proximo nubat, Orbam pro- De orbis, At-
ximus ducat, Atticū ius est. Et est ordo, Lex est, vt orbæ eis nubant qui sint proximi. ticum ius

Et illos ducere) Bene additum: nihil enim ad rem, si ducendi necessitas nō fuisset.

Eadem hæc lex iubet.) Non duas res iubet hæc vna lex: sed puellis permittit nubere: cognatos cogit ducere. Eadem hæc lex iubet.) Bene Iubet: minorem enim vim habet ea lex, quæ aliquid permittit, quàm illa quæ aliquid iubet.

Ego te cognatum dīcam, & tibi scribam dĭcam:) A persona eius cum quo agitur. Potuit enim dici, Quid mecum est tibi? Ego te cognatum dīcam, & tibi scribam di-
cam:) ἀποστροφὴ & εἰδωλοποιΐα. Hæc narratio est quam dicit Tullius cōstitutam. Et ipse, Narratio con
Tibi vni parcam, inquit in Verrinis. repente enim transitur ad verba personarum ab stituta
earum descriptione. sed hoc ipsum ad commouendos auditores valet plurimum,
Et tibi scribam dĭcam:) A denuntiatione in personam: ne diceret, Non mihi denuntiasti. Et tibi scribam dĭcam.) Cicero, Scribitur Heraclio dĭca. Dīcam:) Suprà, ver- Dica
bum: infrà, nomen est totidem literis, diuerso accentu.

Paternum amicum me assimulabo virginis:) A persona litigantis: potuit enim opponi, Personam non habes.

Qui fuerit pater,) Qui, hic, pronomen est: infrà, quomodo significat. Qui

Quæ mater,) Virginis scilicet.

Quî cognata tibi sit,) Quî, quomodo, & qua ratione. Quî

Omnia hæc confingam:) Omnia hæc, non ex abundanti posuit: sed oratorie, qua- Omnia hæc
si tam multa. & est ἀρχαϊσμός. nam post enumerationem veteres hoc dicebant. Sallu- confingam
stius in Iugurtha, Hæc omnia præsidio adsunt.

Quod erit mihi bonum, atque commodum.) εὐφημία. Quod mihi, inquit, faustum ac fœlix erit: hoc est, cōfingere atque mentiri. Quod erit mihi bonum, atque Quod erit bo
commodum.) Totum iculariter parasitus: quippe qui Confingam dicens, non so- num atque
lum non erubuerit de falsiloquio, sed quasi præclari facinoris incœptionem etiam commodum

auspicatus sit, oménque susceperit, dicendo, Quod erit mihi bonum atque commodum. Sic enim veteres, Quod faustum fœlíxque sit, dicebant, aliquid aggressuri.

Quod faustũ fœlíxque

Refellere

Quum tu horum nihil refelles,) Hoc interrogatiue pronuntiandum est. Refelles,) Refutabis, redargues. Nam prorsus refellere, est redarguere falsitatem.

Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?) Mire ὁ συκοφάντης, quod maxime alter metueret, hoc pro ridicula re contempsit, Pater aderit: mihi paratæ lites. Exquisite autem subiectum est, quum suprà dixerit, Mihi paratæ lites: QVID MEA? Pater aderit: mihi paratæ lites:) Vt Antiphoni formidanda ista sunt, ita ridicula parasito.

Illa quidem nostra erit.) ἠθικῶς NOSTRA, quum Antiphonis tantum esse debeat.

Iocularis audacia

Iocularem audaciam.) ἀστεία κατ' ἀντίφρασιν: hoc est, minime iocularem. An quæ ex ludo & ioco in periculum veniat? Iocularem audaciam.) Deest, Audio ex te, aut, Dicis.

Persuasit homini:) Hic iam de Antiphone quæritur, cui persuasum sit.

Factum est:) Adeò audax Phormio.

Ventum est:) ἐπεξήγησις. Quo modo factum est? Ventum est: vincimur: duxit. Factum est: ventum est: vincimur: duxit.) ἀσύνδετον. vt suprà, Imus, venimus, videmus. Factum est: vẽrum est: vincimur: duxit.) Amat hoc Terentius: vt, It, lauit, redit. &, Imus, venimus, videmus. &, Funus interim procedit: sequimur: ad sepulchrum venimus. in ignem posita est. fletur. His non modo breuis & comis narratio est: sed etiam auditoris animum, ad id quod restat, intendit.

Quid narras?) Admirantis vox est, non interrogantis.

O Geta, quid te futurum est?) Sic pronuntia, quasi periturum contempleris Getã, & iam eum in certo interitu defleas. O Geta, quid te futurum est?) Scilicet qui magister relictus sis Antiphoni.

Feremus æquo animo

Nescio hercle: vnum hoc scio, quod fors feret, feremus æquo animo.) ἠθικῶς desperatione rerum fortis est seruus. & simul vigilauit poeta, ne si & hic eiularet, res tota migraret in tragœdiam. Quod fors feret, feremus æquo animo.) Hæ graues sententiæ, ex persona seruorum quũ dicuntur, ridiculæ sunt: & eo consilio interponuntur. Feremus æquo animo.) Hoc secundum seruos, qui futura contẽnunt. Et mire meritum culpæ suæ ad fortunam retulit.

Hem, istuc est viri officium.) Compendium consolationis est. quod hic libenter accepit. & ideo statim approbat.

In me omnis spes est mihi.) Quo modo? an vt strenue se defendat? an vt fugiat? an vt patiens sit plagarum?

Ad precatorem abeam credo,) Bene poeta omnia tractat, quæ in tali re tacenda seruo essent, nisi aliud posceret argumentum. Ad precatorem abeam) Sic in Heautontimorumeno, Nec tu aram tibi, nec precatorem pararis.

Mihi orat

Qui mihi sic oret:) Id est pro me oret.

Mimesis

Amitte hunc, pro dimitte

Nunc amitte quæso hunc:) μίμησις dicitur, vbi non verba modo, verum etiam gestum vocémque fingimus alienam. Nunc amitte quæso) Hoc quod nos dicimus Dimitte, antiqui etiam dicebant Amitte. Virgilius, Amissos hinc iam obliuiscere Graios. Et Sallustius, Pactione amisso Publio legato.

Post hac si quicquam, nihil precor:) Facilè impetrat, qui non omnia extorquet. Ergo ars precatoria est, mitigare præsentia, futura permittere. Simul etiam quia omnis causa in hoc est, ne videatur seruus ob impunitatem in delictis amplius peccaturus. Post hac si quicquam,) Vt solet eleganter per ὑπόθεσιν. Et simul, non si tãtundem peccauerit: sed si vel minimum. tale est & illud, Si sensero hodie quicquã in his te nuptiis fallaciæ conari. &, Si quicquam inuenies mentitum, occidito. Nihil precor:) Nihil, pro non: sed plena negatio, Nihil.

Nihil

Vbi ego hinc abiero,) Hic ostendit nullum precatorem ex animo postulare veniam seruo.

Vel occidito.) Vel,pro etiam. Occidito.) Tu tantum cædere volebas:ego dico, Vel Etiam occidito.

Quid ille pædagogus,qui Citharistriam?) Moraliter quærit, volens audire de Phædria,postquam de Antiphone cognouit: maximeque quia hæc interrogatio responsionem elicit, qua spectator instruitur ad cognoscenda cætera. Quid ille pædagogus,qui Citharistriam?) Quia dixit,Sectari,in ludum ducere & reducere: & quia Puellulā dixit:ab ætate,pædagogus est illi,ait. Quid ille pædagogus,qui Citharistriā?) Phædria scilicet, qui neque abscedit à custodia puellæ: neque illam ipse contingit. Qui Citharistriam?) ἔλλειψις. Sectatur, amat, vel quid tale subaudiendum est. — Quid pædagogus ille

Sic tenuiter.) ... sic dicendum est, cum aliquo gestu. — Sic

Non multum habet quod det fortasse.) Cum commiseratione amatoris adolescentis pronunciandum est.

Imò nihil,nisi spem meram.) Bene Spem: quia amat. nemo enim sine spe amat. Meram.)Solam. — Mera spes

Pater eius rediit,an non?) Chremes scilicet.

Nondum.) Subaudi Venit. Iam NON plena negatio est. — Non

Quid? senem quoad expectatis vestrum?) Animaduertite,Quid secundum morem quotidianum tum dici, quum fit transitus à mentione alterius rei ad alteram. Sic & suprà,Quid pædagogus ille? Quoad expectatis vestrum?) Quoad,quandiu. Et rectè locutus est: quia aduentus,finis est expectationis. — Quid — Quoad

Sed epistolam ab eo allatam esse audiui) Mire paratur inopinatus subito aduentus senis.nam ipse veniet,cuius epistolam sperat.

Et ad portitores esse delatam:) More veterum, Magistri tributorum,id est publicani,operam in portu dabant, inferendarum rerum, & efferendarum vectigal exigentes. Ad portitores) Ad eos qui in portu sunt. Et quo more hoc dixerit, vide, Attico, an Romano. — Publicani — Portitores

Nunquid Geta aliud me vis?) Absque illo argento, quo tibi à me opus fuit.

Vt bene sit tibi.) ἀρχαϊσμὸν,pro nihil. — Vt bene sit tibi

Puer heus:nemon' huc prodit?) Moralis expressio. nam eos vocat, quibus initio egrediens,dicebat,Siquis me quæret rufus.

Cape,da hoc Dorcio.) Ad κωφὸν πρόσωπον loquitur. Dorcio.) Dorcium,fœmininum nomen est, vt Planesium,Glycerium. — Dorcium

ACTVS PRIMI SCENA III.

Mista carmina: pars est trochaici, altera iambos habet catalecticos.

ANTIPHO, PHAEDRIA adolescentes II.

A DEÓN' rem rediisse,vt qui mihi consultum optimè velit esse
Phædria,patrem extimescam,vbi in mentem eius *aduenti *venit? — Aliàs,aduētus — Aliàs,aduenit
Quòd ni fuissem incogitās,ita eum expectarē vt par fuit.
P. Quid istuc est? A.rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conscius sis?
Quod vtinā ne Phormioni id suadere in mētē incidisset,

Trochaici cat. Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali.

Nō potitus essem: fuisset tū illos mihi ægrè aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. audio.

Iambici cat. A. Dum expecto, quàm mox veniat, qui adimat hāc mihi consuetudinem.

P. Aliis quia desit, quod amant, ægrè est: tibi quia superest, dolet.

Dimeter iāb. Amore abundas Antipho.

Nam tua quidem hercle certò vita hæc expetenda optandáque est:
Ita me di bene amēt, vt mihi liceat tā diu quod amo, frui:
Iam depecisci morte cupio: tu coniicito cætera,
Quid ego ex hac īopia nūc capiā, & quid tu ex istac copia.
Vt ne addā, quòd sine sumptu ingenuā, liberalē nactus es:
Quòd habes, ita vt voluisti, vxorē sine mala fama palàm
Beatus: ni vnū hoc desit, animus qui modestè istæc ferat.

Aliàs, Et *Quòd si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.

Ita plerique ingenio sumus omnes, NOSTRI NOSMET POENITET.

A. At tu mihi contrà nunc vidêre fortunatus Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis

Aliàs, recipere *Retinere, amare, amittere: ego in eū incidi infœlix locū,
Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed quid hoc est? videóne ego Getam currentem aduenire huc?
Is est ipsus: hei timeo miser, quam hic mihi nunc rem nuntiet.

A DEÓN' rem redisse, vt qui mihi consultum optume velit esse) In hac scena color vitæ est eorum qui id, quod immodice concupierint, spernunt postquam euenerit, quod apertiore sententia ostendit poeta, dicendo, Nostri nosmet pœnitet. Adeón' rem redisse,) Comparatiua qualitas in hac scena est inter Antiphonis vitam, & Phædriæ. Genus causæ demonstratiuum. Conten-

dunt autem, vter magis miser sit.

Vt qui mihi consultum optime velit esse Phædria,) Mira sententia, qua ostendit adolescentulos in peccatis neminem magis metuere, quàm eos à quibus maxime diliguntur. Simúlque inducitur rerum imminentium præstructio: in qua sic audax inducitur Phædria, vt defensur futurus sit: sic timidus Antipho, vt fugiturus sit. Vt qui mihi consultum optime velit esse Phædria, patrem extimescam,) Ferienda pronuntiatio in eo quod ait, Qui mihi consultum optime velit esse. hoc enim magis mirum est, ideo patrem timeri, quia consultum optime velit.

Vbi in mentem eius aduenti venit?) Nota, VENIRE IN MENTEM veteres non recordationis causa tantum, sed etiam recogitationis consyderationisque posuisse. Vbi in mentem eius aduenti venit?) Sic veteres genitiuo casu proferebant. In mentem eius aduenti venit?) Cicero, Fac tibi paternæ legis Aciliæ veniat in mentem. Aduenti venit?) Multipliciter declinatur, & Aduenti & aduentus. sic & in Andria, Nihil ornati, nihil tumulti. Venit?) Legitur & Aduenit. — Venit in mentē eius aduēti. Aduenti genitiuus

Incogitans,) Temerarius. Probus, Incogitans, inquit, in vsu est: at nunc eodem modo Cogitans. — Incogitans

Ita eum expectarem, vt par fuit.) Expectarem, nunc opperiter: alias sperarem. — Expectare

Quid istuc est?) Hæc interrogatio stumachosa est, extenuare volentis metum fratris. diuersa enim sentit ob diuersum amoris euentum. — Quid istuc est

Qui tam audacis facinoris mihi conscius sis?) Proprie ad terrorem, qui de facinore loquitur, Conscium dixit. Rogitas, qui tam audacis facinoris?) Bene timens inducitur Antipho, vt sit causa fugiendi. Ad hoc enim fugiet, ne ad amittendam coniugem cogatur à patre ante errorem fabulæ patefactum. — Conscius

Quod vtinam ne Phormioni) Gratissime non Phurmioni succenset, sed Phormionis inuento. Et vide vt & ipse se culpæ subtrahat. Quod vtinam.) Et familiare est initia rerum accusare eos, quos alicuius negotii pœnitet. Quod vtinam ne Phormioni) Vetus elocutio, Vtinam ne. Ennius in Medea, Vtinam ne in nemore Pelio securibus cæsa cecidisset abiegna ad terram trabes. Et NE, non accipiendum. — Vtinam ne. Ne

Neu me cupidum eò compulisset,) Bene hoc addidit ad excusationem. potuit enim dici, Non consentires. Eò compulisset,) Eò, ad vxurem ducendam. an EO in tantum? — Eo, pro In tantum

Quod mihi principium est mali.) Bene, quasi caput mali non in amore sit, sed in nuptiis.

Non potitus essem:) More hominum loquitur: credit enim ex sequenti satietate, quòd potuerit abstinere amoribus suis. Non potitus essem:) ἀνθυποφορὰ μετωμῶς. Non enim, SED POTIRI VOLVISTI, posuit: vt ille, Verùm anceps pugnæ fuerat fortuna: Fuisset. hic enim vtraque pars ponitur.

Fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies:) Quidam totum interrogatiue pronuntiant: nempe, Fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies?

At non quotidiana cura hæc angeret animum.) Quum amatorie loquatur Antipho, errant qui putant eum pœnitere sui desyderii. nam si hoc est: nec maritus firmus videbitur fore. sed hoc dicit, facilius fuisse abstinere virgine intacta, quàm ea cum qua iam consueuerit. & ideo subiungit, Dum expecto, quàm mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem.

Audio.) Audio per ἀπωσίαν dicitur modo à contenente dictū Antiphonis. Audio.) Omnia deridet Phædria, cupiens fructum amoris vel periculis adipisci. Est ergo Audio ἀρνητικῶς, pro Non audio, hoc est, nihil dicis. — Audio

Dum expecto, quàm mox veniat,) Non Quando, sed Quàm cito: quia timet.

Qui adimat hanc mihi consuetudinem.) Mire non amorem: tanquam amore carere potuerit, consuetudine non possit. Et nota proprietatē. nam Consuetudo specialiter de coitu dicitur. — Consuetudo

Aliis quia deſit,quod amant,) Magnificentius Aliis dixit,quàm ſi diceret Mihi.

Dolet
AEgrè eſt
Hypozeuxis

Tibi quia ſupereſt,dolet.) Laborauit vt oſtenderet plus eſſe Dolet, quàm AEgrè eſt.& ideo inſanum ait Antiphonem:qui in ea fortuna poſitus,quæ aduerſa & contraria eſt, idem patiatur quod miſer.& eſt figura ὑπέζευξις. Nam ad vtrunque AEgrè eſt,ſufficere potuit. Scire autem debemus & pronuntiatiue, & per interrogationem hoc ipſum pronuntiari poſſe. Tibi quia ſupereſt,) Id eſt,eo quod deſyderas,abundas. Ordo eſt, Tibi dolet,quia ſupereſt.

Amore abundas
Abundare

Amore abundas Antipho.) Sic hoc pronuntiandum, quemadmodum ſolet cum ſtomacho dici vituperanti cibum,Tu pleno vētre es. vult enim oſtendere ſatietatis hoc eſſe,non ratiocinationis quod nunc queritur Antipho. Amore abundas Antipho.) Abundare dicitur,qui ſucceſſu proſpero affluit.Lucilius libro tertio, -ille alter abundans Cum ſeptem in locum Hiſpanus r a e p. Amore abundas Antipho.) Hoc cum pronuntiatione infert.

Certò
Vita

Nam tua quidem hercle certò vita hæc expetenda) Bene Certò:quia ſuprà omnia cum ἐμφάσει dixit. Vita hæc expetenda) Vita dixit, vt oſtenderet etiam ſi non fœlicitas,ſed vita dicatur,optandam eſſe.Vita autem & mores ſignificat,& animam, & alimentum, & ſpatium viuendi: & fortunam accidentem viuentibus : vt modo. Expetenda optandáque) Proprie dixit Expetenda, optandáque. omnia enim quæ amamus,aut induſtria,aut voto proueniunt: hoc eſt,aut in nobis ſunt,aut in fortuna poſita.

Tam diu
Frui

Ita me di bene ament,vt mihi liceat) Neceſſariò iurat:quia quod dicturus eſt,ſolis amatoribus videtur eſſe credendum. Ita me di bene ament,vt mihi liceat tam diu quod amo,frui,) Opportunus locus,in quo oſtēdatur quàm magno amore ſit poſſeſſus Phædria,cui par impenditur argumentum. Tam diu quod amo,frui,) Quandiu vxore fruitur Antipho. An tam diu,δεικτικῶς Tam diu) Tantiſper,hoc eſt vel tantillo tempore. Quod amo,frui,) Deeſt Eo:vt ſit,Eo quod amo,frui.

Depeciſci

Iam depeciſci morte cupio:) Pactionem tranſigere.

Coniicito

Tu coniicito cætera,) Aut Cætera abundat:aut deeſt Per:vt ſit,Per cætera.

Quid ego ex hac inopia nunc capiam,) Infortunium ſcilicet.

Et quid tu ex iſtac copia.) Fructum ac fœlicitatem.

Paralepſis
Vt ne

Vt ne addam,) παράλειψις figura,in qua velut ex abundanti enumerantur adiecta. Vt ne addam,) σχῆμα παράλειψις. Vt ne) Quod Græci ἵνα μὴ.

Ingenua
Liberalis

Ingenuam,liberalem nactus es:) Hoc natalium:illud morum eſt. Sine ſumptu,ingenuam,liberalem nactus es:) Contra ea quæ patitur, iſta poſuit omnia. huius in amore copiam:ſuam inopiam.huius deſyderium nullo cōſtitiſſe ſumptu:ſibi à lenone fuiſſe emendam puellam.Huius ingenuam: ſuam ſeruam. huius liberalem: ſuam Cithariſtriam.hunc nactum eſſe:ſe ſectari tantum.huius vxorem: amicam ſuam.huius amorem maritalem eſſe: ſuum velut prodigi,velut ſcortatoris.

Quòd habes,ita vt voluiſti,) Voluiſti ſubdiſtinguendū eſt,& ſic legendum VXOREM.Erit enim ἐμφατικώτερον.

Vt voluiſti,vxorem) Bona præparatio vxoris futuræ.

Modeſtè ferre

Ni vnum hoc deſit, animus qui modeſtè iſtæc ferat.) Modeſtè, moderatè. Salluſtius libro ſecundo, Modeſtus ad omnia alia, niſi ad dominationem. Modeſte) Cum modo.

Et

Et ſi tibi res ſit cum eo lenone,) ET modò non connexiua,ſed incœptiua coniunctio eſt.Salluſtius libro ſecundo, Et Pœni ferunt aduerſus a n e m.

Sentias

Sentias.) Sic alibi,Sit rogas? ſenſi.

Plerique omnes.
Pœnitet

Ita plerique ingenio ſumus omnes,noſtri noſmet pœnitet.) παρήλων tertium. In Andria,Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli. & eſt ἀρχαϊσμὸς, vt, Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis. Noſtri noſmet pœnitet.) Pœnitet eum qui parum putat. ergo ipſi nos,inquit,noſtra contemnimus. Sic & in Heautontimoru-

meno, At enim hîc dices, Me quantum hîc operis fiat, pœnitet.

Cui de integro est potestas) Pôst, deinceps. An de integro, id est integris rebus. De integro

Quid velis retinere, amare, amittere:) An coniunctè legendum est, Quid velis retinere: vt duo sint, Amare, Amittere: quia & infra duo reddit, Vt neque mihi sit eius amittendi, neque retinendi copia. Amittendi propter amorem: Retinendi, propter patrem.

Hei timeo miser.) Quàm rectè iam timet: quia in metu semper est præsaga mali mens. Et Hei interiectio ingemiscentis est. vt, -hei mihi, quantum Præsidium Ausonia, & quantum tu perdis Iule. Hei

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

Iambici quadrati acatal. trochaicis octonariis catalecticis permistis. Senarii item.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

NVLLVS es Geta, nisi aliquod iam tibi cōsilium celere repereris: Iambici acat.
Ita nūc imparatū subito tanta te impēdēt mala:
Quæ neque vti deuitem scio: neque quo modo me inde extraham: Aliàs, abstraham
(Nam non potest celari nostra diutius iam audacia)
Quæ si non astu prouidētur, me aut herum pessundabūt.
A. Quidnam ille commotus venit? G. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem est: herus adest. A. quid istuc mali est? Senarius
G. Quod quum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ? Tetrametri acatalect.
Loquárne? incendam. taceam? instigem. purgem me? LATEREM LAVEM.
Eheu me miserum: quum mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:
Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absque eo esset, Trochaicus acatalect.
Rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam. Catalecticus
Aliquid conuasassem, atque hinc me coniicerem protinus in pedes. Iambic. acat.
A. Quam hic fugam, aut furtum parat? Dimeter trochaicus cat.
G. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere insistam via? Iambici tet. acatalect.

Lex est,vt orbæ,qui sint genere proximi,
Eis nubant:& illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam,& tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimulabo virginis:
Ad iudices veniemus:qui fuerit pater,
Quæ mater,quî cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam:quod erit mihi bonum,atque commodum.
Quum tu horum nihil refelles : vincam scilicet.
Pater aderit:mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem nostra erit. D. iocularem audaciam.
G. Persuasit homini,factum est:ventum est:vincimur:
Duxit. D.quid narras? G.hoc quod audis. D.ô Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle.vnum hoc scio:
Quod fors feret,feremus æquo animo. D. placet:
Hem istuc viri est officiũ.. G. in me omnis spes est mihi.
D. Laudo. G.ad precatorem abeam credo,qui mihi
Aliàs,amitte Sic oret: Nunc * omitte quæso hunc:cæterum
Post hac si quicquam,nihil precor:tantum modo
Non addas: vbi ego hinc abiero,vel occidito.
D. Quid ille pædagogus,qui Citharistriam?
Quid rei gerit? G. sic tenuiter. D.non multum habet
Aliàs,præter Quod det fortasse. G. imò nihil, * nisi spem meram.
D. Pater eius rediit,an non? G.nõdum. D.quid? senem
Quoad expectatis vestrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modo,
Et ad portitores esse delatam:hanc petam.
D. Nunquid Geta aliud me vis? G. vt bene sit tibi.
Puer heus:nemón' huc prodit? cape,da hoc Dorcio.

1 QVIS ME quæret rufus.) Mire Poeta desyderatum Getæ ostendit
5 Dauum. Siquis me quæret rufus.) De ipso loquitur,à quo reddi sibi debitum sperat. Si quis me quæret rufus.) ἀποσιώπησις secundò, nam apparet plura dicturum fuisse.

Præsto est,desine.) Tertia persona de se loquens vsus est:quia ille nominatiuum prætulit.

Conabar At ego obuiá conabar tibi Daue.) Conabar,absolute.an ἔλλειψις est,vt desit,[illegible]

Et est aduerbium loci OBVIAM.

Accipe:) Præuenit petitionem, dicẽdo Accipe: & hoc cum gestu offerentis dicitur. Et hoc est quod ait, Confeci, affero. Obuiam

Lectum est,) Absolute. nam non dicit quid: vtrum debitum, an argentum lectũ. Lucilius, Lecti omnes. Atticon hoc est. Lectum est, conueniet numerus) Ordinem seruauit. prius enim qualitas, deinde numerus pecuniæ spectari solet. Lectum est, conueniet numerus quantum debui.) Quippe tribus modis debitum pecuniarium soluitur: pensione, Accipe. spectatione, Lectum est. numero, Conueniet numerus quantum debui. Lectum est,) Lectum, bonum, vel splendidum. Vt, -arma Serestus Lecta refert humeris. Quanuis quidam putant Lecta, ab eo quod est lego, dictũ. Quantum debui.) Pro, debitum tibi à me est. Lectum est

Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.) Amat quòd reddiderit pecuniam: Agit gratias, quòd diligenter. Et quare: vtrum quia condictum non fefellerit: an quia lectum attulerit, & numero congruenti: Et rectè dixit: nam redditio debiti hoc agit, vt etiam gratias agamus. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.) Hoc pro gratiarum actione ponitur: & ostenditur verè necessariam fuisse pecuniam. Non neglexisse) In Andria, Et id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam. Nõ neglexisse habeo gratiã

Præsertim vt nũc sunt mores:) Sic & illud dictũ est, -nanq; hoc tempore Obsequium amicos, veritas odium parit. Quia consuetudinis imago est, vituperare præsentia.

Adeò res redit,) Figurate, pro Ita loqueris, Adeò res redit, dixit. Et proprie redisse res dicitur, quũ aliquid peius expectatione contigit. Adeò res redit

Siquis quid reddit, magna habenda est gratia.) Id est, etsi rem non magnam, tamen magna habẽda est gratia: hoc enim significat QVID REDDIT. Siquis quid reddit,) Qui hoc interrogatiue pronuntiauerit, parum belle explicat conceptã sententiam. Habenda est gratia,) Deest, ET.

Sed quid tu es tristis:) Hîc admonemur omnem ab initio sermonem Getæ, quasi satagentis & anxii pronuntiare, accommodatis præsertim ad vultum verbis. nam & Siquis me quærit: &, At ego obuiam tibi conabar Daue: &, Amo te, & nõ neglexisse habeo gratiam: in se quoddam cõtractioris animi occupatique signum habent. Sed quid tu es tristis:) SED particula, transitum significat ad mentionem alterius rei. Sed

Sed quid tu es tristis: EGONE: NESCIS QVO IN METV,) Descensus ad argumentum ab eo sermone qui extrinsecus à poeta informatus est, iam manifeste apparet. Egone: nescis quo in metu,) ὑπόθεσις comœdiæ. Nescis quo in metu, & quã to in periculo sim.) Pronuntiantis & interrogantis esse potest. Nescis quo in metu,) Duæ perturbationum bigæ sunt: à malo, vna: ex cupitis, altera. Ergo à mali bigis, præsentis temporis periculum esse dicimus, & futuri metum. Nescis quo in metu,) Pronuntiatiue magis quàm percontatiue efferendum est. sic enim solemus de magnis rebus dicere. Nescis quo in metu, & quanto in periculo sim.) Vix alterum sustineri potest eorum, quæ vtraque posuit nunc, & Metum & Periculum. Periculum Metus

Quid istuc est:) Fac hunc scire: & narrandi non erit locus. necessario igitur ignarus inducitur Dauus.

Modò vt tacere possis.) Vt, pro ne non. quod si est, subaudiendum est, Vide, aut quid tale. Modò vt tacere possis.) Vere argumentum est celari id, quòd Antipho non coactus, sed volens duxit vxorem. Modò vt tacere possis.) Modò, pro Tantummodo: vt, Modò Iuppiter adsit. Vt Modò

Abi sis insciens:) Nunc pro inscito posuit. vel inscientem modò stultum dicit: aliàs ignarum. Insciens

Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,) Sententiose dixit: quasi in omnibus cre-

M.i.

dendum sit seruaturum fidem esse eum, qui in pecunia seruauerit. Et hoc ideo interposuit, ne longus esset, dum suadet vt dicat: quemadmodum in aliis fabulis. Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,) Proprie locutus est de pecunia & FIDEM dicendo, & CREDERE. Nam fides, est eorum, quibus datur. Creditores dicuntur ipsi qui dant. In pecunia) A maiore ad minus. Perspexeris,) Non Inspexeris: sed Perspexeris, quod plus est, dixit.

Fides
Creditores
Inspicere
Perspicere

Verere verba ei credere?) Verba cum pronuntiatione dicit, vt ostendat multum distare inter pecuniam & verba.

Vbi quid mihi lucri est te fallere?) Ab vtili coniectura. & bene: quia seruus nihil de honesto dicit. Vbi quid) Significantius dixit, quàm si diceret, nihil.

Ergo

Ergo ausculta.) Ergo nunc velut increpatio tarde facientis est. Quia hic igitur obloquendo impediuerat narraturum, ERGO dixit. Sic Virgilius, Ergo age chare pater, ceruici imponere nostræ.

Operam tibi dico
Dare alicui operam

Hanc operam tibi dico.) Auscultandi scilicet & audiendi. Hanc operam tibi dico.) Plus est dico, quàm do. Dicatur perpetuo: Datur ad tempus.

Senis nostri Daue fratrem maiorem) Dicendo Senis, ostendit & adolescentem se dominum habere. Dicendo Nostri, ostendit esse & alienum. Dicendo Fratrem, non vnum esse monstrauit. Dicendo Maiorem, etiam minoris fecit indicium. Sic argumẽti partem maximam nondum narrans, iam in ipsa interrogatione transegit. Hæc autem omnia propter populum sic aguntur. Ideo ille, Quidni dixit, ne sit opus pluribus verbis. Senis nostri Daue fratrem) Mirum compendium narrationis, quasi per interrogationem fecit, ne ex alto repeteret. Sic Virgilius, Fando aliquid, si fortè tuas peruenit ad aures, Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama. Et, Nostin' hanc quam amat frater? in Eunucho.

Quidni

Quid eius gnatum Phædriam?) Non dixit, quid Phædriam: sed addidit, Eius gnatum: vt magis docere, quàm interrogare videretur. Quid eius gnatũ Phædriam?) Deest, nosti.

Tanquam te
Euenit iter vt esset
Simul

Tanquam te.) O varietas, quidni? tanquam te.

Euenit senibus ambobus simul, iter) Non euenit iter: sed, euenit vt iter esset. Simul,) Vno tempore.

Illi in Lemnum vt esset,) Recte tacetur cur Chremes ierit: & dicitur cur Demipho. vtrunque pro argumento est.

Ad hospitem antiquum.) Sic Virgilius, Veterémque Anchisem agnouit amicum. Hoc autem addidit, vt esset idonea causa nauigandi seni.

Epistola
Pellexit

Senem per epistolas pellexit,) Epistolas dicẽdo, ostendit eum non semel scripsisse. Pellexit,) Induxit. sic Virgilius, Pellacis Vlyssi.

Montes auri pollicens

Modo non montes auri pollicens.) Prouerbialis ὑπερβολὴ facta per exceptionẽ, aut per superlationem, aut æquam collationem. Eiusmodi est illud Demosthenis, Modo non montes auri) Sallustius, Maria montésque polliceri cœpit. Modo non montes auri pollicẽs.) More veterum: quia hospites hospitibus multa donabant.

Cui tanta erat res,) Cui, datiuus casus est: Dominóne tuo, inquit, pollicebatur hæc, cui tanta res erat? Cui tanta erat res,) Deest EVM. vt sit, Eum pellexit, cui tanta res erat?

Superesse

Et supererat?) Plus est Superesse, quàm Esse.

Desinas: sic est ingenium.) Necessaria est ad fabulæ ἐπίτασιν auaritia Demiphonis: vt maiore periculo illo absente duxerit filius indotatam. nam mox dicturus est, Illéne indotatam virginem, atque ignobilem daret illi? Sic est ingenium. Præparatio bona, qua & diues, & auarus describitur Demipho, vt indotatas nuptias filii ferre nó possit. Sic est ingenium.) Recte. non enim, inquit, fortuna auarus est, sed natura. Sic est ingenium.) Omnium, an Domini? sed magis Domini.

Sic est ingenium

Oh, regem me esse oportuit.) Ostendit pauperum affectiones, qui se solos vti diuitiis scire aiunt, si eas habeant. Oh, regem me esse oportuit.) Acue ME.

Abeuntes ambo hinc tum) Hinc & hic legitur. & est ordo, Hic relinquunt filiis.

Filiis) Propter filios.

Relinquunt) Id est, non secum abducunt. Relinquere

Quasi magistrum.) Bene Quasi: qui non compleuit hoc ipsum, nec vult esse. Ma- Quasi gistrum.) Sic Latini: quem Græci παιδαγωγὸν appellant. Magister Pædagogus

O Geta, prouinciã cepisti duram.) Acquisitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ dictæ sunt, à porro vel procul & vincendo, ad quas quia Prætores cum officio mittebantur, officia quoque prouinciæ nominantur. O Geta, prouinciã) Splendide PROVINCIAM dixit. Prouinciam capere

Memini relinqui me, deo irato meo:) Sic Virgilius, nec di texêre Capentum AEnea veniente sui. Hoc Asper. sed mihi videtur ad hoc addidisse MEO, ne esset ἀμφίβολον, cui diceret, Irato deo. Neuius in Stalagmo, Deo meo propitio, meus homo est. Memini relinqui me, deo irato meo.) Domino dixit: an verè deo? Et bene MEO, ne esset ἀμφίβολον. Et sic dixit, Memini relinqui, vt in Andria, Memini me videre. Et, Memini me fieri paruum. Ennius. Memini relinqui me

Quid verbis opus est?) Repente infertur, Quid opus est verbis? & satis moraliter.

Seni fidelis dum sum,) Opportune Seni dixit, vt ostendat quàm stultum est, seni aduersus iuuenes fidelem esse. Seni fidelis dum sum,) Fidus est amicus: Fidelis est seruus. Fidus Fidelis

Scapulas perdidi.) Plus est Perdidi, quàm si diceret, Dolui. Et bene retulit PERDIDI πρὸς τὸ FIDELIS. Fidelis enim officium est, seruare aliquid. Perdidi scapulas

Venere in mentem istæ mihi:) Venire in mentem, non ad recordationem tantum dicitur: sed ad reputationem & intelligentiam. Venire in mẽtem

Nam quæ inscitia est aduersum stimulum calces?) Hoc dictum & superiori personæ esse potest, & alteri. Aduersus stimulum calces?) παροιμία cum ἐλλείψει. deest enim, iactare. Stimulum pro domino adolescente posuit. Calces?) Modo Calces: non partes plantæ, sed percussiones pedum plagásque significat. Aliter Virgilius, Calcemque terit iam calce Diores. Aduersus stimulũ calces Calces

Scisti vti foro.) Secundum illos negotiatores qui ante locum commercii, nõ præscribunt quanti vendant quæ aduehunt: sed secundum annonam fori quam deprehenderint, consilium de vendendis aut non vendendis mercibus sumunt. Scisti vti foro.) Forum pro tribus intelligitur: loco, tempore, & persona. Scisti, inquit, his vti. & est vulgare prouerbium. Sensus hic est, Scisti, inquit, quid facere te oporteret. Vti foro Forum

Primo hic Phædria.) Bene additum PRIMO: quia non perpetuo. Primo

Noster mali nihil quidquam) Quartum πρόσωπον. Vt in Hecyra, Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit. Noster mali nihil quidquam) Noster πρὸς ἀντιδιαστολὴν Phædriæ: qui non noster est. Noster

Continuo quandam) Bene Continuo: quasi vix expectauerit profectionem patris. Continuo

Puellulam Cithariстriam:) Istis nominibus hoc agit, vt causa amoris & ex ætate, & ex arte puellæ videretur: nam ideo puellam dixit.

Amare cœpit perditus.) Legitur & Perdite. Et Amare perdite, vtputa puellulam & Citharistriam.

Ea seruiebat lenoni) Et honeste, & cito dixit Seruiebat. Lenoni impurissimo:) Et quare non fuisset libera: & cuius fuisset ancilla: & qualis hominis fuerit, demonstrauit. Ea seruiebat lenoni impurissimo:) Magna præparatio ad rerum difficultatem imminentium: Puellula Citharistria, Auarus leno, Amator perditus, Inopia.

Id curarant patret.) Expedite dixit Patret. si enim Patrem eius tantum dixisset: id restabat, vt ei per patrui filium succurreretur. ideo dixit ambos non habuisse.

Nisi oculos pascere,) Hoc enim solum erat quod leno non venderet.

Sectari,in ludú ducere & reducere:)Bene cauillatus est & iocolariter in adolescentem,cui ætas ad sectandos philosophos apta erat. Hinc etiam philosophorum sectæ. Sed Sectari proprie est,vt taurus buculam, vt aries ouem. Virgilius, Trahit sua quenque voluptas. Reducere:) σύλληψις. à ludo enim subauditur.

Secta
Sectari

Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.) Cum τύτῳ dixit NOS: velut magistrú excusans obsequentem ei, cui custos sit datus. & ideo addidit Otiosi. Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.) Relatio ad illud quod mox, Otiosi non erunt. Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.) Aut ad pudorem sumitur hoc pronomen in singulari numero: aut ad dignitatem. sed non potest NOS & propter Antiphonem dixisse. Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.) Apollodorus, * Operam dabamus Phædriæ.) Ille amicæ,nos illi.

In quo hæc discebat ludo,) Figurate,In quo hæc discebat ludo, est additum.

Parelcon

Ex aduorsum ei loco) Ei loco. legitur & ilico. Et adnotatur ex abundanti additum,vt apud veteres multa sunt. Ex aduorsum ei loco.) παρέλκον quartum.

Tonstrina

Tonstrina erat) Apta sedes otiosis. Tonstrina erat quædam: παρέλκον tertium, quædam.

Ferè plerúq;

Hic solebamus ferè plerunque) παρέλκον tertium,Ferè plerunque.

Ire domum

Dum inde iret domum.) Ad se scilicet. Iret domum, pro rediret, vel certe iret. παρέλκον figura.

Sedemus

Dum sedemus) Proprie,Sedemus:vt in tonstrina.

Illi,pro ibi

Illi,interuenit) Illi,pro ibi. vt Illi mea tristia facta. Et nota Illi,pro illic.

Interuenit adolescens quidam lachrumans.) Apollodorus tonsorem ipsum nuntium facit, qui dicat se nuper puellæ comam ob luctum abstulisse: quod scio mutasse Terentium, ne externis moribus spectatorem Romanum offenderet.

Nos mirarier.) Recte: mirum enim in adolescentibus lachrumæ: vt contrà,Tristisque senectus. Nos mirarier.)vt, -solam nam perfidus ille Te colere.

Rogamus quid sit:)Quid lachrumet:non,Quid sit ipse, vt stulti putant.

Nunquam æque, inquit,ac modo) Mire ostédit semper sibi hoc visum quod dicit:sed nunquam æque.

Paupertas mihi onus visum est)Statim fit mentio paupertatis,vt sit causa fallaciæ Phormionis.

Quandam

Modo quandam vidi virginem) Bene Quandá:ne ob familiaritaté laudari videretur. Modo quandá vidi virginé)Vide sic agi, vt non tam morte mulieris,quàm solitudine pulchræ virginis moueatur affectus. Simul & ea describi, quæ matronæ futuræ magis conueniant,quàm quæ temere amanda sit. Nam hic obitus fœminæ ad comicum exitú spectat: quandoquidem plus ex eius morte securitatis,quàm molestiæ,sentiat argumentum.

Hic viciniæ
Huc viciniæ

Hic viciniæ) Aduerbium in loco est,Hic viciniæ: cuius adlocum,Huc viciniæ. Et statim proximitas insinuatur, vt sit spes & causa videndi.

Miseram,) Ab affectu:& subdistinguendum est,vt ad virginem referatur.

Lamentari mortuam.) A probitate,quæ piis attribuitur. Et Lamentari mortuam, ambiguitas,sed sensu manifesta.

Sita

Ea sita erat) Sita,pro posita. Sallustius cum adiectione m n cum prædixero positum insulæ. Et hoc ei reciprocum est. Ea sita erat ex aduerso:) Expositio paupertatis,& quàm facilè virgo videri possit.

Auxesis.

Neque notus,neque cognatus) αὔξησις fit:quia res minuitur,crescit sententia. Sallustius,Non repugnantibus modo:sed ne deditis quidem a b c m.

Neque cognatus,) ἀναφορά. Neque notus,neque cognatus,extra vnam aniculam,) Hæc præstruuntur:vt sit spes potiundæ virginis. Neque notus, neque cognatus,) Hæc descriptio paupertatis adiuuat argumentum, vt & visere audeant adolescentes virginem,& amet Antipho.

Anaphora

Qui adiutaret funus.) Ipsum officium Funus dixit.

Funus

Miseritum est.) Hoc est misertus sum eius . Et hîc videtur ostendisse cur lachrumauerit.

Miseritum est

Virgo ipsa facie egregia:) A forma indignatio. Virgo ipsa) Bene Ipsa:quia quæ suprà dixit,non ad ipsam,sed ad euentum eius pertinebant.

Quid verbis opus est?) Sic dicit Terentius vbi ad effectum properat.

Quid verbis opus est?

Commôrat omnes nos.) Figura συγκοπὴ,pro commouerat.Et bene Omnes:quia res ad Antiphonem tantum spectat.

Syncope

Ibi continuò Antipho,) Hîc redditur nomen adolescentis. & est παρωνομασία.

Voltisne eamus visere?) Vt, -populate penates Venimus. Voltisne eamus visere?) Ipse hortari inducitur,qui amaturus est.

Alius,Censeo. eamus.duc nos sodes.) Hæc omnia diuersi. Et apparet tot esse homines,quot per μίμησιν sunt ἀσύνδετα. Alius,Censeo.) Phædria,vel quilibet.

Eamus visere

Imus:venimus:videmus.) ἀσύνδετον primum per βραχυλογίαν.

Asyndeton

Virgo pulchra,) συντομία mirantis. Duo ingentia, & Virgo & Pulchra. Virgo pulchra,) Bene non dixit, Videmus virginem pulchram: sed ὑπὸ τῆς καταπλήξεως, Virgo pulchra.Illud enim frigidius:hoc concitatius.& hoc magis demonstratur δράματι,quàm relatione.

Et quò magis diceres,) Diceres,pro crederes. vt,Audacter dicito.Sæpe Plautus.

Diceres

Nihil aderat adiumenti) Proprie Aderat. Adest enim id,quod adiuuat.

Aderat

Capillus passus,) Singularem numerum,pro plurali posuit.Sic & alibi,Capillus pexus,prolixus,circum caput reiectus negligenter. Passus,) Temere dispersus.Vt magna pars,à Græca oratione profluxit hæc dictio. Capillus passus,nudus pes,) Facetius,quàm si pluraliter dixisset. Virgilius, -quibus acer Erix in prælia suetus, Ferre manum.

Passus capillus

Ipsa horrida:) Quasi extra ipsam sit id quod dixit,Capillus passus,nudus pes.Tale est apud Virgilium,Illum autem quáuis aries sit candidus ipse, Nigra subest vdo, cui tantû lingua palato, Reiice.Et alibi de arbore,Tum fortes late ramos,& brachia tendens Huc illuc,media ipsa ingentem sustinet vmbram.Et, -domus sanie, dapibúsque cruentis Intus opaca,ingens:ipse arduus,altáque pulsat Sydera.

Lachrumæ,vestitus turpis:) ἀσύνδετον tertium.

Vt ni vis boni) Plus est vis boni,quàm bonum. Vt ni vis boni in ipsa inesset forma,) Veteres ignem & calorem quędam,quasi feruorem,dixerunt Formam:& ideo fornaces,forcipes,formam & formosos:ex quibus ignis amoris exoritur.Laudãdus est ergo Terentius proprietate seruata:qui quum formam prætulisset,subieci EXTINGVERENT. ideo & Virgilius sic ait , At mihi sese offert vltro meus ignis Amyntas. In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.) Figura πλοκή.alíud enim suprà,aliud infra Forma repetita significat. In ipsa inesset forma,) Geminauit præpositionem.vt alibi,In amore hæc omnia insunt vitia. Extinguerent.) Bene Extinguerent:quia ab igne & calore forma dicta est.

Vis boni
Forma
Fornax
Forcipes
Formosus
Ignis
Ploce
In ipsa inesset

Ille,qui illam amabat) Bene Illam: quia iam suprà insinuauit personam Citharistriæ. Ille,qui illam amabat) Ratio cur amauerit virginem.

Citharistria

Fidicinam,) Suprà,Citharistriam,ergo indifferenter.

Fidicina

Tantummodo,satis, inquit,scita est:) Sensus est,Laudauit tantummodo,non etiã captus est in amorem. Satis, inquit, scita) Magna laus formæ: amanti aliam, placuisse. Satis, inquit, scita) Scita,bella. vt in Andria, Scitus puer est natus è Pamphilo.

Aposiopesis tertia
Scita

Aposiopesis tertia

Nostee veró.) ἀποσιώπησις tertia: quæ succurrit quotiēs verba eebus minora sunt.

Amare cœpit.) Ille, inquit, laudauit tantum: Hic amare cœpit. Et bene Cœpit, non Amauit: vt ostendat vim amoris non parum esse: & eem quæ semel suscipi possit.

Scin' quàm?) ἀποσιώπησις, qua in narrationibus in compendium Terentius vti solet. Scin' quàm?) Amare cœpit, subauditur.

Euadat

Quò euadat, vide.) Euadat, perueniat. Nam euadere, est per obstantia peruenire.

Postridie ad anum rectà pergit:) Hoc præstruens, aniculæ soprà mentionem fecerat. Et bene memor & virginis & honestæ, non ipsam adiri facit, sed anum: neque ab ipsa peti fructum voluptatis, ex cuius persona maior desperatio nascebatur: sed à nutrice potius, per quam suaderi puellæ posse creditur quicquid libet. Postridie ad anum rectà) ἐμφατικῶς, ad anum statim: vt qui post habuerit omnia alia.

Recta

Rectà) Quia non per nuntium.

Vt sibi eius faciat copiam.) Vide vt nihil de virgine speret, qui omnia ab anicula petat.

Illa enim se negat:) Copiam facturam, subauditur.

Neque eum æquum ait facere:) Non quòd amet, sed quòd hoc petat. Neque eum) Quod peteret scilicet.

Ciuis
Bonus
Optimates

Illam ciuem esse Atticam,) Illam cum ἐμφάσει dixit: quasi dicat, quam sic contemnat. Ciuem bonam esse,) Ciuem, qòod ad iura pertinet: bonam, quòd ad ipsam. Bonam,) Non vilem: quia boni non viles sunt. vnde superlatiuus gradus Optimates facit: quia bonus melior optimus dicitur.

Bonis prognatam.) Quòd ad maiores eius.

Si vxorem velit,) Recte subiunxit, SI vxorem velit: postquam ea in virgine prætulit, quæ solent ornare nuptias.

Lege id licere facere:) Incerta distinctio est: vtrum vxoeem velit lege: an lege id licere facere.

Syllepsis

Sin aliter, negat.) Et pudiee Anus, & tamen illecebrose, Licere facere dixit, quod ille impudentius petit, vt sibi eius faciat copiam. Sin aliter, negat.) σύλληψις facta ex eo quod sequitur, facere.

Nescire, pro nesciebat

Noster quid ageret, nescire:) Proposita deliberatio: cuius tamen altera pars vincet. nam ducturus est per absentiam patris. Quid ageret, nescire:) Pro Nesciebat. sed recte sic ait: quia subiuncturus est,

Metuere
Timere
Si, pro cum

Cupiebat & metuebat) Metuebat proprie dixit. Metuimus enim eos qui nos amant: Timemus etiam inimicos. Illam ducere cupiebat, & metuebat) Vide ambiguitatem, quam tamen sequentia tollunt.

Non si redisset pater, ei veniam daret?) Bene interrogat Dauus. hoc enim sperari si posset, nō opus erat fraudibus Phormionis. Non si redisset.) SI pro Cū redisset. Virgilius, Præterea si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit.

Illéne indotatam virginem,) ἐμφατικῶς ILLE, de quo dixerat, Desinas, sic est ingenium: & qui proptee spem lucri nauigauerat senex. Insinuandum igitur fuit: hic enim erit omne periculum fabulæ. Ex ordine Terentius prius insinuauit personam senis, vt grauiora fierent quæ dirimebant nuptias. Illéne indotatam virginem, atque ignobilem) Duo dixit: & Indotatam, & Ignobilem. Hæc enim duo principalitee petuntur, cum sint quatuor, quæ in sponsis quæruntur: forma, probitas, dos, nobilitas. Et manifestum est, cur de forma & probitate nihil dicat: quippe cum suprà magnopere ea laudauerit in puella. Virginem,) Simpliciter accipimus, Virginem, an subaudimus, QVANVIS: vt sit, Quanuis virginem?

In sponsis quæri solita

Accipit vxorē filius familiæ
Aposiopesis secunda

Daret illi?) Bono affectu dixit, Daret illi? Filius enim familiæ non tam ducit vxorem, quàm à patre accipit: quippe cum patri committatur puella potius in huiusmodi conditionibus, quàm marito. Daret illi? nunquam faceret.) ἀποσιώπησις secunda. hic enim non transit ad aliud: sed instat incœpto: vt & per interrogationē diceret,

Daret illi? & per responsionem inferret, Nunquam faceret. Et nota NVNQVAM pro non, in maiorem negationis significationem poni semper. Daret illi?) Mire Daret: vt ostenderet nihil esse potestatis in filio.

Nunquam
Dare vxorem

Quid fit denique?) More suo Terentius, DENIQVE posuit in fine sensus & est aduerbium ordinis. Sic in Heautontimorumeno, Fodere, aut arare, aut aliquid facere denique. vt sit denique, vel deinde, vel ad postremum.

Denique

Quid fiat?) Deest, Rogitas? & est ἀποσιώπησις quarta.

Est parasitus quidam Phormio,) Phormio, non à formula: sed Phormione dicitur sparteo, quem nos eronem dicimus triuialiter, & pro consuetudine.

Phormio
Ero, eronis

Quid is fecit?) Seruatur affectus tristis, vt suprà ait, Sed quid tu es tristis?

Homo confidens:) Homo comice dictum: nam quis ignoret parasitum hominẽ esse? Confidens:) Hic cõfidens, pro improbo, audaci ac temerario posuit. vt, O ingentem confidentiam!

Homo
Confidens

Qui, illum) Qui, vtinam est. vt Lucilius in secundo, Qui te Momentane malum iam cætera, perdat. Aut, Qui hoc consilium, quod dicam, dedit? Qui, illum di omnes perduint.) QVI aut expletiuum, aut pronomen: quo incipiens Phormionem describere, cohorruit consideratione eius: & in hanc vocem, quasi confusus erupit. hoc autem certum genus est παρενθέσεως. Quid is fecit?) Correxit interrogatione errantẽ: vt rediret ad nominatiuũ casũ QVI, vnde aberrauerat, & ILLVM dixerat.

Qui

Hoc consilium, quod dicam dedit:) Secundum quosdam ordo est, Qui hoc consilium, quod dicam, dedit.

Lex est,) Lex, vt in Palliata, recte ponitur: nam Græcorum fuit. ideo & in Andria sic ait, Inopia, & cognatorum negligentia coacta. Lex est,) Alia narratio interponitur. & dicitur παρεμφύγησις. Lex est.) A causa litis. potuit enim dici, non habes causam.

Lex

Vt orbæ, qui sint genere proximi, eis nubant:) Orba proximo nubat, Orbam proximus ducat, Atticũ ius est. Et est ordo, Lex est, vt orbæ eis nubant qui sint proximi.

De orbis, Atticum ius

Et illos ducere) Bene additum: nihil enim ad rem, si ducendi necessitas nõ fuisset.

Eadem hæc lex iubet.) Non duas res iubet hæc vna lex: sed puellis permittit nubere: cognatos cogit ducere. Eadem hæc lex iubet.) Bene Iubet: minorem enim vim habet ea lex, quæ aliquid permittit, quàm illa quæ aliquid iubet.

Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:) A persona eius cum quo agitur. Potuit enim dici, Quid mecum est tibi? Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:) ἀποστροφὴ & ἰδιοποιΐα. Hæc narratio est quam dicit Tullius cõstitutam. Et ipse, Tibi vni parcam, inquit in Verrinis. repente enim transitur ad verba personarum ab earum descriptione. sed hoc ipsum ad commouendos auditores valet plurimum, Et tibi scribam dicam:) A denuntiatione in personam: ne diceret, Non mihi denuntiasti. Et tibi scribam dicam:) Cicero, Scribitur Heraclio dica. Dicam:) Suprà, verbum: infrà, nomen est totidem literis, diuerso accentu.

Narratio constituta
Dica

Paternum amicum me assimulabo virginis:) A persona litigantis: potuit enim opponi, Personam non habes.

Qui fuerit pater,) Qui, hic, pronomen est: infrà, quomodo significat.

Qui

Quæ mater,) Virginis scilicet.

Qui cognata tibi sit,) Qui, quomodo, & qua ratione.

Quî

Omnia hæc confingam:) Omnia hæc, non ex abundanti posuit: sed oratorie, quasi tam multa. & est ἀρχαϊσμός. nam post enumerationem veteres hoc dicebant. Sallustius in Iugurtha, Hæc omnia præsidio adsunt.

Omnia hæc confingam

Quod erit mihi bonum, atque commodum.) ἀφαμία. Quod mihi, inquit, faustum ac fœlix erit: hoc est, cõfingere atque mentiri. Quod erit mihi bonum, atque commodum.) Totum ioculariter parasitus: quippe qui Confingam dicens, non solum non erubuerit de falsiloquio, sed quasi præclari facinoris inceptionem etiam

Quod erit bonum atque commodum

auſpicatus ſit, oménque ſuſceperit, dicendo, Quod erit mihi bonum atque commodum. Sic enim veteres, Quod fauſtum fœlíxque ſit, dicebant, aliquid aggreſſuri.

Quod fauſtũ fœlíxque

Refellere

Quum tu horum nihil refelles,) Hoc interrogatiue pronuntiandum eſt. Refelles,) Refutabis, redargues. Nam prorſus refellere, eſt redarguere falſitatem.

Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?) Mire ὁ συκοφάντης, quod maxime alter metueret, hoc pro ridicula re contempſit, Pater aderit: mihi paratæ lites. Exquiſite autem ſubiectum eſt, quum ſuprà dixerit, Mihi paratæ lites: QVID MEA? Pater aderit: mihi paratæ lites:) Vt Antiphoni formidanda iſta ſunt, ita ridicula paraſito.

Illa quidem noſtra erit.) ἠθικῶς NOSTRA, quum Antiphonis tantum eſſe debeat.

Iocularis audacia

Iocularem audaciam.) ἀστεῖαν κατ' ἀντίφρασιν: hoc eſt, minime iocularem. An quæ ex ludo & ioco in periculum veniat? Iocularem audaciam.) Deeſt, Audio ex te, aut, Dicis.

Perſuaſit homini:) Hı́c iam de Antiphone quæritur, cui perſuaſum ſit.

Factum eſt:) Adeò audax Phormio.

Ventum eſt:) ἐπεξήγησις. Quo modo factum eſt? Ventum eſt: vincimur: duxit. Factum eſt: ventum eſt: vincimur: duxit.) ἀσύνδετον. vt ſuprà, Imus, venimus, videmus. Factum eſt: vẽtum eſt: vincimur: duxit.) Amat hoc Terentius: vt, It, lauit, redit. &, Imus, venimus, videmus. &, Funus interim procedit: ſequimur: ad ſepulchrum venimus. in ignem poſita eſt. fletur. His non modo breuis & comis narratio eſt: ſed etiam auditoris animum, ad id quod reſtat, intendit.

Quid narras!) Admirantis vox eſt, non interrogantis.

O Geta, quid te futurum eſt?) Sic pronuntia, quaſi periturum contempleris Getã, & iam eum in certo interitu defleas. O Geta, quid te futurum eſt?) Scilicet qui magiſter relictus ſis Antiphoni.

Neſcio hercle: vnum hoc ſcio, quod fors feret, feremus æquo animo.) ἠθικῶς deſperatione rerum fortis eſt ſeruus. & ſimul vigilauit poeta, ne ſi & hic eiularet, res tota migraret in tragœdiam. Quod fors feret, feremus æquo animo.) Hæ graues ſententiæ, ex perſona ſeruorum quũ dicuntur, ridiculæ ſunt: & eo conſilio interponuntur. Feremus æquo animo.) Hoc ſecundum ſeruos, qui futura contẽnunt. Et mire meritum culpæ ſuæ ad fortunam retulit.

Feremus æquo animo

Hem, iſtuc eſt viri officium.) Compendium conſolationis eſt. quod hic libenter accepit. & ideo ſtatim approbat.

In me omnis ſpes eſt mihi.) Quo modo? an vt ſtrenue ſe defendat? an vt fugiat? an vt patiens ſit plagarum?

Ad precatorem abeam credo,) Bene poeta omnia tractat, quæ in tali re tacenda ſeruo eſſent, niſi aliud poſceret argumentum. Ad precatorem abeam) Sic in Heautontimorumeno, Nec tu aram tibi, nec precatorem pararis.

Mihl orat

Mimeſis

Amitte hunc, pro dimitte

Qui mihi ſic oret:) Id eſt pro me oret.

Nunc amitte quæſo hunc:) μίμησις dicitur, vbi non verba modo, verum etiam geſtum vocémque fingimus alienam. Nunc amitte quæſo) Hoc quod nos dicimus Dimitte, antiqui etiam dicebant Amitte. Virgilius, Amiſſos hinc iam obliuiſcere Graios. Et Salluſtius, Pactione amiſſo Publio legato.

Poſt hac ſi quicquam, nihil precor:) Facilè impetrat, qui non omnia extorquet. Ergo ars precatoria eſt, mitigare præſentia, futura permittere. Simul etiam quia omnis cauſa in hoc eſt, ne videatur ſeruus ob impunitatem in delictis amplius peccaturus. Poſt hac ſi quicquam,) Vt ſolet eleganter per ἀπόφασιν. Et ſimul, non ſi tãtundem peccauerit: ſed ſi vel minimum. tale eſt & illud, Si ſenſero hodie quicquã in his te nuptiis fallaciæ conari. &, Si quicquam inuenies mentitum, occidito. Nihil precor:) Nihil, pro non: ſed plena negatio, Nihil.

Nihil

Vbi ego hinc abiero,) Hı́c oſtendit nullum precatorem ex animo poſtulare veniam ſeruo.

Vel occidito.) Vel,pro etiam. Occidito.) Tu tantum cædere volebas:ego dico, Vel Etiam occidito.

Quid ille pædagogus,qui Cithariſtriam?) Moraliter quærit,volens audire de Phædria,poſtquam de Antiphone cognouit: maximeque quia hæc interrogatio reſponſionem elicit, qua ſpectator inſtruitur ad cognoſcenda cætera. Quid ille pædagogus,qui Cithariſtriam?) Quia dixit,Sectari,in ludum ducere & reducere: & quia Puellulā dixit:ab ætate,pædagogus eſt illi,ait. Quid ille pædagogus,qui Cithariſtriā?) Phædria ſcilicet, qui neque abſcedit à cuſtodia puellæ: neque illam ipſe contingit. Qui Cithariſtriam?) ὑπολείπει. Sectatur, amat,vel quid tale ſubaudiendum eſt. Quid pædagogus ille

Sic tenuiter.) ἐκτικῶς ſ t e dicendum eſt, cum aliquo geſtu. Sic

Non multum habet quod det fortaſſe.) Cum commiſeratione amatoris adoleſcentis pronuntiandum eſt.

Imò nihil,niſi ſpem meram.) Bene Spem: quia amat. nemo enim ſine ſpe amat. Meram.)Solam. Mera ſpes

Pater eius rediit,an non?) Chremes ſcilicet.

Nondum.) Subaudi Venit. Iam N O N plena negatio eſt. Non

Quid?ſenem quoad expectatis veſtrum?) Animaduertite,Quid ſecundum morem quotidianum tum dici,quum ſit tranſitus à mentione alterius rei ad alteram. Sic & ſuprà,Quid pædagogus ille? Quoad expectatis veſtrum?) Quoad,quandiu. Et rectè locutus eſt: quia aduentus,finis eſt expectationis. Quid Quoad

Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui) Mire paratur inopinatus ſubito aduentus ſenis.nam ipſe veniet,cuius epiſtolam ſpectat.

Et ad portitores eſſe delatam:) More veterum, Magiſtri tributorum,id eſt publicani,operam in portu dabant, inferendarum rerum, & efferendarum vectigal exigentes. Ad portitores) Ad eos qui in portu ſunt. Et quo more hoc dixerit, vide, Attico ,an Romano. Publicani Portitores

Nunquid Geta aliud me vis?) Abſque illo argento, quo tibi à me opus fuit.

Vt bene ſit tibi.) ἀρχαϊσμὸν,pro nihil. Vt bene ſit tibi

Puer heus:nemon' huc prodit?) Moralis expreſſio. nam eos vocat, quibus initio egrediens,dicebat,Siquis me quæret rufus.

Cape,da hoc Dorcio.) Ad κωφὸν πρόσωπον loquitur. Dorcio.) Dorcium,fœmininum nomen eſt, vt Planeſium,Glycerium. Dorcium

ACTVS PRIMI SCENA III.

Miſta carmina: pars eſt trochaici, altera iambos habet catalecticos.

ANTIPHO, PHAEDRIA adoleſcentes II.

A DEÓN' rem rediſſe,vt qui mihi conſultum optimè velit eſſe

Phædria,patrem extimeſcam,vbi in mentem eius * aduenti * venit? Aliàs,aduētus Aliàs,aduenit

Quòd ni fuiſſem incogitās,ita eum expectarē vt par fuit.

P. Quid iſtuc eſt? A.rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conſcius ſis?

Quod vtinā ne Phormioni id ſuadere in mētē incidiſſet,

Trochaici cat. Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali.
Nō potitus essem: fuisset tū illos mihi ægrè aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. audio.
Iambici cat. A. Dum expecto, quàm mox veniat, qui adimat hāc mihi consuetudinem.
P. Aliis quia desit, quod amant, ægrè est: tibi quia superest, dolet.
Dimeter iāb. Amore abundas Antipho.
Nam tua quidem hercle certò vita hæc expetenda optandáque est:
Ita me di bene amēt, vt mihi liceat tā diu quod amo, frui:
Iam depecisci morte cupio: tu coniicito cætera,
Quid ego ex hac īopia nūc capiā, & quid tu ex istac copia.
Vt ne addā, quòd sine sumptu ingenuā, liberalē nactus es:
Quòd habes, ita vt voluisti, vxorē sine mala fama. palàm
Beatus: ni vnū hoc desit, animus qui modestè istæc ferat.
Aliàs, Et *Quòd si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.
Ita plerique ingenio sumus omnes, NOSTRI NOSMET POENITET.
A. At tu mihi contrà nunc vidêre fortunatus Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis
Aliàs, recipere *Retinere, amare, amittere: ego in eū incidi infœlix locū,
Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed quid hoc est? videóne ego Getam currentem aduenire huc?
Is est ipsus: hei timeo miser, quam hic mihi nunc rem nuntiet.

A ADEÓN' rem rediisse, vt qui mihi consultum optume velit esse) In hac scena color vitæ est eorum qui id, quod immodice concupierint, spernunt postquam euenerit, quod apertiore sententia ostendit poeta, dicendo, Nostri nosmet pœnitet. Adeón' rem rediisse,) Comparatiua qualitas in hac scena est inter Antiphonis vitam, & Phædriæ. Genus causæ demonstratiuum. Conten-

dunt autem, vter magis miser sit.

Vt qui mihi consultum optime velit esse Phædria,) Mira sententia, qua ostendit adolescētulos in peccatis neminem magis metuere, quàm eos à quibus maxime diliguntur. Simúlque inducitur rerum imminentium præstructio: in qua sic audax inducitur Phædria, vt defensor futurus sit: sic timidus Antipho, vt fugiturus sit. Vt qui mihi consultum optime velit esse Phædria, patrem extimescam,) Ferienda pronuntiatio in eo quod ait, Qui mihi consultum optime velit esse. hoc enim magis mirum est, ideo patrem timeri, quia consultum optime velit.

Vbi in mentem eius aduenti venit:) Nota, VENIRE IN MENTEM veteres non recordationis causa tantum, sed etiam recogitationis consyderationísque posuisse. Vbi in mentem eius aduenti venit:) Sic veteres genitiuo casu proferebant. In mentem eius aduenti venit:) Cicero, Fac tibi paternæ legis Aciliæ veniat in mentem. Aduenti venit:) Multipliciter declinatur, & Aduenti & aduentus. sic & in Andria, Nihil ornati, nihil tumulti. Venit:) Legitur & Aduenit. Venit in mentē eius aduēti Aduenti genitiuus

Incogitans,) Temerarius. Probus, Incogitans, inquis, in vsu est: at non eodem modo Cogitans. Incogitans

Ita eum expectarem, vt par fuit.) Expectarem, nunc opperirer: alias sperarem. Expectare

Quid istuc est?) Hæc interrogatio stomachosa est, extenuare volentis metum fratris. diuersa enim sensit ob diuersum amoris euentum. Quid istuc est

Qui tam audacis facinoris mihi conscius sit:) Proprie ad terrorem, qui de facinore loquitur, Conscium dixit. Rogitas, qui tam audacis facinoris) Bene timens inducitur Antipho, vt sit causa fugiendi. Ad hoc enim fugiet, ne ad amittendam coniugem cogatur à patre ante errorem fabulæ patefactum. Conscius

Quod vtinam ne Phormioni) Gratissime non Phormioni succenset, sed Phormionis inuento. Et vide vt & ipse se culpæ subtrahat. Quod vtinam.) Et familiare est initia rerum accusare eos, quos alicuius negotii pœnitet. Quod vtinam ne Phormioni) Vetus elocutio, Vtinam ne. Ennius in Medea, Vtinam ne in nemore Pelio securibus cæsa cecidisset abiegna ad terram trabes. Et NE, non accipiendum. Vtinam ne Ne

Neu me cupidum eò compulisset,) Bene hoc addidit ad excusationem. potuit enim dici, Non consentires. Eò compulisset,) Eò, ad vxorem ducendam. an E ò intantum? Eo, pro Intantum

Quod mihi principium est mali.) Bene, quasi caput mali non in amore sit, sed in nuptiis.

Non potitus essem:) More hominum loquitur: credit enim ex sequenti satietate, quòd potuerit abstinere amoribus suis. Non potitus essem:) ἀπὸ τοῦ προφορὰ μετωμαλ. Non enim, SED POTIRI VOLVISTI, posuit: vt ille, Verùm anceps pugnæ fuerat fortuna: Fuisset. hîc enim vtraque pars ponitur.

Fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies:) Quidam totum interrogatiue pronuntiant: nempe, Fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies?

At non quotidiana cura hæc angeret animum.) Quum amatorie loquatur Antipho, errant qui putant eum pœnitere sui desyderii. nam si hoc est: nec maritus firmus videbitur fore. sed hoc dicit, facilius fuisse abstinere virgine intacta, quàm ea cum qua iam consueuerit. & ideo subiungit, Dum expecto, quàm mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem.

Audio.) Audio per ἀφωνίαν dicitur modo à contēnente dictū Antiphonis. Audio.) Omnia deridet Phædria, capiens fructum amoris vel periculis adipisci. Est ergo Audio ἀφωνὰς, pro Non audio, hoc est, nihil dicis. Audio

Dum expecto, quàm mox veniat,) Non Quando, sed Quàm cito: quia timet.

Qui adimat hanc mihi consuetudinem.) Mire non amorem: tanquam amore carere potuerit, consuetudine non possit. Et nota proprietatē. nam Consuetudo specialiter de coitu dicitur. Consuetudo

meno, At enim hic dices, Me quantum hic operis fiat, pœnitet.

Cui de integro est potestas) Post, deinceps. An de integro, id est integris rebus. De integro

Quid velis retinere, amare, amittere:) An coniunctè legendum est, Quid velis retinere: vt duo sint, Amare, Amittere: quia & infra duo reddit, Vt neque mihi sit eius amittendi, neque retinendi copia. Amittendi propter amorem: Retinendi, propter patrem.

Hei timeo miser.) Quàm rectè iam timet: quia in metu semper est præsaga mali mens. Et Hei interiectio ingemiscentis est. vt, -hei mihi, quantum Præsidium Ausonia, & quantum tu perdis Iule. Hei

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

Iambici quadrati acatal. trochaicis octonariis catalecticis permistis. Senarii item.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

NVLLVS es Geta, nisi aliquod iam tibi cōsilium celere repereris: Iambici acat.

Ita nūc imparatū subito tanta te impēdēt mala:

Quæ neque vti deuitem scio: neque quo modo me inde extraham: Aliàs, abstraham

(Nam non potest celari nostra diutius iam audacia)

Quæ si non astu prouidētur, me aut herum pessundabūt.

A. Quidnam ille commotus venit? G. tum, temporis punctum mihi

Ad hanc rem est: herus adest. A. quid istuc mali est? Senarius

G. Quod quum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ? Tetrametri acatalect.

Loquárne? incendam. taceam? instigem. purgem me? LATEREM LAVEM.

Eheu me miserum: quum mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:

Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absque eo esset, Trochaicus acatalect.

Rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam. Catalecticus

Aliquid conuasassem, atque hinc me coniicerem protinus in pedes. Iambic' acat.

A. Quam hic fugam, aut furtum parat? Dimeter trochaicus cat.

G. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere insistam via? Iambici tet. acatalect.

P. Te nominat. A. nescio quod magnum hoc nuntio expecto malum.

Iambicus cat. P. Ah, sanúsne es? G. domum ire pergam: ibi plurimum est. P. reuocemus

Monometer hypercat. Hominem. A. sta ilico. G. hem,

Trochaici cat. Satis pro imperio quisquis es. A. Geta. G. ipse est, quem volui obuiam.

A. Cedò, quid portas obsecro? atque id (si potes) verbo expedi.

G. Faciam. A. eloquere. G. modò apud portum. A. meumne?

G. Intellexti. A. occidi. G. hem.

A. Quid agam? P. quid ais? G. huius patrem vidisse me, patruum tuum.

A. Nam quod ego huic nūc subito exitio remedium inueniam miser?

Quòd si eò meæ fortunæ redeūt, Phanium abs te vt distrahar,

Nulla est mihi vita expetenda. G. ergo istæc quum ita sint Antipho,

Tanto magis te aduigilare æquum est: FORTEIS fortuna adiuuat.

A. Non sum apud me. G. atqui opus est nūc, quum maximè, vt sis Antipho:

Nam si te senserit timidum pater esse, arbitrabitur

Commeruisse culpam. P. hoc verum est. A. non possum immutarier.

G. Quid faceres, si aliud quid grauius tibi nunc faciundum foret?

A. Quum hoc non possum, illud minus possem. G. hoc nihil est Phædria: ilicet,

Quid cōterimus operam frustra? quin abeam? P. & quidem ego. A. obsecro:

Quid si assimulabo, satín' est? G.garris. A.voltum con templamini:hem,
Satín' sic est? G.non. A.quid si sic? G.propemodum. A.quid si sic? G.sat est:
Hem istuc serua: & verbum verbo par pari vt respódeas,
Ne te iratus suis *sæuis dictis protêlet. A.scio. Aliàs, sæuidicis verbis protêlet. & sæuidicis postulat carmen.
G. Vi coactum te esse, inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in vltima platea? A.ipsus est:
Non possum adesse. G.ah, quid agis? quò abis Antipho? mane, Senarius iáb. hypercat.
Mane inquam. A.egomet me noui, & peccatú meum: Senarius acat.
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
P.Geta, quid nunc fiet? G.tu iam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hîc nos Antiphonem monuimus,
Id nosmetipsos facere oportet Phædria.
P.Aufer mihi oportet: quin tu quod faciam, impera.
G.Meministíne olim vt fuerit vestra oratio,
In re incipiunda ad defendendam noxiam,
Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam?
P.Memini. G.hé, nunc ipsa est opus, aut, siquid *potest, Aliàs, potes,
Meliore & callidiore. P.fiet sedulò.
G.Nunc prior adito tu: ego in insidiis hîc ero
Succenturiatus, siquid deficies. P.age.

VLLVS es Geta,) In hac scena serui concurrentis officium est, tendens ad perturbationem Antiphonis, quem oportet abesse à conspectu patris vsque ad cognitionem rerum, & καταστροφὴν fabulæ.

Consilium celere) Hoc celere neutraliter dicitur. Celere

Subito tanta te impendent mala:) Accusatiuo casu Impendent aut ἀναστροφὴ, pro, In te pendent mala. Quum suprà Nullus es Geta, dixerit: hîc transitum fecit ad primam personam.

Quæ neque vti deuitem, scio:) Ruina aut vitanda est, aut extrahenda sunt ex ea, corpora quæ oppresserit. Deuitem,) Antè quàm irruant. Deuitare

Inde extraham:) Quum irruerint. Extrahere

Ná nó potest celari nostra diutius iá audacia.) Bene Nostra: quia ipse partē maximá culpæ suæ tenet, vt magister. Celari) Nigidius quærit, vtrú plenú sit, an pressus

Commotus — Quidnam ille commotus venit?) Modo Commotus, perturbatus atque conterritus. Quidnam ille commotus) Hic ostendit poeta idcirco confusum Getam induci, vt de eius metu Antipho terreatur.

Punctum — Tum, temporis punctum mihi) Punctum, pro momentum. vt Lucilius in decimoquarto, Puncto vna hora * & qui quoque innasit. Punctum) Angustissimum spatium.

Ad hanc rem) Ad deliberandum quod ago.

Herus adest.) Vultu tristi ac superciliis arduis hoc dicendum est.

Quid istud mali est?) Mire πρὸς τὸ, Herus adest, Quid istuc mali est, posuit, ex persona Antiphonis: cui pro calamitate est patris aduentus.

Quod quum audierit,) Scilicet quod vxorem duxit Antipho. Quod quum audierit,) Bene non addidit quid. secum enim loquitur.

Quod eius remedium inueniam iracundiæ?) Plus est, quàm si diceret Nullum.

Remedium — Quod eius remedium inueniam iracundiæ?) Proprie Remedium, quasi iracundia morbus sit.

Incendere — Loquárne? incendam.) Quia iracundia ignis est.

Instigari — Taceam? instigem.) Instigari proprie fera dicitur. Loquárne? incẽdam. taceam? instigem.) χῦμα διαπόρησις Duo sunt quæ fieri in placando solent: aut loqui, aut tacere. Sed quid vult sibi Purgem me, quum idem sit Loquar? an quia potest purgatio & per defensorẽ, patronúmve induci? sic quidam putant. Sed melius est hoc, vt perturbatæ & seruilis imperitæque personæ verba sine arte esse, & vim significati non habere.

Purgem me? laterem lauem.) παροιμία, πλίνθον πλύνειν.

Quum — Quum mihi pauco,) Quum PRAETER QVAM QVÒD significat modò.

Tum Antipho me excruciat animi:) τῷ ἰδιωτισμῷ, pro eo quod est, Propter Antiphonem me excrucio. Me excruciat animi:) Sic in Hecyra, Fecit, animi vt incertus foret. Veteres figurabant hanc locutionem.

Miseret, Timeo, Eius, ei, is. — Eius me miseret: ei nunc timeo.) Miseret præteritorum, Timeo de futuris. Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet,) Figura πολύπτωτον, EIVS, EI, IS. Is nunc me retinet.) Si Retinet, quomodo Excruciat?

Absq; eo esset — Nam absque eo esset,) Si ad eum res non pertineret: id est si meum tantummodo peccatum esset hoc ipsum.

Vidisse mihi — Rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam.) Facete seruus occasionem melioris conditionis esse existimat fugæ causam, tanquam sibi per eam & libertatis genus præstare posset, & prædam. Rectè ego mihi vidissem,) Vt dicimus, Vide tibi, & videte vobis. Et rectè Vidissem, pro, Prouidissem. Et senis essem vltus iracundiam.) Senis maluit, quàm Domini, dicere: vt in ipso nomine & hortamentum

Ira, Iracundia — impune fugiendi appareat. & simul quia non Iram, sed Iracundiam dicturus erat. nam Ira, de causa: Iracundia, de moribus. Et senis vltus essem iracundiã.) Non dixit Euasissem: sed Vltus essem. faciunt enim serui fugiendo, vt dominos pœniteat iratos fuisse. Sic Virgilius, Vlta virum, pœnas inimico à fratre recepi.

Conuasassem aliquid — Aliquid conuasassem,) Figuratum est à colligendis vasis.

Hinc me coniicerem) Rectè ego mihi vidissem.

Protinan — Protinus in pedes.) Protinam fuit: & sic Nigidius legit.

Coniicere in pedes — Qoam hic fugam,) Coniicerem in pedes.

Aut furtum parat?) Aliquid conuasassem. Quam hic fugam, aut furtum parat?) Iocunda ἀπόφασις. prius enim furtum, quàm fuga occurrere debuit.

Sed — Sed vbi Antiphonem reperiam?) Sed, pro ergo: vt sit, Ergo vbi Antiphonem reperiam: an SED, finis superioris sententiæ est? vt Sallustius, Sed Metellus in vlteriore

Reperire — prouincia. Reperiam?) Si alicubi cesset.

Insistere via — Aut qua quærere insistam via?) Si alicubi ambulet: omnis enim qui quæritur, aut

cessat, aut ambulat.

Te nominat.) Ad hoc diu auditur Geta, & ipse non videt adolescentes: vt plus illis terroris incutiat, dum secum loquitur.

Nescio quod magnum hoc nuntio expecto malum.) Diserte locutus est, Nescio quod magnum hoc nuntio expecto malú: pro eo quod est, Nescio quod magnum malum hunc mihi nuntiaturum arbitror.

Domum ire pergam:) Hoc nos ἁπλῶς dicimus, Domum pergam. Domum pergam

Ibi plurimum est.) Ostendit ab initio se domum pergere, & sic videtur deliberasse. Ibi plurimum est.) Scilicet propter amorem vxoris suæ. Plurimú.) τὸ πλεῖστον. Plurimum

Reuocemus hominem.) Comice & moraliter addidit Hominem.

Sta ilico.) Ille, Reuocemus hominem, dixit: hic, non progredi iussit. Sta ilico.

Satis pro imperio quisquis es.) Hic ostendit culpæ conscientia nullam authoritatem reliquam in magistro Geta. Satis pro imperio) Id est imperiose. Pro imperio

Cedò, quid portas obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.) Mire expressit affectum de timore properantis. Cedò, quid portas obsecro?) Vt, Si vera feram, si magna rependam. Nam Ferre & Portare, de negotiis maioribus dicitur. Verbo expedi.) Deest, Vno. Ferre, portare Verbo expedi

Eloquere.) Aliter ostenditquid est, Verbo expedi: dicendo Eloquere. Eloquere

Modò apud portum.) Patrem vidi, dicturus Geta, præuentus est ab eo quem timor intelligentem fecerat.

Hem,) Propria, & sua cuique personæ exhibuit: celeritatem ex præsagio metuenti Antiphoni: & tarditatem intellectus quieti pectoris securo Phædriæ.

Quid agam?) Iam flet Antipho, & adhuc non intelligit Phædria.

Huius patrem vidisse me, patruum tuum.) Mire poeta Antiphoni minus quàm oportet, & Phædriæ plus quàm oportet, fecit loqui nuntium. Ille enim penè diuinat ex metu: húc tardum securitas facit. Huius patrem vidisse me, patruum tuum.) Reddit vtrique proprium: vt & ille qui timebat, paucis intelligeret: & ille qui securus erat, pluribus edoceretur.

Nam quod ego huic nunc subito) Nam aut subiunctiua coniunctio est superiori dicto, quod ait, Quid agam: aut ἀναστροφὴ est NAM QVOD, pro Quodnam. Huic subito exitio remedium) Subito, & aduerbium, & nomen est. Quum subito assurgens fluctu nimbosus Orion. Nam Anastrophe. Nam quod Subito

Inueniam miser?) Quum EGO suprà dixerit, ἐμφατικῶς addidit, Miser.

Quòd si eò meæ fortunæ redeunt,) Tragice amator hoc negotium fortunas omnes dixit esse. Fortunæ redeunt,) Bene Redeunt: quasi in peius, & à processu retro, & in deterius. Fortunæ redeunt

Phanium abs te vt distrahar,) Amatoria προσφώνησις per ἀποστροφήν. Abs te vt distrahar,) Non dixit, A me distraharis. Et vide verbum vim cohærentis ostendere. Distrahere

Nulla est mihi vita expetenda.) Nulla, pro Non: aut nullius conditionis. quasi dicat, Ne deorum quidem vita mihi dulcis est sine te. Nulla est mihi vita expetenda.) Sine Phanio. Nulla

Tanto magis te aduigilare) Ad, vim auctiuam nunc habet: vt Adlaudabile, Admirabile. Ad

Fortis fortuna adiuuat.) παροιμία. Et Fortis accusatiuus pluralis est. Fortis acc.

Non sum apud me.) Id agitur, vt suprà diximus, quemadmodum Antipho præsens non sit: quem neque conuenit contra patrē aliquid dicere: neque rursum præsentem opprimi à patre ex argumento est.

Atqui opus est nunc, quum maxime, vt sis Antipho:) Apud te, subauditur.

Nam si te senserit timidum pater esse, arbitrabitur commeruisse culpam.) Sic Sallustius in historia, Ita fiducia quàm argumentis purgatiores dimittuntur. Nam si te senserit timidum) Timidum, pro timentem. Vt, Addit se sociam, timidísque su- Timidus

Cōmeruisse culpam — peruenit AEglę. Virgilius. Commeruisse culpam.) Pro Commisisse.

Hoc verum est.) Congrue fit, vt & Geta & Phædria audaciores sint, qui & absque amore sunt:& hos oportet obiici pro Antiphone irato seni.

Immutari nō possum — Non possum immutarier.) Vim negantis hoc habet, quod ait, Immutarier: ostenditenim naturæ suæ timiditatem nullis adhortationibus eiici posse.

Grauius — Quid faceres, si aliud quid grauius tibi nunc faciundum foret?) Bene Grauius: quia hoc graue. vt videas ipsam adhortationem vim habere concedentis graue esse quod geritur.

Quum hoc non possum, illud minus possem.) Hoc intulit παρὰ προσδοκίαν. Nam videbatur hac interrogatione adduci posse ad sententiam percontantis. & hæc ars est dialectica contra ἐπαγωγὴν, quum male respondendo callide interrogantis interrumpimus argumentum.

Hoc — Hoc nihil est Phædria: ilicet,) Vtrum HOC relatiuum? an HOC cum contemptu, pro Hic Antipho nihil est. Sic Cicero in Verrinis, Etsi hoc nescio quid nugatorem sciebam. pro Hunc. Ilicet,) Semper Ilicet finem rei significat, vt Actum est. Ilicet,)Per συγκοπήν. Sic iudices de consilio dimittebantur, suprema dicta quum præco pronuntiasset Ilicet: quod significat Ire licet. — Ilicet — Actum est

Quin — Quin abeam?) Hic terrore commouet Antiphonem. & QVIN dicit, pro Cur non.

Et quidem ego.) Ordo, Et ego quidem. & deest Abeo.

Quid si assimulabo,) Audacem scilicet. Obsecro, quid si assimulabo, satin' est?) Adeo morale vitiū est, ex conscientia pauor: vt ipse quoque Antipho nitatur contrà: neque quicquam promoueat. Satin' est?) Hic locus actoris magis, quàm lectoris est. ostenditur enim conari ad simulandam audaciam, quo magis ridicula est, formidolosa persona.

Propemodū — Propemodum.) Et hoc non plenæ consensionis est, quod ait Propemodum.

Sat est — Sat est.) Non dixit, Bene est: sed, Sat est. & vide vix ad hoc ipsum esse peruentum.

Hem istuc serua:) Dicendo Serua, ostendit iam incipere deperire, quod finxit atque assimulauit audaciæ. Hem istuc serua: & verbum verbo par pari vt respōdeas.) Animaduerte, & quid doceat, & commachinetur artifex poeta, qui debitum reddat rebus atque personis. Verbum verbo par pari) Duo dixit: non tantum Verbum verbo, sed Par pari. — Verbū verbo — Par pari

Iratus — Ne te iratus suis sæuis dictis protēlet.) Causalem vim habet quod ait hoc, Iratus: hoc est, qui ob præsentem iram vehementius tecum agat. Protēlet & Protelum à πρὸ & ἑλκεῖν dictum est, quod est ante & trahere. Alii ab assiduo telorum iactu existimant dici. vt Lucretius, Vndique protelo plagarum continuato. hoc est tenore. Protēlet.) Protrahat, præueniat, exagitet. — Protēlo — Protelum

Inuitus — Vi coactū te esse inuitū) Mira breuitas, in quo tota defensio continetur. & subauditur Fac respōdeas, aut quid tale. Inuitū,) Bene idē repetit ad confirmandam memoriam trepidantis. non enim diuersa sunt, sed repetuntur, vt teneri possit id quod causæ opus est. Nam Vi coactum esse, idem significat quod Inuitum. An ideo Vi coactum inuitum, iungendum est, quia interdum etiam ipsi nos cogimus propria voluntate: vt ipse in Andria, Tu coactus tua voluntate es. — Vi coactus — Voluntate cogi

Scio — Scio.) Apparet hoc verbum eo vultu dici, vt manifestum sit absenti animo esse eum qui loquitur.

Tenes?) Exquisite addidit Tenes: vt appareat Antiphonem vultu ostendere, quòd horum nihil perturbatus aduertat.

Sed — Sed quis hic est senex?) Sed, vt diximus, transitum significat ad aliam rem ab ea quæ agebatur.

Vltima platea — Quem video in vltima platea?) Sic dixit Vltima platea, quemadmodum Virgilius, -imas Obsedēre fores.

Ipsus est:) Et quia timidior est : & quia postea de proximo ipse agnoscit magis.

Non possum adesse.) Apparet ex conspectu patris magis confundi, quàm ex nuntio aduentus eius, filium.

Quò abis Antipho?) Sic Virgilius, Quò fugis AEnea? &, Quò fugitis socii? Sic enim loquitur, qui vult ostendere conditionem locorum, in qua peruerso modo alius petatur, alius linquatur. Quò abis Antipho

Mane, mane inquam.) Omnia hæc habent singularem vim in se reuocantis.

Ah, quid agis?) Et perturbati intercessoris est dicere, Quid agis? vt in Andria, Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?

Egomet me noui, & peccatum meum:) Duo dixit: & Hominem pauidum, & Peccatum graue.

Vobis commendo Phanium, & vitam meam.) Comice duobus duo retulit: Me, & peccatum meum: Phanium, & vitam meam. Et animaduerte quòd amator prius ponit Phanium, quàm Vitam suam.

Geta quid nunc fiet?) Apparet hæc sic pronuntianda.

Tu iam lites audies: ego plectar pendens,) Non intulit quod quærebatur: sed verba sunt hominis omnia desperantis. Tu iam lites audies: ego plectar pendens,) Tu audies: ego verberabor. vt alibi, Tibi erunt parata verba, huic demum verbera. Quod ipsum mire: non, Facies lites: sed, Audies. Ego plectar pendens:) Plectar, feriar: vnde & plectrum, & plagæ dictæ. Lites audies Plectar pēdēs Plectrum Plagæ

Sed quodmodo hic nos) Deest Tamen: vt sit, Sed tamen.

Id nosmetipsos facere oportet) Quia Nos suprà dixit in significatione actus proprii, Ipsos addit.

Aufer mihi oportet:) τῷ ἐπιλείμμῳ addidit MIHI. sine hoc enim plena sententia est.

Quin tu quod faciam, impera.) Mire ad omnia paratum se indicat, qui Impera dicat seruo. Impera

Meministíne olim vt fuerit vestra oratio,) Mire & consilio & oratione compendiosus est : quo magis Phædriam propriis consiliis ac domesticis permoueret. Vt fuerit vestra oratio,) Vt magis excitaret, non Nostra dixit, sed Vestra.

In re incipiunda) Incipiunda proprie, quasi de re magna, dixit. Sic alibi, Vide quod incœptet facinus. Incipiunda

Ad defendendam noxiam?) Noxiam nunc culpam: aliàs pœnam. Et est ἐπένθεσις, ab eo quod est Noxam: & hoc factum est propter iambum. Noxia Epenthesis

Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.) Consydera singula, & inuenies & naturali ordine, & per αὔξησιν dicta. Causam pro defensione posuit. Et Vincibilem, quæ facile vincat. Causa Vincibilis

Nunc ipsa est opus,) Causa scilicet.

Meliore & callidiore.) Bene Meliore & callidiore : quia tunc prolusio fuit, nunc sum prælium.

Fiet sedulò.) παρέλκον Sedulò. nam suffecerat, Fiet. Fiet sedulò

Nunc prior adito tu:) Adito, quasi ad prælium. Virgilius,
nec quisquam ex agmine tanto Audet adire virum.

Ego in insidiis hîc ero.) Tota μεταφορὰ de re militari est.

Succenturiatus,) Succenturiari dicuntur, qui explendæ centuriæ gratia subiiciunt se ad supplementum ordinum. Et est translatio à re militari. Succenturiari

Age.) Potuit dicere, Verò, aut Ita. sed Age dixit, quod verbum vim hortantis maximam præbet. Age

ACTVS SECVDI SCENA I.

Iambici quadrati acatalectici & senarii.

DEMIPHO senex. GETA. PHAEDRIA.

Si corripis (Ita) trochaicus est
Aliàs, taceo Trochaicus

*TANE tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?
Nec meum imperium. age, *mitto imperium: non simultatem meam

Iambicus Reuereri saltem? non pudere? ô facinus audax! ô Geta

Iambici acat. Monitor! G. vix tandé. D. quid mihi dicent? aut quam causam reperient?
Demiror. G. atqui reperi iam: aliud cura. D. ánne hoc dicent mihi,
Inuitus feci: lex coegit? audio, & fateor. G. places.
D. Verùm scientem, tacitum, causam tradere aduersariis:
Etiámne id lex coegit? P. illud durum. G. ego expediam: sine.
D. Incertum est quid agam: quia præter spem, atq; incredibile hoc mihi obtigit:
Ita sum irritatus, animum vt nequeam ad cogitandum instituere.
QVAMOBREM OMNES, quum secundæ res sunt maximè, tum maximè
Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærumnam ferant,
Pericla, damna, exilia. peregrè rediens semper cogitet
Aut filii peccatum, aut vxoris mortẽ, aut morbum filiæ.
Cõmunia esse hæc: fieri posse: vt nequid animo sit nouũ.
Quicquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.

Aliàs, anteeo G. O Phædria incredibile est, quanto herum *anteo sapientia:
Meditata mihi sunt omnia mea incommoda, herus si redierit:

Molendum vsque in pistrino: vapulandum: habendæ compedes.
Opus ruri faciundum: horum nihil quicquam accidet animo nouum.
Quicquid præter spē eueniet, omne id deputabo ī lucro.
Sed quid cessas hominē adire, & blādè in prīcipio alloqui?
D. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obuiam.
P. Mi patrue salue. D. salue: sed vbi est Antipho? Senarii
P. Saluum venire. D. credo: hoc responde mihi.
P. Valet: hic est. sed satín' omnia ex sententia?
D. Vellem quidem. P. quid istuc? D. rogitas Phædria?
Bonas me absente hîc confecistis nuptias.
P. Eho an id succenses nunc illi? G. ô artificem probum!
D. Egóne illi non succenseam? ipsum gestio dari
Mihi in conspectum, nunc sua culpa vt sciat
Lenem patrem illum, factum me esse acerrimum.
P. Atqui nihil fecit patrue, quod succenseas.
D. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:
Vnum cognoris, omnes noris. P. haud ita est.
D. Hic in noxia est: ille ad defendendam causam adest:
Quum ille est, hic præsto est. tradunt operas mutuas.
G. Probè eorum facta imprudens depinxit senex.
D. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares Phædria.
P. Si est patrue, culpam vt Antipho in se admiserit,
Ex qua re minus, rei foret aut famæ temperans:
Non causam dico, quin quod meritus *est, ferat: Aliàs, fir,
Sed siquis fortè malitia fretus sua,
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit: nostráne ea culpa est, AN IVDICVM,
Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
G. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.
D. An quisquam iudex est, qui possit noscere

Tua iusta, vbi tute verbum non respondeas;
Ita vt ille fecit? P.functus adolescentuli est
Officium liberalis: postquam ad iudices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum obstupefecit pudor.
G.Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem?
Here salue: saluum te aduenisse gaudeo. D.oh
Bone custos salue: columen verò familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
G.Iam dudum te omneis nos accusare audio
Immeritò, & me omnium horum immeritissimò.
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Seruum hominem causam orare leges non sinunt,
Neque testimonii dictio est. D.mitto omnia: adde
Istuc, imprudens timuit adolescens, sino:
Tu seruus: verum si cognata est maximè,
Non fuit necesse habere: sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis: quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
G.Non ratio, verùm argentum deerat. D.sumeret
Alicunde. G.alicunde! nihil est dictu facilius.
D.Postremò, si nullo alio pacto, vel fœnore.
G.Hui, dixti pulchre, si quidem quisquam crederet
Te viuo. D.non, non sic futurum est: non potest.
Egóne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?
Nihil suaue meritum est. hominem commonstrarier
Mihi istum volo: aut vbi habitet, demonstrarier.
G.Nempe Phormionem. D.istum patronum mulieris.
G.Iā faxo hic aderit. D.Antipho vbi nunc est? P.foris.
D.Abi Phædria: eum require, atque adduce huc. P.eo
Recta via equidem illuc. G.nempe ad Pamphilam.
D. At ego deos penateis hinc salutatum domum
Deuortar; inde ibo ad forum, atque aliquot mihi

Amicos aduocabo, ad hanc rem qui adsient,
Vt ne imparatus sim, quum aduenjat Phormio.

TANE tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?) In hac scena accu-
I satio est & contradictio per remotiuam qualitatem. ergo controuersia.
Itáne tandem vxorem duxit Antipho) Hic exemplum vitæ est: in quo spectatur nullam esse tam iustam, & grauem iracundiam patris, quæ non & fiducia defensoris, & interuallo temporis euanescat. Itáne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?) Non potuit vehementius incipere, quàm vt ipse crimen, quod obiicit, miraretur. Itáne tandem vxorem duxit) Tandem, hic expletiua coniunctio. vt Cicero, Quousque tandem abutêre Catilina patientia nostra? Itáne tandem?) Hic totus versus in hoc est, an factum sit: quid factum sit: à quo factum sit: in cuius iniuriam factum sit. Tandem

Nec meum imperium.) Rara ἀποσιώπησις. Nam non sequitur SED. intulit enim AGE. Subauditur autem Revereri. Sic Lucretius, Nónne videre Aposiopesis

Age, mitto imperium: non simultatem meam reuereri) Vt Virgilius,
Cuius ob auspicium infaustum, moresque sinistros. Age, mitto) Legitur & Taceo. Simultatem) Iurgium, contentionem. Simultas

Non puderet) Hoc absolutum est, & nulli adnexum. Non puderet) Hic Nigidius adnotauit, neminem videri pudere ante delictum.

Vix tandem.) Conuenit hoc dictum ei, qui iam pridem se male audire putat: & ideo sero videtur ad hunc senex peruenisse: quum ille metuens, se primum ad accusationem crederet. An VIX TANDEM, ad hoc pertinet: quia ille Monitor dixit: quasi dicat, Vix tandem factum est, vt me senex laudare cœpisset: quia MONITOR, quamuis in contrarium dixerit, tamen est nomen laudis. Vix tandem.) εἰρωνεία, quasi dicat, Penè mei oblitus est. An quia tarde ad ipsum peruenit senex: quē ille ob conscientiam à se cœpturum esse credebat. Vix tandem Monitor

Quid mihi dicent? aut quam causam reperient?) Quid dicent? si negare voluerint. quam causam reperient? si purgare. Omne enim crimen à defensore aut negatur, aut purgatur.

Demiror.) Pro Nescio. nam admirationem ignorantia facit. Demiror

Atqui reperi iam: aliud cura.) Eo animo hoc dicit, quo suprà dixit VIX TANDEM. Et quum ille pluraliter Reperient dixerit: hic singulariter Reperi respondit: quasi in se solo sit crimen.

Inuitus feci: lex coegit?) Bene poeta iam scire facit senem, quid isti dicturi sint: vt videatur frangi posse qui iam partem defensionis admittit.

Illud durum.) Illud durum, dicit, qui suprà dixit, Atqui reperi iam. Causam tradere aduersariis, Illud durum.

Ego expediam: sine.) Vide præparationem futuræ defensionis: quam nisi hoc modo Terentius intulisset, incredibile videretur subito sedatum senem.

Incertum est quid agam:) Nonnihil iam fracta indignatio est. Nam in his verbis, non iam ira, sed admodum mœror est.

Quia præter spem, atque incredibile hoc) Virgilius, Hunc ego si potui tantum sperare dolorē: Et perferre soror potero. Atque incredibile hoc mihi obtigit:) Grauius est Incredibile, quàm Præter spem: & ideo posterius & in actu est. Obtigit:) Pro Accidit: cuius reciprocum est, si quis bonum accidisse dicat, non obtigisse. Ita sum irritatus,) Irritatus, prouocatus, in iram impulsus: hoc est commotus & perturbatus. Otigit Accidit Irritatus

Animum vt nequeam ad cogitandum instituere.) Bene Instituere dixit: quo verbo quies ostenditur cogitatiuæ mentis, quæ nunc non adest. Instituere animū ad cogitandum

Quum secundæ res sunt maximè, tum maximè) Vt, Nudus ara, sere nudus: hyemis ignaua colono. Et bona sententia, tum maxime sapienti metuendum, quo tempore maxime securus est stultus.

Meditari secum oportet,) Bene additum Secum. insani enim videbitur hoc palàm agere.

AErumna aduersa

Aduersam ærumnam ferant,) Abundat Aduersam.

Pericla, damna, exilia. peregre rediens semper cogitet aut filii peccatum, aut vxoris mortem,) Superiora ἀσύνδετα. inferiora intermissis coniunctionibus. Sallustius, Nam quidem Pyrrho, Hannibali, æquor & terra. Peregre rediens semper cogitet) Mire à genere ad speciem non semel transit. Nam quum dicit, Peregre rediens, iam de se loquitur, sed latenter. Semper cogitet) A singulari ad pluralem transit. suprà dixit Omnes: at nunc Cogitet. Et est ordo, Semper peregre rediens, quicunque peregre redit. Aut filii peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ.) Quanuis iratus filio, non potuit tamen dicere, Filii mortem. Conuenit autem seni vxoris mortem non putare magnum incommodum. Aut filii peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ.) Varie, post enumerationem conclusam hæc etiam intulit. Virgilius, Sed neque Medorum syluæ, ditissima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus
Laudibus Italiæ certent: non Bactra, nec Indi,
Totáque thuriferis Panchaia pinguis arenis.

Commune

Communia esse hæc: fieri posse:) Ordo est, Semper cogitet communia esse, & fieri posse peccatum filii, vxoris mortem, filiæ morbum. Communia esse) Commune est quod accidere omnibus potest.

Quicquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.) Vide iam senem fractum non culpam filii magnam ducere: sed ideo indignari, quòd non crediderit peccaturum, in quo ipse se reprehendit: & quod à peccatoribus dici solebat, hoc dicit, Communia esse, & Fieri posse.

Præsens pro coniunctiuo

Herum anteo sapientia:) Legitur & Anteeo: sed pro coniunctiuo pronuntiandum, Anteeo pro Anteeam.

Incommoda

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda,) Nimis comice non clades, aut ærumnas posuit seruus, sed Incommoda: molere in pistrino, vapulare, habere compedes, & cætera: quum hoc nomen leue quiddam significet. vt ipse in Eunucho, Imò enim infœliciter: nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.

Si

Herus si redierit,) SI aut pro EVM: aut seruiliter, vt dubitet ex voto suo vtrum dominus redeat, an non: quod cupit.

Molendum vsque in pistrino:) Facete enumerat seruus vniuersa supplicia suæ conditionis, excepta cruce & furca: quarum pœnam verbis extenuare non potuit.

Habendæ compedes:) Vitiosam locutionẽ seruili personæ dedit Terentius. nam integra esset, si diceret, Habẽdas cõpedes. vnde quidã nõ ESSE, sed VSQVE legũt.

Opus ruri faciundum:) Varie, molendum, vapulandum, compedes habendæ, opus ruri faciundum: & suprà, verba gerundia sunt: infrà, participia.

Animo nouũ

Horum nihil quicquam accidet animo nouum.) Recte addidit Animo. omne enim quicquid acciderit, nouum erit, sed non animo. Horum nihil quicquam) παρέλκον quartum. Horum nihil quicquam accidet animo nouum.) Tale est illud sapientis Æneæ, -non vlla laborũ, O virgo noua mi facies, inopináve surgit. &, Arma parate animis, & spe præsumite bellum. Et,
Hunc ego si potui tantum sperare dolorem: Et perferre soror potero.

Quicquid præter spem eueniet, omne id deputabo in lucro.) Totidem verbis est vsus, quot senex, ad irrisionem eius. Sic & in Adelphis, Postremo tanquam in speculum, in patinas Demea Inspicere iubeo. Omne id deputabo in lucro.) Hoc idem senex oportere fieri dixit, quod hic facit: ergo sapientior Geta.

Sed quid cessas hominem adire,) Bene Adire, quasi terribilem, & pugnaturum. vt Virgilius, Audet adire virum. Et HOMINEM comice addidit. Adire

Et blande in principio alloqui) Recte monuit, non perpetuo Blandè, sed in principio agendum, secundum præceptum Socratis, qui ait,

Phædriam mei fratris) Hæc verba ostendunt quàm miti pectore suscipiatur Phædria.

Mi patrue salue.) Mi, vim blandimenti habet. nam significat, meus. Mi

Salue: sed vbi est Antipho?) Bene expressit promptum animum ad litigandum, partim addita salute, & potius ad iurgium præuertendo.

Saluum venire.) ἔλλειψις, vel ἀποσιώπησις secunda: GAVDEO enim subauditur: quod nisi acceperis, non intelliges cur hic responderit, Credo. Saluú venire.) Iracúdiam frangere conatur obsequio & mora. Saluum venire.) Altera salutatio & ad leniendum, & ad criminis dissimulationem: sed & tertio addit, Satín' omnia ex sententia? Aposiopesis

Credo: hoc responde mihi.) Hoc, incerta distinctione pronuntiatur.

Valet:) Hic oratorie dissimulat: atque ita respondet, quasi senex non iratus quærat: sed de salute solicitus sit Antiphonis.

Sed satín' omnia ex sententia?) Quod vulgo, Omnia recte? Et deest Quæris, aut quid tale. Satín' ex sententia

Vellem quidé.) Semper hoc verbú dolentis est, ac negantis euenire quod voti sit. Vellem quidé

Quid istuc?) Magnam vim habet contra iram huiusmodi interrogatio.

Bonas me absente) Mire consuetudinem expressit, dicendo BONAS. Me absente) Summa criminis. Bonas me absente hic confecistis nuptias) Crimen in duobus esse demonstrat: quòd non Bonas, & quòd Absente patre.

Ehò, an id succenses nunc illi?) Huc tendebat interrogatio: vt tam integris rebus admiraretur irasci senem.

O artificem probum!) εἰρωνεία. nam non est artifex, cuius deprehenditur iocus. Artifex

Gestio.) Plus Gestio, quàm Volo. Gestio

Dari mihi in conspectum,) Non dixit Venire, vt Filium: sed Dari, vt reum. Dari in conspectum

Lenem patrem illum,) O artificium poetæ. in media patris sæuitia mentionem lenitatis induxit: vt ostendat quàm facilè placari possit. Lenem patrem illum, factú me esse acerrimum.) Nota ἀντίθετον. non enim leni asperrimum, sed acerrimú reddidit. & mutauit gradum, positiuo, superlatiuum opponens. Lenem patré illum, factum) Sic Virgilius, -quantum mutatus ab illo Hectore. Lenis, acer

Atqui nihil fecit patrue,) Summa contradictionis. & non dixit, Leniter peccauit: sed, Nihil fecit. neque quod punias: sed, quod succenseas: id quod leuissimum est.

Ecce autem similia omnia:) Ecce autem, vox est apta his quæ noua & improuisa animo accidunt. Sic Virgilius, Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta. Similia omnia: omnes congruunt:) More stomachantis, Omnia & Omnes, de his dicit quæ ad duos pertinent. Ecce autem Omnia, omnes

Vnum cognoris, omnes noris.) Iterum non Duos, sed Omnes. & varie, Cognoris, Noris. Vnum cognoris, omnes noris.) Sic Virgilius, Accipe nunc Danaûm insidias: & crimine ab vno Disce omnes. Cognoris, noris

Hic in noxia est, ille ad defendendá causam adest:) Hoc Demipho non sine quadam delectatione dixit: quam tamen premit ob iram præsentem.

Quum ille est, hic præsto est:) Huic loco reddidit Cicero illum locum in Verrinis, Qui ciues Romani erant, si Siculi essent, tum si eorum legibus dari oporteret: qui Siculi, si ciues Romani essent. Nam subauditur ad Qui ciues Romani erát, IVDICES DABANTVR. ad Si Siculi essent, subauditur RET. Quum ille est,) ζεῦγμα secundum. nam & hic subaudiendum est, in noxia. Hic præsto est:) Ad defendendam causam, subauditur. Zeugma secúdum

Probe eorum facta imprudens) Ideo Imprudēs:quia nescit in amore Citharistriæ esse Phædriam. Imprudens) Modo insciens.

Imprudens

Nam ni hæc ita essent,cum illo haud stares Phædria.) Vide quemadmodum iam præstruat poeta ad ea quæ futura sunt, ad adiuuandum amorem Phædriæ. Cum illo haud stares Phædria.) Cum Antiphone scilicet.Et cum illo, ἀντὶ τῶ pro illo. In eius parte stamus,pro quo facimus.Sic Virgilius,Iuppiter hic stat.

Cum aliquo stare

Si est patrue,culpam vt Antipho in se admiserit,) Principium per insinuationem subtilem.Et honesta locutio, Si est vt admiserit: pro,si admisit. Si est patrue, culpam vt Antipho) Oratorium principium. In se admiserit,) Bono ornatu addidit,In se: quum & sine hoc plenum videri posset.Et hic est,quem Cicero succum orationis appellat.

Si est vt admiserit
In se admit.
Succus orat.

Ex qua re minus,rei foret aut famæ)Nota. hic comparatiua qualitas est,pauperis * neque strenui. Et docuit in negotio nuptiarum duabus rebus consuli:rei & famæ:hoc est facultatibus dotis,honestatique natalium. Ex qua re minus,rei foret) Hæc tractatio est criminis oratoria: in qua defensor accusat crimen, reúmque purgat. Ex qua re) Haud venuste insertum RE, cum præposuisset CVLPAM. Minus,rei foret) Quia pauperem. Famæ.) Quia ignobilem. Temperans:) Consulens,prouidens,moderatus.vt,Iam sibi tum curuis male temperat vnda carinis.

Res relatum ad culpam
Temperans

Non causam dico,quin quod meritus est,ferat.) Rhetoricum σχῆμα in huiusmodi exceptionibus:quo vti solet qui propositæ causæ fiduciam gerit,Si hoc,aut illud: non oro veniam,non deprecor pœnam. Quin quod meritus sit,) Hunc defensorem magis & non iudicē dicam.sed hic colligitur patrocinantis authoritas:nō enim dixit,Quod voluerit,sed Quod meritus sit,manente eo,si peccauerit tamen.

Sed siquis fortè malitia fretus sua,) Fortè,quasi non defensurus,sed simul causam cogniturus aduenerit. nec contendit verum esse quod dicit, ne sollicitum faciat ad credendum.Sic apud Virgilium Sinon,Dum vela darent, si fortè dedissent.

Forte

Insidias nostræ fecit adolescentiæ,) Bene se adiungit ad crimen, vt eleuet culpā. Insidias nostræ fecit adolescentiæ,) Mire Insidias dixit:vt diu comparata causa,per ignorantiam dolósque capti videantur. Adolescentiæ,) Opportuna ætatis commemoratio πρὸς τὴν συγγνώμην.

Nostráne ea culpa est,an iudicū,&c.) Potentior facta sententia est τῇ μεταθέσει. Et oratorie,Nostráne culpa,an iudicum:duplex μετάθεσις. altera in accusatorem,altera in iudices.Et bene suam miscuit personā,vt reum subleuet & suo merito,& multitudine reorum. Nostráne ea culpa,an iudicum,)Mire assurrexit in fiduciam defensoris. nam quum suprà de Antiphone dixerit,nunc intulit Nostra.

Metathesis

Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti,) Notum alteri * qui inuident.

Aut propter misericordiam addunt pauperi:) Posteriorem causam honestiorem posuit, ne non Antiphonem defendere, sed accusare iudices videretur. Aut propter misericordiam) Primum ἀντίθετον.Et oratorie naturam iudicum τῷ διορισμῷ expediuit.

Diorismus

Ni nossem causam,crederem vera hunc loqui.)Suauissime laudauit oratorem: qui omnia ad persuadendū idonea aduocans,solum conscium non adduxit ad credendum. Ni nossem causam,crederem vera hunc loqui.) Oblique poeta se laudauit.

An quisquam iudex est,qui possit,&c.) Apparet iam persuasum seni esse,verum aduersarium fuisse Phormionem, non subiectum atque appositum sycophantam. vnde ad aliud transit,vt accuset segnitiem in respondēdo,quæ leuior culpa est.Ita, vt cedentibus mos est,paulatim seni singula extorquentur è manibus.

Tua iusta,) Diserte magis & absolute,Tua iusta:quàm si aliter diceret.

Vbi tute verbum) Non dixit,Parum dicas:sed Verbum.

Ita vt ille fecit) Vnde scit? an illa poetæ virtus est, quòd omnia antè inducit co-

gnouisse:ne in scena hæc vt noua audiens,tragicis moribus insaniret?

Functus adolescentuli est officium) Oratorie quod obiectum est,non purgauit modo, sed etiam ad laudem conuertit.quod Rhetores περίστασιν dicunt. Et hoc de Apollodoro. Functus adolescentuli est officium liberalis:) Deriuatio causæ. & est venialis status. Functus adolescentuli est officium liberalis:) Ingeniose non negauit hoc crimen,occasionem laudis de confessione sumpturus. Officium liberalis:) Potenter Officium nominat,quod ille crimẽ appellat.Et nota, Functus officium,accusatiuo casu,quod nos ablatiuo. Peristasis Officium Functus officium

Postquam ad iudices ventum est,non potuit cogitatá proloqui:) Hæc apud oratores μετάθεσιν αἰτίας dicitur,hoc est translatio causæ facti: quem vulgo colorem nominant. Non potuit cogitata proloqui:) Ergo quod cogitauit,industriæ est:quod nihil dixit,pudoris. Trãslatio causæ,vulgo color.

Ita eum tum timidum) Timidum, perturbatum. Plautus,Nam vt ex mari timida es.Et ipse in Adelphis,Me miseram,quidnam est quod sic video timidum,& properantem Getam? Timidus

Laudo hunc: sed cesso adire) Satis defensionis, vbi Geta iam adire non timeat dominum.

Here salue:saluum te aduenisse gaudeo.) Principium à beneuolentia. Et vide vernalitatem aptissimam seruo callido . credásne hunc esse, qui suprà dixerit, Herus si redierit,molendum esse in pistrino,vapulandum, & cætera?

Oh, bone custos salue:) Ab initio idem motus seruatus est seni. nam idem hoc est quod suprà dixit,O Geta monitor.quanquam per ἔμφασιν plus significat quod dicit,Bone custos:quàm quod suprà,Monitor.

Columẽ verò familiæ,) Columen,culmen.an columen,columna? vnde columellæ apud veteres,dicti serui maiores domus. Lucil. XXI, Seruus neque infidus domino,neque inutilis cuiquam,Lucilii columella,hic situs est. Tubero , Hinc in millesimum annum eorum columine ciuitas continebitur. Horatius contrà pro columine columnam,Iniurioso ne pede proruas stantẽ columnam.Ennius X,Regni * versatum summam verò columnam. Columen verò familiæ,) Sustentatio vel decus. vnde columnæ dictæ.& moralis ἔμφασις ἐν ἀμφοῖν. Columellæ serui Columna Columen

Cui commendaui filium hinc abiens meum.) Duplex accusatio est de eo quod fecerit.Hæc conueniunt in eas personas quas spectare non oportuerit.

Iam dudum te omnes nos accusare audio immeritò,) Vide quàm in his verbis etiã vultus quidam serui contumacis appareat,& versute mali.Et hoc est quod dixerat,Ego in insidiis hîc ero succenturiatus. Immeritò,& me omnium harum immeritissimó.) Tantum impudẽtiæ superest:vt non solum se,sed alios etiam defendat. Horum omnium immeritissimó * horum & sic nos hanc & hunc dicimus. Immeritissimó.) Vt paruò,falsò,de aduerbiis est in o desinentibus. Immeritissimò aduerb.

Nam quid me in hac re facere voluisti) Bona exceptione locutus est,quasi in aliis omnia fecerit. In hac re voluisti tibi?) Quàm contemnat iram domini, vt hoc ipso purgatior videatur,ex hoc apparet, quòd addidit TIBI. Sic enim dicere solemus,Quid tibi vis faciam?quum alieno negotio frustrà nos ostendimus laborare. Quid tibi vis faciam?

Seruum hominem causam orare leges non sinunt,) Hoc enim quasi ignoranti dicit: sed stomachose admonet,velut stultum,qui rem manifestam non cogitet. Seruum hominem causam orare leges non sinunt,) Vetuste Hominem.Sallustius in Iugurtha,Quis interim Hiempsal reperiretur occultans se in tugurio mulieris ancillæ. Seruũ hominẽ causam orare leges non sinunt,)Mire extenuauit conditionem suã, dicendo,non Me,sed Seruum.Et addendo Hominem,moraliter locutus est. Sic Virgilius,Venerat antiquis Coriti de finibus Acron, Graius homo. Causam orare)Nõ improprie. sic Virgilius,Orabunt causas melius. Seruus homo Mulier ancilla Causam orare

Neque testimonii dictio est.)Vis scire,inquit,quàm non liceat seruo pro domino

Testimonii dictio est

dicere: nec testis loco produci potest. Neque testimonii dictio est.) Varie: nō enim dixit, Neque testimonium dicere.

Mitto

Mitto omnia:) Et iam hoc perdidit senex, quod videbatur validum ad accusationem. Ita gradatim illi singula subducuntur, & accusationis impetus euanescit.

Mitto, sino

Adde istuc, imprudens timuit adolescens,) Hæc omnia verba causalem ad argumentandum vim habent. Imprudens timuit adolescēs, sino.) σχῆμα διανοίας συγχώρησις. Et singula pronuntianda, vt plura videantur. Mitto, Sino, vim habent contra voluntatem concedentis.

Cognata maxime

Tu seruus: verum si cognata est maximè,) Sub obtētu huius propositionis, in qua pars legis ostenditur, iam poeta præparat locum fallaciæ Phormionis de dote accipienda. Verum si cognata est maximè,) τῷ ἰδιωτισμῷ addidit Maxime. nam siue est cognata, siue non est, non recipit τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. hoc est, non dicitur maxime cognata, & cognata minime: Sed aut est, aut non est. Alii sic ordinant, Non fuit necesse maxime habere. alii, sed id quod lex iubet, maxime dotem daretis.

Id quod lex iubet

Sed id quod lex iubet, dotem daretis:) Id quod lex iubet: ordo. sic Virgilius, Verum, id quod multo tute ipse fatebere maius.

Quærere alium virum

Quæreret alium virum.) Quæreret, quàm idoneum est ad significationē odiorum? Virgilius, Quærat sibi fœdera Turnus.

Qua ratione inopem, potius ducebat domum?) Magno sonitu intulit quod minus momenti habet aduersus eos qui accusantur, quàm illa superiora. Inopem, potius ducebat domum?) Non Inopem potius: sed Potius ducebat subdistinguendum est.

Non ratio, verum argentum deerat.) Hoc ita ludibundus absoluit Geta, vt etiam quasi per iocum respondeat.

Alicunde

Alicunde! nihil est dictu facilius.) Hoc quasi subridēs, & auerso ab illo vultu pronuntiauit Geta. quod genus actionis, securitatem ostendit hominis manifesta dicentis. Alicunde!) Demipho ALICVNDE ad facilitatem retulit: hic sic intelligere se fingit, vt quasi non habens ipse Demipho de proximo à quo dicere incipiat, dixerit ALICVNDE. Nihil est dictu facilius.) Mire, vt solet, prouerbio vno dissoluit totam senis intentionem. vt in Heautont. Quid si hoc pater resciuerit? Quid si redeo ad illos qui aiunt, Quid si nunc cælum ruat?

Postremo, si nullo alio pacto, vel fœnore.) Ostendit se senex hæc perdere: quum ab his ad alia transcendit exclusus.

Credere

Dixti pulchre, si quidem quisquam crederet) Vide quàm non laboret ad respondendum Geta: siquidem illi per ἰρωνίαν respondit. Crederet) Pecuniam committeret.

Non, non

Non, non sic futurum est: non potest.) Hîc iam palmæ locus est debitæ poetæ, siquidem & omnia obiecerit Demipho, & omnia soluerit Geta: quibus actis sola irrationabilis exclamatio relinquetur seni. Non, non sic futurum est: non potest.) Moralis abnegatio frequenti repetitione firmata.

Egóne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?) Hic est de quo suprà dictū est, Illéne indotatam virginem, atque ignobilem daret illi? nunquam faceret. Egóne illam cum illo vt patiar nuptam?) Hîc iam præstruitur quàm facile triginta minas perditurus sit Demipho, dum illam vult excludere.

Meritū suaue

Nihil suaue meritum est.) Ordo & sensus hic est, Nihil mihi mercedis suaue est: vt ego illam cum illo nuptam feram. Suaue meritum enim, suauem mercedem significat.

Hominem commonstrarier) Bono ordine peruenit ad Phormionem: à quo magis confutabitur.

Aut vbi habitet, demonstrarier.) Mire ostēdit quàm hic senex contemnat Phormionem modo, à quo mox superabitur.

Istum patronum mulieris.) Hic & contemptũ aduersarii, & sui fiduciã monstrat. Iam faxo hic aderit.) Virgilius, Haud sibi cum Danais rem faxo, & pube Pelasga.

Antipho vbi nunc est?) Mitius nũc quærit vbi sit Antipho: & vtrum amatæ adhæreat, subtiliter quærit, quod seruus intelligens, respondit FORIS.

Foris.) Foris dixit, quum fugisse eum sciat. Foris

Abi Phædria: eum require, atque adduce huc.) Opportuna & apta simplicitas attribuitur Demiphoni, nihil tale de Phædria suspicanti.

Eo recta via equidem illuc.) Et amatorem ostendit Phædriam: & simul id agit, ne in conspectum patris veniat Antipho.

Nempe ad Pamphilam.) Nisi hoc Geta dixisset, non intelligerent spectatores quid dixisset Phædria.

At ego deos penates hinc salutatum domum deuortar:) Nulla mentio fit vxoris apud Demiphonem. non enim conuenit argumento vt habeat. neque quid in Cilicia gesserit, demonstratur ideo, quia iam dictum est, Noster in Ciliciam ad hospitem antiquum. causa enim quæsita est cur abesset, dum vxorem ducat Antipho: & causa ex argento, id est auaritia, quo minus videatur pati nurum pauperem, qui ob spem lucri ab Attica in Ciliciam nauigarit. Hinc salutatum) Ab hoc loco. Salutatum) Adoratum prima post reditum prece. Hinc Salutatum

Deuortar:) Bene Deuortar, quasi de via. Deuortar

Atque aliquot mihi amicos aduocabo) Iam præparat ridiculam aduocationẽ: qua plures adhibẽdo iurisconsultos incertior reddetur. Amicos aduocabo) Amicos & pro testibus, & pro aduocatis veteres posuerunt. Amici

Adsient,) Proprie Adsient. Adesse enim dicuntur aduocati. Adsunt aduocati

Vt ne imparatus) Pro non. Ne, pro non.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

Trochaici octonarii catalectici præter duos extremos.

PHORMIO parasitus. GETA.

TANE patris ais conspectum veritum hinc abiisse? G. admodum.
P. Phanium relictam solam? G. sic. P. & iratum senem?
G. Oppido. P. ad te summa solùm Phormio rerũ redit:
TVTE HOC INTRISTI, tibi omne est exedendum: accingere.
G. Obsecro te. P. si rogabit? G. in te spes est. P. eccere. Aliàs, res
Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor. G. subueni.
P. Cedo senem: iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.
G. Quid ages? P. quid vis, nisi vt maneat Phanium, atque ex crimine hoc

Antiphonẽ eripiã,atq; in me omnẽ irãm deriuem ſenis?
G. O vir fortis atque amicus! verùm hoc ſæpe Phormio
Vereor,ne iſtæc fortitudo in neruũ erũpat deniq;. P. ah
Non ita eſt: factum eſt periclum: iam PEDVM viſa
eſt via:
Quot me cẽſes homines iam deuerberaſſe vſque ad necẽ
Hoſpites,tum ciues:quò magis noui,tantò ſæpius?
Cedò dũ,en vnquã iniuriarũ audiſti mihi ſcriptã dicam?
G. Quid iſtuc? P. quia NON RETE ACCIPITRI TENDITVR neque miluio,
Aliàs, tennitur
Qui male faciunt nobis:illis qui nihil faciunt,tenditur:
Quia enim in illis fructus eſt,in illis opera luditur.
Aliis aliunde eſt periclum, vnde aliquid abradi poteſt:
Mihi ſciunt nihil eſſe.dices,ducent damnatum domum:
Alere nolunt hominem edacem:& ſapiunt mea quidem
ſententia,
Pro maleficio ſi beneficium ſummum nolunt reddere.
G. Non poteſt ſatis pro merito ab illo tibi referri gratia.
P. Imò enim nemo ſatis pro merito gratiam regi refert.
Téne aſymbolum venire vnctum, atque lautũ è balneis,
Otioſũ ab animo: quũ ille & cura,& ſumptu abſumitur:
Dum tibi ſit quod placeat:ille ringitur,tu rideas,
Prior bibas,prior decumbas:cœna dubia apponitur?
G. Quid iſtuc verbi eſt? P. vbi tu dubites, quid ſumas
potiſſimum.
Hæc cũ ratione ineas,quàm ſint ſuauia,& quàm cara ſint,
Ea qui præbet,nõ tu hunc habeas planè præſentẽ deum?
Iambici quad. acatalectici
G. Senex adeſt:vide quid agas:prima coitio eſt acerrima.
Si eam ſuſtinueris,pòſt illam iam,vt lubet,ludas licet.

ITANE patris ais conſpectum veritum hinc abiiſſe?) In hac ſcena de paraſitis vilioribus Terentius proponit imaginem vitæ: vt in Eunucho de potioribus, & his qui nuper proceſſerint, id eſt de aſſentatoribus. Animaduertendum autem huiuſmodi genus hominum magis à Terentio lacerari. Itáne patris ais conſpectum veritum hinc abiiſſe?) Adhuc narratur fabula de Terentio & Ambiuio ebrio:qui acturus hanc fabulam,oſcitans temulenter, atque aurẽ

minimo insculpēs digitulo, hos Terentio pronuntiauit versus. quibus auditis exclamauerit poeta, se talem quum scriberet, cogitasse parasitū: & ex indignatione, quòd eum saturum potumq; deprehenderat, delinitus statim fit. Itàne patris ais) Hæc & labia lingens, vt ebrius: & ructans, vtpote satur, pronuntiauit actor bonus.

Admodum.) Admodum annuendi vim habet duntaxat modo: & subauditur veritum. — Admodum

Phanium relictam solam?) Subauditur, ais.

Oppidò.) Non aio, sed iratum intellige.

Iratum senem?) Iterum AIS subauditur.

Ad te summa solum Phormio rerum redit:) Ideo velut expergefactus ad has causas accedit Phormio, quia non diu sollicitum conuenit esse parasitum: nec quicquam aliud, nisi de conuiuio, vel propter conuiuium cogitare. adeò, nisi à Geta cogatur, modo etiam negotium Antiphonis negligens est, atque securus.

Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum:) παροιμία apta parasito: quæ de cibo est. Hoc autem inter rusticos de alliato mortario dici solet. Et bene Intristi. propriè enim intrita, dicitur huiusmodi cibus. — Tute hoc intristi, &c. Intrita

Accingere.) Appara te, atque expedi. — Accingere

Ecce te. quid si reddet?) Totum hoc quasi alia agens loquitur parasitus: vt ex hoc appareat quid intersit inter audaciā sycophantæ improbi, & patrisfamilâs perturbationem minime litigiosi. nam ille in bona causa aduocatos quærit, & ipse sollicitus in toto actu est: hic in puncto temporis se ad calumniam præparauit. Quid si reddet?) Bene iam ad illud respicit fabula, quod futurum est, propter Phædriam. Quid si reddet?) Hoc est, quid si respondebit? An, quid si mulierem reddet?

Sic opinor.) Non ad TV IMPVLISTI hoc pertinet: sed ad id, quod secum tacitus voluit Phormio.

Cedò senem:) Hic alii exclusisse torporem somni inducunt parasitum. alii transglutisse quod in ore mandebat: quasi hoc moræ fuerit ad vincendum senem. Cedò senem:) Non parui moliminis certamen impendet, quū senex dixerit, Hominem commonstrarier mihi istum volo: parasitus dicat, Cedò senem.

Quid ages?) Non interrogantis, sed metuentis hoc dictum est. — Quid ages?

Quid vis, nisi vt maneat Phanium, atq; ex crimine hoc Antiphonē eripiam, atq; in me omnem irā deriuem senis?) Tria promittit, in quibus omnis causa Antiphonis est constituta. Atque ex crimine hoc) Sic dixit Ex crimine eripiam, quasi ex incendio. Considera trium rerum, quas promittit, gradus per αὔξησιν esse seruatos. Phanium,) Vxorem scilicet Antiphonis. Antiphonem eripiam,) Bene Eripiam dixit: quo vim significat doli, pro eo qui iā teneatur oppressus. Virgilius, -túne hinc spoliis indute meorum Eripiare mihi? In me omnem iram deriuem senis?) Deriuatio dicitur inflexio criminis ab eo ad quem pertinebat, ad eum ad quem non pertinet. — Ex crimine eripere. Eripere. Deriuare crimen

O vir fortis atque amicus!) Ordine laudauit. plus est enim Amicus, quàm Vir fortis. Et apparet auersum Getam exclamasse: quod maiorem vim habet, quàm si AMICE dixisset. O vir fortis, atque amicus!) Nominatiuum pro vocatiuo posuit. — Nominatiuus pro vocatiuo

Verum hoc sæpe Phormio) Bene SAEPE addidit, vt sententiam faceret de speciali dicto. — Sæpe

Vereor ne istæc fortitudo in neruum erumpat denique.) Quid est ISTAEC? nimium audax scilicet. Et conuenit hoc dictum Getæ: qui & suprà dixerat, Est parasitus quidam Phormio, homo confidens. Verum hoc sæpe Phormio vereor, ne istæc fortitudo in neruum erumpat) Et consuetudine Romana dixit: quia sæpe in neruum coniiciebantur ex aliquo maleficio in carcerem missi. An prouerbium à sagittariis natum est: quòd immoderatæ plerunque vires, adducendo arcu non — Istæc

Fortitudo
istæc in neruum erumpet
Denique

telum incitent,sed neruũ rumpant? An ex eo,quòd sæpe fortius ferientes,neruum sibi aliquem lædant? Ergo fortitudine nimia sæpe vinci,sæpe decipi cõtingit. In neruum erumpat denique.) Denique modo παρέλκον, Terẽtiana consuetudine,qui hanc particulam in vltima ponit sententia.

Pedum visa est via

Iam pedum visa est via:) Pedum,pro pedibus.& visa ἀντὶ τοῦ prouisa.Et totum μεταφορικῶς.

Quot me censes homines iam deuerberasse vsque ad necem) Parasitice totum translationibus loquitur. huiusmodi est enim vis vmbraticorum hominum, scurrilis oratio.

Anacoluthõ

Hospites,tum ciues:) ἀνακόλουθον secundum.deest enim suprà,c v м.Et bene posterius posuit id quod maius est.

Interrogationis vis
Acyrologia
Dica

Cedò dum,en vnquam iniuriarum audisti mihi scriptam dicam? Plus est hoc per interrogationem intulisse, quàm si diceret, Nunquam mihi scripta est iniuriarum dica. Iniuriarum audisti mihi scriptam dicam.) ἀκυρολογία. sic enim & Tullius,Scribitur Heraclio dica. Dica) Dice,causa est Græce:quæ fit Latine dica: vt Acte Acta, Calliope Calliopa.

Quid istuc?)Interrogare dicitur & fingitur Geta,vt parasitica progrediatur oratio.

Rete accipitri tenditur
Tennitur
N litera

Quia non rete accipitri tenditur,neque miluio,) Rursus per ἀλληγορίαν loquitur parasitus:vt totum triuiale sit,à conuiuiis escísq; translatũ. Quia non rete accipitri tenditur,neq; miluio,) Legitur & tennitur.habet enim n litera cũ d commũnionẽ.

Qui malefaciunt nobis:) Ore,& vnguibus scilicet.

Illis qui nihil faciunt,tenditur:) Nun sic accipe,Nihil faciunt,quasi dicat, nec bene nec male:sed quum legeris Nihil faciunt:subaudito,nobis male.

Parelcon
Fructus
Frumen

Quia enim in illis fructus est,) παρέλκον tertium: quo aut QVIA (& sic ENIM subiungatur) aut ipsum ENIM superuacuum est. In illis fructus est,) Quia nihil faciunt nobis male. Quia enim in illis fructus est,) Fructus,cibus:quia frumen dicitur tractus gulæ,quà cibus in aluum demittitur.

Luditur opera

In illis opera luditur.) Qui male faciunt nobis. Luditur.) Exercetur.An illuditur,id est frustratur?

Abradi

Aliis aliunde est periculum,vnde aliquid abradi potest:) Verũ hic sensus est,quasi dixerit,Aliud aliis periculum affertur, à quibus aliquid auferri potest? an,alii aliunde periclitantur,quàm creduntur? est enim illis causa periculi,non quæ videtur,sed quia ab his aliquid auferri putest. Vnde aliquid abradi) Abradi,per vim auferri.

Mihi sciunt nihil esse.) Rei scilicet.

Ducent damnatũ domum
Damnatus

Ducent damnatum domum:) Secundum ius scilicet,quo obærati,quũ soluendo nõ essent, ipsi manu capiebantur. Ducent damnatũ domũ:) Vsus est verbis ad extenuandam pœnam,& rem ad cõmodum transferendam. nam quod obæratis inimicum est,id parasitus maxime optat, duci ab aliquo dumum. Addidit autẽ Damnatum,quasi qui irrideat genus damnationis, in qua victor pascere compellitur, & pascitur victus.

Alere nulunt hominem edacem,) Sensus est,Sciunt edacem:& ideo nolunt alere. Et hoc sic pronuntiandum,vt facete totum videatur illatum,Quandu obæratus,sit sub huiusmodi pœna:nec accusari ab aliquo se queritur,neque damnari. Hominẽ edacem,) Se significat.

Sapiunt

Sapiunt) Sibi consulunt.

Maleficium
Reddere

Pro maleficio si beneficium summũ nulunt reddere.) Parasitice Beneficiũ summum dixit alere. Pro maleficio) Pro iniuria. Reddere.) Retribuere,reponere.

Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.) Multum promittit Geta parasito,quum dicat,nihil futurum,quod pro merito possit accipere. Non potest satis pro merito ab illo) Huiusmodi sententias inferunt poetæ parenthesi cum his quæ volunt inferre. Ab illo tibi referri gratia.) Non ab eo, qui te damnatum du-

xerit: sed Antiphone, de quo sermo est.

Imò enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.) Bene parasitus, quicquid præstat, debere se dicit. Et est propriũ personæ inferioris. Virgilius, Tu mihi quodcunque hoc regni, tu sceptra Iouémque Concilias, tu das epulis accumbere diuûm. Gratiam) Vicem. Nemo satis pro merito gratiam regi refert.) Rex aliâs regnator, aliâs dominus, aliâs diues significat. Sed nũc rationem habet nominis ad aliquid dicti, ad significandum parasitum. vt enim parasitus regis est, & libertus patroni: sic è contrario rex parasiti est, & patronus liberti. quod si non esset, non NEMO tantummodo, sed NEMO PARASITVS diceret. Gratia Rex Parasitus

Téne asymbolum venire vnctum, atque lautum è balneis) Hæc non ab Apollodoro, sed è sexto satyrarum Ennii translata sunt omnia, Quippe sine cura, lætus, lautus quũ aduenis, infertis malis, & expedito brachio, alacer, celsus, lupino impetu, expectans mox dum alterius abligurias bona: quid censes dominis esse animi Pro diuûm fidem, ille tristis cibum dum seruat, tu ridens voras. Téne asymbolum venire) Et hoc nomen constat inter parasitos confictum, atque compositũ esse. Contrà illud in Andria, Symbolum dedit, cœnauit. Asymbolus

Otiosum ab animo:) πλεονασμὸς. Nam addidit AB, quum sufficeret Animo. Otiosus ab animo

Quum ille cura & sumptu absumitur:) Cura in apparãdo, Sumptu in coemendo. Pleonasmos

Dum tibi sit quod placeat:) Acuenda vox in eo quod ait TIBI. Et hoc eminenter adiectum est, non sui curam, sed conuiuarum gerere illum qui vocat. Cura Sumptus

Ille ringitur, tu rideas.) Poetico lepôre iisdem syllabis diuersa significantia propè inuicem posuit, Ringitur & Rideas. Ille ringitur, tu rideas,) Variè: nam pronuntiatiuo coniunctiuum miscuit. Non enim dixit, Ringatur. Ringi est stomachari tacitum. est enim translatio à canibus latraturis. Rideas Ringi

Prior bibas, prior decumbas:) Hoc ad procacitatem parasitorum retulit. Prior decumbas:) Sic alibi, Maturæ veniunt, discumbitur, inquit.

Cœna dubia apponitur:) Et hoc adeò parasiticum verbum est, vt id non intelligat Geta. Cœna dubia

Quid istuc verbi est?) Vt intelligat populus, idcirco non intelligit, & vult doceri Geta. Ostendit autem poeta pro vnaquaque re verba propria esse, neque communia cum iis, qui diuersi sunt actus.

Vbi tu dubites, quid sumas potissimum.) Non Potius, sed Potissimum dixit: vt in re omni aliis alia monstraret potiora. Plautus, Standum est in lecto, siquid de summa petas.

Hæc cum ratione ineas,) Intelligas, æstimes. Inire

Quàm sint suauia, & quàm cara sint,) Nonnihil philosophatus est poeta, ostẽdendo multis suauia esse quæ cara sint. Cara) Magni pretii. Cara

Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem deum?) Hoc est quod ait, Imò enimuerò nemo satis pro merito gratiam regi refert. Non tu hunc habeas planè præsentem deum?) Præsentes dii sunt, vel qui statim præstant: vel qui coluntur, & videntur, vt Sol & Luna. Alii præsentẽ pro potentissimo accipiunt. vt Virgil. Quo non præsentius vllum. Præsentes dii

Senex adest: vide quid agas:) Interuenit senex vltimo. & quidem quod extra argumentum per inuentionem dici potuit, consumptum est. Vide quid agas:) Non terrentis est, sed excitantis. Vide quid agas

Prima coitio est acerrima.) Translatio est à prælio. nam & congredi milites, & coire dicuntur. Congressio Coitio

Si eam sustinueris,) Multum de illo exigit, quando non dicit, si eum repuleris: sed potius, si eam sustinueris.

Pòst illam iam, vt lubet, ludas licet.) In officio militari omne negotium vel pugna, vel ludus. Ludus

ACTVS SECVNDI SCENA III.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

Senarii

EN, vnquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam iniuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste quæso. G. iratus est. P. quin tu hoc age:
Iam ego hunc agitabo: prô deûm immortalium,
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
P. Neque eius patrem se scire qui fuerit? G. negat.
D. Ipsum esse opinor, de quo agebam: sequimini.
P. Nec Stilphonem ipsum scire qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Neglegitur ipsa: AVARITIA vide quid facit.
Aliàs, malitiæ G. Si herum insimulabis * auaritiæ, male audies.
D. O audaciam, etiam me vltrò accusatum aduenit.
P. Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui in opere vita erat, ruri ferè
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpe interea mihi senex
Narrabat se hunc neglegere cognatum suum:
At quem virum? quem ego viderim in vita optumum.
Si legas I pro abi, constat versus G. Videas te, atque illum, vt narras. P. * abi in malam crucem:
Nam ni ita eum existimassem, nunquam tam graueis
Ob hanc inimicitias caperem in nostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
G. Pergín' hero absenti male loqui impurissime?
P. Dignum autem hoc illo est. G. aín' tandem carcer?
D. Geta.
G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
P. Responde. G. quis homo est? ehem. D. tace.

G. abſenti tibi
Te indignas,ſeque dignas contumelias
Nunquam ceſſauit dicere hodie. D. ohe deſine.
Adoleſcens primùm abs te hoc bona venia expeto:
Si tibi placere potis eſt,mihi vt reſpondeas,
Quem amicum tuum ais fuiſſe iſtum,explana mihi:
Et qui cognatum me ſibi eſſe diceret.
P. Proinde expiſcare, quaſi non noſſes. D. noſſem?
P. ita.
D. Ego me nego:tu,qui ais,redige in memoriam.
P. Eho tu ſobrinum tuum non noras? D. enecas:
Dic nomen. P.nomen?maxumé. D. quid nunc taces?
P. Peri hercle:nomē perdidi. D.hem,quid ais? P.Geta,
Si meminiſti quod olim dictum eſt,ſubiice:hem,
Non dico:quaſi non noris,tentatum aduenis.
D. Egóne autem tento? G. Stilpho. P. atque adeò quid mea?
Stilpho eſt. D. quem dixti? P. Stilphonem inquam noueras?
D. Neque ego illum noram:nec mihi cognatus fuit
Quiſquam iſtoc nomine. P.itáne?non te horum pudet?
At ſi talentûm rem reliquiſſet decem:
D. Di tibi malefaciant. P. primus eſſes memoriter
Progeniem veſtram vſque ab auo, atque atauo proferes.
D. Ita vt dicis.ego tum ſi aduenissem,quî mihi
Cognata eſſet dicerem:itidem tu face:cedò
Quî eſt cognata? G. heus noſter recte: heus tu caue.
P. Dilucide expediui,quibus me oportuit
Iudicibus:tum ſi id falſum fuerat, filius
Cur non refellit? D. filium narras mihi?
Cuius de ſtultitia dici,vt dignum eſt,non poteſt.
P. At tu,qui ſapiens es,magiſtratus adi,
Iudicium de eadem cauſa iterum vt reddant tibi:

Quandoquidem ſolus regnas,& ſoli licet
Hîc de eadem cauſa bis iudicium adipiſcier.
D. Etſi mihi facta iniuria eſt, veruntamen
Potius quàm lites ſecter,aut quàm te audiam:
Itidem vt cognata ſi ſit,id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
P. Ha ha he,homo ſuauis. D. quid eſt?num iniquum poſtulo?
An,ne hoc quidem adipiſcar ego,quod ius publicũ eſt?
P. Itáne tandem quæſo, ciuem item vt meretricem, vbi abuſus ſis,
Mercedem dare lex iubet ei,atque amittere?
An,vt nequid ciuis turpe in ſe admitteret
Propter egeſtatem,proximo iuſſa eſt dari,
Vt vno cum ætatem degeret,quod tu vetas?
D. Ita,proximo quidem: at nos, vnde,aut quamobrem? P. ohe,
ACTVM (aiunt) NE AGAS. D. non agam? imò haud deſinam,
Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. ſine modò.
P. Poſtremò tecum nihil rei nobis Demipho eſt:
Tuus eſt damnatus gnatus,non tu:nam tua
Præterierat iam ad ducendum ætas. D. omnia hæc
Illum putato,quæ ego nunc dico,dicere:
Aut quidem cum vxore hac,ipſum prohibeo domo.
G. Iratus eſt. P. tute idem feceris melius.
D. Itáne es paratus facere me aduorſum omnia
Infœlix? P. metuit hic nos,tametſi ſedulò
Diſſimulat. G. bene habent tibi principia.quin quod eſt
Ferendum,feras:tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos ſimus. D. egóne tuam expetam
Amicitiam?aut te viſum,aut auditum velim?
P. Si concordabis cum illa, habebis quæ tuam

Senectutem oblectet:respice ætatem tuam.
D. Te oblectet:tibi habe. P. minue verò iram. D. hoc age:
Satis iam verborum est:nisi tu properas mulierem
Abducere,ego illam eiiciam: dixi Phormio.
P. Si tu illam attigeris, secus quàm dignum est liberam,
Dicam impingam tibi grandem:dixi Demipho.
Si quid opus fuerit,heus,domo me. G.intellego.

EN, vnquam cuiquam contumeliosius audistis factam iniuriam,) In hac scena,vt rhetoribus placet, veluti quædã controuersia est,quæ vno tempore ex vtraque parte tractatur:Vt, si quis dicat legem esse, ne de eadem re bis agatur:& item,vt orbam proximus ducat.quidam absente patre sub hoc nomine vxorem coactus est ducere. vult illam pater adueniens eiicere matrimonio: contradicitur.Meminisse autem debemus,in omni cõtentione ea maxime dici, quæ simplici patrifamiliàs & calumnioso sycophantæ,improbissimóque parasito congruere,poetæ visa sunt. En,vnquam cuiquam contumeliosius audistis factam iniuriam,) Iam instructi sunt aduocati.& recte.longum enim fuerat omnia hæc post scenam geri. En,vnquam) En vim habet indignationis post enarratam iniuriam.

Quam hæc est mihi?) Facta iniuria,subauditur.

Adeste quæso.) Interim aduocati Demiphonem sequi inducuntur.& ridicule tacent prius,postea locuturi.Et Adeste proprie.adesse enim causæ,proprie dicuntur pa- Adesse causæ troni & amici. Adeste quæso.)Proprie aduocatis Adeste dixit.Et quia ipse properantius pergit,rogat vt assequerentur.

Iratus est.) Hoc ad excitandum Phormionem dicitur.

Quin tu hoc age:) Annuit vt taceat:& significat silentium.

Iam ego hunc agitabo:) Modo IAM celeritatis est signum. Hunc,cũ contemptu Iam dixit. Agitabo: Perturbabo. Agitare

Prò deûm immortalium,) ἔλλειψις,deest Fidem,aut quid tale.Cicero in Œconomico,Quid igitur prò deûm immortalium primùm eam docebas quæso? Prò deûm Prò deùm immortalium,)Artificiose prior exclamat:vt Demipho qui iniuriam passus est,vltro impetum accusationis incurrat.

Negat Phanium esse hanc sibi cognatam) Additum pronomen est:quasi notam Hãc Phanium omnibus diceret. Phanium esse hanc sibi cognatam) Magno ingenio Terentius impudentiam calumniatoris expressit.nam & prior incipit,& prior accusat.Et quia non potest dicere,expellit Phanium Demipho: negat cognatam, inquit. Negat) Vna opera Geta in duplici versatur dolo.nam & audiente iam sene, se eius defensorem tanquam absentis,assimulat:& irritat ad vociferationem Phormionem, qui clamandi vlterius causam nõ haberet,si taceret Geta. Cognatam Demipho?) Hæc est flagitatio,quæ etiam nomen tumultuose persequitur atque exagitat.Ideo callidus sycophanta patrisfamiliàs proprium nomen non solum inuidiose infert, sed etiam repetit.

Neque eius patrẽ se scire,qui fuerit?) Ambiguitas:quæ tamen sensu discernitur.

Sequimini.) Apparet Demiphonem,vt patremfamiliàs,perturbari non mediocriter:quippe qui & aduocatos conquisiuerit aduersus hominẽ sine aduocatis agentem,& progredi non audeat,nisi illi sequantur. Sequimini.) Sequimini dicit, qui Sequimini properantius & concitatiore gradu pergit iratus.

Nec Stilphonem ipsum scire qui fuerit) Hæc asseueratio mentientis est,imitata veritatem. Nec Stilphonem ipsum scire) Quàm multa calumniatores clamandi causa dicunt,& vociferandi:vt ipso strepitu terreant. Nec Stilphonē ipsum) Tantundem quod suprà, Neque eius patrem. Scire debemus hoc nomen, non fictum à parasito,sed auditum à puella,quæ vxor ducta sit,diei.

Negat.) ἀνάληψις prima. nam extrinsecus audiendum est, PATER.

Quia egens relicta est misera,) Communis locus in auaritiæ generalitate approbatior.facilius enim hoc de omnibus,quàm de Demiphone credatur.& ideo IGNORATVR dixit,& NEGLEGITVR: non Ignorat,nec Negligit Demipho.

Ignoratur — Ignoratur) Non agnoscitur,ignorarique fingitur.hoc enim significat modo.

Patens — Parens:) Pater.nam vt variaret,Patentem dixit,quem suprà dixerat Patrem.Patrem ergo dicit puellæ à Demiphone ignorari.

Neglegitur ipsa:) Quia fieri potest,vt qui ignoret parentes puellæ,id est ignorare se dicat,tamen ipsam non negligat puellam:vtrunque conquestus est.

Auaritia vide quid facit,) Hæc conuersus ad circulum,& coronam circunstantium dicit, & conqueritur.Nulla enim re magis populus concitatur, quàm si quis egenum contemnat: inde,& bonis inuident,& malos extollunt, inquit Sallustius. Auaritia

Vide — vide) Proprie VIDE stomachantibus conuenit,qui indignatione coguntur quasi cum aliquo colloqui.Sic in Adelphis,Illud sis vide,exēplum disciplinæ.Sunt qui putent illum alicui de corona circunstantium dicere moraliter.

Insimulare — Si herum insimulabis auaritiæ,) Insimulare,est crimen ingerere. Si herum insimulabis) Insimulatio est & falsi & veri criminis incusatio. sic Cicero, Nihil eorum quæ Galli insimulabant,negarunt.Insimulo genitiuo iungitur. Male audies.) Scilicet à me.

O audaciam — O audaciam,)Hæc exclamatio ostendit quid absente patre defenderit filius. O audaciam, etiam me vltrò accusatū aduenit.) Hic iam ostenditur persuasum esse Demiphoni: vim adhibitam filio suo vxorē ducere: vno, quum hunc audacē appellat:

Etiam — altero,quòd dicit ETIAM, quæ coniunctio & Antiphonem complectitur : & sic, Accusatum.

Nam iam adolescenti nihil est quod succenseām,) Sic subtiliter ac latenter purgatur à Phormione. nam quū dicit,Nihil est quod succenseam adolescenti: ostenditur adhuc succensuisse,& inimico fuisse animo. Quum autem addit,Si illum minus norat:ostenditur contradixisse sibi,& restitisse iudicio.& sic dicit, quòd si adolescens non agnoscens puellam,veniam non meruerit:pater negata cognata ferri nō

Succensere — possit. Nihil est quod succenseam,)Succensere dicimus eum,qui quum amare debeat,læsus irascitur.Et vide,vt veteratorie ostendat contradixisse adolescentem.

Minus norat — Si illum minus norat:)Non dixit nō Norat:sed,Minus norat:quasi & ipse nosse debuerit.

Quippe homo)Repente transit ad nominatiuum,quum suprà dixerit ILLVM:& deest ERAT,quod assumitur ab inferiore.

Grandior — Iam grandior,)Hic comparatiuus non habet significationem,qua magis siue mi-

Senior — nus à positiuo significet.Vt,Iam senior,sed cruda deo,viridisque senectus. Quippe homo iam grandior,)Argumentalis narratio dicitur,quæ nunc subiecta est ad fidem faciendam,& constituendam personam defensoris.Et Grandior,non Grandis: quasi dicat,qui grandior fuit,quàm vt illum adolescens optime nosse posset. Iam

Grandis puer & natu — grandior,)Proprie grandis ad speciem refertur ætatis , vt Grandis puer, & grandis natu dicitur.

Opera,vita erat — Cui opera, vita erat,) Hic ostendit quàm pauper fuerit . & OPERA septimi casus est:& VITA nominatiui. Cui opera,vita erat,) Opera pro actu posuit. & Opera hic ablatiuus casus est.

Ruri ferè)Id est Ruri opera faciendo quærebat cibum.Et bene addidit FERE.non

enim semper, sed plerunque. Ruri ferè se continebat:) Expresse ostendit miseriã hominis, qui in vrbe natus interdixerat sibi accessu eius ob pudorem inopiæ. nam hoc significat CONTINEBAT. vnde contenti dicuntur, in malis durantes. Hoc autem veteres faciebant nobiles, quum ad paupertatem redacti essent. Ruri ferè se continebat:) Continere se dicitur, qui contra voluntatem se continet. Contenti Cõtinere se ruri

Colendum habebat:) Virg. Coductáque pater tellure serebat. Colendũ habebat

Sæpe interea mihi senex narrabat) Miserabiliter & inuidiose positum Senex. & maiore fide Narrabat dixit, non Querebatur. Et vide congestionem argumentorũ. Et ordo est, Sæpe narrabat senex hũc suum cognatum se neglegere. Sæpe interea mihi senex narrabat) Habet misericordiam odiosa narratio.

Se hunc neglegere cognatũ suum:) ἀμφιβολία. sed in sensu dissoluitur. Cognatum suum:) Hoc crimen & causa est, quòd Cognatum addidit.

At quem virum:) Qualitas iniuriæ à dignitate personæ. multi enim tales sunt vt cognitione abdicandi sint.

Quem ego viderim in vita optimũ.) In actu, ac moribus. Et IN VITA, hoc est quum viueret, & in eo quod à viuo fit. In vita

Quem ego viderim in vita optimum.) Modo in vita, in actu, in moribus.

Videas te, atque illum,) Melius hoc clare dictum à seruo accipimus, vt defendisse dominum videretur.

Videas te, atque illum, vt narras.) Hoc est, parentem te illi existimo, atque illum tibi. An potius seruus sciens hanc personam fingi, vel certe etiam mortuum hominem induci, male precatur parasito: vt etiam ipse, aut nusquã sit, vt fictus: aut pereat, vt mortuus. An sic accipiendum, vt seruus submissa voce hoc per iocum dixerit, Tantum in vita te videas optimum, quàm fuit ille quem narras: An sic intelligẽdum, vt seruus hoc dicat, Si optimum est, victum opera quærere, & in alieno agro esse: ita te videas, atque illum vidisti, quem ad hunc modum narras viuere. & allusit ad illud quod ait, Quem ego viderim in vita optimum. Videas te, atque illum,) Deest, Vidisti. scit enim illum non vera dicere.

In malam crucem:) Aduerbialiter, vt Huc viciniæ. In malã crucem

Nam ni ita eum existimassem,) Vt vita optimum iudicarem.

Nunquam tam graues) Hoc nõ quasi timidus, sed quasi religiosus & fidelis loquitur Phormio.

Ob hanc) Tanquam præsens sit mulier de qua lis est: sic demonstratiua particula vsus est, dicendo HANC. Ob hanc) Id est pro filia ipsius. Hanc

Inimicitias caperem) Capere dicimus, quũ id quod in nobis est, assumimus. vnde capere pro eligendo ponitur. Capere inimicitias

Quam is aspernatur) * QVAM enim suprà reuocauit, ad puellam referens: vt, Quem regno Hesperio fraudo. Et Sallustius, Nam Syllæ dominationem audebat. Et interpositis quibusdam, Neque est offensus dominationem Syllæ. Quã is aspernatur nunc tam illiberaliter.) Aspernari est auerti, non solum corpore, sed etiam animo. Aspernari, recusare, auertere, nõ agnoscere. Est autem dictum à sperno. Illiberaliter.) Apud veteres Illiberaliter dicebant factũ, siquis excessisset omne genus maleficii. Sic in Adelphis, factũ à vobis duriter, Immisericorditérque: atque etiam, si est pater Dicendum magis aperte, illiberaliter. Vides more ὑφέσεως ILLIBERALITER pro magno hîc vltimum poni. Quis Aspernari Illiberaliter

Pergin' hero absenti male loqui) Male loqui, pro maledicere. Et quærit Probus, quis ante Terentium dixerit. Hero absenti.) Argute Hero absenti: vt videatur fidelior qui defendat absentem: quod præstans argumẽtum est, id in animo habuisse Getam, etiam peregrinante domino. Male loqui

Impurissime) Improbissime. Impurissime

Dignum autem hoc illo est.) Non negat male loqui: sed hoc esse dignum contendit malo homine.

Ain' — Ain') ἀπόστροφος nota est quæ separat e ab n, & intermittit s literæ sonum. est enim integrum, aisne: Ain' tandem carcer?) Non carcerarium, sed carcerem asperius appellauit. sic Lucilius, Carcer vix carcere dignus. Et Vix pro Non.

Carcer.

Vix pro non

Bonorum extortor,) Ingeniose de ipso negotio sunt inuenta conuitia. Bonorum extortor, legum contortor.) Fingit illi crimina de causa, & de negotio.

Responde.) Timuit poeta, ne huiusmodi vociferatio Getæ quasi veram discordiam apud populum fingeret: & ideo facit iam à Phormione ipsum admoneri.

Quis homo est?) Mire seruus finxit se non vidisse senem: vt ea quæ dixerit, in Phormionem syncere dixisse credatur. Et mira dissimulatione addidit HOMO: vt videatur nihil de præsentiā domini cogitasse.

Absenti tibi) Tunc fidelis opera est, si absens aliquis defendatur. hoc ergo confirmat, velut indicando. Sic in Andria, O Chreme per tempus hic aduenis, ausculta.

Dignæ contumeliæ — Seque dignas contumelias) Id est quas ipse debet audire.

Ohe. — O he desine.) Hac voce ostendit plus iusto pro se locutum ingeri Getam. nam OHE interiectio est satietatem vsque ad fastidium disignans.

Desine — Desine) Imponit silentium Getæ: quasi validiora dicturus sit. & supra, TACE dixit senex.

Senum authoritates erga iuuenes — Adolescens primùm abs te) Et hæc authoritas in senibus, vt qui minoris ætatis fuerint, illos appellatione pueri, vel adolescentis, vel iuuenis etiam ostēdant: vt hoc de nomine illis quidem detrahant, sibi verò authoritatem attribuant. Sic Virg.

Adolescens — O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci Virtute exuperas.

Bona venia — Bona venia) Sine ira, sine discordia.

Potis est — Si tibi placere potis est,) Pro Potest.

Responde — Mihi vt respondeas,) Bene Mihi: vt pote patri adolescentis, vel domino Getæ, vel etiam seni Et verbum est scrupulose aliquid interrogantium. Sic Virgilius,

Edissere — Mihique hæc edissere vera roganti. Et, Dic mihi Damœta, cuium pecus?

Ais — Quem amicum tuum ais fuisse) Ais dicimus de iis, qui vana loquuntur: Dicere

Dicere — autem dicimus de iis, qui validiora.

Explana — Explana) Manifesta, expone.

Quî — Et quî cognatum) Quî, quomodo, vnde.

Proinde — Proinde expiscare, quasi non nosses.) Proinde, ita similitudinis aduerbium est modo, non coniunctio. vt, Proinde tona eloquio solitum tibi. Expiscari, est diligentissime quærere, vbinam pisces lateant: ergo verbum est tractum à piscatoribus,

Expiscari

Ego me nego tu qui ais,) Subauditur ad omnia, NOSSE.

Ehò tu sobrinū tuū) Populari quadā, vulgariq; fatigatione, vtpote scurra respōdit.

Nomen maximè.) Falsa nō habent memoriam. hic ergo deest, Nescio, vel necessarium est.

Quid nunc taces?) Vrget senex: quia intelligit eum nomen nescire.

Subiicere — Subiice:) Suggere.

Non dico: quasi nō noris,) Mire. nā videtur arte celare id quod inuitus nesciebat.

Epitrochasm' — Stilpho.) σύλληψις. nam reddit ad nominatiuum, EST: vtique Stilpho: vt rursus ad accusatiuum, Noueras, Stilphonem scilicet.

Stilphonem inquam noueras?) Figura ἐπιτροχασμός. est autem ἐπιτροχασμὸς verborum super se inuicem effusio: quæ fit aduersarii causa turbādi. vt Virg. - nec longe scilicet hostes Quærēdi nobis, circunstāt vndique muros. Imus in aduersos quid cessas an tibi Mauors Vētosa in lingua, pedibúsq; fugacibus istis Sēper erit? Stilphonem inquam noueras?) Quasi dicat, Conuincam, si neges.

At si talentūm rem reliquisset) ἐξέτασιν illud fecit. At si talentūm rem reliquisset decem:) More Romanorum, apud quos hæreditas pecuniæ erat. Talentum autē quòd dixit more Græcorum admiscuit.

Ita vt dicis.) Ita ſum,inquit,vt dicis,auarus & ſuperbus.Et vide ſenem de iniuria non agere: quia iuſtè confidit,& nititur cauſæ. Plerunque enim hac conſtantia,animi fulciuntur,qui iuri confidunt. at contra,qui nullo iure freti ſunt, litigant, & ad iniurias proſiliunt:vt his ſaltem perturbent aduerſarium qui iure non valent.Condono igitur,inquit, tibi omne contumeliæ genus.

Ego tum ſi aduenifſem,) Deeſt Ad iudicium: vt ſit,Quum ad iudicium veniſſem.

Quî mihi cognata) Quî,vnde,quomodo. Quî

Heus noſter rectè:) Geta ſic laudat ſenem, vt optet vincere Phormionē. Heus noſter rectè:) Plaudit ſibi Terentius,ſuppoſita perſona:quaſi Rectè dixiſſet.

Quibus me oportuit iudicibus:) Probaui iudicibus,inquit.

Filius cur non refellit?) Refellere,eſt arguendo falſum oſtendere. Refellere

Cuius de ſtultitia dici, vt dignum eſt,) Compendium conuitiorum eſt, Nihil dignum inuenire,pro magna iniuria quod reſpondeas.

Quandoquidem ſolus regnas,) Quoniam regnum ſolutum legibus eſt,& opprimens libertatem.Sic alibi,Regnúmne hîc AEſchine poſſides?

Hic de eadem cauſa) Hîc,videlicet apud Athenas, vbi leges, vbi libertas omnibus communis eſt.

Potius quàm lites ſecter,aut quàm te audiam:) Bis poſuit Quàm.quod genus figuræ primo σχήματι contrarium eſt.vt in Heautontimorumeno,Propter quam in ſumma infamia ſum,& meo patri minus obſequens.Item,Cepi rationem,vt neque tu egeres, neque hoc poſſes perdere. Quàm geminatum

Id quod lex iubet dotem dare,)Id,pro Ob id. Id

Abduce hanc,minas quinque accipe.) Modo id agit,quod reprehendit à filio non eſſe factum,Dotem daretis,quæreret alium.Et dotem voluit cuſtodem eſſe pudoris.

Ha ha he,) Hic riſu deſtruxit quod ſerio intendebat ſenex. Ha ha he

Homo ſuauis.) Præſcriptio,quum iam alterū factū ſit, fieri vtrunque non poſſe.

An,ne hoc quidem adipiſcar ego,) Quia enim à lege ſtat,recitat tantum id quod ſcriptum eſt.

Itáne tandem quæſo,) Maiora argumenta ſunt quæ per interrogationem proferuntur.

Vbi abuſus ſis,) A ſcripti voluntate.Vtimur cum honore.Abutimur cum iniuria. Vti Abuti

Atque amitteret) Bene Amittere:quia finis cupiditatis amiſſio eſt.

An,vt nequid ciuis turpe in ſe admitteret) Idoneum teſtimonium eſt bonorum eſſe natalium,Ciuem dixiſſe. nam apud veteres peregrinæ mulieres in meretricum numero habebantur.Sic ipſe alibi,Adeóne eſt demens ex peregrina? Et alibi,Samia mihi mater fuit,ea habitabat Rhodi.Et Parmeno comprobans reſpondit,Poteſt taceri hoc.id eſt meretricem matrem te habuiſſe. An,vt nequid ciuis turpe in ſe admitteret) A voluntate. Amittere Peregrinæ mulieres

Vt vno cum ætatem degeret,) Quid enim eſt pudicitia,niſi vnius ſcientia viri? Pudicitia

Actum(aiunt)ne agas.) Aiunt dicimus, quum prouerbium ſignificamus. Acta res eſt, de qua ſententia prolata ſit. Aiunt Acta res eſt

Donec perfecero hoc.) Virgilius, -donec me flumine viuo Abluero. Perfecero) Pro Perficiam. Donec perfecero

Ineptis.) Vt à Sapientia,Sapis dicimus:ita ab Ineptia,Ineptis. Sapio,Ineptio

Sine modò.) Hæc minantis ſunt verba.& bene:imitatus eſt enim comminantem. Sine modo

Tuus eſt damnatus gnatus,non tu:) Ludit Phormio quum dicit,Non tu: & contemptibiliorem in hac cauſa ſibi ſenem, quàm Antiphonem fuiſſe,dicit: ſimúlque ætatem illius eſſe deſpectam. Tuus eſt damnatus gnatus,non tu:) Pro voluntate contendentis eſt prolatio ſententiæ.

Illum putato,quæ ego nunc dico,dicere:) Definitiue reſpondit.

Cum vxore hac,) Id eſt tali.

Tute idem melius feceris.) Locus est hic, vt ostendat Phormio de compacto egisse cum Antiphone. Tute idem melius feceris.) Quidam sic intelligunt, Tute idem melius feceris, vt senex potius exeat, quàm eiiciat filium. Artificiose autem loquitur Phormio vt adimat suspicionem seni consensionis & conuentionis inter parasitum & filium.

Sedulò — Sedulo) Sine dolo, instanter.

Dissimulo — Dissimulat.) Fingit, mentitur.

Quin — Quin quod est ferendum, feras.) Cur non, inquit, accommodas necessitati voluntatem?

Quæ tuam senectutem oblectet:) Non Te, sed Senectutem tuam.

Minuere iram — Minue verò iram.) Contemnentis est, dissuadere iracundiam.

Hoc age — Hoc age:) Annuentis est.

Dixi — Dixi Phormio.) Dixi solent dicere perorata causa.

Dixi Demipho.) Mire comminationem, & ferocitatem eius imitatus est simili verbo.

Siquid opus fuerit,) Hæc repentina discessio habet aliquam maiorem litigaturi denuntiationē. Et bene breuiter: ne multiloquio infringeretur superior comminatio.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

DEMIPHO. GETA. HEGIO, CRATINVS, CRITO, aduocati.

Senarii iābici.

QVANTA me cura & solicitudine afficit
Gnatus, qui me, & se hisce impediuit nuptiis!
Neque mihi in cōspectum prodit, vt saltē sciam
Quid de hac re dicat, quídve sit sententiæ.
Abi tu, vise redierítne iam, an nondum, domum.
G. Eo. D. videtis quo in loco res hæc siet:
Quid ago? dic Hegio. H. ego Cratinum censeo,
Si tibi videtur. D. dic Cratine. CRA. méne vis?
D. Te. CRA. ego quæ in rem tuam sint, ea velim facias: mihi
Sic hoc videtur: quod te absente hîc filius
Egit, restitui in integrum æquum est & bonum:
Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc Hegio.
H. Ego sedulò hunc dixisse credo. verùm ita est,
QVOT HOMINES, tot sententiæ. suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. dic Crito.
CRI. Ego amplius deliberandum censeo:

Res magna est. H.nunquid nos vis? D.fecistis probé:
Incertior sum multò quàm dudum. G.negant
Redisse. D.frater est expectandus mihi:is
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum,quoad se recipiat.
G.At ego Antiphonē quæram,vt quæ acta hîc sunt,sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

Q VANTA me cura & solicitudine afficit gnatus,) Cura est in spe bonorum: Solicitudo in metu malorum. Quanta me cura & solicitudine) Hæc deliberatiua est,in qua tres aduocati sunt:quorum vnus suadet: alter dissuadet:tertius qui se alterutri addere debuisset,eiusmodi sententiam dicit,vt rursum deliberatione opus esse videatur. Cura Solicitudo

Ego Cratinum censeo,) Potest Ego distingui:vt subaudiatur,Ego dicam?

Quæ in rem tuam sint,) Bene principio beneuolentiam suam commendauit: & sic consilium dedit.

AEquum est) Ab honesto.

Et bonum:) Ab vtili.

Et id impetrabis.)A possibili.Et breuiter deliberatiuæ tres locos tetigit,Iustum,vtile,& possibile. Deliberatiuæ loci

Ego sedulo hunc dixisse credo.) Artificiose personam defendit, sententiam reprehensurus: ne si inimicus sit, adimat authoritatem sententiæ suæ.

Verùm ita est,) Subiunxit locum ἀνεπιφθόνως oratorie: vt inuidiæ contradicturus occurreret.

Mihi non videtur,) A possibili.

Quod sit factum legibus,) Hic alio ordine locos suasoriæ tetigit. primum à possibili:secundum ab honesto. Suasoriæ loci

Et turpe inceptu est.) Ab honesto.Vtilitatem autem prætermisit per artem,quæ, vbi non potest fieri, frustra spectatur.

Res magna est.) Causa ampliandi sententiam.

Incertior sum multò quàm dudum.) Ex tribus enim vnus suasit, alter dissuasit, tertius nihil dixit.

In tempore huc se recipere.) εὐκαίρως.Sallustius, Maximéque ferocia regis Mithridatis in tempore bellaturi.

ACTVS TERTII SCENA I.

Iambici quadrati catalectici.

ANTIPHO. GETA.

E NIMVERÒ Antipho multis modis cum istoc animo es vituperandus:
Itáne hinc abisse,& vitam tuam tutandam aliis dedisse?
Alios tuā rē magis credidisti, quàm te, animaduersuros?

Nam vtvt erant alia, illi certè, quæ nūc domi tuæ est, consuleres,

Aliàs, potiretur Nec quid propter tuam fidem decepta * pateretur mali,
Cuius nūc miseræ spes, opésq; sunt in te vno omnes sitæ.
G. Equidem here nos iam dudum hîc te absentem incusamus, qui abieris.

Acatalectici A. Teipsum quærebam. G. sed ea causa nihilo magis defecimus.
A. Loquere obsecro, quonam in loco sunt res, & fortunæ meæ?
Nunquid patri subolet? G. nihil etiam. A. & quid spei porrò est? G. nescio, A. ah.
G. Nisi Phædria haud cessauit pro te eniti. A. nihil fecit noui.
G. Tum Phormio itidem in hac re, vt in aliis, strenuum hominem præbuit.
A. Quid is fecit? G. confutauit verbis admodum iratum patrem.
A. Heu Phormio. G. ego quod potui porró. A. mi Geta omneis vos amo.
G. Sic habēt prīcipia sese, vt dico: adhuc trāquilla res est:
Mansurúsque patruū pater est dū huc adueniat. A. quid eum? G. vt aiebat,
De eius consilio velle sese facere, quod ad hac rē attinet.
A. Quantus metus est mihi venire huc saluum nunc patruum Geta!
Nam per eius vnam (vt audio) aut viuam, aut moriar, sententiam.
G. Phædria tibi adest. A. vbinam? G. eccum à sua palæstra exit foras.

NIMVERO Antipho multis modis cum istoc animo) Cum istoc animo: pro, Huius animi. Ennius,
B Omnia cum pulchris animis, Romana iuuentus.

Itáne hinc abisse, & vitam tuam) ἐν ὑπερβολῇ. vt, Inuidisse deos, patriis vt red-

ditus oris Coniugium optatum & pulchram Calydona viderem? Et, Seruon' fortunas meas commisisse futili?

Alios tuam rem) Ab infinitiuo ad indicatiuum transitum fecit.

Credidisti,) Pro Putasti. Credere

Pateretur mali,) Legitur & Potiretur, quia potiri τὸ τυχεῖν fuit. Plautus, Hostium potitus est.

Spes, opésque sunt) Hæc quidem de his sunt, quæ amanti * Spes, opésq; sunt) Vt, Res fidésque.

Qui abieris.) Mollius, quàm Fugeris.

Sed ea causa) Quia abieris.

Nunquid patri subolet?) Sub conuenientia sua & Phormionis dicit.

Confutauit verbis) Conuicit: vt si diceret, Refutauit. sed Refutatio in rem est: Confutatio in personam. Confutatio Refutatio

Ego quod potui porrò.) De se mediocriter per ὑπόληψιν, moraliter satis. Ego quod potui porrò.) Ordine. primò dominum, pòst Phormionem, vltimum se posuit.

Hunc saluum nũc patruum Geta?) Non optat saluum patruum venire secundum Apollodorum: & ostẽdit non congruere salutem eius eum commodo suo. An non dicit malum esse & incommodum sibi: sed tantum magni terroris plenum aduentum patrui?

A sua palæstra exit foras.) Bene Palæstram eius dixit lenonis domum, in qua est exercitus amator assidue. Plautus Bacchid. -homo adolescens. Penetrem huiusmodi in palæstram, vbi damnis desudascitur? Palæstra

ACTVS TERTII SCENA II.

Trochaici tetrametri catalectici, permistis iambis quadratis acatalecticis.

PHAEDRIA. DORIO leno. ANTIPHO. GETA.

D ORIO audi obsecro. D. non audio. P. paulumper. D. quin omitte me.

P. Audi * quod dicam. D. at enim tædet iam audire eadem millies. Aliàs, quid

P. At nunc dicã, quod lubẽter audias. D. loquere, audio.

P. Nequeo te exorare, vt maneas triduũ hoc? quò nũc abis?

D. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres noui.

A. Hei, metuo lenonem, nequid suo suat capiti. G. idem ego metuo.

P. Nõ mihi credis? D. hariolare. P. sin fidẽ do. D. fabulæ.

P. Fœneratũ istuc beneficium tibi pulchrè dices. D. λόγοι.

P. Crede mihi, gaudebis facto. verum hercle hoc est. D. somnium.

P. Experire, non est longum. D. CANTILENAM EANDEM CANIS.

P. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. D. garris modó.

P. Adeón' ingenio te esse duro, atque inexorabili,

Vt neque misericordia, neque precibus molliri queas?

D. Adeóne te esse incogitantē, atq; impudentē Phædria,

Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?

A. Miseritum est. P. hei veris vincor. G. quàm vterque est similis sui!

P. Neque, Antipho alia quū occupatus esset solicitudine,

Tum hoc esse mihi obiectum malum? A. ah, quid istuc autem est Phædria?

P. O fortunatissime Antipho, A. egóne? P. cui, quod amas, domi est:

In huiusmodi) eliditur s — Nec cum *huiusmodi vnquam vsus venit vt conflictares malo.

A. Mihíne domi est? imò, quod aiunt, AVRIBVS TENEO LVPVM.

Nam neque quo amittam à me, inuenio: neque vti retineam, scio.

P. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. eia, ne parū leno sies,

Num quid hic confecit? P. hicine? quod homo inhumanissimus:

Pamphilam meam vendidit. G. quid, vendidit! A. aín' vendidit!

P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo.

P. Nequeo exorare vt maneat, & cum illo vt mutet fidē,

Triduum hoc: dum id, quod est promissum ab amicis, argentum aufero.

Si nō tum dedero, vnā præterea horam ne oppertus sies.

D. Obtundis. A. haud longum est id quod orat Dorio; exoret sine.

Idē hoc tibi, quod bene promeritus fueris, cōduplicauerit.

D. Verba istæc sunt. A. Pamphilámne hac vrbe priuari sines?
Tum præterea horum amorem distrahi poterín' pati?
D. Neque ego, neque tu. G. di tibi omnes id quod est dignum, duint.
D. Ego te cõplureis aduorsum ingeniũ meũ menses tuli
Pollicitantem, flentem, & nihil ferentem: nunc contra hæc omnia,
Repperi qui det, neque lachrumet: da locum melioribus.
A. Certè hercle si satis commemini, tibi quidem olim est dies,
Quam ad dares huic, præstituta. P. factum. D. num ego istuc nego?
A. Iámne ea præteriit? D. non: verùm ei hæc antecessit. A. non pudet
Vanitatis? D. minimè, dum ob rem. G. sterquilinium. P. Dorio
Itáne tãdem facere oportet? D. sic sum: si placeo, vtere.
A. Sicine hunc decipis? D. imò enimuero Antipho hic me decipit.
Nam hic me huiusmodi sciebat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Is me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.
Sed vtvt hæc sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi
Miles se dare dixit: si mihi prior tu attuleris Phædria,
Mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandũ est. Vale.

DORIO audi obsecro.) Hæc scena in petitione est, quæ sæpe admittit deliberatiuæ locos. Dorio audi obsecro.) Sũt qui sic legant, vt Dorio Phædria dicat: Audi, leno: Obsecro, iterum Phædria.

Quin omitte me.) Quin, modò corripiẽdi vel imperãdi vim habet. vt, Quin age. Quin

Hei, metuo lenonem, nequid suo suat capiti.) Deest MALI. Suat autem, appingat atque affigat. Suo suat capiti.) ἀποσιώπησις. διὰ τὸν εὐφημισμόν, Suo capiti dixit, quum dicturus esset, Phædriæ. vt, Dardaniíque rogum capitis. Suat capiti Suo capiti

Fœneratum) Ab vtili. Fœneratum istuc beneficium tibi) Id est mihi à te fœneratum.

Verum hercle hoc est,) Bene ipse dictum suum confirmauit.

Cātilenā eandem canis

Cantilenam eandem canis.) Ita dicit:vt, Vetus & vulgata cantio.

Tu mihi cognatus,) Ab honesto.

To parens,to amicus,tu) Secunda ἀποσιώπησις.

Phaleratis dictis

Phaleratis dictis) Honestis atque ornatis: quia dixit, Tu mihi cognatus,tu parens. Et quasi leno, irridet honestatem & despicit.

Meritum est.) εἰρωνεία.

Hei veris vincor.) Hoc sibi dicit adolescens.

Neq; Antipho alia quum occupatus esset solicitudine,) Hoc dolet Phædria,quòd in eadem re laborauit Antipho, id est in amore: quódq; amare contigerit. Neque Antipho alia) Minore aliqua solicitudine quàm hæc est, quam nunc gerit. An alia, præter hanc,quam de me gerit? Ordo & sensus hic est,Neque tum esse mihi hoc obiectum malum, quum Antipho alia solicitudine esset occupatus leui quapiam, non hac de nuptiis, quæ est grauissima.

Vsus venit

Vnquam vsus venit) Opus aut necesse fuit.

Auribus lupum teneo

Auribus teneo lupum.) Græcum prouerbium, τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον, οὔτ' ἔχειν οὔτ' ἀφεῖναι δύναμαι.

Ne parum leno sies.) ἔλλειψις. deest enim, Vereris?

AEre emptam suo!) Bene Suo, quasi de tertia persona.

Coniunctiuū pro indicat.

Conduplicauerit.) Coniunctiuum pro indicatiuo, id est Condoplicabit. Hoc est aliter, Fœneratum istuc beneficium pulchre tibi dices.

Conduplicare

Flentem, nihil ferentem,) ὅμοιον τῷ γένει vsitatum veteribus.

Fœneratum beneficium

Tibi quidem olim est dies,) Hîc Olim, futuri temporis. Nam leno de accipienda ab adolescente pecunia diem constituerat: & inuenta meliori conditione, anticipauerat tempus cum adolescente præscriptum.

Iámne ea præteriit?) Interrogatiue pronuntiandum.

Antecessit Præteriit

Non, verùm ei hæc antecessit.) Vrbane leno, Hæc antecessit: vt alii putant, meretrix vendita: vt alii, dies qua lenoni constitutum fuit. An aperte leno perfidus mentitur: vnde sequitur, Non pudet vanitatis? Ergo plus est Antecessit, quàm Præteriit.

Non pudet vanitatis?) Apparet suprà lenonem de perfidia anticipati temporis esse confessum.

Lex lenonia

Mea lege vtar,) Lenonia scilicet: in qua semper cōmodum est prius, quàm fides.

ACTVS TERTII SCENA III.

Trochaici tetrametri catalect. permistis paucis iambis quad. acatalecticis.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

QVID faciam? vnde ego nunc tam subitò huic argentum inueniam miser,
Cui minus nihilo est? quòd si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. A. itáne hunc patiemur Geta
Fieri miserum, qui me dudū, vt dixti, adiuuerit comiter?
Quin, quum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?

G. Scio equidem hoc esse æquum. A. age ergo, solus seruare hunc potes.
G. Quid faciam? A. inuenias argentum. G. cupio: sed id vnde, edoce.
A. Pater adest hîc. G. scio: sed quid tum? A. ah, dictum sapienti sat est.
G. Itáne? A. ita. G. sanè hercle pulchrè suades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptiis tuis si nihil nanciscor mali:
Ni etiã nũc me huius causa quærere ĩ malo iubeas crucẽ?
A. Verũ hic dicit. P. quid? ego vobis Geta alienus sum? G. haud puto:
Sed parúmne est, quòd omnib' nũc nobis succẽset senex;
Ni instigemus etiam, vt nullus locus relinquatur preci?
P. Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum? hem:
Dum igitur diem licet, dúmque adsum, loquimini mecum Antiphò:
Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus, cedò?
P. Quoquò hinc asportabitur terrarũ, certũ est persequi,
Aut perire. G. di bene vortãt quod agas: pedetẽtim tamẽ.
A. Vide, siquid opis potes afferre huic. G. siquid! quid? A. quære obsecro,
Nequid plus minúsve faxit, quod nos pòst pigeat Geta.
G. Quæro: saluos est, vt opinor: verùm enim metuo malũ.
A. Noli metuere: vnà tecum bona, maláq; tolerabimus.
G. Quantum opus est tibi argenti? loquere. P. solæ triginta minæ.
G. Triginta! hui, percara est Phædria. P. istæc verò vilis est.
G. Age age, inuentas reddam. P. ô lepidum caput.
G. Aufer te hinc. P. iam opus est. G. iam feres:

Sed opus est mihi Phormionē ad hanc rē adiutorē dari.

A. Præsto est: audacissimè oneris quid vis īpone, & feret:

SOLVS EST homo amico amicus. G. eamus ergo ad eum ocyus.

P. Abi: dic, præstò vt sit domi.

A. Nunquid est quod opera mea vobis opus sit? G. nihil, verùm abi domum,

Et illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,

Consolare. cessas? A. nihil est, æquè quod faciam lubens.

P. Qua via istuc facies? G. dicam in itinere: modò te hinc amoue.

QVID faciam?) οἰκονομία ad futurum exitum comœdiæ.

Minus nihilo) ὑπερβολή.

Comiter

Adiuuerit) Secundum u pronuntiari debet. Adiuuerit comiter?) Comiter, veteres dixerunt παρὰ τὸ κόσμος.

Quid faciam?) Comiter, quamuis vterque intelligat quid alteruter dicat, dissimulant tamen.

Crucē in malo quærere

Ni etiam nunc me huius causa quærere in malo iubeas crucem?) Quasi dicat, In malo aliud malum.

Relinquatur preci?) Bene Preci.

Pedetentim

Pedetentim) Cautè. à pedibus & tentando. Pedetentim tamen.) Hoc quidā sic accipiunt, tanquam Getæ dicat Antipho, vt cautè aggrediatur senem fallere.

Istæc verò vilis est.) Amatorie.

Solus est homo amico amicus.) Apollodorus, μόνος γ' ἐπίσταται φιλεῖν τοὺς φίλους.

ACTVS QVARTI SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

Senarii

QVID? qua profectus causa hinc es Lemnum Chremes,

Adduxtine tecū filiā? C. non. D. quid ita nō?

C. Postquam videt me eius mater esse hîc diutius,

Simul autem non manebat ætas virginis

Meam negligentiam: ipsam cum omni familia

Ad me profectam esse aiebant. D. quid illic tam diu

Quæso igitur commorabare, vbi id audiueras?

C. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C. rogas?

SENECTVS IPSA est morbus: sed venisse eas

Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
D. Quid gnato obtigerit me abſente, audiſtíne Chreme?
C. Quod quidem me factum, conſilii incertum facit:
Nam hanc conditionem ſicui tulero extrario:
Quo pacto, aut vnde mihi ſit, dicendum ordine eſt.
Te mihi fidelem eſſe æquè, atque egomet ſum mihi,
Scibam: ille ſi me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin ſpreuerit me, plus quàm opus eſt ſcito, ſciet.
Vereórque, ne vxor aliqua hoc reſciſcat mea.
Quod ſi fit: vti me *excutiam, atque egrediar domo,
Id reſtat. nam ego meorum ſolus ſum meus.
D. Scio ita eſſe: & iſtæc mihi res ſolicitudini eſt:
Neque defetiſcar vnquam ego experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.

Aliàs, excutiat

VIDI qua profectus cauſa) Hæc eſt narratio ſimplex.
Q. Senectus ipſa eſt morbus.) Apollodorus, τὸ γῆρας ἐστὶν αὐτὸ νόσημα.
Hanc conditionem ſicui tulero) κυριολογία. quia ferre conditionem alicui dicimus.
Te mihi fidelem eſſe æquè,) Mire admiſtum ante completam ſententiam de extraneo, Te mihi fidelem eſſe, &c.
Tacebit, dum intercedet familiaritas:) Incertum, quando proditum iri ſe dicat: ante, an poſt nuptias.
Vt me excutiam.) Legitur &, Excutiat.
Meorum ſolus ſum meus:) Apollodorus, ἐγὼ γάρ εἰμι μόνος τῶν ἐμῶν ἐμός.
Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.) Virgilius,
-donec me flumine viuo Abluero.

Senectus ipſa morbus
Cyriologia
Ferre conditionem
Donec effecero

ACTVS QVARTI SCENA II.

GETA.

EGO hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionẽ. venio ad hominẽ, vt dicerẽ
Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret.
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat ſenem:
Dis gratias agebat, tempus ſibi dari,
Vbi Phædriæ ſe oſtenderet nihilo minus
Amicum eſſe, quàm Antiphoni. hominem ad forum

Senarii

Iussi opperiri: eò me esse adducturum senem.
Sed eccum ipsum. quis est vlterior? at Phædriæ
Pater venit. sed quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro vno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe vtier.
Petam hinc, vnde à primo institui: is si dat, sat est:
Si ab hoc nihil fiat, tum hunc adoriar hospitem.

ENTO ad hominem,) Venuste repetitum Hominem.
Hospes V Hunc adoriar hospitem.) Astute Hospitem, de eo qui superuenit: nomen aptum imprudenti rerum, atque alieno ab earum scientia. Sallustius, Vitam sicuti peregrinantes transegêre, &c.

ACTVS QVARTI SCENA III.
ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

Senarii

EXPECTO, quàm mox recipiat huc sese Geta:
Sed patruum cum patre video astātē: hei mihi,
Quàm timeo, aduētus huius quò īpellat patrē.
G. Adibo hosce. ô noster Chremes. C. salue Geta.
Aliàs, volupe, aut volup — G. Venire saluum *volupe est. C. credo. G. quid agitur?
C. Multa aduenienti, vt fit, noua hîc compluria.
G. Ita de Antiphone audistíne quæ facta? C. omnia.
G. Túne dixeras huic (facinus indignum Chreme)
Sic circumiri? D. cum hoc id agebam commodum.
G. Nam hercle ego quoq; id quidē mecū agitans sedulò,
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. quid Geta?
Quod remedium? G. vt abii abs te, fit fortè obuiam
Mihi Phormio. C. qui Phormio? G. is qui istam. C. scio.
G. Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam:
Prehendo hominem solum. cur non inquam, Phormio
Vides, inter vos sic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Herus liberalis est, & fugitans litium.
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò
Vno ore authores fuere, vt præcipitem hanc daret.
A. Quid hic cœptat? aut quò euadet hodie? G. an legibus

Daturum pœnas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia sudabis satis,
Si cum illo incœptas homine: ea eloquentia est.
Verùm pone esse victum eum, at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier:
Soli sumus nunc hîc inquam, ehò dic quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his desistat litibus:
Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies.
A.Satín' illi di sunt propitii? G.nam sat scio,
Si tu aliquam partem æqui boníque dixeris:
Vt est ille bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D.quis te istæc iussit loqui?
C.Imò non potuit melius peruenirier
Eò, quò nos volumus. A.óccidi. C.perge eloqui.
G.A primo homo insanibat. C.cedò, quid postulat?
G.Quid? nimium: quantum libuit. C.dic. G.siquis daret
Talētum magnum. C.imò malū hercle: vt nihil pudet!
G.Quod dixi adeò ei: quæso quid si filiam
Suam vnicam locaret? parui retulit
Non suscepisse: inuenta est quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias:
Hæc denique eius fuit postrema oratio:
Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita vt æquum fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eius incommodum,
In seruitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat (vt apertè tibi nunc fabuler)
Aliquantulum quæ afferret, quî dissoluerem
Quæ debeo. & etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio quæ sponsa est mihi:
Nullam mihi malim, quàm istanc vxorem dari.
A.Vtrum stultitia facere ego hunc, an malitia,

Si legas, Ad pauca vt redeat, cōstat versus. fortè in (ad) eliditur d

Dicam: ſcientem, an imprudentem, incertus ſum.
D. Quid ſi animam debet? G. ager oppoſitus eſt pignori
Ob decem minas, inquit. D. age age iam ducat, dabo.
G. AEdiculæ item ſunt ob decem alias. D. hoi hui,
Nimium eſt. C. ne clama: petito haſce à me decem.
G. Vxori emunda ancillula eſt: tum autem pluſcula
Supellectile opus eſt: opus eſt ſumptu ad nuptias:
His rebus pone ſanè, inquit, decem minas.
Aliàs, proinde — D. Sexcentas * perinde potius ſcribito iam mihi dicas:
Nihil do: impuratus me ille vt etiam irrideat?
C. Quæſo ego dabo, quieſce: tu modo filius
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi
Geta, occidiſti me tuis fallaciis.
C. Mea cauſa eiicitur: me hoc æquum eſt amittere.
G. Quantum potes me certiorem, inquit, face:
Si illam dant, hanc vt omittam, ne incertus ſiem:
Nam illi mihi dotem iam conſtituerunt dare.
C. Iam accipiet: illis repudium renuntiet,
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat malè.
C. Opportunè adeò nunc argentum mecum attuli,
Aliàs, Lemno — Fructum, quem * Lemni vxoris reddunt prædia.
Id ſumam: vxori, tibi opus eſſe dixero.

XPECTO, quàm mox recipiat huc ſeſe Geta:) Ad errorem cumulãdum B perſona Antiphonis interponitur: vt ei adaucto metu amittendæ vxoris, maior vis fiat repentinæ lætitiæ.

Volup, Facul — Volup eſt.) Hoc Volup nomen eſt, vt hoc facul. Sic enim veteres per ἀποκοπὴν loquebantur.

Credo.) Quia veteres, hoc plure, non hoc plus, dicebant.

Compluria, Complure — Compluria.) Secundum regulam locutus eſt. nam hoc Complure, & hæc compluria. Noua hic compluria.) Sic veteres, quod noſtri dempta ſyllaba complura dicunt. Sic Cato Originum ſecundo, Fana hoc loco compluria. Cicero in Protagora, Confirmandi genera compluria.

Commodum — Commodum.) Commoda æſtimatio eſt temporis * Commodum, tantum quod. Lucilius, Quod mihi commodum eſt, aut vda veſtimenta depoſueram.

Is qui iſtam.) ἐν ποιήματι tertia. deeſt Obtruſit nobis, aut Defendit, aut quid tale.

Fugitans litiũ — Fugitans litium.) Genitiuo caſui vim nominis habet Fugitans iunctum: accuſatiuo, vim participii. Fugitans litium:) Quaſi quod vult in domino facere, id iam in eo eſſe dicit: præparans hominem ad cõtemptum pecuniæ quæ poſcetur ſtatim.

Dare in manũ — Dari tibi in manum,) Datur ei in manum, qui ſeparatim accipit ſine arbitro, aut

interprete: vt præuaricator, aut iudex corruptus.

Hæc hinc facessat,) Pro Hinc se faciat, id est Abeat: vt Huc se faciat, huc accedat, significat. Hæc hinc facessat,) Pro Cedat. aliàs, Faciat. Ergo duas res significat hoc vnú verbum. An Hinc facessat, prouerbialiter, quasi Hinc faciat: Plautus, Argentum hinc facite. Huc te fac dicitur, pro Huc accede. Facessat Fac te huc

Aliquam partem) Et si non Totum, vel aliquam partem.

Tria non commutabitis verba hodie inter vos.) Sic dicebant, iurgium significantes. Proprie Verba commutare, est quod altercari dicimus. Verba commutare

Quid: nimium: quátú libuit.) Apud quosdá diuersæ personæ cú verbis singulis.

Parui retulit) Nihil interfuit: vel parum interfuit, id est nihil profuit. Parui retulit

Non suscepisse: inuenta est quæ dotem petat.) In Græca fabula senex hoc dicit, Quid interest, me non suscepisse filiam, si modo dos dabitur alienæ?

Sed mihi) παρέλκον prima. Sed mihi opus erat) Indictio doli est. ná antè quàm petat, petendi causam ingerit.

Quæ afferret, quì dissoluerem) Quia, si opum causa habendarum dotatam quæreret, minor esset necessitas captandæ opulentioris: Æs alienum addidit, cui rei nihil opponi potest.

Ab hac accipio quæ sponsa est mihi:) Mire Accipio: nó Accepturus sum. Et Definitum modum ponit, ne de summa dotis supersit disputatio. Accipio Definit° mod°

Vtrum stultitia facere) παρέλκον tertium. hoc idem enim valet Vtrum, quod An. Vtrum

Scientem, an imprudentem,) ἀντίθετον secundum. nam scienti imprudentem reddidit.

Quid si animam debet?) Græcum prouerbium, καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ὀφείλει. Animá debet

Ager oppositus est pignori ob decem minas,) Astute non protinus Triginta minas dixit, sed paulatim colligit, vt partibus congestis in summa senex minus grauetur. nam si semel diceret, Deterreret parcissimum senem. Denique auditis decem minis, statim respondet Dabo. conceduntur ab alio decem. de reliquis superest dubitatio. nam difficilis est ad dandum.

Sumptu ad nuptias.) Opus est, subauditur.

Pone sanè, inquit, decem minas.) Bene Sanè: quasi plus quiddam exigat, sed hoc contentus sit. Sané

Sexcentas proinde potius scribito iam mihi dicas.) Perspicere hinc licet consuetudinem vtriusque sermonis. nam Apollodorus μυρίας dixit, pro multis. Et vt apud Græcos μύρια, ita apud nos Sexcenta dicere pro Multis, vsitatum est. Cicero, Sexcenta possum decreta proferre. Myria Sexcenta

Mea causa eiicitur: me hoc æquum est amittere.) Ratio cur ipse viginti dare debeat minas, dante Demiphone decem.

Quantum potes, me certiorem,) Festinat Geta: scit enim dixisse lenonem, Mea lege vtar, vt potior sit qui prior ad dandum est.

Quæ quidem illi res vortat male.) Non desinit poeta ostendere auaritiam Demiphonis, qui nec ideo libenter fert dari aliquid Phormioni, quia sic commodum ei est. Virgilius, Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hœdos. Vertat illi malé

Argentum mecum attuli,) Comicum. Argentum præsto est: & causa additur cur præsto, & vnde sit. simul iracundiæ vxoris, & iurgio præparatur locus.

Fructum quem Lemni, &c.) Et Lemni, & Lemno legitur. Reddunt fructus

Reddunt prædia:) χῶμα ἐπεξήγησις. Et proprie de fructu, reddunt.

Id sumam:) Non fructum, sed argentum. Id sumam.) Impédam. vnde & Sumptus dictus. Sumere Sumptus

Vxori tibi opus esse dixero.) Bene Esse, non Fuisse: ne iam repetendum videretur. Opus esse dixero.) Adiunctiuum, pro pronuntiatiuo. vt in Eunucho, Perculeris iam tu me. Esse Adiúctiuum pro pronuntiatiuo

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

ANTIPHO. GETA.

Senarii

G ETA. G.hem. A.quid egisti? G.emunxi argento senes.

A.Satin' id est? G.nescio hercle:tantum iussus sum.

A.Eho verbero,aliud mihi respondes, ac rogo?
G.Quid ergo narras? A.quid ego narrem!opera tua
Ad restim mihi quidem res rediit planissume:
Vt te quidem omnes di, deæque, superi, inferi
Malis exemplis perdant: hem, siquid velis,
Huic mandes, quod quidem rectè curatum velis.
Quid minus vtibile fuit, quàm HOC vlcus tangere,
Aut nominare vxorem:iniecta est spes patri
Posse illam extrudi: cedò, nunc porrò Phormio
Dotem si accipiet,vxor ducenda est domum:
Quid fiet? G.non enim ducet. A.noui:cæterùm
Quum argentum repetent, nostra causa scilicet
In neruum potius ibit. G.NIHIL EST Antipho,
Quin malè narrando possit deprauarier.
Tu id quod boni est,excerpis:dicis quod mali est.
Audi nunc contrà iam:si argentum acceperit,
Ducenda est vxor,vt ais:concedo tibi.
Spatium quidem tandem apparandis nuptiis,
Vocandi,sacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti sunt, argentum dabunt.
Id istis reddet. A.quamobrem,aut quid dicet? G.rogas?
Quot res? post illa, Monstra euenerunt mihi,
Introiit in ædes ater alienus canis,
Anguis per impluuium decidit de tegulis,
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Aruspex vetuit ante brumam aliquid noui
Negotii incipere,quæ causa est iustissima.

Hæc fient. A. vt modò fiant. G. fient:me vide.
Pater exit:abi,dic esse argentum Phædriæ.

MVNXI argento senes.) Mire:quū econtrario dicatur emunctus homo,elegans & facetus.vt Horatius de Lucilio,Emunctæ naris inquit. *Emunctus homo*

Satín' id est?) Hoc est,ídne tibi videtur satis esse ad miserias meas? An quasi ἀφωνικῶς dicit,vt dicere solemus,Bene habet nunc:aut Fecisti certe quod debuisti.Ideo autem subambigue locutus est,vt nequaquam posset aliter interpretari à Geta,qui respondebit,Nescio hercle:tantum iussus sum. *Satín'id est*

Vlcus tangere,)Prouerbiale:non ἀφωνικῶς dixit. *Vlcus tangere*

In neruum potius ibit.) Decipiet:à prouerbio tracto à sagittariis:quum vis,conatúsque tendentis arcum,non in volatum teli,sed in ruptionem nerui expetatur. *In neruum ibit.*

Tu id quod boni est,excerpis:) Honeste Excerpis dixit. & attēde quemadmodum dicat Excerpi bona,quibus non vtatur. *Excerpere*

Gallina cecinit:)Obstetricum est:in qua domo gallina canat, superiorem marito esse vxorem. *Gallina cecinit*

Interdixit hariolus,) Hariolus est, qui diuina mente vaticinatur . dictus hariolus quasi fariolus,à fatis & à fando. H enim pro F, & item F pro H in multis locutionibus mutabantur. An ab halando?nam halitu solent excludere velut mortalem animam,vt diuinam recipiant.vnde & vocem eiusmodi dabāt,quæ est OE:quòd OE sonus exhalandi vim præstat. *Hariolus* *H pro F* *OE*

Haruspex vetuit)Haruspex,ab haruga nominatur.nam haruga dicitur hostia,ab hara in qua concluditur & seruatur.hara autem est,in qua pecora includuntur.Plautus,Rusticus hircus,hara mostellaria. *Haruspex* *Haruga* *Hara*

Ante brumam)Arte irrisit homines Terentius, quibus religio sit aggredi negotium aliquod diebus decrescentibus. Ante brumam) Quòd ante brumam dies decrescere incipiant.

Fient:me vide.) Respice,id est vultus mei fiduciam gere:non aliter Latini siquidē quia nullum periculum est. Me vide.) Quia in iure promittit, & interponit suam fidem:quod nos dicimus,Me habes. Vide.) Respice. *Me vide* *Me habes*

ACTVS QVARTI SCENA V.

Iambici quadrati acatalectici.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

VIETVS esto inquā: ego curabo,nequid verborum duint:
Hoc temerè nunquā amittam ego à me , quin mihi testes adhibeam
Quum dem:& quamobrē dem,commemorabo. G. vt cautus est,vbi nihil opus est!
C. Atque ita opus facto est.at matura,dum libido eadem hæc manet:
Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reiiciat.

G. Rem ipſam putaſti. D. duc me ad eũ ergo. G. non
moror. C. vbi hoc egeris,
Tranſito ad vxorem, vt cõueniat hanc prius, quàm hinc
abeat:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne ſuccenſeat:
Et magis eſſe illum idoneum, qui ipſi ſit familiarior:
Aliàs, digreſſos — Nos noſtro officio nihil * egreſſos eſſe: quantũ is voluerit
Datũ eſſe dotis. D. quid tua (malùm) id refert? C. magni Demipho.
D. Non ſat tuum te officium feciſſe, ſi non id fama approbat?
C. Volo ipſius quoque voluntate hoc fieri, ne ſe eiectam
prædicet.
D. Idem ego iſtuc facere poſſum. C. mulier mulieri magis congruet.
D. Rogabo. C. vbi nũc illas ego reperire poſſim, cogito.

Quietus — Q VIETVS eſto inquam: ego curabo) Quietus, id eſt ſecurus. ab eo quod præcedit, id quod ſequitur.

Vt cautus eſt, vbi nihil opus eſt!) Conſulit, inquit, quemadmodum detur, vbi omnino dare non debuerit: ſiquidem argentum Phædriæ ſub nomine Phormionis.

Libido — Dum libido eadem hæc manet:) Bene Libidinem poſuit pro voluntate hominis incerti ac leuis.

Forſitan nos reiiciat.) Mulierẽ ſcilicet. An vere nos, id eſt negotiũ & conditionẽ?

Putaſti — Rem ipſam putaſti.) Pro Diſputaſti modo.

Malùm — Quid tua (malùm) id refert?) Malùm, interiectio. & eſt ordo, Quid tua id refert?

Magni refert, Quid tua? — Magni Demipho.) Nota reſponſum contra Quid refert, non ad QVID relatum. Et quære quomodo dicatur, Quid mea, quid tua. an deeſt AD: vt ſit, Ad mea, aut ad tua?

Illas reperire) Filiam & vxorem.

ACTVS QVINTI SCENA I.

SOPHRONA nutrix. CHREMES.

Senarii — Q VID agam? quem mihi amicum inueniam mi
A, poſtremum pertinet ad verſum ſequentẽ — ſeræ? aut cui conſilia
Hæc referã? aut vnde nũc mihi auxilium petam?
Iambici tetra. catalectici — Nam vereor, hera ne ob meum ſuaſum indignè iniuria

afficiatur:
Ita patrē adolescentis facta hæc tolerare audio violēter.
C. Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo? Trochaic' cat.
S. Quod vt facerem, egestas me impulit: quum scirem infirmas nuptias Iābicus acata.
Hasce esse, vt id consulerem, interea vita vt in tuto foret. Trochaici
C. Certò ædepol (nisi me animus fallit, aut parum oculi prospiciunt)
Meæ nutricem gnatæ video. S. neque ille inuestigatur, C. quid agam?
S. Qui est eius pater. C. adeóne, an maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco? Mist' Trochaico & Iambico
S. Quòd si eum nunc reperire possim, nihil est quod verear. C. ea est ipsa:
Colloquar. S. quis hic loquitur? C. Sophrona. S. & meum nomen nominat?
C. Respice ad me. S. di obsecro vos: éstne hic Stilpho? C. non. S. negas?
C. Concede hinc à foribus paululum istorsum sodes Sophrona:
Ne me istoc post hac nomine appellassis. S. quid? non is obsecro es, Iambici quad. acatalectici
Quem semper te esse dictitasti? C. st. S. quid has metuis fores?
C. Conclusam hîc habeo vxorem sæuam; verum istoc de nomine
Eò perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis: atque id porrò aliquà vxor mea rescisceret.
S. Hem istoc pol nos te hîc inuenire miseræ nunquam potuimus.
C. Eho dic mihi, quid tibi rei est cum familia hac, vnde exis? Iambici quad. catalectici

Aut vbi illæ ſunt? S. miſeram me. C. hem, quid eſt? viuúnrne? S. viuit gnata.
Matrem ipſam ex ægritudine miſerã mors cõſecuta eſt.
C. Male factum. S. ego autem, quæ eſſem anus deſerta, egens, ignota,
Vt potui, virginem nuptum locaui huic adoleſcenti;
Harũ qui eſt dominus ædiũ. C. Antiphoníne? S. hem, iſti ipſi.
C. Quid? duáſne is vxores habet? S. hau obſecro, vnam ille quidem hanc ſolam.
C. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? S. hæc ergo eſt.
C. quid ais?
S. Compoſitò factum eſt, quo modo hanc amans habere poſſet
Sine dote. C. di voſtram fidem, quàm ſæpe fortè temerè
Eueniunt, quæ non audeas optare! offendi adueniens,
Quicum volebam, atque vt volebam, collocatam filiam:
Quod nos ambo opere maximo dabamus, vt fieret operam:
Sine noſtra cura maxima ſua cura hæc ſola fecit.
S. Nũc quid facto eſt opus, vide: pater adoleſcẽtis venit:
Eúmque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. C. nihil pericli eſt.
Sed per deos atque homines meam eſſe hanc, caue reſciſcat quiſquam.
Trochaicus S. Nemo ex me ſcibit. C. ſequere me: cætera intus audies.

Violenter audio — AVDIO violenter.) Quod Græci dicunt δεινῶς.
Namque hæc eſt anus) ἀναστροφὴ: vt Nam quis te iuuenum confidentiſſime. Sed figura hæc apta commotis eſt aliqua re noua.
A fratre — A fratre) Pro, A domo fratris. vt, —iam proximus ardet Vcalegon.
Egeſtas me impulit:) Venialis ſtatus.
Interea vita vt in tuto foret.) Compenſatiua qualitas.
Niſi me animus fallit, aut parum oculi proſpiciunt.) Docte. nam viſa, vel corpo

ris, vel animi sunt: hoc est rationis, vel sensus.

Meum nomen) Mire suum nomen illa agnoscit: hic dissimulat.

Paululum istorsum) Nunc Istorsum aduerbium est loci: aliàs nomen. Istorsum

Quem semper te esse dictitasti) Esse pro nominari, antiquorum more dixit. Esse

Conclusam hic habeo vxorem saeuam:) Illaturus Saeuam, bene Conclusam praetulit: vt si diceret, feram. Conclusa

Effutiretis:) Eloqueremini, euacuaretis, exinaniretis. ab eo quod est effundere. Translatio est à vase, futili nomine: quod patulo ore, fundo acuto instabile, nihil prorsus continet. vnde futilis dicitur eiusmodi, vt nihil intra se contineat, & semper inanis sit. Effutire Futilis

Ex aegritudine) Infirmitate ac morbo. Ex aegritudine miseram mors consecuta est.) Bene moderatus est, vt neque nimis aegrè ferar, neque rursum ἀπαθὴς sit. Et haec est οἰκονομία, ne in eadem vrbe duae vxores plus mali ex solicitudine afferant Chremeti, quàm ex alterius morte tristitiae. Neque in comoedia possunt nimis miserabiles mortes esse, ne res in tragoediam transeat. AEgritudo

Deserta, egens, ignota,) Singula pronuntianda sunt. argumēta enim haec ad venialem statum proferuntur

Compositò factum est,) Sic veteres: nos, Ex composito. vt, Compositò rumpit vocem, & me destinat arae. Composito factum est

Quae nō audeas optare!) Pro, Quae nō audeat quis. vt, Facile pro eunucho probes. Quae non audeas optare

Offendi aduenieus,) Pro quum aduenissem. vt, Ipse nemus linquens patrium suáque arua Latinus. Quia Latina lingua deficit hac declinatione. Aduenieus

Haec sola fecit.) Si HT legerimus, Antiphonē intelligimus: si HAEC, Sophronā.

Sed per deos) Adiurationis genus est. Per deos

ACTVS QVINTI SCENA II.

Iambici quadrati catalectici.

DEMIPHO. GETA.

NOSTRAPTE culpa facimus, vt malos expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos:
Ita fugias, NE PRAETER CASAM, quod aiunt: nónne id sat erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum est vltrò obiectum ei,
Vt sit qui viuat, dum aliquid aliud flagitii conficiat.
G. Planissume. D. HIS NVNC praemium est qui recta praua faciunt.
G. Verissime. D. vt stultissimè quidē illi rem gesserimus.
G. Modò vt hoc consilio possit discedi, vt istam ducat.
D. Etiámne id dubium est? G. haud scio hercle, vt ho-

mò eſt, an mutet animum.

D. Hem, mutet autem! G. neſcio: verùm, ſi fortè, dico.

D. Ita faciam, vt frater cenſuit: vt vxorem huc eius adducam,

Cum iſta vt loquatur. Geta abi: prænuntia hanc venturã.

G. Argentum inuentum eſt Phædriæ: de iurgio ſiletur:

Prouiſum eſt ne in præſentia hæc hinc abeat: quid nunc porrò,

Aliàs, vorſura — Quid fiet? IN EODEM luto hæſitas: *vorſuram ſoluis

Geta. præſens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ creſcunt,

Niſi proſpicis. nũc hinc domũ ibo, ac Phanium edocebõ,

Nequid vereatur Phormionem, aut eius orationem.

Ita fugito, ne præter caſam — ITA FVGIAS, ne præter caſam,) Prouerbium, Ita fugito, ne præter caſam. Hoc eſt, ne prætereas caſam tuam, quæ ſit tibi tutiſſimum receptaculum. Aut ita fugias, ne præter caſam: vbi cuſtodiri magis, & prehendi fur, & mulctari verberibus poteſt. Aut verbũ erat furem exagitantis, & interea prohibentis, ne ante caſam tranſeat: ne in prætereũdo etiam inde aliquid rapiat. Queritur ſenex ſe dum auari infamiam fugeret, in ſtulti reprehenſionem incidiſſe.

Dum aliud aliquid.) Vetuſte.

Modo vt hoc conſilio poſſit diſcedi, vt iſtam ducat.) Ne pœniteat dominum pecuniam dediſſe, terrorem ſeruus iniecit.

Vorſura ſoluis — Vorſuram facere. — Vorſura ſoluis) Creditorem mutas. Vorſura ſoluis) Vorſuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno ſoluit. Dicitur etiam Vorſuram facere, cum minore fœnore acceptam quis pecuniam maiore occupat.

Præſens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ creſcunt.) ἀντιπεριφορά.

ACTVS QVINTI SCENA III.

Iambici quadrati catalectici & acatalectici.

DEMIPHO. NAVSISTRATA mulier. CHREMES.

A — GEDVM vt ſoles Nauſiſtrata, fac vt illa placetur nobis:

Vt ſua voluntate, id quod eſt faciundum, faciat. N. faciam.

D. Pariter nũc opera me adiuues, ac dudũ re opitulata es.

N. Factum volo: ac pol queo minus viri culpa, quàm me dignum eſt.

D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
Statim capiebat: hem, vir viro quid præstat? D. bina quæso?
N. Ac rebus vilioribus multò, tamẽ duo talenta. D. hui.
N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me natam vellem:
Ego ostenderem. D. certò scio. N. quo pacto? D. parce sodes,
Vt possis cum illa: ne te adolescens mulier defatiget.
N. Faciam vt iubes: sed meum virum abs te exire video. C. hem Demipho, Iābici quad. acatalectici
Iam illi datum est argentum? D. curaui ilico. C. nollem datum:
Hei, video vxorẽ: penè plus quàm sat erat. D. cur nolles Chreme?
C. Iam rectè. D. * quin tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus? Aliàs, quid
C. Transegi. D. quid ait tandem? C. adduci non potest. D. * quid non potest? Aliàs, qui
C. Quia vterque vtriq; est cordi. D. quid istuc nostra? C. magni: præter hæc,
Cognatã comperi esse nobis. D. quid deliras? C. sic erit:
Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. satín' sanus est?
N. Hau, obsecro * vide, ne in cognatam pecces. D. non est. C. ne nega: Aliàs, caue
Patris nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. D. non norat patrem?
C. Norat. D. cur aliud dixit? C. nunquámne hodie concedes mihi,
Neq; intelliges? D. si tu nihil narres. C. pergis? N. miror

quid hoc fiet.

D. Equidem hercle neſcio. C. vín' ſcire? at ita me ſeruet Iuppiter,

Vt propior illi, quàm ego ſum, ac tu, * nemo eſt. D. di voſtram fidem:

Alias, homo nemo

Eamus ad ipſam vnà omnes: nos aut ſcire, aut neſcire hoc volo. C. ah.

D. Quid id eſt? C. itáne * paruam mihi fidem eſſe apud te? D. vín' me credere?

Alias, parum

Vín' ſatis quæſitum mihi iſtuc eſſe? age fiat: quid, illa filia

Amici noſtri, quid futurum eſt? C. rectè. D. hanc igitur mittimus?

C. Quid ni? D. illa maneat? C. ſic. D. ire igitur tibi licet Nauſiſtrata.

N. Sic pol commodius eſſe in omneis arbitror, quàm vt cœperas,

Manere hanc: nam perliberalis viſa eſt, quum vidi, mihi.

D. Quid iſtuc negoti eſt? C. iámne operuit oſtium? D. iam. C. ô Iuppiter,

Di nos reſpiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. D. hem,

Quo pacto id potuit? C. non ſatis tutus eſt ad narrandum hic locus.

D. At tu intrò abi. C. heus, ne filii noſtri quidem hoc reſciſcant volo.

A GEDVM vt ſoles Nauſiſtrata,) Diuitis vxoris de marito licentius conquerentis hæc allocutio eſt, cum diſpoſitione futurarum turbarum.

Ac dudum te opitulata es.) Suprà enim dixerat Chremes, Id ſumam: vxori tibi opus eſſe dixeto.

Statim

Statim capiebat.) Statim, perpetuo, æqualiter, & quaſi vno ſtatu. Plautus, Ita ſtatim ſtant ſigna.

Vín' ſatis quæſitum) Hoc totum pro vna perſona quidam legunt.

Filia amici noſtri) Hoc eſt, tua.

Commodius eſſe in omnes) Et circa illum qui duxit, & circa illam quæ ducta eſt, & circa te ſocerum.

Perliberalis viſa eſt, quum vidi, mihi.) Ordo eſt, Perliberalis viſa eſt mihi.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

Iambici quadrati catalectici.

ANTIPHO.

L AETVS sum, vtut meæ res sese habent, fratri obtigisse quod volt.
Quàm scitum est eiusmodi parare animo cupiditates:
Quas, quum res aduersæ fient, paulo mederi possis!
Hic simul argentum repperit, cura sese expediuit:
Ego nullo possum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin si hoc celetur, in metu: sin patefit, in probro siem.
Neq; me domū nunc reciperē, ni mihi esset spes ostensa
Huiusce habendæ. sed vbinam Getam inuenire possum,
Vt rogē, quod tēpus conueniēdi patris me capere iubeat?

L AETVS sum,) Antiphonis persona est.
Parare animo) Venuste additum est, Animo. Ennius in sexto, Sed quid ego hîc animo lamentor? Parare animo
Quum res aduersæ fient,) Quum desyderatæ fuerint. id est, quum harum penuria fuerit.
In probro siem.) Apud patrem scilicet.
Si hoc celetur, in metu:) ἀνακόλουθον quartum. Nam quum præposuisset SI HOC CELETVR: intulit, SIN PATEFIT.

ACTVS QVINTI SCENA V.

Iambici quadrati acatalectici.

PHORMIO. ANTIPHO.

A RGENTVM accepi: tradidi lenoni: abduxi mulierem:
Curaui, propria ea Phædria vt potiretur: nam emissa est manu.
Nunc vna res restat mihi, quæ etiam conficiunda, otium
A senibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos sumam dies.
A. Sed Phormio est. quid ais? P. quidnam nunc facturus Phædria?

Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
P. Vicissim parteis tuas acturus est. A. quas? P. vt fugitet patrem:
Te suam rogauit rursum vt ageres: causam vt pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatũ, ancillulam emptum, quam dudum dixit Geta:
Ne, quũ hîc non videant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. A. vide quis egrediatur.
P. Geta est.

ARGENTVM accepi:) Iactantia hîc inducitur Phormionis: & quasi omnis prouenisse lætetur.

Propria — Propria ea Phædria) Virgilius,
Connubio iungam stabili, propriámque dicabo.

Vicissim partes acturus — Vicissim partes tuas acturus est.) Secundum illud quod dictum est, Tradunt operas mutuas.

Te suam rogauit rursum vt ageres,) PARTEM iterum subaudiamus. & est ζεῦγμα à superiore.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

Trochaici octonarii catalectici.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

Ô FORTVNA, ô fors fortuna, quantis commoditatibus,
Quàm subitò hero meo Antiphoni ope vestra hunc onerastis diem!
A. Quidnam hic sibi volt? G. nósque amicos eius exonerastis metu.
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio:
Atque hominem propero inuenire: vt hæc quæ contigerint, sciat?
A. Num tu intelligis quid hic narret? P. num tu? A. ni-

hil. P. tantundem ego.

G. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt. A. heus Geta. G. hem tibi:

Num mirum, aut nouum est reuocari, cursum quum institueris? A. Geta.

G. Pergit hercle: tu nunquã tuo odio vinces me. A. non manes?

G. Vapulabis. A. id tibi quidem iam fiet, nisi resistis, verbero.

G. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malũ:

Sed ísne est quem quæro, an non? ipsus est. P. congredere actutum. A. quid est?

G. Omnium, quantum est, qui viuant hominum homo honoratissime:

Nam sine controuersia à dis solus diligere Antipho.

A. Ita velím: sed quî istuc credã ita esse, mihi dici velim.

G. Satín' est, si te delibutum gaudio reddo? A.* enicas. Aliâs, enecas

P. Quin tu hinc pollicitationes aufer: & quod fers, cedó. G. oh,

Tu quoque hîc aderas Phormio? P. aderam: sed cessas? G. accipe, hem

Vt modò argentum tibi dedimus apud forũ, recta domũ

Sumus profecti: interea mittit herus me ad vxorẽ tuam.

A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nã nihil ad hanc rem est Antipho.

Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:

Ponè apprehendit pallio: resupinat. respicio: rogo

Quamobrem retineat me. ait esse vetitum intrò ad heram accedere.

Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,

Eúmque nunc esse intus cum illis. hoc vbi ego audiui, ad fores

Suſpenſo gradu placidè ire perrexi.acceſſi.aſtiti:
Animã cõpreſſi:aurẽ admoui:ita animum cœpi attẽdere,
Hoc modo ſermonem captans. A. euge Geta. G. hîc pulcherrimum
Facinus audiui:itaq; penè hercle exclamaui gaudio.
P. Quod? G. quodnam arbitrare? A. neſcio. G. atqui mirificiſſimum:
Patruus tuus eſt pater inuentus Phanio vxori tuæ. A. hem,
Quid ais? G. cum eius conſueuit olim matre in Lemnõ clanculum.
P. Somnium:vtíne hæc ignoraret ſuum patrem? G. aliquid credito
Phormio eſſe cauſæ:ſed me cenſén' potuiſſe omnia
Intelligere extra oſtium,intus quæ inter ſeſe ipſi egerint?
P. Atq; hercle ego quoq; illam audiui fabulam. G. imò etiam dabo,
Quo magis credas. patruus interea inde huc egreditur foras:
Haud multò poſt cum patre idẽ recipit ſe intrò denuo:
Ait vterque tibi poteſtatem eius habendæ ſe dare:
Deniq; ego ſum miſſus,te vt requirerem,atque adducerẽ.
A. Hem,quin ergo? rape me: quid ceſſas? G. fecero. A. ô mi Phormio
Vale. P. vale Antipho: bene,ita me di ament, factum: gaudeo.

Fortuna
Fors fortuna

FORS fortuna,) Fortuna dicta eſt incerta res. fors fortuna,euentus fortunæ bonus. Fors fortuna,) Aliud Fortuna eſt,aliud Fors fortuna.nam Fors fortuna, eſt cuius diem feſtum colunt, qui ſine arte aliqua viuunt. huius ædes trans Tyberim eſt.

Hunc onero pallio:) Rectè:quia palliata fabula eſt,non togata.

Pergit hercle:) Poteſt diſtingui hîc,Pergit:& coniunctè legi,Hercle tu nunquam odio tuo me vinces.

Id tibi quidem iam fiet,)Id quod ſibi dici audiuit,minitatur.Et eſt conueniens error feſtinanti.

Controuerſia

Sine controuerſia) Sine ambiguitate.

Si te delibutum gaudio reddo?) Ad animum transtulit, quod est corporis. Nam delibutus, vnctus dicitur. Delibutus

Vt modò argentum) Vide narrationem cœptam vnde opus est.

Mittit herus me ad vxorem tuam.) Conuersus ad Antiphonem hoc dicit.

Pulcherrimũ facinus audiui:) Huiusmodi locos poetæ actoribus indulgent: quòd in his actoris est commendatio.

Patruus tuus est pater inuentus Phanio vxori tuæ.) Vt Sallustius in primo, Liberis eius auunculus erat. Erat illi pater.

Atque hercle ego quoq; illam audiui fabulam.) Plautus in Milite glorioso, Nam hoc cognomentum poetæ esse audiui barbaro.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

PHORMIO.

TANTAM fortunam de improuiso esse his datam! Senarii
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet.
Nam idem hoc argentum ita vt ingratis est datum,
His datum erit: hoc quî cogam, re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi, voltúsque est capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum hoc proximum:
Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foras.
Quò me insimularam ire ad mercatum, non eo.

CVRAM adimere argentariam,) Varie, pro adimendi occasio est. Curã adimere

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

DIS magnas meritò gratias habeo, atque ago: Senarii
Quando euenere hæc nobis frater prosperé.
Quantũ potest, nũc conueniũdus Phormio est,
Prius quàm dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. P. Demiphonem si domi est,
Visam, vt quod. D. at nos ad te ibamus Phormio.
P. De eadẽ hac fortasse causa? D. ita hercle. P. credidi:
Quid ad me ibatis? ridiculum: an verebamini,

Ne non id facerem,quod recepissem semel?
Heus heus,quanta hæc mea paupertas est,tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem,vt mihi esset fides.
C. Estne ea ita,vt dixi,liberalis? D. oppidò.
P. Itaque ad vos venio nuntiatum Demipho,
Paratum me esse: vbi voltis, vxorem date.
Nam omneis post habui mihi res,ita vti par fuit,
Postquam tantopere id vos velle animum aduorteram.
D. At hic dehortatus est me,ne illam tibi darem.
Nam qui erit rumor populi,inquit,si id feceris?
Olim quum honestè potuit,tum non est data:
Nunc viduam extrudi turpe est.fermè eadem omnia,
Quæ tute dudum coràm me incusaueras.
P. Satin' superbè illuditis me? D. qui? P. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam,quam contempserim?
C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Inuitum eam:inque. D.tum autem video filium
Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum,atque illud mihi
Argentum iube rursum rescribi Phormio.
P. Quodnæ ego perscripsi porrò illis quibus debui.
D.Quid igitur fiet? P. si vis mihi vxorem dare
Quam despondisti,ducam:sin est,vt velis
Manere illam apud te,dos hîc maneat Demipho.
Nam non est æquum me propter vos decipi:
Quum ego vestri honoris causa repudium alteri
Remiserim,quæ tantundem dotis dabat.
D. I hinc in malam rem cum istac magnificentia
Fugitiue:etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeò? P. irritor. D.tune hanc duceres,
Si tibi data esset? P. fac periculum. D. vt filius
Cum illa habitet apud te:hoc vestrum consilium fuit.

P. Quæso quid narras? D. quin tu mihi argentũ cedó.
P. Imò verò, tu vxorem cedó. D. in ius ambula.
P. In ius! enimuerò si porrò esse odiosi pergitis.
D. Quid facies? P. egóne? vos me indotatis modò
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo. C. quid id nostra? P. nihil:
Hîc quandam norã, cuius vir vxorẽ C. hem. D. quid est?
P. Lemni habuit aliã. C. nullus sum. P. ex qua filiam
Suscepit: & eam clàm educat. C. sepultus sum.
P. Hæc adeò ego illi iam denarrabo. C. obsecrò
Ne facias. P. oh túne is eras? D. vt ludos facit!
C. Missum te facimus. P. fabulæ. C. quid vis tibi?
Argentum quod habes? condonamus te. P. audio:
Quid vos (malùm) ergo me sic ludificamini
Inepti vestra puerili sententia?
Nolo, volo: volo, nolo rursum: cedò, cape.
Quod dictũ, indictum est: quod modò erat ratũ, irritũ est.
C. Quo pacto, aut vnde hæc hic resciuit? D. nescio.
Nisi me dixisse nemini id certò scio.
C. Monstri, ita me di ament, simile. P. inieci scrupulum. D. hem,
Hicine vt à nobis hoc tantum argenti auferat
Tam apertè irridens? emori hercle satius est:
Animo virili præsentíque vt sis, para:
Vides tuum peccatum esse elatum foras,
Neque iam id celare posse te vxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit Chreme,
Id nosmet indicare placabilius est:
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Vlcisci. P. atat, nisi mihi prospicio, hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me adfectant viam.
C. At vereor vt placari possit. D. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus Chreme,

Quum de medio excessit vnde hæc suscepta est tibi.
P. Itáne agitis mecum? satis astutè aggredimini.
Non hercle ex re istius me instigasti Demipho.
Aín' tu, vbi peregre tibi quod libitum fuit feceris,
Neque huius sis veritus fœminæ primariæ,
Quin tu nouo modo ei faceres contumelias:
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hisce ego dictis illam ita tibi incensam dabo,
Vt ne restinguas, lachrumis si extillaueris.
D. Malùm, quod isti di, deǽque omnes duint:
Tantáne affectum hominem quenquam esse audacia?
Nónne hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras? C. in id redactus sum loci,
Vt quid agam cum illo, nesciam prorsus. D. ego scio:
In ius eamus. P. in ius! huc, si quid lubet.
D. Assequere, ac retine, dum huc ego seruos euoco.
C. Etenim nequeo solus: accurre huc. P. vna iniuria est
Tecum. D. lege agito ergo. P. altera est tecũ Chreme.
D. Rape hunc. P. itáne agitis? enimuerò voce est opus:
Nausistrata exi. C. os opprime. D. impurum vide
Quantum valet. P. Nausistrata inquam. C. nõ taces?
P. Taceam! C. nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere.
Aliàs, exclude P. Vel oculum * exculpe: est, vbi vos vlciscar, locus.

Dilapidare — RIVS quàm dilapidet) Disperdat.

P — Visam, vt quod.) ἀποσιώπησις secunda.

Ne non id facerem quod recepissem semel?) Et deest, AD ME. vt in Heauton. Ad me recipio: faciet.

Adhuc — Adhuc curaui) τῷ ἀρχαϊσμῷ addidit ADHVC: quum potuisset sine hoc integer sensus esse.

Coram me incusaueras — Quæ tute dudum coràm me incusaueras.) Noua locutio Coram me incusaueras: non, Quæ hic incusaueras. Coram me incusaueras.) Belle: vt siquid neget, contra seipsum sentire videatur.

Illudo — Satín' superbe illuditis me?) Et datiuum & accusatiuum casum regit Illudo.

Rescribere — Iube rursum rescribi Phormio.) Rescribi, reddi, seu per mensæ scripturam dari. Iube rescribi) Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura: Rescribere dicebant, pro Renumerare. Et sic infert, Næ ego perscripsi porrò illis quibus debui. Hæc est ergo figura, in qua secunda de primis significantiam sumunt. Iube rescri-

bi) Per scripturam,id est de mẽsæ scriptura dari.vnde hodie additur chirographis, Domo ex arca sua,vel ex mensæ scriptura.

Næ ego perscripsi) Multis per scripturam reddidi,multis dedi.vt apud Virgilium, Dedıtur hic subito Troiana per agmina rumor. Perscripsi

Quin tu mihi argentum cedò.) Hoc ab vtroque cum clamore dici accipiendũ est.

In ius ambula.) Ad iudicem eamus scilicet. nam Ius,pro loco est. Cicero,Quandoquidem te in iure conspicio. Ius

Enimuerò si porrò odiosi esse pergitis.) Vultu iuuandum est, & pronuntiatione hoc quod tam minaciter suspẽditur. Enimuerò) Enimuerò,principium est aliquid per iracundiam dicturi: vt,Hic tum alius ex alia parte, Enimuerò hoc feret,&c. Enimuerò

Indotatis) Hoc est,vt Phanio.

Etiam dotatis soleo.) Vt Nausistratæ.

Nullus sum.) Perii,mortuus sum. Nullus sum

Sepultus sum.) αὔξησις. nam plus est,quàm Nullus sum. Sepultus sum

Quid vis tibi?argẽtum quod habes?condonamus te.) VIS iterum subaudiendum est:vt sit,Vis argentum quod habes?& est ἀνταπῶς inferendum,Condonamus te. Sic est illud apud Virgilium, Vultis & his mecum pariter considere regnis? Vrbem quam statuo?vestra est. Condonamus te.) Condono,ablatiuo iunxit: vt in Eunucho,Habeo alia multa,quæ nunc condonabitur. Condono

Malùm,ergo me sic,&c.) Malùm,aduerbium est interpositæ indignationis. Malùm

Nolo,volo:volo,nolo rursum:) Primo,singula separatim:deinde simul vtraque pronuntianda sunt.

Animo virili) A necessario adhortatur.

Nostro modo vlcisci.) Ingenio scilicet. Modo nostro

Hi gladiatorio animo) Parato ad periculum: hoc est,ita perdito ac temerario,vt non sibi caueant,dummodo vulnerent. vt Sallustius,Auidius alter alterum sauciare, quàm semet tegere. Gladiatorius animus

Ad me affectant viam.) Affectant viam, plenum: quod nos ὑπαντῶμεν. Affectat viam

Vt placari possit.) Vt, pro Ne non. Vt

Quum de medio excessi) Pro quia. De medio excessit,) Et ad dictum,& ad rationem dicti , comicum est. Quum De medio excessit

Astute aggredimini.) εἰρωνῶς.Et proprie Aggredi,accedere ad dimicandum est.Bene ergo seruauit translationem à gladiatoribus cœptam. Aggredi

Ain' tu?vbi peregre) Modo ad Chremetem cum inuectione conuersus est.

Lautum peccatum tuum?) Vt laues,vt maculam. Lautum peccatum

Lachrumis si extillaueris.) Stillare,est guttas emittere ex corpore.Extillare,ipsum corpus guttatim finiri.Ergo quasi totum in lachrumas conuerti, & ex toto stillare corpore. Stillare Extillare

Publicitus) Id est,publica cura atque consilio. Publicitus

In solas terras.) Virgilius, Pastorum & solis exegit montibus æuum. Et Sallustius in primo, Solis viis. Solæ terræ

In ius eamus.) Ad prætoris sellam.modò enim,locum significat. Ius

In ius?huc,siquid lubet.) Apparet parasitum niti ad domũ Chremetis: senes verò ad forum conari attrahere.

Etenim nequeo solus:) Etenim,pro AT posuit: vt turbatum ostenderet.Sic alibi,Etenim non sinam. Etenim

Vna iniuria est) Id est actio iniuriarum ex lege.

Lege agito ergo.) Lege agito dicebatur ei, cuius intentio contemptibilis aduersario videbatur. Plautus in Aulularia, Lege agito mecum, molestus ne sis, & cœnam coque. Lege agito

Altera) Quam fecisti dotatæ vxori.

Ventres

Pugnos in ventrem ingere.) Vrbane In ventrem, quasi parasito. An Ventrem, totũ parasitũ dicit? vt Lucili' in secũdo, Viuite lurcones, comedones, viuite vẽtres. An simpliciter: quia qui resistit, ne sequatur trahentem collo obtorto, repandum se facit, & ventrem proiicit. quum autem in ventrẽ feritur: curuatur, & sequitur.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

Senarii trochaici, octonarii catalectici.

NAVSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

QVIS nominat me? C.hem. N.quid istuc turbæ est obsecro
Mi vir? P.hem, quid nunc obticuisti? N.quis hic homo est?
Non mihi respondes? P.hicine vt tibi respondeat,
Qui hercle vbi sit, nescit? C.caue isti quidquam credas.
(Abi) corripit — P. Abi: tange: si non totus friget, me enica.
C.Nihil est. N.quid ergo est? quid istic narrat? P.iã scies:
Ausculta. C.pergín' credere? N.quid ego obsecro
Huic credam, qui nihil dixit? P.delirat miser
Timore. N.non pol temere est, quòd tu tam times.
C.Egóne timeo? P.rectè sané: quando nihil times,
Et hoc nihil est quod ego dico: tu narra. D.scelus
Tibi narret! P.eho tu, factum est abs te sedulò
Pro fratre. N.mi vir non mihi narras? C.at. N.quid at?
C.Nõ opus est dicto. P.tibi quidẽ: at scito huic opus est.
In Lemno C.hem quid ais? D.non taces? P.clam te
C.hei mihi.
P.Vxorem duxit. N.mi homo, di melius duint.
P.Sic factum est. N.perii misera. P.& inde filiam
Suscepit iam vnam, dum tu dormis. C.quid agimus?
N.Prò di immortales, facinus indignum & malum.
P.Hoc actũ est. N.an quidquã hodie est factũ indignius?
Qui mihi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes.
Trochaici octonarii catal. — Demipho te appello: nã me cũ hoc ipso distædet loqui:
Hæcine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? hæcine erat quæ nostros fructus minuebat vilitas?
D.Ego Nausistrata esse in hac re culpã meritã non nego:

Sed eam, quæ sit ignoscenda. P. VERBA FIVNT MORTVO.

D. Nam neque negligentia tua, neque id odio fecit tuo.
Vinolentus, ferè abhinc annos quindecim, mulierculam
Eam compressit, vnde hæc nata est: neque pòst illam vnquam attigit.
Ea mortẽ obiit: è medio abiit: quî sit in re hac scrupulus?
Quamobrem te oro, vt alia tua facta sunt, æquo animo hoc feras.

N. Quid ego æquo aĩo? cupio misera ĩ hac re iã defũgier.
Sed * quid sperem? ætate porrò minus peccaturũ putem? Aliàs, quî
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda est Demipho?
Quid mihi nunc affers, quamobrem expectem, aut sperem porrò non fore?

P. Exequias Chremeti: quibus est commodum ire: iam tempus est.
Sic dabo: age nunc, age: Phormionẽ qui volet, lacessito.
Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: iam supplicii satis est mihi:
Habet hæc, ei quod, dum viuat, vsque ad aurẽ obgãniat.

N. * An meo merito credo? quid ego nũc commemorem Demipho Aliàs, At
Singillatim qualis in istum fuerim? D. noui æquè omnia
Tecum. N. meritóne hoc meo videtur factum? D. minime gentium:
Verum quandò iam accusando fieri infectum nõ potest,
Ignosce: orat: confitetur: purgat. quid vis amplius?

P. Enimuerò prius quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam & Phædriæ.
Heus Nausistrata prius quàm huic respondes temerè, audi. N. quid est?

P.Egō minās triginta per fallaciam ab illō abſtuli:
Eas dedi tuo gnato:is pro ſua amica lenoni dedit.
C.Hē,quid ais? N.adeône hoc indignũ tibi videtur,filius
Homo adoleſcens,ſi habet vnā amicam,tu vxores duas?
Nihil pudere? quo ore illum obiurgabis? reſponde mihi.
D.Faciet vt voles. N.imò vt iam ſcias meam ſentẽtiam,
Neq; ego ignoſco,neque promitto quidquam: neque reſpondeo
Prius,quàm gnatum video:eius iudicio permitto omnia:
Quod is iubebit,faciā. P.mulier ſapiens es Nauſiſtrata.
N.Satis tibi eſt! P.imò verò pulchrè diſcedo,& probè,
Et præter ſpē. N.tuum nomen dic quod eſt. P.mihíne?
Phormio, veſtræ familiæ hercle amicus, & tuo ſummus Phædriæ.
N. Phormio, at ego ecaſtor poſthac tibi quod potero, & quæ voles,
Faciámque,& dicam. P.benignè dicis. N.pol meritum eſt tuum.
P. Vín' primùm hodie facere , quod ego gaudeam Nauſiſtrata?
Et quo tuo viro oculi doleant? N.cupio. P.me ad cœnam voca.
N.Pol verò voco. D.eamus intro hinc. N.fiat: ſed vbi eſt Phædria
Iudex noſter? P. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

VIS nominat me?) Hic velut controuerſia eſt: in qua reus ſit maritus malæ tractationis: & eſt ſtatus qualitatis venialis.

Deliratio Timor — Delirat miſer timore.) Grauiter vtrunque: & Delirat, & Timore. nam deliratio,ſenectuti conuenit:timor,conſcientiæ.

Mi homo — Mi homo,di melius duint.) Quærit Probus, an matrona tam familiariter Mi homo,rectè dicat alieno:ſed fruſtrà. nam fœminarum oratio,etſi non blanditur,blanda eſt.

Quid agimus — Quid agimus?) Facete dictum.

Qui mihi,) Eleganter insertum Mihi. vt in Heauton. Is mihi vbi adbibit plus pau- Mihi
lo, sua quæ narrat facinora?

Ad vxores ventum est, tum fiunt senes.) Elegãter Fieri dixit. Et generaliter inui- Fieri senem
diosius, quàm si vnum accusaret senem.

Ego Nausistrata) Qualitas venialis à concessione.

Verba fiunt mortuo) Non est passus parasitus, vt totam sententiam senex expli-
caret.

Nam neque negligentia tua, neque id odio fecit tuo.) Locus in hac causa princi-
palis est, ἀπὸ τῆς ἐννοίας. & ideo in duo diuisit, nec negligentia circa te, nec odio in-
quit factum. Præterea & περιστάσεως addidit defensionem, Vinolentus, ferè abhinc an-
nos quindecim, mulierculam, &c. ab ætate eius, à tempore criminis, à diminutione
contemptúque pellicis, ab euentu, ab animo facientis: quod mortua est. Postremo
& à precibus ἐπίλογον fecit, admonens illam oratorie mansuetudinis suæ.

Vinolentus,) Ab imprudentia defensio.

Abhinc annos quindecim,) A tempore defensio.

Eam compressit,) Bene dixit Compressit: quod interdum est non amoris, sed Compressit
iniuriæ.

Neque pòst illam vnquã attigit.) Ita facti pœnituit. Hic locus ἀπὸ τῶν ἐκβάντων est,
id est ab eo quod futurum sit. facilius enim ignoscitur non vltra peccaturis.

Defungier.) Defungi, desinere. Defungi

AEtate porrò minus peccaturum putem?) Quia dixit, Abhinc annos quindecim.

Senectus si verecundos facit.) Modeste & grauiter.

Quid mihi nunc affers,) Callidius vsa est ad vltimum σχήματι conuerso ad ipsum
defensorem mariti. de qua vi contradictionis exultat parasitus, tanquam confecto
mortuóque aduersario suo.

Exequias Chremeti:) Bono ordine. primo, Delirat miser timore: pòst, Verba fiunt
mortuo: ad vltimum, Exequias Chremeti. delirat, moritur, effertur.

Age nunc, age: Phormionem qui volet lacessito.) Virgilius,
Degenerémque Neoptolemum narrare memento.

Faxo tali eum mactatũ,) Pro eo quod est Eum * sic frequẽter veteres. Ennius,
Omnes corde patrem præbent, animóque benigno Circunfusum.

Ignosce: orat: confitetur: purgat.) Verba venialis status sunt, Ignosce, Confitetur. Venialis status verba

Tu tuum nomen dic) Bene TV pronomine vtitur: quia non habet nomen. Nam Tu
potentiorum blandimẽtum circa inferiores hoc fuit, vt nomina eorũ quærerent: &
quum audissent, ipsis nominibus eos compellarent statim. Tale est in Adelphis, Qui
vocare? Geta. hominem maxumi pretii, &c.

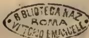
Vestræ familiæ hercle amicus,) Hoc propter Antiphonis amicitiam dixit.

Et tuo summus Phædriæ.) Amicus, iterum subaudiendum.

Me ad cœnam voca.) Facete ex persona parasitica, beneficii optio facta est, quod
promiserat mulier.

Sed vbi est Phædria iudex noster?) Bene Iudex: ad illum enim mulieris delata sen-
tentia est: vt quum ita agitur, tuta sint marito omnia. Et per εἰρωνείαν ridicule dicitur
ab ea quæ irata erat. Iudex noster?) Nihil facetius, quàm iudicẽ capi aduersus cri-
men voluptatis paternæ & amatorẽ filium, & fratrem Antiphonem, cui nubet fur-
tiua filia. Iudex noster?) Terribilis scilicet censor paternarum deliciarum. Vides Iudex noster
igitur hic omnino sublatam vxoris iracundiam.

COMMENTARIORVM AELII DONATI IN P. TE-
RENTII COMOEDIAS OMNES, PRAE-
TER HEAVTON. FINIS.

INDEX COPIOSISSIMVS EORVM OMNIVM QVAE IN DONATI COMMENTARIIS EXPLICATA REPERIVNTVR.

A

B

E

N

O

S.i.

EXCVDEBAT ROBERTVS STEPHANVS
HEBRAICARVM ET LATINARVM
LITERARVM TYPOGRAPHVS
REGIVS PARISIIS, ANN.
M. D. XLII. IIII. IDVS
IANVARII.

